

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Σημειώσεις και Φάκελλος

Γρηγόρης Λάζος

Με τη συνεργασία της *Ευαγγελίας Γάκη*
σε πράσινη εγκληματολογία και ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα

Μάιος 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή: Ορισμένες αρχικές διευκρινίσεις

Από το οικονομικό έγκλημα στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου, στο επιχειρηματικό έγκλημα (Γρ. Λάζος)

G. Slapper και S. Tombs: Επιχειρηματικό έγκλημα – επιμ. *Ηλ. Γκάτης*

Pearce, Frank, ‘An age of Miracles?’, μετ. Κοντού Αφροδίτη, ΜΠΣ Εγκληματολογίας, 2011-12 (‘Μια εποχή θαυμάτων;’)

Snider, L. ‘The sociology of corporate crime: An obituary’, *Theoretical Criminology*, 2000, 4(2), σσ.169-206 (ΕΝΤΟΣ ΕΞΕΤΑΣΤΕΑΣ ΥΛΗΣ οι ενότητες 1, 3 και 5)

Robyn, L. Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων που απέκτησαν οι ιθαγενείς μέσα από συμβάσεις (The violations of treaty rights). (Τη μετάφραση και ερμηνεία ολοκλήρωσε ο Μάνος Ταξόπουλος το 2013.)

Kramer, Ronald C. και Raymond J. Michalowski. Η εισβολή στο Ιράκ (The invasion of Iraq). Τη μετάφραση και ερμηνεία ολοκλήρωσε ο Μάνος Ταξόπουλος το 2013.)

Λάζος, Γρ. Για την εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης, *Εγκληματολογία*, Φεβρουάριος 2012

Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων που απέκτησαν οι ιθαγενείς μέσα από συμβάσεις (The violations of treaty rights), Linda Robyn

Η εισβολή στο Ιράκ (The invasion of Iraq), Ronald C. Kramer και Raymond J. Michalowski

Θεοδωρόπουλος, Παναγιώτης. Ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί. Δεν θα αφήσουν πέτρα πάνω σε πέτρα, Μάρτιος 2018

Μεγαλοεταιρίες τροφίμων σε σκάνδαλο με πειράματα σε ζώα, 30 Ιουνίου 2013, tvxs.gr

Ναυτίλος (Στάθης Σταυρόπουλος). Τα ντόμπερμαν της ενημέρωσης, *Ελευθεροτυπία*, 9 Φεβρουαρίου 2011

Μπογιόπουλος, Νίκος. Κάρλ Μαρξ – 200 χρόνια, *Ημεροδρόμος*, Μάιος 2018

Τα εργασιακά δικαιώματα στα χρόνια των μνημονίων, pints.gr, 19 Μαρτίου 2015]

Χρήστος Πραμαντιώτης. ‘Η αποκτήνωση της αγοράς εργασίας. Μοντέλο προς εξαγωγή το Γερμανικό ‘Θαύμα’’, e-dromos, 27 Μαρτίου 2015

Γιώργος Δαλαμαρίνης, ‘Η εξορυξη χρυσού στα μεταλλεία της Βορείου Χαλκιδικής, 2014

Χατζηστεφάνου, Α. Φιλανθρωπία: Μην ταΐζετε τους φτωχούς, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 28 Δεκ. 2013

Γκόγκας, Περικλής, Πανεπιστήμια: Ιδιωτικοί Μύθοι και Ανακρίβειες, *Το Βήμα*, 20 Ιουνίου 2016

Mazower, Mark. Η παρακμή της Δύσης κάνει καλό στον κόσμο, ‘Η’ Online, 15 Απριλίου 2015

Κωνσταντακόπουλος, Σταύρος. Πέντε μύθοι για το ιδιωτικό πανεπιστήμιο, Πανελλαδική Πρωτοβουλία για το Άρθρο 16, 22 Ιουνίου 2014

Σταύρος Χριστακόπουλος, 'Η ώρα της σκληρής αλήθειας', *Ποντίκι*, 22-3-2018

Στάθης Σταυρόπουλος. Η προδοσία έχει όνομα, λέγεται προδοσία, *Ποντίκι*, Μάιος 2018

000000000000000000000000

000000000000000000000000

000000000000000000000000

Εισαγωγή: Ορισμένες αρχικές διευκρινίσεις

Ένας ορισμός του αντικειμένου της εγκληματολογίας

Κατά τον **Jock Young**, αντικείμενο της εγκληματολογίας ως επιστήμης (και όχι ως κλάδου του Ποινικού Δικαίου) είναι η μελέτη των τρόπων που το ποινικό σύστημα (νομοθετικό σώμα, ειδικά υπουργεία, δικαστήριο, αστυνομία, φυλακές) δικτυώνεται στην κοινωνία με σκοπό την **επιλογή** και τον **ορισμό** και στη συνέχεια **εντοπισμό** κάποιων κοινωνικών δράσεων ως ποινικών παραβάσεων ή εγκλημάτων και τη **δίωξη** κάποιων δράσεων που θεωρούνται επικίνδυνες για τη συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία (ή το συγκυριακό πολιτικό καθεστώς).

Για παράδειγμα, παρά τις εξαγγελίες περί ισότητας μπροστά στο νόμο – ήδη από τον πρώτο σχηματισμό του στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα – το ποινικό σύστημα αποδεικνύεται χαρακτηριστικά ταξικό. Από τη μια, είναι στραμμένο κυρίως και καταρχήν προς τις ‘κατώτερες’ τάξεις και τη μικρο-εγκληματικότητα (εγκλήματα επιβίωσης, εγκλήματα του δρόμου). Συγχρόνως έχει μια χλωμή, συχνά συμβολική και μόνον, παρουσία στους χώρους απασχόλησης, δράσης και ζωής της εθνικής και διεθνούς αστικής τάξης και της ανώτερης ιδιωτικής και δημόσιας υπαλληλίας – δηλαδή τους χώρους που λαβαίνουν χώρα οι σημαντικότερες αντικοινωνικές πράξεις με τις επιβλαβέστερες συνέπειες για την κοινωνία. Είναι εμφανές ότι, με τον ορισμό του αυτόν, ο Young αποφεύγει το κυκλικό των ορισμών του τύπου ‘η εγκληματολογία μελετά το έγκλημα’ και, κυρίως, περιλαμβάνει και το ποινικό σύστημα ως αντικείμενο της εγκληματολογίας.¹

Μια σημαντική διευκρίνιση

Υπενθυμίζεται ότι η **έννοια της περιουσίας** διαφέρει ποιοτικά από την **έννοια της (ατομικής) ιδιοκτησίας** – και συνεπώς οι δύο έννοιες δεν είναι (λογικά δυνατό να χρησιμοποιούνται ή να κατανοούνται σαν) συνώνυμες.

Η περιουσία αναφέρεται στα αντικείμενα που περιβάλλουν κάποιον-α, που αποτελούν συστατικά στοιχεία της κουλτούρας που πλαισιώνει τον τρόπο ζωής του-ης – όχι μόνο κατά την εργασία του-ης ή στους χώρους εργασίας του-ης αλλά κατά τη ζωή του-ης συνολικά. Όχι όλα από τα αντικείμενα αυτά αλλά για τα οποία κάτοχος είναι ο/η ίδιος/α. (Άλλα σχετικά αντικείμενα μπορεί να είναι δημόσια περιουσία (όπως η ύδρευση, αποχέτευση ή παροχή ενέργειας και τηλεπικοινωνίας στο σπίτι, ένα πάρκο στην πόλη, οι κάδοι συλλογής απορριμμάτων, οι διάφορες δημόσιες συγκοινωνίες που παρέχονται δωρεάν ή έναντι τιμήματος, τα σχολεία, νοσοκομεία κλπ.)²)

Η έννοια της ατομικής ιδιοκτησίας έχει να κάνει με μέσα παραγωγής (και διακίνησης εμπορευμάτων, όπως και του εθνικού και διεθνούς χρηματο-πιστωτικού συστήματος κλπ.). Μέσα παραγωγής στα οποία σε μικρή κλίμακα απασχολούνται οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες, ενώ σε μεγαλύτερες και προπάντων σε μεγάλες κλίμακες προσλαμβάνονται κάποιοι ως εργαζόμενοι για να δουλέψουν για λογαριασμό των ιδιοκτητών.

¹ Διευκρίνιση: Έννοιες όπως ‘κατώτερες’, ‘ανώτερες’ ή ‘μεσαίες’ τάξεις ουσιαστικά είναι μεταφορικές, αποτελούν μεταφορές. Μπορεί να είναι διαδεδομένες, να έχουν διαδοθεί ιδιαίτερα γιατί είναι βολικές, αλλά παραμένουν μεταφορές. Με αυτή τη διευκρίνιση, στη συνέχεια, τα εισαγωγικά δεν χρησιμοποιούνται (παρά μόνον υπενθυμιστικά) ώστε να μην κουράζουν. Μάλλον ακριβέστερη είναι η διάκριση μεταξύ, από τη μια, κυρίαρχων ή ηγεμονικών ή ηγεμονευουσών τάξεων και, από την άλλη, κυριαρχούμενων, ηγεμονευόμενων ή υποτελών τάξεων. Όσον αφορά τη ‘μεσαία’ τάξη, ακριβέστερες είναι οι έννοιες συμβατική ή παραδοσιακή μεσαία τάξη (προκειμένου για μικροϊδιοκτήτες ή ελεύθερους επαγγελματίες, όπως πχ., οι υδραυλικοί) και νέα μικροαστική τάξη ή υπαλληλική μικροαστική τάξη ή υπαλληλία.

² Υπενθυμίζεται ότι τώρα πλέον, με την έναρξη της ολοκληρωμένης ιδιωτικοποίησης δημόσιων φορέων ή υπηρεσιών, μπορεί σύντομα υποδομές γενικής κοινωνικής ωφέλειας όπως αυτές της ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτρικής ενέργειας ή και τηλεπικοινωνίας να απαλλοτριωθούν – ή όπως λέγεται λαθεμένα, να αξιοποιηθούν – μεταβαλλόμενες σε ιδιωτικές. Με την ιδιωτικοποίησή τους, ποικίλες υπηρεσίες, μπορεί να μετατραπούν σε μέσα παραγωγής πλούτου κάποιων άλλων, σε ιδιοκτησία τους.

Από το οικονομικό έγκλημα (economic crime) στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου/κολλάρου, white-collar crime), στο επιχειρηματικό έγκλημα (corporate crime)

Το οικονομικό έγκλημα και η πρόκληση του Edwin Sutherland (Εντουν Σάδερλαντ)

Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος αναφέρεται σε κοινωνικές πράξεις που λαβαίνουν χώρα στο πλαίσιο της αγοράς (κεφαλαίου, εργασίας, αγαθών και υπηρεσιών κλπ.) και παραβιάζουν τους νόμους που αποσκοπούν στο να ρυθμίζουν τις εσωτερικές λειτουργίες της αγοράς και τις σχέσεις της με την ευρύτερη κοινωνία. Συχνά, υπάρχουν και κοινωνικές πράξεις που έχουν ως αφετηρία τον χώρο της αγοράς αλλά διαχέονται στην ευρύτερη κοινωνία ή κάποιο αξιόλογο μέρος της. Για παράδειγμα, το ΔΣ μιας επιχείρησης μπορεί να ενεργήσει με τρόπους επωφελείς για την επιχείρηση αλλά βλαπτικούς για το φυσικό ή πολιτισμικό περιβάλλον μιας χώρας (όχι υποχρεωτικά αυτής στην οποία η επιχείρηση έχει την έδρα της). Επιπλέον, κάτι τέτοιο μπορεί να λάβει χώρα με ή χωρίς κρατική ή κυβερνητική σύμπραξη ή συνεννόηση – ζήτημα που φτάνει την έννοια του οικονομικού εγκλήματος στα όριά της ή και τα ξεπερνάει μετεξελισσόμενο σε πολιτικο-οικονομικό.

Στην Ελλάδα, η έννοια του οικονομικού εγκλήματος είναι η επικρατούσα στα εγκληματολογικά έργα περί τα εγκλήματα με αφετηρία την αγορά. Η πλειονότητα των σχετικών μελετών (βιβλίων και άρθρων) προέρχεται κυρίως από νομικούς ή νομικούς που έχουν ένα συμπληρωματικό ενδιαφέρον και στην εγκληματολογία, και έχει μάλλον νομικούς προσανατολισμούς και ενδιαφέροντα. Πρέπει δε να διευκρινιστεί ότι οι δημοσιεύσεις για το οικονομικό έγκλημα (και τις διάφορες εναλλακτικές προσεγγίσεις του ευρύτερου πεδίου μελέτης) είναι μάλλον περιορισμένες σε αριθμό.

Χαρακτηριστική για τις επιλογές, καταγραφές και εμφάσεις της είναι η σχετική μελέτη του νομικού-εγκληματολόγου **Νέστορα Κουράκη** στην προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος 'Το οικονομικό έγκλημα σήμερα: Η Ελλάδα ως περίπτωση μελέτης στην Ευρώπη'. Στο εκτεταμένο άρθρο που δημοσιεύτηκε στο εξωτερικό στην αγγλική, ο Κουράκης καταγράφει και ασχολείται συνοπτικά με τις ακόλουθες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας: τελωνειακές παραβιάσεις, απάτες, αποφυγές και υπεκφυγές φόρων, απάτες στο Χρηματιστήριο, παράνομη χρήση πνευματικής ιδιοκτησίας, ηλεκτρονικό έγκλημα και έγκλημα στο διαδίκτυο, μόλυνση του περιβάλλοντος, παράνομο εμπόριο προσωπικών δεδομένων και δωροδοκία. Επιπλέον, αναφέρει χωρίς να εξετάζει λεπτομερώς και τις ακόλουθες μορφές: οργανωμένες τελωνειακές παραβάσεις (π.χ. παράνομη ανταλλαγή καυσίμων), παράνομη πληρωμή με μετρητά από επιχορηγήσεις από λογαριασμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραβίαση των κανονισμών εργασίας, 'ενέργειες αθέμιτου ανταγωνισμού', περιβαλλοντική μόλυνση, παράνομο εμπόριο προσωπικών δεδομένων, και, στον πολιτικό τομέα, παράνομες συναλλαγές που σχετίζονται με ιδιαίτερα οικονομικά ενδιαφέροντα και απρέπειες που διαπράττονται στο πλαίσιο τραπεζικών συνεταιρισμών ή κρατικών οργανισμών.

Αρκετές ενστάσεις μπορούν να διατυπωθούν πάνω στις επιλογές του Κουράκη, Για παράδειγμα, ότι το ηλεκτρονικό έγκλημα, πέρα από ζητήματα παραβίασης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, μάλλον δεν εντάξιμο στο οικονομικό έγκλημα. Ή ότι δεν διακρίνονται ζητήματα εντελώς διαφορετικών κλιμάκων και σημασιών. Για παράδειγμα, η φοροδιαφυγή εκατομμυρίων ευρώ και ευτελών μικροποσών (ή η με χαριστικές πράξεις φοροαποφυγή)· η μόλυνση του περιβάλλοντος μεγάλης κλίμακας και καταστροφής δεκαετιών, και η αμέσως αναστρέψιμη μικρο-ρύπανση, μικρο-μόλυνση· η μείωση της σημασίας εγκλημάτων ιδιαίτερης βαρύτητας (όπως τα εγκλήματα κατά της εργασίας).

Πιο ενδιαφέρουσα όμως είναι μια απουσία: Η απουσία του επιχειρηματικού εγκλήματος ως κατηγορίας προσέγγισης. Ουσιαστικά, η απουσία αυτή δεν συνιστά μεθοδολογικό λάθος από μέρους του συγκεκριμένου νομικού-εγκληματολόγου. Ο Κουράκης επιλέγει να αντλεί τις κατηγορίες του από τις προβλέψεις του νόμου περί τη σχετική εγκληματικότητα και όχι τη διεθνή εγκληματολογική βιβλιογραφία. Η επιλογή του αυτή είναι ενδεικτική μιας ευρύτερης αντίθεσης, της αντίθεσης μεταξύ των τριών βασικών εγκληματολογικών προσεγγίσεων: της νομικής, της ψυχιατρικής/ψυχολογικής και της κοινωνικο-επιστημονικής προσέγγισης στο πεδίο και τα διάφορα εγκληματολογικά αντικείμενα – μιας αντίθεσης που εκτείνεται στη συνολική εγκληματολογία μεταξύ προσεγγίσεων με νομική, ψυχιατρική και κοινωνικο-

επιστημονική³ αφετηρία. Η αντίθεση αυτή – στο συγκεκριμένο αντικείμενο του μαθήματος, η αντιπαράθεση εκδηλώνεται μεταξύ κυρίως της νομικής και της κοινωνικο-επιστημονικής προσέγγισης – γίνεται πλέον διακριτή σε σύγκριση με την επιλογή των *Σημειώσεων* να δοθεί έμφαση όχι στις νομικές (, ούτε τις ψυχιατρικές,) αλλά τις κοινωνικο-επιστημονικές προσεγγίσεις του εγκλήματος.⁴

Ενδιαφέρουσες είναι και ορισμένες θέσεις που καταθέτει ο Ν. Κουράκης (και) στη μελέτη του *Τα Οικονομικά Εγκλήματα*. Μια κριτική εστίαση σε δύο από τις γενικές αρχές που την πλαισιώνουν, η πρώτη σχετικά με το πώς πρέπει να προσεγγίζεται το οικονομικό έγκλημα και η δεύτερη πάνω στη αρχή της αξιολογικής ουδετερότητας, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη.

Καταρχήν, ο Κουράκης προτείνει την αποσύνδεση της έννοιας του εγκλήματος από τα άτομα (ακριβέστερα, τα πρόσωπα) που σχετίζονται με οικονομικές δράσεις, παραγωγή, χρηματιστήριο και αγορά. Αντί της έννοιας του εγκλήματος προτείνεται το «να γίνεται χρήση των λιγότερο στιγματιζόντων όρων ‘αθέμιτη (οικονομική) δραστηριότητα’ ή (οικονομικό) ‘αδίκημα’» (σ. 20). Η θέση αυτή επαναλαμβάνεται στη σ. 48, με τις συμπληρώσεις ότι είναι καλύτερο να χρησιμοποιούνται οι όροι ‘αθέμιτο’ και ‘αδίκημα’ που δεν είναι φορτισμένοι συναισθηματικά, και ότι η σχετική αλλαγή ορολογίας «επιβάλλεται και από λόγους ακριβοδίκαιης μεταχείρισης προς τα άτομα αυτά». Η πρόταση του Κουράκη, η οποία άλλωστε αναφέρεται συχνά σε μερίδα της διεθνούς βιβλιογραφίας με το ίδιο υποκείμενο, τον επιχειρηματία, ή άλλα υποκείμενα (τον χρόνο, άνεργο κλπ.), μπορεί να γίνει δεκτή ως εύλογη. Αλλά κάτω από μία αναγκαία προϋπόθεση (βλ. Nils Christie, Steve Box κ. ά.): Να ισχύσει για όλες τις μορφές εγκλήματος – ή, έστω, για όλες τις μορφές εγκλήματος (κατά) της περιουσίας, περιλαμβανομένων των εγκλημάτων επιβίωσης ή απόγνωσης. Για ποιον λόγο να ορίζονται ως εγκλήματα μια μικροκλοπή, ή μια χρήση χασίς ή μια προσπάθεια διαφυγής από την αστυνομία ή ακόμα και το σπάσιμο μιας τζαμαρίας τράπεζας, ενώ να ορίζονται ως ‘αθέμιτες πράξεις’ ή ‘αδικήματα’ φοροδιαφυγές ή φορο-αποφυγές δεκάδων εκατομμυρίων ευρώ, η πράξεις καταστροφής του περιβάλλοντος από επιχειρήσεις όπως ορυχεία ή ξενοδοχεία;

Εάν η πρόταση του Κουράκη δεν αποτελεί γενική πρόταση αλλά περιορίζεται μόνο στις επιχειρήσεις και τους επιχειρηματίες (και πιθανότατα τους πολιτικούς και υψηλά ιστάμενους στις κρατικές ιεραρχίες, αυτούς που κατά κανόνα ορίζονται από την πολιτική εξουσία), τότε αποδεικνύεται βαρύτατα ιδεολογικά φορτισμένη, εντείνει τις ταξικές ανισότητες, και ουσιαστικά εμβαθύνει το δίκαιο των δύο μέτρων και δύο σταθμών – του ενός για τους ισχυρούς και του άλλου για τους υπόλοιπους.

Εάν η πρόταση αφορά μόνο στα εγκλήματα των κυρίαρχων πολιτικών και οικονομικών τάξεων, τότε δεν συντρέχει κάποιος επιστημονικός λόγος να προστεθεί άλλη μια προνομιακή μεταχείριση προς αυτούς που ήδη απολαμβάνουν ένα πλήθος προνομίων. Ούτως ή άλλως, τα μέλη των κυρίαρχων τάξεων ή ταξικών μερίδων είναι απαλλαγμένα από τις ποινές του ποινικού δικαίου – η σχεδόν παντελής απουσία τους από τις φυλακές είναι αρκετή για να πείσει σχετικά, γεγονός που αποδεικνύει τον χαρακτηριστικό ταξικό χαρακτήρα του δικαίου που ισχύει και εφαρμόζεται.

Εάν δεν προτείνεται γενικά, η πρόταση του Κουράκη έρχεται να προτείνει μια γλώσσα μελέτης που ευθύς εξαρχής νομιμοποιεί το συγκεκριμένο προκλητικά άνισο δίκαιο και αναβαπτίζει ηθικά τις κυρίαρχες ελίτ οι οποίες θα προϋποτίθεται ότι διαπράττουν αθέμιτες ή αδικηματικές πράξεις αλλά δεν διαπράττουν εγκλήματα.

Δεύτερο, ο Κουράκης προτείνει το πρίσμα κάτω από το οποίο πρέπει να εξετάζεται το πρόβλημα της οικονομικής εγκληματικότητας να μην είναι πολιτικό ή παραταξιακό και να περικλείει κάθε πολιτική ομάδα ή κατεύθυνση (σσ. 55-56). Όμως, στην ίδια πρόταση, ο Κουράκης συνεχίζει με τη διατύπωση ότι η συγκεκριμένη οπτική γωνία «αφορά στην προάσπιση αυτών των ίδιων των αξιών του φιλελεύθερου οικονομικού και κοινωνικού συστήματος». Ουσιαστικά, η θέση αυτή όχι μόνον δεν είναι ‘αξιολογικά ουδέτερη’ αλλά, αντίθετα, συνιστά την πλέον πολιτική αντίληψη, μια πολιτικότατη αντίληψη. Για ποιον λόγο – για ποιον επιστημονικό λόγο – ο επιστήμονας που θα μελετήσει το

³ Που απλουστευτικά αλλά λαθεμένα αποκαλείται-ονομάζεται ‘κοινωνιολογική’, ενώ μπορεί να είναι ιστορική, ανθρωπολογική, οικονομική, πολιτικο-επιστημονική κοκ. ή συνθετική διάφορων προσεγγίσεων αλλά πάντως κοινωνικο-επιστημονικών.

⁴ Για τη σχετική απόκλιση, αντίθεση και ανταγωνισμό μεταξύ νομικών, ψυχιατρικών και κοινωνικο-επιστημονικών προσεγγίσεων βλ. Γρ. Λάζος, *Ταξιστικές Θεωρήσεις για τις Εργατικές Τάξεις κατά τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

οικονομικό έγκλημα θα πρέπει να το πράξει με σκοπό να ενισχύσει τον οικονομικό φιλελευθερισμό ή το φιλελεύθερο κοινωνικό σύστημα («ή τη βελτίωση – αν όχι ανανέωση – του συστήματος», σ. 13); Το ιδεολογικά πολωμένο της θέσης αυτής γίνεται αμέσως ορατό εάν η συγκεκριμένη διατύπωση αντιστραφεί σε ‘αφορά στην καταπολέμηση αυτών των ιδίων των αξιών του φιλελεύθερου οικονομικού και κοινωνικού συστήματος’. Η θέση αυτή είναι τόσο (αλλά αντίστροφα) ιδεολογικά πολωμένη όσο και η θέση στη οποία αντιτίθεται. Οπότε, ίσως είναι εύλογο να αποφεύγεται και ο συλλήβδην χαρακτηρισμός των διαφωνούντων ως οπαδών ολοκληρωτικών συστημάτων (όπως στη σ. 55). Μια σειρά τάσεων και σχολών στην εγκληματολογία (στο πλαίσιο της κριτικής ή ριζοσπαστικής εγκληματολογίας) διαφωνούν με τον προτεινόμενο από τον Κουράκη πολιτικό σκοπό ενώ συγχρόνως αποτελούν πολέμιους κάθε μορφής ολοκληρωτισμού – μεταξύ αυτών και του οικονομικού (νεο)φιλελευθερισμού.

Αυτό δε που θα πρέπει να διευκρινιστεί είναι ότι το πρόβλημα των θέσεων του Κουράκη δεν είναι ότι είναι ιδεολογικά φορτισμένες. Είναι ότι ενώ είναι ιδεολογικά φορτισμένες προβάλλονται ως εάν να είναι τα ακριβώς αντίθετα: Ιδεολογικά αφορτιστες και αξιολογικά ουδέτερες.

Φαίνεται όμως ότι η έννοια του οικονομικού εγκλήματος – σχηματισμένη καταρχήν στο χώρο του νομικού στοχασμού αλλά και συμβατή κυρίως με τις νομικές αντιλήψεις για την προσέγγιση της εγκληματικότητας των ισχυρών ή των αστικών τάξεων ή των ηγεμονικών (ή ηγεμονευουσών) τάξεων ή των κοινωνικών ελίτ, ανάλογα με τη θεωρητική έδρα του μελετητή – δεν έχει πείσει τους κοινωνικούς επιστήμονες (εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους, κοινωνικούς ανθρωπολόγους, ιστορικούς, οικονομολόγους, πολιτικούς επιστήμονες κλπ.), τουλάχιστον τη μεγάλη πλειονότητά τους, για τις δυνατότητές της να συμβάλλει στη μελέτη του αντικείμενου. Αυτό έχει ως συνέπεια ότι, μετά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η έννοια του οικονομικού εγκλήματος, μια έννοια γενική που περιλαμβάνει κατηγορίες εντελώς διαφορετικής κλίμακας και σημασίας, φαίνεται να τυχαίνει ολοένα και πιο περιορισμένης αξιοποίησης στη βιβλιογραφία και την αρθρογραφία της διεθνούς εγκληματολογίας (και των λοιπών κοινωνικών επιστημών στα σκέλη που ασχολούνται με το σχετικό αντικείμενο). Αντ’ αυτής, τείνει να προκρίνεται από περισσότερους εγκληματολόγους η δέσμη εννοιών που εντάσσεται στην έννοια του white-collar crime (εγκλήματος λευκού περιλαιμίου ή εγκλήματος των ισχυρών). Ή, στα χρόνια που ακολούθησαν και χάρη στο ότι η κατάρτιση των εγκληματολόγων για τα σχετικά ζητήματα βελτιώθηκε σημαντικά, κάποιας κατηγορίας που συγγενεύει μ’ αυτήν ή προέρχεται από αυτήν, όπως το επιχειρηματικό έγκλημα, το κρατικό έγκλημα ή άλλες συναφείς – έστω και αν δεν έχει κάποια νομική υπόσταση, μια παρουσία σε νομοθετήματα κάποιων χωρών. Όπως επίσης έχει υπάρξει μια σημαντική στροφή του ενδιαφέροντος προς εγκλήματα των ισχυρών ή των αστών ή των ποικίλων ηγεμονευουσών ή ταξικών μερίδων σε ειδικά ζητήματα, σε ειδικά πεδία της κοινωνίας και της σχέσης της με τη φύση και τη ζωή. Πρόκειται για μια κίνηση που μάλλον ενισχύθηκε από τις ευρύτατες διεθνείς αλλαγές στις πολιτικο-οικονομικές συνθήκες (επιβολή νεοφιλελευθερισμού, παγκοσμιοποίηση ή νεο-ιμπεριαλισμός, ανάλογα με τη θεωρητική αφετηρία εστίασης) αλλά και τις εξελίξεις στην εγκληματολογική θεωρία και έρευνα. Οι κύριοι λόγοι γι’ αυτή την αλλαγή μεθοδολογικών εργαλείων παρουσιάζονται στη συνέχεια, σε συνδυασμό με την παρουσίαση της συγκεκριμένης έννοιας και των τρόπων κατανόησης και εφαρμογής της.

Καταρχήν, η στροφή στα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου έλαβε χώρα κατά τη δεκαετία του 1940, με τον **Edwin Sutherland**, μέσω μιας σειράς άρθρων και ενός βιβλίου, να αναπτύσσει την έννοια και να την υπερασπίζεται απέναντι στις (επιστημονικές) κριτικές και τις (ιδεολογικές και ηθικές) κατηγορίες που επρόκειτο να δεχτεί. Κατ’ αυτόν, έγκλημα λευκού περιλαιμίου είναι «ένα έγκλημα που διαπράττεται από ένα πρόσωπο αξιοσέβαστο και με υψηλό κοινωνικό στάτους κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του απασχόλησης».⁵

⁵ Υπενθυμίζεται ότι ο Sutherland ήταν κοινωνιολόγος, που, μεταξύ άλλων, επηρέασε σημαντικά και μια σειρά νέων εγκληματολόγων με ενδιαφέρον προς τις κοινωνικο-επιστημονικές προσεγγίσεις. Βέβαια, πριν από τον Sutherland, είχαν προηγηθεί στο σχετικό ζήτημα οι Γάλλοι σοσιαλιστές στις αρχές του 19^{ου} αιώνα (Proudhon, Fourier και Φουριεριστές), οι Μαρξ και Ένγκελς κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και, κατά τον 20^ο αιώνα, οι Knight (δεκαετία του 1920) και Bonger (δεκαετίες 1900 ως 1930, θεωρούμενος και ως πρόδρομος της κριτικής εγκληματολογίας που έκανε της εμφάνισή της στα τέλη της δεκαετίας του 1960, με πρώτη κριτική εγκληματολογική έκδοση το 1973, το *The New Criminology* των Taylor, Walton και Young). Βέβαια, πρέπει επίσης να αναφερθεί και ο Ross (δεκαετία 1900) ο οποίος ονόμασε ως ‘εγκληματοειδή’ (criminaloid) τον όποιο

Μέχρι τότε, η εγκληματολογία είχε στραμμένη την προσοχή της σχεδόν αποκλειστικά στην εγκληματικότητα των ‘κατώτερων’ κοινωνικών τάξεων με βάση κατά κανόνα συντηρητικές νομικές, βιολογικές, ψυχολογικές και μικρο-κοινωνιολογικές θεωρήσεις. Ο Sutherland έστρεψε την προσοχή του και στην εγκληματικότητα των ‘ανώτερων’ τάξεων (της αστικής τάξης και των επικεφαλής στους διάφορους κρατικούς οργανισμούς και κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς θεσμούς, αυτών που διέθεταν οικονομική, πολιτική και πολιτισμική ισχύ), την οποία και ονόμασε εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου, αναφερόμενος σε ένα συνηθισμένο χαρακτηριστικό του ντυσίματός τους στην εργασία, σε αντίθεση με τα μπλε περιλαίμια των εργατών, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Με την πρότασή του, ο Sutherland αμφισβήτησε τη στερεοτυπική αντίληψη του εγκληματία ως μέλους των κατώτερων τάξεων αφού πανίσχυρες επιχειρήσεις και ανώτερης τάξης επαγγελματίες διαπράττουν εγκλήματα ως ρουτίνα, χωρίς ιδιαίτερη σκέψη. Κατ’ αυτόν, εγκληματικές πράξεις δεν είναι μόνον αυτές που φτάνουν στα ποινικά δικαστήρια, ενώ ιδιώτες παραβάτες λευκού περιλαιμίου αποφεύγουν την ποινική δίωξη χάρη στο ότι τα δικαστήρια είναι ταξικά προκατειλημμένα υπέρ των ταξικά ανώτερων. Όπως εκτιμά ο Sutherland, η αστική τάξη έχει την ισχύ να επηρεάζει αποφασιστικά την δημιουργία, εφαρμογή και διαχείριση του νόμου. Τα εγκλήματα των ανώτερων τάξεων διαφέρουν όχι μόνο στη δημιουργία αλλά και την εφαρμογή σε σύγκριση με τα εγκλήματα των κατώτερων τάξεων. Οι εγκληματίες ανώτερης τάξης συχνά λειτουργούν χωρίς να εντοπίζονται οι όποιες εγκληματικές πράξεις τους, εάν εντοπίζονται να μην διώκονται, και όταν διώκονται να μην καταδικάζονται. Γι’ αυτό το λόγο, τονίζει ο Sutherland, οι πληθυσμοί των καταδικαζόμενων είναι κατά πολύ διαφορετικοί από τους πληθυσμούς αυτών που έχουν διαπράξει παραβάσεις.

Το 1945, με το ‘Is “White-Collar Crime” Crime?’, ο Sutherland δημοσίευσε έναν πιο ολοκληρωμένο και θεωρητικά πληρέστερο ορισμό του εγκλήματος, αναφέροντας ότι το έγκλημα απαιτεί τη νομική περιγραφή μιας δράσης ως κοινωνικά επιβλαβή και την νομική παροχή των αναγκαίων εργαλείων για την τιμωρία της συγκεκριμένης δράσης. Όπως δε τονίζει, οι ίδιοι οι νόμοι, οι σκοποί και το περιεχόμενό τους, είναι κοινωνικά προϊόντα. Ο Sutherland απομακρύνεται από τις (μέχρι τότε τουλάχιστον κυρίαρχες καθεστωτικές) απόψεις ότι ο νόμος είναι υλοποίηση της ηθικής ή μεταφορά των νόμων της φύσης στην κοινωνία. Όπως υποστηρίζει, η επιτυχημένη εγκληματοποίηση των παράνομων δράσεων των οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά ισχυρών θα ανακόψει τη μόνιμη επιχειρηματολογία τους ότι οι δικές τους παρανομίες δεν είναι παρά διοικητικές παραβάσεις ή σσονος σημασίας. Ο David Nelken (1994, σ. 366) καταθέτει την εκτίμηση ότι με την έννοια του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου ο Sutherland εντόπισε και αξιοποίησε τη δυνατότητα μιας απόκλισης μεταξύ δύο τύπων ορισμού του εγκλήματος: των νομικών από τη μια και των κοινωνικο-επιστημονικών από την άλλη. Στα επόμενα χρόνια, κοινωνικοί επιστήμονες από διάφορες επιμέρους επιστήμες συνέχισαν τη μελέτη της εγκληματικότητας των ισχυρών ή των κυρίαρχων κοινωνικών ελίτ χωρίς να αισθάνονται την ανάγκη μιας άμεσης αποδοχής των νομικών ορισμών, που άλλωστε συχνά αμφισβήτησαν προτείνοντας διαφοροποιήσεις και στις νομικές προσεγγίσεις της σχετικής εγκληματικότητας. Σύντομα, μια σειρά κριτικών νομικών επρόκειτο να αξιοποιήσει και αυτή την προσέγγιση της νομικής πραγματικότητας στην ισχυροποίηση ομόλογων επιχειρημάτων.

Όπως αναφέρει ο **Ανδρουλάκης**, κατ’ αυτό τον τρόπο ο Sutherland έστρεψε την προσοχή της κοινωνιολογίας και, λίγο αργότερα, της εγκληματολογίας στο οικονομικό έγκλημα. Η θέση αυτή του

ισχυρό (μεγαλομέτοχο, διευθυντή, υψηλόβαθμο στέλεχος επιχείρησης ως συνδικαλιστή ηγέτη) παραβιάζει τον νόμο ή μια σειρά από ηθικούς κώδικες.

Πάντως, ο Sutherland μάλλον επηρεάστηκε κυρίως από το λαϊκό κίνημα των μικροϊδιοκτητών αγροτών της πολιτείας της Nebraska που αντιτέθηκε στην προώθηση των μεγάλων επιχειρήσεων στον αγροτικό τομέα κυρίως κατά τη δεκαετία του 1920. Αντιτέθηκε στο μεγάλο κεφάλαιο που ‘μεταρρύθμιζε’ και ‘εξορθολογίζει’ και τον αγροτικό τομέα στις ΗΠΑ, μετατρέποντας τους μικρο-αγρότες – τους ‘υπερήφανους ήρωες’ των αμερικανικών ταινιών western – σε εργάτες γης, εργάτες στα εργοστάσια των βιομηχανικών κέντρων ή σε χρόνια άνεργους και εξαθλιωμένους που, σε κατάσταση απόγνωσης, περιφέρονταν σαν άτομα, ομάδες, οικογένειες, συμμορίες κλπ. σαν αλήτες στις αγροτικές περιοχές (μέχρι να συλληφθούν) ή στιβάζονταν όπως-όπως στα αστυκά κέντρα. Ο Sutherland ήταν ένας μάλλον συμβατικός παρά κριτικός στοχαστής που ενδιαφερόταν σε μιαν επιστροφή της κοινωνίας που έβλεπε γύρω του στην προτεραιότητα κατάστασης της κοινότητας των οικονομικά αυτόνομων μικρο-αγροτών που ήταν ιδιοκτήτες τόσης γης όσης μπορούσαν να καλλιεργήσουν αυτοί και οι οικογένειές τους. Σ’ αυτό το γενικό ιδεολογικό και κοσμοθεωρητικό πλαίσιο, ο Sutherland διατήρησε σε όλη του τη ζωή τη στάση αυτή ενάντια στο κεφάλαιο, με αποκορύφωμα τη θεωρία του για το έγκλημα λευκού περιλαιμίου.

Ανδρουλάκη είναι εν μέρει σωστή και εν μέρει λαθεμένη, περιοριστική. Στην ομιλία του κατά την ανάληψη της θέσης του προέδρου του Συλλόγου Αμερικανών Κοινωνιολόγων αλλά και κατά τα χρόνια που ακολούθησαν, ο Sutherland έδωσε έμφαση στην εγκληματικότητα που λαβαίνει χώρα κυρίως στο πλαίσιο της οικονομίας – την οικονομική εγκληματικότητα των επιχειρήσεων. Όμως, τόσο η έννοια του λευκού περιλαιμίου όσο και η ευρύτερη αντίληψη του Sutherland δεν περιορίζονται στην οικονομική εγκληματικότητα των ανώτερων τάξεων. Αντίθετα, εκτείνονται σε κάθε μορφής εγκληματικότητα η οποία καθίσταται δυνατή από την κυρίαρχη θέση που καταλαμβάνουν στον κοινωνικό σχηματισμό. Συνεπώς, εκτείνεται και περιλαμβάνει και την πολιτική εγκληματικότητα, όπως για παράδειγμα η διαπλοκή του κεφαλαίου με την κορυφή του κράτους και των πολιτικών ηγεσιών καθώς και τα κρατικά εγκλήματα (μυστικές υπηρεσίες, στρατιωτική επιβολή και κατοχή, παραβίαση του δικαίου περί πολέμου και κατοχής – και βέβαια τα πιο σύγχρονα φαινόμενα πολιτικο-οικονομικής κατοχής χωρών κλπ.). Στα χρόνια που ακολούθησαν, χάρη και στο ότι το επιχείρημά του είναι θεωρητικά και μεθοδολογικά αδύναμο, ο Sutherland επρόκειτο να δεχθεί πλήθος σκληρών κριτικών, η σημαντικότερη από τις οποίες, αυτή του Paul Tappan, προσεγγίζεται στη συνέχεια. Για πολλά χρόνια, η έννοια των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου παρέμεινε καθηλωμένη σε μιαν ελάχιστη εκδοχή ενός στενά νοούμενου οικονομικού εγκλήματος. Όμως, από τη δεκαετία του 1960 και πολύ περισσότερο κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα – και ιδίως με την άνοδο της παγκοσμιοποίησης ή του νεο-ιμπεριαλισμού, όταν πολιτική και οικονομία συνέχονται σε μορφές που είναι τουλάχιστον δυσδιάκριτες, η έννοια όχι μόνο έχει αναβαθμιστεί σε θέση προτεραιότητας αλλά τείνει να αποτελέσει το επικρατέστερο πλαίσιο θεώρησης ενός πλήθους μορφών εγκληματικότητας.

Η αντίληψη του Sutherland δεν εδράστηκε σε μια στιγμιαία έμπνευση της στιγμής.⁶ Η θεωρία περί λευκού περιλαιμίου είναι εντάξιμη στη θεωρία του περί διαφορικής συναναστροφής (differential association), που προβλέπει ότι το άτομο στρέφεται στο έγκλημα ή ό,τι άλλο ανάλογα με τις συναναστροφές του. Μέσω της ευρύτερης θεώρησης του Sutherland, έστω και χωρίς ιδιαίτερες θεωρητικές απαιτήσεις, είναι αναμενόμενο ότι τα άτομα διάφορων κοινωνικών τάξεων να εκδηλώνουν διαφορετικές μορφές εγκληματικότητας (ή απόκλισης ή νομιμότητας ή κανονικότητας).

Επιπλέον, ο τρόπος που ο Sutherland προσέγγισε το έγκλημα λευκού περιλαιμίου φέρει ορισμένες θεωρητικές πτυχές με σημασία και για την εγκληματολογία. Η αναγωγιστική εγκληματολογία που εξηγεί το έγκλημα στους όρους μιας παθολογίας των κατώτερων τάξεων ήταν ανεπαρκής στο να προσεγγίσει το έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο. Συνεπώς, η στερεοτυπική εικόνα του εγκληματία και η τυπική εικόνα του εγκλήματος που προβάλλονται από τους επίσημους κρατικούς θεσμούς (αστυνομία) και τα ΜΜΕ είναι άστοχη και παραπλανητική. Γενικότερα, το εύρος της εγκληματολογίας πρέπει να διευρυνθεί ώστε να μελετηθούν όλα τα πεδία εκδήλωσης εγκληματικότητας, οι πολιτικές διαδικασίες που επιλέγουν, επεξεργάζονται και επιβάλλουν το τι είναι έγκλημα (αλλά και το τι δεν είναι έγκλημα), και οι ποικίλοι κρατικοί και ιδιωτικοί θεσμοί που ασχολούνται με το ζήτημα. Για τον Sutherland – υπενθυμίζεται ότι οι απόψεις του άρχισαν να δημοσιεύονται κατά την περίοδο 1939-49 – πρέπει να μελετηθούν τα εγκλήματα τόσο των φτωχών όσο και των πλούσιων. Όπως επίσης πρέπει να μελετηθεί και η χειραγώγηση της κοινωνικής συνείδησης από τα ΜΜΕ και τους ισχυρούς ώστε να βλέπει μόνο τα πρώτα αλλά όχι και τα δεύτερα σαν εγκλήματα (Βλ. και Slapper και Tombs (1999, *Corporate Crime*, New York: Longman).

Βέβαια, η στροφή μιας μερίδας των εγκληματολόγων (και γενικότερα των κοινωνικών επιστημόνων) προς την εγκληματικότητα της άρχουσας τάξης (ή, κατά τον Antonio Gramsci, του ηγεμονικού μπλοκ εξουσίας, ή, κατά τον Charles Wright Mills, των κυρίαρχων ελίτ) έχει δεχθεί την κριτική ότι είναι ιδεολογικά φορτισμένη. Όμως δεν είναι περισσότερο ιδεολογικά φορτισμένη από τις αντιτιθέμενες θεωρήσεις, όπως αναδείχτηκε με την παράθεση και κριτική της άποψης του Ν. Κουράκη. Όπως επίσης δεν είναι περισσότερο ιδεολογικά φορτισμένη από τη μονότονη εστίαση στην εγκληματικότητα των ‘κατώτερων’ τάξεων, η οποία επιπλέον προβάλλεται εξίσου μονότονα ως εάν να ταυτίζεται με την εγκληματικότητα γενικά. Αυτό που επιχείρησε ο Sutherland, και μάλλον το πέτυχε τελικά, είναι να αναδείξει το ζήτημα ότι δεν υπάρχει κάποιος **επιστημονικός** λόγος που να προτρέπει ώστε η άρχουσα τάξη (ή οι κυρίαρχες ελίτ ή τα ‘άνωτερα’ κοινωνικά στρώματα, ανάλογα με τη θεωρητική έδρα του κάθε μελετητή) να τυχαίνει μια ιδιαίτερης μεταχείρισης ως προς την εγκληματικότητά της ή ό,τι

⁶ Για παράδειγμα, όπως αναφέρει ο Λομπρόζο, που πάντα είχε μιαν έλξη προς τη θεατρικότητα, ότι του συνέβη όταν κράτησε στα χέρια του το κρανίο διάσημου (νοτιο-)Ιταλού ληστή και, ξαφνικά, εμπνεύστηκε τη θεωρία περί ‘εκ γενετής εγκληματία’.

άλλο. Η επιστήμη **ως επιστήμη** δεν μετέχει σε διαδικασίες νομιμοποίησης του όποιου καθεστώτος με τον εξωραϊσμό ή τη σιωπή. Ή έστω, δεν πρέπει να μετέχει.⁷

Οικονομική εγκληματικότητα και εγκληματικότητα λευκού περιλαιμίου: Μια ειδική εστίαση σε κάποιες διαφορές

Συνοπτικά και σε μια πρώτη προσέγγιση, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι έννοιες ‘οικονομική εγκληματικότητα’ και ‘εγκληματικότητα λευκού περιλαιμίου’ έχουν μια κρίσιμη διαφορά.

Η έννοια ‘οικονομική εγκληματικότητα’ είναι ‘κάθετη’ και διαταξική. Από τη μια πλευρά, περιλαμβάνει εγκλήματα μεγέθους δισεκατομμυρίων δολαρίων που διαπράττει παρατεταμένα μια πολυεθνική σε βάρος μιας ή περισσότερων χωρών (όπως η Siemens στην Ελλάδα, ή όπως των πετρελαϊκών επιχειρήσεων στη Νιγηρία ή της Monsanto των μεταλλαγμένων σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Ανατολικής Ασίας).⁸

Από την άλλη όμως, η έννοια της οικονομικής εγκληματικότητας περιλαμβάνει και μια φοροδιαφυγή ενός ευρώ. (Μάλιστα, είναι πολύ πιθανότερο να περιλάβει τη δεύτερη παρά την πρώτη των μεγάλων επιχειρήσεων.) Πρόκειται για μιαν αντίληψη που προκαλεί τη σύγχυση μεταξύ ποιοτικά διαφορετικών ζητημάτων: η διεθνής δράση μιας μεγάλης επιχείρησης - ή έστω, το σκέλος των δράσεων αυτών που είναι ορίσιμο ως εγκληματικό από τον νομοθέτη (αλλά, σε διαφορετικούς όρους, από τον εγκληματολόγο) – συνιστά ζήτημα που είναι ποιοτικά διαφορετικό από την φοροδιαφυγή ενός μικροεπαγγελματία. Οπότε η έννοια της οικονομικής εγκληματικότητας αποσυνθέτει διαστάσεις οι οποίες είναι αναγκαίο να προσεγγίζονται ενιαία, ενώ, από την άλλη, έρχεται να κατατάξει στην αυτή κατηγορία δράσεις που είναι παντελώς ανόμιες μεταξύ τους.

⁷ Σ’ αυτό το σημείο τίθεται το πολύ σημαντικό ζήτημα της αξιολογικής ουδετερότητας των επιστημών και των επιστημόνων. Είναι όμως αμφίβολο το κατά πόσον ιδίως η μελέτη αντικειμένων τόσο έντονα φορτισμένων με πολιτικούς ορισμούς και σημασίες (υπενθυμίζεται ότι το Δίκαιο παράγεται στο Κοινοβούλιο και τα πολιτικο-οικονομικά κέντρα εξουσίας) όπως το έγκλημα και η τιμωρία είναι δυνατό να προσεγγισθεί ‘αξιολογικά ουδέτερα’. Η σαφής παρουσίαση των θεωρητικών αφετηριών από μέρους του εγκληματολόγου και η προσωπική ακεραιότητα είναι δυνατά και επαρκή. Από εκεί και πέρα, η κριτική έχει τον λόγο. Για μιαν ολοκληρωμένη παρουσίαση του ζητήματος της αξιολογικής ουδετερότητας βλ. το κεφάλαιο 6 στην *Κριτική Εγκληματολογία* του Γρ. Λάζου (2007).

⁸ Πρέπει όμως να υπενθυμιστεί κάτι που περιπλέκει την κατάσταση: πολύ συχνά, προωθήσεις επιχειρήσεων σε χώρες μπορεί να είναι καθ’ όλα νόμιμες ή νομότυπες έστω και αν αποδεικνύονται επιβλαβείς για την κοινωνία υποδοχής. Δεν χρειάζεται παρά μια κυβέρνηση ή ένας κρατικός φορέας να υπογράψει τις σχετικές συνθήκες ή συμβάσεις. Απαιτούνται δε νομικοί αγώνες πολλών ετών για να ανατραπούν οι σχετικές συνθήκες ή συμβάσεις.

Επίσης, η έννοια της οικονομικής εγκληματικότητας δεν περιλαμβάνει μια στρατιωτική εισβολή σε μια χώρα για λόγους πολιτικο-στρατιωτικών ή πολιτικο-οικονομικών συμφερόντων (όπως η εισβολή των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και το Ιράκ – βλ. το *State-Corporate Crime*, μια σημαντικότερη συλλογή άρθρων που εξέδωσαν οι R. Michalowski και R. Kramer, 2006) έστω και αν, στη συνέχεια της επιτυχημένης εισβολής και εγκατάστασης εξαρτημένου καθεστώτος, μια σειρά επιχειρήσεων προωθούνται και επιβάλλουν τα συμφέροντά τους ως νόμους του κράτους – όπως για παράδειγμα έγινε στο Ιράκ μετά την ‘απελευθέρωσή’ του από τις στρατιωτικές δυνάμεις των ‘δυτικών φιλελεύθερων δημοκρατιών’. Ο πόλεμος και η ακόλουθη παράδοση της οικονομίας στα χέρια πολυεθνικών επιχειρήσεων καθιστά ανέφικτη κάποιαν ανάπτυξη που να είναι κοινωνικά σημαντική, να συμβάλλει στην ποιοτική και ποσοτική βελτίωση της ζωής του ‘απελευθερωμένου’ λαού. Το Ιράκ είναι μια χώρα πάμπλουτη χάρη στο πετρέλαιο που φέρει στο υπέδαφός της. Παρά όμως τις τεράστιες εξαγωγές, ο λαός της παραμένει από φτωχός ως εξαθλιωμένος ενώ οι μεγάλες πολυεθνικές της ενέργειας και οι επιχειρήσεις ιδιωτικών-μισθοφορικών στρατών πραγματοποιούν μυθικά κέρδη.

Όπως έγινε φανερό (και) τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ανάλογες εξελίξεις οδήγησαν πολλές χώρες στην καταστροφή και εξαθλίωση της μεγάλης πλειονότητας του πληθυσμού. Προκάλεσαν χιλιάδες θανάτους αμέσως αλλά και σε βάθος χρόνου, όπως και εκατοντάδες χιλιάδες ανέργων και διαλυμένων οικογενειών. Και όλα αυτά έχουν παραπέρα συνέπειες διεθνώς, όπως τη μαζική μετανάστευση και την αύξηση της εγκληματικότητας επιβίωσης (ή εγκληματικότητας του δρόμου) όπως και του έμπρακτου ρατσισμού και φασισμού στις χώρες που προωθούνται – χώρες που από την πλευρά τους ήδη υφίστανται τις συνέπειες πολιτικών που αποσκοπούν στο να μειωθεί η αξία της εργασίας και το κοινωνικό κράτος.

Αντίθετα, η έννοια ‘εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου’ είναι ‘οριζόντια’ και ταξική. Το πλεονέκτημά της είναι ότι επιτρέπει τη μελέτη κάθε μορφής εγκληματικότητας των κυρίαρχων τάξεων, ηγεμονικών μπλοκ ή κυρίαρχων ελίτ. Κατ’ αυτό τον τρόπο, είναι δυνατή η ανάδειξη συνθέσεων μεταξύ εγκλημάτων που με βάση την παραδοσιακή αντίληψη φαίνονται σαν άσχετα μεταξύ τους. Έτσι, επιστημονικά ειδωμένα, η αποφασιστική στήριξη (κάλυψη εξόδων, στήριξη για πρόσβαση στα ΜΜΕ κλπ.) από μίαν επιχείρηση ενός ατόμου ώστε να εκλεγεί βουλευτής στο Κοινοβούλιο ή δήμαρχος σε Δήμο με σκοπό την εξυπηρέτηση των (στενών-άμεσων ή ευρύτερων-έμμεσων) συμφερόντων της αποτελεί έγκλημα – έγκλημα με πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές διαστάσεις. Κι όμως, δεν περιλαμβάνεται στις κατηγορίες του οικονομικού εγκλήματος που εντοπίστηκαν στην περασμένη ενότητα. Ακριβέστερα, περιλαμβάνεται χλωμά, αβέβαια και με πολλά ‘παραθυράκια’ σε κάποια κατηγοριοποίηση του νόμου και των προσεγγίσεων που ακολουθούν το νόμο σχετικά με το πολιτικό έγκλημα. Αλλά είναι ακριβώς αυτή η σύνθεση μεταξύ του πολιτικού και του οικονομικού που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη τη νομικά κατοχυρωμένη καταγγελία. Περιπτώσεις όπως αυτή παραμένουν στο επίπεδο μιας φήμης που ‘όλοι το ξέρουν’ και καταδικάζουν *ηθικά* αλλά καμία αποτελεσματική παρέμβαση της πολιτείας δεν είναι δυνατή, πολύ δε περισσότερο μια ποινική παρέμβαση. Πέρα όμως από το συνθετικό της χαρακτήρα, η εγκληματικότητα των ισχυρών έχει ως βασικό πλεονέκτημα ότι αποτελεί μια σημαντική χειρονομία: στρέφει την προσοχή στις κοινωνικές ελίτ, στην οικονομική, πολιτική και πολιτισμική αστική τάξη, ανοίγοντας ένα ευρύτατο πεδίο για επιστημονική μελέτη, άσχετα από το τι προβλέπει ο νόμος ή ακόμα και επικριτικά σ’ αυτόν.

Στα χρόνια που ακολούθησαν την προκλητική ομιλία του Sutherland όταν εκλέχθηκε πρόεδρος του Συλλόγου Κοινωνιολόγων στις ΗΠΑ, ένας μεγάλος αριθμός επιστημόνων μελέτησαν μια ποικιλία εγκλημάτων ή αποκλίσεων των ισχυρών, παράγοντας ένα πλούσιο έργο που τα τελευταία χρόνια άρχισε να αποκρυσταλλώνεται σε νέες κατηγοριοποιήσεις. Έτσι, ολοένα και περισσότεροι εγκληματολόγοι απομακρύνθηκαν από τις κάθετες τομές που προβλέπει ο νόμος (πχ., οικονομικό έγκλημα) και στρέφονται είτε σε οριζόντιες είτε σε συγκεκριμένες. Το οικονομικό έγκλημα αντικαταστάθηκε από μια δέσμη εγκλημάτων που απαντώνται σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις ή κατηγορίες (έγκλημα των επιχειρήσεων, των εργαζομένων, των επαγγελματιών κοκ.) και εγκλήματα ανά κοινωνικό πεδίο (κατά του περιβάλλοντος, των καταναλωτών, των εργαζόμενων, των δημοτών, των πολιτών) ή πεδίο της οικονομίας (ενέργεια, φάρμακο, λαϊκή διατροφή, καλλυντικά, μεταλλαγμένες τροφές και λιπάσματα, ιδιωτικοί στρατοί και επιχειρήσεις παροχής ασφάλειας κοκ.). Η κάθε μία από τις κατηγορίες αυτές μελετάται ολοκληρωμένα ώστε να αναδεικνύονται όλες οι μορφές εγκληματικότητας που συναρτώνται ευθέως με τη θέση, αλλά και οι άλλες μορφές όπου συντίθενται διαταξικά εγκλήματα όπως ο βιασμός και ο φόνος με τη συγκεκριμένη θέση. Για παράδειγμα, σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να λάβει χώρα στο δρόμο. Μπορεί όμως να λάβει χώρα και στην εργασία από τον διοικητικά ανώτερο και να είναι σαφώς πιο πιεστική και αποτελεσματική. Ο δε νόμος είναι οργανωμένος με τρόπους ώστε να αποδεικνύει ευκολότερα ένα βιασμό στο δρόμο από κάποιον άγνωστο από το βιασμό στο σπίτι από τον σύζυγο ή από τον βιασμό από τον αφεντικό στην εργασία.

Η έννοια του εγκλήματος των ισχυρών ή λευκού περιλαιμίου δεν είναι και η μοναδική ή, έστω, η κυρίαρχη στη μελέτη των εγκλημάτων της οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής αστικής τάξης ή ηγεμονικού μπλοκ εξουσίας ή της ελίτ της δύναμης (power elite κατά τον C. W. Mills, που περιλαμβάνει μεγαλοεπιχειρηματίες, πολιτικούς επικεφαλής των κομμάτων εξουσίας, στρατιωτικούς, και διαχειριστές της συνείδησης μιας μαζικοποιημένης και υπάκουης κοινωνίας – *The Power Elite*, 1956).⁹ Μετά το 1980, αναπτύσσεται ένας μερικά διαφορετικός, συγκεκριμένος τύπος έμφασης στη σχετική εγκληματικότητα. Παρατηρείται μια στροφή προς το συγκεκριμένο.

Από τη μια, στην εγκληματικότητα των επιχειρήσεων, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Δεύτερο, στην πολιτική εγκληματικότητα και, στο πλαίσιο της, την εγκληματικότητα του κράτους.

Τρίτο, άρχισαν να κατατίθενται μελέτες που έχουν στραμμένη την προσοχή τους στο επιχειρηματικό-κρατικό έγκλημα (το έγκλημα που περιλαμβάνει ή και απαιτεί τη συνεργασία τους).

⁹ Για τη διευκρίνιση της πολιτισμικής αστικής τάξης, ας αναφερθεί η περίπτωση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Τα ΜΜΕ, από τη μια, είναι επιχειρήσεις (τα δε δημόσια είναι ελεγχόμενα από το κράτος), ενώ, από την άλλη, είναι παραγωγοί ή και διακινητές μαζικού πολιτισμού (ή πολιτισμού με μαζικούς τρόπους, πχ., με διακοπές για διαφημίσεις, ζώνες τηλεθέασης κοκ.): παράγουν ή διακινούν επιλεκτικά πληροφορίες, γνώσεις, τρόπους σκέψης και πρόσληψης-ερμηνείας βιωμάτων, τρόπους οργάνωσης της ζωής, καθώς και υλικό ψυχικής αναψυχής και κατανάλωσης ελεύθερου χρόνου.

Τέταρτο, πρέπει να αναφερθεί και η ταχύτατη ανάπτυξη στην εγκληματολογία της εστίασης σε ειδικά κοινωνικά, πολιτικο-οικονομικά πεδία και πολιτισμικά πεδία της κοινωνίας όπως το έγκλημα κατά της εργασίας, το περιβαλλοντικό έγκλημα (ενάντια στη φύση, την ανθρωπότητα και τη ζωή γενικότερα, φυτά και ζώα, αλλά και τη ζωή στις πόλεις που ούτως ή άλλως δέχεται την επίθεση).

Αυτό που πρέπει ίσως να προσεχθεί – συνιστά ουσιαστικά άλλη μία διαφορά – είναι η διαφοροποίηση των κοινωνικο-επιστημονικών από τις νομικές προσεγγίσεις, τουλάχιστον στην αρχική προσέγγιση του ζητήματος. Οι μεν νομικές έχουν στραμμένη της προσοχή τους στην πράξη, στο αν μια πράξη είναι ή δεν είναι παράνομη. Οι δε κοινωνικο-επιστημονικές προσεγγίσεις είναι στραμμένες σε κοινωνικές τάξεις ή ταξικές μερίδες και τη σχέση τους με το κράτος.

Η συγκεκριμένη διαφορά των δύο προσεγγίσεων οδήγησε στην ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα κριτική του Paul Tappan (1947) στο έργο του Sutherland που ακολουθεί.

Ο Sutherland και η κριτική του Paul Tappan

Είναι υποστηρίξιμο ότι από τις πολυπληθείς και πλούσιες σε διαφωνίες κριτικές που δέχτηκε η θεώρηση του Sutherland για τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου, διακρίθηκε η κριτική που του απεύθυνε ο **Paul Tappan** με το άρθρο του 'Who is the Criminal?' που δημοσίευσε το 1947, χάρη τη συνοχή της και τον γνήσιο νομικισμό που τη χαρακτηρίζει.

Καταρχήν, ο Tappan ασκεί κριτική στον κατά βάση κοινωνιολογικό ορισμό του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου από τον Sutherland με το να παράσχει δύο νομικιστικούς ορισμούς, τόσο του εγκλήματος όσο και του εγκληματία. Όπως αναφέρει, «(έγκλημα είναι η σκόπιμη πράξη παραβίασης του ποινικού νόμου που έχει διαπραχθεί χωρίς να είναι υπερασπίσιμη ή δικαιολογήσιμη, και την οποία τιμωρεί ποινικά το κράτος ως κακούργημα ή πλημμέλημα. Κατά τη μελέτη του δράστη δεν μπορεί να υπάρξει υπόθεση ότι συλληφθέντα, κατηγορούμενα, μηνυθέντα, ή (νομικά) διωκόμενα πρόσωπα είναι εγκληματίες εκτός εάν έχουν κριθεί ένοχα πέρα από κάθε λογική αμφιβολία για ένα ειδικό αδίκημα» (*American Sociological Review*, 12, σσ. 96-102, σ. 100).

Από τους ορισμούς αυτούς αναδεικνύεται μια έμφαση του Tappan σε τρία ζητήματα: την πρόθεση, τον ποινικό νόμο, και την ολοκλήρωση της προβλεπόμενης δικαστικής διαδικασίας στο να ορίσει αθωότητα ή ενοχή. Γι' αυτόν, δύο επιλογές του Sutherland δεν είναι θεμιτές: Η πρώτη αφορά στο ότι περιγράφει πρόσωπα ως εγκληματίες πριν υπάρξει τελική δικαστική απόφαση, η δε δεύτερη είναι ότι διευρύνει την έννοια του εγκλήματος πέρα από τις προβλέψεις του ποινικού νόμου, εντάσσοντας σ' αυτήν και δράσεις που δεν παραβιάζουν τον ποινικό νόμο. Μία διατύπωση του Tappan είναι αποκαλυπτική των αντιλήψεών του (όπως και του ιστορικού πλαισίου στο οποίο στοχάζόταν):

«Ποιος μπορεί να θεωρηθεί ως εγκληματίας λευκού περιλαιμίου; Είναι ο έμπορος που, λόγω της απληστίας του, επιχειρηματικής οξύνοιας, ή ανταγωνιστικών κινήτρων, διαρρηγνύει την εμπιστοσύνη με τον καταναλωτή (των εμπορευμάτων) του με το να 'φουσκώνει' τα εμπορεύματά του πέρα από τις αρετές τους, με το να τους αποδίδει τιμές πέρα από την αξία τους, ή με τη συνήθη διαφήμιση; Είναι αυτός που διαρρηγνύει την εμπιστοσύνη με τους εργαζομένους του με σκοπό να διατηρεί τα μεροκάματα κάτω, να αρνείται να επιτρέψει τη συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων στην επιχείρησή του ή η συλλογική διαπραγμάτευση, και που βρίσκεται ένοχος από την Επιτροπή Εργασιακών Σχέσεων για παράνομη πρακτική σε βάρος των εργαζομένων; Είναι μήπως ο υπάλληλος γραφείου που διαρρηγνύει την εμπιστοσύνη με τους εργοδότες του με μη αποδοτική δραστηριότητα κατά τη διάρκεια της εργασίας του, ή μετέχοντας για λόγους συμπάθειας σε απεργία ή σε δευτερεύον μποϊκοτάζ; Ή είναι ο έμπορος που παραβιάζει την ηθική με το να μειώνει τις τιμές των συναδέλφων εμπόρων; Στη γενικότητά τους, αυτές οι δράσεις δεν παραβιάζουν τον νόμο; Όλες βρίσκονται εντός του πλαισίου της κανονικής επιχειρηματικής πρακτικής.»¹⁰

¹⁰ Ο/Η προσεκτικός-ή αναγνώστης-στρια είναι σε θέση να διαπιστώσει ότι η νέα εργασιακή νομοθεσία στην Ελλάδα – μεταξύ πολλών άλλων με τις προβλέψεις περί ατομικών και όχι συλλογικών συμβάσεων – υστερεί ουσιαστικά ακόμα και σύγκριση με τη νομοθεσία των ΗΠΑ το 1947 ως προς τα κοινωνικά δικαιώματα όπως τα όρισαν ο Marshall ή αργότερα ο Hirshman ως απαραίτητα συστατικά για την ύπαρξη και λειτουργία μιας δημοκρατίας (πέρα από το να συνιστά μια κοινοβουλευτική ολιγαρχία – η οποία ορίζεται ως δημοκρατία [πώς] δι' ευφημισμού και αένας επαναλήψεως [από ποιον] από τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς που, [πώς 1] μέσω

Είναι φανερό ότι ο Tappan απορρίπτει κάθε ορισμό του εγκλήματος – και του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου όπως το όρισε ο Sutherland – πέρα από τις προβλέψεις του ποινικού νόμου. Θεωρεί ότι μια αποχώρηση από το πεδίο του ποινικού νόμου προς στο χώρο της κοινωνικής βλάβης είναι αβέβαιη, ασαφής, δεν ορίζει το ποιος αποφασίζει για το ποιες δράσεις είναι κοινωνικά επιβλαβείς και ποιες από τις δράσεις αυτές είναι εύλογο να ορισθούν και ως εγκλήματα, δηλαδή να ενταχθούν στις αρμοδιότητες του ποινικού νόμου και του ποινικού συστήματος. Βέβαια, ο Tappan δείχνει να μην κατανοεί ότι και στον ποινικό νόμο όπως αυτός ίσχυε στις ΗΠΑ το 1947 (ή ο σημαντικά διαφορετικός που ισχύει στην Ελλάδα το 2012) κάποιος είχε την εξουσία να επιβάλλει κάποιες μορφές κοινωνικής βλάβης (ή ακόμα και μη επιβλαβείς κοινωνικές δράσεις) ως ποινικά αδικήματα – όπως και ότι ο ποινικός νόμος δεν είναι κάτι το αιώνιο αλλά υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές. Το ζήτημα αυτό για το οποίο ο Tappan άσκησε κριτική στον Sutherland παραμένει ενεργό, είναι μάλλον διαχρονικό και αποτελεί πεδίο μόνιμης διαφωνίας γύρω από το τι είναι έγκλημα, πώς ορίζεται, με ποιο-α κριτήριο-α.

Όπως και πολλοί άλλοι νομικοί και άλλοι ομόλογοι στοχαστές που είχαν προηγηθεί ή ακολουθήσαν, ο Tappan έχει τη γνώμη ότι οι παραβάσεις που διαπράττονται από τους επιχειρηματίες είναι ποιοτικά διαφορετικές από τις ποινικές παραβάσεις. Ουσιαστικά, αποτελούν και πρέπει να αντιμετωπίζονται όχι ως ποινικά κολάσιμες αλλά ως διοικητικές παραβάσεις. Συνεπώς, και πολλές από τις πράξεις ή παραλείψεις που κατέγραψε ο Sutherland για να εδράσει το επιχείρημά του και να ορίσει το έγκλημα λευκού περιλαιμίου, για τον Tappan δεν είναι τίποτε παραπάνω από συνηθισμένες επιχειρηματικές πρακτικές. Βέβαια, κάτι που διαφεύγει από τον Tappan είναι πως η συχνότητα μιας πράξης ή παράλειψης πράξης δεν συνιστά λόγο αφορισμού της από την κατηγορία των εγκληματικών. Ούτως ή άλλως, ο Sutherland γνώριζε ότι σε μεγάλο μέρος των νομικών και πολιτικών κύκλων της χώρας του (κατά τη δεκαετία του 1940 και όχι μόνο) πολλές δράσεις ή παραλείψεις δράσεων βλέπονταν σαν κανονικές επιχειρηματικές δράσεις ή παραλείψεις και θεωρούνταν ως ηθικά έγκριτες ή συνηθισμένες ή αναγκαίες για την αγορά έστω και αν ο ποινικός νόμος τις όριζε ως σοβαρά αδικήματα, ως εγκληματικές. Συγχρόνως, απέρριπτε την όποια θέση ότι η αυξημένη συχνότητα ή η ‘κανονικότητα στην αγορά’ συνιστούν λόγους απεγκληματοποίησης μιας δράσης.

Από την άλλη όμως, ο Tappan ορθώς άσκησε κριτική στη χαλαρότητα των κατηγοριών του εγκληματία και του εγκλήματος όπως το απέδιδε ο Sutherland, πού ήταν δυνατό να εκταθεί ακόμα και σε πρόσωπα τα οποία, αν δικάζονταν, είναι αμφίβολο ότι θα καταδικάζονταν. Η θέση αυτή του Tappan όμως δεν σημαίνει και ότι δεν υπήρχαν δράσεις προσώπων που, αν γίνονταν γνωστές, θα οδηγούσαν σε καταδίκη τους από το δικαστήριο. Με άλλα λόγια, είναι δυνατό να γίνεται διάλογος πάνω στα εγκλήματα που δεν έχουν ανακαλυφθεί ή, γενικότερα, στο ‘σκοτεινό μέγεθος του εγκλήματος’. Επιπλέον, ο Sutherland ασκεί την κριτική (και) στον Tappan ότι βλέπει μια σαφήνεια και αποτελεσματικότητα στο δίκαιο τόσο ως νόμο όσο και ως εφαρμογή του νόμου που δεν υπάρχει στην πράξη.

Για παράδειγμα, ο Sutherland αναφέρει (1945, σσ. 135-36) ότι πολλοί από τους κατηγορούμενους για ποινικά αδικήματα βρίσκονται σε σχετική ή απόλυτη φτώχεια ή και εξαθλίωση, με αποτέλεσμα να μην έχουν την οικονομική δυνατότητα να μισθώσουν μian επαρκή υπεράσπιση με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να απολαύσουν την πλειονότητα των νομικών προβλέψεων που ισχύουν για την προστασία του κατηγορούμενου. Άλλωστε, προσεγγίζοντας το ζήτημα αυστηρότερα και ακριβέστερα από την αμέσως προηγούμενη περίοδο (δέσμη προτάσεων), στην έννοια του φτωχού περιλαμβάνεται και η αδυναμία υπεράσπισης – η αδυναμία υπεράσπισης συνιστά συστατικό της φτώχειας όχι αποτέλεσμά της. Ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα είναι ότι η διαφορετική πολιτική και οικονομική ισχύς των διαφορετικών τάξεων – ή και των επιμέρους ταξικών μερίδων στο πλαίσιο μιας τάξης που η κάθε μια μπορεί να είναι φορέας διαφορετικής ισχύος – επηρεάζει το δίκαιο από πολλές πλευρές.

Καταρχήν επηρεάζει τον τρόπο διεξαγωγής μιας δίκης χάρη στη διαφορά πόρων στην πρόσληψη του κατάλληλου νομικού προσωπικού. (Παρακάμπτουμε το ζήτημα των έμμεσων προσβάσεων στην θέσπιση και άσκηση της δικαιοσύνης.)

Κατά δεύτερο και σαφώς σημαντικότερο, επηρεάζει το ποιες κοινωνικές δράσεις ποινικοποιούνται (δημιουργία σχετικών ποινικών νόμων) και εγκληματοποιούνται (δημιουργία σχετικού στίγματος και συνοδευτικής ηθικής απαξίας), και ποιες παραμένουν με την ‘ηθική απαξία’ (και, αν πρόκειται για

πολιτικά πρόσωπα, το ‘πολιτικό κόστος’). Όπως επίσης, κάτι που ο Sutherland τονίζει, επηρεάζει και το πότε θεσπίζεται ένας νόμος. Για παράδειγμα, αναφέρει ότι νόμοι που προστατεύουν τον εργοδότη από τον εργαζόμενο όπως η κατάχρηση έχουν θεσπιστεί ήδη από τον 19^ο αιώνα, με τους νόμους που προστατεύουν εργαζόμενους, καταναλωτές και μικρομετόχους να ακολουθούν με πολλές δεκαετίες καθυστέρηση.

Τρίτο, ο Sutherland διαπιστώνει και καταγράφει ότι το νόημα ενός νόμου δεν εντοπίζεται στα άμεσα λεγόμενά του ή τις σχετικές διακηρύξεις αυτών που νομοθέτησαν ή ψήφισαν. Για παράδειγμα, ο νόμος του Sherman στις ΗΠΑ ενάντια στα τραστ δημιουργήθηκε από τον αυξανόμενο φόβο απέναντι στην ταχύτητα αυξανόμενη ισχύ των μεγάλων επιχειρήσεων (1940, σ. 36). Στην πράξη όμως σχεδιάστηκε με τρόπο που να επιτρέπει και άλλες εφαρμογές. Για τα επόμενα 30 χρόνια από τη θέσπισή του, ο νόμος δεν εφαρμόστηκε ενάντια στα επιχειρηματικά τραστ που υποτίθεται ήταν σχεδιασμένος για να αντιμετωπίσει. Εφαρμόστηκε όμως ιδιαίτερα αποτελεσματικά ενάντια στις συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζόμενων που πρωτοσχηματίζονταν στέλνοντας δεκάδες εργαζόμενους στη φυλακή με το πρόσχημα ότι η δράση τους παρακώλυε τον ελεύθερο ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας. Ανάλογοι νόμοι που θεσπίστηκαν την περίοδο των δεκαετιών 1930 και 1940 στις ΗΠΑ (για εργασιακές σχέσεις, διαφήμιση κλπ.) ουσιαστικά εξαγγέλθηκαν μεν συνοδευόμενοι με μεγάλες διακηρύξεις αλλά στην πράξη έμειναν ανεφάρμοστοι.

Συνολικά, με το έργο του ο Sutherland υποστήριξε ότι ο κοινωνικός επιστήμονας δεν έχει κάποιο λόγο να εμπιστεύεται τις όποιες δηλώσεις ή εξαγγελίες προθέσεων περί ισότητας όλων μπροστά σε έναν κατά τα άλλα αδέκαστο νόμο. Αντίθετα. Κατ’ αυτόν, ο νόμος εφαρμόζεται με (όχι απλώς με διαφορετικούς αλλά με δομικά) άνισους όρους, ανάλογα με την τάξη, το φύλο ή και τη φυλή ή εθνότητα αυτών που έχει μπροστά του. Επίσης, και αυτό είναι σημαντικότερο, έχει αναπτύξει διαφορετικές νομικές κατηγορίες προσέγγισης των ‘εγκλημάτων του δρόμου’ από τα ‘εγκλήματα της σουίτας’, δηλαδή ανάλογα με την κοινωνική θέση κάποιου ή κάποιων (προσώπου ή νομικού προσώπου). Επίσης, κατά τον Sutherland το ποινικό σύστημα έχει αναπτύξει και άνισους τρόπους εφαρμογής (από τον τρόπο σύλληψης μέχρι τον τρόπο κράτησης) των ούτως ή άλλως άνισων νόμων.

Ο Sutherland εντοπίζει ορισμένους λόγους στους οποίους μπορούν να αποδοθούν κυρίως οι βαθύτατες ανισότητες – μεταξύ κοινωνικών τάξεων που έστρεψε βασικά το ενδιαφέρον του – στην παραγωγή και την εφαρμογή του νόμου. Οι νομοθέτες (δηλαδή οι βουλευτές), οι δικαστές και οι διοικητικοί που παράγουν και διαχειρίζονται το ποινικό δίκαιο¹¹ είτε φέρουν τις ίδιες ιδεολογικές αρχές και τρόπους ζωής με τους επιχειρηματίες είτε βρίσκονται υπό την ηθική και ιδεολογική ηγεμονία τους.

Η κριτική του Tappan στον Sutherland παρά τις αδυναμίες που προέρχονται από μίαν έμφαση στον νομικισμό της όπως και την ταξιστική βασική άποψη ότι η εγκληματικότητα του λευκού περιλαιμίου περίπου δεν είναι εγκληματικότητα αφού οι περισσότερες δράσεις στις οποίες αναφέρεται συνιστούν κανονικές ή συνηθισμένες πρακτικές των επιχειρηματιών στην αγορά. (Στο ζήτημα επανερχόμαστε και κατά την παρουσίαση των απόψεων της Snider μισό αιώνα μετά την αντιπαράθεση μεταξύ Sutherland και Tappan.) Πάντως, η κριτική του Tappan, έδειξε κάποια από τα προβλήματα που περιλαμβάνει η έννοια του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου, τουλάχιστον όταν πρωτοσχηματίστηκε. Μια βασική αδυναμία της έννοιας είναι ότι επιχειρεί να καλύψει πολλές και ποικίλες δράσεις, πολλών και ποικίλων δραστών και θυμάτων. Τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου αναφέρονται σε διάφορα θύματα: καταναλωτές, εργαζόμενους, άλλες επιχειρήσεις (ή και την ίδια την επιχείρηση από τον ιδιοκτήτη της), μετόχους, το δημόσιο, τη φυσική και πολιτισμική περιβάλλον, τη φυσική και ψυχική υγεία των κατοίκων μιας περιοχής κλπ. Επίσης, ο τρόπος τέλεσης εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου διαφέρει σημαντικά ανάλογα με τον δράστη, το θύμα και το πλαίσιο εκδήλωσης της εγκληματικής δράσης. Και βέβαια, ανάλογα με τις περιβάλλουσες κοινωνικές συνθήκες, οι δυνατότητες αποφυγής εντοπισμού από διαφέρουν, όπως διαφέρουν και οι συνέπειες του εντοπισμού. Παρά τις κριτικές όμως που δέχτηκε για τις μεθοδολογικές και εννοιολογικές αδυναμίες της, και παρά την αντίσταση που προέβαλε το νομικό καταστημένο και μέρος των συντηρητικών κύκλων που σχετίζονταν μ’ αυτό, η θεώρηση του Sutherland επρόκειτο να επικρατήσει στις επόμενες δεκαετίες τόσο στις κοινωνικές επιστήμες όπου στις αρχές του 21^{ου} αιώνα σε ποικίλες εκδοχές η αντίληψη περί της εγκληματικότητας των αστικών τάξεων και του ομόλογου κράτους θεωρείται πλέον δεδομένη, όσο και ειδικότερα στην εγκληματολογία όπου και ένας αξιόλογος αριθμός

¹¹ Ουσιαστικά, το δίκαιο παράγεται από το κοινοβούλιο και το βουλευτικό σώμα. Οι δικαστές εφαρμόζουν έως και ερμηνεύουν οριακά το δίκαιο, δεν το παράγουν, παρά μόνον εάν κατέχουν θέση στο κοινοβούλιο ή εξωκοινοβουλευτική θέση την κυβέρνηση.

εγκληματολόγων (προερχόμενων τόσο από τις κοινωνικές επιστήμες όσο και από τον νομικό χώρο) ασχολείται συστηματικά πλέον με τα σχετικά ζητήματα.

Οπότε, ολοκληρώνοντας, είναι υποστηρίξιμο ότι ο Sutherland άνοιξε νέα πεδία στις κοινωνικές επιστήμες, ενώ έφερε το ζήτημα της εγκληματικότητας και των κυρίαρχων τάξεων στο επιστημονικό προσκήνιο. Ήδη από τον 19^ο αιώνα είχαν υπάρξει σημαντικοί διανοούμενοι όπως Γάλλοι σοσιαλιστές (Προυντόν κά.), Μαρξ και Ένγκελς και πολλοί άλλοι που είχαν αναφερθεί εκτεταμένα στην απληστία, εκμεταλλευτικότητα και βαρβαρότητα των διάφορων εθνικών αστικών τάξεων τόσο στο εσωτερικό των χωρών που κυριαρχούσαν όσο και στον αποικιοκρατούμενο περίγυρο (σε Βόρεια και Νότια Αμερική, υποσαχάρια Αφρική, ΝΑ. Ασία). Κανείς από αυτούς όμως δεν έκανε αναφορά στις πολιτικές και δράσεις αυτές των αστών σε όρους εγκληματικότητας. Κατά τον 20^ο αιώνα, εμφανίστηκαν ο Bonger (δεκαετία 1920) και κυρίως Knight (δεκαετία 1930) που έκαναν λόγο για εγκληματικότητα των αστικών τάξεων – ακριβέστερα, ειδικά των επιχειρηματιών. Όμως, ήταν ο Sutherland αυτός που συγκέντρωσε την προσοχή στον λόγο του (και γιατί ήταν πρόεδρος του Αμερικανικού Συλλόγου Κοινωνιολόγων αλλά και γιατί ήταν Αμερικανός σε μια περίοδο που οι δημοσιεύσεις από τις ΗΠΑ κατέκλυζαν τις νομικές και κυρίως τις επιστημονικές κοινότητες. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο **David Nelken** (1994, σ. 361, ‘White Collar Crime’ σε M. Maguire, R. Morgan και R. Reiner (επιμ.), *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford: Clarendon Press, 1994. Βλ. και Nelken 1994 – *White-Collar Crime*, Aldershot: Dartmouth), ο Sutherland «άξιζε ένα βραβείο Νόμπελ για το ότι πρωτοπόρησε (ανοίγοντας) αυτό το πεδίο μελέτης, αλλά σίγουρα δεν του αξίζει για τη σαφήνεια ή τη λειτουργικότητα του ορισμού του». Πολλοί και σημαντικοί από τους νεότερους κοινωνικούς επιστήμονες και νομικούς προτίμησαν την ευρύτερη αντίληψη του Sutherland έστω και αν διαπίστωσαν ότι χρειάζεται σημαντικές τροποποιήσεις και αποσαφηνίσεις για να πλαισιωθεί και διευκρινιστεί το νέο πεδίο μελέτης.

Ολοκληρώνοντας την ενότητα, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι το εγχείρημα του Sutherland συνέστησε την πρώτη ολοκληρωμένη κοινωνιολογική (ή ακριβέστερα, κοινωνικο-επιστημονική) κριτική των νομικών ορισμών και κατηγοριών προσέγγισης του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου ή των ‘ανώτερων’ τάξεων ή της κυρίαρχης τάξης ανάλογα με τη θεωρητική αφετηρία του κάθε εγκληματολόγου που στρέφεται στο χώρο. Όπως επίσης συνιστά και κριτική των εγκληματολόγων που περιορίζουν την κατανόηση του ζητήματος στους νομικούς όρους. Ο Sutherland προσέγγισε το έγκλημα λευκού περιλαιμίου όχι μόνο με κριτήριο το κατά πόσον οι δράσεις στις οποίες αναφέρεται είναι τιμωρήσιμες από τον νόμο. Με μερικά διαφορετικά κριτήρια από τα νομικά, ο Sutherland ενέτασσε στην κατηγορία της εγκληματικής δράσης όχι μόνο δράσεις που εντοπίζονται ποινικά αλλά και δράσεις που εντοπίζονται αστικά από τον νόμο. Ουσιαστικά, ο Αμερικανός κοινωνιολόγος αντιπαράτέθηκε ευθέως στις προβλέψεις του ποινικού δικαίου και τη σχετική απαίτηση (ισχύος μάλλον παρά λόγου) να θεωρούνται ως οι αποκλειστικές προβλέψεις σχετικά με το τι συνιστά έγκλημα λευκού περιλαιμίου. Υποστήριξε ότι μια σχετική παραδοχή ουσιαστικά θα θυσιάσει την επιστήμη σε μια ταξικά καθορισμένη διοίκηση του ποινικού δικαίου, με την προσοχή της στραμμένη προς τις κυριαρχούμενες κοινωνικές τάξεις και κριτήριο τον έλεγχο και την καταστολή τους (Braithwaite, 1995). Ξεκινώντας από κοινωνιολογική αφετηρία, με την πρότασή του για ένα νέο τύπο εγκληματικότητας που πρέπει να απασχολήσει τις κοινωνικές επιστήμες, ο Sutherland πρότεινε έναν επανακαθορισμό του τι συνιστά αντικείμενο μελέτης (και) της εγκληματολογίας, μιαν ουσιαστική διεύρυνση ώστε να στρέψει την προσοχή της και προς τις αστικές ή κυρίαρχες τάξεις, και να μην συνεχίσει να τις προστατεύει διατηρώντας τις στο απυρόβλητο (με ελάχιστες εξαιρέσεις).

Από το έγκλημα λευκού περιλαιμίου στο επιχειρηματικό έγκλημα

Αυτή την περίοδο έχουν αναπτυχθεί διάφορες και διαφορετικές προσεγγίσεις στο πεδίο που τη δεκαετία του 1940 ο Sutherland προσέγγισε σε όρους λευκού περιλαιμίου. Βέβαια, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι θεαματικές αλλαγές που έλαβαν χώρα σε παγκόσμια κλίμακα. Πρώτο, η μεταφορά του άξονα πολιτικοοικονομικής σημασίας από τον βόρειο Ατλαντικό (μεταξύ Νέας Υόρκης/Ουάσινγκτον και Λονδίνου) στον κεντρικό Ειρηνικό (μεταξύ Καλιφόρνιας και Κίνας-Μαλαισίας) – η καταστροφή των Δίδυμων Πύργων (Παγκόσμιο Εμπορικό κέντρο) το 2001 πιθανότατα από Άραβες συμβόλισε ιστορικά τη μετάβαση από τον ‘Παλιό Κόσμο’ στον ‘Νέο Κόσμο’. (Βλ. σχετικά Samir Amin, αρθρογραφία τελευταίας δεκαετίας). Δεύτερο, η πτώση του κεϊνσιανισμού (καπιταλισμός με κράτος πρόνοιας) και η προώθηση του νεοφιλελευθερισμού (και) στην Ευρώπη, ενώ ήδη είχε προωθηθεί και εφαρμοζόταν στην Ανατολική Ασία από τη δεκαετία του 1960. Η άνοδος του νεοφιλελευθερισμού έλαβε χώρα λόγω του

πανικού που προκλήθηκε όταν συνειδητοποιήθηκε (από τις αδυναμίες στον ανταγωνισμό των εμπορευμάτων από τη ΝΑ. Ασία και διαδοχικές τραπεζο-χρηματιστηριακές κρίσεις) ότι δεκαετία με τη δεκαετία η Ευρώπη έπαψε πλέον να αποτελεί το κέντρο που όριζε τις τύχες αυτού του κόσμου. Η εκτεταμένη πολιτικο-στρατιωτική βία μπορεί μεν να επιβραδύνει αλλά όχι και να ανακόψει τις σχετικές ανατροπές. Η Ευρώπη πολύ σύντομα θα είναι το δυτικό άκρο της τεράστιας Ευρασίας, με τεράστιους οικονομικούς κολοσσούς να έχουν αναπτυχθεί σε Κίνα, Ινδία, Μαλαισία, Ινδονησία, ΝΑ. Ασία συνολικά.

Όπως είναι αναμενόμενο, οι αλλαγές και στο εσωτερικό των δυτικών χωρών που κυρίως παράγεται ο εγκληματολογικός λόγος έχουν οδηγήσει σε έναν αναπροσανατολισμό των εμφάσεων στην εγκληματολογία συνολικά αλλά και, ειδικότερα, την εγκληματολογία του λευκού περιλαιμίου για να τηρήσουμε ως εδώ το μοντέλο του Sutherland. Τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύχθηκαν στην εγκληματολογία λευκού περιλαιμίου διάφορες απόψεις σχετικά με τρόπους που είναι γονιμότερο να προσεγγίζεται η εγκληματικότητα των αστικών τάξεων ή του κεφαλαίου. Έλαβαν χώρα μια σειρά (ολικά ή μερικά) διαφορετικών ή αντιτιθέμενων προσεγγίσεων στο πεδίο. Μεταξύ άλλων, αξίζει να καταγραφούν και οι ακόλουθες:

Edelhertz, 1970 – Οικονομικό έγκλημα (economic crime)·

Pearce, 1976, **M. Levy**, 1987, **C. Brants**, 1994, **B. Rider**, 1995 – Εγκλήματα των ισχυρών (crimes of the powerful)·

Douglas και **Johnson**, 1978 – crimes at the top·

Clinard και **Yeager**, 1980, **Braithwaite**, 1984, **Pearce** και Woodiwiss, 1993, **Pearce** και **Snider**, 1995 – Επιχειρηματικό έγκλημα (corporate crime)·

Erman και **Lundman**, 1982, **Vaughan**, 1983, **Punch**, 1996 – Οργανωσιακή απόκλιση (organizational deviance)·

Michalowski, 1985 – Εγκλήματα του κεφαλαίου (crimes of capital)·

Simon και **Eitzen**, 1986 – απόκλιση των ελίτ (elite deviance)·

Clarke, 1990 – Εταιρικό έγκλημα (business crime)·

Green, 1990 – Επαγγελματικό έγκλημα (occupational crime)·

Timmer και **Eitzen**, 1991 – Εγκλήματα της σουίτας (crimes of the suite)·

Snider, 1992 – Εμπορικό έγκλημα (commercial crime)·

Geis και **Stotland**, 1980, **Croall**, 1992, **Nelken**, 1994, **Simon** και **Hagan**, 1999 – Έγκλημα λευκού περιλαιμίου (white-collar crime).

Πρέπει δε να αναφερθούν δύο νέες τάσεις στην εγκληματολογία που προδιέγραψε αρχικά ο Sutherland, οι οποίες έχουν κάνει την εμφάνισή τους (τουλάχιστον στη βάση κάποιων θεωρητικών ελάχιστων που τους επιτρέπουν να υπερβούν τον καταγραφισμό και περιγραφισμό του παρελθόντος) κατά την τελευταία 20ετία. Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται η κριτική πράσινη εγκληματολογία που έχει στραμμένη την προσοχή της στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος (**Beirne** και **South**, 2007), όπως και η στραμμένη στα εγκλήματα του κράτους εγκληματολογία (**Chambliss**, **Michalowski** και **Kramer**, 2010). Βέβαια, και οι δύο αυτές τάσεις είχαν εμφανιστεί ενταγμένες σε ευρύτερες τάσεις και θεωρήσεις κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Οι εξελίξεις όμως των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα όχι μόνον επέτρεψαν αλλά προέκριναν τη συγκεκριμένη στροφή του ενδιαφέροντος στο πλαίσιο της εγκληματολογίας.

Όπως έγινε φανερό από τη βασική καταγραφή που μόλις προηγήθηκε, υπάρχει μεν ευρεία ετερογένεια εννοιών, αφετηριών και προσεγγίσεων, όμως είναι εντοπίσιμοι και ορισμένοι σημαντικοί κοινοί τόποι μεταξύ τους. Ο **D. Friedrichs** (1992, 'White-Collar Crime and the definitional quagmire: A provisional solution', *Journal of Human Justice*, 3(2), σσ. 5-21) επιχείρησε μian ενδιαφέρουσα πρόσφατη προσέγγιση εννοιακής συνοχής μεταξύ όλων αυτών των εννοιών και προσεγγίσεων. Ως βασικό κριτήριο για την επίτευξη της επιδιωκόμενης αρχικής συνοχής ο Friedrichs προέκρινε το κατά πόσον οι εξεταζόμενοι μέσω των μελετών αυτών εγκληματολόγοι πίστευαν ότι είναι δυνατό να υπάρξει ένας ορισμός καθολικής αποδοχής και ισχύος. Στη συνέχεια, ο Friedrichs εξέτασε το έργο τους με κεντρικό άξονα το αρχικό του πόρισμα.

Ένα από τα πρώτα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε ο Friedrichs στο άρθρο του είναι ότι οι διαφωνίες ορισμού και θεώρησης μεταξύ των εγκληματολόγων που έχουν στρέψει την προσοχή τους στη μελέτη του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου (για να διατηρήσουμε την έννοια του Sutherland μέχρι την αποσαφήνιση και αποκρυστάλλωση της (μερική) διαδόχου της δεν είναι απλώς διαφωνίες έκφρασης ή σημασίας. Στο θετικό σκέλος του συμπεράσματός του ο Friedrichs φαίνεται να καταθέτει μian άποψη – στην οποία κατέληξαν από διαφορετικές διαδρομές και άλλοι εγκληματολόγοι στο πεδίο μελέτης του

εγκλήματος λευκού περιλαιμίου, όπως οι Green, Michalowski, Nelken, Pearce, και Snider. Οι αποκλίσεις αυτές στην επιλογή της κεντρικής έννοιας προσέγγισης και οι διαφωνίες που τη συνοδεύουν δεν έχουν να κάνουν με απλής εκφραστικές επιλογές αλλά, πρώτο, συναρτώνται τους τρόπους που το έγκλημα λευκού περιλαιμίου (ή της έννοιας που ο κάθε εγκληματολόγος έχει ως κεντρική στη μελέτη του) αναπαριστάται, εξηγείται ή προτείνεται η αντιμετώπισή του. Και, δεύτερο, ακόμα 'βαθύτερα', οι προτιμήσεις κεντρικής έννοιας (και οι αποκλίσεις και διαφωνίες από τους άλλους που τις συνοδεύουν) είναι συναρτημένες με ευρύτερες πολιτικές επιλογές, θεωρητικές και κοσμοθεωρητικές επιλογές, επιλογές σε ζητήματα μεθοδολογίας και επιστημολογίας. Έστω και αν συχνά στο έργο κάποιων εγκληματολόγων οι επιλογές αυτές δεν έρχονται στην επιφάνεια, δεν δηλώνονται.

Σ' αυτό το γενικό πλαίσιο ερμηνείας των αποκλίσεων και αντιθέσεων – που κατά περιόδους έγιναν τόσο έντονες ώστε ο Friedrichs να αποδώσει την κατάσταση σαν «πόλεμο μεταξύ των εγκληματολόγων λευκού περιλαιμίου» (σ. 8) – είναι αναγκαίο να παρασχεθούν μια σειρά από διευκρινίσεις που να ερμηνεύουν πληρέστερα τις σχετικές αποκλίσεις και αντιθέσεις. Στη συνέχεια, παρατίθεται η καταγραφή σχετικών ερμηνειών και αιτίων από το έργο διάφορων εγκληματολόγων.

Καταρχήν, οι **Cressey** (1987), **Coleman** (1989) και **Slapper** και **Tombs** (1999) εκτιμούν ότι πολλές από τις αποκλίσεις και κυρίως τις αντιθέσεις στην (που εκδηλώνονται και, ίσως-ίσως, συνθέτουν την) εγκληματολογία λευκού περιλαιμίου δεν διευθετούνται λόγω του ότι (και για όσο διάστημα θα συνεχίσουν να) παραμένουν περιφερειακής σημασίας στην ευρύτερη εγκληματολογία. Το έγκλημα λευκού περιλαιμίου παραμένει περιφερειακό στην ευρύτερη εγκληματολογία που συνεχίζει να έχει στραμμένη την προσοχή της στις πιο παραδοσιακές μορφές εγκληματικότητας, κυρίως την εγκληματικότητα που εκδηλώνεται στις 'κατώτερες' τάξεις και σε καταστάσεις απόγνωσης και προσπάθειας για επιβίωση. Συνεπώς, η εγκληματικότητα λευκού περιλαιμίου δεν μετέχει στην ανάπτυξη της συνολικής εγκληματολογικής θεωρίας για το έγκλημα. Αυτό είχε σαν συνέπεια τη θεωρητική υπανάπτυξη ή καθυστέρηση στην ανάπτυξη της εγκληματολογικής θεωρίας γύρω από την εγκληματικότητα των αστικών (ή κυρίαρχων ή ανώτερων) τάξεων. Τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, αφού στα επόμενα περίπου 20 χρόνια παρατηρείται μια εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των μελετών στην εγκληματολογία αλλά και το ποινικό δίκαιο που εκδίδονται, ενώ φαίνεται πως λαβαίνουν χώρα και αξιόλογες θεωρητικές βελτιώσεις. Πάντως, μέχρι και στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα σχεδόν στο σύνολο των εισαγωγικών εγχειριδίων της εγκληματολογίας το ζήτημα της εγκληματικότητας λευκού περιλαιμίου περίπου δεν υπάρχει και το αυτό ισχύει και για το σχετικό έργο εγκληματολόγων σχετικά μ' αυτό. Ακριβέστερα, περίπου ξεχνάνε την εγκληματικότητα των αστικών τάξεων και του κράτους. Οπότε, από συχνά ως κανονικά, η λεγόμενη εγκληματολογική θεωρία δεν είναι παρά η θεωρία για την εγκληματικότητα των κατώτερων τάξεων. Προσεγγίζοντας το ζήτημα από αυτή την πλευρά, είναι υποστηρίξιμο ότι η θεώρηση του Sutherland απέτυχε ως προς το σκέλος του να πείσει την ακαδημαϊκή εγκληματολογία να διευρύνει τους ορίζοντες της ασχολούμενη και με αυτές τις σημαντικότερες μορφές εγκληματικότητας. Αυτό όμως μπορεί να ισχύει στην Ευρώπη αλλά, από την άλλη, πρέπει να τονιστεί η έκδοση ενός μεγάλου και αυξανόμενου όγκου μελετών στη Βόρεια Αμερική, κυρίως τις ΗΠΑ.

Κατά δεύτερο, οι αντιθέσεις μεταξύ εγκληματολόγων σχετικά με τους τρόπους προσέγγισης της εγκληματικότητας λευκού περιλαιμίου προέρχονται από ευρύτερες διαφορές σχετικά με το τι είναι επιστημονικό, όπως αυτές εκδηλώθηκαν στα πλαίσια της ακαδημαϊκής εγκληματολογίας και της ακαδημαϊκής κοινωνικής επιστήμης γενικότερα. Είναι γεγονός ότι η εγκληματολογία ως πειθαρχία (discipline) στην ακαδημία και τους θεσμούς ελέγχου της κοινωνικής απόκλισης διαγκωνίστηκε μεταξύ δύο πανίσχυρων επιστημών και τεχνικών κοινωνικού ελέγχου, το δίκαιο και την ψυχιατρική, αλλά, ευρύτερα, και με τις διάφορες κοινωνικές επιστήμες όπως και επιστήμες του ανθρώπου (ψυχολογία, βιολογία, κοινωνιολογία, ανθρωπολογία κ.κ.).¹² Αγωνίστηκε δε συνεχώς για να επιβεβαιώνει την επιστημονικότητά της απέναντι σε αδυναμίες από τη μια, και ποικίλες προκλήσεις και κριτικές που δεχόταν από την άλλη. Όμως, πρέπει να διευκρινιστεί ότι από την περίοδο ανάπτυξης της θετικής σχολής (αρχικά στην Ιταλία κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα) μέχρι και σχετικά πρόσφατα η εγκληματολογία κυριαρχήθηκε σε όλες της εκδοχές της (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ και όπου αλλού) από τον θετικισμό. Η κυριαρχία αυτή επέβαλε ως επιστημονικότητα την κάθε προσέγγιση που περιορίζεται στους ορισμούς του ποινικού νόμου και των τυπικών νομικών προσεγγίσεων για το τι είναι

¹² Γι' αυτό το ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα σχετικά με το παρελθόν και το μέλλον της εγκληματολογίας και των σχέσεών της με θεσμούς ελέγχου και επιστήμες βλ. τις *Ταξιστικές Θεωρήσεις* του Λάζου, 2011, κεφ. 1.

έγκλημα και εγκληματικότητα. Μια τέτοια αντίληψη ασκούσε για δεκαετίες την καταλυτική (από θέση ισχύος) κριτική ότι όποιος προσέγγιζε – στη βάση άλλου πλέγματος ορισμών και διαφορετικής κοσμοθεωρίας, θεωρίας και ιδεολογίας – την κοινωνική πραγματικότητα στο πλαίσιο ευρύτερων ορισμών που ανοίγονταν και σε ζητήματα κοινωνικής βλάβης ενεργούσε ηθικιστικά και ιδεολογικά σε βάρος της επιστήμης. Η στάση αυτή είχε σημαντικές ανασταλτικές επιδράσεις και στην μελέτη του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου, την επιχειρηματική εγκληματικότητα και την εγκληματικότητα του κράτους – ακόμα και μετά την ανατροπή που προκάλεσε ο Sutherland από τη δεκαετία του 1940. Ουσιαστικά, η στάση αυτή εκδηλώθηκε και με την κριτική που άσκησε ο Tappan στον Sutherland – την κριτική το νομικού ή γενικότερα του κάθε αφοσιωμένου στην αντίληψη ότι έγκλημα είναι ό,τι ο νόμος ορίζει ως έγκλημα. Ας διευκρινιστεί βέβαια πως στην πράξη αυτό ακριβώς ισχύει στην εφαρμογή του νόμου. Όμως κάτι τέτοιο δεν σημαίνει και ότι στη θεωρία, την έρευνα και τη μελέτη της κοινωνικής πραγματικότητας ο επιστήμονας οφείλει για λόγους μιας θετικιστικά ορισμένης επιστημοσύνης να περιορίζει τη σκέψη του στους νομικούς ορισμούς και την πραγματικότητα όπως φαίνεται μέσω αυτών των ορισμών.

Ως προς τους λόγους που ο θετικισμός κυριάρχησε στην εγκληματολογία μέχρι τη δεκαετία του 1970, ενώ συνεχίζει να είναι ενεργός ως ηθικό και επιστημονικό αυτονόητο σε πολλά ζητήματα μέχρι σήμερα, ένας τέτοιος λόγος είναι ότι ο θετικισμός κυριαρχούσε κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19^{ου} αιώνα και οπωσδήποτε κατά την περίοδο που η εγκληματολογία άρχισε να παίρνει την πρώτη σαφή μορφή της μέσω διαδοχικών συνεδρίων (M. Kaluszynski, 2009. ‘The international Congresses of Criminal Anthropology: Shaping the French and international criminological movement, 1886-1914’, σε *Criminals and Their Scientists. The History of Criminology in International Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, σσ. 301-316.) Συχνά δε αξιοποιήθηκε από τους περισσότερους εγκληματολόγους της περιόδου ως ανάχωμα στον νομικισμό που πρόβαλε ως ο σημαντικότερος όχι μόνο επιστημονικός αλλά και θεσμικός αντίπαλος.

Ένας τρίτος λόγος, μάλλον ο ουσιαστικότερος ως προς την ανάδειξη της δυναμικής της εγκληματολογίας, είναι πως τόσο ο θετικισμός όσο και η εγκληματολογία κατά το μεγαλύτερο μέρος της μέχρι σήμερα ιστορικής της διαδρομής έφεραν ένα κρίσιμο χαρακτηριστικό από κοινού: ξεκινούσαν θεωρώντας ως δεδομένο ότι η κοινωνία είναι μια συναινετική κοινωνία. Όλοι και όλες – η γυναίκα και ο φαλλοκράτης, ο πάμπλουτος-πανίσχυρος και ο εξαθλιωμένος-αδύναμος – έφεραν τις αυτές αξίες και θεωρήσεις του κόσμου όπως επίσης είχαν και τα ίδια και από κοινού συμφέροντα. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι Slapper και Tombs, «(έ)να τέτοιο αξίωμα ως αυτονόητο είναι ιδιαίτερα ελκτικό στα ταξικά συμφέροντα που αποτελούν μειονότητα στην κοινωνία γιατί κερδίζουν συστηματικά από τις δομικές ανισότητες πάνω στις οποίες εδράζονται οι καπιταλιστικές κοινωνίες». Και βέβαια είναι εύλογο να εκτιμήσει κάποιος ότι η προώθηση της εγκληματολογικής μελέτης στα πεδία ζωής και δράσης των πολιτικά και οικονομικά πανίσχυρων προσώπων και των μεγάλων επιχειρήσεων μάλλον δεν ενισχύει τη συναίνεση. Στρέφοντας την προσοχή σ’ αυτούς τους κοινωνικούς χώρους του πλούτου, της ισχύος και της διαπλοκής εξουσιών όχι μόνο υπενθυμίζει τους έστω χλωμούς περιορισμούς του αστικού δικαίου και την ανάγκη τήρησής τους και από τις επιχειρήσεις αλλά, επιπλέον, απονομιμοποιεί το πολιτικο-οικονομικό καταστημένο αποδεικνύοντας ότι ο πλούτος και η ισχύς δεν συναρτώνται ‘φυσικά’ με κάποια ανώτερη ηθική και κοινωνική συνείδηση. Οπότε, όπως τονίζουν και οι **Pearce και Snider** (1995 – ‘Regulating capitalism’, F. Pearce και L. Snider (επιμ.), *Corporate Crime: Contemporary Debates*, Toronto: University of Toronto Press, 1995, σσ. 19-48), η προσπάθεια προώθησης της μελέτης αυτής της εγκληματικότητας στον ακαδημαϊκό χώρο (όπως και τον ευρύτερο χώρο των θεσμών κοινωνικού ελέγχου) ως έγκριτης επιστημονικής και ακαδημαϊκής ενασχόλησης συχνά συναντά εμπόδια από κέντρα ισχύος, ιδίως αυτά που έχουν αποκτήσει πρόσβαση στους ακαδημαϊκούς χώρους και είναι σε θέση να επηρεάζουν το ποιες μορφές εγκληματολογίας είναι ή πρέπει να είναι αποδεκτές, χρήσιμες κλπ.

Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 η εγκληματολογία γνώρισε έναν ευρύ πλουραλισμό απόψεων και θεωρήσεων τόσο στη Δυτική Ευρώπη όσο και τη Βόρεια Αμερική με τη δημιουργία σχολών και τάσεων που παραμένουν ενεργές μέχρι και σήμερα. Όμως, με την επικράτηση των πολιτικών ‘νόμου και τάξης’ από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έλαβε χώρα και μια εμφανής πολιτικοποίηση της εγκληματολογίας, μια έμπρακτη πολιτικοποίηση αφού η εγκληματολογία εντάχθηκε (σε διάφορους βαθμούς, πεδία και μορφές ανάλογα με τη χώρα και τη συγκυρία) στις κρατικές πολιτικές ελέγχου της κοινωνικής απόκλισης και της εγκληματικότητας. Όπως αναφέρει σαρκαστικά ο εγκληματολόγος **S. Hall** για την ένταξη ή εμπλοκή της εγκληματολογίας στις πολιτικές ελέγχου και καταστολής στη Μεγάλη Βρετανία, η εγκληματολογία αποτέλεσε κρίσιμο στοιχείο ενός ‘Μεγάλου Περιφερόμενου Δεξιού Θεάματος’ (Great Moving Right Show, ‘The Great Moving Right Show’, S. Hall και M. Jacques (επιμ.),

The Politics of Thatcherism, London: Lawrence και Wishart, 1983, σσ. 19-40). Ο αναπροσανατολισμός αυτός της εγκληματολογίας (ή η επιστροφή της ως προς τους στόχους και τις προτεραιότητες στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα) μάλλον επέδρασε ανασχετικά στην ανάπτυξη ενός νέου κλάδου στο πλαίσιο της, ενός κλάδου στραμμένου στην εγκληματικότητα των πολιτικά και οικονομικά κυρίαρχων. Έτσι, είναι υποστηρίξιμο ότι η μετά τη δεκαετία του 1950 ανάπτυξη φορέων με αρμοδιότητα τον έλεγχο μέρους έστω της επιχειρηματικής δράσης μάλλον δεν προκλήθηκε από την ανάπτυξη της οικονομικής ή επιχειρηματικής εγκληματολογίας αλλά τις τρέχουσες πρακτικές ανάγκες του κράτους να ελέγξει τη σχετική εγκληματικότητα.

Κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 – μετά από μια δεκαετία ανάπτυξης μιας δέσμης αντισυμβατικών επιστημονικών λόγων στην εγκληματολογία (πολιτικά φιλελεύθερος ως ριζοσπαστικός, μαρξιστικός, φεμινιστικός, καταργητικός κοκ. – βλ. σχετικά την *Κριτική Εγκληματολογία* του Λάζου, αλλά και αναρχικός – βλ. L. Tifft και D. Sullivan, 1980) μια σειρά εγκληματολόγων έστρεψε συστηματικά την προσοχή τους στον χώρο που προηγούμενα καλυπτόταν από την έννοια του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου. Με αφετηρία την έννοια του Sutherland, αρκετοί εγκληματολόγοι προώθησαν μια σειρά από θεωρητικά ζητήματα πέρα από την έννοια του (και την αντίληψη περί) εγκλήματος λευκού περιλαιμίου.

Το 1989, ο D. Cressey κατέθεσε την κριτική προς τον Sutherland ότι ενώ αρχικά εστίασε την προσοχή του στο πρόσωπο, τον επιχειρηματία, στη συνέχεια στράφηκε προς την επιχείρηση (κυρίως όλους όσους παίρνουν τις κρίσιμες αποφάσεις που ορίζουν και προσανατολίζουν τη δράση της – ‘The poverty of theory in corporate crime research’, *Advances in Criminological Theory*, S, Adler και W. Laufer (επιμ.), New Brunswick: Transaction, σσ. 31-55). Όπως εύστοχα υποστήριξε ο Cressey, ο Sutherland συνεχώς ταλαντευόταν μεταξύ των δύο χωρίς να αποσαφηνίζει τη σχέση τους ορίζοντας τη θέση του προσώπου στην επιχείρηση, ενώ όταν στράφηκε προς την επιχείρηση την ανθρωπομορφοποίησε. Ή, όπως ανέφερε και ο Friedrichs (1999, σ. 18-19), «χωρίς πολλή σκέψη, απέδωσε ανθρώπινες δυνατότητες σ’ αυτές τις επιχειρήσεις». Το 1982 ο L. Sherman (1982 – ‘Deviant organizations’, *Corporate and Governmental Deviance*, D. Ermann και L. Lundman (επιμ.)) κατέθεσε μια διάκριση η οποία και αποδείχτηκε ιδιαίτερα γόνιμη στην εγκληματολογική θεώρηση του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου και των νέων εννοιών που επρόκειτο να ακολουθήσουν. Πρόκειται για τη διαφορά μεταξύ αυτών που λειτουργούν στην επιχείρηση εκτελώντας εντολές ανωτέρων (εργατών και υπαλλήλων), και αυτών που είναι ιδιοκτήτες, παίρνουν τις κρίσιμες αποφάσεις ή και τη διοικούν για λογαριασμό των ιδιοκτητών με σκοπό την μέγιστη δυνατό κερδοφορία της σε μικρο-, μεσο- ή μακρο-κλίμακα και αντλούν κέρδη από την δράση της στην αγορά.

Αυτοί που αποφασίζουν φέρουν τις βασικές ευθύνες για την τήρηση ή μη τήρηση των νόμων, για τις εντός του νομικού πλαισίου ή την παραβατική/εγκληματική δράση της επιχείρησης ή και σε βάρος της επιχείρησης, συχνά ακόμα και όταν αποτελεί ιδιοκτησία τους. Από την άλλη, υπάρχουν περιπτώσεις εργαζομένων στις μεσαίες ή και χαμηλές κλίμακες της επιχειρηματικής ιεραρχίας που, κάνοντας χρήση των θέσεων τους στην επιχείρηση, βρίσκουν τρόπους να αντλήσουν προσωπικά κέρδη σε δραστηριότητες παράλληλες των επιχειρηματικών, συχνά θυματοποιώντας την πελατεία ή ακόμα και σε βάρος της επιχείρησης στην οποία εργάζονται. Με βάση αυτή τη διάκριση μεταξύ επαγγελματικής και οργανωσιακής εγκληματικότητας (ή, επί το κομψότερον, παραβατικότητας), οι Slapper και Tombs (1999, σ. 140) διευκρινίζουν πως το έγκλημα λευκού περιλαιμίου θα πρέπει να περιοριστεί στη μελέτη των εγκλημάτων των προσωπικά πλούσιων ή ισχυρών τα οποία διαπράττονται με σκοπό την εξυπηρέτηση των προσωπικών τους συμφερόντων, σε κάποιες περιπτώσεις εναντίον των επιχειρήσεων ή οργανισμών που εργάζονται.

Μια σειρά αξιολογών εγκληματολόγων που έχουν στρέψει την προσοχή τους στην εγκληματικότητα που πρώτος ο Sutherland κατέστησε αρχικά (και παρά τις σκληρές κριτικές όπως αυτή του Tappan στις οποίες έγινε μια συνοπτική αναφορά παραπάνω) αποδεκτή ως επιστημονικό αντικείμενο κάτω από τον γενικό τίτλο ‘εγκληματικότητα λευκού περιλαιμίου’, όπως οι Friedrichs, Pearce, Tombs, Kramer, Clinard και Yeager, Slapper και άλλοι, έχουν συμφωνήσει στην εκτίμηση πως η προσοχή πρέπει να στραφεί κυρίως στην εγκληματικότητα τυπικών και νόμιμων επιχειρήσεων παρά στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου ως προσωπικό έγκλημα πλούσιων ή ισχυρών. Κεντρικό αντικείμενο των σχετικών προσεγγίσεων πρέπει να αποτελεί η ιδιωτική επιχείρηση.¹³ Και, ακριβέστερα, η προσοχή δεν πρέπει να

¹³ Το έγκλημα λευκού περιλαιμίου συνιστά έγκριτο αντικείμενο προσοχής και μελέτης αλλά δεν πρέπει να αποτελεί το κεντρικό αντικείμενο των σχετικών προσεγγίσεων. Δίνει μεγάλη έμφαση στα κοινωνικά (και ψυχικά) χαρακτηριστικά συγκεκριμένων παραβατών, υποτιμώντας τη σημασία κοινωνικών χαρακτηριστικών όπως το

στραφεί στη νόμιμη επιχείρηση καθεαυτή αλλά στην κυρίαρχη μορφή της, την ανώνυμη εταιρεία, δηλαδή την εταιρεία περιορισμένης ευθύνης. Μάλιστα, με την επικράτηση της τάσης μαζικής ιδιωτικοποίησης του δημόσιου πλούτου και των επιχειρήσεων κοινωνικής ωφέλειας, μιας τάσης που εντάθηκε από τις αρχές της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, η σημασία του συγκεκριμένου οικονομικού κέντρου ιδιοποίησης και συγκέντρωσης του πλούτου μάλλον αναβαθμίστηκε σε σημασία. Ίσως θα πρέπει δε να τονιστεί ότι πολύ σημαντικό ζήτημα μελέτης για την εγκληματολογία είναι το κατά πόσον η ιδιωτική επιχείρηση αποτελεί εγκληματογόνο οργανισμό (και σε επίπεδο ατόμου εγκληματογόνο περιβάλλον). Τέτοιοι χώροι που έχουν ήδη εντοπιστεί από την εγκληματολογία είναι η φυλακή και η πολιτικο-οικονομικά και πολιτισμικά υποβαθμισμένη γειτονιά στα μεγάλα αστικά κέντρα. Υπάρχουν όμως και άλλοι κοινωνικοί χώροι οι οποίοι είναι επιστημονικά και κοινωνικά γόνιμο να μελετηθούν ως προς την εγκληματικότητα που εκδηλώνεται στα πλαίσια τους και ως προς το κατά πόσον αποτελούν εγκληματογόνους χώρους; Για παράδειγμα, τέτοιοι χώροι είναι η ιδιωτική (ιδίως δε η πολυεθνική) επιχείρηση και οι σχετικοί οικονομικοί θεσμοί (χρηματιστήρια, νομικοί οργανισμοί αστικού και διοικητικού δικαίου), στους οποίους στρέφει την προσοχή της η εγκληματολογία λευκού περιλαιμίου ή επιχειρηματική εγκληματολογία.¹⁴

Αν και δεν υπάρχει ομοφωνία των εγκληματολόγων ως προς τον ορισμό της εγκληματικότητας των επιχειρήσεων (ή επιχειρηματικής εγκληματικότητας)¹⁵ στις *Σημειώσεις* αναθεωρούνται οι επιλογές που έχουν προηγηθεί στη βάση διαφορετικών εστιάσεων και προκρίνονται δύο βασικές εναλλακτικές. Τονίζεται δε ότι οι δύο αυτές εναλλακτικές εδράζονται μεν σε διαφορετικούς αφηγηματικούς ορισμούς αλλά μπορούν να χαρακτηριστούν σαν συγγενικές, οι δε διαφορές μεταξύ τους είναι μάλλον διαφορές έμφασης παρά βαθύτερης θεωρητικής έδρας και κοσμοθεωρίας.

Ο σχετικός ορισμός του Kramer (1984, σ. 18) είναι ολοκληρωμένος και συνεκτικός για την εγκληματολογία και ευρύτερα για κοινωνικο-επιστημονικές προσεγγίσεις. Επιπλέον δε πρέπει να καταγραφεί πως αρκετοί άλλοι (σύγχρονοι του) εγκληματολόγοι σχημάτισαν ομολόγους, έπεισε δε αρκετούς σημαντικούς εγκληματολόγους στις δεκαετίες που ακολούθησαν να εδράζονται σ' αυτόν αφηγημακά:

«Με την έννοια του 'επιχειρηματικού εγκλήματος' ... επιθυμούμε να στρέψουμε την προσοχή σε εγκληματικές δράσεις (διάπραξης ή παράλειψης) οι οποίες είναι αποτέλεσμα σκόπιμης απόφασης (ή ένοχης αμέλειας) αυτών που καταλαμβάνουν δομικές θέσεις μέσα στην οργάνωση ως επιχειρηματικοί εκτελεστικοί ή διαχειριστές. Αυτές οι αποφάσεις εδράζονται στην επιχείρηση – γίνονται σύμφωνα με τους κανονιστικούς σκοπούς (κατά κύριο λόγο, επιχειρηματική κερδοφορία), τυπικές διαδικασίες λειτουργίες, και τους άτυπους πολιτισμικούς κανόνες της επιχείρησης – και διατίθενται με σκοπό την ωφέλεια της ίδιας της επιχείρησης.»

Βέβαια, ο ορισμός του Kramer περιορίζεται μάλλον περισσότερο από ό,τι είναι αναγκαίο ως προς το ότι εστιάζει στα ποινικά αδικήματα. Όμως, εκτός της ποινικής, υπάρχει και μεγάλο μέρος της αστικής νομοθεσίας το οποίο επίσης ρυθμίζει ζητήματα δράσεων ατόμων ή ομάδων που προκαλούν κοινωνικές βλάβες ή υποσκάπτουν σημαντικούς κοινωνικούς θεσμούς (Slapper και Tombs, 1999, σ. 166) και επιπλέον προκαλούν τιμωρητικές κυρώσεις. Δεν πρέπει να ξεχνιέται ότι το περιεχόμενο των νόμων αλλά και οι νομικές διακρίσεις μεταξύ διαφορετικών εγκλημάτων, αδικημάτων και διοικητικών κυρώσεων – μεταξύ των *mala in se* (εγκλημάτων καθεαυτών) και *mala prohibita* (νομικών αδικημάτων ή, κατά λέξη, 'κακών διότι απαγορεύονται') – είναι συμβατικές, εξαρτώνται από την ιστορική συγκυρία και δεν φέρουν μιαν εγγενή αξία ή κάποιο εγγενές νόημα (Λάζος, *Κριτική Εγκληματολογία*, κεφ. 8). Συνεπώς, είναι

κύρος και η ταξική (οικονομική, πολιτική και πολιτισμική) θέση του παραβάτη. Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε, ακόμα και ο Sutherland αναφέρθηκε μεν σε άτομα/πρόσωπα αλλά πρακτικά μελέτησε επιχειρήσεις.

¹⁴ Άλλοι κοινωνικοί, πολιτικοί ή κρατικοί χώροι συγκέντρωσης εγκληματικότητας ή που συνιστούν πλαίσια εγκληματογένεσης είναι οι χώροι συγκέντρωσης της πολιτικής ισχύος (πολιτικά κόμματα, ανώτατα διοικητικά κέντρα κοκ.) και κρατικοί χώροι συγκέντρωσης του κοινωνικού και ποινικού ελέγχου (πχ., δικαστήρια, αστυνομία) κοκ. στους οποίους στρέφει την προσοχή της η πολιτική εγκληματολογία και ειδικότερα η εγκληματολογία του κράτους.

¹⁵ Η ύπαρξη ομοφωνίας (ή έστω περιορισμένης συμφωνίας) δεν αποτελεί ούτε μέσο ούτε σκοπό της επιστήμης. Κατά τον Friedrichs (1992), είναι αρκετό ο κάθε επιστήμονας να έχει συνείδηση και να δηλώνει τους σκοπούς της επιλογής ορισμού από μέρους του ή τα κοινωνικά ιδεώδη με τα οποία είναι συμβατός.

αναγκαία η ακόλουθη διεύρυνση μέρους του ορισμού με βάση τους Clinard και Yeager (1980) ώστε να συμπεριληφθεί η «οποία δράση από μέρους επιχειρήσεων η οποία τιμωρείται από το κράτος, άσχετα από το κατά πόσον τιμωρείται από διοικητικούς, αστικούς ή ποινικούς νόμους».

Ο ορισμός του Kramer έχει τη δυνατότητα να αποφεύγει το αδιέξοδο του ότι για να υπάρχει επιχειρηματικό έγκλημα είναι αναγκαίο να υπάρχει actus reus (μια απαγορευμένη δράση) και mens rea (ένοχη διάνοια) που προκάλεσε τη συγκεκριμένη απαγορευμένη δράση. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά πολλοί εγκληματολόγοι όπως ο Braithwaite και οι Slapper και Tombs, με δεδομένο ότι το επιχειρηματικό έγκλημα έχει την οργανωσιακή δομή και κουλτούρα της επιχείρησης ως πλαίσιο σχηματισμού, δυναμικής και δημιουργίας ατομικών και ομαδικών κινήτρων, το να στρέφει ο εγκληματολόγος την προσοχή του στην ατομική δράση και την ατομική σκοπιμότητα δεν είναι γόνιμο για τη μελέτη της συγκεκριμένης εγκληματικότητας.

Υπενθυμίζεται ότι η έννοια της πρόθεσης τέλεσης μιας πράξης (ή της πρόθεσης απραξίας) προϋποθέτει μια σύνδεση μεταξύ της πράξης (ή της σκόπιμης απραξίας μπροστά σε μια νομικά επιβαλλόμενη πράξη) και κάποιων αποτελεσμάτων. Στο πλαίσιο όμως της επιχείρησης μια τέτοια σύνδεση πολύ συχνά αποδεικνύεται απλουστευτική. Παρακάμπτει το σημαντικό ζήτημα ότι το συνολικό επιχειρηματικό πλαίσιο έχει αποφασιστική επίδραση στο σχηματισμό ατομικών και ομαδικών κινήτρων και επιλογών – και συνεπώς τα κίνητρα κάποιου ατόμου ή κάποιας ομάδας στην επιχείρηση δεν συμπίπτουν αναγκαστικά με τα αποτελέσματα της σχετικής επιχειρηματικής δράσης. Βέβαια, στο σημείο αυτό οι Braithwaite, Slapper και Tombs ίσως υποτιμούν ότι η διοίκηση της επιχείρησης – που περίπου ταυτίζεται με την ιδιοκτησία των μετοχών της ή και περιλαμβάνει στελέχη που έχουν άμεση επικοινωνία και επαφή με τους μετόχους – μπορεί να επηρεάζεται από τις κατώτερες στην ιεραρχία ομάδες αλλά έχει τον τελικό και αποφασιστικό λόγο στη λήψη των κεντρικής σημασίας αποφάσεων. Για παράδειγμα, η διεύθυνση έρευνας και ανάπτυξης (research and development) μπορεί να καταθέσει προτάσεις στη διοίκηση που επιχειρούν να συνθέσουν τα ατομικά συμφέροντα της ηγεσίας της με τα συμφέροντα της επιχείρησης. Η διοίκηση μπορεί να τις απορρίψει, εγκρίνει ή εγκρίνει μερικά ή με άλλον τρόπο από τον προτεινόμενο. Το απλουστευτικό της σύνδεσης μεταξύ πρόθεσης ενός/μιας ατόμου/ομάδας και των αποτελεσμάτων μιας πιθανής εφαρμογής της αναδεικνύεται πληρέστερα αν ληφθεί υπόψη και το ότι ακόμα και στη διοίκηση-ιδιοκτησία της επιχείρησης μπορεί να υπάρχουν αντιτιθέμενα συμφέροντα. Η επιχείρηση φέρει μια πολυπλοκότητα που δεν επιτρέπει ανάλογες απλουστεύσεις.

Ένας άλλος μερικά διαφορετικός ορισμός του επιχειρηματικού εγκλήματος κατατέθηκε από τον Tombs μια δεκαετία αργότερα, το 1995, στο *Corporate Crime. Contemporary Debates* (F. Pearce και L. Snider (επιμ.), Toronto: Toronto University Press, 1995, σσ. 132-46) και στρέφει την προσοχή στις νέες οργανωσιακές μορφές των επιχειρήσεων που εμφανίστηκαν κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 και εδραιώθηκαν κατά τη δεκαετία του 1980. Ο ορισμός του Tombs δεν στηρίζεται κυρίως στον Kramer αλλά στον Steven Box και την μελέτη του *Power, Crime and Mystification* (London: Tavistock, 1983).¹⁶

Κατά τον Box, οι σχετικές πράξεις είναι «παράνομες πράξεις δράσης ή παράλειψης δράσης ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων μέσα στο πλαίσιο μια τυπικής και νόμιμης οργάνωσης, σε αντιστοιχία με τους σκοπούς αυτής της οργάνωσης, (δράσης ή παράλειψης) η οποία έχει σοβαρή φυσική ή οικονομική επίδραση πάνω σε εργαζόμενους, καταναλωτές, το ευρύ κοινό και άλλες οργανώσεις» (σ. 20).¹⁷ Αξίζει να προσεχθεί ότι ο ορισμός του Box στρέφει την προσοχή του σε δράσεις ή παραλείψεις που ορίζονται ως παράνομες. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο Box αποφεύγει μια διεύρυνση του ζητήματος με τρόπους που να καλύπτουν δράσεις ή παραλείψεις οι οποίες μπορεί να κρίνονται σαν ηθικά μεμπτές ή/και κοινωνικά επιβλαβείς – διευρύνσεις που κατά κανόνα αμβλύνουν την αναλυτική ισχύ ενός επιχειρήματος. Στρέφει δε την προσοχή του μόνον σε δράσεις ή παραλείψεις που καλύπτονται από το ποινικό δίκαιο αλλά και το αστικό δίκαιο και τις σχετικές διοικητικές νομικές ρυθμίσεις. Επίσης, με τον ορισμό του αυτόν, ο Box παρακάμπτει απλουστευτικές προσεγγίσεις σε όρους πρόθεσης του ατόμου, θέτοντας στο περιθώριο και τις συνηθισμένες και στην εγκληματολογία κατανοήσεις του εγκλήματος σε όρους ατόμου – κατανοήσεις

¹⁶ Και στην οποία αξιοποιεί το πρωτοποριακό άρθρο των L. S. Shrager και J. F. Short για το οργανωσιακό έγκλημα ('Toward a sociology of organizational crime', *Social Problems*, τ. 25, σσ. 407-419).

¹⁷ Παρεμπιπτόντως, με περιορισμένες προσθήκες ή τροποποιήσεις, ο συγκεκριμένος ορισμός έχει μια ευρύτητα που επιτρέπει την αξιοποίησή του και σε πεδία της εγκληματολογίας και του κοινωνικο-επιστημονικού στοχασμού όπως η κρατική εγκληματικότητα και η πολιτική εγκληματικότητα.

που είναι συνήθως επιστημονικά αφού ανάγουν ευρύτατα κοινωνικά ζητήματα σε διεστραμμένες προσωπικότητες.

Και μια συμπληρωματική εστίαση

Τουλάχιστον κατά την τελευταία 20ετία – ουσιαστικά, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1940 με το έργο του Sutherland, η εστίαση στην **επιχειρηματική εγκληματικότητα** ήρθε να αποτελέσει μian από τις πλέον αποδεκτές και συνηθισμένες επιλογές των εγκληματολόγων που ασχολούνται με οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα ισχύος από όλες τις τάσεις (συμβατικές ή κριτικές). Οι μελέτες αυτές, πρώτο, εστιάζουν στο κυρίαρχο υποκείμενο της σύγχρονης οικονομικής ζωής, την επιχείρηση, και, δεύτερο, μελετούν τα πολυ-πλέγματα των οικονομικών εγκλημάτων, παραβάσεων και αντικοινωνικών δράσεων της ως ενιαίο σώμα. (Μεταξύ πολλών άλλων, βλ. σχετικά και L. Snider, ‘The sociology of corporate crime: An obituary’, *Theoretical Criminology*, 1994, σσ. 169-206). Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνιέται ότι υπάρχουν και εγκληματολόγοι νομικής αφετηρίας οι οποίοι προσεγγίζουν τον χώρο σε όρους οικονομικής εγκληματικότητας. Ο Ν. Κουράκης, για παράδειγμα, επιλέγει μια κυρίως νομική προσέγγιση του ζητήματος: παίρνει τις προβλεπόμενες από το νόμο παραβάσεις και τις εξετάζει μία προς μία, μόνο που κατ’ αυτό τον τρόπο το ενιαίο σώμα ‘επιχειρηματική εγκληματικότητα’ περίπου εξαφανίζεται.¹⁸ Η θεωρητική επιλογή του Κουράκη για μian εστίαση σχεδόν αποκλειστικά στην επιμέρους συμπεριφορά και όχι τη συνολική δράση και το υποκείμενο της δράσης (με τη δράση ως έννοια να είναι σαφώς πληρέστερη της συμπεριφοράς) εντοπίζεται σε ένα από τα σημεία που η εγκληματολογία – ακριβέστερα, η εγκληματολογία σε κοινωνικο-επιστημονική και όχι νομική έδρα – αντιπαράκειται στη νομική επιστήμη.¹⁹ Το επιχειρηματικό έγκλημα – και, ευρύτερα, το έγκλημα λευκού περιλαιμίου – είναι πλέον πολύ σημαντικό τόσο σε εθνική όσο και σε παγκόσμια κλίμακα ώστε η μελέτη του από την εγκληματολογία να τίθεται στο περιθώριο. Άλλωστε, ένας πολύ πιο αποτελεσματικός τρόπος εξουδετέρωσης μεγάλου μέρους των συνεπειών από τη μελέτη του είναι αυτός που τονίζει χαρακτηριστικά η Snider: η αποποινικοποίηση πολλών από τις δράσεις επιχειρηματιών, πολιτικών και ανώτερων κρατικών λειτουργών. Με τη συνεχιζόμενη φιλελευθεροποίηση του δικαίου στη Δυτική Ευρώπη – αυτό που καταγράφει η Snider ήδη έλαβε χώρα και στην Ελλάδα μέσα σε μια τριετία – πολλές από τις δράσεις που στο άμεσο παρελθόν θεωρούνταν όχι μόνον ανήθικες και κοινωνικά επιβλαβείς αλλά και παράνομες, ποινικά κολάσιμες, με τη φιλελεύθερη προσαρμογή του δικαίου στα συμφέροντα της

¹⁸ Για παράδειγμα, με αυτό τον τύπο προσέγγισης αν μια επιχείρηση, κατά την ανάληψη (πχ., με απευθείας ανάθεση και όχι μέσω προκήρυξης), εκτέλεση και παράδοση ενός δημόσιου έργου (πχ., ενός αυτοκινητόδρομου ή ενός γηπέδου) προχωρήσει στη διάπραξη ενός συγκροτημένου πλήθους εγκλημάτων και παραβάσεων, το ενιαίο αυτής της δράσης καθίσταται αόρατο. Και γενικότερα, όποιος κοιτάξει τα στοιχεία θα δει κάποια ποσοστά στους πίνακες των διάφορων παραβάσεων αλλά δεν θα είναι σε θέση να εντοπίσει ότι ο κύριος όγκος τους προέρχεται από μια πολύ μικρή κατηγορία – τις επιχειρήσεις. Αν μάλιστα η πολιτεία διεξάγει έναν ‘επιτυχημένο’ αγώνα ενάντια σε μία από τις παραβάσεις αυτές (όπως πχ., εδώ και δεκαετίες ο (μονίμως εξαγγελλόμενος) αγώνας ενάντια στη φοροδιαφυγή) εστιάζοντας στους εύκολους στόχους των υπαλλήλων, μικροεπαγγελματιών και ελεύθερων επαγγελματιών, τότε είναι δυνατό να εμφανιστεί και κάποια αριθμητική μείωση αυτών των παραβάσεων, ενώ η ογκώδης φοροδιαφυγή των μεγάλων επιχειρήσεων μπορεί να έχει αυξηθεί αλλά σε μικρότερο ποσοστό από ό,τι έχει μειωθεί στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Είναι ιδιαίτερα συχνό ένα μέρος της να έχει μάλιστα νομιμοποιηθεί σαν ‘μέτρα ενίσχυσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας’ (κατεβάζοντας ακόμα περισσότερο το ποσοστό της φοροδιαφυγής στα επίσημα στατιστικά, αφού αυτό που θεωρούνταν παράνομο, με την νέα φιλική προς τις μεγάλες επιχειρήσεις καθίσταται νόμιμο). Κατά τον Box (1983), η αντικειμενικότητα των στοιχείων αυτών αποδεικνύεται ‘μυστικοποιημένη’, έντονα ταξική και κοινωνικά πολωμένη. Επιπλέον δε, τείνει να είναι νομιμοποιητική στις όποιες διευρύνσεις στις οικονομικές ανισότητες.

¹⁹ Στις *Σημειώσεις* έχουν ήδη κατατεθεί – και κάποιες από αυτές θα ολοκληρωθούν στη συνέχεια – οι θεωρήσεις εγκληματολόγων οι οποίοι εκτιμούν ότι η εγκληματικότητα των επιχειρήσεων είναι αναγκαίο να προσεγγίζεται ως αυτόνομη ενιαία πραγματικότητα και όχι να διασπάται σε πολλές μερικές παραβάσεις – και κατ’ αυτό τον τρόπο να νομιμοποιείται και εξαφανίζεται. Το αυτό άλλωστε ισχύει και στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος – αν η δράση της ομάδας οργανωμένου εγκλήματος διασπαστεί στις επιμέρους ενέργειες των μελών, η έννοια του ‘οργανωμένου’ παύει να έχει κάποια σημασία. Ίσως, και οι δύο τύποι εγκληματικότητας, η επιχειρηματική και η οργανωμένη, αν αναλυθούν σε επιμέρους στοιχεία, περίπου παύουν να είναι ορατές.

‘επιχειρηματικότητας’, τώρα πλέον περιορίζονται σε (ίσως) ηθικά μεμπτές και (ίσως) κοινωνικά επιβλαβείς.²⁰

Όμως, για να γίνει συνεκτικά ορατό το επιχειρηματικό έγκλημα είναι αναγκαίος ένας συνδυασμός αντικειμενικών και υποκειμενικών συντεταγμένων. Ως αντικειμενικές συντεταγμένες θεωρούνται οι κοινωνικές και οικονομικές συντεταγμένες του ‘προσώπου’ που προχωρά σε εγκληματικές ενέργειες ή σε ενέργειες που έχουν και εγκληματικό χαρακτήρα ή σε ενέργειες που για να ολοκληρωθούν περιλαμβάνουν και εγκληματικές επιμέρους ενέργειες. Το πρόσωπο αυτό μπορεί να είναι φυσικό ή νομικό (νομικό, δηλαδή μια επιχείρηση ή οργανισμός). Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνιέται ότι σε ένα νομικό πρόσωπο υπάρχουν κάποια φυσικά πρόσωπα που λαβαίνουν τις αποφάσεις, είτε ο ιδιοκτήτης/διευθυντής είτε μια μικρή ομάδα, το διοικητικό συμβούλιο. Με την ενεργοποίηση των αντικειμενικών συντεταγμένων γίνεται ορατή και σημασιοδοτείται η θέση στην κοινωνία και οικονομία, το μέγεθος, και η σημασία των αποφάσεων και ενεργειών του προσώπου ή της ομάδας που εγκλημάτησε. Βλ. σχετικά το *Big Money Crime* των K. Calavita, H Pontell και R. Tillman (1997). Και αυτό γιατί αποτελεί μόλυνση του περιβάλλοντος το να πετάξει κάποιος ένα χαρτί ένα μπουκάλι (ή μήπως και το να γράψει ένα σύνθημα σε ένα τοίχο;), αλλά αποτελεί βλάβη του περιβάλλοντος μιας άλλης κλίμακας – μια ποιοτικά διαφορετική βλάβη του περιβάλλοντος – η ιδιοποίηση χιλιάδων στρεμμάτων δημόσιας γης από μian επιχείρηση με τη συνδρομή ‘υπάκουων’ ή ‘πρόθυμων’ πολιτικών και ανώτερων γραφειοκρατών, ή η καταστροφή της γης, του αέρα και της θάλασσας στο δυτικό λεκανοπέδιο της Αττικής, με συνακόλουθη υποβάθμιση της ζωής (και της περιουσίας) εκατοντάδων χιλιάδων κατοίκων από μερικές μεγάλες επιχειρήσεις.

Ως υποκειμενικές συντεταγμένες θεωρούνται πρώτ’ απ’ όλα οι νομικές συντεταγμένες που ορίζουν το τι είναι και (εμμέσως) τι δεν είναι έγκλημα. Ο νόμος αποτελεί προϊόν ενός νομοθετικού σώματος – κάποιοι εκλεγμένοι πολιτικοί τον σχεδιάζουν και κάποιοι τον ψηφίζουν. Το γεγονός ότι παγιώνεται και συνδυάζεται με κυρώσεις δεν σημαίνει και ότι αποτελεί αντικειμενική συντεταγμένη. Αποτελεί υποκειμενική συντεταγμένη, εκφράζει τη βούληση κάποιων προσώπων, με πιθανές αντικειμενικές συνέπειες (όπως το γραπτό των εξετάσεων και ο βαθμός τον οποίο έχει ως συνέπεια). Κατά δεύτερο λόγο, υποκειμενικές συντεταγμένες αποτελούν οι επιστημονικές προσεγγίσεις με βάση κάποιο θεωρητικό σύστημα. Οι επιστημονικές προσεγγίσεις κατατίθενται στην επιστημονική και την ευρύτερη κοινότητα και είναι δυνατό να ασκήσουν κάποια επίδραση στις αντιλήψεις και το σχεδιασμό των δράσεων. Τέλος, υποκειμενικές συντεταγμένες αποτελούν οι αντιλήψεις της κοινής γνώμης, η οποία βέβαια δεν είναι ‘ελεύθερη’ αλλά σε σημαντικό βαθμό χειραγωγούμενη (μέσω και των ΜΜΕ) ούτε ενιαία, έστω και αν ως ένα βαθμό ‘ενιαιοποιείται’ μέσω των ερωτηματολογίων που την εντοπίζουν με βάση τα ερωτηματικά που απευθύνονται στους πολίτες. Βλ σχετικά το κλασικό άρθρο του W. G. Carson ‘The institutionalization of ambiguity: Early British Factory Acts’ στην συλλογή άρθρων *White-Collar Crime* που έκδοσε ο D. Nelken το 1994.

²⁰ Για παράδειγμα, η πρόσφατη δήλωση του υπουργού Οικονομικών (Σεπτέμβριος 2012) ότι το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο (που μέχρι πρότινος όχι μόνον δεν είχε παθητικό αλλά ήταν και κερδοφόρο – γι’ αυτό άλλωστε και θεωρείται οικονομικό ‘φιλέτο’ που ενδιαφέρει εθνικούς και διεθνείς τραπεζικούς οργανισμούς) δεν είναι βιώσιμο (πρόκειται για έναν τουλάχιστον ασαφή όρο) οδήγησε σε μια θεαματική μείωση της τιμής της μετοχής του. Και αμέσως μετά εξαγγέλθηκε η πώλησή του. Με βάση το προηγούμενο δίκαιο και το δίκαιο των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, ο υπουργός θα είχε προσαχθεί σε δίκη για υποτίμηση της δημόσιας περιουσίας. Ανάλογες κρίσιμες δηλώσεις κατά την τελευταία τριετία μείωσαν την τιμή μερών της δημόσιας περιουσίας ή και τη δανεισιμότητα σε μη επαχθείς όρους. Είναι υποστηρίξιμο ότι δράσεις σαν κι αυτές ζημίωσαν βαρύτατα τη χώρα – και μάλιστα σε κλίμακες δισεκατομμυρίων.

D. R. Simon και F. E. Hagan: White-collar Deviance: An Emerging Perspective, επιμ. Μαρ. Ζάννη

Το απόσπασμα που ακολουθεί αποτελεί μέρος από το Κεφάλαιο 1, με τον τίτλο “White-collar Deviance: An Emerging Perspective”, του βιβλίου των *Hagan και Simon* με τον τίτλο *White Collar Deviance*.

■ *Μια σύντομη παρουσίαση του βιβλίου*

Στο βιβλίο *White Collar Deviance*, οι Hagan και Simon επιχειρούν να παρουσιάσουν μια συνολική εικόνα των παραβάσεων λευκού περιλαίμιου. Αναφέρονται στις σημαντικότερες υποκατηγορίες και μορφές εμφάνισης τους, όπως το έγκλημα των επιχειρήσεων, το πολιτικό έγκλημα, το οργανωμένο έγκλημα, το έγκλημα εργαζομένων (occupational) και το έγκλημα επαγγελματιών (professional). Ως σημείο αναφοράς και παράδειγμα χρησιμοποιούν τις παραβάσεις λευκού περιλαίμιου που έλαβαν χώρα στην αμερικανική κοινωνία από τον μεσοπόλεμο και μετά.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρούν να οριοθετήσουν το ζήτημα των παραβάσεων λευκού περιλαίμιου και να καταστήσουν σαφείς τις μορφές εμφάνισης του με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

■ *Οι παραβάσεις λευκού περιλαίμιου*

Αφετηρία των δύο αμερικανών εγκληματολόγων αποτελεί το ερώτημα: τι κοινό έχει, π.χ., ένα πολιτικό σκάνδαλο με μια επιχείρηση που δεν τηρεί τους κανόνες ασφάλειας για τους εργαζομένους της ή τι κοινό έχουν δημόσιοι υπάλληλοι στο Μεξικό, την Ιαπωνία και τη Ρωσία που συνεργάζονται με ομάδες οργανωμένου εγκλήματος που μεταφέρουν ναρκωτικά με μια μεγάλη φαρμακοβιομηχανία που, με την διευκόλυνση της κυβέρνησης, εξάγει φάρμακα τα οποία δεν είναι εγκεκριμένα από τις αρμόδιες αρχές στη χώρα που έχει την έδρα της; Με μια πρώτη μάτια, αν και αυτά τα περιστατικά μπορεί να φαίνονται άσχετα και ασύνδετα μεταξύ τους, παρ' όλα αυτά έχουν κάτι κοινό. Σύμφωνα με τους συγγραφείς Hagan και Simon είναι όλα «παραβάσεις λευκού περιλαίμιου».

Πιο αναλυτικά, τα κοινά χαρακτηριστικά που εμφανίζουν τα πιο πάνω περιστατικά καθώς και οι λόγοι που επέλεξαν οι συγγραφείς την έννοια παράβαση (deviance) αντί της έννοιας έγκλημα (crime) λευκού περιλαίμιου είναι οι ακόλουθοι:

1. Οι παραβάσεις λευκού περιλαίμιου δεν περιορίζονται μόνο σ' αυτά που ορίζει ο νομοθέτης ως εγκλήματα, αλλά περιλαμβάνουν ανήθικες πράξεις, βλαβερές πράξεις και παραβάσεις πολιτικών κανόνων. Η έννοια «παραβάσεις λευκού περιλαίμιου» περιγράφει καλύτερα και εμπεριέχει μια σειρά από δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνονται και δεν περιγράφονται με την έννοια «εγκλήματα λευκού περιλαίμιου».
2. Η παραβατική συμπεριφορά ορίζεται ως τέτοια με βάση το κριτήριο της βλάβης. Η βλάβη είναι ένα ασφαλές κριτήριο γιατί, σύμφωνα με τους συγγραφείς, μπορεί αντικειμενικά να ορισθεί και να

μετρηθεί. Η βλάβη που υφίσταται ένα άτομο, μια ομάδα ή ένα κοινωνικό σύνολο για να ορισθεί δεν είναι αναγκαίο να λάβουν χώρα άπειρες φιλοσοφικές συζητήσεις γύρω από τις αξίες ή συζητήσεις γύρω από το αν υφίσταται βλάβη στην περίπτωση που δεν υπάρχει επίσημη ετικέτα που να την ορίζει ως κοινωνικό πρόβλημα.

3. Υπάρχουν τρεις βασικοί τύποι βλάβης τους οποίους θα χρησιμοποιήσουν οι συγγραφείς για να ορίσουν τις παραβάσεις λευκού περιλαίμιου.
 - α. *Σωματική βλάβη*: σωματικά τραύματα, αρρώστιες, ή/και θάνατος. Σε πολλές περιπτώσεις οι παραβάσεις λευκού περιλαίμιου προκαλούν τραυματισμούς ή/και θανάτους.
 - β. *Οικονομική βλάβη*: Πολλές και διάφορων ειδών απάτες οι οποίες δεν ορίζονται όλες από το νόμο ως απάτες, αλλά παρ' όλα αυτά προκαλούν βλάβη στους καταναλωτές και τους επενδυτές, με αποτέλεσμα να μειώνονται τα εισοδήματά τους. Για παράδειγμα, κάθε φαρμακείο διαφημίζει σκευάσματα τα οποία καίνε το λίπος, χωρίς όμως να υπάρχει καμία επιστημονική απόδειξη γι αυτό. Τα προϊόντα αυτά είναι νόμιμα, αλλά οικονομικά βλαβερά.
 - γ. *Ηθική βλάβη*: Η παραβατική συμπεριφορά από την άρχουσα τάξη (άτομα τα οποία έχουν υψηλές θέσεις στην κυβέρνηση και σε επιχειρήσεις) ενθαρρύνει την παραβατικότητα, τη δυσπιστία, τον κυνισμό και την αποξένωση με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Για παράδειγμα, μετά από κάθε πολιτικό σκάνδαλο το οποίο δημοσιοποιείται, η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση μειώνεται δραματικά και σε ορισμένες περιπτώσεις ποτέ δεν αποκαθίσταται.
4. Τα εγκλήματα λευκού περιλαίμιου αναλύονται σε δύο βασικές κατηγορίες:
 - α. Η πρώτη είναι οι παραβάσεις λευκού περιλαίμιου της άρχουσας τάξης. Οι παραβάσεις αυτές είναι πολύ βλαβερές, και έχουν εθνική, διεθνική ή και παγκόσμια εμβέλεια.
 - β. Η δεύτερη είναι οι παραβάσεις της μη άρχουσας τάξης. Σε αντίθεση με τις παραβάσεις της άρχουσας τάξης, περιλαμβάνουν επιχειρήσεις και οργανισμούς που η εμβέλεια τους είναι σε τοπικό επίπεδο, και η βλάβη που προκαλούν έχει συνήθως μικρότερες συνέπειες από τις παραβάσεις της άρχουσας τάξης.
5. Είναι ενδιαφέρον ότι οι παραβάτες λευκού περιλαίμιου δεν ορίζουν τους εαυτούς τους ως εγκληματίες εφόσον το έγκλημα δεν είναι η κύρια ή αποκλειστική δραστηριότητά τους. Πέρα από τη διακριτικότητα του νόμου απέναντί τους, Αυτό συνιστά άλλη μία διαφορά ανάμεσα στις παραβάσεις λευκού περιλαίμιου και σε άλλα εγκλήματα όπως, π.χ, το οργανωμένο έγκλημα και τα εξ' επαγγέλματος εγκλήματα (professional crime).

■ *Τι ορίζεται ως έγκλημα λευκού περιλαίμιου*

Η έννοια «έγκλημα λευκού περιλαίμιου» διατυπώθηκε πρώτη φορά από τον Edwin Sutherland το 1939. Όρισε το έγκλημα λευκού περιλαίμιου ως

«το έγκλημα το οποίο διαπράττεται από ένα ευπόλητο άτομο, με υψηλό κοινωνικό status, στο πεδίο της απασχόλησής του».

Ο Sutherland δέχτηκε πλήθος κριτικών για το επιχειρήμά του. Όμως, η σημασία της έννοιας, σύμφωνα με τους συγγραφείς, δεν έγκειται τόσο στην επιστημονική της χρησιμότητα όσο στην ποιοτική της διάσταση. Έφερε στην επιφάνεια ένα πλέγμα από μορφές εγκληματικότητας που μέχρι τότε η εγκληματολογία παρέκαμπε να ασχοληθεί μαζί του και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η εγκληματολογία ως επιστημονικό πεδίο να μην είναι πια η ίδια.

Μετά τον πρώτο ορισμό από τον Sutherland ακολούθησε πλήθος ορισμών για το τι είναι έγκλημα λευκού περιλαίμιου. Το πλήθος των ορισμών καταδεικνύει το πλήθος των διαφωνιών που υπάρχει στην εγκληματολογία για το τι ορίζεται ως έγκλημα λευκού περιλαίμιου – αλλά και τη σημασία του συγκεκριμένου εγκλήματος.

Οι Hagan και Simon συμφωνούν με τον ορισμό του Εθνικού Κέντρου Εγκλημάτων Λευκού Περιλαίμιου (ΗΠΑ) και τον ταυτίζουν με τον ορισμό της έννοιας «παραβάσεις λευκού περιλαίμιου».

Ο σχεδιασμός παράνομων ή ανήθικων πράξεων απάτης που διαπράττεται από ένα άτομο ή ένα οργανισμό κατά την διάρκεια νόμιμης απασχόλησης από άτομο το οποίο έχει υψηλή ή ευπόλητη κοινωνική θέση για προσωπικό κέρδος ή κέρδος του οργανισμού το οποίο παραβιάζει την εμπιστοσύνη του κοινού (Helmkamp, Ball και Townsend, 1996).

Πλήθος διαφωνιών υπήρξε και για τις μορφές εμφάνισης του εγκλήματος λευκού περιλαιμίου. Το 1970 ο Herbert Edelhertz σκιαγράφησε τέσσερις τύπους εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου:

1. Εγκλήματα τα οποία διαπράττει ένα άτομο περιστασιακά ή/και τυχαία. Για παράδειγμα, φοροδιαφυγή, απλήρωτες πιστωτικές κάρτες, απάτη χρεοκοπίας.
2. Εγκλήματα κατά την διάρκεια της εργασίας. Διαπράττονται από τους εργαζόμενους σε μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό κατά παράβαση του καθήκοντος αφοσίωσης και πίστης στον εργοδότη ή τους πελάτες. Αυτό τον τύπο εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου οι Clinard και Quinney το ονόμασαν εγκλήματα στην εργασία (occupational crime). Για παράδειγμα, κατάχρηση χρημάτων, παράνομο εμπόριο, δωροδοκία.
3. Εγκλήματα ενός οργανισμού ή μιας επιχείρησης τα οποία όμως δεν αποτελούν τις κύριες δραστηριότητες του οργανισμού ή της επιχείρησης. Αυτό τον τύπο εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου οι Clinard και Quinney τον ονόμασαν έγκλημα επιχειρήσεων (corporate crime), ενώ συναντάται και ως οργανωσιακό έγκλημα. Για παράδειγμα, η παραβίαση του νόμου για το μονοπώλιο, η παραπλανητική διαφήμιση, η εμπορική κατασκοπεία.
4. Τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου κατ' εξακολούθηση ή/και ως κύρια δραστηριότητα.

Πίνακας 1: Ορισμοί των εγκλημάτων/παραβάσεων λευκού περιλαιμίου και συναφών εννοιών

Έννοια	Ορισμός	Συγγραφέας/Χρονολογία
Έγκλημα λευκού περιλαιμίου	Έγκλημα το οποίο διαπράττει άτομο με υψηλή κοινωνική θέση κατά την διάρκεια της εργασίας του	Edward Sutherland (1949)
Criminaloid	‘Εγκληματοειδείς’ είναι α άτομα που προάγονται επαγγελματικές εγκληματικές πρακτικών	E.A. Rose (1907)
Avocational crime	Έγκλημα το οποίο διαπράττει άτομο το οποίο δεν ορίζει τον ως εγκληματία και το κύριο του ή η κοινωνική του θέση από κάτι άλλο εκτός της εγκληματικής δράσης	Geis (1974)
Έγκλημα επιχειρήσεων (Corporate crime)	Παραβάσεις ή σύνολο παραβάσεων το οποίο διαπράττεται από υπαλλήλους μιας επιχείρησης προς όφελος της επιχείρησης.	Clinard και Quinney (1986)
Οικονομικό έγκλημα (Economic crime)	Αναφέρεται σε κάθε μη βίαιη, δραστηριότητα που περιλαμβάνει διαστρέβλωση, απόκρυψη, παράβαση συμφωνίας, υπερεκτίμηση, παράνομη εξαπάτηση	American Bar Association (1976)
Έγκλημα της άρχουσας τάξης εγκλήματα των ισχυρών (Elite crime)	Παράβαση του νόμου διαπράττεται από ένα άτομο ή άτομων της άρχουσας τάξης διάρκεια, της νόμιμης οικογενειακής ή άλλης δραστηριότητάς τους.	Coleman (1989)
Παραβάσεις της άρχουσας τάξης εγκλήματα των ισχυρών (Elite Deviance)	Αναφέρεται στις παραβάσεις άρχουσα τάξη ή/και οργανισμούς/επιχειρήσεις διευθύνουν με αποτέλεσμα να προκαλέσουν τουλάχιστον ένας από τους α	Simon (1996)

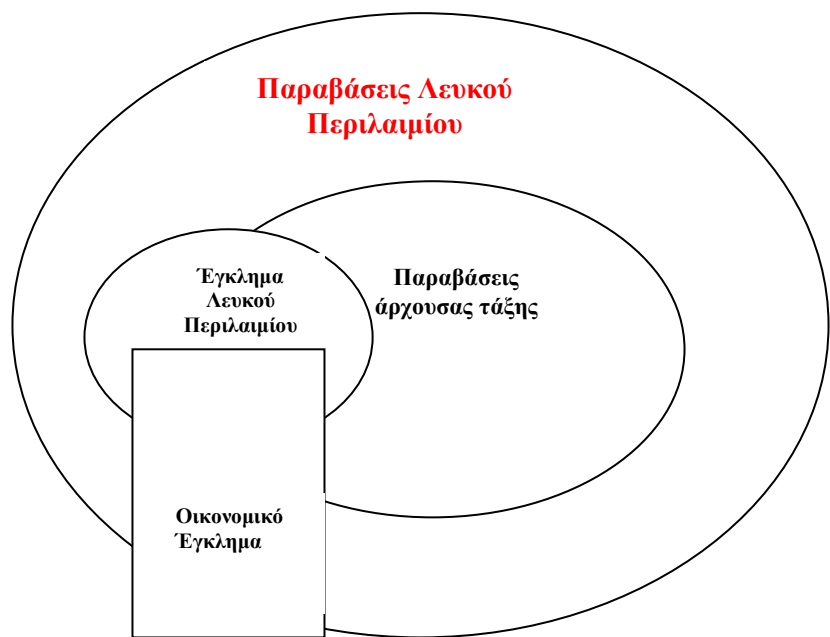
	τύπους βλάβης: σωματική, ψυχική ή/και ηθική.	
Occupational crime	Παραβίαση ή σύνολο παραβιάσεων που λαβαίνει χώρα από ένα άτομο κατά τη διάρκεια της δικής του εργασία παραβάσεις που λαβαίνουν υπαλλήλους κατά των εργοδοτών.	Clinard και Quinney (1986)
Οργανωσιακό έγκλημα (Organizational crime)	Περιλαμβάνει παράνομες δραστηριότητες οργανισμών (επιχειρήσεις, υπουργείο, στρατός) οι οποίες τους εργαζόμενους, τους κατόχους και του ευρύ κοινό.	Schrager και Short (1978)
Έγκλημα επαγγελματιών (Professional crime)	Παράνομες δραστηριότητες με σκοπό οικονομικό κέρδος που περιλαμβάνει μια υψηλά αναπτυσσόμενη εγκληματική καριέρα, υψηλό status ανάμεσα στους άλλους εγκληματίες και επιτυχή αποφυγή σύλληψης.	Clinard και Quinney (1986)
Upperworld crime	Αναφέρεται κυρίως σε «ξεπλύματος» που διαπράττουν άτομα που λόγω της θέσης κοινωνική δομή έχουν αναλόγως δράση απαραίτητη για τη διατήρηση παράβασης	Geis (1974)

- Σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες μορφές παραβάσεων λευκού περιλαιμίου.

Οι Hagan και Simon θεωρούν ότι οι διάφορες μορφές ή τύποι παραβάσεων λευκού περιλαιμίου που αναφέρθηκαν παραπάνω βρίσκονται είτε σε διαφορετικό επίπεδο γενίκευσης είτε είναι σε μεγάλο βαθμό αλληλοκαλυπτόμενες και συμπληρωματικές.

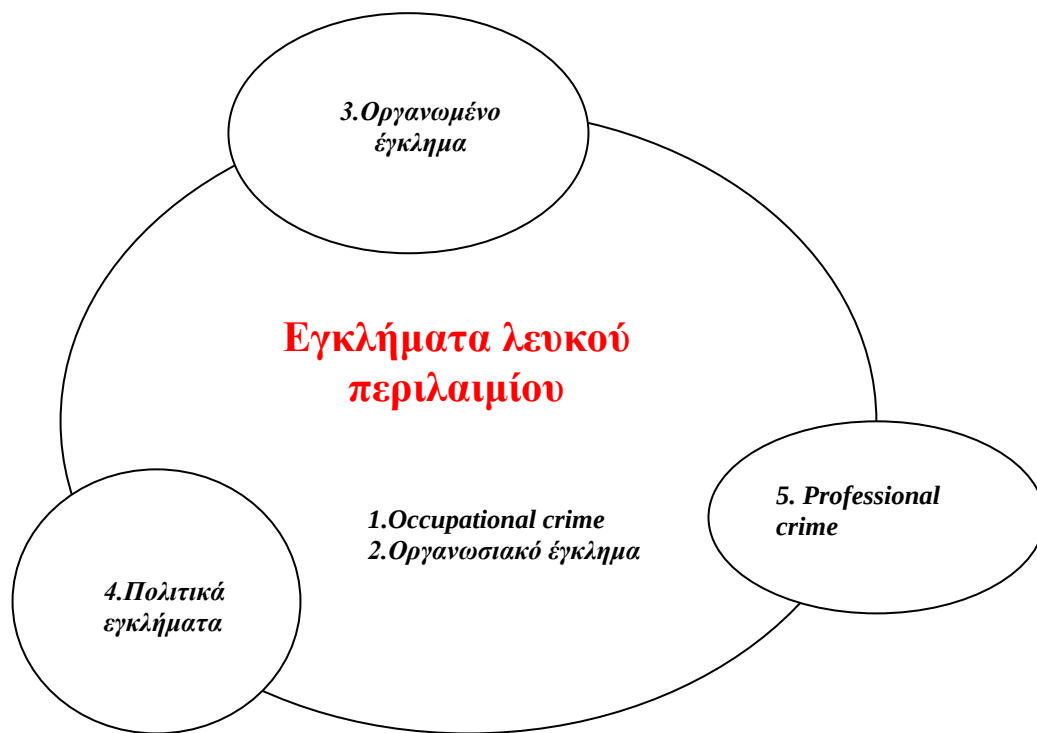
Στο Διάγραμμα 1 αναλύονται οι υποκατηγορίες των παραβάσεων λευκού περιλαιμίου. Οι παραβάσεις λευκού περιλαιμίου και οι παραβάσεις της άρχουσας τάξης αποτελούν τις μεγαλύτερες υποκατηγορίες. Στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου, ένα μέρος του αποτελεί κατηγορία των παραβάσεων της άρχουσας τάξης, ενώ το υπόλοιπο αναφέρεται ως οικονομικό έγκλημα το οποίο διαπράττεται από άτομα χαμηλού status και ορίζεται ως έγκλημα μπλε περιλαιμίου. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τον Clarke, στην σημερινή κοινωνία είναι δύσκολο να εντοπιστούν κάποια όρια ανάμεσα στα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου και τα εγκλήματα άρχουσας τάξης.

Διάγραμμα 1: Υποκατηγορίες παραβάσεων λευκού περιλαιμίου

Στο Διάγραμμα 2 επιχειρείται μια ανάλυση των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου και των μορφών εμφάνισής του. Το μεγαλύτερο μέρος των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου αποτελούν τα εγκλήματα των επιχειρήσεων και τα εγκλήματα που γίνονται στο χώρο εργασίας. Η διάκριση μεταξύ occupational crime (εργασιακού, υπαλληλικού) και organizational crime (οργανωσιακού) είναι αποδεκτή από την πλειονότητα των εγκληματολόγων. Και οι δύο έννοιες αναφέρονται σε εγκλήματα τα οποία διαπράττονται ως μέρος της νόμιμης εργασίας. Το occupational crime διαπράττεται με σκοπό το κέρδος του ατόμου ενώ το οργανωσιακό με σκοπό το κέρδος της επιχείρησης.

Διάγραμμα 2: Υποκατηγορίες εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου

Gary Slapper και Steve Tombs: Το επιχειρηματικό έγκλημα

Την κριτική παρουσίαση εισαγωγής, 1^{ου} και 2^{ου} κεφαλαίου της μελέτης των Slapper και Tombs ανέλαβε ο τελειόφοιτος του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Εγκληματολογίας Ηλίας Γκάτης.

Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί, προσεγγίσεις και δέσμες επιχειρημάτων για το τι είναι το επιχειρηματικό έγκλημα, τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν. Από την οπτική γωνία του αδαούς προσώπου φαίνεται σαν να είναι ένα έγκλημα όπου απουσιάζει το θύμα (victimless crime). Το “παραδοσιακά” εγκλήματα, όπως για παράδειγμα ο φόνος, η επίθεση, οι ληστείες ή ο βιασμός, παράγουν εμφανείς δράστες και θύματα, είναι εύκολα ή δύσκολα εντοπίσιμα, ενώ οι δίκες γι’ αυτά τα αδικήματα εστιάζουν σε συγκεκριμένα, ορατά ατομικά παραπτώματα. Αντίθετα, το έγκλημα των μεγάλων επιχειρήσεων όχι μόνο ανιχνεύεται δύσκολα, αλλά αποδεικνύεται ακόμα δυσκολότερα. Αυτό οφείλεται, σύμφωνα με τους Slapper και Tombs, στο ότι είναι ένα έγκλημα που, αφενός, διαπράττεται από το μοναχικό υποκείμενο εντός της επιχειρηματικής δομής και, αφετέρου, συνιστά εγγενές πρόβλημα του τρόπου οργάνωσης των επιχειρήσεων.

Ο προβληματισμός για τον προσδιορισμό του χαρακτήρα και της δομής του επιχειρηματικού εγκλήματος αποτελεί ζήτημα κρίσιμης σημασίας, επειδή καθορίζει το γενικότερο πλαίσιο όπου λαμβάνει χώρα μια επιστημονική συζήτηση – και εν προκειμένω της ακαδημαϊκής εγκληματολογίας. Ουσιαστικά, πρόκειται για το ζήτημα του ορισμού μιας κατάστασης. Όπως αναφέρουν οι Slapper και Tombs “οι ερωτήσεις για τον ορισμό ενός φαινομένου εγείρουν θεμελιώδη ζητήματα αναφορικά με το εύρος, τις αιτίες και τη ρύθμιση του εν λόγω φαινομένου· θέτουν προβληματισμούς για τη φύση και τα όρια της

ακαδημαϊκής εγκληματολογίας και, γενικότερα, για την νομιμότητα της ακαδημαϊκής εργασίας” (Slapper και Tombs, 1999:1).

Η πρώτη ύλη για τον ορισμό του επιχειρηματικού εγκλήματος δόθηκε τη δεκαετία του 1940 από τον Sutherland. Ήταν ο πρώτος που σε μια σειρά γραπτών ανέπτυξε την έννοια του “εγκλήματος λευκού περιλαίμιου” (white – collar crime). Σύμφωνα με τα λόγια του ίδιου “είναι ένα έγκλημα που διαπράττεται από άτομα με υψηλή κοινωνική θέση κατά τη διάρκεια του επαγγέλματός τους” (1983:7). Με αυτό τον τρόπο θέλησε να θέσει υπό αμφισβήτηση το στερεότυπο του εγκληματία που προέρχεται κυρίως από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Οι πανίσχυρες επιχειρήσεις όπως και οι επαγγελματίες που τις στελεχώνουν διαπράττουν συστηματικά εγκλήματα, το κόστος- σε οικονομικούς πόρους και ανθρώπινες ζωές - των οποίων είναι αναλογικά μεγαλύτερο από αυτό του μικροεγκλήματος. Η διαφορά βρίσκεται στον τρόπο αντιμετώπισης από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Τα νομοθετικά σώματα (συνήθως η Βουλή) και τα δικαστήρια πάσχουν από ταξικό στραβισμό και προκατάληψη. Λόγω της ταξικής τους ισχύος, οι επιχειρήσεις είναι σε θέση να επηρεάσουν την απονομή της δικαιοσύνης και σε ενδεχόμενη εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς να αποφύγουν την ποινική ή αστική δίωξη. Οι εγκληματίες των ανώτερων τάξεων λειτουργούν συχνά χωρίς να εντοπιστούν. Ο πιθανός εντοπισμός τους δε σημαίνει ποινική δίωξη. Αλλά και στην περίπτωση που υπάρξει ποινική δίωξη δεν οδηγούνται αυτομάτως στην καταδίκη.

Ο Sutherland προσπάθησε να διατυπώσει έναν περιγραφικό και περισσότερο αφηρημένο ορισμό του εγκλήματος. Ο βασικός επεξεργαστής για το χαρακτηρισμό μιας πράξης ως εγκλήματος είναι ο (ποινικός) νόμος. Ένα έγκλημα προϋποθέτει “την νομική περιγραφή μιας πράξης ως κοινωνικά επιζήμιας και τη θέσπιση νομικών διατάξεων που τιμωρούν αυτή την πράξη” (1945, σ. 132). Αλλά η ποινική νομοθεσία δεν αποτελεί το μοναδικό κριτήριο για τον ορισμό της εγκληματικής συμπεριφοράς. Υπάρχουν νομοθετικά σώματα τα οποία μέσω των αστικών δικαστηρίων επιβάλουν ποινές σε πράξεις που προκαλούν βλάβες είτε σε συγκεκριμένα άτομα είτε σε κοινωνικούς θεσμούς. Υπάρχει μια άποψη ότι τέτοιες πράξεις συνιστούν απλές τεχνικές παραβιάσεις και δεν εμπεριέχουν κανενός είδους ηθική ενοχή. Στην πραγματικότητα, εκτείνονται σε ένα συνεχές όπου “στο ένα άκρο υπάρχει το *male in se* και στο άλλο το *mala prohibita*” (1945, σ. 139). Όπως δε τονίζει στο συνολικό έργο του πάνω στο έγκλημα λευκού περιλαίμιου (του 1945), τόσο το περιεχόμενο των νόμων όσο και οι επιμέρους νομικές διακρίσεις αποτελούν κοινωνικά προϊόντα (Sutherland, 1945).

Οι παρανομίες διακρίνονται μεταξύ τους από τις ιδιαίτερες διοικητικές διαδικασίες στις οποίες υπόκεινται. Τα εγκλήματα των ισχυρών δεν είναι απλά “ρυθμιστικά αδικήματα”, δηλαδή *mala prohibita*. Υπάρχουν πειστικά επιχειρήματα που δείχνουν ότι έχει μεγάλη σημασία και πρακτικά και ιδεολογικά αν κάποια συμπεριφορά ορίζεται ως έγκλημα ή αστικό αδίκημα. Και στις δυο περιπτώσεις οι διαδικασίες που ακολουθούνται είναι διαφορετικές, το ίδιο και τα αποτελέσματα. Ο David Nelken μας υπενθυμίζει ότι “το ζήτημα του εγκλήματος λευκού περιλαίμιου αντανάκλα τις αποκλίσεις ανάμεσα στους νομικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς ορισμούς τους εγκλήματος – και μαζί την τεχνητότητα όλων των ορισμών του εγκλήματος” (1994, σ. 336).

Πάνω στη βάση αυτού του ορισμού θα πρέπει να γίνουν ορισμένες παρατηρήσεις, κυρίως αναφορικά με τις εμπειρικές και θεωρητικές του συνέπειες. Η εικόνα του τυπικού εγκλήματος απέχει από το να είναι πραγματική, εφόσον το έγκλημα είναι ευρέως διαδεδομένο στην κοινωνία. Η αναγωγιστική εγκληματολογία (reductionist criminology) κρίνεται ανεπαρκής από τη στιγμή που προσπαθεί να ερμηνεύσει το έγκλημα με όρους παθολογίας των κατώτερων κοινωνικών τάξεων και των οικογενειών τους. Επίσης, η εγκληματολογία θα πρέπει να λάβει υπόψη ένα μεγάλο εύρος συμπεριφορών και πολιτικών διαδικασιών οι οποίες ορίζονται ως εγκληματικές ή όχι. Τα ληστρικά εγκλήματα των φτωχών και οι καταχρήσεις εξουσίας των πλουσίων θα πρέπει να τύχουν συστηματικής διερεύνησης και ερμηνείας, χωρίς, όμως, την άκριτη αποδοχή τόσο του ενός όσο και του άλλου.

Το έργο του Sutherland έτυχε σκληρής κριτικής από τον Paul Tappan. Έχοντας ως αφετηρία τον ορισμό του επιχειρηματικού εγκλήματος από τον Sutherland, διατύπωσε έναν αυστηρό (νομικίστικο) ορισμό του εγκλήματος και του εγκληματία: “Έγκλημα είναι μια σκόπιμη πράξη που παραβιάζει τον νόμο, διαπράττεται χωρίς καμιά δικαιολογία και ποινικοποιείται από το κράτος με τη μορφή του κακούργηματος ή του πταίσματος. Στη μελέτη του δράστη, δεν θα πρέπει να υπάρχει καμιά προγενέστερη υπόθεση ότι τα συλληφθέντα, κατηγορούμενα ή εναγόμενα πρόσωπα είναι ένοχα, παρά μόνο όταν αυτό αποδειχθεί πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας” (σ. 100). Η έμφαση δίνεται στην πρόθεση, τον ποινικό νόμο και την επιτυχημένη αγωγή κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας. Κατά τον Tappan, το μεθοδολογικό λάθος του Sutherland ήταν, αφενός, ότι περιέγραψε ως εγκληματίες άτομα που δεν είχαν διωχθεί ποινικά με επιτυχία και, αφετέρου, ότι επέκτεινε τον ορισμό του και σε πράξεις που δεν παραβίαζαν τον ποινικό

νόμο. Φαινόμενα όπως η υπερβολική διαφήμιση ή η υπερτιμολόγηση εμπορευμάτων πέραν της πραγματικής τους αξίας, αποτελούν για τον Tappan συστατικά στοιχεία των φυσιολογικών επιχειρηματικών πρακτικών.

Είδαμε ότι ο Tappan εστιάζει περισσότερο στο τυπικό της ποινικής διαδικασίας. Αν η έννοια του εγκλήματος επεκταθεί πέρα από αυτό το τυπικό, τότε εισερχόμαστε στη σφαίρα της κανονιστικής λογικής ή της διατύπωσης ηθικών προτάσεων. Η διατύπωση αφηρημένων ορισμών είναι πιθανό να εξυπηρετεί κάποιους σκοπούς προπαγάνδας. Αλλά η μετατόπιση της εστίασης από την σαφώς προσδιορισμένη ποινική νομοθεσία, μας οδηγεί σε ένα συνεχές το οποίο εκτείνεται μέχρι το σημείο των κοινωνικών ζημιών του εγκλήματος. Σε αυτή την περίπτωση, ποιος έχει το δικαίωμα να διατυπώνει αξιολογικές κρίσεις για το τι συνιστά “έγκλημα ως κοινωνική βλάβη”, τουλάχιστον μέσα στα όρια των ηθικά πλουραλιστικών κοινωνιών;

Υπάρχει δομική διαφορά ανάμεσα στα αδικήματα που διαπράττονται από τα στελέχη των επιχειρήσεων και τα αδικήματα ποινικού χαρακτήρα. Η άποψη ότι υφίστανται ποιοτικές διαφορές ανάμεσα στα ρυθμιστικά και τα ποινικά εγκλήματα είναι ευρέως διαδεδομένη. Είδαμε πιο πάνω ότι πράξεις και παραλείψεις που ο Sutherland θα τις θεωρούσε εγκληματικές, ο Tappan υποστηρίζει ότι εντάσσονται μέσα στις συνήθεις επιχειρηματικές πρακτικές. Εν μέρει είχε δίκιο στο να κριτικάρει την ασάφεια με την οποία ο χαρακτηρισμός του εγκληματία αποδιδόταν σε άτομα που, πέραν πάσης αμφιβολίας, είχαν αποδειχθεί αθώα. Όμως, από αυτό το σημείο δεν συνεπάγεται λογικά ότι υπάρχουν πράξεις που, ενώ δεν έχουν εντοπιστεί, δεν θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πιθανή ποινική δίωξη – υπό την προϋπόθεση ότι τα σχετικά στοιχεία έρχονταν στην επιφάνεια. Με άλλα λόγια, είναι λάθος να υπαινίσσεται ότι στερείται νοήματος η συζήτηση γύρω από τον ανεξιχνίαστο ή σκοτεινό αριθμό εγκλημάτων (dark figure of crime).

Πέρα από τον ορισμό του Sutherland²¹, υπάρχουν ποικίλες διαμάχες για το ποίος ορισμός θα μπορούσε να αποδοθεί καλύτερα στην έννοια του “εγκλήματος λευκού περιλαίμιου” και αρκετές απόπειρες έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένα σαφές πεδίο έρευνας. Μεταξύ των άλλων, υπήρξαν έννοιες όπως του εταιρικού εγκλήματος (business crime) (Clarke, 1990), του εμπορικού εγκλήματος (commercial crime) (Snider, 1992), του επιχειρηματικού εγκλήματος (corporate crime) (Braithwaite, 1984· Clinard και Yeager, 1980· Pearce και Snider, 1995), των εγκλημάτων του κεφαλαίου (crimes of capital) (Michalowski, 1895), των εγκλημάτων των ισχυρών (crimes of the powerful) (Pearce, 1976), του εγκλήματος στην κορυφή (crimes at the top) (Douglas και Johnson, 1978), του εγκλήματος της σουίτας ή πολυτελών διαμερισμάτων και γραφείων (crimes of the suites) (Timmer και Eitzen, 1991), του οικονομικού εγκλήματος (economic crime) (Edelhertz, 1970), της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των elite (elite deviance) (Simon και Eitzen, 1986), του επαγγελματικού εγκλήματος (occupational crime) (Green, 1990), της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των οργανισμών (organizational deviance) (Ermann και Lundman, 1982· Punch, 1996· Vaughan, 1983) και του εγκλήματος λευκού περιλαίμιου (white – collar crime) (Croall, 1992· Geis και Stotland, 1980· Nelken, 1994). Οι παραπάνω όροι υποδηλώνουν την διαφορετικότητα των προσεγγίσεων αλλά και ορισμένες ομοιότητες στον τρόπο που μελετάται το επιχειρηματικό έγκλημα. Υποδηλώνουν, επίσης, μια προσπάθεια υπέρβασης του “παλιού” εννοιολογικού οπλοστασίου και ερμηνείας της παραβατικότητας των επιχειρήσεων με νέους όρους. Αλλά, κυρίως, όπως αναφέρει ο Friedrichs (1992, σσ. 7-12) αντανakλούν τον τρόπο που η κάθε προσέγγιση θεωρεί ότι το “έγκλημα λευκού περιλαίμιου” θα έπρεπε να μετριέται, ερμηνεύεται, αποτρέπεται, ρυθμίζεται και τιμωρείται. Σε τελική ανάλυση, αυτές οι διαφωνίες εμπεριέχουν αποκλίσεις σε ότι αφορά τις αξίες, την πολιτική, τη θεωρία, την επιστημολογία και τη μεθοδολογία όχι μόνο της εγκληματολογίας, αλλά όλων των κοινωνικών επιστημών.

Για τους Slapper και Tombs, τέσσερις είναι οι λόγοι στους οποίους οφείλεται η σφοδρότητα αυτών των διαφορών. Πρώτο, τα εν λόγω προβλήματα παραμένουν ακόμα και σήμερα υπό αιώρηση και διαπραγμάτευση επειδή εντάσσονται στους περιφερειακούς προβληματισμούς της εγκληματολογίας. Η

²¹ Το πρόβλημα με τον ορισμό του Sutherland εντοπίζεται στο γεγονός ότι προσπαθεί να καλύψει ένα μεγάλο φάσμα ετερογενών πράξεων, διαφορετικών παραβατών, αδικημάτων και θυμάτων. Σε κάθε περίπτωση, υπάρχει ποικιλία στα θύματα – μπορεί να είναι εργάτες, καταναλωτές ή άλλες επιχειρήσεις· στις συνέπειες της παραβατικότητας – μπορεί να είναι επουσιώδεις ή ενδέχεται να περιλαμβάνουν υψηλό οικονομικό κόστος και απώλειες ανθρώπινων ζωών· στο *modus operandi* – μπορεί να γίνονται με ή χωρίς τη συνεργασία τρίτων· στους σκοπούς μιας παρανομίας – μπορεί να καλύπτει το προσωπικό συμφέρον ενός ατόμου ή τις διεκδικήσεις μιας επιχείρησης· στην ικανότητα αποφυγής του εντοπισμού και της ευθύνης αλλά και στις συνέπειες του εντοπισμού.

μελέτη του εγκλήματος λευκού περιλαίμιου παραμένει σχετικά υπανάπτυκτη ως πεδίο ακαδημαϊκής έρευνας, ενώ μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας στηρίζεται σε εμπειρικά δεδομένα από περιπτώσιολογικές έρευνες. Πρόκειται για ένα είδος επιστημονικής ανωριμότητας και θεωρητικής ανεπάρκειας από την πλευρά τόσο της εγκληματολογίας όσο και των ερευνών περί την ποινική δικαιοσύνη.

Δεύτερο, οι επιμέρους διχογνωμίες εδράζονται πάνω σε διαφορετικές αντιλήψεις για το τι είναι επιστημονικότητα (scientificity) στην ακαδημαϊκή εγκληματολογία και ευρύτερα στις ακαδημαϊκές κοινωνικές επιστήμες. Η εγκληματολογία διεκδίκησε και διεκδικεί την επιστημονική της υπόσταση μέσα από διαδικασίες ανταγωνισμού με άλλους επιστημονικούς κλάδους και, εν μέρει, με τις διάφορες μορφές θετικισμού που κυριαρχούσαν στους κόλπους της. Αυτή η κυριαρχία δεν ήταν χωρίς θεωρητικές και μεθοδολογικές συνέπειες. Σήμαινε τη δημιουργία προβλημάτων αναφορικά με τη διατύπωση περιεκτικών ορισμών γύρω από το επιχειρηματικό έγκλημα, ορισμών που πήγαιναν πέρα από τον ποινικό νόμο και τις φορμαλιστικές νομικές διαδικασίες. Ήταν συχνό το φαινόμενο κάποιος να χρεώνεται κατηγορίες όπως η ηθικολογία και η πολιτικολογία, γεγονός που αντηχούσε τον ισχυρισμό του Meier ότι “η ηθική κατακραυγή μπορεί να είναι καλή πολιτική αλλά κακή επιστήμη” (στον Friedrichs, 1992, σ. 9).

Τρίτο, ένας από τους λόγους της κυριαρχίας του θετικισμού ήταν η ατομική και κοινωνική/κοινωνιολογική παραδοχή της υπόθεσης για μια συναινετική κοινωνική τάξη. Για τους θετικιστές όλων των μεθοδολογικών και θεωρητικών αποχρώσεων δεν υφίστανται ταξική κοινωνία και ταξικοί ανταγωνισμοί. Στο μέτρο, μάλιστα, που ως ακαδημαϊκό κατεστημένο επωφελούνται από τις δομικές ανισότητες του συστήματος – όπως, για παράδειγμα, η ευνοϊκή μεταχείριση στην κρατική ή ιδιωτική χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων - είναι βολική η διατήρηση της παραδοχής για την ύπαρξη συναίνεσης ανάμεσα στις ταξικές μερίδες. Κατ’ αυτό τον τρόπο, γίνεται δύσκολη η προσπάθεια εμπλουτισμού της εγκληματολογικής θεωρίας με ζητήματα που αγγίζουν την παραβατικότητα πανίσχυρων ατόμων και εξίσου πανίσχυρων επιχειρήσεων. Και αν κάτι τέτοιο γίνει τελικά εφικτό, οι φορείς της συγκεκριμένης προσπάθειας θα πρέπει να γνωρίζουν εκ των προτέρων ότι έρχονται αντιμέτωποι με εχθρικά συμφέροντα.

Τέταρτο, κρίσιμης σημασίας είναι το ζήτημα του ποια αποτελέσματα μπορεί να έχει η ακαδημαϊκή μελέτη του επιχειρηματικού εγκλήματος στο επίπεδο των πολιτικών αποφάσεων. Η κοινωνική επιστήμη δεν είναι κάτι που λειτουργεί πέρα και έξω από το χώρο της πολιτικής. Είναι κατεξοχήν πολιτική διαδικασία. Εκφράζει αντικρουόμενα συμφέροντα, διαφορετικές ταξικές καταγωγές και κοσμοθεωρίες. Ειδικότερα η εγκληματολογία, η οποία τα προηγούμενα τριάντα χρόνια γνώρισε την ανάπτυξη μιας θεωρητικής πολυφωνίας, συνδέθηκε πολύ στενά με διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η προσφυγή στην εγκληματολογία για τη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής ή, ειδικότερα, ο σχεδιασμός νόμων και φορέων που ευθύνονται για τη ρύθμιση της επιχειρηματικής συμπεριφοράς αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Ωστόσο, για τους συγγραφείς δεν αποτελούν αποδείξεις για το μέγεθος της ακαδημαϊκής επιρροής ούτε είναι ενδεικτικά οποιασδήποτε προοδευτικής διαδικασίας: η μεταπολεμική πολιτική οικονομία για την ανάπτυξη των καπιταλιστικών κρατών συνιστούν ασφαλέστερους δείκτες για το πώς εμφανίστηκαν και το πώς εφαρμόστηκαν αυτές οι ρυθμίσεις.

Καθεμία από τις προγενέστερες προσεγγίσεις αποσαφηνίζει μια ή περισσότερες πλευρές του φαινομένου που λέγεται “έγκλημα λευκού περιλαίμιου”. Άξια προσοχής και ίσως η σημαντικότερη όλων είναι αυτή που επιχειρεί να διακρίνει το επαγγελματικό (occupational) από το οργανωσιακό (organizational) έγκλημα.²² Στα κείμενα του Sutherland υπάρχει, αλλά σε ασαφή μορφή. Ο Donald Cressey (1989) αναφέρει ότι ο Sutherland, ενώ όριζε το έγκλημα λευκού περιλαίμιου με όρους προσώπων, όταν πήγε να μελετήσει τις επιχειρήσεις απέδωσε στη λειτουργία τους ανθρώπινα χαρακτηριστικά (η αγγλοσαξονική έννοια είναι “anthropomorphised”, Slapper και Tombs 1999, σ. 14). Στη μελέτη των Slapper και Tombs κυρίαρχο ρόλο παίζει ο *ανθρώπινος παράγοντας* ως δημιουργός, αποδέκτης και εκτελεστής κάποιων εντολών και αποφάσεων, ενώ καθοριστικό ρόλο παίζει το *δομικό πλαίσιο* μέσα στο οποίο λειτουργεί. Το έγκλημα λευκού περιλαίμιου θα πρέπει να περιοριστεί στη μελέτη αυτών που είναι ατομικά πλούσιοι ή πανίσχυροι και ενδιαφέρονται για την ικανοποίηση προσωπικών τους συμφερόντων,

²² Μια αποσαφήνιση είναι αναγκαία. Το *επαγγελματικό έγκλημα* διαπράττεται από άτομα. Για παράδειγμα, η υπεξαίρεση ενός χρηματικού ποσού μπορεί να γίνει από κάποιον υπάλληλο ή υπάλληλους οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται χαμηλά ή υψηλά στην ιεραρχία μιας επιχείρησης. Από την άλλη, το *οργανωσιακό έγκλημα* διαπράττεται από τις επιχειρήσεις ως δομές οικονομικής και πολιτικής εξουσίας. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι αυτό του εγκλήματος κατά του περιβάλλοντος.

συχνά εναντίον ή υπέρ των επιχειρήσεων στις οποίες εργάζονται. Μπορεί να λάβει χώρα όταν άτομα ή ομάδες ατόμων κάνουν παράνομη χρήση ή κατάχρηση της επαγγελματικής τους θέσης με σκοπό τα προσωπικά τους οφέλη, είτε εξαπατώντας τους καταναλωτές είτε βλάπτοντας τους οργανισμούς, προκαλώντας ζημιά στη φήμη τους. Από την άλλη, οι οργανωσιακές παρανομίες έχουν ατομικό ή συλλογικό χαρακτήρα. Γίνονται αντιληπτές ως πράξεις που βοηθούν μια επιχείρηση να πετύχει τους στόχους που έχουν τεθεί από τον κυρίαρχο συνασπισμό εξουσίας εντός της επιχείρησης.

Το ενδιαφέρον τους στρέφεται στους τυπικούς, νόμιμους οργανισμούς, ειδικότερα στις επιχειρήσεις περιορισμένης ευθύνης (limited liability corporations), χωρίς να παραγνωρίζουν την έννοια “έγκλημα λευκού περιλαίμιου”, η οποία, όμως, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στα κοινωνικά χαρακτηριστικά των παραβατών – κοινωνική θέση, εμπιστοσύνη, σεβασμός, κύρος. Η σημασία της έμφασης προφανής: Μέσα σε αυτές τις οργανωτικές δομές εργάζεται η πλειονότητα των ανθρώπων του σύγχρονου δυτικού κόσμου και παράγεται το μεγαλύτερο μέρος των αγαθών που απολαμβάνουν.

Η διάκριση ανάμεσα στο επαγγελματικό και το οργανωσιακό έγκλημα μπορεί να στρέψει την προσοχή μακριά από την πιθανή σχέση μεταξύ επαγγελματικού εγκλήματος και συγκεκριμένων οργανωτικών χαρακτηριστικών. Σε πολλά παραδείγματα επαγγελματικού εγκλήματος βλέπουμε ότι τα οφέλη συσσωρεύονται τόσο σε άτομα όσο και σε οργανισμούς (Wheeler και Rothman, 1982: 1405). Επίσης, οργανωτικές δομές με χαλαρούς μηχανισμούς επιτήρησης είναι δυνατό να παράγουν άτομα τα οποία στο μέλλον θα εμπλακούν σε διάφορες μορφές οργανωσιακού εγκλήματος. Σε μερικές περιπτώσεις τα άτομα διατάζονται στο να πετύχουν συγκεκριμένους οικονομικούς στόχους (π.χ αυξημένο κέρδος της επιχείρησης), οι οποίοι, κάτω από ορισμένες συνθήκες, μπορούν να επιτευχθούν μόνο με την παραβίαση του νόμου. Απουσία εποπτικών μηχανισμών, τα διοικητικά στελέχη των επιχειρήσεων μπορεί να εφαρμόσουν αυτό που έχει ονομαστεί “*ηθελημένη τυφλότητα*” (wilful blindness) ή “*ενορχηστρωμένη άγνοια*” (concerted ignorance)²³ (Wilson, 1979, Braithwaite, 1984 και 1989, Pearce και Tombs, 1989 και 1993).

Οι ενδο-οργανωσιακές δομές μπορεί να έχουν τα ίδια αποτελέσματα. Για παράδειγμα, πολλές αυτοκινητοβιομηχανίες πιέζουν τους εμπορικούς τους αντιπρόσωπους να πουλάνε αυτοκίνητα σε υψηλές τιμές, έτσι οι τελευταίοι να μπορούν να βγάλουν κέρδος μόνο μέσα από την υπερτιμολόγηση της συντήρησης και επισκευής των αυτοκινήτων. Παρόμοια, η κατάχρηση εξουσίας από την πλευρά της αστυνομίας μπορεί να ακμάσει σε συνθήκες γενικευμένης διαφθοράς. Πρόκειται για περιπτώσεις εγκληματογενών οργανισμών (criminogenic organizations) οι οποίοι παράγουν τόσο επαγγελματικό όσο και οργανωσιακό έγκλημα.

Πώς όμως εμφανίστηκε το επιχειρηματικό έγκλημα; Κάτω από ποιες συνθήκες η διαμόρφωση του νόμου ενόησε την παραβατικότητα των επιχειρήσεων; Και με ποιον τρόπο οι επιχειρήσεις επωφελήθηκαν από αυτή την εύνοια;

Σε κοινωνίες με πρωτόγονες δομές οργάνωσης, οι κυρώσεις είχαν συλλογικό χαρακτήρα. Η παραβίαση κάποιου ταμπού τιμωρούνταν προς εξευμενισμό του υπερφυσικού και οι ποινές είχαν τη μορφή της συλλογικής ευθύνης. Αντίθετα, στις φεουδαρχικές κοινωνίες οι κυρώσεις ήταν εξατομικευμένες. Εκείνη την περίοδο, παράλληλα με την ανάπτυξη και παγίωση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, έλαβαν χώρα σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Η ναυτιλία αναπτυσσόταν με ταχύτατους ρυθμούς, δίνοντας ακόμα μεγαλύτερη ώθηση στη διαμόρφωση μιας εμπορευματικής οικονομίας. Τα εμπορικά πλοία γίνονταν μεγαλύτερα, ταχύτερα και πιο επικερδή. Αλλά και περισσότερο ακριβά στη χρηματοδότησή τους. Οι επιθέσεις των πειρατών μεγιστοποιούσαν τους κινδύνους και έθεταν σε κίνδυνο την ομαλή διεξαγωγή του εμπορίου. Οι έμποροι εξαναγκάστηκαν να ενώσουν τα κεφάλαιά τους και να σχηματίσουν τις πρώτες εμπορικές επιχειρήσεις.

Κατά τη διάρκεια ανάπτυξης του εμπορευματικού καπιταλισμού, υπήρξε μεταβίβαση εξουσιών από την αριστοκρατία στις επαρχίες και τις κομητείες, περιοχές στις οποίες λαμβάνονταν σημαντικές αποφάσεις για το εμπόριο. Το στέμμα φορολογούσε τις τοπικές αρχές και παρακρατούσε ένα μέρος των εμπορικών τους προνομίων. Αυτό έγινε εφικτό με την θέσπιση του Royal Charter. Πρόκειται για ένα είδος παραχωρητήριο συμβολαίου που απολάμβανε ειδικό νομικό καθεστώς. Σκοπός του στέμματος ήταν ο περιορισμός της εξουσίας των φεοδων και η ιδιοποίηση των δικαιωμάτων για ποινική δίωξη.

²³ Οι παραπάνω έννοιες ομολογούν με αυτή της συναδελφικής αλληλεγγύης.

Στα τέλη του μεσαίωνα άρχισε να τίθεται σε ισχύ η έννοια της νομικής προσωπικότητας. Η συγκεκριμένη έννοια ήταν κληροδότημα του Ρωμαϊκού Νόμου και, ειδικότερα, της αρχής του *societas*, μιας ένωσης προσώπων με νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η εκκλησία ήταν η πρώτη οντότητα στην οποία αναγνωρίστηκε το καθεστώς του νομικού προσώπου, εφόσον είχε δικαιώματα πάνω στην ιδιοκτησία, τα κτίρια και το εισόδημα που αυτά παρήγαγαν. Τον 14^ο αιώνα αναγνωρίστηκαν ως νομικά πρόσωπα επαρχίες και κομητείες: Είχαν το δικαίωμα της είσπραξης φόρων και διοδίων αλλά και την υποχρέωση να πληρώνουν στο στέμμα ένα ποσό από τα κέρδη τους. Η δυνατότητα δημιουργίας δημοσίων εσόδων απαιτούσε το καθεστώς της νομικής προσωπικότητας, η απόδοση της οποίας βρισκόταν στην διακριτική ευχέρεια του στέμματος. Βλέπουμε ότι αυτές οι συλλογικές οντότητες αναπτύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό προς ικανοποίηση της ανάγκης του κράτους για δημόσια έσοδα. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις λειτουργούσαν πάνω στη βάση ημικυβερνητικών δυνατοτήτων συλλέγοντας φόρους και διόδια. Αυτό ίσως εξηγεί το γεγονός της ευνοϊκής μεταχείρισης των επιχειρήσεων από την πλευρά του κράτους. Η επιχείρηση ήταν “παιδί του κράτους και σε πολλές περιπτώσεις εκτελούσε τα καθήκοντα του κράτους” (Coleman, 1982: 39-40).

Στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξής τους, οι επιχειρήσεις πρωτοπόρησαν στο χώρο του εμπορίου και οι κυβερνήσεις δεν είχαν κανένα λόγο να μην υποστηρίζουν τις δραστηριότητες τους. Με τη Βιομηχανική Επανάσταση πολλές επιχειρήσεις γνώρισαν αλματώδη ανάπτυξη. Στο κόστος της εκβιομηχάνισης πρέπει να περιληφθεί και ο θάνατος και ο σοβαρός τραυματισμός χιλιάδων εργατών κατά τη διάρκεια της εργασίας τους. Κατά τη διάρκεια των αρχών του 19^{ου} αιώνα υπήρξε ένας αυξανόμενος αριθμός δικαστικών υποθέσεων αποζημίωσης εναντίων των επιχειρήσεων. Μάλιστα, ήταν τόσο μεγάλος ο αριθμός και η βαρύτητα των τραυματισμών που, χωρίς την προσφυγή στο δόγμα της αμέλειας (*doctrine of negligence*), πολλές από τις επιχειρήσεις θα είχαν χρεοκοπήσει δαπανώντας τεράστια ποσά για τις αποζημιώσεις και τις συνθήκες ασφάλειας. Είναι η εποχή όπου κατασκευάστηκαν πολλά από τα νομικά δόγματα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για να νομιμοποιήσουν τα εργατικά ατυχήματα και να μειώσουν στο ελάχιστο την πιθανότητα επιτυχίας - υπέρ των εργατών - οποιασδήποτε δικαστικής διαμάχης.

Το νομικό οπλοστάσιο των υπερασπιστών του επιχειρηματικού κόσμου εμπλουτίστηκε με την αρχή του *volenti non fit injuria* (καμία νομική βλάβη δεν μπορεί να ασκηθεί σε κάποιον που έχει συναινέσει στην διακινδύνευση). Και πάλι η σχεδόν μαγική έννοια της συναίνεσης κάνει την εμφάνισή της. Η συγκεκριμένη αρχή πρακτικά σημαίνει ότι ένας εργάτης δεν μπορεί να μηνύσει μια επιχείρηση για βλάβες ή τραυματισμούς που προήλθαν από την άσκηση επικίνδυνης εργασίας εφόσον έχει συναινέσει στην αποδοχή της απασχόλησης και έχει γνώση των συνθηκών εργασίας²⁴.

Άλλος ένας αμυντικός μηχανισμός που προστατεύει τις επιχειρήσεις είναι αυτός της *συντελεστικής αμέλειας* (*contributory negligence*). Κάτω από αυτή την αρχή, ένας υπάλληλος ή οποιοσδήποτε άλλος εναγόμενος δεν μπορεί να μηνύσει τον εργοδότη του και να ζητήσει αποζημίωση, εφόσον έχει συντελέσει από απροσεξία (έστω και στον μικρότερο βαθμό) στον τραυματισμό του.

Το δόγμα της *από κοινού εργασίας* (*common employment*) έρχεται να συμπληρώσει την προστασία των επιχειρήσεων από τον νόμο. Πρόκειται για την κατάσταση όπου ένας εργάτης δεν μπορεί να διεκδικήσει οικονομική αποζημίωση εφόσον ο τραυματισμός του προήλθε από συνάδερφο. Ακόμα και σήμερα, πολλά από τα εργατικά ατυχήματα έχουν αυτή τη μορφή, έστω και αν συνδέονται άμεσα με το ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας της επιχείρησης. Όπως αναφέρει ο Flemming (1983: 7), “πολλοί από τους δικαστές, αντί να επιδιώξουν τον περιορισμό των εγκλημάτων που διαπράττονται από τις μεγάλες επιχειρήσεις, υποτάσσουν την ασφάλεια των ατόμων στο όνομα της προηγμένης οικονομίας”.

Το αστικό δίκαιο είναι κομμένο και ραμμένο στα μέτρα των επιχειρηματικών συμφερόντων. Δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε έτσι ώστε να τα προστατεύει και να τα υποστηρίζει. Δίκη προς δίκη, απόφαση προς απόφαση, η πολιτική που διαμορφώθηκε στηρίχθηκε πάνω σε μια *ad hoc* βάση, όχι ως αποτέλεσμα κάποιας συνωμοσίας αλλά ως αποτέλεσμα της ταύτισης των συμφερόντων ανάμεσα στην οικονομία και το δίκαιο. Σταδιακά, ο νόμος αναγνώρισε ότι οι επιχειρήσεις είναι δυνατό να κατηγορηθούν για εγκλήματα, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση όπου μια επιχείρηση αρνούνταν να εκτελέσει κάποια ή κάποιες από τις συμβατικές νομικές της υποχρεώσεις. Αν και υπάρχουν πολλές διαμάχες ως προς το ποια νομική διατύπωση είναι καταλληλότερη στον προσδιορισμό της επιχειρηματικής

²⁴ Όταν είσαι άνεργος για μεγάλο χρονικό διάστημα και ζεις μέσα σε συνθήκες έσχατης ένδειας, όταν είσαι οικονομικός μετανάστης και δεν έχεις πολλές εναλλακτικές απασχόλησης, τότε φυσικά και θα συναινέσεις. Μέσα στο λατινικό της επικάλυμμα, η αρχή *volenti non fit injuria* παίρνει σχεδόν μεταφυσικό χαρακτήρα. Για τον συντάκτη του κειμένου, δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια μορφή έμμεσου ή άμεσου εκβιασμού.

εγκληματικότητας (για παράδειγμα, θα έπρεπε να βρούμε τουλάχιστον έναν ιθύνοντα νου στο διευθυντικό επίπεδο ή θα έπρεπε να κρίνουμε την επιχείρηση συνολικά και από το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς της;), το κεντρικό σημείο είναι ότι οι εταιρίες πλέον αντιμετωπίζονται και από το δίκαιο και από την κοινωνία ως μονάδες ικανές για τη διάπραξη εγκλημάτων.

Pearce, Frank, **‘An age of Miracles?’**, μετ. Κοντού Αφροδίτη, ΜΠΣ Εγκληματολογίας, 2011-12 (Μια εποχή θαυμάτων;)

Είναι εύκολο να πιστεύουμε πως ζούμε σε μια εποχή θαυμάτων και έναν καιρό πνευματικής αναζωογόνησης. Στην Βρετανία το 1990 ο Ernest Saunders καταδικάστηκε και φυλακίστηκε για φοροδιαφυγή, δύο πράξεις κλοπής, και συνωμοσία παράβασης της πράξης 1958 περί «παρεμπόδισης απάτης» για τη συμμετοχή του στις παράνομες ενέργειες εξαγοράς της Distillers/Guinness. Αλλά προτού να ολοκληρώσει την ποινή του αποφυλακίστηκε λόγω προσβολής του από την νόσο του Alzheimer. Παρόλα αυτά, μέσα σε μερικούς μήνες, τα συμπτώματα του εξαφανίστηκαν και επικοινωνούσε με το κοινό σε εκπομπές – talk shows· επιστρέφοντας στην εργασία του. Επίσης, αυτός και συγκατηγορούμενο του, ανταμειφθηκαν με αρκετά χρήματα, 12 χρόνια μετά, για να ακολουθήσει μια τελικά αποτυχημένη έφεση της καταδίκης τους. Κατόπιν το 2000 ο Στρατηγός Pinochet, κρίθηκε από τον τότε Βρετανό Υπουργό Εξωτερικών Jack Straw, ανίκανος λόγω προβλημάτων υγείας, να παραστεί σε δίκη στην Ισπανία για τον ρόλο του στην εξαφάνιση και τον θάνατο ανθρώπων στη Χιλή, μετά την ανατροπή του από την Δημοκρατική εκλεγμένη κυβέρνηση του προέδρου Salvador Allende στις αρχές του 1970, όπου γύρω στους 30.000 ανθρώπους πιστεύεται πως πέθαναν σαν αποτέλεσμα αυτού του πραξικοπήματος, το οποίο υποβοηθήθηκε από τις Η.Π.Α. και την CIA. Όμως κατά την επιστροφή του στη Χιλή αυτός ο φιλάσθετος γεράκος, φαινομενικά καθηλωμένος σε αναπηρικό καροτσάκι, σηκώθηκε, περπάτησε και με θέρμη χαιρέτησε τους υποστηρικτές του. Θαυματοουργό πραγματικά!

Αν αυτά φαίνονται μεμονωμένα περιστατικά, αξίζει να σημειώσουμε πως διεθνώς φαίνεται να είναι λιγότερο από αποδεικτικά στοιχεία σε σχέση με εγκλήματα “λευκού γιακά” ή επιχειρηματικά εγκλήματα. Στις Η.Π.Α. για παράδειγμα, υπάρχει υπάρχει πρόσφατα μια δραματική πτώση στα νούμερα προσαγωγών και καταδίκων, μονοπωλιακών πρακτικών, οικονομικών εγκλημάτων, καθώς και περιβαλλοντικών και επαγγελματικών αδικημάτων ασφάλειας και υγείας, συγκριτικά με το 1970-1980.

Παράλληλα, υπάρχει ανάπτυξη της άποψης πως όταν αυτές οι "παραινόμενες" συμβαίνουν, είναι λάθη από την πλευρά των νομοταγών εταιρειών και όποιες επιζήμιες επιπτώσεις είναι τα αναπόφευκτα κόστη της εξέλιξης. Εκτός των άλλων, ένας κόσμος χωρίς χωρίς ρίσκο, είναι τόσο απίθανος, όσο και το να είναι κάποιος αναμάρτητος. Το σκάνδαλο της Enron, δείχνει πως ακόμη και τα καλύτερα όντα, και τα ανθρωπιστικά ιδιοκτήματα, είναι είναι μερικώς σφαλικά, αλλά όπως είπε και ο Υπ. Οικονομικών των Η.Π.Α., Patrick O' Neill, ο θάνατος της Enron μπορεί να "διαβαστεί" και σαν την "ιδιοφυΐα του καπιταλισμού", αναμείβουλα, "διόρθωση αγοράς". Έτσι, τέτοια γεγονότα, έχουν βασικά λίγη σχέση σε ότι αφορά στην κατανόηση των βασικών δυναμικών του μοντέρνου κόσμου, όπως και οι οικονομίες και η δανειακή κρίση του 1980. Ο πρόεδρος Bush, σημείωσε η διαδεδομένη κατοχή μετοχών δημιουργεί μια ηθική ευθύνη, για τους διευθυντές να λειτουργούν μια τίμια εταιρεία, και ενώ στην πραγματικότητα, "η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρηματιών είναι τίμιοι", μια μικρή μειοψηφία έχει δημιουργήσει προβλήματα, και αυτό σημαίνει πως υπάρχει ανάγκη εμβάθυνσης της ηθικής στην επιχειρηματική ευθύνη. "Μακροπρόθεσμα" ο Bush υποστήριξε πως "δεν υπάρχει καπιταλισμός χωρίς συνείδηση- δεν υπάρχει πλούτος χωρίς χαρακτήρα".

Αλλά η ηθικές δυτικές κοινωνίες δεν είναι για κανένα λόγο "άκακες". Ακόμη και με την ανάπτυξη του "συμπονετικού συντηρητισμού" του Bush, που ίσως κατά βάση δίνει σημαντική προσοχή στο να βρει τους παράγοντες που συνιστούν τις ποινικές συμπεριφορές πιο πιθανές, παραμένει η εστίαση στο να πιάσουν, να τιμωρήσουν και να καταστήσουν ανίκανους εκείνους που πιστεύεται ότι διαπράττουν ένα δυσανάλογο μεγάλο αριθμό, αυτών που πολλοί εγκληματολόγοι ονομάζουν ή απλά θεωρούν "πραγματικά εγκλήματα". Αυτό δεν προκαλεί έκπληξη μιας και ο Peter Singer έδειξε, πως υπάρχει μια συνεχής ένταση ανάμεσα στις στρατηγικές μείωσης φόρων του Bush και άλλων υποσχέσεων του, όπως βάζοντας τέλος στη "βαθιά και επιμένουσα φτώχεια". Πιστεύεται επίσης, πως υπάρχουν διεθνή προβλήματα που συνδέονται με το διακρατικό έγκλημα. Ενώ ο πρόεδρος R. Reagan επιτυχώς κατέστρεψε την "Κακή Αυτοκρατορία" των Σοβιετικών, εξακολουθούμε να ζούμε πτυχές των αποδιοργανωτικών επακόλουθων της. Υπάρχει ένας νέος περίπου παρόμοιος κίνδυνος, επανομαζόμενος "τρομοκρατία". Συγχωνεύοντας αυτές τις ανησυχίες. Bush, υποστηρίζει πως η Al Qaeda είναι για την τρομοκρατία, ότι είναι για τη Μαφία το έγκλημα.

Από την 9/11, έγινε ξεκάθαρο πως σε όλες τις πολιτισμένες χώρες η πολιτεία πρέπει να ασχοληθεί με το φίλτράρισμα νέων επίδοξων εχθρών, συχνά χρηματοδοτούμενων από τρομοκρατικές πολιτείες-κράτη. Αυτό φάνηκε να δικαιολογεί την ένοπλη επίθεση στο Αφγανιστάν, κατά της Al Qaeda και των Taliban, ενώ παρεμπιπτόντως έγινε και αποδοχή του Πακιστάν ως σημαντικού συμμάχου, το οποίο κυβερνάται από έναν ηγέτη στρατιωτικού πραξικοπήματος. Ανοίγοντας το ιδεολογικό έδαφος για επίθεση, ήταν ο προσδιορισμός ενός "άξονα του κακού" - η Κομμουνιστική Βόρεια Κορέα, το Φανταμελιστικό Ιράν, και το Ιράκ του Saddam Hussein. (Κατά περίπτωση η Κούβα η οποία για χρόνια σφυροκοπείτο από τις Η.Π.Α. από μια ιδεολογικό-στρατιωτική και οικονομική επίθεση, η οποία έχει συνδεθεί με αυτόν τον άξονα. Φυσικά όπως είναι τώρα ξεκάθαρο, το Ιράκ δέχθηκε επίθεση παράνομα και με καταστροφικές συνέπειες. Η δράση των Η.Π.Α. υποστηρίζεται πως είναι δικαιολογημένη δεδομένου ότι άλλα θεσμικά όργανα, όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί, κατά κυνικό τρόπο, κατά των Η.Π.Α. από τους εχθρούς της. Έτσι, δεν υπάρχουν μη Αμερικάνοι Εγγυητές, της "Διεθνούς Δικαιοσύνης", το αντίθετο μάλιστα.

Γιατί υπάρχει τόσο αντίσταση κατά των Η.Π.Α.; Γιατί στοχοποιήθηκε το Πεντάγωνο και το Διεθνές Κέντρο Εμπορίου, και γιατί οι Αμερικανοί Πολίτες και η Αμερικανική καθιέρωση στον κόσμο, βλέπουν τον εαυτό τους σαν πιθανούς "στόχους" περιθωριακών ατόμων; Δύο συναφή λόγοι παρέχονται από την Κυβέρνηση των Η.Π.Α. Πρώτον, η Αμερική δέχθηκε επίθεση επειδή οι αντίπαλοι της ήταν απλά "κακοί" - αλλά ο Θεός ήταν με την Αμερική, και μιας και η Αμερική είχε αντιμετωπίσει επιτυχώς εχθρούς και στο παρελθόν το ίδιο θα έκανε το ίδιο και αυτή τη φορά. Υπό το φως αυτής της "Μάχης καλού-κακού" η Κυβέρνηση Bush ξεκίνησε την "Λειτουργία της Αμερικανικής Δικαιοσύνης". Αυτό φάνηκε να είναι μια νέα Χριστιανική "Σταυροφορία" κατά του Ισλάμ. Η κυβέρνηση Bush, σύντομα "άλλαξε" τόνο της και υποστήριξε πως ο βασικός στόχος ήταν η μειοψηφία των Ισλαμικών Φανταμελιστών Τρομοκρατών, και πραγματικά "αναγνώρισε" τη σπουδαιότητα των λογικών Μουσουλμάνων αλλιάζοντας το όνομα της "επιχείρησης" σε "Επιχείρηση Διαρκούς Ελευθερίας". Μεταξύ άλλων η Σαουδική Αραβία, το σπίτι της Μέκκα, είναι ένας από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές και συμμάχους των Η.Π.Α., ενώ ταυτόχρονα είναι μια διεφθαρμένη και βαθιά αντιδημοκρατική χώρα γνωστή για την θρησκευτική και πολιτική της καταπίεση. Δεύτερον, υπάρχει ζήλια. Όπως είπε ο George Bush αμέσως μετά την 9/11 η Αμερική δέχτηκε επίθεση επειδή ήταν "ο πιο φωτεινός φάρος της

ελευθερίας και των ευκαιριών στον κόσμο'', και όπως αργότερα είπε, πριν την φυλάκιση ''υπόπτων'' στον κόλπο του Guantanamo, ''μισούν τις ελευθερίες μας, την ελευθερία της θρησκείας, την ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της ψήφου'', εκείνοι συναθροίζονται και διαφωνούν μεταξύ τους. Η Αμερική από την άλλη στηρίζει και στηρίζεται από Δημοκρατία και Ειρήνη-καθώς και από φιλελεύθερους και αγαπημένους ανθρώπους και τις κυβερνήσεις τους.

Φυσικά οι **Η.Π.Α. – η επιχειρηματικά καθοδηγούμενη μηχανή ενός παγκοσμιοποιημένου νεοφιλελευθερισμού και ο αυτοδιοριζόμενος κηδεμόνας της ''Ελευθερίας'' της ''Δημοκρατίας'' και της ''Ελευθερίας της Πίστης''**- ήταν πάντα πολύ επιλεκτική στην διατύπωση των δημόσιων δηλώσεων της όταν έπρεπε να αποφασίσει σε ποια πολιτικά καθεστώτα θα επιτεθεί, ποια θα ανεχτεί, ή θα υποστηρίξει ενεργά. Όταν όλα αυτά τα επεξεργαστούμε λίγο περισσότερο το νόημα τους αλλάζει σημαντικά, όπως φάνηκε και σε κάποια σχόλια του Bush μετά την απόβαση στο Αφγανιστάν, όταν έδωσε την δική του εκδοχή για την βάση(ορισμό) της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. '' Η αξιοπρέπεια απαιτεί την κυριαρχία του νόμου, τα όρια στην δύναμη της πολιτείας, σεβασμό στις γυναίκες, στην προσωπική περιουσία, ισότητα δικαιοσύνης, θρησκευτική ανοχή. Το νόημα των παραπάνω γίνεται ξεκάθαρο με τις πράξεις του Lewis Paul Brewer III στις 11 Μαΐου 2003, από τις Η.Π.Α. σαν επικεφαλής Προσωρινής Κυβέρνησης Συνασπισμού. Σύντομα μετά των διορισμό του απέλυσε 500.000 δημόσιους υπαλλήλους, συμπεριλαμβανομένων όχι μόνο στρατιωτών, αλλά γιατρών, νοσηλευτών, δασκάλων, εκδοτών και τυπογράφων· άνοιξε τις πόρτες σε απεριόριστες εισαγωγές, σχεδίασε την ιδιωτικοποίηση 200 δημόσιων επιχειρήσεων, επέτρεψε σε ξένες εταιρείες να έχουν το 100% των Ιρακινών περιουσιακών στοιχείων (εκτός του τομέα φυσικού πλούτου)και τον επαναπατρισμό όλων των κερδών· αφήνοντας όμως στη θέση της μια πολιτική του Saddam Hussein ''νόμους που να περιορίζουν τα εμπορικά συνδικάτα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις''. Επίσης η Κυβέρνηση Bush ήταν ''συμπονετική'' απέναντι στο δεξιό πραξικόπημα που επιχειρήθηκε κατά του δημοκρατικά εκλεγμένου προέδρου της Βενεζουέλας έως ότου κατέρρευσε, και είναι ακόμα και τώρα μπλεγμένη σε προπαγάνδα του Telesur, καναλιού το οποίο έχει ιδρυθεί από τη Βενεζουέλα, την Αργεντινή, την Κούβα και την Ουρουγουάη.

Ο Noam Chomsky, έχει τεκμηριώσει εδώ και πολλά χρόνια την σημαντική τομή των ρητορικών και πραγματικών –εφαρμοσμένων Αμερικανικών Αρχών. Η δουλειά του μας δίνει πολλά παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν στο κείμενο αυτό. Οι Η.Π.Α. ''γεννήθηκαν'' από Ευρωπαίους και κυρίως Άγγλους Ιμπεριαλιστές. Ισπανοί, Γάλλοι, Γερμανοί και Άγγλοι βάσισαν την εγκατάσταση τους και την εκμετάλλευση της Αμερικανικής γης κάτω από το Χριστιανικό δόγμα πως η γη δόθηκε σε όλη την Ανθρωπότητα. Ο πληθυσμός της Αμερικής πριν την κατάκτηση εκτιμήθηκε συντηρητικά από τον William Denevan μεταξύ 43-65 εκατομμυρίων, ενώ ο Russell Thornton ανεβάζει τα νούμερα σε 57-112 εκατομμύρια. Έως τον 18^ο αιώνα ο πληθυσμός των αυτοχθόνων ήταν κοντά στο 5-10% των παραπάνω αριθμών. Οι έποικοι Άγγλοι υποστήριζαν πως αφού εκείνοι και όχι οι αυτόχθονες ενδιαφέρονταν και βελτιώναν την γη, είχαν δικαίωμα σε αυτή τη γη. Αυτό δικαιολογήθηκε από την Προτεσταντική Μετάφραση της Γένεσης 1:28 ''να είστε παραγωγικοί και να πολλαπλασιάζεστε''. Οι αντίθετοι, άγριοι αυτόχθονες λαοί συνήθως ''ειδωολάτρες'' μπορούσαν να εξαφανισθούν μέσω πολέμων – σε σημείο γενοκτονίας. Μετά τον Αμερικανικό πόλεμο Ανεξαρτησίας, δεν ήταν δύσκολο για την ελίτ που διοικούσε ένα καινούργιο κράτος με ένα μεγάλο αριθμό σκλάβων να μπορεί να ασκεί μια σφαίρα επιρροής στην Αμερική καθώς και να ισχυρίζεται πως έχει ''το Μανιφέστο του Πεπρωμένου'', να φέρει την ιδιωτική περιουσία του Προτεσταντισμού και την δική της εκδοχή της Δημοκρατίας σε άλλες περιοχές, είτε ήταν κοντά γεωγραφικά όπως το Μεξικό και η Κούβα, είτε μακριά, αλλά στρατηγικά σημαντικά κράτη όπως οι Φιλιππίνες. Το 1939 ο John O' Sullivan έδωσε μια ξεκάθαρη διατύπωση αυτού του δόγματος.

Στην μαγική περιοχή του χώρου και χρόνου, των εθνών, των πολλών εθνών προορίζεται να εκδηλώσει στην ανθρωπότητα την αριστεία των θείων αρχών, να δημιουργήσει στη γη τον ευγενέστερο ναό αφιερωμένο στη λατρεία του Υψίστου – του Ιερού και Αληθινού. Το πάτωμα του (ναού)θα είναι σαν ημισφαίριο –η στέγη του θα είναι το στερέωμα των διάσπαρτων από αστέρια ουρανών, και κοινότητες του η Ένωση πολλών Δημοκρατιών, αποτελούμενων εκατοντάδες εκατομμύρια χαρούμενους.

Μια παρόμοια λογική ενέπνευσε τις Η.Π.Α. στην εμπλοκή τους στον Α΄ Παγκόσμιον πόλεμο, που λίγοι θα έβλεπαν σαν κάτι περισσότερο από μάχη μεταξύ Ιμπεριαλιστικών Δυνάμεων. Στη συνέχεια ενώ ο Β΄ Παγκόσμιος είναι αναμφίβολα μεταξύ των συμμάχων –Βρετανία και η αυτοκρατορία της, Ρωσία και Η.Π.Α.- από την μια και Άξονας του κακού –Γερμανία, Ιταλία και Ιαπωνία –από την άλλη, μια βασική αιτία σύγκρουσης στο ''Ειρηνικό Θέατρο'' ήταν η προπολεμική αντιπαλότητα μεταξύ Βρετανίας, Η.Π.Α. και Ιαπωνίας για την κυριαρχία της Κίνας και στο παρασκήνιο ο πόλεμος 1904-1905 μεταξύ Ιαπωνίας και Ρωσίας. Η γενικότερη πορεία του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου σηματοδότησε την αντιπαλότητα

μεταξύ Βρετανίας και Η.Π.Α. και ενός πιο ουσιαστικού αγώνα μεταξύ Βρετανίας και Η.Π.Α. κατά της Ρωσίας. Υπάρχουν αρκετά καλά στοιχεία που υποδεικνύουν την στρατηγική βλέψη της Ρώσικης Ενέργειας, περισσότερο από ότι η χρήση της θα μπορούσε να σώσει Αμερικάνικες ζωές, παίζοντας τον βασικό ρόλο στις αποφάσεις για την ρίψη των ατομικών βομβών στη Hiroshima και το Nagasaki. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, τιμωρία – πραγματικά -φαινομενικά θεία τιμωρία- χρησιμοποιήθηκε αμέσως μετά τη ρίψη της 1^{ης} βόμβας καθώς ο Πρόεδρος Truman προειδοποίησε πως αν οι Ιάπωνες δεν αποδέχονταν τους όρους παράδοσής τους “θα έπρεπε να αναμένουν μια βροχή καταστροφής από αέρα, τέτοια που ποτέ δεν θα είχε δει κανείς στη γη”. Εννέα χρόνια μετά υπό την Προεδρία του Aizenhaouer το “Στο Θεό που εμπιστευόμαστε” θα γίνει το μοττό της Αμερικής. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου κατά της Σοβιετικής Ένωσης οι Η.Π.Α. οδήγησαν τον “Ελεύθερο Κόσμο” τον περιορισμένο αν όχι περισσότερο με δικτατορίες αντί δημοκρατίες και φτώχεια αντί αφθονία.

Ενώ κάθε ένα από αυτά τα καθεστώτα, έχει φανταστεί τον εαυτό του να κινητοποιείται από καθαρά “πολιτικά” ή “θρησκευτικά” κίνητρα, δεν χρειάζεται κι εμείς να μοιραζόμαστε αυτή την ψευδαίσθηση. Η Ιμπεριαλιστική Κυριαρχία και η διεύρυνση της φαίνεται να είναι ο μεγαλύτερος παράγοντας κινήτρου, ενώ οι θρησκευτικές ιδεολογίες, παρόλο σημαντικές είναι κάτι σαν περιτύλιγμα. Παρόλα αυτά η αυστηρά εσωτερική ανάπτυξη των θρησκειών είναι μόνο τμηματική και περιορισμένης διάρκειας. Μακροπρόθεσμα, οι πτυχές μιας συγκεκριμένης θρησκείας που θα επιζήσει θα επιλεγεί απρόσωπα για την συμβατότητά της με την ανάπτυξη της με άλλες δυνατές κοινωνικές δυνάμεις.

Το σημαντικό στοιχείο εδώ είναι αφελέξ να λάβει κανείς υπόψη την ονομαστική αξία των ισχυρισμών πολιτειών –κρατών, οι οποίες είναι ουσιαστικά δημοκρατικές, ότι ανταποκρίνονται στις ανάγκες μιας ενημερωμένης κοινωνίας, και πως οι κοινωνίες τους χαρακτηρίζονται από ισότητα ευκαιρίας ή κατάσταση. Ακόμη, είναι εκπληκτικό πως τόσο πολλοί άνθρωποι, μετά από τόσο κριτικό γραπτό λόγο, αφήνουν γενικά αδιαμφισβήτητο τον ισχυρισμό πως η Αμερική είναι μια δημοκρατία που ιδρύθηκε θεμελιωδώς από τα Ιουδαίο – Χριστιανικά ηθικά ιδεώδη. Το προαναφερθέν έχει νόημα μόνο με όρους πολύ φτώχεις αντίληψης της δημοκρατίας, και μόνο μέσα από μια πολύ χυδαία αν και διαδεδομένη, έκδοση της ποιμαντικής Καλβινιστικής ηθικής που συζητήθηκε από τον Max Weber- παγκόσμια επιτυχία που χρησιμοποιείται για να δείξει πως κάποιος είναι η επιλογή του Θεού. Στην πραγματικότητα ο Προτεσταντισμός του Bush και ο “Συμπνευτικός Συντηρητισμός” του ως πρακτική θρησκευτική ηθική και ως εσχατολογική πίστη είναι σύμφωνες με το “Mammon” (θεός του πλούτου), και τη πίστη στην καλή κατοχή του χρήματος (πάνω από όλα ως κεφάλαιο). Υπάρχει ένα προσόν που πρέπει να δημιουργηθεί και αυτό είναι πως ο Bush επιτρέπει την αξία των μη Προτεσταντικών και μη Χριστιανικών θρησκειών, υπό την προϋπόθεση να είναι μονοθεϊστικές. Τέτοιος καπιταλιστικός φονταμενταλισμός αποδίδεται πολύ καλά μέσα από το σαρκαστικό σχόλιο του Karl Marx. “Τα χρήματα είναι το υπέρτατο καλό, οπότε η κατοχή τους είναι καλή. Τα λεφτά, επίσης, με σώζουν από το να μην είμαι τίμιος. Έτσι λοιπόν θεωρούμε τίμιος”. Η συσσώρευση και επέκταση του κεφαλαίου, και η διατήρηση και επέκταση των όρων ύπαρξης του παραμένουν οι κυριότεροι παράγοντες προσδιορισμού των εγχώριων και διεθνών δραστηριοτήτων των κοινωνιών-κρατών με καπιταλιστικές οικονομίες. Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη ότι σε εμπιστευτική μελέτη σχεδιασμού πολιτικής το 1948, ο George Kennen του State Department υποστήριξε πως αφού “έχουμε περί το 50% του παγκόσμιου πλούτου, αλλά μόνο το 6,3% του πληθυσμού της γης, δεν μπορεί παρά να είμαστε το αντικείμενο ζήλιας και δυσaráρεσκείας.” και πως “το πραγματικό μας έργο το προσεχές διάστημα είναι να επινοήσουμε ένα μοτίβο σχέσεων που θα μας επιτρέψει να διατηρήσουμε αυτή τη θέση ανισότητας, χωρίς βάρος της εθνικής μας ασφάλειας”. Ως εκ τούτου “θα πρέπει να πάψουμε να μιλάμε για ασαφείς -και για την Άπω Ανατολή- εξωπραγματικούς στόχους, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και εκδημοκρατισμού”. Επίσης δεν προκαλεί έκπληξη πως το 1999^ο γραμματέας Άμυνας του Προέδρου Clinton, William Cohen, δήλωσε πως οι Η.Π.Α. είχαν δεσμευτεί σε “μονομερείς χρήσης στρατιωτικής ισχύος” για τη υπεράσπιση ζωτικών συμφερόντων όπως “εξασφάλιση απρόσκοπτης πρόσβασης στις αγορές – κλειδιά, ενεργειακού εφοδιασμού και στρατιωτικών πόρων.

Αυτή είναι η δέσμευση που εξηγεί μια μεγάλη λίστα απροκάλυπτης και συγκαλυμμένης υποστήριξης των Η.Π.Α., κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου για να επιτεθεί σε “σαθρά” δημοκρατικά καθεστώτα και να υποστηρίξει και διατηρήσει πολυάριθμους κατασταλτικούς άρχοντες. Τα παραδείγματα αφθονούν: το 1954, στηρίζοντας ένα πραξικόπημα στη Γουατεμάλα όπου έπεσε η δημοκρατικά εκλεγμένη Κυβέρνηση του Jacob Arbenz οδηγώντας σε τέσσερις δεκαετίες στρατιωτικής καταπίεσης και σε πάνω από 120.000 θανάτους· το 1965 στηρίζοντας το πραξικόπημα του προέδρου Suharto “συνεισφέροντας” στον θάνατο περισσότερων από 500.000 Ινδονήσιων και αμυνόμενες της

εισβολής τους στο Τιμόρ το 1975, οδηγώντας στο θάνατο τουλάχιστον 200.000 ανθρώπους· το 1980 στηρίζοντας παραστρατιωτικές ενέδρες θανάτου στο El Salvador, με αποτέλεσμα 80.000 θανάτους και στηρίζοντας τους "Contras", προκαλώντας τον θάνατο 30.000 Νικαραγουανών. Αυτές οι κρίσεις δεν είναι καθόλου υποκειμενικές. Πολλές από αυτές τις πράξεις κρίθηκαν από το Διεθνές Δικαστήριο και τα Ηνωμένα Έθνη, με ψηφίσματα ότι παραβιάζουν το Διεθνές Δίκαιο, την Συνθήκη της Γενεύης, και υπονομεύουν Συμφωνίες εξασφάλισης της συλλογικής ασφάλειας μέσω συλλογικών κυρώσεων και ενεργειών. Αλλά μετά όπως ο Πρόεδρος Clinton είπε στα Ηνωμένα Έθνη το 1993 "Οι Η.Π.Α. ενεργούν πολύπλευρα όταν αυτό είναι εφικτό, αλλά και μονόπλευρα (μονομερή) αν χρειαστεί". Η παραίτηση του Bush μήνες πριν την 9/11, των Η.Π.Α. (του μεγαλύτερου χρήστη ενέργειας και μολυντή), από το Πρωτόκολλο του Κιότο, λόγω μέτρων μείωσης των εκπομπών "θερμοκηπικών" αερίων, ήταν ένα ξεκάθαρο σινιάλο της μονομέρειας των Η.Π.Α. και την υπεροχή των δικών τους οικονομικών συμφερόντων. Η προθυμία του Bush να εφαρμοστεί στο κυνήγι του Bin Laden το ρητό της "Παλιάς Δύσης", ζητείται: Νεκρός ή Ζωντανός και η απόρριψη του αιτήματος των Taliban για την απόδειξη της ενοχής του Bin Laden, όπως και η απόρριψη του στην προσφορά τους να τον απελάσουν από το Αφγανιστάν, δείχνει πόσο λίγο ενδιαφέρον έχει για την αρχή του Εθνικού και Διεθνούς εγκληματικού Νόμου, πως ένας ύποπτος είναι αθώος έως ότου αποδειχθεί ένοχος, και πως θα πρέπει να δικαστεί από ένα ανεξάρτητο και ουδέτερο νομικό σύστημα.

Η δέσμευση να μην δεχτεί κανείς τα αιτήματα των ισχυρών, όπως εκ πρώτης όψεως φαίνονται, αλλά να τα υποβάλλει υπό έλεγχο σε βάθος, είναι σήμερα ασυνήθιστο μεταξύ των επιστημονικών εργασιών των Ακαδημαϊκών. Κατά την περίοδο του τέλους 1960- αρχές 1980, όταν η κριτική υποτροφία ήταν δυνατή στις Κοινωνικές Επιστήμες, και ο Μαρξισμός έπαιζε σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο αυτό, κριτική σήμαινε να ασχοληθείς σοβαρά με τις θέσεις του αντιπάλου. Σε γενικές γραμμές υπήρχε η προσδοκία ότι οι θέσεις με τις οποίες κάποιος διαφωνεί, θα πρέπει να εκπροσωπηθούν με ακρίβεια και να αμφισβητηθούν εννοιολογικά, επιστημονικά και εμπειρικά. Ήταν επίσης αναμενόμενο πως η ανταλλαγή θα μπορούσε να αναπτύξει θέματα υπό τους ίδιους κανόνες. Παρόλο που αυτό δεν επιτυγχανόταν πάντα στην πράξη, αποτέλεσε ωστόσο ένα ρυθμιστικό ιδεώδες. Σαν αποτέλεσμα, η κοινωνική θεωρία και η κοινωνική Ανάλυση ήταν συνεργαζόμενες επιχειρήσεις. Όσο παθιασμένα και αν υποστηριζόταν μια θέση- (άποψη), υπήρχε πραγματική δυνατότητα τροποποίησης της, ανάπτυξής της, εγκατάλειψής της και μερικές φορές η έκπληξη της μη εκλεκτικής σύνθεσης. Η ανησυχητική πτυχή της τρέχουσας ακαδημαϊκής πρακτικής είναι ότι διαφορετικές αλλά αυστηρές ερμηνείες για τη φύση του κοινωνικού κόσμου, καθώς και θεωριών, οι λόγοι, συχνά απλά αγνοούν ή διακωμωδούν ή απλούστατα περιφρονητικά απορρίπτουν. Αυτό δεν είναι προς όφελος κανενός και είναι σημαντικό να βρούμε διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης τέτοιων διαφορών.

Δυο εμπειρίες του Steve Tombs και εμού είναι διαφωτιστικές σε σχέση με την παραπάνω άποψη. Το 1990 και 1991 μέσα από τις σελίδες του Βρετανικού Τύπου Εγκληματολογίας, είχαμε μια κάπως περίεργη συναλλαγή με τον Keith Hawkins (σαν βασική φιγούρα μιας Ακαδημαϊκής ομάδας που ονομάζαμε "το σχολείο της Οξφόρδης", σχετικά με τις κατάλληλες μορφές ρυθμιστικών επιβολών. Υπήρχε επίσης ένας περίεργος απόηχος για τουλάχιστον δυο λόγους. Πρώτον επειδή στον όγκο της δουλειάς που είχε δημιουργηθεί, υπήρχε αποδοχή στις απόψεις του "σχολείου της Οξφόρδης", ενώ οι δικές μας απόψεις στα εν λόγω άρθρα συχνά αγνοούνταν, ή στην καλύτερη περίπτωση απλά υποσημειώνονταν και απλά το άρθρο συνεχιζόταν. Δεύτερον, γιατί αν και η ανταλλαγή αναφερόταν συχνά από άλλους σχολιαστές, κατά κανόνα, η θέση που είχαμε αναπτύξει στα άρθρα, συχνά διαστρεβλωνόταν ακόμη και από εκείνους που την επικαλούνταν επιδοκμαστικά. Έτσι το επιχείρημα μας - πως μια εταιρεία όταν λειτουργεί σαν ένας υπολογιστής χωρίς ηθική γνωρίζει την διαφορά μεταξύ των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων συνεπειών, μερικές φορές είναι παγιδευμένη σε μια αναπηρική ιδεολογία, μερικές φορές είναι ανίκανη, και, σαν οργανισμός, συχνά βασανίζεται από συγκρούσεις - μεταφράζεται στη λογική πως οι επιχειρήσεις είναι συνεκτικοί οργανισμοί με συναίνεση σχετικά με τους στόχους και τα μέσα, και σαν μηχανές χωρίς ηθική εστιάζουν μόνο στις άμεσες συνέπειες, είναι παντογνώστες και ποτέ δεν κάνουν λάθη. Αυτό είναι ένα σαφές παράδειγμα του πως η βαθιά νοηματική ασυμμετρία των θέσεων γίνεται σαφής και στη συνέχεια αντικείμενο διαπραγματεύσεως ή μη. Είναι επίσης μια ένδειξη κυριαρχίας ορισμένων τρόπων θεώρησης του κόσμου χωρίς την ανάγκη ασχολίας με τις εναλλακτικές απαιτήσεις της γνώσης. Δεν είναι ανάγκη φαίνεται για "το σχολείο της Οξφόρδης" να συμμετέχει σε διάλογο με τους επικριτές του.

Φαίνεται να υπάρχει ελάχιστη αναγνώριση του γεγονότος ότι βασιζόμασταν στην ηγεμονία του Ιταλού Μαρξιστή Antonio Gramsci. Αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον διότι ο Gramsci αναφέρεται ρητά

στο θέμα του υπολογισμού, στην περίπτωση του, σε ότι αφορά την εθνική πολιτική. Γράφει “αν και η πολιτική είναι σε κάθε δεδομένη στιγμή η αντανάκλαση της ανάπτυξης”, δεν είναι απαραίτητο, ότι οι τάσεις πρέπει να είναι συνειδητές “για κάθε” συγκεκριμένη πολιτική πράξη. Μπορεί να υπάρχει σφάλμα υπολογισμού εκ μέρους των κυρίαρχων τάξεων. Η “αρχή του λάθους” είναι περίπλοκη. Από τη μια μπορεί να σχετίζεται με μια μεμονωμένη παρόρμηση βασισμένη σε εσφαλμένους υπολογισμούς, ή επίσης μπορεί να είναι μια εκδήλωση προσπαθειών συγκεκριμένων ομάδων ή σέκτων να καταλάβουν την ηγεμονία μέσα στην ίδια διευθύνουσα ομάδα, προσπάθειες που μπορεί να είναι ανεπιτυχής” και “πολλές πολιτικές πράξεις οφείλονται σε εσωτερικές ανάγκες ενός οργανοποιημένου χαρακτήρα, που είναι, δεμένη στην ανάγκη να δώσουν συνοχή σε ένα κόμμα μια ομάδα, μια κοινωνία. Η έλλειψη αυτής της αναγνώρισης υποδεικνύει ένα μεγαλύτερο θέμα, ονομαστικά, την μείωση της εξοικείωσης με κριτικό τρόπο σκέψης γενικά, και τη Μαρξιστική κοινωνική επιστήμη ειδικότερα. Η πτυχή αυτή της πρόσφατης πορείας της κοινωνικής επιστήμης θα έχει τις πιο καταστροφικές συνέπειες στις προοπτικές για μια ζωντανή παράδοση της κριτικής κοινωνικής επιστήμης. Υπάρχει τώρα μια ολόκληρη γενιά ακαδημαϊκών από προ-πτυχιακούς μέχρι μεταδιδακτορικούς καθηγητές και ερευνητές, σε πολλούς από τους οποίους, λείπει κάθε βασική εκπαίδευση Μαρξιστικών μοντέλων ή μεθόδων ανάλυσης. Αυτό με τη σειρά του μειώνει σημαντικά την πιθανότητα της Μαρξιστικής κοινωνικής επιστήμης που παράγεται. Αυτό μας φέρνει στη δεύτερη εμπειρία μου με τον Steve Tombs. Με κάποιον τρόπο, πιο πρόσφατα υποβάλλαμε ένα άρθρο σε ένα κορυφαίο κοινωνικό-νομικό περιοδικό στη Βρετανία. Το άρθρο έγινε αποδεκτό, μα μόνο αφού συνοψίσαμε όλο το άρθρο σε πέντε σελίδες, αποδεικνύοντας το νόημα σε μια γραμμή, σε σχέση με την αρχική υποβολή, το οποίο αφορούσε στην επιρροή των καπιταλιστικών εταιρειών οι οποίες μακροπρόθεσμα θα έπρεπε να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους προκειμένου να επιβιώσουν σαν καπιταλιστικές εταιρείες. Αυτό είναι ένα κεντρικό στοιχείο της Μαρξιστικής οικονομική πολιτικής. Ωστόσο τέτοια οικονομική πολιτική σπάνια εφαρμόζεται στην εγκληματολογία σήμερα σε σχέση με τα τελευταία 20 χρόνια. Με άλλα λόγια η επιστροφή της κυριαρχίας στην κοινά αποδεκτή εγκληματολογία μετά την έκρηξη των ταμπελών και της κριτικής εγκληματολογίας στα τέλη του 1960 και τις αρχές του 1970 έχει αφήσει πίσω κάποιες γενιές αναγνωστών οι οποίες χρειάζονται κάποια βασική “εκπαίδευση” στον ολοφάνερο ορισμό κάποιων κρίσιμων παραδειγμάτων.

Αλλά αν η “Εγκληματολογία” είναι μια “αρχή” που όπως ο Foucault δήλωσε πως “δεν χρειάζεται να ψάξουμε για απόδειξη της ή για ένα συνεκτικό πλαίσιο”, αν είναι ακόμη μια μεγάλη περιοχή και τόσο στενή απ’ότι το 1960 και 1970. Αυτή η υπόθεση παρότι όντας βρισκόμενοι μέσα σε μια κοινωνική σκέψη, έγιναν πολλές κριτικές από τον Hirst, Cohen, O’ Malley, Chambliss, τον Arrigo και άλλους για την αντοχή τους σε ξεκάθαρη και γενική αρχή. Γενικά τέτοιες αξιώσεις δείχνουν πως δεν έχει από μόνη της η κοινωνία επιστημονικό “προβληματισμό”, αλλά κάτι που δίνεται από διαφορετικούς κρατικούς μηχανισμούς. Πως είναι δυνατόν οι βασικοί εφαρμοστές της να επιλέγουν να μην ασχοληθούν με αυτές τις κριτικές; Είναι ίσως άξιο αναφοράς εδώ πως είχε υπάρξει κάτι μη ριζοσπαστικό στην δουλειά του Foucault – στο οποίο αναμφίβολα βοήθησε ο ίδιος – και αυτό μπορεί να το δει κανείς στον όγκο της δουλειάς του – αλλά όχι στο σύνολο της- όχι στην περιοχή της Κυβερνητολογικής.

Ας δείξω κάποια από αυτά τα θέματα αναφερόμενος σε ένα προπτυχιακό/πτυχιακό μάθημα που δίδασκα την “Κοινωνιολογία του Εγκλήματος”. Με έκπληξη βλέπουμε πως η βασική έννοια του φόνου παρμένη απλά από τα περισσότερα βιβλία Εγκληματολογίας είναι απλά “παράνομος φόνος” και όπως ο νόμος υπάρχει ένα αξίωμα πως τέτοιες πράξεις (και όχι τόσες άλλες που οδηγούν σε θάνατο) είναι mala in Se (κακές εξ ορισμού). Οι εγκληματολογικές στατιστικές που χρησιμοποιούνται περιλαμβάνουν την κρατική πρακτική, αποκλείοντας από το φάσμα τους κάθε ανθρωποκτονία εκτός από την εξ’ αμέλειας ανθρωποκτονία- που σημαίνει πως δεν αναλύουν τους περισσότερους τροχαίους θανάτους από μηχανή ή αυτοκίνητο, τα περισσότερα εργατικά “ατυχήματα” και τις εργατικές ασθένειες. Υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις αλλά σε ότι αφορά σε επιχειρηματικά εγκλήματα ή εγκλήματα βίας, γενικά υπάρχει άγνοια και ακόμη και σε υποθέσεις που αντιμετωπίζονται, οι σχολιαστές συχνά παραμένουν στο δρόμο που βασικά ο νόμος εφαρμόζεται. Για παράδειγμα η υπόθεση Ford Pinto που ερευνάται το πώς αντιμετωπίστηκαν οι ενέργειες τις καπνοβιομηχανίας οι οποίες αφορούσαν σε ριψοκίνδυνες μεθόδους, ανθρωποκτονίες εξ αμελείας ή ανθρωποκτονίες από πρόθεση το 1970- όταν γνώριζαν πως ο καπνός των τσιγάρων προκαλούσε καρκίνο, πως η νικοτίνη ήταν εθιστική, και όταν σιωπηρά στόχευαν πολύ τα νέα άτομα μέσω της διαφήμισης, ενώ δημοσίως τα αρνούσαν όλα- συνήθως αγνοούνται. Τέσσερα εκατομμύρια ή και παραπάνω πρόωροι θάνατοι είναι το πιθανό αποτέλεσμα που προκλήθηκε κατά την περίοδο αυτή, και υπάρχει κάθε λόγος για να τις ορίσουμε σαν ανθρωποκτονίες εξ αμέλειας ή εκ προμελέτης. Έτσι δεν είναι μικρό το γεγονός πως τα τωρινά βιβλία εξαπάτησης/βίας σπάνια αναφέρουν επιχειρηματικά εγκλήματα,

αν τα αναφέρουν καθόλου. Με αξιοσημείωτη εξαίρεση η Εγκληματολογία διδασκόμενη και γραπτή, επίσης δεν περιλαμβάνει μελέτες αποτυχίας σωφρονιστικών υπαλλήλων φυλακών να εκτελέσουν τα καθήκοντα τους σωστά όταν αυτό οδηγεί στον τραυματισμό ή και τον θάνατο τροφίμων· υπερβολική βία από την αστυνομία, επίσης αντιμετωπίζεται ως νόμιμη. Πραγματικά υπάρχουν βιβλία όπως αυτό του Jack Katz, "Αποπλανήσεις ενός Εγκλήματος" που δείχνουν πως ο φόνος έχει να κάνει με ένα περίεργο παιχνίδι αρχών και ως εκ τούτου όχι μόνο οι αστυνομικοί των οποίων οι πράξεις βίας που έχουν να κάνουν με την διακινδύνευση της ζωής, είναι ηθικά διφορούμενες, αλλά ακόμη και το ίδιο αυτό κείμενο δεν ελευθερώνεται από επίσημους ορισμούς. Η κρατική βία ιδίως και τα κρατικά εγκλήματα γενικά απουσιάζουν από Εγκληματολογικές συζητήσεις. Οι φρίκες του Ναζισμού κατά κανόνα εξαιρούνται επίσης από συζητήσεις, παρόλο που οι περισσότεροι φόνοι ήταν "νόμιμοι", και ακόμα και αν συμπεριληφθούν στην ανάλυση πολύ συχνά δεν περιλαμβάνουν την ταξική διάσταση της Ναζιστικής "επιτυχίας". Πόσο συχνά αυτές οι συζητήσεις του βασικού ρόλου της υποστήριξης από το στρατό και των μεγάλων καπιταλιστών βοήθησαν στην ανάδειξη του Hitler, ή πώς μεγάλες Γερμανικές εταιρείες όπως η I.G.Farben ανέλαβε τις βιομηχανίες των κρατών αυτών που βρίσκονταν κάτω από τη Ναζιστική Κατοχή; Πόσο συχνά οι μαθητές οδηγούνται στο να κατανοήσουν την σημασία του τι είναι, σύμφωνα την οριστική έκδοση του ποιήματος της χήρας του Martin Niemoller:

Πρώτα ήρθαν για τους Κομμουνιστές
Αλλά δεν ήμουν Κομμουνιστής οπότε δεν μίλησα,
Μετά ήρθαν για τους Σοσιαλιστές και τους Συνδικαλιστές
Αλλά δεν ήμουν Σοσιαλιστής ή Συνδικαλιστής και δεν μίλησα
Μετά ήρθαν για τους Εβραίους
Αλλά δεν ήμουν Εβραίος και δεν μίλησα
Και όταν ήρθαν για εμένα
Δεν είχε μείνει κανείς για να μιλήσει για εμένα.

Επίσης σπάνιες είναι οι συζητήσεις του τι, γιατί, για πιο λόγο έγιναν οι Γενοκτονίες, στο όνομα του Χριστιανισμού στους λαούς της Αμερικής κατά τη διάρκεια του εξευρωπαϊσμού της. Οι Ισπανοί πρόβαλαν σαν δικαιολογία για την επέκταση τους την έκδοση μιας βούλας του Πάπα Αλέξανδρου VI (Αλέξανδρος Βοργίνας "το οποίο έδιναν στους βασιλείς και τους κληρονόμους της Καστίλης και της Λεόν, για την κυριαρχία σε όλα τα εδάφη που ανακάλυψαν δυτικά των Αζόρων, υπό την προϋπόθεση ότι ήταν υπό την κυριαρχία Χριστιανού Βασιλιά ή Πρίγκιπα, και πως θα μετέτρεπαν σε Χριστιανούς τους ειδωλολάτρες τους οποίους θα έβρισκαν". Αυτό το "δώρο" ερμηνεύτηκε από το Ισπανικό Στέμμα να σημαίνει πως όταν γίνεται επαφή με Ιθαγενείς λαούς σ'αυτούς θα πρέπει να διαβάζεται το Requerimento το οποίο συνοπτικά (στα Ισπανικά) περιγράφει όλα τα Καθολικά Δόγματα, με το οποίο (Requiemiento), θα αξιώνεται η γη για το Ισπανικό Στέμμα και θα ζητείται από τους ντόπιους να ορκιστούν υποταγή στον Πάπα και την Ισπανία. Αλλά εάν οι Ινδιάνοι αρνούσαν να το κάνουν ή καθυστερούσαν στην αποδοχή των όρων, θα τους γινόταν γνωστό πως-

Με τη βοήθεια του Θεού θα εισβάλουμε δυναμικά στη χώρα σας και θα κάνουμε πόλεμο εναντίον σας με όλους τους τρόπους που μπορούμε, θα σας υποβάλλουμε υπό τον ζυγό της εκκλησίας και του Υψηλότετου. Θα πάρουμε εσάς, τις συζύγους και τα παιδιά σας και θα σας κάνουμε σκλάβους, και θα σας διαθέτουμε όπως προστάζει η Υψηλότης. Και θα πάρουμε τα αγαθά σας και θα σας κάνουμε ότι κακό και ζημιά μπορούμε, σαν υποτελείς που δεν υπακούουν και δεν δέχονται τον άρχοντά τους και του αντιστέκονται και τον αντικρούουν.

Η καταστροφή της πόλης των Αζτέκων Tenochtitlan/Tlatelolco, από Ισπανούς και ντόπιους συμμάχους κόστισε πάνω από 200.000 Μεξικάνικες ζωές. Σίγουρα αυτές οι πράξεις, και άλλες τέτοιες Ιμπεριαλιστικές πράξεις τότε και πάνω από όλα τώρα, πρέπει να είναι ένα ουσιαστικό κομμάτι κάθε μαθήματος που αφορά σε δολοφονία.

Στην πραγματικότητα, σε τέτοια μαθήματα, κατά συρροή και ομαδικές δολοφονίες γενικά περιλαμβάνονται, αλλά ο πόλεμος γενικά δεν περιλαμβάνεται, όπως και ο συλλογισμός της ρίψης των ατομικών βομβών, καθώς και το τι μπορεί να μας πει για την τρομοκρατία. Το να σκοτώνεις ανθρώπους είναι πάντα ηθικά προβληματικό, αλλά οι ηθικές και κοινωνιολογικές ερωτήσεις είναι μπερδεμένες, με την μη κρατική αποδοχή των ορισμών της δολοφονίας από τα κράτη ή τις οργανωμένες θρησκείες. Όπως

επισημάνθηκε από τους Herman & Julia Schuendinger η κοινωνιολογία και η Εγκληματολογία δεν μπορούν να είναι ηθικά ουδέτερες· σαν κοινωνικά πνευματικά πρακτικά, αναπόφευκτα έχουν ηθικές διαστάσεις. Αξιώσεις χωρίς θεωρία που αφορούν την ουδετερότητα, σιωπηρά εγκρίνουν σώζουσες ιδεολογίες. Όπως ήταν αναμενόμενο το μάθημα “ Κοινωνιολογία του Φόνου” τελειώνει με την εξέταση των μη ελιτίστικων επιπτώσεων κάποιων από τις ερωτήσεις του Nietzsche, για παράδειγμα, τις επιπτώσεις της ανθρωπίνης “θέλησης για εξουσία” όπου είναι αιώνια επανάληψη στο ζήτημα των θεμελίων της ηθικής και της φύσης της ευθύνης. Με τον Nietzsche, κανείς αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν τόσο πολλοί άνθρωποι να εξακολουθούν να μην γνωρίζουν πως οι θεοί της θρησκείας και οι θεοί της πολιτείας είναι νεκροί. Και είναι σημαντικό να προσθέσω πως στους θεούς του Καπιταλισμού σπάνια έχει δοθεί τόσο πολύ υπακοή.

Θα πρέπει να ανησυχούμε για όλους τους φανταμεταλισμούς, συμπεριλαμβανομένων εκείνων παρέχουν ψευδείς λύσεις στα πραγματικά προβλήματα ανισότητας, ρατσισμού και ανέχειας, που απαντώνται σε όλο τον κόσμο. Κάθε κοσμοθεωρία που βασίζεται σε μια “πίστη” η οποία θεωρεί ως ταμπού την συνεχή ορθολογική επανεκτίμηση των θεμελίων της, είναι προβληματική και έχει μια τρομακτικά καταστροφική δυναμική- αυτό είναι αλήθεια και για τον καπιταλισμό και τον Χριστιανισμό του Bush, και για την Ισλαμιστική wahhabist, ή για τις πολεμικές κινήσεις του Salafiyya. Όχι, αυτή δεν είναι μια εποχή θαυμάτων. Και αν υπήρχε μια πνευματική αναζωογόνηση πρέπει να εξετασθεί υπό την ηθική και το θάρρος εκείνων που “προκαλούν” τις διάφορες μορφές κυριαρχίας στον κόσμο, επί του παρόντος, σε σχέση με μια καπιταλιστική “παγκοσμιοποίηση”. Οι προκλήσεις αυτές λαμβάνουν χώρα στους δρόμους, σε ολόκληρο τον κόσμο· και υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι παρότι δεν είναι ισοδύναμα, επίσης εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα μέσα από κριτικές αναλύσεις και επιχειρήματα.

Snider, Laureen. Η κοινωνιολογία του επιχειρηματικού εγκλήματος: Μια νεκρολογία (ή: τίνος οι γνωσιακοί ισχυρισμοί ριζώνουν;)

Το άρθρο της Laureen Snider ‘The Sociology of Corporate Crime: An Obituary (or: Whose knowledge claims have legs?)’ δημοσιεύτηκε το 2000 στο περιοδικό *Theoretical Criminology*, τ. 4(2), σσ., 169-206.

Το μετέφρασε και απέδωσε στα ελληνικά η **Ειρήνη Κωνσταντίνου**, φοιτήτρια στο Γ΄ Εξάμηνο Τμήματος Κοινωνιολογίας (2011- 2012).

Σύνοψη

Σε αυτό το άρθρο διατυπώνονται τρία επιχειρήματα:

πρώτον, ότι ο χαρακτηρισμός των κρατικών ρυθμίσεων που είναι γνωστός ως επιχειρηματικό έγκλημα έχει βασικά εξαφανιστεί,

δεύτερον, ότι περιέπεσε σε αφάνεια μέσω των νεοφιλελεύθερων γνωσιακών ισχυρισμών που προωθήθηκαν με ειδικές συζητήσεις από τις ισχυρές ελίτ

και τρίτον, ότι η αποδοχή αυτών των γνωσιακών ισχυρισμών δεν μπορεί να κατανοηθεί, αν δεν εξεταστεί η σχέση τους με την επιχειρηματική αντεπανάσταση, η οποία, στη διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών, νομιμοποίησε ουσιαστικά κάθε πράξη πρόσκτησης και δημιουργίας κέρδους του επιχειρηματικού τομέα, μεταμορφώνοντας τον αναπτυγμένο (και τον αναπτυσσόμενο) κόσμο.

Λέξεις – κλειδιά

Επιχειρηματικό έγκλημα, γνωσιακοί ισχυρισμοί

Το βάρος των στοιχείων – συγκεντρωτική στατιστική ανάλυση, αξιολογήσεις πειραμάτων ή οιονεί πειραμάτων και μελέτες ατομικής συμπεριφοράς – υποστηρίζουν την άποψη ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας επηρεάζονται από το κόστος της...είναι πιθανό να μειωθούν τα ποσοστά εγκληματικότητας με την αύξηση της βεβαιότητας της τιμωρίας...Η σοφότερη πορεία δράσης ...είναι να γίνει προσπάθεια ταυτόχρονης αύξησης τόσο του οφέλους από τη μη εγκληματικότητα όσο και του κόστους του εγκλήματος.

(Wilson, 1994:204)

Η αντεγκληματική πολιτική σε πολλές δυτικές χώρες το τελευταίο χρονικό διάστημα αυστηροποιείται με αυξημένα επίπεδα τιμωρητικότητας.

(Mathiesen, 1994:227)

Εισαγωγή

Οι δυο φράσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, η πρώτη προερχόμενη από έναν συντηρητικό Αμερικανό, η δεύτερη από έναν πολιτικά φιλελεύθερο Ευρωπαίο κριτικό εγκληματολόγο, συνοψίζουν τις πρόσφατες εξελίξεις στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Καθοδηγούμενες από την πεποίθηση ότι οι αυστηρότεροι ποινικοί νόμοι, η αύξηση των πιθανοτήτων καταδίκης και οι πιο τιμωρητικές ποινές θα εμποδίσουν την εγκληματική συμπεριφορά, οι κυβερνήσεις του αναπτυσσόμενου κόσμου, προχώρησαν σε συστηματική αυστηροποίηση των συστημάτων απονομής της δικαιοσύνης. Το μήνυμα είναι ότι το ποινικό δίκαιο λειτουργεί και ότι το αυστηρότερο ποινικό δίκαιο λειτουργεί καλύτερα. Ωστόσο σε ότι αφορά τα εγκλήματα των ισχυρών – την κυκλοφορία στην αγορά μη ασφαλών προϊόντων, την ύπαρξη μη ασφαλών εργασιακών χώρων, την εξαπάτηση των εργαζόμενων με την εμμονή σε απλήρωτη υπερωριακή εργασία ή την απαίτηση για «εθελοντική» εργασία, την απόρριψη τοξικών αποβλήτων, τη διαστρεβλωμένη παρουσίαση των οφελών ή την απόκρυψη των κινδύνων των προϊόντων – το ποινικό δίκαιο δεν λειτουργεί. Είναι δαπανηρό, ανεπαρκές, αναποτελεσματικό, μια ροπαλιά στο κεφάλι, εκεί που ένας ψίθυρος στο αυτί θα ήταν αρκετός. Τα άτομα και οι οργανισμοί που εμπλέκονται σε αυτό που συνηθίζαμε να αποκαλούμε επιχειρηματικό έγκλημα, φαίνεται να ανταποκρίνονται καλύτερα σε τεκμηριωμένες προσπάθειες πειθούς και ανταμοιβές, σε φοροαπαλλαγές και σε κίνητρα της αγοράς. Η αυξημένη τιμωρητικότητα φαίνεται να «λειτουργεί» μόνο για τους φτωχούς, τους μη λευκούς, μεμονωμένους εγκληματίες που γεμίζουν και με το παραπάνω τις φυλακές των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών.

Το άρθρο αυτό θέτει τρία βασικά επιχειρήματα: πρώτον, ότι ο χαρακτηρισμός των κρατικών ρυθμίσεων που είναι γνωστός ως επιχειρηματικό έγκλημα έχει εξαφανιστεί, δεύτερον, ότι περιέπεσε σε αφάνεια μέσω εξειδικευμένων γνωσιακών ισχυρισμών που προωθήθηκαν με ειδικές συζητήσεις από τις ισχυρές ελίτ και τρίτον, ότι η αποδοχή αυτών των γνωσιακών ισχυρισμών δεν μπορεί να κατανοηθεί χωρίς να εξεταστεί η αντίστοιχη σχέση μεταξύ αυτών και συμφερόντων. Η υιοθέτηση των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών σχετικά με το επιχειρηματικό έγκλημα συνδέεται με μια πολύπλοκη διαδραστική διαδικασία με τη συνεχιζόμενη αντεπανάσταση των επιχειρήσεων που έχει νομιμοποιήσει ουσιαστικά κάθε αρπακτική, κερδοφόρο δράση του επιχειρηματικού τομέα και έχει θέσει σε δοκιμασία κάθε πολιτική που παρακωλύει αυτόν τον σκοπό. Το αποτέλεσμα είναι έκπτωση των νομικών, πολιτικών και ηθικών κανόνων για το κεφάλαιο και έντονη μετατόπιση στα δημόσια επίπεδα των προσδοκιών απέναντι στις επιχειρήσεις.

Καθ' όλη τη διάρκεια των δεκαετιών του '80 και του '90 ουσιαστικά σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ η ανισότητα έχει κλιμακωθεί, η φορολόγηση των επιχειρήσεων έχει ουσιαστικά εξαφανιστεί, το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας έχει αποδυναμωθεί. Σε ιδεολογικό επίπεδο, οι υπάλληλοι του δημόσιου τομέα

καταδικάζονται ρητορικά ως «γραφειοκράτες», ανεπαρκείς και μη παραγωγικοί εξ ορισμού²⁵, ενώ οι «πελάτες» του δημόσιου τομέα, όπως όσοι λαμβάνουν προνοιακά επιδόματα ή επιδόματα ανεργίας, έχουν δαιμονοποιηθεί ως παράσιτα. Τα προγράμματα των δημόσιων επιδομάτων έχουν μειωθεί ή εξαλειφθεί παντού και η ανεργία έχει αυξηθεί.²⁶ Οι υπάλληλοι, που πλέον αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (Pearce, 1993) αντιμετωπίζουν συνεχή επιδείνωση των εργασιακών συνθηκών, καθώς οι συνδικαλιστικές οργανώσεις χάνουν το κύρος τους ή παραγκωνίζονται, νομικές προστασίες που κερδήθηκαν με σκληρές μάχες καταργούνται, οι μισθοί μειώνονται και οι απαιτήσεις των εργοδοτών αυξάνονται.²⁷ Οι υπάλληλοι έχουν μεταμορφωθεί από πολίτες με απaráγραπτα δικαιώματα σε αιτούντες για εργασία που θα πρέπει να δείχνουν ευγνωμοσύνη. Οι εργοδότες, αντιθέτως, έχουν γίνει πανίσχυροι. Ένα διευθυντικό στέλεχος που απολύει 3.600 άτομα είναι δαιμόνιος επιχειρηματίας,²⁸ αλλά ένας δάσκαλος που απεργεί για 50.000 \$* ετησίως εξαπατά τους πολίτες που φορολογούνται. Ένας υπάλληλος που σερφάρει στο Διαδίκτυο κατά τις εργάσιμες ώρες ή κάνει ένα 20λεπτο διάλειμμα για καφέ τιμωρείται για «κλοπή χρόνου» - αλλά ένας εργοδότης που «ξεχνά» τα υποχρεωτικά διαλείμματα καφέ και απαιτεί από τους υπαλλήλους να διαθέτουν εθελοντικά χρόνο για φιλανθρωπικές δραστηριότητες της επιχείρησης²⁹ – μεγιστοποιεί την αποτελεσματικότητά.

Η ιστορική διαδικασία με την οποία η σύσταση εταιρειών ήταν ένα προνόμιο που οι κυβερνήσεις παραχωρούσαν στους ιδιώτες ως ανταπόδοση για αμοιβές και για την ανάληψη συγκεκριμένων δημόσιων ευθυνών έχει αντιστραφεί (McNulty, 1978, Seavoy, 1978, Wells, 1993, Glasbeek, 1995). Οι εργοδότες θεωρείται πλέον ότι κάνουν χάρη στις κυβερνήσεις απλώς και μόνο επειδή ιδρύουν μια επιχείρηση.³⁰ Τα κράτη και οι υπομονάδες τους ανταγωνίζονται προσφέροντας στις επιχειρήσεις τις καλύτερες φοροαπαλλαγές, τις υψηλότερες επιδοτήσεις, τα χαμηλότερα δυνατά επίπεδα μισθών, τις λιγότερες ρυθμίσεις. Άλλα οφέλη (όλα χρηματοδοτούμενα από το Δημόσιο) που παρέχονται στις επιχειρήσεις ως δωρεάν αγαθά περιλαμβάνουν τους μορφωμένους, εγγράμματος υπαλλήλους που είναι εκπαιδευμένοι να αποδέχονται τη βιομηχανική ρουτίνα, αποτελεσματικά μέσα μεταφοράς, σταθερές κυβερνήσεις, ασφαλείς δρόμους και έλεγχο του εγκλήματος. Τα πανταχού παρόντα σεμινάρια ηθικής που χρηματοδοτούνται από την επιχειρηματική Αμερική δεν αμφισβητούν ποτέ την ηθική της συρρίκνωσης (downsizing) (που καταστρέφει την ασφάλεια και τις ευκαιρίες ζωής χιλιάδων ανθρώπων),³¹ των επιχειρηματικών λόμπι που

²⁵ Οι υπάλληλοι του ιδιωτικού τομέα, αντιθέτως, χαρακτηρίζονται «στελέχη», ακόμα και όταν η εργασία που επιτελούν είναι ταυτόσημη με των δημοσίων υπαλλήλων.

²⁶ Οι ΗΠΑ αποτελούν εδώ εξαίρεση, η σημασία και η φύση της οποίας θα συζητηθεί στην τρίτη ενότητα.

²⁷ Η Γαλλία ωστόσο συνέταξε νομοσχέδιο μείωσης της εργασιακής εβδομάδας από 39 σε 35 ώρες. Σε μια υπόθεση κατά επιχείρησης ηλεκτρονικών εκδικάστηκαν 1500 κατηγορίες, μήκε πρόστιμο 80.000 € σε καθέναν από τους επικεφαλής διευθυντές. Οι θέσεις πάρκινγκ της εταιρείας ελέγχονταν τακτικά από 420 επιθεωρητές για να διακριβωθεί ότι οι προσωπικοί υπολογιστές δεν μεταφέρονταν στο σπίτι (Guardian Weekly, 21 Ιουνίου 1998:1). Μερικά κράτη αντιστέκονται ενεργά στους σκοπούς των επιχειρήσεων.

²⁸ Μόνο 10 από τις 500 κορυφαίες εταιρείες στον Καναδά διευθύνονται από γυναίκες (Report on Business Magazine, Τorόντο, Globe & Mail, Ιούλιος 1998: 11). Οι αριθμοί είναι συγκρίσιμοι και αλλού). ΣΤΜ: στο άρθρο όπου αναφέρονται ποσά σε \$ αφορούν καναδικά δολάρια, αλλιώς επισημαίνεται ότι πρόκειται για ποσά σε δολάρια ΗΠΑ.

²⁹ Στη δημοσιογραφία και σε πολλά επαγγέλματα κοινωνικών υπηρεσιών οι μελλοντικοί υπάλληλοι υποχρεούνται να «μαθητεύσουν» ως μη αμειβόμενοι ασκούμενοι.

³⁰ Το θέμα είναι ότι δεν είναι ή δεν θέλουν να είναι όλοι οι εργοδότες ανήθικοι. Αλλά η «ηθική συμπεριφορά» ποικίλλει ανάλογα με το πολιτιστικό και το ιστορικό συγκείμενο. Αποτελεί μια κρίση που αναφέρεται στην κυρίαρχη ηθική. Οι «ηθικοί εργοδότες» του 1890 πλήρωναν μικρότερες αμοιβές στις γυναίκες και προσλάμβαναν 12χρονα παιδιά.

³¹ Για παράδειγμα, όταν ο “Chainsaw” Al Dunlap ανέλαβε Chief Executive Officer στην Scot Paper και απέλυσε αμέσως 11.200 υπαλλήλους, η αξία των μετοχών της εταιρείας τριπλασιάστηκε. Ο Dunlap πούλησε την εταιρεία 15 μήνες μετά στην Kimberly-Clark για 9 δισ. \$, κερδίζοντας για τον εαυτό του εκατομμύρια. Το 1996 ανέλαβε τη Sunbeam Corporation απέλυσε το μισό προσωπικό, έκλεισε 18 εργοστάσια και 43 αποθήκες (Financial Post, 9 Μαΐου 1998: 14). Και πάλι οι μέτοχοι και ο Dunlap ωφελήθηκαν πολύ. (Από τότε απολύθηκε και ο ίδιος, εν μέσω

στοχεύουν στην εξώθηση των κρατών να εξαλείψουν τα δημόσια προγράμματα που απαλύνουν τις μεταπτώσεις του καπιταλισμού για τους εργαζόμενους (καθολική περίθαλψη, ημερήσια φροντίδα παιδιών και εκπαίδευση με δημόσια χρηματοδότηση, ασφάλιση κατά της ανεργίας, πρόνοια)³², ή των μισθολογικών κλιμάκων και των εργασιακών προγραμμάτων που καταστρέφουν την οικογενειακή ζωή, καθιστώντας αδύνατο ακόμα και το να καθίσει όλη μαζί η οικογένεια στο τραπέζι για το δείπνο.³³

Η αυξημένη κοινωνική αξιοπιστία του κεφαλαίου συνδέεται με την εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος. Κάθε προσπάθεια περιορισμού του κεφαλαίου δέχεται επίθεση. Στην πρώτη ενότητα αυτού του άρθρου αποδεικνύεται αυτή η εξαφάνιση με τη χρήση κυρίως περιγραφικών δεδομένων από τη Β. Αμερική. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται οι κυρίαρχοι γνωσιακοί ισχυρισμοί που τη νομιμοποιούν και στην τρίτη ενότητα η αυξημένη ανισότητα που έχει προκύψει. *Το βασικό επιχείρημα είναι ότι η αποδοχή των γνωσιακών ισχυρισμών δεν είναι ένα παιχνίδι ίσων ευκαιριών. Όλοι οι ισχυρισμοί επικυρώνουν ορισμένα συμφέροντα και δαιμονοποιούν άλλα, όλοι δημιουργούν νικητές και ηττημένους. Οι γνωσιακοί ισχυρισμοί ιδωμένοι ως συμβατοί με τα κυρίαρχα συμφέροντα (ηγεμονικοί ισχυρισμοί) είναι πιθανότερο να ακουστούν από κυρίαρχες ομάδες και έτσι να θεωρηθούν «κοινή λογική» και να ασκήσουν επίδραση. Το άρθρο θέτει σε αμφισβήτηση την αντίληψη που γίνεται συνήθως αποδεκτή από την ακαδημαϊκή κοινότητα, ότι ο ανταγωνισμός των ιδεών, όπως ο ανταγωνισμός των προϊόντων στον κόσμο της ελεύθερης αγοράς (laissez – faire), λειτουργεί σε ένα πεδίο μάχης όπου οι καλύτερες ιδέες αναπόφευκτα κερδίζουν. Στο άρθρο διατυπώνεται το επιχείρημα ότι αυτό δεν παρέχει ούτε επαρκή ούτε πλήρη ερμηνεία για την εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος και για τους κοινωνιολογικούς γνωσιακούς ισχυρισμούς που νομιμοποιούν αυτή την άποψη.*³⁴

Η εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος

Τα στοιχεία

Με την πιο ουσιαστική έννοια το επιχειρηματικό έγκλημα έχει εξαφανιστεί εξ ορισμού: όταν απομονώθηκε για πρώτη φορά ως αντικείμενο κοινωνιολογικού και οικονομικού ενδιαφέροντος το κύριο χαρακτηριστικό του θεωρήθηκε ότι ήταν η μη νομιμότητά του. Τα επιχειρηματικά εγκλήματα ήταν δράσεις απαγορευμένες από τις κυβερνήσεις.³⁵ Αυτό είχε τις ρίζες του στον ορισμό του Sutherland για το «έγκλημα του λευκού περιλαιμίου» ως ένα *αδίκημα* «που διαπράττεται από ένα άτομο που χαίρει σεβασμού και ανώτερης κοινωνικής θέσης κατά την επιτέλεση του επαγγέλματός του [sic]» (Sutherland, 1940: 1). Το επιχειρηματικό έγκλημα αποτέλεσε μια υποκατηγορία του εγκλήματος του λευκού περιλαιμίου, ειδικότερα πρόκειται για πράξεις «παράλειψης ή τέλεσης από άτομο ή από ομάδα ατόμων ενός νόμιμου επίσημου οργανισμού – οι οποίες έχουν σοβαρές φυσικές ή οικονομικές επιπτώσεις στους

κατηγοριών ότι τα κέρδη της Sunbeam το 1997 αυξήθηκαν τεχνητά (Wall Street Journal, Globe & Mail, 15-6-1998: B6).

³² Σκεφτείτε για παράδειγμα τις πρόσφατες προσπάθειες πίεσης να αποδεχθεί κάθε κράτος τη Multinational Agreement on Investment (την περιβόητη MAI). Η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και άλλοι οργανισμοί που εκπροσωπούν το διεθνές κεφάλαιο πιέζουν συνεχώς στην κατεύθυνση της κατάργησης κανόνων και κοινωνικών προγραμμάτων. Οι ομάδες πίεσης (λόμπι) είναι πολύ αποτελεσματικές επειδή δεν παρουσιάζονται στα παγκόσμια MME ως «λόμπι» αλλά ως «αναγκαίες προσαρμογές».

³³ Μια πρόσφατη μελέτη έδειξε ότι οι γονείς στις ΗΠΑ πέρασαν το 1998, 22 λιγότερες ώρες εβδομαδιαίως με τα παιδιά τους σε σύγκριση με το 1968. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη όταν οι ανάγκες της επιχειρηματικής Αμερικής να λειτουργεί 24 ώρες το 24ωρο προηγούνται των αναγκών των υπαλλήλων ή των οικογενειών τους να περνούν ελεύθερο χρόνο μαζί. Αλλά τα MME ποτέ δεν θεωρούν υπεύθυνες αυτές τις επιχειρηματικές πολιτικές για την «κατάρρευση της οικογένειας» για την οποία ωστόσο έχουν χύσει ποταμούς δακρύων.

³⁴ Αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι οι αληθείς ισχυρισμοί είναι ίσοι, ή ότι η «αλήθεια» (οριζόμενη ως η σχέση ανάμεσα στους γνωσιακούς ισχυρισμούς και στον υλικό κόσμο) δεν έχει σχέση ή είναι αδύνατο να προσεγγιστεί (αν και η βεβαιότητα είναι). Δείτε τη συζήτηση στη δεύτερη ενότητα του άρθρου.

³⁵ Ασφαλώς το παραδοσιακό έγκλημα εξαρτάται παρομοίως από τους νόμους με τους οποίους ορίζεται από το ανεξάρτητο κράτος. Αλλά τα όρια του απέχουν μακράν από το να εξαφανιστούν, αντίθετα εξαπλώνονται.

εργαζόμενους, στους καταναλωτές ή στο κοινό» (Box, 1983: 20), τα πάντα από την ψευδή διαφήμιση ως την κυκλοφορία στην αγορά μη ασφαλών προϊόντων ή την αλλοίωση των αποτελεσμάτων επιστημονικών ερευνών.³⁶ Επειδή η επιβίωση του ως αντικείμενο μελέτης εξαρτάται από την ψήφιση και την εφαρμογή νομοθεσίας «εντολής και ελέγχου», το επιχειρηματικό έγκλημα μπορεί να «εξαφανιστεί» μέσω της απεγκληματοποίησης (ανάκληση ποινικών νόμων), μέσω της κατάργησης κανόνων και ρυθμίσεων (ανάκληση όλων των κρατικών νόμων, ποινικών, αστικών και πειθαρχικών) και μέσω της συρρίκνωσης του κράτους (της καταστροφής της ικανότητας της κρατικής επιβολής). Και οι τρεις τρόποι έχουν χρησιμοποιηθεί. Και επειδή η κρατική πολιτική επαναστικοποιείται μόνο με τη μεταβολή της γνώμης των ελίτ παικτών σε θεσμούς - κλειδιά σε συγκεκριμένα κράτη και κάθε θεσμός και κάθε κράτος έχουν τη δική τους ξεχωριστή ιστορία, πολιτική και αγώνες, ο τρόπος και ο βαθμός στον οποίο εξαφανίστηκε ποικίλλει από κράτος σε κράτος, ανάλογα με το είδος του εγκλήματος και με τον ρυθμιστικό θεσμό. Όπως θα δούμε, ενώ το συνολικό πρότυπο της ρυθμιστικής ανατροπής είναι παρόμοιο, υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ακόμα και ανάμεσα σε δυο χώρες τόσο όμοιες εξωτερικά όσο οι ΗΠΑ και ο Καναδάς.

Οικονομικά εγκλήματα (financial crimes)

Αν και η κατηγοριοποίηση του επιχειρηματικού εγκλήματος έχει έντονα συζητηθεί (Shapiro, 1984, 1990, Braithwaite, 1985a, Nelken 1994) είναι χρήσιμο να υποδιαιρεθεί σε οικονομικό και σε κοινωνικό έγκλημα. Τα οικονομικά εγκλήματα, όπως το αντιμονοπώλιο (antitrust) και το μονοπώλιο, η διοχέτευση πληροφοριών (insider trading) και η χρηματιστηριακή απάτη, είναι απαγορευμένες πράξεις στις οποίες τα κύρια θύματα είναι οι οικονομικές αγορές, οι ανταγωνιστές και οι καταναλωτές. Τα κοινωνικά εγκλήματα, πράξεις που απειλούν την υγεία και την ασφάλεια εργαζομένων και καταναλωτών και αδικήματα κατά του περιβάλλοντος, είναι απαγορευμένες πράξεις τα κύρια θύματα των οποίων είναι οι εργαζόμενοι και το κοινό. Οι κοινωνικές ρυθμίσεις στοχεύουν στις «εξωτερικότητες» της παραγωγής, οι οικονομικές ρυθμίσεις στην προστασία της ακεραιότητας των συστημάτων συναλλαγών (Cranston, 1982). Παρ' ότι και τα δυο έχουν «αποποινικοποιηθεί», το μίγμα της κατάργησης των ρυθμίσεων, των ποινών και του κρατικού ελέγχου είναι διαφορετικό.

Ανταγωνισμός και κοινοπραξίες (καρτέλ), εμπορικές πρακτικές εξαπάτησης

Τα αδικήματα ανταγωνισμού / κοινοπραξιών (καρτέλ) είναι (ή ήταν) πρακτικές κατά του ανταγωνισμού σχεδιασμένες για να αυξήσουν τα κέρδη εμποδίζοντας το εμπόριο, μέσω συνωμοσιών περιορισμού του εμπορίου, συγχωνεύσεων και μονοπωλίων, ληστρικής τιμολόγησης (predatory pricing), διάκρισης τιμών μεταξύ αγορών (price discrimination), διατήρησης της τιμής μεταπώλησης (resale price maintenance) ή άρνησης εφοδιασμού των λιανοπωλητών που θεωρείται ότι πωλούν πολύ φτηνά. Ο Νόμος Έρευνας για τα Καρτέλ (Combines Investigation Act) του Καναδά που ψηφίστηκε το 1889 και ο Νόμος Sherman των ΗΠΑ του 1890 αντιπροσωπεύουν πρώιμες προσπάθειες να απαγορευτούν επικερδείς οικονομικές πρακτικές στο όνομα της προστασίας του πολίτη. Η 96χρονη ιστορία του καναδικού Combines Investigation Act είναι τυπικό παράδειγμα: η εφαρμοστική νομοθεσία ήταν αδύναμη (δεν καταγράφηκαν ποτέ επιτυχείς διώξεις με τις διατάξεις για τα μονοπώλια), η χρηματοδότηση δεν ήταν ποτέ επαρκής, ούτε και η επιβολή του νόμου και κάθε προσπάθεια ενίσχυσής του δέχτηκε τη σθεναρή αντίδραση των επιχειρήσεων (Snider, 1978). Στη μεταπολεμική περίοδο οι κυβερνήσεις με φιλελεύθερα διαπιστευτήρια προσπάθησαν συχνά να αναθεωρήσουν τον νόμο, και ιδιαίτερα το 1969, όταν μια *Εσωτερική Αναφορά για την Πολιτική του Ανταγωνισμού (Interim Report on Competition Policy)* συνέστησε μετριοπαθείς αναθεωρήσεις στις οποίες περιλαμβάνονταν αυστηρότεροι έλεγχοι για συνωμοσίες, λαθροχειρίες σε δημοπρασίες και άλλες μονοπωλιακές πρακτικές και επέκταση των δικαιωμάτων των καταναλωτών. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι επιχειρήσεις ομόφωνα απέρριψαν αυτές τις «ριζοσπαστικές» προτάσεις. Παρά την

³⁶ Το επιχειρηματικό έγκλημα (corporate crime) δεν θα πρέπει να συγχέεται με το επαγγελματικό έγκλημα (occupational crime) επειδή το πρώτο διαπράττεται επ' ονόματι κάποιου οργανισμού (αν και ενδέχεται να θυματοποιηθούν συναγωνιζόμενες επιχειρήσεις), ενώ το δεύτερο εναντίον του (Marshall, 1998, σ. 122). Τα εγκλήματα κατά επιχειρήσεων, τα επαγγελματικά εγκλήματα, όπως η κατάχρηση ή η απάτη λογαριασμών εξόδων, ακμάζουν ως γενική ιδέα και ως πολιτική (αν και ακόμα υποτιμωρούνται σε σύγκριση με τα παραδοσιακά εγκλήματα του «μπλε περιλαιμίου») (Hollinger και Clark, 1983, Weisburd και συν. 1990).

υποστήριξη από ενώσεις και οργανώσεις καταναλωτών, η Αναφορά αποσύρθηκε και ο υπεύθυνος για την εισαγωγή της Υπουργός αποπέμφθηκε. Για τα επόμενα 10 χρόνια καινούργιες εκδοχές, καθεμία και πιο αδύναμη από την προηγούμενη, εισήχθησαν και πέθαναν. Τον Ιανουάριο του 1976 οι προσπάθειες αναθεώρησης των νόμων που ρύθμιζαν τον περιορισμό του εμπορίου εγκαταλείφθηκαν και ψηφίστηκε τελικά ένας Νόμος που όριζε αυξημένα μέγιστα πρόστιμα για ψευδή διαφήμιση, την επέκταση των ρυθμίσεων, ώστε αυτές να καλύπτουν όχι μόνο προϊόντα αλλά και παρεχόμενες υπηρεσίες, και την απαγόρευση πρακτικών, όπως η πρακτική «δόλωμα και μεταστροφή» (bait and switch), η λαθροχειρία σε δημοπρασίες και οι πυραμιδικές πωλήσεις (Stanbury, 1977).

Το 1984 εκλέχθηκε συντηρητική κυβέρνηση και ο νέος Πρωθυπουργός Brian Mulroney κατήγγειλε την «αντιαμερικανική», «αντιεπιχειρηματική» στάση της προηγούμενης (φιλελεύθερης) κυβέρνησης. Συστάθηκε μια επιτροπή ειδικών για την αναθεώρηση του Combines Investigation Act με εκπροσώπους από την Ένωση Καναδών Βιομηχάνων (Canadian Manufacturers Association), το Εμπορικό Επιμελητήριο (Chambers of Commerce), Grocery Products Manufacturers of Canada και άλλες παρόμοιες οργανώσεις. Αξιοσημείωτη είναι η απουσία εκπροσώπων εργατικών και καταναλωτικών ενώσεων (ο Υπουργός επέμεινε ότι «λήφθηκαν οι απόψεις» και της Ένωσης Καταναλωτών Καναδά και «ενδιαφερόμενων ακαδημαϊκών»). Η επιτροπή συνέστησε την κατάργηση του Combines Investigation Act. Η νομοθεσία που προέκυψε δεν χαρακτηρίστηκε από τις καθυστερήσεις και την αντίδραση που σημειώθηκαν στις προσπάθειες ενίσχυσης του Νόμου. Η αντικατάστασή του, ο Νόμος περί Ανταγωνισμού (Competition Act) που ψηφίστηκε το 1986, είχε πολύ διαφορετικούς στόχους: να παράσχει ένα σταθερό και προβλέψιμο κλίμα για τις επιχειρήσεις, να προάγει την ανταγωνιστικότητα και να ενισχύσει την ευημερία των επιχειρήσεων (Canada Bureau of Competition Policy, 1989). Για την επίτευξη των προαναφερθέντων κατήργησε τις ποινικές διώξεις για τον τομέα των συγχωνεύσεων / μονοπωλίων, διέγραψε «το δημόσιο συμφέρον» ως κριτήριο αξιολόγησης μιας προτεινόμενης συγχώνευσης / μονοπωλίου, πρόσφερε στις επιχειρήσεις εκ των προτέρων έγκριση για προτεινόμενες συγχωνεύσεις ή μονοπωλία και ενστερνίστηκε μια προσέγγιση «επικεντρωμένη στην ενδοτικότητα». Αυτή η μεγάλη ανατροπή στην πολιτική πέρασε απαρατήρητη και ασχολίαστη (Stanbury, 1986-7, Canada Bureau of Competition Policy, 1989, Snider, 1993).

Όπως ήταν αναμενόμενο, τα επίπεδα επιβολής έπεσαν. Από το 1986-9, ανοίχθηκαν συνολικά 402 φάκελοι συγχωνεύσεων, οι περισσότεροι εκ των οποίων είχαν μονόπλευρα εγκριθεί. Οι είκοσι έξι από τις προτεινόμενες συγχωνεύσεις «ελέγχθηκαν», οι επτά εγκαταλείφθηκαν, εννέα επαναδιατυπώθηκαν, πέντε στάλθηκαν στο Δικαστήριο Ανταγωνισμού και για δυο κατατέθηκαν προσφυγές. Οι φάκελοι συγχωνεύσεων μειώθηκαν πολύ μέχρι το 1995-6 που ανοίχθηκαν μόνο 228. Το 1996-7 ανασκοπήθηκαν 319 συγχωνεύσεις και εξ αυτών οι 23 θεωρήθηκαν αρκετά προβληματικές ώστε να χρήζουν επανελέγχου. Το 1997-8 προτάθηκαν για ανασκόπηση 369 (Canada, Industry Canada, 1998). (Αυτή η μέτρια αύξηση – στις ανασκοπήσεις, όχι στις διώξεις – περιγράφεται ως «αυστηροποίηση από τους αστυνομικούς του ανταγωνισμού») (Globe & Mail, 30-3-1998: B4).³⁷

Ακόμα και όπου ο νόμος δεν άλλαξε, όπως στην ψευδή διαφήμιση, τα επίπεδα των διώξεων μειώθηκαν. Οι διώξεις για συνωμοσία, διακριτική και ληστρική τιμολόγηση, παραπλάνηση ή πρακτικές εξαπάτησης και διατήρηση τιμών μειώθηκαν από 37 το 1982-4 και 36 το 1984-6 σε 23 το 1986-8. Αυτό δεν οφειλόταν στην απουσία δημόσιου ενδιαφέροντος: μόνο το 1995-6, όταν όλα τα περιφερειακά γραφεία του Competition Bureau έκλεισαν λόγω περικοπών του προϋπολογισμού, μειώθηκε πράγματι ο αριθμός των παραπόνων του κοινού. Έτσι, οι 15.130 καταγγελίες για ψευδή διαφήμιση το 1991-2 μειώθηκαν σε 6.751 το 1995-6 και οι 82 επακόλουθες έρευνες που ξεκίνησαν το 1991-2 μειώθηκαν σε οκτώ το 1995-6. Παρομοίως, οι περιπτώσεις που παραπέμφθηκαν στον Γενικό Εισαγγελέα (Attorney General) για δίωξη μειώθηκαν από 55 σε επτά, οι διώξεις από 44 σε επτά και οι καταδίκες από 43 σε 14 (Canada, Industry Canada, 1997: 36). Την άνοιξη του 1998 η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων (το κόμμα που αντιτάχθηκε στην απορρύθμιση σχεδόν μια δεκαετία νωρίτερα) εισήγαγε ένα νομοσχέδιο που συμπλήρωνε τη

³⁷ Η αποτελεσματικότητα μειώθηκε επίσης, αφού το ελεγκτικό προσωπικό ήταν απλώς δημόσια χρηματοδοτούμενοι σύμβουλοι του επιχειρηματικού τομέα και ο χρόνος που απαιτείται για την καταγραφή και την αξιολόγηση κάθε φακέλου συγχώνευσης επεκτάθηκε σε τουλάχιστον δυο ανθρωπο-ημέρες. Τα κόστη της επιβολής αυξήθηκαν (οι μέσες δαπάνες αυξήθηκαν από 2.758.000 \$ το 1971-5 υπό το Combines Investigation Act σε 15.284.000 \$ το 1986-8).

διαδικασία αποεγκληματοποίησης και απορρύθμισης που άρχισε το 1986 (Canada, Industry Canada, 1998: 3, *Globe & Mail*, 5-5-1998: B3).

Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως μοντέλο φιλοσοφίες και πρακτικές των ΗΠΑ που επιταχύνθηκαν από την εκλογή του Ρεμπουπλικανού Ρίγκαν το 1979. Οι περικοπές στη φορολόγηση των εταιρειών και η επανάσταση των μετόχων έδωσαν το έναυσμα για τη «μόδα» των εξαγορών στη δεκαετία του '80. Μεταξύ 1980 και 1988 πραγματοποιήθηκαν 26.671 συγχωνεύσεις και εξαγορές αξίας 1083,4 δις \$ (Adam & Brock, 1986). Η Επιτροπή Ομοσπονδιακού Εμπορίου (FTC=Federal Trade Commission), ο οργανισμός που είναι υπεύθυνος για την επίβλεψη των συγχωνεύσεων και των μονοπωλίων, δεν ήταν ποτέ αποτελεσματική στον περιορισμό των μονοπωλιακών πιέσεων του κεφαλαίου (Green 1972, Nader και Green 1973), πιθανότατα επειδή, όπως επισημαίνουν οι Calavita και συν. (1997), το ασυναγώνιστο κοινωνικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων στην Αμερική καθιστά κάθε περιορισμό στο κεφάλαιο ηθικά ύποπτο και πολιτικά επικίνδυνο. Επιπλέον, τα κοινωνικά κινήματα προ της εφαρμογής (όπως οι ενώσεις καταναλωτών) ήταν σχετικά αδύναμα. Οι βασικοί υποκινητές ρυθμιστικών δράσεων ήταν πάντα οι ανταγωνιστικές εταιρείες που χρησιμοποιούσαν το FTC για να αποδυναμώσουν τους επιχειρηματικούς αντιπάλους τους.³⁸ Το 1996-7 το FTC και το Υπουργείο Δικαιοσύνης ερεύνησαν μόνο 150 από τις 3.700 σχεδιαζόμενες συγχωνεύσεις στις ΗΠΑ, παρενέβησαν σε 60 και άσκησαν δίωξεις κατά 14 (Milner 1998).³⁹

Απάτες κατά της αγοράς

Περαιτέρω ενδείξεις του κοινωνικού κεφαλαίου των επιχειρήσεων διαπιστώνονται στις ρυθμίσεις που αφορούν το χρηματιστήριο. Ένας εθνικός οργανισμός, η Επιτροπή Τίτλων και Χρηματιστηρίου [Securities and Exchange Commission (SEC)], ιδρύθηκε το 1933-4 ως πιλοτικό συστατικό της πολιτικής του New Deal του Ρούσβελτ (Seligman 1982, Condon 1992). Αν και η ύπαρξη δίκαιων, ανταγωνιστικών χρηματιστηριακών αγορών είναι βασική για τις καπιταλιστικές οικονομίες και έχει υπολογιστεί από τη North American Securities Administrators Association ότι «οι Αμερικανοί χάνουν περίπου 1 εκατομμύριο \$ την ώρα από χρηματιστηριακές απάτες» (Fishman, 1998: 41, η έμφαση έχει προστεθεί), το κεφάλαιο δεν συμβιβάστηκε ποτέ με τις κρατικές ρυθμίσεις. Έτσι η SEC δεχόταν συνεχώς επιθέσεις και άρχισαν εκ νέου πρωτοβουλίες συρρίκνωσης μετά από την εκλογή του Ρίγκαν. Μεταξύ 1981 και 1986 300 υπάλληλοι έχασαν τη δουλειά τους και πολλοί τομείς απορρυθμίστηκαν – ενώ ο αριθμός των τίτλων διπλασιάστηκε.

Στον τραπεζικό τομέα πολλές ρυθμίσεις που διέπουν τον θεσμό των αποταμιευτικών και δανειακών λογαριασμών [savings and loans (S&L)/ "thrifts"] ακυρώθηκαν. Προηγούμενοι νόμοι περιόριζαν τις επενδύσεις των S&L σε «ασφαλείς» τομείς της οικονομίας, καθόριζαν να τηρούνται ελάχιστα κεφαλαιακά αποθέματα και εμπόδιζαν τις πολιτείες να παρακάμπτουν τις ομοσπονδιακές ρυθμίσεις. Η ομοσπονδιακή ασφάλιση που αποζημίωνε για τις ζημιές των S&L διατηρήθηκε ανεξήγητα. Στο τελευταίο μισό της

³⁸ Η δίωξη του Bill Gates και της Microsoft Corporation που έλαβε μεγάλη δημοσιότητα, άρχισε το 1998 και επιδιώχθηκε ενεργά από τους ανταγωνιστές της Microsoft και ειδικά τη Netscape. Ιστορικά προηγούμενα – όπως αυτό που δημιουργήθηκε από τη δίωξη των μεγάλων πετρελαϊκών εταιρειών στη δεκαετία του '70 – δεν αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας για τους καταναλωτές. Στην καλύτερη περίπτωση η δίωξη μπορεί να προκαλέσει οφέλη για λίγους μεγάλους ανταγωνιστές σταματώντας τη Microsoft από το να συνδέσει τη μηχανή αναζήτησης διαδικτύου της με τα Windows (Edstrom και Eller, 1998).

³⁹ Το επιχείρημα είναι ότι ο ανελέητος (dog-eat-dog) ανταγωνισμός (ο καπιταλισμός του laissez – faire του 18^{ου} αιώνα που έχει συζητηθεί πολύ και συχνά εξιδανικευτεί) αποτελεί το απόλυτο «καλό», το οποίο θα πρέπει πάντα να επιζητούν οι κυβερνήσεις. Ορισμένες ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις κατά τη μεταπολεμική περίοδο πείστηκαν επιτυχώς από τα μεγάλα συνδικάτα να προσφέρουν εργασιακή ασφάλεια και καλούς μισθούς στο προσωπικό τους (Simpson, 1989). Ωστόσο η επανάσταση των μετόχων και η μανία των συγχωνεύσεων της δεκαετίας του '80 έβαλε τέλος σ' αυτό, καθώς οι εταιρείες αυτές αποτέλεσαν αμέσως στόχους εξαγοράς. Στη δεκαετία του '90 παρατηρήθηκε η δημιουργία ακόμα μεγαλύτερων διεθνών εταιρειών με λίγες θετικές επιδράσεις για τους εργαζόμενους λόγω συρρίκνωσης (downsizing), ανάθεσης έργων παροχής υπηρεσιών σε ιδιώτες εκτός εταιρείας (outsourcing), μειωμένης έρευνας και ανάπτυξης. Τα μεγαλύτερα φορτία εταιρικών χρεών, οι διευθύνσεις με εμμονή σε βραχυχρόνια κέρδη έναντι της μακροχρόνιας αειφορίας (οι αγορές απαιτούν κέρδη κάθε τέταρτο) και η αυξανόμενη (και μη αντιρροπούμενη) έμφαση στο οικονομικό κεφάλαιο ενδέχεται να έχουν απρόβλεπτες αρνητικές επιπτώσεις (Zey, 1993).

δεκαετίας του '80 τα S&L άρχισαν να χρεωκοπούν. Τελικά 284 απέτυχαν, η πλειονότητά τους στο Τέξας, την Καλιφόρνια και το Ιλινόις, με μέσες απώλειες 12.420.065 \$ ανά θεσμό, με υπολογιζόμενο κόστος 5.000 \$ για κάθε αμερικανικό νοικοκυριό, σύνολο 500 δισ. \$. Τα στελέχη των S&L τελειοποίησαν αρκετούς τύπους απάτης, όπως οι παράνομες συμφωνίες (*hot deals*) [διαδοχικές πωλήσεις γης με τιμή κάθε φορά μεγαλύτερη (*land flips*), δάνεια που εκδίδονται στο όνομα άλλου από αυτόν που σκοπεύει να τα χρησιμοποιήσει (*nominee loans*), ο ανταποδοτικός δανεισμός (*reciprocal lending*), η συνδεδεμένη χρηματοδότηση, δηλαδή η κατάθεση χρημάτων σε τραπεζικό λογαριασμό με τη συμφωνία ότι η τράπεζα θα χορηγήσει δάνειο σε άτομο που ορίζει ο καταθέτης (*linked financing*)], η *λαφυραγώγηση* (*looting*) (η εκτροπή των εταιρικών επενδύσεων, η χρέωση πανάκριβων διακοπών, γιου και λιμουζινών στους εταιρικούς λογαριασμούς) και η πλαστογράφηση των αρχείων (Calavita et al., 1997).⁴⁰ Αν και οι περισσότεροι από τους δράστες έμειναν ατιμώρητοι,⁴¹ το κόστος της διερεύνησης και της δίωξης αυτής της ελάχιστης μειονότητας θα οδηγούσε τα περισσότερα κράτη του κόσμου σε χρεωκοπία.⁴² Επειδή οι κυβερνητικές ρυθμίσεις προκάλεσαν αυτήν την καταστροφή, το Κογκρέσο των ΗΠΑ αναγκάστηκε να νομοθετήσει ξανά. Αλλά το 1994 οι Ρεπουβλικανοί ανέκτησαν τον έλεγχο στη Βουλή των Αντιπροσώπων και διέσωσαν την οικονομική απορρύθμιση. Οι νόμοι χαλάρωσαν τους ομοσπονδιακούς ελέγχους στις τράπεζες (οδηγώντας σε αύξηση κατά 276% του αριθμού των ανεξάρτητων εμπορικών τραπεζών στις ΗΠΑ) (American Bankers Association, Harper's Index, Ιούλιος 1998: 13). Το 1995 εισήχθηκε νομοθεσία συρρίκνωσης της SEC σε συνδυασμό με νόμους που καθιστούσαν δυσκολότερο για τους επενδυτές να μηνύσουν τις ασφαλιστικές εταιρείες για απάτη (*New York Times*, 10-6-1990, *Observer*, 8-4-1990, Zey, 1993, Calavita και συν., 1997, Fishman, 1998).

Έτσι ακόμα και όπου οι χρηματιστηριακές απάτες φαίνεται να στρέφονται στην κατεύθυνση της καταστροφής του χρηματιστηριακού συστήματος που αποτελεί το θεμέλιο του καπιταλισμού, η νεοφιλελεύθερη θρησκεία της απορρύθμισης διατηρεί την προσκόλλησή της στις οικονομικές ελίτ.⁴³ Οι μαζικές απάτες συνεχίζονται αμείωτες, ατιμώρητες και σε μεγάλο βαθμό περνούν ασχολίαστες στον παγκόσμιο τύπο:⁴⁴ από την κατάρρευση του BCCI, οργανισμού που δημιουργήθηκε ώστε να είναι υπεράκτιος παντού (Punch, 1996) ως τη χρεωκοπία της τράπεζας Barings και τη χειραγώγηση των τιμών του χαλκού από τη Sumitomo στην Ιαπωνία. Αν καταλογιστεί ευθύνη, αυτή πέφτει στους λεγόμενους

⁴⁰ Οι Calavita και συν. (1997) αναφέρονται στη διαδικασία της σκόπιμης χρεωκοπίας μιας μέχρι τότε νόμιμης εταιρείας ως συλλογική κατάχρηση.

⁴¹ Σύμφωνα με τους καλύτερους υπολογισμούς το 14% περίπου όλων των ύποπτων δραστών διώχθηκαν με σημαντική διακύμανση ανάμεσα στις διάφορες πολιτείες. Στο Τέξας από τα 1.515 άτομα που παραπέμφθηκαν για δίωξη μεταξύ 1985-93, το 13% είχε διωχθεί μέχρι τον Μάιο του 1993, στην Καλιφόρνια το ποσοστό ήταν 6% από τους 1.339. Γενικά ήταν πιθανότερο να διωχθούν υπάλληλοι παρά στελέχη της εταιρείας. Και πάλι από τους 1.000 που διώχθηκαν μεταξύ 1988-92, οι 580 καταδικάστηκαν και 78% εξ αυτών φυλακίστηκαν (κατά μέσον όρο η ποινή ήταν 22 μήνες). Σε σύγκριση με τους διαρρήκτες, που κλέβουν το ένα εκατοστό του ποσού, οι ποινές αυτές είναι γελοία ελαφρές, σε σύγκριση με τον μέσο επιχειρηματικό εγκληματία οι καταδίκες αυτές είναι απίστευτα σκληρές (Snider, 1993, Calavita και συν. 1997).

⁴² Από το 1989 μέχρι τον Ιούλιο του 1996 το κόστος επιβολής υπολογίστηκε σε 500 δισ. \$ (Calavita και συν., 1997).

⁴³ Αυτό δεν σημαίνει ότι ο κανόνας είναι η πλήρης απορρύθμιση εδώ. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, η ασφάλεια των χρηματιστηριακών αγορών είναι πρωταρχική για τον παγκόσμιο καπιταλισμό. Έτσι, ειδικά στις ΗΠΑ, σημειώνονται τακτικά μαζικές απάτες και τακτικά προκαλούν διώξεις – που αποτελούν μικρό τμήμα των ποσών που αποσπώνται – όπως η Drexel Burnham όπου μπήκαν πρόστιμα 650 εκατομμύρια \$ και 10ετής φυλάκιση (ο Milken εξέτισε 4 χρόνια) για διοχέτευση πληροφοριών (*insider trading*) και αποτυχία αποκάλυψης πληροφοριών (Zey, 1993). Το Bre-X σκάνδαλο στον Καναδά (αποκαλύφθηκε τον Μάιο του 1997 ότι δείγματα, που κρίθηκαν «το πλουσιότερο κοίτασμα χρυσού που βρέθηκε στον κόσμο» στο Busang της Ινδονησίας, περιείχαν αλάτι) οδήγησε σε αυστηρότερες ρυθμίσεις της Ontario Securities Commission και του Toronto Stock Exchange, αλλά οι χρηματιστές που «έκαναν τον κράχτη» για τη μετοχή και στη συνέχεια την ξεπούλησαν πριν καταρρεύσει δεν διώχθηκαν ούτε και θεωρήθηκαν υπεύθυνοι.

⁴⁴ Από το 1985 η SEC μπόρεσε να συγκεντρώσει μόνο 2,7 δισ. \$ από το σύνολο των 5,2 δισ. \$ που οφείλονται από πρόστιμα (Fishman, 1998, σ. 41).

«κακούς επιχειρηματίες» (Nick Leeson και Yasuo Hamanaka στα προηγούμενα παραδείγματα) και όχι στο οικονομικό σύστημα που στηρίζει και νομιμοποιεί τις δράσεις τους (Levi, 1993, 1995, Passas & Nelken, 1993).⁴⁵

Κοινωνικά εγκλήματα

Επαγγελματική υγεία και ασφάλεια

Οι γνωσιακοί ισχυρισμοί που νομιμοποίησαν την εξαφάνιση των κοινωνικών εγκλημάτων ήταν συχνά διαφορετικοί, αλλά η πολιτική έκβαση ήταν ταυτόσημη: λιγότερες κρατικές ρυθμίσεις, λιγότεροι και ασθενέστεροι νόμοι, μικρότερη μομφή χρηματοδοτούμενη από το κράτος. Τα αδικήματα κατά της επαγγελματικής υγείας και ασφάλειας είναι παράνομες πράξεις που απειλούν την υγεία υπαλλήλων και καταναλωτών και αφορούν συνήθως ρυθμίσεις που καλύπτουν τον αερισμό, το φως και τη θερμοκρασία στους χώρους εργασίας (είτε πρόκειται για ορυχεία, εργοστάσια ή πλατφόρμες άντλησης πετρελαίου), τον ελάχιστο μισθό, τον μέγιστο αριθμό ωρών εργασίας, τα διαλείμματα, την πληρωμή υπερωριών, τον εξοπλισμό ασφάλειας, τη φρούρηση των μηχανών και τους ελέγχους της ποιότητας του αέρα. Οι ρυθμίσεις μπήκαν στη συνείδησή μας, στο λεξιλόγιο και στους νόμους μέσα από δεκαετίες αγώνων με τη χρήση θρησκευτικών και ανθρωπιστικών ρήσεων («δεν είναι σωστό να τίθεται το κέρδος πάνω από την ανθρώπινη ζωή»), καθώς και χρησιμοθηρικών («η πρόληψη των ατυχημάτων είναι πιο οικονομική σε μακροχρόνια βάση»). Αλλά πάντοτε σημειωνόταν έντονη αντίδραση κατά τέτοιων νόμων. Η επιχειρηματική αντίδραση είχε τρεις πηγές: πρώτον, οι νόμοι για την επαγγελματική υγεία και ασφάλεια θέτουν υπό αίρεση τα δικαιώματα της ιδιοκτησίας, τα δικαιώματα των εργοδοτών να κάνουν ότι θέλουν με τους «δικούς τους» υπαλλήλους στον «δικό τους» εργασιακό χώρο, δεύτερον, θέτουν υπό αίρεση τα συμβατικά δικαιώματα, δημιουργώντας αυτό που οι εργοδότες θεωρούν ένα «τεχνητό» φράγμα ανάμεσα σε ιδιοκτήτες και υπαλλήλους, τρίτον, προσθέτουν άμεσα κόστη στην παραγωγή χωρίς να παρέχεται το ανάλογο όφελος (για το κεφάλαιο) (Carson, 1980, Ursel, 1986).

Στις ΗΠΑ η εκλογή του Ρίγκαν το 1979 πυροδότησε άμεσες επιθέσεις στον OSHA, τον ομοσπονδιακό οργανισμό που είναι υπεύθυνος για την επαγγελματική υγεία και ασφάλεια. Καταργήθηκαν οι ρυθμίσεις που απαιτούσαν την ύπαρξη ειδικής επισήμανσης των επικίνδυνων χημικών, διακόπηκε η πληρωμή επιδομάτων «επιθεώρησης» (που επέτρεπε στους εργάτες να συνοδεύουν τους επιθεωρητές κατά την περιήγηση στους χώρους εργασίας), αυξήθηκαν οι τιμές έκθεσης σε σκόνη βάμβακος (αιτία της βυσσίνωσης, είδους πνευμονοκονίασης) (Calavita, 1983). Μέχρι το 1992 το προσωπικό του OSHA μειώθηκε σε 2.150 επιθεωρητές για την κάλυψη 5,9 εκατομμυρίων εργοδοτών, γεγονός που σημαίνει ότι μπορούσε να επιθεωρήσει στην καλύτερη περίπτωση το 3% των χώρων εργασίας και ότι λιγότερο από το ¼ εκ των 526 γνωστών καρκινογόνων, στα οποία εκτίθενται τακτικά 25 εκατομμύρια εργάτες, είχαν ονομαστικά όρια έκθεσης (Noble, 1995). Ο OSHA δέχτηκε επίθεση με ιδιαίτερη ζέση επειδή είχε υιοθετήσει μια φιλοσοφία αυστηρής επιβολής παρά μια προσέγγιση περισσότερο συμβουλευτική και «εκπαιδευτική» (Green, 1994). Η δημόσια «καύση των βιβλίων» (υλικών που πληροφορούσαν τους εργάτες για τα δικαιώματά τους να αρνούνται μη ασφαλή εργασία) και η τοποθέτηση των χειρότερων εχθρών του OSHA σε διευθυντικές θέσεις ως ρυθμιστές έπληξε τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και το ηθικό του οργανισμού (Clarke, 1990: 207).

Οι σαφείς επιθέσεις σε αξιωματούχους και σε οργανισμούς με ρυθμιστικό ρόλο αποτέλεσαν χαρακτηριστικό των ΗΠΑ υπό τον Ρίγκαν και της Βρετανίας υπό την Θάτσερ.⁴⁶ Σε άλλες χώρες η ρητορική ήταν πιο ήπια και η «αυτορύθμιση» διαφημίστηκε ως ένα φθηνότερο μέσο για την επίτευξη του

⁴⁵ Αυτό είναι συνηθισμένο. Οι αναφορές στις ειδήσεις, αν και όταν αναφέρονται τέτοιες απάτες, δεν επισημαίνουν την απορρύθμιση, την ιδιοκτησία των αγαθών και το ελεύθερο για όλους οικονομικό καπιταλισμό στη λίστα των αιτίων. Οι δομές του παγκόσμιου καπιταλισμού δεν αποτελούν τμήμα του «λεξιλογίου των κινήτρων» (Melossi, 1993) που επιστρατεύονται για να ερμηνεύσουν αυτά τα εγκλήματα.

⁴⁶ Ο θατσερισμός, όπως έγινε γνωστός – μια δραματική εξέλιξη ενός προηγούμενως ‘γενναϊόδωρου’ κράτους πρόνοιας – που χρησιμοποίησε τη μαζική καταστολή για την κατάργηση των δικαιωμάτων των εργατών και των πολιτών (π.χ. η απεργία των ανθρακωρύχων, η αντιμετώπιση των διαμαρτυρόμενων του Greenham Common) και την καταστροφή της αντίστασης (Carlen, 1995, Tombs, 1996).

ίδιου σκοπού, δηλαδή των ασφαλών χώρων εργασίας. Υπό το καθεστώς της αυτορύθμισης ομάδες εργαζομένων με διαφορετικές θέσεις στην ιεραρχία, ειδικεύσεις και εμπειρία, είχαν τη δυνατότητα να θέτουν τις δικές τους συνθήκες εργασίας και στόχους παραγωγής. Οι ομάδες συνήθως επιβραβεύονταν για την επίτευξη υψηλών επιπέδων παραγωγικότητας και τιμωρούνταν για τα χαμηλά. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η αυτορύθμιση είχε αντικαταστήσει την κρατική ρύθμιση σε πολλές βιομηχανίες, οργανισμούς και χώρες.⁴⁷ Στο Ην. Βασίλειο μια σειρά από καταστροφές στα τέλη της δεκαετίας του '80 (οι εκρήξεις στην Piper Alpha όπου σκοτώθηκαν 167 άτομα, η βύθιση του Herald of Free Enterprise στο Zeebrugge με 188 θύματα) συνδέθηκαν επιτυχώς με μειώσεις των ρυθμίσεων και η δημόσια πίεση είχε ως αποτέλεσμα σημαντικές επαναρυθμίσεις. Αυτή η τάση ενισχύθηκε στη δεκαετία του '90 από προοδευτικούς εμπορικούς εταίρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συνδυασμό με την επάνοδο των Εργατικών στην κυβέρνηση, ιδιαίτερα σε χημικά και πυρηνικά εργοστάσια (Pearce & Tombs, 1998). Παρ' όλα αυτά το σύστημα Robins της αυτορύθμισης κυριαρχεί στους περισσότερους χώρους εργασίας, οι νόμοι για την ασφάλεια συνεχίζουν να μην εφαρμόζονται επαρκώς και η αντιρυθμιστική φιλοσοφία συνεχίζει να κυριαρχεί στα υψηλά κλιμάκια των δημοσίων υπηρεσιών (Hutter και Lloyd-Bostock, 1992, Tombs, 1996).

Η ασφάλεια των εργαζομένων στην επανεπεξεργασμένη, «χαλαρά συνδεδεμένη» διεθνή επιχείρηση ή στον πρόσφατα ιδιωτικοποιημένο χώρο εργασίας της δεκαετίας του '90 δεν βελτιώθηκε με την αυτορύθμιση – τα ποσοστά τραυματισμών φαίνεται να αυξάνονται (Viscusi, 1986, Nichols, 1990, Beckwith, 1992, Pearce και Tombs, 1992, Tucker, 1995a).⁴⁸ Με την αυτορύθμιση «τα όρια των αποδεκτών συζητήσεων σχετικά με τη ρύθμιση της ασφάλειας μεταβλήθηκαν» (Tombs, 1996: 325), η παραδοσιακή υπευθυνότητα της διεύθυνσης για την εξασφάλιση της ασφάλειας των εργατών εξαφανίστηκε, ο ίδιος ο «κίνδυνος» ορίστηκε εκ νέου. Όταν οι «ομάδες» του χώρου εργασίας θέτουν τα ποσοστά παραγωγής, προκύπτουν περισσότερο «λογικοί» (φιλικόι για τον εργοδότη) ορισμοί του κινδύνου (Walters και συν., 1995). Οι συνθήκες που απαιτούν ακριβό χρόνο και εξοπλισμό για να βελτιωθούν είναι λιγότερο πιθανό να θεωρηθούν επικίνδυνες. Οι εργάτες που «συνεργάζονται» για την υιοθέτηση ορίων ασφάλειας είναι ελάχιστα σε θέση να διαμαρτυρηθούν σε κάποιο αρμόδιο ελεγκτικό όργανο αν τραυματιστούν.⁴⁹ Πράγματι, με τα όρια ασφάλειας και τα ελεγκτικά όργανα σε φάση εξαφάνισης, η προβληματική φύση του εργάτη «που συναινεί» σε επικίνδυνες συνθήκες εργασίας εύκολα ξεφεύγει από τη διερεύνηση.

Μια χαρακτηριστική περίπτωση: στο Westrey Mine στη Νέα Σκωτία το 1992 σημειώθηκε έκρηξη μεθανίου και σκοτώθηκαν υπογείως 26 ανθρακωρύχοι. Οι έρευνες που ακολούθησαν έδειξαν ότι οι ιδιοκτήτες δεν λάμβαναν τον τελευταίο καιρό προφυλάξεις και δεν έκαναν (δαπανηρές) επιδιορθώσεις. Η καρβουνόσκονη, ο ανεπαρκής αερισμός και η συσσώρευση του αερίου μεθανίου αποτελούν όλα γνωστούς παράγοντες κινδύνου. Η κυβερνητική φιλοσοφία ευνόησε το δικαίωμα του εργοδότη να βγάζει χρήματα έναντι του δικαιώματος των εργαζομένων σε ασφαλή χώρο εργασίας: όταν οι επιθεωρητές επισκέπτονταν τον χώρο, αυτό γινόταν κατόπιν προειδοποίησης. Οι εργάτες που ανέφεραν την έλλειψη συνθηκών ασφάλειας διασύρθηκαν και αγνοήθηκαν (Glasbeek & Tucker, 1992, Tucker, 1995b). Τελικά έγιναν 52 μη

⁴⁷ Οι ΗΠΑ αποτελούν ίσως το πιο ακραίο παράδειγμα, με διακυμάνσεις ανά πόλη και πολιτεία. Το Λος Άντζελες εξέλεξε έναν αξιωματούχο υπεύθυνο για παραβάσεις της επαγγελματικής υγείας, της ασφάλειας και του περιβάλλοντος το 1985 (Grabosky και Braithwaite, 1993, σ. 16). Αλλά ακόμα και στη Μεγάλη Βρετανία με την ισχυρή κεντρική εξουσία, οι διαφορές μεταξύ οργανισμών και περιοχών είναι έντονες.

⁴⁸ Κατά το 1988-93 το 20% όλων των θανάτων κατά την εργασία στον Καναδά προκλήθηκαν από την έκθεση σε επικίνδυνες ουσίες (δηλητήρια, χημικά, καρκινογόνα, ακτινοβολία), το 19% σε ατυχήματα κατά τη μεταφορά και το 18% από χτύπημα ή παγίδευση σε αντικείμενο (δέντρο, μηχάνημα, βραχώδεις επιφάνειες) (Statistics Canada, 1996).

⁴⁹ Και οι εργάτες είναι υπεύθυνοι. Το κάπνισμα, η κατάχρηση νόμιμων και παράνομων ουσιών, η απροσεξία και η ανοησία προκαλούν και αυτά νόσο και τραυματισμό. Οι ανδρικές «macho» υποκοιτούρες – οι πραγματικοί άντρες αναλαμβάνουν ρίσκα, οι δειλοί φορούν κράνη προστασίας και κλαψουρίζουν για την καρβουνόσκονη – εμποδίζουν την επαγρύπνηση για την ασφάλεια (Glasbeek και Tucker, 1992). Οι εθνικές κοιτούρες είναι επίσης σημαντικές – στις ΗΠΑ οι βίαιες ενέργειες (πυροβολισμοί) προκαλούν το 21% των θανάτων που συνδέονται με την εργασία (έναντι 2% στον Καναδά και αμελητέων ποσοστών αλλού).

ποινικές διώξεις, όλες απορρίφθηκαν. Την 1^η Ιουλίου 1998 οι υπόλοιπες τρεις ποινικές διώξεις απορρίφθηκαν επίσης (*Globe & Mail*, 1-7-1998, A1).⁵⁰

Εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος

Οι νόμοι προστασίας του περιβάλλοντος είναι καινούργιοι, οι περισσότεροι προέκυψαν μετά τη δεκαετία του '70 κάτω από την πίεση των περιβαλλοντικών κινημάτων. Και έναντι αυτών εκδηλώθηκε σθεναρή αντίσταση από τη βιομηχανία. Οι φιλοσοφικές βάσεις της ριζοσπαστικής οικολογίας απειλούν την ιδεολογική βάση του καπιταλισμού, ειδικά τη θέση του ότι κάθε ποτάμι, δέντρο, ιδέα και γονιδίωμα υπάρχει μόνο για να πωλείται για ατομικό κέρδος, ότι η αγορά και η χρήση των αγαθών είναι πάντα επιθυμητή και ότι δεν υπάρχουν φυσικά όρια για τον καπιταλισμό (ή τουλάχιστον κανένα που να μην μπορεί να ξεπεράσει η σύγχρονη επιστήμη). Η προστασία του περιβάλλοντος, το οποίο ιστορικά έχει αντιμετωπιστεί ως «δωρεάν αγαθό», προσθέτει στα κόστη της παραγωγής, ειδικά στις πρωτογενείς και δευτερογενείς βιομηχανίες. Ωστόσο, σε αντίθεση με τα περισσότερα επιχειρηματικά εγκλήματα, οι ρυθμίσεις για το περιβάλλον έχουν μια εκλογική πελατεία: είναι οι ομάδες της μεσαίας τάξης, γνώστες των ΜΜΕ που πιέζουν για τη διατήρηση και την επιβολή τους σε κάθε αναπτυσσόμενο κράτος. Παρ' ότι αυτό δεν εμπόδισε την εξαφάνιση του περιβαλλοντικού εγκλήματος, προκάλεσε δημόσιους αγώνες σχετικά με τη σύνεσή του, τη δυνατότητα εφαρμογής και τον βηματισμό του.

Το 1995 μια υποχρεωτική αναθεώρηση του Νόμου Προστασίας του Περιβάλλοντος του 1988 (*Environmental Protection Act*), της κύριας ομοσπονδιακής νομοθεσίας του Καναδά, αποκάλυψε ότι συνολικά 28 ελεγκτές και 31 επιθεωρητές ήταν υπεύθυνοι για την εφαρμογή του περιβαλλοντικού νόμου σε μια περιοχή μεγαλύτερη από τις ΗΠΑ ή την ηπειρωτική Ευρώπη. Παρά τις οδηγίες της πολιτικής που καθόριζαν την «αυστηρή συμμόρφωση», βασίλευε μια ενδοτική φιλοσοφία «προαγωγής της συμμόρφωσης» (*Canada, Environmental Canada*, 1995). Μεταξύ 1988-95 ξεκίνησαν 66 διώξεις με καταγεγραμμένες 51 καταδίκες, 7,2 ενέργειες κατά μέσον όρο. Οι συνηθέστερες «διώξεις» που καταλογίστηκαν σε εφαρμογή του νόμου ήταν συστάσεις – το 1993-4 για παράδειγμα, 1.548 έλεγχοι είχαν ως αποτέλεσμα 120 συστάσεις και 3 διώξεις. Η διαδικασία Καταλογισμού για το Περιβάλλον είναι «καταστροφική», δεν προβλέπει όρια, ποινές και βασικούς κανόνες που να ορίζουν πότε θα πρέπει να γίνονται δημόσιοι απολογισμοί (*Nikiforuk*, 1997: 17). Η κυβέρνηση μπορεί να απορρίψει τις προτάσεις των υπευθύνων αν γίνουν απολογισμοί. Χωρίς ορισμό «ειδικού» οι εταιρείες μπορούν να προσλάβουν φιλικούς προς τη βιομηχανία «επιστήμονες» που θα υποστηρίζουν τους ισχυρισμούς τους. Υπάρχουν περιπτώσεις ειδικών που πουλούν τις υπηρεσίες τους στον μεγαλύτερο πλειοδότη ή συντάσσουν ξανά αναφορές για να τις κάνουν «πιο ήπιες» (*Nikiforuk*, 1997: 17). Στον Καναδά, όπως στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες, χρησιμοποιούνται περισσότερες από 60.000 χημικές ουσίες, ενώ κάθε χρόνο τίθενται σε χρήση 1.000 νέες. Ωστόσο ο «Εγχώριος Κατάλογος Ουσιών» του Περιβάλλοντος στον Καναδά ορίζει μόνο 44 από τις 28.000 ουσίες ως προτεραιότητες για ρύθμιση και αξιολόγησε μόνο 5 σε 10 χρόνια, ποσοστό που μεταφράζεται σε «38 γραφειοκρατικά χρόνια ανά χημική ουσία» (*Leiss*, 1996: 132).

Οι κυρίαρχες αντιρρυθμιστικές φιλοσοφίες στον οργανισμό *Environment Canada*, διαμεσολαβούνται πολιτικά από τη βιομηχανία στον μέγιστο βαθμό και σε αυτήν την κατάσταση οδήγησαν η μαζική και συνεχής συρρίκνωση (*Doern & Conway*, 1994, *Doern*, 1995, *Leiss* και συν., 1996). Με τον νόμο *Regulatory Efficiency Act* του 1992-3 ο *Environment Canada* έχασε το 30% του προϋπολογισμού του. Το 1994-5 ο προϋπολογισμός μειώθηκε και πάλι από τα 705 εκατομμύρια \$ στα 507 εκατομμύρια \$. Το

⁵⁰ Δεν πρόκειται για τη μοναδική περίπτωση, ούτε για κάποια που οδήγησε στην υιοθέτηση τοπικών ή ομοσπονδιακών ρυθμίσεων. Το 1997 η αριστερής τάξης κυβέρνηση της Βρετανικής Κολομβίας εισήγαγε νόμο που έδινε στους εργάτες περισσότερα δικαιώματα να αρνηθούν την εργασία κάτω από μη ασφαλείς συνθήκες. Η αντίδραση των επιχειρήσεων ήταν τόσο σθεναρή που ο Νόμος 44 αποσύρθηκε 6 μήνες αργότερα. Παρ' ότι η Βρετανική Κολομβία έχει τα υψηλότερα ποσοστά θνησιμότητας στον Καναδά με τους θανάτους κατά την εργασία ανά 100.000 στις κατασκευές, στη δασοκομία και στις μεταφορές να καταγράφονται σε πάνω από διπλάσια ποσοστά σε σύγκριση με τις άλλες περιοχές (*Statistics Canada*, 1996), τα κυρίαρχα ΜΜΕ επέμεναν ότι αυτό ήταν μια μάχη μεταξύ μικρών επιχειρήσεων και των μονολιθικών, πανίσχυρων μεγάλων επιχειρήσεων. Ο νόμος 44, κεραυνοβόλησε η *Globe & Mail* ήταν μια προσπάθεια της «τελευταίας επιζήσας εκκεντρικής κυβέρνησης του NDP» να «σκληρώσει τον ιδιωτικό τομέα» (*Globe & Mail*, 17-7-1997: B2).

προσωπικό μειώθηκε από 10.000 το 1992-3 σε κάτω από 4.000 το 1994-5. Επίσης, το Υπουργείο Περιβάλλοντος έπαψε να θεωρείται κύριο υπουργείο, λαμβάνοντας μικρότερη αξία μέσα στο υπουργικό συμβούλιο, στις κυβερνητικές προτεραιότητες και αποφάσεις και (ακόμα) λιγότερη χρηματοδότηση (*Globe & Mail*, 30-7-1997: A3, 19-8-1997: A1, 27-5-1998: A3). Οι ομοσπονδιακές διώξεις για το περιβάλλον μειώθηκαν κατά 78% από το 1992 (*Globe & Mail*, 23-3-1999: A7).

Στην επαρχία του Οντάριο η προστασία του περιβάλλοντος έχει αποτελέσει ιδεολογικό στόχο από το 1995, όταν η νεοφιλελεύθερη κυβέρνηση ανέλαβε μετά το αριστερής τάσης NDP (που ήταν στην εξουσία μεταξύ 1991-5). Από το 1987-8 μέχρι το 1993-4 το Υπουργείο Περιβάλλοντος του Οντάριο ήταν ένα από τα καλύτερα της χώρας με υψηλά ποσοστά καταδικών και 200-300 διώξεις ετησίως (Gallon, 1996). Αλλά το 1995-6 που απολύθηκαν 725 υπάλληλοι από τους τομείς επιβολής και έρευνας, οι διώξεις μειώθηκαν από 1.640 το 1994 σε 724 το 1996. Οι διώξεις μειώθηκαν κατά 74% σε μερικές περιοχές, τα πρόστιμα έπεσαν κατά 57% μεταξύ 1995 και 1996. Τα μέσο πρόστιμο για ρύπανση έπεσε από το υψηλό ποσό των 3.633.095 \$ το 1992 στα 1.204.034 το 1997.⁵¹ Το 1997 απολύθηκαν αρκετές εκατοντάδες υπάλληλοι υπεύθυνοι για τον έλεγχο και την έρευνα της ποιότητας του αέρα και του νερού, ο αριθμός των επιθεωρητών ρύπανσης έπεσε κατά 28% μεταξύ 1995 και 1998 (*Globe & Mail*, 22-6-1998: A1). Ο ετήσιος προϋπολογισμός λειτουργίας που ήταν 390 εκατομμύρια \$ το 1993-4, μειώθηκε στα 150 εκατομμύρια \$ το 1995-6 και περικόπηκε κατά ακόμα 1/3 το 1997. Συνολικά, οι διώξεις μειώθηκαν κατά 50% από το 1992 μέχρι το 1997.⁵²

Παρά τους ισχυρισμούς ότι το να επιτραπεί στη βιομηχανία («στον πελάτη» σύμφωνα με τη νέα ρυθμιστική ορολογία) να θέσει την περιβαλλοντική ατζέντα, θα οδηγήσει σε πιο αποτελεσματική προστασία, αυτό που φαίνεται να συμβαίνει είναι το αντίστροφο. Το 1997 η Talking Stock, μια αναφορά που δόθηκε από την Επιτροπή Περιβαλλοντικής Συνεργασίας του NAFTA, χαρακτήριζε το Οντάριο ως την τρίτη περισσότερο ρυπαίνουσα περιοχή στη Β. Αμερική, μετά από το Τενεσί και το Τέξας, σε ότι αφορά τη συμβολή στη ρύπανση του αέρα, του νερού και του εδάφους (*Globe & Mail*, 13-1-1997: A15). Επτά канаδικές εγκαταστάσεις ήταν μεταξύ των 50 πρώτων ρυπαντών στη Β. Αμερική, οι περισσότερες εξ αυτών στο Οντάριο. Ο Καναδάς παραδέχτηκε ότι οι βιομηχανίες του δεν κατόρθωσαν να επιτύχουν τους στόχους που τέθηκαν στην Earth Summit το 1992 στη Βραζιλία. Η παραγωγή του Καναδά σε αέρια του θερμοκηπίου αυξήθηκε κατά περισσότερο από 10% μεταξύ 1990-2000. Και οι ομοσπονδιακές δεσμεύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος που αναλήφθηκαν στο Κιότο τον Δεκέμβριο του 1997 είναι απίθανο ακόμα και να νομοθετηθούν (*Globe & Mail*, 15-8-1997: A14, 4-10-: D1, *Toronto Star*, 11-4-1998: E5, Nikiforuk, 1997, Emmett, 1998).

Περίεργως, μια πιο επιθετική, προσανατολισμένη στον νόμο προσέγγιση για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα έχει κερδίσει έδαφος σε ορισμένες περιοχές των ΗΠΑ. Το 1982 δημιουργήθηκε μια μονάδα για περιβαλλοντικά εγκλήματα (σε άλλες περιοχές το συγκεκριμένο έτος παρατηρήθηκε η μεγιστοποίηση της απορρύθμισης) και οι ποινικές διώξεις από την Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος (Environmental Protection Agency) αυξήθηκαν από 59 το 1988 σε 278 το 1997 (*Globe & Mail*, 23-3-1999: A7). Αν και δεν είναι εντυπωσιακή για μια χώρα 220 εκατομμυρίων, η καταγραφή αυτή θα πρέπει να συγκριθεί με ενέργειες σε εύρος πολιτείας και ακόμα πόλης, ενώ οι νέοι αστικοί νόμοι που επιτρέπουν σε ιδιώτες να μηνύουν για μη συμμόρφωση με τα ομοσπονδιακά νομοθετήματα χωρίς να υποχρεούνται να αποδείξουν βλάβη, αποτελούν μια αποτελεσματική στρατηγική στην ιδιαίτερα φιλόδοξη αμερικανική κουλτούρα. Οι μηχανισμοί της αγοράς που εξάλειψαν αλλού το επιχειρηματικό έγκλημα μερικές φορές συνάντησαν επιτυχημένη αντίσταση, μερικές φορές μετέλθαν καινοτόμους τρόπους (Grabosky και Braithwaite, 1993, Gunningham, 1993). Οι άδειες ρύπανσης, οι διαφορές στη φορολόγηση, οι εμπορεύσιμες (tradeable) άδειες εκπομπής και οι βασισμένες στην ασφάλιση στρατηγικές, αν και δεν αποτελούν πανάκεια, είχαν κάποια

⁵¹ Η πρόσβαση στις πληροφορίες αποτελεί επίσης μια δυσκολία, τα «πραγματικά» νούμερα μπορεί να είναι ακόμα μικρότερα. Το Καναδικό Ινστιτούτο για την Περιβαλλοντική Νομοθεσία και Πολιτική ισχυρίζεται ότι τα επίπεδα των προστίμων στην πραγματικότητα φτάνουν συνολικά τα 955.000 \$ μόνο.

⁵² Αυτό το ρεκόρ δεν είναι σύνθηρος μόνο όσον αφορά την ταχύτητα. Στην Αλμπέρτα ο προϋπολογισμός του Υπουργείου Προστασίας του Περιβάλλοντος μειώθηκε από 405 εκατομμύρια \$ το 1992-3 στα 275 εκ. \$ το 1996-7. Μείωση πραγματοποιήθηκε ακόμα και στο Κεμπέκ, όπου το ισχυρό κράτος ήταν ιστορικά κεντρικό διατηρώντας τη γαλλική παράδοση (*Globe & Mail*, 27-5-1998: A1, σ. 3).

επιτυχία όταν χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο συμπληρωματικά παρά αντικαθιστώντας τις κρατικές ρυθμίσεις. Αν και η απορρύθμιση συνεχίζεται και ορισμένες διορθωτικές προσπάθειες απέβησαν καταστροφικές (όπως οι νόμοι Superfund για τον καθαρισμό χώρων απόρριψης τοξικών),⁵³ το αμερικανικό παράδειγμα δείχνει ότι μπορεί να υπάρχει ζωή μετά το επιχειρηματικό έγκλημα αν υπάρξουν καλά θεμελιωμένες κινήσεις πολιτών και μια ενεργός δημοκρατική κουλτούρα – αλλά μπορεί κανείς να υποβάλλει μηνύσεις για μη συμμόρφωση μόνο αν υφίστανται οι νόμοι με τους οποίους θα πρέπει να συμμορφωθεί κάποιος!

Ερμηνεύοντας την εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος

Στην πρώτη ενότητα περιγράφηκε η απορρύθμιση, η αποεγκληματοποίηση και η «συρρίκνωση» του επιχειρηματικού εγκλήματος, καθώς και η προκύπτουσα εξαφάνισή του. Στην παρούσα ενότητα εξετάζονται οι διανοητικοί ισχυρισμοί που νομιμοποιούν την εξαφάνιση: διατυπώνεται το επιχείρημα ότι το επιχειρηματικό έγκλημα καταργήθηκε επειδή έγιναν πιστευτοί και δημοφιλείς εξειδικευμένοι γνωσιακοί ισχυρισμοί που ωφελούσαν τις κυρίαρχες ομάδες και πάνω σε αυτούς βασίστηκαν οι ενέργειες που αναλήφθηκαν. Οι κύριοι ισχυρισμοί που έκαναν πραγματικότητα αυτή την εξαφάνιση προέρχονταν από δεξαμενές σκέψης, από ερευνητικά εργαστήρια και αίθουσες διδασκαλίας θεσμών που ευθύνονται για τη νομιμοποίηση γνωσιακών ισχυρισμών, κυρίως στη Δύση, κυρίως στις ΗΠΑ (η προεξάρχουσα παγκόσμια οικονομία και κράτος). Ο βαθμός αποδοχής αυτών των ισχυρισμών ενισχύθηκε στη διαδρομή τους από τα ακαδημαϊκά έντυπα στην οικονομική πολιτική και στη νομοθεσία, παρουσίαζε διακυμάνσεις από χώρα σε χώρα και ανά τύπο επιχειρηματικού εγκλήματος. Αυτό είναι αναμενόμενο από τη στιγμή που η δημιουργία ισχυρισμών πραγματοποιείται από σημαντικούς δρώντες σε κύριους θεσμούς της οικονομίας και του κράτους, μέσω αγώνων, συμβιβασμών και διαπραγματεύσεων με συναδέλφους τους σε άλλους θεσμούς.⁵⁴ Έτσι, μερικοί ισχυρισμοί γίνονται αποδεκτοί, ορισμένοι απορρίπτονται, όλοι αλλάζουν κατά τη διαδικασία. Μεταβαλλόμενες απόψεις για τον ρόλο της κυβέρνησης σε σχέση με τις επιχειρήσεις αντανακλώνται και ενισχύονται στις καθημερινές αποφάσεις για προαγωγές και προσλήψεις (για παράδειγμα, αν θα αυξηθεί η αναλογία των οικονομολόγων έναντι των κοινωνιολόγων ή των νομικών στην Industry Canada), εκδηλώνονται στη γλώσσα που χρησιμοποιείται σε έγγραφα θέσης (η μεταβολή από τη «βιομηχανία ως παραβάτη» στη «βιομηχανία ως πελάτη») και τελικά στις πολιτικές που υιοθετούνται.

Ωστόσο οι γνωσιακοί ισχυρισμοί που έκαναν πραγματικότητα την εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος δεν επικράτησαν επειδή ήταν «εμφανώς» πιο αληθείς, ούτε και επειδή τα παλαιότερα επιχειρήματα «αποδείχθηκαν» λανθασμένα. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει «αλήθεια» ή ότι όλοι οι αληθείς ισχυρισμοί είναι ίσοι (μια καθαρά σχετικιστική θέση). Όπως επιμένουν οι Salter (1988) και Van den Daele (1992), τουλάχιστον ορισμένα ζητήματα επιστημονικών «δεδομένων» δεν μπορούν να αναχθούν σε κοινωνική επιλογή ή ιδεολογική και κοινωνική κατασκευή. Αυτό *πράγματι* σημαίνει ότι αληθείς ισχυρισμοί που υπηρετούν τα κυρίαρχα συμφέροντα εξετάζονται λιγότερο εντατικά («φιζώνουν» γρήγορα), ότι απαιτείται λιγότερη ανεξάρτητη επαλήθευση τέτοιων ισχυρισμών πριν νομιμοποιηθούν και γίνουν αποδεκτοί ως αληθείς από την πολιτική, τη δημοσιογραφική και την οικονομική ελίτ. Τα δεδομένα που δεν εξυπηρετούν τα κυρίαρχα συμφέροντα «είναι δυσκολότερο να ακουστούν»: αν η βάση τους είναι επιστημονική, απαιτείται περισσότερη επιστήμη για να γίνουν «οριστικοί» οι ισχυρισμοί αυτοί, αν είναι κοινωνιολογική (ή οποιουδήποτε τομέα που δεν μπορεί να βασίσει τους ισχυρισμούς του σε αριθμούς, όπως η ιστορία και η φιλοσοφία),⁵⁵ τότε οι ισχυρισμοί του είναι απίθανο να ακουστούν (έξω από αίθουσες

⁵³ Στην περίπτωση του Superfund πλούτισαν οι δικηγόροι σε βάρος τόσο των θυμάτων όσο και της βιομηχανίας, ενώ ιδιαίτερα σκληρά επλήγησαν οι μικρές επιχειρήσεις (Barnett, 1994).

⁵⁴ Αντίθετα από τους δεσπότες θεσμούς και δρώντες, οι ισχυρισμοί των αντι-ηγεμονικών εκπροσώπων (για παράδειγμα από κοινωνικά κινήματα και οργανώσεις) είναι απίθανο ακόμα και να ληφθούν υπ' όψη (όχι να ακουστούν) χωρίς εκτεταμένους αγώνες, δημοσιότητα και στήριξη.

⁵⁵ Οι αριθμοί είναι ο αμέσως επόμενος καλύτερος εγγυητής νομιμοποίησης (μετά τη φυσική επιστήμη, η οποία αντιμετωπίζεται ως βασισμένη σε πειραματικές διαδικασίες). Αν οι ισχυρισμοί ενός επιστημονικού τομέα δεν μπορούν να βασιστούν στη φυσική επιστήμη, ο επόμενος καλύτερος τρόπος είναι η γλώσσα της στατιστικής.

σεμιναρίων ακαδημαϊκών θεσμών, που συχνά λειτουργούν ως παιδικοί σταθμοί – ή μονάδες εντατικής θεραπείας – για αντι-ηγεμονικούς ισχυρισμούς) (Braithwaite, 1994). Η υπερθέρμανση του πλανήτη χρησιμεύει ως ένα παράδειγμα βασισμένων στην επιστήμη ισχυρισμών που έρχονται αντιμέτωποι με τα κυρίαρχα συμφέροντα: ότι η καύση των υδρογονανθράκων προκαλεί μια άνευ προηγουμένου αύξηση των μέσων θερμοκρασιών που θα έχει ως αποτέλεσμα το λιώσιμο των πάγων, την άνοδο του επιπέδου της θάλασσας, την εξαφάνιση ζωικών ειδών και την καταστροφή ανθρώπινων πληθυσμών, συνεχίζει να αντιμετωπίζεται από τα ΜΜΕ και την κυβέρνηση ως ένας ισχυρισμός κάποιων επιστημόνων (και «συγκεκριμένων συμφερόντων») για τον οποίο δεν υπάρχουν «οριστικές αποδείξεις». Οι αυστηρές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις στη βιομηχανία για την περικοπή της χρήσης αυτών είναι επομένως «πρόωρες». Παρά τις δεκαετίες έρευνας και τις εκατοντάδες μελέτες που οδήγησαν σε σχεδόν παγκόσμια επιστημονική συναίνεση, οι απόψεις μιας ελάχιστης μειονότητας ετερόδοξων επιστημόνων (η εργασία των οποίων συχνά χρηματοδοτείται από τις βιομηχανίες τα κέρδη των οποίων διακυβεύονται) αντιμετωπίζονται ως εξίσου νομιμοποιημένες. Ο αγώνας ανάμεσα στην κοινωνιολογία του επιχειρηματικού εγκλήματος και στους ισχυρισμούς των νεοφιλελεύθερων οικονομικών για τον σωστό ρόλο των δυνάμεων της αγοράς έναντι του ποινικού νόμου στη ρύθμιση αποτελεί ένα παράδειγμα των γνωσιακών ισχυρισμών που δεν έχουν τη νομιμοποίηση της φυσικής επιστήμης απέναντι στους ισχυρισμούς που είναι συμβατοί με τα κυρίαρχα συμφέροντα.

Η υποτιθέμενη σχέση μεταξύ αλήθειας και (φυσικής ή βασισμένης σε αριθμούς κοινωνικής) επιστήμης, τότε έχει ως εξής. Πρώτον, η επιστήμη δεν παράγει αλήθεια, ανακαλύπτει συσχετίσεις, και σε αυτή τη βάση, διατυπώνει πιθανούς ισχυρισμούς που συνοδεύονται από ποσοστά αβεβαιότητας. Τα δεδομένα αυτά ποτέ δεν «μιλούν από μόνα τους», οι κοινωνικές και πολιτικές τους επιδράσεις θα πρέπει να ερμηνευτούν. Η επιστήμη δεν μπορεί να ισχυριστεί κάτι με βεβαιότητα, μπορεί μόνο να επιβεβαιώσει ότι, στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, μερικά «δεδομένα» φαίνονται περισσότερο πιθανά από άλλα (Callon & Latour, 1981, Latour, 1983, Callon & Law, 1989, Cambrosio και συν., 1992, Hilgartner, 1992). Όταν αυτές οι ερμηνείες τεθούν σε «δεδομένα» προερχόμενα από την επιστήμη έχουν συνέπειες: θα δώσουν αξία σε ορισμένα συμφέροντα και θα απειλήσουν άλλα. Οι κύριες ελίτ στη νέα παγκόσμια οικονομία έχουν συμφέροντα με βαρύ εξοπλισμό – δις δολάρια, παγκόσμια φήμη, την εξουσία κρατών και ολόκληρων περιοχών – στην επίτευξη αποδοχής ορισμένων ερμηνειών και απόρριψης άλλων. Η ερμηνεία των «νόμων» της αγοράς σε συμφωνία με τις νεοφιλελεύθερες αρχές, για παράδειγμα, ενισχύει προσπάθειες από τις κυρίαρχες τάξεις του πρώτου κόσμου να επεκτείνουν τα προνόμιά τους με πολλούς τρόπους. Η ερμηνεία επιστημονικών δεδομένων με τρόπους που «αποδεικνύουν» ότι τα γενετικά τροποποιημένα φυτά είναι ασφαλή, αξίζει τρισεκατομμύρια για τις πολυεθνικές εταιρείες που έχουν τις πατέντες για αυτά τα γενετικά υλικά και για κράτη που εγγυώνται τη νομιμοποίησή τους. Όλο και περισσότερο, τα κυρίαρχα συμφέροντα χρηματοδοτούν άμεσα την επιστήμη (καθώς έχουν κλείσει τα εργαστήρια που χρηματοδοτούνται από το δημόσιο και από τα πανεπιστήμια), επομένως ορισμένα είδη ερωτημάτων είναι πιθανότερο να τεθούν και να παραχθούν συγκεκριμένες γνώσεις. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι αντι-ηγεμονικές αλήθειες δεν μπορούν ποτέ να ανακαλυφθούν, να ακουστούν ή να γίνουν αποδεκτές ως δεδομένα. Το DDT (τελικά) απαγορεύτηκε (στις χώρες της Δύσης), οι κίνδυνοι από τη διοξίνη έγιναν (τελικά) αποδεκτοί ως δεδομένο, η θαλιδομίδη απαγορεύτηκε, ο καπνός ενδεχομένως. Στις κοινωνικές επιστήμες τα φεμινιστικά κοινωνικά κινήματα κατόρθωσαν να θέσουν σε αμφισβήτηση την αλήθεια των πατριαρχικών ισχυρισμών, δίνοντας αξία στους ισχυρισμούς ισότητας των (κυρίως της ανώτερης μεσαίας τάξης, λευκών) γυναικών. Ωστόσο οι αντι-ηγεμονικοί ισχυρισμοί που δεν μπορούν να ντυθούν με τον μανδύα της φυσικής επιστήμης, της μητέρας κάθε νομιμοποίησης, είναι πιο πιθανό να «μαραθούν» και να πεθάνουν.

Οι γνωσιακοί ισχυρισμοί είναι πιθανότερο να υπερνικήσουν όταν είναι συμβατοί με τα ηγεμονικά συμφέροντα. Στις δυτικές καπιταλιστικές κοινωνίες τα ηγεμονικά συμφέροντα είναι εκείνα που εκπροσωπούνται από κοινωνικούς δρώντες και ομάδες που καταλαμβάνουν θέσεις λήψης αποφάσεων σε κεντρικούς θεσμούς της οικονομίας (ειδικά σε πολυεθνικές επιχειρήσεις) και την πολιτεία ή το κράτος. Στις ΗΠΑ αυτό το ιστορικό μπλοκ περιλαμβάνει «το επιχειρηματικό κεφάλαιο, την επαγγελματική και τεχνοκρατική ελίτ, τους αξιωματούχους του δημοσίου που συνδέονται με την οικονομική πολιτική και / ή την ασφάλεια του κράτους» (Pearce & Tombs, 1988: 37). Τα συμφέροντα, οι ιδέες και η κατανόηση του κόσμου που ενστερνίζονται (και διαπραγματεύονται μεταξύ τους) οι ομάδες αυτές και οι θεσμοί που ελέγχουν, καθίστανται ηγεμονικά όταν γίνονται ευρέως αποδεκτά και συνιστούν την «κοινή λογική» μέσω της οποίας οι υπόλοιποι εξ ημών κατανοούν τον κόσμο (Gramsci, 1975). Η ηγεμονική κυριαρχία δεν είναι

ποτέ απόλυτη, ποτέ στατική, πάντα αμφισβητείται, λιγότερο ή περισσότερο, εσωτερικά και εξωτερικά. Η καταστολή και ο καταναγκασμός – σε μεγάλο βαθμό αλλά όχι αποκλειστικά επικεντρωμένος στο κράτος – είναι επίσης πανταχού παρόντα, οι κρατικοί θεσμοί είναι πράγματι οι κρίσιμοι τομείς πάλης. Αλλά το εκπληκτικό σχετικά με τους γνωσιακούς ισχυρισμούς που έκαναν πραγματικότητα την εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος είναι το πόσο μικρή αντίσταση συνάντησαν.

Ποιοι ήταν, επομένως, οι γνωσιακοί ισχυρισμοί που νομιμοποίησαν την εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος και πώς αυτοί συνδέονται με τα ηγεμονικά συμφέροντα; Η αντεπανάσταση των επιχειρήσεων θεμελιώθηκε παντού σε επιχειρήματα που συνδέονται με τον μονεταρισμό και τα νεοφιλελεύθερα οικονομικά της «Σχολής του Σικάγο».⁵⁶ Οι ιδέες αυτές δεν βασίζονται στη φυσική επιστήμη, αλλά μιλούν με τη γλώσσα της στατιστικής: όλα τα σημαίνοντα άρθρα βάσισαν τους ισχυρισμούς τους σε πολύπλοκα μαθηματικά μοντέλα και τύπους. Οι ισχυρισμοί αυτοί που επαναδόμησαν τον δυτικό καπιταλισμό στη διάρκεια των τελευταίων δυο δεκαετιών, παρουσιάζουν μια οντολογία της ιδιοκτησίας και των αγορών και μια θεωρία δράσης που εξηγεί την παραγωγή. Οι υποστηρικτές επιχειρηματολογούν ότι η ανεμπόδιστη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς είναι η κύρια επιταγή που οδηγεί τις καπιταλιστικές οικονομίες. Οι δυνάμεις της αγοράς δημιουργούν πλούτο, που καθοδηγεί την πρόοδο και τον νεωτερισμό και δημιουργεί όλα τα οφέλη στις βιομηχανοποιημένες κοινωνίες (Friedman, 1962). Ο αρχικός στόχος των νεοφιλελεύθερων οικονομολόγων⁵⁷ ήταν η διανοητική εκτόπιση των οικονομικών του Κέινς, που κατηγορήθηκε για τη νομιμοποίηση της κυβερνητικής παρέμβασης στην οικονομία και την επινόηση του κράτους πρόνοιας. Οι κεϋνσιανοί παρεξέκλιναν από τις σχολές του *laissez-faire* λέγοντας ότι τα κρατικά προγράμματα που αυξάνουν τη ζήτηση για τη δημιουργία πλήρους απασχόλησης κατέστησαν τα καπιταλιστικά συστήματα περισσότερο και όχι λιγότερο αποτελεσματικά (Marchak, 1991). Αυτό αποτελεί αίρεση στον νεοφιλελευθερισμό που λέει ότι τα συστήματα των αγορών μπορούν να λειτουργήσουν με μέγιστη αποτελεσματικότητα όταν δεν υπάρχουν τεχνητοί φραγμοί, όπως κυβερνητικές ρυθμίσεις, δασμοί ή επιχορηγήσεις, για να τα παρεμποδίζουν. Οι αγορές θα πρέπει να «αφεθούν ελεύθερες» να ακολουθήσουν την εσωτερική τους λογική, η οποία είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους. Το κράτος δεν έχει κάποιο ρόλο εκτός από το να φύγει από τη μέση. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει επομένως να καταργήσουν όλες τις πολιτικές που στοχεύουν στη ρύθμιση, στην εξανθρώπιση και στην πειθαρχία των δυνάμεων της αγοράς (Posner, 1976, 1977). Η ιδέα που αποτελεί το θεμέλιο του κράτους πρόνοιας ότι η κυβέρνηση έχει καθήκον να προστατεύει τους πολίτες από τις υπερβολές των καπιταλιστικών συστημάτων, απορρίπτεται. Η ρύθμιση γίνεται αντιληπτή ως άστοχη εμπλοκή στις οικονομικές υποθέσεις των πολιτών στην καλύτερη περίπτωση και ως χυδαία και ασυγχώρητη κλοπή στη χειρότερη περίπτωση. Στα δημοσιεύματα του επιχειρηματικού τύπου, η ρύθμιση αποτελεί έναν «δειλό» τρόπο για να αυξήσει η κυβέρνηση τα επίπεδα φορολόγησης (editorial στο περιοδικό *The Economist*, ανατύπωση στο *Globe & Mail*, 29-7-1996: A15).

Οι νεοφιλελεύθεροι ισχυρισμοί προκάλεσαν και διανοητική επαναδόμηση των επιχειρήσεων. Στο κεϋνσιανό λεξιλόγιο η επιχείρηση ήταν ένας τεχνητός οργανισμός που αδειοδοτείται από το πολιτικό κράτος που χορηγεί στους μελλοντικούς επενδυτές το προνόμιο περιορισμένης ευθύνης. Η επιχείρηση έτσι φέρει κοινωνική ευθύνη απέναντι στο κράτος και μέσω αυτής στα άτομα που αυτό εκπροσωπεί. Τα οικονομικά της σχολής του Σικάγο τη μετασχηματίζουν σε «μια απλή συσκευή μείωσης του κόστους των συναλλαγών για τα συμβαλλόμενα μέρη» (Glasbeek, 1995: 111). Αυτή η κομψή, μινιμαλιστική άποψη καθιστά την επιχείρηση μια ανεξάρτητη οντότητα χωρίς υποχρεώσεις σε οποιαδήποτε ομάδα πλην των μετόχων της και χωρίς άλλο νομιμοποιημένο στόχο πέρα από τη μεγιστοποίηση του κέρδους (Pearce &

⁵⁶ Αν και δεν υπάρχει ομοφωνία για τον ρόλο των αγορών ή για το μυστικό της οικονομικής ανάπτυξης στον επιστημονικό κλάδο των Οικονομικών, είναι γενικά αποδεκτό ότι τα οικονομικά του *laissez-faire*, κυρίαρχα για 200 περίπου χρόνια, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα έδωσαν τη θέση τους στον κεϋνσιανισμό (η γένεση του κράτους πρόνοιας), που οδήγησε τώρα στον μονεταρισμό. Οι πολυάριθμες υποσχολές μέσα στον μονεταρισμό δεν μπορούν να συζητηθούν στο παρόν άρθρο, αυτό που έχει σημασία εδώ είναι γιατί μια ομάδα οικονομικών ισχυρισμών κατόρθωσαν να ακουστούν.

⁵⁷ Η ορολογία προκαλεί σύγχυση. Οι νεοφιλελεύθερες ιδέες οδηγούν σε συντηρητικές πολιτικές. Αποτελούν φιλελεύθερες προεκτάσεις της κλασικής φιλελεύθερης σκέψης που «θεοποιεί» τα δικαιώματα του ατόμου έναντι του «καταναγκαστικού κράτους» (Marshall, 1998, σ. 445).

Tombs, 1992).⁵⁸ Μια λογική συνέπεια είναι ότι οι επιχειρήσεις έχουν μια ηθική υποχρέωση να «εκπαιδεύσουν» την κυβέρνηση και το κοινό να ανθίστανται στις ρυθμίσεις, να επιζητούν την κατάργησή τους και, αν είναι αναγκαίο, να μην υπακούουν ή να διαφεύγουν.

Με την έλευση του στασιμοπληθωρισμού (ταυτόχρονη ύφεση και πληθωρισμός) στη δεκαετία του '70 και το μειούμενο ποσοστό των υπερκερδών (Ο' Connor, 1973), τα επιχειρήματα αυτά βρήκαν οπαδούς.⁵⁹ Τα μεγάλα αμερικανικά Πανεπιστήμια άρχισαν να προσλαμβάνουν προσωπικό εκπαιδευμένο από τους στοχαστές της σχολής του Σικάγο, απόφοιτοι σπουδαστές δημοσίευσαν διδακτορικά και άρθρα, ιδιωτικές και δημόσιες δεξαμενές σκέψης πραγματοποίησαν συνέδρια και δημοσιοποίησαν τα βασικά επιχειρήματα. Τα βραβεία Νόμπελ στα Οικονομικά πήγαιναν σε εκπροσώπους του μονεταρισμού παρά του κεϋνσιανισμού. Εκτός ακαδημαϊκής κοινότητας, οι απόφοιτοι εξασφάλιζαν θέσεις σε σημαντικούς οικονομικούς θεσμούς, καταλάμβαναν θέσεις κυβερνητικών συμβούλων, ανεξάρτητων ειδικών και απέκτησαν φήμη ως «γκουρού» των επιχειρήσεων. Μια νέα οικονομική ορθοδοξία θεμελιωνόταν. Οι ατομικιστικές, κοινωνικά συμβατικές ιδέες της παρείχαν «λεξιλόγια κινήτρων» που οι αξιωματούχοι του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για να απονομιμοποιήσουν και στη συνέχεια να καταργήσουν τις κυβερνητικές ρυθμίσεις (Melossi, 1993). Με περισσότερα άτομα σε θέσεις – κλειδιά να ταυτίζονται με αυτούς τους ισχυρισμούς, κατέστησαν η νέα «κοινή λογική» για την κρατική και την επιχειρηματική ελίτ. Επειδή οι ΗΠΑ είναι το κύριο πεδίο άσκησης για τους επιχειρηματίες και οικονομολόγους, οι ιδέες που κυριάρχησαν εδώ αποτέλεσαν το υπόδειγμα για ολόκληρο τον κόσμο (Braithwaite, 1994).

Έτσι στην αναθεώρηση των καναδικών νόμων για τις κοινοπραξίες / καρτέλ, οι νεοφιλελεύθεροι ισχυρισμοί χρησιμοποιήθηκαν για να ειπωθεί ότι οι κυβερνητικές ρυθμίσεις για τα μονοπώλια και τα καρτέλ ήταν ανεπαρκείς. Οι δυνάμεις της αγοράς μόνες τους θα μπορούσαν να θέσουν σε πειθαρχία τους πιθανούς παραβάτες, ειδικά μετά την καθιέρωση του ελεύθερου εμπορίου και είναι φθηνότερες και πιο αποτελεσματικές από τις κυβερνητικές ρυθμίσεις και τους ποινικούς νόμους. Οι δασμοί και άλλοι «τεχνητοί» φραγμοί ήταν και έπρεπε να γίνουν παρελθόν. Επιπλέον, η NAFTA (North American Free Trade Agreement), που υπογράφηκε το 1988, θα καθιστούσε αδύνατη τη δημιουργία μονοπωλίων ή καρτέλ για τους εγχώριους παραγωγούς. (Οι κίνδυνοι των διεθνών καρτέλ δεν συζητήθηκαν δημόσια, αλλά αν αυτό είχε γίνει θα είχαν αναφερθεί ως παράγοντες πειθαρχησης οι δυνάμεις της αγοράς). Το ελεύθερο εμπόριο έκανε επίσης ακόμα πιο αναγκαίο για τις καναδικές εταιρείες να διατηρήσουν τα κόστη χαμηλά, αλλιώς δεν θα ήταν ανταγωνιστικές και θέσεις εργασίας, επενδύσεις και ευημερία θα μετανάστευαν σε χώρες με χαμηλούς μισθούς, χωρίς ρυθμίσεις.⁶⁰

Τα επιχειρήματα αυτά συμπληρώθηκαν με τις παραδοσιακές φιλοσοφικές και νομικές ενστάσεις για το επιχειρηματικό έγκλημα και για τη ρύθμιση των επιχειρήσεων, όπως οι ισχυρισμοί ότι το ποινικό δίκαιο δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται ποτέ σε στελέχη επιχειρήσεων επειδή δεν είναι «πραγματικοί εγκληματίες». («Πραγματικοί» εγκληματίες είναι οι φτωχοί άνθρωποι, οι περιθωριακοί - οι νέοι, μαύροι / ιθαγενείς άντρες). Τα επιχειρηματικά αδικήματα είναι *mala prohibita* και όχι *mala in se* (δηλαδή άδικα επειδή απαγορεύονται από την κυβέρνηση και όχι εγγενώς κακά). Σε αντίθεση με τη «συνήθη» κλοπή και τη βιαιοπραγία, δεν τραυματίζουν κάποιον. Ή οι επιχειρηματικές παραβάσεις (transgressions) παρουσιάζονται ως σπάνια, τυχαία συμβάντα που προκαλούνται από τεχνολογική ή οργανωσιακή πολυπλοκότητα. Τέλος, ειρωνικά, αναφέρονται κοινωνιολογικά επιχειρήματα από τη βιβλιογραφία για το επιχειρηματικό έγκλημα που δείχνουν ότι το ποινικό δίκαιο αποδεικνύεται πολύ αναποτελεσματικό στην αντιμετώπιση του επιχειρηματικού εγκλήματος. Όπως δείχνει αυτή η βιβλιογραφία, η επιβολή του

⁵⁸ Αυτό αφορά τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Οι δημόσιες επιχειρήσεις είναι αναποτελεσματικές εξ ορισμού (καθώς και ηθικά αποτρόπαιες από τη στιγμή που εκπροσωπούν «αθέμιτο» ανταγωνισμό).

⁵⁹ Οι ιδέες αυτές γνωστοποιήθηκαν στη δεκαετία του '50 και νωρίτερα, ενόσω το κράτος πρόνοιας και ο κεϋνσιανισμός ήταν σε άνθηση, αλλά δεν «ρίζωσαν» παρά στη δεκαετία του '70 και του '80.

⁶⁰ Αλλά από τη στιγμή που οι ιδιωτικές επενδύσεις είναι η μόνη μη στιγματισμένη πηγή εργασίας στην καπιταλιστική οικονομία και οι θέσεις εργασίας είναι η μόνη μη στιγματισμένη πηγή εισοδήματος, τα κράτη συχνά ωθούνται από τους ψηφοφόρους (πολίτες που δεν ανήκουν σε ελίτ) να «φέρουν επενδύσεις» με την ελπίδα της δημιουργίας θέσεων εργασίας.

ποινικού δικαίου είναι δαπανηρή, οι νόμοι είναι κακογραμμένοι και γεμάτοι παραθυράκια, οι ελεγκτές πρέπει να αφήνουν το αδίκημα να εξελιχθεί για να συλλέξουν αποδείξεις που θα σταθούν στο δικαστήριο, πολλαπλασιάζοντας έτσι τη ζημία και η δικαστική απροθυμία να επιβληθούν σοβαρές ποινές κατέστησαν το επιχειρηματικό έγκλημα μια υψηλού κέρδους, χαμηλού ρίσκου επένδυση (Clinard & Yeager, 1980, Bardach & Kagan, 1982, Hawkins, 1984, Levi, 1984, 1993, Shapiro, 1984, 1985, Braithwaite, 1985b, Grabosky & Braithwaite, 1986, 1993, Gunningham, 1987, Coleman, 1989, Tucker, 1990, Yeager, 1991, Ayres & Braithwaite, 1992).

Για ποιο λόγο τότε ακούστηκαν αντιρυθμιστικά επιχειρήματα κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90, αλλά όχι του '60 και του '70, όταν οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής ήταν περισσότερο συντονισμένοι στη συζήτηση για το επιχειρηματικό έγκλημα με τους ισχυρισμούς ότι το ποινικό δίκαιο θα πρέπει να ενισχυθεί για να αντιμετωπίσει τους επιχειρηματικούς εγκληματίες, η ρύθμιση κάθε είδους θα πρέπει να αυξηθεί και φτωχοί και πλούσιοι παραβάτες, επιχειρηματίες και άτομα, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται το ίδιο; Ασφαλώς δεν παράχθηκαν καινούργια δεδομένα που να αποδεικνύουν ότι τα μονοπώλια και τα oligopώλια είναι καλό πράγμα. Και ορισμένοι από τους ισχυρισμούς που χρησιμοποιήθηκαν για να υποστηριχθεί η απορρύθμιση είναι εμφανώς ιδεολογικοί, όπως η άποψη ότι οι αντικοινωνικές δράσεις που επιτελούνται από στελέχη επιχειρήσεων είναι *mala prohibita*, ενώ εκείνες που κάνουν άνεργα παιδιά του δρόμου είναι *mala in se*. Με απλά λόγια, αυτό σημαίνει ότι τα ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων (δηλαδή «άτομα σαν και μένα») δεν κάνουν σκόπιμα επιβλαβείς πράξεις. Αλλά το κάθε παιδί ενός γκέτο που πουλά κρακ στους συντρόφους του «στοχεύει πραγματικά» να οδηγήσει στον εθισμό ολόκληρη τη γειτονιά. Και κάθε μεθυσμένος οδηγός που η απρόσεκτη πράξη του προκαλεί τον θάνατο αθώων ανθρώπων και καταλήγει στη φυλακή για πολλά χρόνια, είναι κατά κάποιον τρόπο περισσότερο ένοχος από το στέλεχος ενός ορυχείου που σκοτώνει δεκάδες άτομα, επειδή επανειλημμένα δεν επιδιορθώνει επικίνδυνες βλάβες υπογείως. [Αυτό το επιχείρημα είναι προχωρημένο παρά το γεγονός ότι το στέλεχος, σε αντίθεση με τον μεθυσμένο οδηγό, δεν θέτει ποτέ τη δική του ζωή σε κίνδυνο και αντλεί κέρδος από την αμέλειά του (Pearce, 1993)]. Μερικά επιχειρήματα απλώς δεν είναι σωστά – το επιχειρηματικό έγκλημα προκαλεί θύματα, σκοτώνει, τραυματίζει και εξαπατά πολύ περισσότερο από το παραδοσιακό έγκλημα των κατώτερων τάξεων (Coleman, 1989, Clarke, 1990, Snider, 1993). Κατά μέσον όρο σε μια διάρρηξη η απώλεια είναι 500 \$ ή 1.000 \$, ενώ 500 δις. \$ λεηλατήθηκαν από τα στελέχη των S&L. Η καινούργια εξέλιξη, η συμφωνία ελεύθερου εμπορίου και η αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση του εμπορίου, δεν χρειάζεται θεωρητικά το κράτος για να εξαφανίσει τη ρύθμιση. Τα μέλη των κυρίαρχων ελίτ, στην προκειμένη περίπτωση οι αξιωματούχοι του καναδικού κράτους, υπό τη διακυβέρνηση του συντηρητικού Mulroney, *αποφάσισαν* ότι ορισμένες μορφές προστασίας των πολιτών είναι διαπραγματεύσιμες. Η ασφάλιση κατά της ανεργίας, επομένως, μπορεί να οριστεί ως μια «άδικη επιδότηση», αλλά το «δικαίωμα» του Καναδά να κρατήσει εκτός τις ξένες τράπεζες (σημαντικό για τις πέντε εξαιρετικά κερδοφόρες τράπεζες που μονοπωλούν τον τομέα) όχι.⁶¹ Και αποτελεί πράγματι ειρωνεία ότι μία «προφανής» λύση για την αναποτελεσματικότητα του ποινικού δικαίου, η λύση που έχει υιοθετηθεί για κάθε άλλο αδίκημα από τη διακίνηση ναρκωτικών μέχρι την ανθρωποκτονία, δηλαδή η ενίσχυση του δικαίου μέσω πολιτικών μηδενικής ανοχής και νόμων τύπου *three strike*^{*}, η εξάλειψη των νομικών παράθυρων και των προστασιών των αστικών δικαιωμάτων και η επιμήκυνση των υποχρεωτικών ελάχιστων καταδικών, ούτε καν συζητήθηκε ποτέ (Rothman, 1995).⁶² Αντίθετα, η «προφανής» λύση στην

⁶¹ Ενδίδοντας στα επιχειρήματα υπέρ της απορρύθμισης και δημιουργώντας χαμηλής φορολόγησης, ελάχιστων ρυθμίσεων αρμοδιότητες, τα κράτη θέτουν τις εταιρείες που δείχνουν ηθική και κοινωνική ευθύνη σε μειονεκτική θέση από την άποψη του ανταγωνισμού.

* ΣΤΜ: οι νόμοι στο πλαίσιο της γνωστής συντηρητικής αρχής 'three strikes and you are out' [τρεις παραβάσεις ή και αποκλίσεις και το ποινικό σύστημα σε θέτει 'εκτός κοινωνίας'] είναι ποινικά νομοθετήματα που υιοθετήθηκαν σε πολιτείες των ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του '90. Προβλέπουν αυξημένες ποινές για άτομα που διαπράττουν επανειλημμένα αδικήματα, συνήθως μετά από τρία σοβαρά ποινικά αδικήματα.

⁶² Δεν υποστηρίζω με κανένα τρόπο ότι αυτό αποτελεί την εναλλακτική λύση που θα πρέπει να υιοθετήσουν τα κράτη, η «δεύτερη μεγάλη φυλάκιση» ('second great confinement') είναι οπισθοδρομική, απάνθρωπη και αναποτελεσματική. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι η κατάργηση των νόμων δεν αποτελεί λογική ή αναγκαία συνέπεια της διαπίστωσης ότι οι κρατικές ρυθμίσεις απέτυχαν να ελέγξουν το επιχειρηματικό έγκλημα.

αναποτελεσματικότητα των ποινικών νόμων για το επιχειρηματικό έγκλημα ήταν η κατάργηση των νόμων!

Στην επαγγελματική υγεία και ασφάλεια οι απορρυθμιστικές δυνάμεις χρειάστηκε να υπερνικήσουν το επιχείρημα ότι οι κρατικές ρυθμίσεις σώζουν ζωές, επειδή η προστασία της ζωής είναι μια υπέρτατη αξία στα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη. Έτσι οι νεοφιλελεύθεροι παρουσίασαν στοιχεία που έδειχναν ότι οι κρατικές ρυθμίσεις στην πραγματικότητα αφαιρούν ζωές. Ο Lave (1992) ισχυρίζεται ότι για κάθε 7,5 εκατομμύρια \$ σε ρυθμιστικά έξοδα σημειώνεται ένας πρόωρος θάνατος, επειδή οι ρυθμίσεις μειώνουν τα εισοδήματα των εργαζομένων. Το ότι καθίστανται φτωχότεροι περιορίζει την πρόσβασή τους σε τρόφιμα, σε ιατρική φροντίδα (η οποία εξαρτάται από το εισόδημα στις ΗΠΑ), σε πιο καινούργια, ασφαλέστερα οχήματα, κλπ. Έτσι η ρύθμιση που προτάθηκε από τον OSHA να τεθούν όρια στα επιτρεπτά επίπεδα έκθεσης για 376 τοξικά χημικά και 635 αγροτικά χημικά κοστολογήθηκε 163 εκατομμύρια δολάρια ετησίως, προκαλώντας έτσι 22 πρόωρους θανάτους. Δανειζόμενοι τεχνικές από το πεδίο της αξιολόγησης κινδύνου, οι οικονομολόγοι άρχισαν να ποσοτικοποιούν τον κίνδυνο ανά απασχόληση. Έτσι τα κόστη της πρόληψης κάθε προβλεπόμενου θανάτου ή τραυματισμού στην εργασία θα μπορούσαν να παρουσιαστούν σε πίνακες, με συγκεκριμένα ποσά σε δολάρια υπολογιζόμενα με βάση τις διαφορετικές επιλογές πολιτικής. Δεν αποτελεί έκπληξη το ότι η στατιστική πάντα «αποδεικνυε» ότι οι κρατικές ρυθμίσεις είναι πολύ πιο δαπανηρές από την αυτορύθμιση ή από τη μη ανάληψη δράσης.

Όπου ήταν αναγκαίο, οι βασιζόμενοι σε αριθμούς ισχυρισμοί υποστηρίχτηκαν από λεκτικούς, φιλοσοφικούς ισχυρισμούς. Οι κρατικές ρυθμίσεις λέγεται ότι αποστερούν τους εργαζόμενους από «το δικαίωμά τους να επιλέξουν» μια επικίνδυνη εργασία, για την οποία θα πληρωθούν καλύτερα (Leigh, 1989). Οι αυξημένες αποδοχές θα είναι το επακόλουθο, επειδή λίγοι εργαζόμενοι θα επιθυμούν τέτοιες εργασίες, άρα ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης, οι γνωστές δυνάμεις της αγοράς, θα ωθήσει τους μισθούς προς τα πάνω (Deweese & Daniels, 1986, Lave, 1992). Έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί και πιο παραδοσιακές ενστάσεις στις κρατικές ρυθμίσεις (συζητήθηκαν προηγουμένως) και *ad hominem* επιθέσεις στους ρυθμιστές, που διαβάλλονται ως «δημόσιοι υπάλληλοι καριέρας» ή «τεμπέληδες γραφειοκράτες» που προστατεύουν τις άνετες, προνομιούχες θέσεις τους.⁶³

Αναφορικά με το οικονομικό έγκλημα οι νεοφιλελεύθεροι γνωσιακοί ισχυρισμοί δεν είναι προφανώς πιο έγκυροι από τα επιχειρήματα που υποστηρίζουν τις κρατικές ρυθμίσεις. Οι πίνακες αξιολόγησης κινδύνου αποκρύπτουν μη ποσοτικοποιήσιμες υποθέσεις και δίνουν αξία σε κρίσεις, δεν τις καταργούν. Η καλύτερη εικασία του ερευνητή για τα κίνητρα, τα εργασιακά πρότυπα και τις επιλογές εργαζομένων και διευθυντών σχηματίζουν τον πυρήνα κάθε αριθμού που παράγεται. Μεταφράζοντας αυτές τις υποθέσεις σε στατιστική κάνει τους ισχυρισμούς αυτούς να φαίνονται πιο ακριβείς και αντικειμενικοί απ' ότι αν παρουσιάζονταν με «απλές» λέξεις. Αυτό ενισχύει την πολιτική τους ελκυστικότητα, αλλά όχι την αξιοπιστία τους (Lau, 1992). Από την άλλη πλευρά, οι ισχυρισμοί του επιχειρηματικού εγκλήματος, παρά τις προσπάθειες πολλών εκ των δραστών του, παρέμειναν θλιβερά εξαρτημένοι από τις λέξεις. Ένας λόγος γι' αυτό είναι ότι τα δεδομένα των μεγάλης κλίμακας ερευνών συνήθως δεν είναι διαθέσιμα. Έτσι οι ερευνητές θα πρέπει να παράξουν τα δικά τους. Τέτοιου είδους δεδομένα όχι μόνο δεν έχουν την αύρα της αντικειμενικότητας των «επίσημων» στατιστικών για το έγκλημα που συλλέγονται από «αμερόληπτους» κυβερνητικούς οργανισμούς, όπως ο Statistics Canada ή ο Home Office, αλλά συνήθως αφορούν μικρά δείγματα λόγω περιορισμών στην πρόσβαση των ερευνητών. Οι εταιρείες δεν θέλουν κοινωνιολόγους που χώνουν τη μύτη τους ερευνώντας την πρακτική που ακολουθούν στην επιχείρησή τους και σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς παραβάτες έχουν τη δύναμη να αντισταθούν σε τέτοιες εισβολές. Αξιόπιστη στατιστική δεν μπορεί να υπάρξει με μικρά δείγματα. Οι διαχρονικές μελέτες είναι εξίσου δύσκολο να πραγματοποιηθούν για παρόμοιους λόγους.

⁶³ Μερικοί νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι ισχυρίζονται ότι θα πρέπει να υπερνικηθεί η αντίσταση των «λανθασμένα πληροφορημένων» πολιτών. Φαίνεται ότι οι πολίτες έχουν μια αξιοθρήνητη τάση να χρησιμοποιούν τη μαζική ψήφο για να παρεμποδίσουν την αποτελεσματικότητα της αγοράς. Θέτοντας τα συμφέροντά τους ως εργαζόμενοι πάνω από τα συμφέροντά τους ως καταναλωτές πίεσαν «εύκαμπτες» κυβερνήσεις να περάσουν «αναποτελεσματικές» ρυθμίσεις. Οι οικονομολόγοι αυτοί ενδιαφέρονται λιγότερο για τη λήψη αποφάσεων από το δικαστικό σώμα, ακούσια τεκμηριώνουν τα κλασικά μαρξιστικά επιχειρήματα ότι τα δικαστήρια ευνοούν την «αποτελεσματικότητα» έναντι των δικαιωμάτων των εργαζομένων, προσθέτοντας ότι όπου δεν συμβαίνει αυτό, οι αποφάσεις μπορούν να αγνοηθούν! (Downs, 1957, Becker, 1958).

Για επεξηγηματικούς λόγους, ας εξετάσουμε το επιχείρημα ότι οι επικίνδυνες δουλειές θα ανταμειφθούν με υψηλότερες αποδοχές. Σύμφωνα με αυτό υποτίθεται ότι ελάχιστοι εργαζόμενοι θα είναι πρόθυμοι να εργαστούν σε επικίνδυνες εργασίες, ότι εναλλακτικές μη επικίνδυνες πηγές εισοδήματος είναι διαθέσιμες, υποκειμενικά και αντικειμενικά, στον εργαζόμενο και ότι οι εργαζόμενοι έχουν αρκετή δύναμη ώστε να διαπραγματευτούν τα επίπεδα μισθού και κινδύνου με τους εργοδότες, καθώς και ότι γνωρίζουν εξίσου τους κινδύνους του εργασιακού χώρου. Αλλά οι εργαζόμενοι σπάνια είναι ελεύθεροι να επιλέξουν τον χώρο και τις συνθήκες εργασίας τους – συνήθως είναι ευγνώμονες για το ότι έχουν δουλειά. Και σπάνια έχουν πρόσβαση σε γνώσεις σχετικά με τις ουσίες που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή ή στην επιστημονική βιβλιογραφία για τις βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιδράσεις τους. Η επιτυχία των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών έχει επιδεινώσει αυτές τις συνθήκες: μόνο το 14% των εργασιακών χώρων στις ΗΠΑ καλύπτονται σήμερα από συνδικάτα και οι αρμόδιοι της συνδικαλιστικής οργάνωσης για την ασφάλεια, παραδοσιακά υπεύθυνοι για την απόκτηση και μετάδοση τέτοιων γνώσεων, θεωρούνται άχρηστοι στον αποσυνζευγμένο, αυτορυθμιζόμενο, καθοδηγούμενο από την ομάδα εργασιακό χώρο. Επιπλέον, τα περισσότερα κυβερνητικά προγράμματα που παρείχαν στους εργαζόμενους εναλλακτικές πηγές εισοδήματος, διευκολύνοντας τους έτσι να αρνούνται επικίνδυνες δουλειές, έχουν καταστεί λιγότερο βιώσιμα. Η επιτυχία των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών κατέστρεψε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τα επιχειρήματά τους μπορεί να «σχύουν»!

Το βασικό νεοφιλελεύθερο επιχείρημα κατά της ρύθμισης – ότι κοστίζει σε ζωές επειδή κοστίζει σε χρήμα – είναι εξίσου αμφισβητήσιμο. Παρ' ότι βασίζεται στο γεγονός ότι οι πιο πλούσιες κοινωνίες έχουν πιο υγιείς, μακροβιότερους πολίτες σε σύγκριση με τις φτωχότερες κοινωνίες, το κρίσιμο ζήτημα της κατανομής αγνοείται (Cooke, 1991, Clarke, 1992). Τα οφέλη από μια ευημερούσα κοινωνία συνειδητοποιούνται όταν κατανέμονται σε όλο τον πληθυσμό με σχετική προσέγγιση ισότητας. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, οι υπομάδες καταλήγουν με λιγότερες ευκαιρίες ζωής από τους πολίτες του τρίτου κόσμου. Ένας φτωχός μαύρος άντρας στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, έχει μικρότερο προσδόκιμο επιβίωσης (και υψηλότερο ποσοστό φυλάκισης) από ένα αντίστοιχο άτομο στη Νότια Αφρική, μια πολύ φτωχότερη κοινωνία (Christie, 1993, Snider 1998). Η μεγαλύτερη ισότητα κατανομής μπορεί να επιτευχθεί, αλλά μόνο σε βάρος άλλων νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών – αν οι κυβερνητικές ρυθμίσεις ωθούσαν τις επιχειρήσεις να πληρώσουν τα κόστη της ρύθμισης παρά να τα μεταβιβάζουν, ή αν ήταν εγγυημένη η χορήγηση ελάχιστων «αξιοπρεπών» μισθών.

Το περιβαλλοντικό έγκλημα δείχνει καλύτερα τη σημασία των αντι-ηγεμονικών κοινωνικών κινημάτων και τα όρια, καθώς και το δυναμικό των επιχειρημάτων που βασίζονται στη νομιμοποίηση της φυσικής επιστήμης. Οι κύριοι νεοφιλελεύθεροι ισχυρισμοί είναι ότι οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις είναι αντιοικονομικές και ανεπαρκείς και ότι η αξιολόγηση του κινδύνου (που βασίζεται στα ευρήματα της φυσικής επιστήμης) και οι συνταγές της αγοράς (που βασίζονται στις υποθέσεις της νεοκλασικής οικονομίας) θα παράσχουν τόσο προστασία του περιβάλλοντος όσο και αειφόρο οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, τα πολιτικά δραστήρια, καλά θεμελιωμένα περιβαλλοντικά κινήματα με μεγάλο αριθμό υποστηρικτών είναι σε θέση να αμφισβητήσουν αυτούς τους ισχυρισμούς και να παρουσιάσουν αντίθετα «στοιχεία». Αυτό ώθησε τις κυβερνήσεις στα δημοκρατικά κράτη να υπερασπιστούν την απορρύθμιση, τη συρρίκνωση και τη δική τους την αναποτελεσματικότητα στην αντιμετώπιση των επιχειρήσεων. Αυτό το έκαναν αναζητώντας τη νομιμοποίηση και τη βεβαιότητα στο «μάντρα» της (φυσικής) επιστήμης. Η επιστήμη έχει κεντρική θέση στο όραμα και στην επιδίωξη του μοντέρνου, το κλειδί για την ευημερία και τη δημιουργία πλούτου. Συνδεδεμένες με βασικούς κοινωνικούς στόχους όπως η υγεία, η μακροζωία, η ποιότητα ζωής και η πρόοδος⁶⁴ (Beck, 1992), οι κυβερνήσεις ισχυρίζονταν ότι η επιστήμη μπορεί να αποκαλύψει «πραγματικά» επίπεδα κινδύνου (Schrader – Frechette, 1991). Η επιστήμη μόνο είναι αξιόπιστη, επειδή αυτοδιορθώνεται, καθοδηγείται από την επιστημονική μέθοδο και όχι από επιχειρηματικά συμφέροντα ή τον μη ορθολογικό συναισθηματισμό (Salter, 1988)⁶⁵. Γι' αυτό η επιστήμη

⁶⁴ Η ειρωνεία είναι ότι αποτελεί και έναν σημαντικό παραγωγό κινδύνου, αφού όλες οι επαναστατικές ανακαλύψεις της επιστήμης (από την καρδιοχειρουργική μέχρι την πυρηνική ενέργεια) αυξάνουν συγκεκριμένους κινδύνους ενώ μειώνουν άλλους (Beck, 1992).

⁶⁵ Επιστήμονες έχουν αμφισβητήσει σε ορισμένες περιπτώσεις τις ερμηνείες των μελετών τους που δίνονται από τη βιομηχανία και τις κυβερνήσεις, με σοβαρό κόστος σε ότι αφορά τις επαγγελματικές τους προοπτικές και τη

γίνεται αποδεκτή και σεβαστή ως η μόνη νομιμοποιημένη γνώση για την επίλυση των περιβαλλοντικών διενέξεων⁶⁶.

Από τη στιγμή που θα εξακριβωθούν τα επίπεδα του κινδύνου, η αξιολόγησή του μπορεί να εφαρμοστεί για να διαπιστωθούν τα «πραγματικά» κόστη των διαφόρων «θεραπειών» και για να παραχθούν οι αριθμοί που καθορίζουν τις πολιτικές αποφάσεις.⁶⁷ Τα σχετικά κόστη και τα οφέλη από τον έλεγχο των ρυπαντών στην ατμόσφαιρα μέσω πλυντρίδων (scrubbers) και υψηλότερων καμινάδων σε σύγκριση π.χ. με την ταφή σε βραχώδη υποστρώματα θα μπορούσαν να «αποδείξουν» ότι η απόρριψη των τοξικών απορριμμάτων με αποτέφρωση προκαλεί κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία 10 στη μείον έκτη, ενώ η επιβολή στη βιομηχανία να κατασκευάσει ειδικούς χώρους εναπόθεσης 10 στη μείον πέμπτη (που είναι 10 φορές μεγαλύτερος). Αλλά η επιστήμη είναι ένας αβέβαιος σύμμαχος από τη στιγμή που, με δεδομένη επαρκή αντισταθμιστική ισχύ, γνώση και επιρροή, οι ισχυρισμοί της μπορεί να αμφισβητηθούν. Και αυτό ακριβώς συνέβη.

Εδώ για πρώτη φορά⁶⁸ οι νεοφιλελεύθεροι γνωσιακοί ισχυρισμοί που χρηματοδοτούνται από τις κυρίαρχες ομάδες αντικρούστηκαν από περιβαλλοντικούς ακτιβιστές. Και οι δυο πλευρές χρησιμοποίησαν την επιστήμη ως την κύρια πηγή νομιμοποίησής τους. Αφού καμία ομάδα δεν έχει αρκετή δύναμη να επιβάλλει τους δικούς της αληθείς ισχυρισμούς μονόπλευρα, επακολούθησε μια μάχη «ο δικός μου ειδικός έναντι του δικού σου». Οι τεχνικές συζητήσεις της επιστήμης χρησιμοποιήθηκαν για να υποστηρίξουν εκείνες τις εκδοχές της αλήθειας που ήταν περισσότερο συμβατές με τα συμφέροντα που διατύπωναν τους ισχυρισμούς. Οι εκπρόσωποι της βιομηχανίας επιτίθονταν στις επιστημονικές μελέτες που έδειχναν ότι το χλώριο (που χρησιμοποιείται για τη λεύκανση του χαρτοπολτού και του χαρτιού) σκοτώνει τα ψάρια, την άγρια ζωή και τους ανθρώπους, ή να «αποδείξουν» ότι το φρέον στα συστήματα ψύξης προκαλεί τρύπες στο στρώμα του όζοντος, ή ότι η υπερβολική χρήση καυσίμων από υδρογονάνθρακες προκαλεί την υπερθέρμανση του πλανήτη. Οι ακτιβιστές (με πολύ λιγότερους πόρους και το ιδεολογικό μειονέκτημα να διατυπώνουν αντι-ηγεμονικούς ισχυρισμούς) κάνουν το αντίθετο. Με μαζικά επενδυμένα συμφέροντα βασισμένα σε επιστημονικές ερμηνείες που νομιμοποιούν την απορρύθμιση και επιτρέπουν την ελαχιστοποίηση του περιβαλλοντικού κόστους, η βιομηχανία ισχυρίζεται συνεχώς ότι οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές υπεραμύνονται «μια επιστήμη για τα σκουπίδια» ή βγάζουν «πρώωρα», «εκφοβιστικά» συμπεράσματα. Αλλά όπου οι επιστημονικές αλήθειες μπορούν να ερμηνευτούν ως ενισχύουσες στρατηγικές αποτελεσματικές ως προς το κόστος, τότε οι αλήθειες αυτές καθίστανται ένα απρόσβλητο δεδομένο.

Η παρουσία ενεργών κοινωνικών κινημάτων που χρησιμοποιούν την επιστήμη για να νομιμοποιήσουν τους αντιτιθέμενους αληθείς ισχυρισμούς εμπόδισε τη συνολική απορρύθμιση του περιβαλλοντικού εγκλήματος. Οι ομάδες αυτές αξιοποίησαν επιδέξια τις στρεβλώσεις των ΜΜΕ (την ανάγκη τους για συναρπαστικές ανθρώπινου ενδιαφέροντος ιστορίες ή για το σλόγκαν των 30 δευτερολέπτων) για να επισημάνουν τη συνέργεια του κράτους με τις επιχειρήσεις και την απροθυμία του να επιβάλλει τους νόμους και τις ρυθμίσεις του. Παρά τα στοιχεία ότι ειδικοί της κυβερνητικής πολιτικής, υψηλόβαθμοι δημόσιοι υπάλληλοι και αξιωματούχοι του Treasury Board (και οι ομόλογοί τους σε άλλες χώρες) αποδέχτηκαν τα αντιρρυθμιστικά επιχειρήματα (Snider, 1997), αυτή η αντίθεση έκανε δύσκολη για τους

φήμη τους. Υπάρχει μια ισχυρή, ατομικιστική κουλτούρα ανάμεσα στους φυσικούς επιστήμονες που θεωρεί ότι η επιστήμη αυτοδιορθώνεται και είναι αντικειμενική και μερικές φορές δρα με αυτές τις πεποιθήσεις.

⁶⁶ Οι αμφισβητίες πρέπει να μιλούν τη γλώσσα της επιστήμης για να έχουν αξιοπιστία έναντι των ισχυρισμών της. Έτσι, αναφορές αγροτών για τις επιδράσεις των ζιζανιοκτόνων ή παρατηρήσεις ψαράδων για την κατάσταση των πληθυσμών των ψαριών δεν αξιολογούνται ως γνώση, ακούγονται ως «ανέκδοτα» όχι ως «δεδομένα» (Cooke, 1991, Clarke, 1992, Lash και Wynne, 1992, Lau, 1992).

⁶⁷ Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η κοινωνική κατανομή του κινδύνου έχει αντικαταστήσει αυτή του πλούτου (Giddens, 1990, 1991, Beck, 1992), με τον κίνδυνο να αποτελεί το πρότυπο που χρησιμοποιείται για όλα από τον έλεγχο του εγκλήματος (Ericson και Haggerty, 1997) μέχρι την πυρηνική ενέργεια. Οι Short και Clarke (1992) έκαναν μια εξαιρετική ανασκόπηση της φιλελεύθερης κοινωνιολογικής βιβλιογραφίας για τον κίνδυνο.

⁶⁸ Η επαγγελματική υγεία και ασφάλεια αποτελεί μια μερική εξαίρεση σε αυτή τη γενίκευση. Σε μερικές χώρες τα συνδικάτα διατήρησαν επαρκή ισχύ για να αμφισβητήσουν τους νεοφιλελεύθερους ισχυρισμούς. Στις χημικές βιομηχανίες μετά από το Bhopal και το Love Canal το πρότυπο της ασφάλισης απαιτούσε επανορθωτική αλλαγή (Pearce και Tombs, 1998).

πολιτικούς την άρση των ρυθμίσεων. Ωστόσο, τα κοινωνικά κινήματα δεν κατόρθωσαν να πείσουν το κράτος να υιοθετήσει νέους νόμους ή ακόμα και να επιβάλλει εκείνους που ίσχυαν ήδη εν όψει της αντίδρασης της βιομηχανίας. Παρ' όλα αυτά το περιβαλλοντικό έγκλημα αποτελεί το καλύτερο παράδειγμα των επιχειρημάτων που παρουσιάστηκαν σε αυτή την ενότητα, δηλαδή ότι η αποδοχή των αληθών ισχυρισμών συνδέεται με την ισχύ των ομάδων που χρηματοδοτούν τους ισχυρισμούς και ότι η ισχύς με τη σειρά της συνδέεται με την ηγεμονία. Οι νεοφιλελεύθερες αλήθειες δεν μπορούν να θεμελιωθούν ως λύσεις «κοινής λογικής» στο περιβαλλοντικό έγκλημα, επειδή ανταγωνιστικοί ισχυρισμοί αλήθειας που τέθηκαν στο προσκήνιο από αντι-ηγεμονικές ομάδες, αντιστρατεύονταν ενεργά αυτούς τους ισχυρισμούς, δημιουργώντας εναλλακτικές εκδοχές της αλήθειας. Το αποτέλεσμα ήταν και είναι ένα πεδίο ανταγωνισμού γνωσιακών ισχυρισμών.

***Cui bono?* (Ποιος ωφελείται;) Οι ωφελημένοι των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών**

Στην πρώτη ενότητα τεκμηριώθηκε η εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος, στη δεύτερη διατυπώθηκε η άποψη ότι η ανωτερότητα αυτών των νέων «αληθειών» δεν είναι επαρκής εξήγηση της επιτυχίας τους. Σε αυτή την τρίτη ενότητα παρουσιάζεται πως οι κυρίαρχες ομάδες, ειδικά οι επιχειρηματικές ελίτ, ωφελήθηκαν από την αποδοχή των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών. Αυτό σημαίνει ότι οι κυρίαρχες ομάδες είδαν ότι αυτοί οι ισχυρισμοί και οι πολιτικές που νομιμοποιούσαν, θα ενίσχυαν την ιδεολογική, την πολιτική και την οικονομική τους θέση απέναντι σε πιθανούς αμφισβητίες.⁶⁹ Παρ' ότι οι ισχυρισμοί αυτοί προήλθαν από εξειδικευμένες ελίτ γνώσης του ακαδημαϊκού χώρου, οι ιδέες αυτές τους «φάνηκαν λογικές». Οι νεοφιλελεύθεροι γνωσιακοί ισχυρισμοί εκπλήρωσαν μια ανάγκη, παρέχοντας στις κυρίαρχες ομάδες έναν τρόπο να αντιστρέψουν τα μειούμενα ποσοστά κέρδους και να πειθαρχήσουν τα συνδικάτα και άλλες αντι-ηγεμονικές ομάδες («φαντασμένες» φυλετικές και εθνικές μειονότητες, οπαδούς του φεμινισμού) που φάνηκε να αποκτούν ισχύ κατά τη δεκαετία του '60 και του '70. Επιπλέον, οι εκκλήσεις για την κατάργηση του επιχειρηματικού εγκλήματος συμβάδιζαν με τη μακροχρόνια δυσπιστία των επιχειρηματικών ελίτ για τις κρατικές ρυθμίσεις και επίσης με τη χαρακτηριστική, διεισδυτική, ιδιαίτερα στους Αμερικανούς, καχυποψία για την κυβέρνηση.

Σε μερικούς τομείς, η εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος προκάλεσε στην πραγματικότητα αυξημένη ανισότητα, ενώ σε άλλους ο σύνδεσμος μεταξύ των δυο είναι έμμεσος. Και τα δυο αποτελούν επιδράσεις της αποδοχής των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών και της αντεπανάστασης των επιχειρήσεων. Για παράδειγμα η εξαφάνιση των ρυθμίσεων που περιόριζαν τις εταιρείες S&L σε ασφαλείς επενδυτικές τοποθετήσεις είναι μια άμεση, κύρια αιτία της μαζικής απάτης των S&L. Η συρρίκνωση και η απορρύθμιση είχαν ως αποτέλεσμα την επιδείνωση της ποιότητας του νερού και της ατμόσφαιρας στην περιοχή του Οντάριο. Η απορρύθμιση μπορεί να συνδεθεί άμεσα με υψηλότερα κέρδη και με χειρότερες συνθήκες εργασίας σε μερικές βιομηχανίες και χώρες (Schlosser, 1995, ο οποίος περιγράφει τις συμφωνίες μοιράσματος της συγκομιδής και τη ρύπανση με ζιζανιοκτόνα των καλλιεργειών φράουλας στην Καλιφόρνια). Σε άλλες περιοχές η αυξημένη ανισότητα συσχετίζεται στενότερα με την αποδοχή της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας και της συμμαχου αυτής, της ιδεολογίας της παγκοσμιοποίησης – για παράδειγμα, υπάλληλοι που φοβούνται ότι θα χάσουν τη δουλειά τους από εργάτες του τρίτου κόσμου είναι πιο πιθανό να αποδεχθούν χαμηλότερους μισθούς, μη ασφαλείς συνθήκες και μεγαλύτερη εκμετάλλευση. Οι περιπλοκές της συλλογιστικής αιτίου – αιτιατού επιτείνονται από την ανυπαρξία αρμοδίων στους οποίους να μπορούν να διατυπώσουν παράπονα και από την εξαφάνιση της επανορθωτικής νομοθεσίας και των απόψεων που καθιστούν *εφικτή* την επανορθωτική νομοθεσία. Θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένα πολύπλοκο, υπερκαθορισμένο διαλεκτικό μοντέλο και όχι ένα απλό γραμμικό.

Η ακρόαση και η υιοθέτηση των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών αλήθειας έχει ασφαλώς απελευθερώσει το κεφάλαιο. Νομιμοποίησε την εξάλειψη των εθνικών περιουσιακών στοιχείων και των δημόσιων

⁶⁹ Φυσικά οι κυρίαρχες, ηγεμονικές ομάδες μπορεί να μαντέψουν λάθος, δεν είναι ούτε παντοδύναμες, παντογνώστριες ούτε μονολιθικές. Τα μεμονωμένα μέλη των ελίτ μερικές φορές δρουν ενάντια στα συμφέροντα της ομάδας για θρησκευτικούς ή ηθικούς λόγους, για να βλάψουν έναν αντίπαλο, να φανούν προοδευτικοί, κλπ. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι ηγεμονικές ελίτ στάθηκαν τυχερές: η δραστηριοποίηση με βάση τους νεοφιλελεύθερους ισχυρισμούς παρήγαγε οφέλη που ξεπέρασαν και τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις.

επιχειρήσεων⁷⁰ και διευκόλυνε τη δημιουργία ολιγοπωλίων, μαζικών συσσωρεύσεων κεφαλαίου μεγαλύτερων από τα περισσότερα εθνικά κράτη που δεν αποκρίνονται σε ρυθμιστικές ή δημοκρατικές εξουσίες. Η κυρίαρχη πολυεθνική επιχείρηση απαίτησε το δικαίωμα να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της, να μειώνει το προσωπικό της όπως θέλει, να διαλύσει τα συνδικάτα και να προσλάβει το φθηνότερο εργατικό δυναμικό παγκοσμίως. Το αποτέλεσμα ήταν η μαζική αύξηση σε μέγεθος, ισχύ και κερδοφορία του επιχειρηματικού τομέα. Οι πενήντα μία μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου δεν ανήκουν σε κράτη, αλλά σε πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η Wal-Mart, στη 12^η θέση, έχει μικτά έσοδα μεγαλύτερα από τον συνολικό πλούτο 161 χωρών (Dobbin, 1998). Εταιρείες όπως η General Motors, η Mitusi και η Itoh έχουν έσοδα από πωλήσεις πάνω από 100 δις \$, μεγαλύτερα από τα ΑΕΠ της Δανίας, της Φιλανδίας και της Νορβηγίας. «Οι 200 μεγαλύτερες επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερη οικονομική ισχύ από τα φτωχότερα 4/5 της ανθρωπότητας» (Dobbin, 1998: 74-5). Οι μονοπωλιακές αγορές είναι ο κανόνας στα αυτοκίνητα, στην αεροπορική βιομηχανία, στους υπολογιστές, στη διαστημική βιομηχανία, στα ηλεκτρονικά και στον χάλυβα (Miyoshi, 1993). Το ελεύθερο εμπόριο επέτρεψε στα κράτη να αιτιολογήσουν την απορρύθμιση ισχυριζόμενα ότι δεν έχουν πλέον την εξουσία να ρυθμίζουν – η προαναφερθείσα ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης. Τρεις εμπορικοί σχηματισμοί – η Ευρώπη, η Αμερική (συνολικά) και το στεφάνι του Ειρηνικού – ελέγχουν τις παγκόσμιες εξαγωγές και το εμπόριο και η κυριαρχία της οικονομίας των ΗΠΑ, η ελίτ της οποίας οδηγεί τη νεοφιλελεύθερη αντεπανάσταση, έχει ενισχυθεί (Dicken, 1992).⁷¹

Τα οφέλη για τον πολυσυζητημένο μέσο πολίτη είναι δυσκολότερο να βρεθούν. Οι τιμές για (μερικά) καταναλωτικά αγαθά μειώθηκαν στον πρώτο κόσμο, αλλά το ίδιο συνέβη και με τον μέσο μισθό. Τα ποσοστά ανισότητας τριπλασιάστηκαν στη διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών. Και πάλι οι ΗΠΑ είναι το παράδειγμα με τη μεγαλύτερη διαφορά ανάμεσα σε φτωχούς και πλούσιους στον βιομηχανοποιημένο κόσμο. Το ανώτερο 20% των νοικοκυριών κερδίζουν 11 φορές περισσότερο από το κατώτερο 20% και ελέγχουν επίσης το 80% του πλούτου της χώρας (Lipset, 1997). Το ανώτερο 1% των Αμερικανών έλαβε εισόδημα το 60% των κερδών μετά φόρων μεταξύ 1977-89, το κατώτερο 40% των οικογενειών βίωσε πραγματικές μειώσεις στο εισόδημά του (Miyoshi, 1993: 738). Μεταξύ 1979 και 1992 το ποσοστό των εργατών στις ΗΠΑ που κατατάσσονταν ως φτωχοί αυξήθηκε από 5,9% σε 7,4%, το ποσοστό των φτωχών οικογενειών αυξήθηκε σε 12% (*Globe & Mail*, 13-1-1997: A14). Το εισόδημα του φτωχότερου 20% των οικογενειών στις ΗΠΑ ήταν κατά μέσον όρο 9.254 \$ το 1994-5, ενώ του ανώτερου 20% 117.499 \$, η μεγαλύτερη ψαλίδα για περισσότερο από δυο δεκαετίες. Η ειρωνεία είναι (αν και προβλέψιμη, αφού πρόκειται για πόλη – πολιτεία) ότι η ψαλίδα είναι μεγαλύτερη στην πρωτεύουσα της χώρας, Ουάσινγκτον, όπου το ανώτερο 20% των οικογενειών έχει μέσο εισόδημα 149.508 \$, 28 φορές μεγαλύτερο από του φτωχότερου 20%. Αυτό το τελευταίο με μέσο ετήσιο εισόδημα 5.290 \$, έβαλε στο σπίτι του σχεδόν 2.000 \$ λιγότερα απ' ότι πριν από 20 χρόνια (*Globe & Mail*, 23-12-1997: A13). Αυτές οι ανισότητες είναι άμεσο αποτέλεσμα των νεοφιλελεύθερων ισχυρισμών που μεταφράστηκαν σε φορολογική πολιτική. Το 1945 το μεγαλύτερο ποσοστό φόρου στις αποδοχές ήταν 94%. Από το 1950 μέχρι το 1978 κυμάνθηκε από 87% μέχρι 70%. Με την εκλογή του Ρίγκαν μειώθηκε σε 50% και μέχρι το 1991 είχε φτάσει το 28% (Miyoshi, 1993, σ. 738).

Οι ανισότητες αυξήθηκαν σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ. Στη Βρετανία οι αλλαγές στην πολιτική που υιοθετήθηκαν από τη Μάργκαρετ Θάτσερ οδήγησαν σε συντελεστή ανισότητας αυξημένο κατά 10% από το 1977 μέχρι το 1991, ποσοστό ακόμα μεγαλύτερο από αυτό που σημειώθηκε στις ΗΠΑ. Το μέσο ετήσιο

⁷⁰ Μέχρι το 1991 εκτεταμένα δημόσια περιουσιακά στοιχεία ξεπουλήθηκαν σε περισσότερες από 88 χώρες (Pearce & Snider, 1995: 25). Στα μέσα της δεκαετίας του '90 η συρρίκνωση και η απορρύθμιση αυξάνονταν ακόμα και σε χώρες με ρωμαλέο κράτος πρόνοιας: μεταξύ 1994 και 1998 η δημόσια δαπάνη στη Σουηδία έπεσε από το 68% του ΑΕΠ στο 59%, μείωση κατά 9%. Στη Δανία την ίδια περίοδο η δημόσια δαπάνη μειώθηκε κατά 7%, μειώσεις 6% έγιναν στη Φιλανδία και στον Καναδά, 5% στην Ιταλία, (ακόμα) 4% στη Βρετανία, 2% στη Γερμανία και 0,5% ακόμα και στη Γαλλία (*Globe & Mail*, 25-4-1998: B2, από το *Economist* και το Σουηδικό Υπουργείο Οικονομίας, OECD).

⁷¹ Πράγματι οι μόνοι αποτελεσματικοί έλεγχοι στο πολυεθνικό κεφάλαιο προκύπτουν από συγκρούσεις ανάμεσα στους σχηματισμούς αυτούς. Η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά για παράδειγμα ξεπέρασε τις ΗΠΑ στην παγκόσμια κυριαρχία στις καλλιέργειες, στη γενετική μηχανική των φυτών, στις εισαγωγές μπανάνας από την Καραϊβική και σε παράνομες «επιχορηγήσεις» που λαμβάνουν Γάλλοι αγρότες ή Γερμανοί εργάτες στην αυτοκινητοβιομηχανία (π.χ. *Guardian Weekly*, 15-6-1997, σ. 19).

εισόδημα στη Βρετανία το 1995 ήταν 11.096 £, αλλά το κατώτερο 20% λάμβανε μόνο 2.548 £ (*Globe & Mail*, 10-8-1996: D4, *Guardian Weekly*, 22-2-1998, σ. 14). Η φτώχεια είναι μεγαλύτερη στη Βρετανία απ' ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ε.Ε. πλην της Πορτογαλίας (*Guardian Weekly*, 15-6-1997: 19).⁷² Στον Καναδά όλα τα εισοδήματα μειώθηκαν κατά 6% μεταξύ 1990 και 1995, με μείωση των μέσων αποδοχών για όλες τις ηλικίες και επίπεδα μόρφωσης, αλλά ιδιαίτερα για τα άτομα κάτω των 25 ετών. Το εισόδημα των μονογονεϊκών οικογενειών έπεσε κατά 8%, το μέσο εισόδημα για όλους τους άντρες μειώθηκε κατά 7,8%, για τις γυναίκες 2% (Statistics Canada, 1998). Μεταξύ 1977 και 1991 το ετήσιο εισόδημα του πλουσιότερου 10% των αντρών αυξήθηκε κατά 2%, ενώ του φτωχότερου 10% μειώθηκε κατά 28% (μελέτη από τους P. Kuhn και L. Robb, *Globe & Mail*, 26-10-1996: B1). Μεταξύ 1989 και 1996 η μέση οικογένεια με παιδιά κάτω των 18 ετών υπέστη μείωση εισοδήματος κατά 4.000 \$. Το 1971 το πλουσιότερο 10% των οικογενειών είχε μέσο κερδισμένο εισόδημα 107.000 \$, 21 φορές αυτό του φτωχότερου 10%, ενώ το 1996 το πλουσιότερο 10% είχε 314 φορές μεγαλύτερο εισόδημα από το φτωχότερο 10% (Yalnizyan, 1998). Το κατώτερο 20% των οικογενειών έλαβε το 1996 το 6,1% της πίτας του εθνικού εισοδήματος, το χαμηλότερο της εικοσαετίας, το ανώτερο 20% το αύξησε στο 40,6%, το υψηλότερο της εικοσαετίας (Statistics Canada, 1997).

Οι μισθοί στις επιχειρήσεις, οι έκτακτες απολαβές και τα μπόνους εκτοξεύτηκαν. Ο μέσος μισθός ενός CEO στον Καναδά αυξήθηκε κατά 15% το 1995, 11% το 1996, 13% το 1997 και φτάνει τώρα τα 862.000 \$ κατά μέσον όρο (φτάνοντας αρκετά πάνω από 1,5 εκ. \$ ετησίως με τα μερίσματα μετοχών). Ο William Fields, πρόεδρος της Hudson Bay (Καναδάς) έλαβε 1,8 εκ. \$ σε μισθούς, μπόνους 1,3 εκ. \$ και ακόμα 1,6 εκ. \$ ως μπόνους υπογραφής τους πρώτους 9 μήνες στην εταιρεία. Θα λάβει εγγυημένα ένα «καθυστερημένο» μπόνους υπογραφής 1,25 εκ. \$ φέτος και 1,5 εκ. \$ του χρόνου. Το 1997 η T. Eaton Company λειτουργούσε σε καθεστώς προστασίας πτώχευσης, δηλώνοντας ζημίες 156 εκ. \$, κλείνοντας καταστήματα και απολύοντας παλιούς υπαλλήλους. Ωστόσο, πλήρωσε στον καινούργιο CEO της 1,8 εκ. \$ (*Globe & Mail*, 25-4-1998: B1). Αυτοί οι CEO είναι κακοπληρωμένοι σε σύγκριση με τους Αμερικανούς: ο Sanford Weill της Travelers Group, που διεκπεραίωσε τη συγχώνευση Travelers – Citicorp, πήρε πάνω από 227 εκ. \$ σε μισθούς, μπόνους και μερίσματα μετοχών πέρσι. Ο CEO στην Conesco έλαβε 124,6 εκ. \$, ο Scrushy στην HealthSouth 106,8 εκ. \$ και ο Irani στην Occidental Petroleum 104,5 εκ. \$ (*Globe & Mail*, 5-5-1998: B16, από τη λίστα του Forbes με την πρώτη δεκάδα στελεχών εταιρειών των ΗΠΑ το 1997). Ο Bill Gates είναι πρώτος στη λίστα των δισεκατομμυριούχων, η καθαρή περιουσία του αυξήθηκε κατά 40% (με την εκτόξευση του χρηματιστηρίου) το 1997 και τώρα είναι στα 51 δις \$ ΗΠΑ (*Globe & Mail*, 22-6-1998: A1). Η μέση διαφορά ανάμεσα στις αποδοχές του μέσου CEO και του μέσου εργάτη στη βιομηχανία είναι 1/85 στις ΗΠΑ (έναντι 1/17 στην Ιαπωνία) (Miyoshi, 1993, σ. 739).

Από την άλλη πλευρά, οι μισθοί των υπαλλήλων δεν έχουν ακόμα ανακάμψει, παρά την εκθιαζόμενη οικονομική ανάκαμψη στα τέλη της δεκαετίας του '90. Μετά τη μείωση στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι μισθοί των εργατών στον Καναδά από το 1995-8 αυξήθηκαν κατά 2% το μέγιστο, λιγότερο από τον πληθωρισμό (Yalnizyan, 1998). Εν μέρει αυτό οφείλεται στις επιτυχείς επιθέσεις στον συνδικαλισμό και στη θεσμοποίηση του outsourcing (επιτράπηκε δηλαδή εργασίες που προηγουμένως καλύπτονταν από κλαδικές συμβάσεις να δίνονται εκτός σε ιδιώτες συμβασιούχους με μείωση μισθών και περιορισμό των επιδομάτων). Εν μέρει συσχετίζεται με περικοπές στα επιδόματα ανεργίας, στη δημόσια στέγαση και πρόνοια που εξάλειψαν βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις έναντι της μισθωτής εργασίας. Και οι δυο παράγοντες διευκολύνθηκαν από τη μείωση των προσδοκιών των εργαζομένων που αντικατοπτρίζει την επιτυχία της αντεπανάστασης να πείσει τους εργάτες ότι ζητούσαν «παρά πολλά». Ακόμα κι έτσι, παραμένουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις χώρες. Τα συνδικάτα στον Καναδά για παράδειγμα έχουν περισσότερα νομικά δικαιώματα, πολιτικούς συμμάχους και μέλη σε σύγκριση με τις ΗΠΑ. Αλλά ακόμα και τα πιο ισχυρά, όπως το Canadian Automobile Workers, έκαναν παραχωρήσεις που παλαιότερα θα ήταν αδιανόητες. Σήμερα στη General Motors στην Oshawa, ιδιώτες συμβασιούχοι χειριστές ανυψωτικών μηχανημάτων δουλεύουν δίπλα – δίπλα με συναδέλφους τους που ανήκουν στο συνδικάτο, παίρνοντας τον μισό μισθό απ' αυτούς (*Globe & Mail*, 26-10-1996: B1, 4).

⁷² Ένας από τους ανώνυμους αναγνώστες αυτού του άρθρου πρότεινε ότι η κρίση ηγεμονίας στη Βρετανία σημειώθηκε νωρίτερα σε σύγκριση με τη Β. Αμερική και ότι η Ε.Ε. διευκόλυνε την περιορισμένη επαναρύθμιση σε ορισμένους τομείς. Οι διαφορές αυτές είναι σημαντικές, αλλά αντιπροσωπεύουν τη δύναμη των εμπορικών σχηματισμών παρά αυξημένη ισχύ των πολιτών στα κράτη (βλέπε προηγούμενη υποσημείωση).

Αν και τα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζουν διακυμάνσεις, οι περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ είχαν διψήφια ποσοστά κατά την τελευταία δεκαετία. Οι 200 μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις, που σήμερα ελέγχουν το 28,3% του παγκόσμιου ΑΕΠ, προσφέρουν πολύ λίγες θέσεις εργασίας σε σχέση με το μέγεθός τους. «Από ένα παγκόσμιο απασχολούμενο εργατικό δυναμικό περίπου 2,6 δισεκατομμυρίων [με πωλήσεις που αντιπροσωπεύουν το 28,3% του παγκόσμιου ΑΕΠ], οι 200 μεγαλύτερες πολυεθνικές εταιρείες απασχολούν 18,8 εκατομμύρια, λιγότερο από τα $\frac{3}{4}$ του 1%» (Dobbin, 1998: 76). Ωστόσο, στις ΗΠΑ έχουν σημειωθεί χαμηλά ποσοστά ανεργίας ρεκόρ. Μετά από την αύξηση στη δεκαετία του '80, τα ποσοστά έπεσαν σε μονοψήφιους αριθμούς στη δεκαετία του '90. Το 1996 το ποσοστό ήταν 5,3% σε σύγκριση με 6,9% στη Βρετανία, 10,8% στη Γερμανία, 12,2% στην Ιταλία και 12,7% στη Γαλλία. Ωστόσο αυτό το «μοντέρνο θαύμα» μιλά περισσότερο για την απουσία εναλλακτικών μέσων επιβίωσης παρά για τα επίπεδα των αποδοχών ή για τη μονιμότητα της μέσης εργασίας. Χωρίς δημόσια περίθαλψη και με ελάχιστα επιδόματα ανεργίας, οι άνεργοι στις ΗΠΑ⁷³ είναι αναγκασμένοι να αποδεχτούν με ελάχιστο μισθό οποιαδήποτε δουλειά μερικής απασχόλησης βρουν. Με άλλα λόγια, το χαμηλό ποσοστό ανεργίας οφείλεται στα υψηλότερα επίπεδα απελπισίας μεταξύ των ανέργων (Snider, 1998). Και αυτές οι στατιστικές δεν λαμβάνουν υπ' όψη τα εκτοξευμένα ποσοστά φυλακίσεων στις ΗΠΑ. Αν το 1,5 εκατομμύριο φυλακισμένοι άντρες και τα 8,1 εκατομμύρια με αναστολή (μείον τα άτομα με αναστολή που εργάζονται) μετρούνταν ως άνεργοι, όπως είναι πράγματι, τα ποσοστά ανεργίας στις ΗΠΑ θα ήταν διπλάσια (μελέτη από τον R. Freeman, *Globe & Mail*, 3-7-1997; A14, Western και Beckett, 2000).

Επομένως, ακόμα και στον αναπτυσσόμενο κόσμο το κύμα της επιχειρηματικής ευημερίας δεν σήκωσε όλες τις βάρκες στον αφρό. Αλλά ανέτρεψε και κατέστρεψε σκαριά στα αναπτυσσόμενα κράτη. Τα επίπεδα ανισότητας μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων κρατών εκτοξεύτηκαν. Ο συνολικός πλούτος των 385 δισεκατομμυριούχων του κόσμου είναι ίσος με τα αθροισμένα εισοδήματα του φτωχότερου 45% του παγκόσμιου πληθυσμού, 2,3 δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Τα στοιχεία των Ηνωμένων Εθνών δείχνουν ότι 100 χώρες (το $\frac{1}{4}$ του κόσμου ως προς τον πληθυσμό) παρουσίασαν μείωση των εισοδημάτων τους, σε 70 χώρες οι πολίτες είναι φτωχότεροι σε σύγκριση με το 1980, σε 43 είναι φτωχότεροι απ' ό,τι ήταν το 1970 (United Nations, 1996). Το 80% του παγκόσμιου πληθυσμού λαμβάνει τώρα το 22% του συνολικού παγκόσμιου οικονομικού πλούτου και οι διαφορές αυξάνονται. Από το 1960 μέχρι το 1991 το πλουσιότερο 20% του παγκόσμιου πληθυσμού αύξησε το μερίδιό του από 70% σε 85%, ενώ το φτωχότερο 20% έχασε έδαφος, από 2,3% σε 1,4%. Προτάσεις να αντιμετωπιστούν ή να διορθωθούν αυτές οι διαφορές δεν κατορθώνουν ούτε καν να ακουστούν (όπως η φορολόγηση Tobin)⁷⁴.

Συμπέρασμα

Σε αυτό το άρθρο διατυπώνεται η άποψη ότι η εξαφάνιση του επιχειρηματικού εγκλήματος, που πηγάζει από κοινωνιολογικούς γνωσιακούς ισχυρισμούς, δεν συνέβη επειδή παράχθηκε «ανώτερη» γνώση. Το επιχειρηματικό έγκλημα πέρασε στην αφάνεια, επειδή αναπτύχθηκαν καινούργιοι γνωσιακοί ισχυρισμοί που ήταν πιο συμβατοί με τα κύρια ενδιαφέροντα των κυρίαρχων ομάδων. Οι νεοφιλελεύθερες ιδέες «ρίζωσαν» προωθούμενες από τις οθόνες των υπολογιστών των ακαδημαϊκών στις αίθουσες των

⁷³ Εξ ου και ο ισχυρισμός ότι οι ΗΠΑ είναι η «μόνη μεταμοντέρνα κοινωνία» που έχει «αθέλητα ξεχάσει» τα μαθήματα του κοινωνικού μοντερνισμού (Woodiwiss, 1992, σ. 483). Ωστόσο οι νεοφιλελεύθεροι πρωταθλητές εργάζονται σκληρά για να επεκτείνουν τη «μοναδικότητα» αυτή σε όλο τον κόσμο.

⁷⁴ Η φορολόγηση Tobin που διατυπώθηκε από τον βραβευμένο με Νόμπελ οικονομολόγο James Tobin, προέβλεπε τέλος 0,2% σε όλες τις συναλλαγές των μετοχών. Με ύψος συναλλαγών 1,3 τρισεκατομμύρια \$ ΗΠΑ την ημέρα, η φορολόγηση αυτή θα έδινε κάποια ανεξαρτησία στα κράτη από τις παγκόσμιες συναλλαγές και θα επέτρεπε τη χρηματοδότηση κινήτρων, όπως προγραμμάτων πλήρους απασχόλησης ή διαφορετικών ποσοστών επιτοκίων (McQuaig, 1997).

Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων που απέκτησαν οι ιθαγενείς μέσα από συμβάσεις (The violations of treaty rights), Linda Robyn

.....2

Η εισβολή στο Ιράκ (The invasion of Iraq), Ronald C. Kramer and Raymond J. Michalowski

.....

.....17

Τη μετάφραση και ερμηνεία ολοκλήρωσε ο *Μάνος Ταξόπουλος* (στο 3^ο έτος των σπουδών του, 2013).

Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων που απέκτησαν οι ιθαγενείς μέσα από συμβάσεις

Linda Robyn

Δεν μπορεί να υπάρξει καμία ηθική συμφωνία με την αδικία, μολονότι ένας ίσως συμφωνήσει εθελοντικά σε αυτό που είναι άδικο.

Winston A. Van Horne

Από την ίδρυση των Ηνωμένων Πολιτειών, το ζήτημα της γης και της γαιοκτησίας έχει παίξει κεντρικό ρόλο στις οικονομικές και στις πολιτικές διαδικασίες. Αυτοί που ελέγχουν τη γη ελέγχουν και τους βασικούς πόρους για την ανθρώπινη επιβίωση και την κοινωνική ανάπτυξη. Η γαιοκτησία, ο κοινωνικός έλεγχος και όλα τα υπόλοιπα συνολικά συστατικά της δύναμης συσχετίζονται θεμελιωδώς. Η δημιουργία συμβάσεων μεταξύ της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών και των αμερικανικών ινδιάνικων φυλών ήταν η πρωταρχική μέθοδος που χρησιμοποίησε η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών για να αποκτήσει «νόμιμο» τίτλο (ιδιοκτησίας) στη γη που πρωτίτερα κατοικούσαν οι Ινδιάνοι της Αμερικής. Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάζω τη μετατόπιση των Ινδιάνων μέσω συμβάσεων ως κρατικό έγκλημα και την παραβίαση αυτών των ίδιων δικαιωμάτων των ιθαγενών, που κατοχυρώθηκαν μέσα από συμβάσεις, για να ευνοηθούν εταιρικά συμφέροντα σαν μία μορφή κρατικού-επιχειρηματικού εγκλήματος.

ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Το 1778 ο Πρόεδρος George Washington διαπραγματεύτηκε για την πρώτη σύμβαση με τους Ινδιάνους Delaware. Με αυτό εγκαθιδρύθηκε μία νομική και πολιτική σχέση με όλες τις ινδιάνικες φυλές στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μέσα στα επόμενα εκατό χρόνια έγιναν πάνω από εξακόσιες συμβάσεις και συμφωνίες με τις ντόπιες φυλές και έθνη της Βόρειας Αμερικής. Κάθε μία από αυτές τις συμφωνίες ήταν, στον ίδιο βαθμό, σπασμένη. Όπως παρατήρησε ο Van Every, «η ατελείωτη ιστορία των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Ινδιάνων και λευκών ήδη πριν από το 1832 δεν είχε καταγράψει ούτε ένα περιστατικό σύμβασης η οποία να μην έσπασε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από τις φατρίες των λευκών. Εν τούτοις επίσημα στολίστηκαν με όρους όπως ‘μόνιμη’, ‘για πάντα’, ‘για όσο ο ήλιος ανατέλλει’».

Αυτές οι συμβάσεις, και όσες ακολούθησαν, σχεδιάστηκαν για να εξασφαλίσουν ειρηνικές σχέσεις με τις ινδιάνικες φυλές. Είναι ένας ισχυρισμός ο οποίος φαίνεται αρκετά αθώος. Ωστόσο οι συμβάσεις αυτές χρησίμευσαν και ως μηχανισμός για να εξασφαλιστεί η ειρηνική μεταφορά της ιδιοκτησίας της γης από τις φυλές στην κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτές οι απέραντες εκτάσεις γης θεωρήθηκε ότι δεν είχαν ιδιοκτήτη, ότι χρησιμοποιούνταν ελάχιστα και ήταν ανοιχτές για εκμετάλλευση. Η μεταφορά της γης σήμαινε ότι οι ινδιάνικες φυλές θα έπρεπε να ζήσουν κάπου αλλού και ο καλύτερος τρόπος για να επιτευχθεί αυτό ήταν να μετακινηθούν οι περισσότεροι Ινδιάνοι σε ξεχωριστές περιοχές μισθωμένες από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι Ινδιάνοι και οι περιοχές στις οποίες ζούσαν σχηματίστηκαν και άλλαξαν για πάντα μέσα από αυτές τις μεταφορές γης. Αυτές οι μεταφορές θα ενίσχυαν τα οικονομικά συμφέροντα του κράτους και συγκεκριμένων πολυεθνικών εταιριών. Αλλά τελικά, αυτές οι πανίσχυρες κρατικές-εταιρικές οντότητες θα συνειδητοποιούσαν πως, ακόμα και σε αυτές τις μισθωμένες ξεχωριστές περιοχές, οι Ινδιάνοι κάθονταν πάνω σε πηγές που ο υπόλοιπος κόσμος ήθελε στο χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Αυτή η ιστορία μεταξύ Ευρωπαίων και Ινδιάνων της Αμερικής έχει οδηγήσει στην αντίληψη ότι οι ιθαγενείς είναι μια εκμεταλλεύσιμη και διαθέσιμη πηγή. Αρκετοί Ινδιάνοι αναγκάστηκαν να ζήσουν μέσα σε ένα έθνος του οποίου η επικρατούσα κουλτούρα είναι τόσο διαφορετική από τη δική τους την οποία έπρεπε είτε να εγκαταλείψουν είτε να παραμορφώσουν για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Κάποιες φορές

το επιτυγχάνουν, αλλά όλοι πολύ συχνά υποφέρουν από τις συνέπειες του οικονομικού εκβιασμού και της εξάρτησης στη λευκή κουλτούρα.

Μέσα από συμβάσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες, αρκετές ινδιάνικες φυλές θυματοποιήθηκαν δίνοντας τη γη τους, ή επιτρέποντας τη χρήση και την ανάπτυξη της, με αντάλλαγμα την οικονομική ενίσχυση. Πολύ συχνά αυτή η οικονομική ενίσχυση οδήγησε στην αποτυχία του καπιταλισμού να δουλέψει προς όφελος πολλών ινδιάνικων φυλών και οδήγησε σε άλλα προβλήματα όπως η κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών. Μέχρι πρόσφατα πολλές φυλές ήταν πολιτικά αδύναμες και φυσικά απομονωμένες. Το μεγαλύτερο μέρος της δύναμής τους είχε αφαιρεθεί καθιστώντας έτσι σχετικά αναποτελεσματική την αντίσταση των ιθαγενών απέναντι στη λαιμαργία του κράτους και των εταιριών.

Η ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΝΔΙΑΝΩΝ

Μία από τις εικόνες της κυβέρνησης είναι πως βρίσκεται εκεί για να προστατέψει κάθε πολίτη από το έγκλημα και την αδικία. Όσον αφορά τους Ινδιάνους της Αμερικής, όμως, αυτό δεν ήταν πάντα το ζήτημα. Τα περισσότερα βιβλία ιστορίας που διαβάζουν τα παιδιά δεν απεικονίζουν την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών ως το δράστη σοβαρών εγκλημάτων, όπως ο σωματικός τραυματισμός ανθρώπων, η απώλεια της συνολικής κυριαρχίας και η οικονομική καταστροφή εκατοντάδων ινδιάνικων φυλών. Ωστόσο, αυτά τα εγκλήματα ενυπήρχαν στην πρώτη-πρώτη σύμβαση και σε όλες όσες ακολούθησαν. Αυτά τα εγκλήματα, τα οποία διέπραξαν επίσημοι που ενεργούσαν για το κράτος, έχουν μετονομαστεί και καλούνται εξευγενισμένα «η μετακίνηση των Ινδιάνων». Οι Ινδιάνοι, γνωστοί επίσης και ως εμπόδια για την πρόοδο, δεν χρειάζονταν και μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με ωμή βία, που ευκαιριακά εξομαλυνόταν από τη γλώσσα ως «πατερναλισμός»⁷⁵ και «μετατόπιση» και προηγούταν από το κάψιμο των χωριών.

Ο Zinn τονίζει πως το αποτέλεσμα των συμβάσεων, ή της ινδιάνικης μετακίνησης, ξεκαθάρισε το τοπίο της λευκής κυριαρχίας μεταξύ των Απαλλαχίων όρων και του Mississippi, για να καλλιεργηθεί βαμβάκι στο Νότο και σιτηρά στο Βορρά, για εξάπλωση, μετανάστευση, κανάλια, σιδηροδρόμους, νέες πόλεις και το χτίσιμο μιας μεγάλης ηπειρωτικής αυτοκρατορίας κατά μήκος του Ειρηνικού Ωκεανού. Το κόστος σε ανθρώπινες ζωές δεν μπορεί να μετρηθεί ακριβώς, ενώ σε βάσανα ούτε στο περίπου δεν μπορεί να μετρηθεί, αλλά ακόμα τα παιδιά στις Ηνωμένες Πολιτείες διαβάζουν διαφορετική ιστορία. Τα περισσότερα από αυτά μεγαλώνουν χωρίς να συνειδητοποιούν ότι η ιστορία τους είναι μια κοινωνική κατασκευή γραμμένη πάντα από τους νικητές και ότι τα δικά τους βιβλία ιστορίας έχουν αφήσει απ' έξω τα σημα-ντικά γεγονότα τα οποία στην αναζήτηση της απόκτησης πόρων και του μέγιστου κέρδους μερικά από τα δυνατότερα ιδρύματα στην παγκόσμια βιομηχανική οικονομία έχουν ορίσει μέσα από ανθρωποκτονίες, κοινωνική ιεραρχία και ανεξέλεγκτη τεχνολογία. Τα αποτελέσματα της εξάρτησης από τους μη ανανεώσιμους πόρους, η επικίνδυνη για τη ζωή μόλυνση, η μαζική καταστροφή κατοικιών, η

⁷⁵ Πατερναλισμός: το σύστημα κατά το οποίο μια κυβέρνηση ή ένας εργοδότης προστατεύει τους ανθρώπους που κυβερνούνται ή εργάζονται με το να τους παρέχει αυτά που χρειάζονται, αλλά δεν τους δίνει καμία ευθύνη ή ελευθερία επιλογής (Alexander Sydney Hornby, *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, λήμμα paternalism, 6th edition, Oxford University Press, 2000).

ατελείωτη ανάπτυξη υλικών, η κυριαρχία των ιθαγενών από πανίσχυρα ιδρύματα και η καταπίεση της γνώσης τους είναι κοινωνικές ζημίες που μας βλάπτουν όλους.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Στην πραγματικότητα χιλιάδες γενιές ιθαγενών από το δυτικό ημισφαίριο πέρασαν τις ζωές τους, εφάρμοσαν τους πολιτισμούς τους και διαιώνισαν τις κοινωνίες τους μέσα στο χρόνο. Αυτές οι κοινωνίες ήταν πλούσιες και διαφοροποιημένες και καθολικά σημαδεμένες από το ότι εκ φύσεως ζούσαν σε σχετική αρμονία με τη φύση και το φυσικό περιβάλλον. Όταν οι Ευρωπαίοι έφτασαν, ανακήρυξαν τη γη ως μια ερημιά που χρειάζεται να έρθει κάτω από τον ανθρώπινο έλεγχο. Οι άποικοι βασίστηκαν στη γη και στα πλούτη της για να παρέχουν ζωή. Κατά τον ίδιο τρόπο, ενώ όρισαν τους Ινδιάνους ως άγριους, οι σχεδιαστές του συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών δανείστηκαν τη μορφή της Ομοσπονδίας των Iroquois για να οργανώσουν τη νέα κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι μέθοδοι καλλιέργειας των Pequot, Pennobscott, Passamaquoddy και Wampanoag υιοθετήθηκαν σαν βάση της νέας γεωργίας των αποίκων. Προκειμένου να ανταμώσουν τις ανάγκες μιας χώρας νέας και ανα-πτυσσόμενης, ο καλύτερος τρόπος για τους αποίκους να συμπεριλάβουν την ερημιά και τους Ινδιάνους στον δικό τους πολιτισμό ήταν η δημιουργία συμβάσεων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο Canassatego, ένας από τους αρχηγούς των Haudenosaunee, κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης μεταξύ αποίκων και Βρετανών επισήμων το 1774 πρότεινε να οργανωθούν οι δεκατρείς αγγλικές αποικίες σε μια ομοσπονδία παρόμοια με αυτήν που δημιουργήθηκε από τους δικούς του ανθρώπους. Ιδέες τραβήχτηκαν από την Ελλάδα και τη Ρώμη, και στοχαστές όπως ο Βολταίρος και ο Rousseau αναμείχτηκαν με αυτούς των Iroquois, οδηγώντας σε ένα μείγμα φιλελευθερισμού των Haudenosaunee μέσα στο ευρωπαϊκό πανομοιότυπο του. Ποικίλοι ιδρυτές των Ηνωμένων Πολιτειών όπως ο Benjamin Franklin, ο Thomas Paine, ο John Adams και ο Thomas Jefferson αναγνώρισαν στα προσωπικά τους έγγραφα πως στην αναζήτησή του για την δημιουργία της πρώτης σύγχρονης δημοκρατίας το μεγαλύτερο μέρος της ιδεολογικής τους έμπνευσης προήλθε από τους Haudenosaunee.

ΜΕ ΤΙ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Οι συμβάσεις είναι νομικά δεσμευτικές συμφωνίες που γίνονται μεταξύ δύο εθνών και είναι πανίσχυρα έγγραφα επειδή αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών ως ο υπέρτατος νόμος της περιοχής. Ως νομικά δεσμευτικές συμφωνίες εκτιμώνται στο πλαίσιο του ομοσπονδιακού νόμου και τα ομοσπονδιακά δικαστήρια έχουν επικυρώσει ως εκ τούτου μέσα από τις συμβάσεις τα δικαιώματα των ιθαγενών σε αρκετές σημαντικές αποφάσεις σε όλο το έθνος. Ωστόσο, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών ακόμα δεν έχει κρατήσει έστω μία από τις συμφωνίες που έγιναν με τις ινδιάνικες φυλές παρά το γεγονός ότι έχουν υπεισέρθει σε πάνω από τετρακόσιες τέτοιες συμβάσεις και συμφωνίες.

Η ινδιάνικη διακυβέρνηση πριν από τις συμβάσεις

Είναι λανθασμένη η αντίληψη ότι οι κοινωνίες των ιθαγενών της Βόρειας Αμερικής ήταν παραδοσιακά οργανωμένες σε φυλές που κυβερνούνταν από αρχηγούς. Μια εξέταση των Πέντε (αργότερα Έξι) Εθνών της Ομοσπονδίας των Iroquois διαλύει αυτήν την πλάνη. Ο Jaimés παρατηρεί ότι η Ομοσπονδία των Iroquois, ή των Haudenosaunee, ήταν εγκαταστημένη στη σημερινή πολιτεία της Νέας Υόρκης και στον νοτιοανατολικό Καναδά και βασιζόταν στο Kaianerekowa (Μεγάλος Νόμος της Ειρήνης) που επήλθε από τους Deganwida τρεις αιώνες πριν από τον Κολόμβο. Αυτή η μέθοδος διακυβέρνησης θα πρέπει να ήταν το πρώτο λειτουργικό μοντέλο αληθινής δημοκρατίας και πρόδρομος των σημερινών φιλοδοξιών όπως εκφράζονται μέσα από τα Ηνωμένα Έθνη.

Οι Haudenosaunee ζούσαν κάτω από μία υψηλά αποδοτική μορφή αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης για εκατοντάδες χρόνια ενώ ακόμα και τα πιο υπερσύγχρονα Ευρωπαϊκά έθνη-κράτη ακόμα μαστίζονταν από την πίστη στα θεϊκά δικαιώματα των βασιλιάδων. Και σε αντίθεση με την προκατάληψη απέναντι στις γυναίκες που επεδείκνυαν τα ευρωπαϊκά κράτη εκείνον τον καιρό, οι Haudenosaunee δημιούργησαν μια ισορροπία ανάμεσα στα φύλα με το να δώσουν στις γυναίκες δικαίωμα εκπροσώπησης στην κυβέρνηση. Αυτή η ισορροπία των φύλων εξακολούθησε να υπάρχει και σε άλλους κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς όπως οι σχέσεις ιδιοκτησίας, οι οργανωτικές εντολές με βάση την ηλικία και η μητρογραμμική/μητροτοπική φύση των συγγενικών δεσμών.

Η Ομοσπονδία των Iroquois (Ιροκούας) δεν χρησιμοποίησε αυτήν τη μορφή κυβέρνησης επειδή ήταν λίγοι και αδύναμοι άνθρωποι και ζούσαν μακριά από τις πόλεις και από την επιρροή που ασκούσε η μοντέρνα ζωή. Αντίθετα τα αρχεία δείχνουν πως ήταν επιτυχημένοι διπλωμάτες μπαίνοντας ακόμα και στη βάση των αμφίπλευρων συμφωνιών με τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις. Η Ομοσπονδία των Iroquois κράτησε την ισορροπία της στρατιωτικής δύναμης στην περιοχή τους για σχεδόν διακόσια χρόνια μετά την πρώτη επαφή με τους Ευρωπαίους και ήταν πολύ σημαντικοί στο να κλίνουν τους ζυγούς της νίκης στη Μεγάλη Βρετανία κατά τη διάρκεια των Γαλλικών και Ινδιάνικων Πολέμων.

Η Ομοσπονδία των Creek είναι ένα άλλο παράδειγμα επιτυχημένης διακυβέρνησης των ιθαγενών. Αρχής γενομένης από το 1350 περίπου, η Ομοσπονδία των Creek, εκεί που σήμερα βρίσκονται οι νότιες πολιτείες της Georgia, Florida και Alabama, υιοθέτησε ένα εκλεγμένο συμβούλιο ως δομή διακυβέρνησης. Είχαν κι αυτοί μεγάλη επιτυχία στην αντιμετώπιση της υψηλού επιπέδου διπλωματίας με τα ευρωπαϊκά έθνη-κράτη σε μια εκτεταμένη περίοδο. Άλλα παραδείγματα που υπάρχουν θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να απεικονίσουν την πολιτική αποτελεσματικότητα των ιθαγενών στη βόρεια αμερικανική ήπειρο πριν από την επαφή με τους Ευρωπαίους. Κατά τη διάρκεια της δυτικής της επέκτασης η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών αναγνώρισε την προϋπάρχουσα εθνική κυριαρχία πολλών ντόπιων τουλάχιστον 371 φορές μεταξύ 1778 και 1871.

Η αρρώστια ως πολιτικό εργαλείο

Επειδή η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών δεν μπορούσε να εξαλείψει πλήρως τον ιθαγενή πληθυσμό της ηπείρου μέσα από πόλεμο ή αρρώστια, οι συμβάσεις έγιναν το όχημα μέσα από το οποίο οι

Ινδιάνοι μπορούσαν να απομακρυνθούν από τις περιοχές τους. Αλλά η αρρώστια έπαιξε έναν ρόλο. Σε αντίθεση με τις λαϊκές πίστεις, οι Ευρωπαίοι ήταν καλά μυημένοι στην εξάπλωση ασθενειών και έτσι έκαναν από το 1385. Ακόμα και πρώιμες προσπάθειες στο βιολογικό πόλεμο ήταν συχνά ανεπιτυχείς, η αρχηγεία του στρατού του Παλιού Κόσμου είχε μάθει τους στοιχειώδεις μηχανισμούς της επιδημιολογίας πολύ πριν το 1492.

Ο Churchill παρατηρεί πως στη Βόρεια Αμερική πολλά επεισόδια επιδημιών και πανδημιών σκότωσαν πάρα πολλούς από τους ιθαγενείς πληθυσμούς. Συχνά, αυτές οι επιδημίες ήταν πολύ βολικές για εκείνους που είχαν κανονίσει να κυριεύσουν ή να εξαλείψουν αυτούς τους ανθρώπους. Το πρώτο περιστατικό συνέβη το 1636. Οι Narragansetts πίστευαν πως ο Captain John Oldham, αξιωματικός από την αποικία της Μασαχουσέτης, τους μόλυνε σκόπιμα με ευλογία το 1633, πιθανότατα μοιράζοντάς τους μολυσμένα «δώρα», προκαλώντας μιαν επιδημία που επέφερε το θάνατο πάνω από εβδομήντα δικών τους ανθρώπων και συμμάχων. Ο Oldham παρουσιάστηκε ενώπιον του συμβουλίου των ερυθρόδερμων αρχηγών Narragansett στο Block Island, δικάστηκε για το αδίκημά του και εκτελέστηκε.

Αυτό δεν ήταν σε καμία περίπτωση ένα μεμονωμένο γεγονός, και από το 1513 μέχρι την αυγή του εικοστού αιώνα περίπου το 99 τοις εκατό των ιθαγενών πληθυσμών της ηπείρου είχε εξαλειφθεί. Στις αρχές του 1900 το Γραφείο Απογραφής Πληθυσμού των Ηνωμένων Πολιτειών ανέφερε 237.000 ντόπιους, που επιζούσαν μέσα στα όρια της χώρας, και το Ινστιτούτο Smithsonian ανέφερε λιγότερο από το ένα τρίτο του εκατομμυρίου για όλη τη Βόρεια Αμερική συμπεριλαμβανομένης και της Γροιλανδίας. Ο Thornton υποστηρίζει πως ο αυτόχθον πληθυσμός του δυτικού ημισφαιρίου το 1492 περίπου μετρούσε τουλάχιστον 72 εκατομμύρια και ίσως λίγο παραπάνω. Με τη νόθευση και την ελαχιστοποίηση των εκτιμήσεων του πόσοι άνθρωποι πραγματικά υπήρχαν, ο βαθμός μείωσης του ντόπιου πληθυσμού φάνηκε λιγότερο σοβαρός από όπως ήταν στην πραγματικότητα.

Ως αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής εισβολής ήρθε η τρομακτική καταστροφή των Ινδιάνων της Αμερικής, μια μείωση πληθυσμού την οποία οι άποικοι συχνά αποκαλούσαν ευλογημένο γεγονός. Ο σκοπός ήταν να επιφέρουν μια τεράστια θνησιμότητα σε ολόκληρο τον πληθυσμό των ιθαγενών. Το απόφθεγμα πως «ο μόνος καλός Ινδιάνος είναι ο νεκρός Ινδιάνος» χαρακτήρισε τις σχέσεις μεταξύ των λευκών και των Ινδιάνων στη Βρετανική Βόρεια Αμερική από την αρχή του αποικισμού. Οι ψυχολογικές επιδράσεις στους Ινδιάνους –άγχος, τραύμα, κατάθλιψη, αποθάρρυνση- ήταν κι αυτά μέρος των κόλπων που χρησιμοποιήθηκαν για να αποδυναμώσουν την αντίστασή τους. Η λογοτεχνία από το 1607 μέχρι το 1920 είναι γεμάτη με παρατηρήσεις πως αρκετά ινδιάνικα έθνη είχαν χάσει τη θέληση για ζωή μπροστά στην αποστέρωση της πατρίδων τους και του τρόπου ζωής, για να μην αναφέρουμε τους φίλους και τους συγγενείς τους. Κανένας από αυτούς τους «θανάτους από μικρόβια» για την εξάλειψη των Ινδιάνων δεν έγινε χωρίς πρόθεση, από ατύχημα ή ακουσίως. Η φύση δεν μπορεί να κατηγορηθεί για αυτές τις πρακτικές γενοκτονίας όταν η μοχθηρία είναι ο δράστης.

Εάν προσθέσουμε σε αυτό τις δημογραφικές χειραγωγήσεις που έκαναν τον ιθαγενή πληθυσμό της ηπείρου να φαίνεται πολύ αραιός, δεν υπάρχει έκπληξη που οι Ευρωπαίοι θεώρησαν την περιοχή της

Βόρειας Αμερικής ως κενή, χωρίς ιδιοκτήτη, ανεκμετάλλευτη σε μεγάλο βαθμό και προσβάσιμη σε οποιονδήποτε ήθελε να εγκατασταθεί εκεί.

ΠΟΤΕ ΉΓΙΝΑΝ ΟΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΗΚΕ

Η δημιουργία συμβάσεων ήταν μια σοβαρή και τελετουργική σχέση μεταξύ των Ινδιάνων και των Ευρωπαίων. Οι τυπικές διαδικασίες διαπραγμάτευσης ανέπτυξαν και κατέληξαν σε συμφωνίες μεταξύ κυβερνήσεων. Η καθιέρωση δημιουργίας συμβάσεων δεν προήλθε από μία κοινωνία που ζούσε σε αποδιοργάνωση. Ούτε ήταν μια καινοτομία που επινόησαν οι Άγγλοι για να φέρουν τους Ινδιάνους κάτω από τον έλεγχό τους και να τους κάνουν χειραγωγήσιμους. Οι Ινδιάνοι κατασκεύασαν πρωτόκολλο συμβάσεων και οι Άγγλοι δέχτηκαν (όχι πρόθυμα πάντα) μια διαδικασία που έκανε δυνατή τη συνύπαρξη μεταξύ δύο αλληλεξαρτώμενων οργανωμένων κοινωνιών. Όσο προχωρούσε ο καιρός, σε μια προσπάθεια να κάνουν τους Ινδιάνους σαν αυτούς και για να δημιουργήσουν μια αίσθηση ιεροπρεπούς υποχρέωσης, οι Ευρωπαίοι προσαρμόστηκαν στις τελετές των ιθαγενών σε καινούριες συμβάσεις.

Ο Jennings υποστηρίζει ότι τα αρχεία δείχνουν πως τα Πέντε Έθνη Iroquois ανέπτυξαν ένα πρωτόκολλο συμβάσεων και το δίδαξαν σε άλλους Ινδιάνους και Ευρωπαίους με τους οποίους έκαναν δουλειές. Οι αρχές ολόκληρης της πομπής φαίνονται στα αρχεία συναντήσεων από τον ύστερο δέκατο έβδομο αιώνα, ενώ τα αρχεία του δέκατου όγδοου αιώνα δείχνουν ολόκληρη την πομπή. Οι συναντήσεις ήταν πολύ επίσημες και ανταλλάσσονταν δώρα. Διερμηνείς μετέφραζαν τους διπλωματικούς λόγους που δίνονταν από τους Ευρωπαίους και από τους Ινδιάνους. Τα συνέδρια αυτά διαρκούσαν τουλάχιστον δύο μέρες. Κάποια άλλα διαρκούσαν περισσότερο. Το δώρο που δινόταν και από τις δύο πλευρές έπαιζε έναν πολύ σημα-ντικό ρόλο σε αυτά τα συνέδρια. Οι Άγγλοι υπολόγιζαν την αξία καθενός από τα ινδιάνικα δώρα και μετά έκαναν σίγουρο ότι έδιναν δώρα πολύ μεγαλύτερης αξίας. Κατά το ινδιάνικο έθιμο το δώρο που δινόταν είχε βαθιές ρίζες. Το γεγονός ότι οι Άγγλοι έπαιρναν μέτρα για να διασφαλίσουν τη μεγαλύτερη αξία των δικών τους δώρων υποδηλώνει πως καταλάβαιναν ότι αυτή τους η κίνηση ήταν καθοριστική για να δημιουργήσουν σεβασμό και αφοσίωση. Σε πολλές περιπτώσεις τα δώρα που δίνονταν έγιναν και η ώθηση για τη διεξαγωγή συναντήσεων.

Η ερώτηση εκείνων των ημερών ήταν η εξής: «Οι Ινδιάνοι καταλάβαιναν τι υπέγραφαν;». Οι ζώνες από wampum⁷⁶ και τα αρχεία των συμβάσεων σηματοδότησαν το τέλος μιας επιτυ-χημένης συνάντησης. Κατά τη διάρκεια της σύναψης των συμβάσεων συνήθως οι διαδικασίες ζητούσαν το έγγραφο να διαβαστεί από τους Άγγλους στους Ινδιάνους προτού το υπογράψουν, αλλά το κείμενο που διαβαζόταν δεν αντιστοιχούσε πάντα σε αυτό που ήταν γραμμένο στο χαρτί. Οι Ινδιάνοι, οι οποίοι πίστευαν αυτά που άκουγαν, υπέγραφαν τις συμβάσεις, αλλά οι Άγγλοι τους κρατούσαν σε αυτά που ήταν γραμμένα στο χαρτί.

⁷⁶ Wampum: Χάντρες που φτιάχνονται από ποικίλα άσπρα και μωβ οστρακόδερμα που χρησιμοποιού-νταν και χρησιμοποιούνται ακόμα από πολλά έθνη ιθαγενών σε ολόκληρη τη βορειοανατολική περιο-χή της Βόρεια Αμερικής ως κοσμήματα ή τελετουργικά αντικείμενα. (<http://www.ganondagan.org/wampum.html>)

Για παράδειγμα ο Jennings (1975) επισημαίνει πως ο John Winthrop, Sr., ο οποίος έγραψε την *Ιστορία της Νέας Αγγλίας* (1690), πιθανότατα ξανάγραψε την ουσία των ινδιάνικων συμβάσεων προκειμένου να αγγίξει τις πολιτικές και ιδεολογικές ανάγκες των Πουριτανών. Μετά αυτός, είτε κάποιος από τους συγγενείς του, κατέστρεψε τα αυθεντικά. Εν τούτοις αυτό δεν μπορεί να αποδειχτεί ακριβώς, εφόσον οι ουσιαστικές αποδείξεις έχουν χαθεί.

Ο σκοπός των συμβάσεων

Οι συμβάσεις μπορούσαν να γίνουν για οποιονδήποτε λόγο, αλλά πρωτίστως είχαν να κάνουν με τις στρατιωτικές σχέσεις. Με αντάλλαγμα σύνορα χωρίς μπελάδες, οι Άγγλοι υπόσχονταν να προστατεύουν τους Ινδιάνους από τους δικούς τους ανθρώπους είτε από άλλους Άγγλους ή από Γάλλους αποίκους. Πολύπλοκες συμφωνίες ανταλλαγών και εκχωρήσεις γης έγιναν ως μέρος της συμφωνίας.

Η σχέση που σφυρηλατήθηκε μεταξύ Ευρωπαίων και Ινδιάνων άνοιξε κανάλια ανταλλα-γών και κατέστησε δυνατό στην αποικία να επιτύχει πράγματα μέσα από τη δράση των Ινδιάνων η οποία έτσι κι αλλιώς δεν τολμούσε ή δεν μπορούσε να ξεκινήσει. Επιφανειακά φαίνεται πως το ζήτημα ήταν Ινδιάνοι εναντίον Ευρωπαίων. Αλλά στην πραγματικότητα, πρέπει να κοιτάξουμε το ζήτημα Ευρωπαίοι εναντίον Ευρωπαίων, που προσπαθούσαν να κυριαρχήσουν όχι μόνο τους ιθαγενείς αλλά και ο ένας τον άλλο. Μέσα από σχέσεις συμβάσεων, οι Ινδιάνοι χρησιμοποιήθηκαν από τη μία αποικία ως στρατός για να βλάψουν την άλλη. Η μια αποικία θα χρησιμοποιούσε τους Ινδιάνους ως συμμάχους της εναντίον άλλων Ινδιάνων που είχαν συμμαχήσει με άλλη αποικία. Η νίκη μίας αποικίας έναντι μιας άλλης έκανε δυνατό στην πρώτη να μεγεθύνει τη δικαιοδοσία της πέρα από τα εκχωρημένα όριά της.

Πώς οι Ευρωπαίοι πήραν το πάνω χέρι στη σύναψη συμβάσεων

Ο κομματισμός που ενυπήρχε μεταξύ των ινδιάνικων εθνών έστρεφε τη μία ομάδα έναντί-ον της άλλης επί μονίμου βάσεως. Ο George Edward Ellis παρατήρησε πως «μόνο επειδή Ινδιάνοι στράφηκαν εναντίον Ινδιάνων, δίνοντας στους λευκούς την ευκαιρία να βρουν τους πιο αποτελεσματικούς συμμάχους στις πολεμικές τους επιχειρήσεις στα δάση, μπόρεσαν οι πρώτοι άποικοι από την Ισπανία, τη Γαλλία ή την Αγγλία να είναι τόσο ομοιόμορφα οι κατακτητές. Αν οι ιθαγενείς αυτής της ηπείρου βρίσκονταν σε ειρήνη μεταξύ τους και είχαν προβάλει μία ενωμένη αντίσταση στις πρώτες αδύναμες ομάδες των Ευρωπαίων εισβολέων, η κατοχή της θα διέφερε προ πολλού».

Οι Ινδιάνοι ήθελαν να μείνουν στην καλή πλευρά των Ευρωπαίων για να αποκτήσουν ευνοϊκές συνθήκες ανταλλαγών και για να προστατευτούν από την εχθρότητα των Ευρωπαίων. Αυτοί οι στόχοι οδήγησαν σε ανταγωνισμό μεταξύ των Ινδιάνων όχι μόνο για εύνοια, αλλά για μεγαλύτερη εύνοια από αυτήν που απολάμβαναν άλλοι Ινδιάνοι. Οι υπαρχηγοί και οι πολεμιστές πολλές φορές ενθαρρύνονταν να σταματήσουν να είναι αφοσιωμένοι στη φυλή τους ή να ανταγωνιστούν για τη θέση του αρχηγού της φυλής. Τα συμφέροντα του πολεμιστή μεγάλωναν μέσα από μία χρηματοδοτούμενη ευρωπαϊκή αποικία και έτσι θα μπορούσε να προμηθευτεί αγαθά και όπλα ανάλογα με τις ανάγκες του. Ερχόμενος στην

πρώτη γραμμή, με το να δείχνει αυτά τα αγαθά και τα όπλα, δινόταν σε αυτό το πρόσωπο διπλωματική αναγνώριση. Σαν επιτυχημένος διεκδικητής που αναγνωριζόταν από μία αποικιακή κυβέρνηση ως πανίσχυρος αρχηγός για τους σκοπούς της σύμβασης, ο προκαλούμενος αρχηγός έπρεπε να έχει δυνατή αφοσίωση από το λαό του προκειμένου να διατηρήσει τη θέση του. Σχέσεις όπως αυτές έδιναν στους Ευρωπαίους ένα μέτρο ελέγχου στους πολιτικούς θεσμούς των φυλών. Προκειμένου να επιβιώσουν πολιτικά, οι φυλετικοί αρχηγοί έγιναν ειδήμονες στο να βρίσκουν αποτελεσματική ευρωπαϊκή υποστήριξη.

Ωστόσο, μερικές φυλές μπόρεσαν να στρέψουν μία αποικία εναντίον μιας άλλης έτσι ώστε να μπορέσουν να διατηρήσουν την παραδοσιακή τους διαδικασία για τη φυλετική αρχηγεία, υπεύθυνα προς τα μέλη της φυλής. Τα Πέντε Έθνη Iroquois (Ιροκούας) ήταν τα καλύτερα στη χρήση αυτής της τακτικής. Οι Iroquois ήταν δυνατοί, ακόμα και όταν δεν μπορούσαν να ελαττώσουν τη δύναμη ή την ένταση της προσπάθειας των Ευρωπαίων να πάρουν τη γη τους και να τους εξαναγκάσουν να φύγουν από εκεί. Η συνεργασία από μέρους κάποιων Ινδιάνων ήταν ένα ουσιαστικό μέρος από την προσπάθεια να πάρουν από όλους τη γη τους. Ο Jennings παρατηρεί πως οι Ινδιάνοι ήταν για τους αποίκους πολιτικά και φυσικά οι πρώτοι άνθρωποι που πήγαν σε μια άλλη περιοχή προκειμένου να ζήσουν και να δουλέψουν εκεί. Όταν μια φυλή που συνεργαζόταν με μία συγκεκριμένη αποικία είχε υποτάξει κάποια άλλη φυλή ή περιοχή, οι άποικοι θα ζητούσαν άδεια να μοιραστούν την κατειλημμένη περιοχή. Όταν αρκετοί άποικοι μετακόμιζαν εκεί και η στιγμή ήταν σωστή, οι Ινδιάνοι εξαναγκάζονταν να φύγουν.

Για να αποκτήσουν κυριαρχία επί των Ινδιάνων, οι Ευρωπαίοι στη Βόρεια Αμερική έπρεπε να έρθουν σε συμφωνία με φυλετικούς σχηματισμούς κυβέρνησης από τις αρχές του δέκατου-έβδομου αιώνα μέχρι και σήμερα. Η δομή, η λειτουργία και τα κίνητρα της ευρωαμερικανικής κυβέρνησης εξελίχθηκαν με γοργό ρυθμό. Οι δύο κοινωνίες άλλαξαν η μία σε σχέση με την άλλη στρατιωτικά και οικονομικά εφόσον η προσωπική ανεξαρτησία μειώθηκε και οι Ινδιάνοι εξαρτώνταν από τους λευκούς πατέρες τους.

Ο τρόπος με τον οποίο ήταν γραμμένες οι συμβάσεις απεικόνιζαν την αλλαγή στις σχέσεις των δύο κοινωνιών και αυτό αποδεικνυόταν στην καταστροφή της φυλετικής ανεξαρτησίας, αλλά οι Ευρω-Αμερικανοί δεν θα αναγνώριζαν ότι αυτή η διαδικασία σκότωνε τις φυλετικές κυβερνήσεις. Ο Jennings αναφέρει πως η ευρωαμερικανική κυβέρνηση πίστεψε πως δεν θα διέπραττε το έγκλημα του φόνου της φυλετικής κυβέρνησης, επειδή το θύμα δεν έζησε ποτέ: «η λογική είναι τόσο απλή, ελαττωματική και επιτακτική όσο και οι πιο πολλές άλλες πλάνες: Ο πολιτισμός είναι αυτή η ποιότητα που κατέχεται από ανθρώπους με πολιτική κυβέρνηση. Η πολιτική κυβέρνηση είναι ο τρόπος διακυβέρνησης της Ευρώπης και ως εκ τούτου οι Ινδιά-νοι δεν εκπολιτίστηκαν. Οι απολίτιστοι άνθρωποι ζουν μέσα στην άγρια αναρχία, άρα οι Ινδιάνοι δεν είχαν καθόλου κυβέρνηση. Και ως εκ τούτου οι Ευρωπαίοι δεν έκαναν τίποτα λάθος – εκτελούσαν μian ευγενή αποστολή – με το να φέρουν κυβέρνηση και πολιτισμό στους καημένους άγριους».

Η ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΗ ΤΩΝ ΙΝΔΙΑΝΩΝ ΩΣ ΚΡΑΤΙΚΟ ΈΓΚΛΗΜΑ

Ιστορικά μιλώντας οι συμβάσεις δημιουργήθηκαν με τρόπο παραπλανητικό και ανήθικο τρόπο με σκοπό να μετακινήσουν τους Ινδιάνους από τη γη που η κυβέρνηση ήθελε να αποκτήσει και να ελέγχει. Αυτή η διαδικασία της μετατόπισης των Ινδιάνων προκάλεσε μεγάλη κοινωνική βλάβη και λογίζεται ως μορφή κρατικού εγκλήματος. Για μεγάλο διάστημα οι συμβάσεις ήταν συμφωνητικά που υπογράφονταν με τις φυλές που ζούσαν στις περιοχές που ήθελαν να μετακομίσουν οι λευκοί. Περίπου το ένα τρίτο ήταν συμβάσεις ειρήνης και οι υπόλοιπες ήταν για εκχώρηση γης. Κάποιες φυλές υπέγραψαν έναν αριθμό συμβάσεων που ποτέ δεν επικυρώθηκαν από το Κογκρέσο, πράγμα που δημιούργησε νομικό εφιάλτη.

Μερικοί από τους όρους που ήταν γραμμένοι στις συμβάσεις ήταν τόσο δυσνόητοι που οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν καμία πρόθεση να εκπληρώσουν τις υποσχέσεις που δίνονταν, τουλάχιστον πολιτικά μιλώντας. Εν τούτοις για φυλές που μπορούσαν να φέρουν την υπόθεση στο δικαστήριο τα μετέπειτα χρόνια, οι αποφάσεις ήταν παραδοσιακά εναντίον των Ινδιάνων. Τα δικαστήρια αποφάνθηκαν πως οι συμβάσεις πρέπει να ερμηνευτούν ως οι Ινδιάνοι να είχαν κατανοήσει το περιεχόμενό τους εκείνο τον καιρό.

Ο όρος «εξάρτηση», που είχε παρερμηνευθεί από την κυβέρνηση, προήλθε αρχικά από τη Σύμβαση Delaware η οποία γράφτηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 1778. Ο όρος «εξάρτηση» έχει έρθει να υποδηλώσει έννοιες σχετικά με τους Ινδιάνους. Ο όρος υπαινίσσεται τεμπέληδες και παιδιάστικους Ινδιάνους, αλλά ουσιαστικά αφορά οικονομικούς τομείς. Σχετικά με το Άρθρο V της σύμβασης, ο Deloria γράφει πως «η ομοσπονδία που εισήχθη από το Έθνος των Delaware και τις Ηνωμένες Πολιτείες καθιστά το πρώτο εξαρτημένο από το δεύτερο για όλα τα αντικείμενα ρουχισμού, τα σκεύη και τα όργανα πολέμου και κρίνεται όχι μόνο λογικό, αλλά απαραίτητως χρήσιμο, το προαναφερθέν Έθνος να προμηθεύεται με τέτοια αντικείμενα σε διάφορες χρονικές περιόδους, για όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες θα το έχουν στον έλεγχό τους μέσω ενός καλά ρυθμισμένου εμπορίου».

Όπως αναφέρθηκε κατά λέξη, η εξάρτηση αναφέρεται στο εμπόριο, όχι στην ανταλλαγή. Ακόμη ο Deloria επισημαίνει πως το Άρθρο VI υπονοεί πως οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούσαν τους Delaware το ίδιο ικανούς όσο κάθε άλλη κυβέρνηση στον κόσμο:

Οι Ηνωμένες Πολιτείες εγγυώνται στο προαναφερθέν έθνος των Delaware και των κληρονόμων τους όλα τα εδαφικά τους δικαιώματα στον πιο πλήρη και επαρκή τρόπο όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί από παλαιότερες συμβάσεις, για όσο το έθνος των Delaware συμμορφώνεται και κρατάει γερά την αλυσίδα της φιλίας που τώρα μπήκαν. Και ακόμα συμφωνείται μεταξύ των συμβαλλόμενων μελών και πως αν είναι χρήσιμο για τα κοινά συμφέροντα των δύο μερών στο μέλλον, να καλέσουν όποιες άλλες φυλές είναι φιλικά διακείμενες προς τους συμφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών, να προσχωρήσουν στην ομοσπονδία και να διαμορφώσουν ένα κράτος στο οποίο η κεφαλή θα είναι το έθνος των Delaware και θα έχει εκπροσώπηση στο Κογκρέσο: Είναι δεδομένο ότι τίποτα από αυτά τα οποία περιέχονται σε αυτό το άρθρο δεν θεωρούνται τελειωτικά μέχρι να επιδοκιμαστούν από το Κογκρέσο.

Προκειμένου να χειραγωγήσουν τους Delaware με σκοπό να βοηθήσουν τους αποίκους κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, οι Ηνωμένες Πολιτείες προσέφεραν ισότητα και πολιτει-ακή κατάσταση σε αυτούς και σε οποιαδήποτε άλλη φυλή από την οποία μπορούσαν να έχουν υποστήριξη. Αλλά στο τέλος οι υποσχέσεις που δόθηκαν στους Delaware και σε άλλους ξεχάστηκαν πάνω στη βιασύνη να κλέψουν τη γη τους.

Υπάρχουν αμέτρητα παραδείγματα ινδιάνικων εθνών που έκαναν ειρηνικούς συμβιβασμούς με τις Ηνωμένες Πολιτείες με σκοπό να θεωρούνται ίσοι τους. Οι Ηνωμένες Πολιτείες εγγυήθηκαν στις φυλές ειρηνική χρήση της γης τους και έχουν αθετήσει αυτήν την υπόσχεση ξανά και ξανά. Όταν συνάφθηκαν για πρώτη φορά οι συμβάσεις, οι φυλές μπορούσαν να τιμωρήσουν τους λευκούς που έμπαιναν στη γη τους για παραβίαση των όρων της σύμβασης. Αλλά η τιμωρία των λευκών έγινε ο όρος του στρατού και αμέσως μόλις η κυβέρνηση σταμάτησε το πρόσχημα της τήρησης των όρων ξεκίνησε με τις συμβάσεις. Ωστόσο θα περνούσαν αρκετά χρόνια πριν οι φυλές «σοκάρωνταν στην επίγνωση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες σιωπηλά είχαν τον απόλυτο έλεγχο στη γη τους και στις ζωές τους». Ο Deloria παρατηρεί πως αυτό όχι μόνο ήταν ένα σοκ, «αλλά αθέτηση της κοινής ευπρέπειας όταν το Κογκρέσο αποφάσισε πως είχε τον απόλυτο έλεγχο στις κάποτε παντοδύναμες φυλές».

ΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΩΣ ΚΡΑΤΙΚΟ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΈΓΚΛΗΜΑ

Αναφορικά με το κρατικό έγκλημα που χρησιμοποιεί με καταναγκαστικό και παραπλανη-τικό τρόπο για να απομακρύνει τις ινδιάνικες φυλές από τις εκτάσεις γης που επιθυμούσαν οι λευκοί, οι αμερικανικές κυβερνήσεις (πολιτειακές και ομοσπονδιακές) παραβίασαν και αυτές τις συμβάσεις με σκοπό να προάγει τα οικονομικά συμφέροντα μεγάλων επιχειρήσεων. Αυτές οι παραβιάσεις συνέβαιναν πιο συχνά όταν πολυεθνικές επιχειρήσεις επιθυμούσαν να αποσπάσουν σπάνιους πόρους από την ξεχωριστή περιοχή που έμεναν οι Ινδιάνοι. Η χρήση της πολιτειακής δύναμης, για να βοηθηθεί η επιχειρηματική λεηλασία των ινδιάνικων φυλών, είναι μια μορφή κρατικού-επιχειρηματικού εγκλήματος.

Αυτά τα κρατικά-επιχειρηματικά εγκλήματα παίρνουν διάφορες μορφές. Μερικές φορές η κυβέρνηση προσπαθεί να εξαλείψει αυτούς που διαμαρτύρονται και καλούν για προσοχή για την παραβίαση των δικαιωμάτων των ιθαγενών, τα οποία δικαιώματα κατοχυρώθηκαν μέσα από συμβάσεις. Η περίπτωση του αρχηγού του Αμερικανικού Κινήματος Ινδιάνων, Leonard Peltier, αποτελεί παράδειγμα. Το Αμερικανικό Κίνημα Ινδιάνων συνέβαλε αρκετά στη δεκαε-τία του 1970 στην υποστήριξη του παραδοσιακού λαού Lakota Sioux που προσπαθούσαν να συγκρατήσουν τον διεφθαρμένο φυλετικό τους πρόεδρο από την παραχώρηση των γαιών της φυλής στην κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών και σε πολλές πολυεθνικές εταιρίες για επιχειρήσεις εξόρυξης. Σε μια προσπάθεια αναβάθμισης της μίσθωσης των φυλετικών γαιών, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών ξεκίνησε μια παραστρατιωτική επιχείρηση για να εξαλείψει το Αμερικανικό Κίνημα Ινδιάνων, το οποίο αποτελούσε απειλή σε αυτήν την εταιρική δραστηριότητα.

Είμαστε μία νεοαποικιακή κοινωνία στην οποία το κράτος και οι πολυεθνικές εταιρίες έχουν ταλέντο στο να στρέφουν τη μία ομάδα εναντίον της άλλης για να αναβαθμίσουν τα συμφέροντά τους. Αυτή η μορφή κρατικού-επιχειρηματικού εγκλήματος συνέβαινε στη Νότια Dakota σε πολύ μεγάλο βαθμό τα

τελευταία εκατό χρόνια. Στο βαθμό που οι Lakota είναι ανήσυχοι, κάτω από τους όρους της Σύμβασης Fort Laramie του 1868, η γη στην οποία ζουν είναι δική τους. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, ωστόσο, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έχει υποστηρίξει στην Πράξη Παραχώρησης Γης (Homestead Act) του 1868 αυτή η γη είναι των λευκών, αλλά έχει υποστηρίξει και στους δύο λαούς, ιθαγενείς και λευκούς, πως η άλλη μεριά προσπαθεί να πάρει τη γη τους. Ο λαός των Ινδιάνων και ο λαός των λευκών κατηγορούν τώρα ο ένας τον άλλο για το ποιος έχει τη γη δική του και ποιος προσπαθεί να την κλέψει. Εν τω μεταξύ πολυεθνικές επιχειρήσεις αρχίζουν βουβά να έρχονται στην περιοχή και να αξιώνουν ότι η γη είναι δική τους. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που ήρθαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 περιλαμβάνουν την Union Carbide, την Exxon, την Westinghouse, τη Burlington Northern, τη Chevron και τη Decker Coal.

Περίπου σε τέσσερα εκατομμύρια στρέμματα μπορούσε να γίνει εξόρυξη στην περιοχή Black Hills, αποτυπώνοντας το μέγεθος του κέρδους που θα είχαν. Η Εταιρία Εξόρυξης Brohm είναι μία από τις χρυσές επιχειρήσεις που εξορύσσουν γαιάνθρακα στους βόρειους λόφους της περιοχής. Αυτή η επιχείρηση έχει ζητήσει μια επέκταση οκτακοσίων στρεμμάτων σε αυτό που η κυβέρνηση ονομάζει γη Δασικής Υπηρεσίας. Σύμφωνα με τα αρχεία και τις ανακοινώσεις της εταιρίας αυτή η επέκταση των οκτακοσίων στρεμμάτων θα αποφέρει περίπου τριάμισι δισεκατομμύρια δολάρια αξίας χρυσού. Αν μόνο οκτακόσια στρέμματα του Black Hills μπορούν να αποφέρουν τριάμισι δισεκατομμύρια δολάρια αξίας χρυσού, αναλογιστείτε το τεράστιο πιθανό κέρδος από την απόκτηση πρόσβασης ολόκληρα τα δύο εκατομμύρια στρέμματα της χρυσής περιοχής του Black Hills. Το κίνητρο του να βγάλουν από εκεί τους Ινδιάνους ήταν κι αυτό όμως τεράστιο. Αυτή η πραγματικότητα εξηγεί γιατί το Πεντάγωνο αναμείχθηκε ευθέως με μια απομονωμένη περιοχή της χώρας και στην οποία κατοικούσε μία μικρή ομάδα εξαθλιωμένων ανθρώπων – ανθρώπους τους οποίους εταιρικά συμφέροντα αναγνωρίζουν ως απειλή στις επιχειρήσεις τους των πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Οι συμβάσεις είναι σημαντικές, επειδή θα μπορούσαν πιθανόν να μπλοκάρουν την επιχειρηματική δραστηριότητα στη γη των Ινδιάνων. Το 1992 σε μια Συνάντηση Εξόρυξης Πόρων (Mining Resource Meeting) στο Tomahawk του Wisconsin, ο Mike Sturdevant, αρχηγός της Κοινότητας Πολεμιστών Menominee (Menominee Warrior Society) ρώτησε «Γιατί πρέπει να βοηθάμε τους λευκούς (στο να πολεμήσουν τις επιχειρήσεις εξόρυξης); Επειδή οι Ινδιάνοι έχουν συμβάσεις και οι συμβάσεις προστατεύουν τη γη». Η δήλωσή του συνοψίζει το λόγο που οι συμβάσεις έχουν επανέλθει στο προσκήνιο σήμερα. Οι συμβάσεις σκιαγραφούν το θέμα της ιδιοκτησίας όπως και την αξία των πόρων και ποιος έχει το δικαίωμα να τους διαχειρίζεται. Οι ιθαγενείς είναι στις πρώτες γραμμές των μαχών σχετικά την εξόρυξη και για άλλες εργασίες, επειδή η γη τους απειλείται.

Οι Chippewa του Wisconsin αμύνθηκαν χρησιμοποιώντας τους περιορισμένους πόρους που είχαν εναντίον γιγάντιων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Λίγοι άνθρωποι ήταν ενήμεροι για την πάλη τους μέχρι πρόσφατα όταν μια αυξανόμενη ανησυχία προκάλεσε αντίσταση σε καταστροφικά για το περιβάλλον σχέδια που προτάθηκαν από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Κλειδί σε αυτήν την αντίσταση είναι ο ρόλος που έπαιξε ο ισχυρισμός των ιθαγενών για τα δικαιώματα που απέκτησαν μέσα από τις συμβάσεις. Από τη

στιγμή που οι Chippewa υπερασπίστηκαν τα δικαιώματά τους, όπως αυτά σκιαγραφούνται μέσα στις συμβάσεις, για τον έλεγχο των πόρων στα εδάφη που κατείχαν, το ζήτημα μεταβλήθηκε από το πώς θα αναπτύσσονταν τα σχέδια στο ποιος θα εμπλεκόταν στο να παρθεί μια απόφαση.

Οι πολυεθνικές εταιρίες σπάνια φτιάχνουν όρους για δημόσια συμμετοχή στις αποφάσεις τους για την ανάπτυξη των πόρων. Συνήθως κάνουν τα σχέδιά τους και μετά παρουσιάζουν στο κοινό αυτά που πρότειναν ως αναπόφευκτα. Αυτή η τακτική αποθαρρύνει κάποια πιθανή αντίθεση μέχρι να είναι πολύ αργά για να σταματήσει το σχέδιο.

Από τη στιγμή που οι ιθαγενείς ισχυρίζονται πως έχουν δικαιώματα τα οποία απέκτησαν μέσα από συμβάσεις και συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης απόφασης, η κρατική-επιχειρηματική οντότητα επιβραδύνεται δίνοντας έτσι χρόνο στους ιθαγενείς και στους περιβαλλοντικούς συμμάχους τους να διερευνήσουν και να μοιραστούν τις σκέψεις τους σχετικά με τις ευρέως κυμαινόμενες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνέπειες αυτών των σχεδίων με μεγαλύτερο ακροατήριο.

Ένα καλό παράδειγμα αυτής της διαδικασίας η Great Lakes Indian Fish and Wildlife Commission (GLIFWC), επιτροπή που σχηματίστηκε από τους Chippewa το 1984. Αυτή η επιτροπή παρέχει συνεργασία για την εφαρμογή των αποκτώμενων μέσω συμβάσεων δικαιωμάτων τους σε εκχωρημένα εδάφη και εκπροσωπεί τα φυλετικά συμφέροντα στη διαχείριση των φυσικών πόρων. Ένα σημαντικό μέρος της αποστολής της GLIFWC είναι να παρέχει περιβαλλοντική προστασία «αναγνωρίζοντας πως τα ψάρια, τα άγρια ζώα και τα άγρια φυτά δεν μπορούν να ζήσουν άλλο σε αφθονία σε ένα περιβάλλον που έχει υποβαθμιστεί». Είναι σε αυτήν την περιοχή που τα κεκτημένα μέσω συμβάσεων δικαιώματα έχουν πολύ μεγάλες πιθανότητες να προστατέψουν το περιβάλλον, υπογραμμίζοντας έτσι τη σημαντικότητά τους. Αυτά τα δικαιώματα έχουν τεράστιες πιθανότητες να προστατέψουν το περιβάλλον για κοινότητες Ινδιάνων και μη Ινδιάνων όπως και το να παρέχουν ενημέρωση για τις αποικιακές πρακτικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Αν οι κυβερνήσεις παραβιάζουν αυτά τα δικαιώματα με σκοπό να βοηθήσουν επιχειρήσεις στην απόσπαση πόρων με σκοπό το κέρδος, οι ενέργειές τους αποτελούν ένα καθαρό παράδειγμα κρατικού-επιχειρηματικού εγκλήματος.

ΤΟ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΙΝΔΙΑΝΙΚΕΣ

ΦΥΛΕΣ

Υπήρχε μια εποχή που οι Ηνωμένες Πολιτείες εξαρτώνταν από τους Ινδιάνους για την ύπαρξή τους. Όταν οι Ευρωπαίοι πάτησαν το πόδι τους για πρώτη φορά στην ήπειρο της Βόρειας Αμερικής, οι φυλές τους κράτησαν ζωντανούς σε περιόδους λιμού, ξηρασίας και χιονοθύελλας. Οι Ινδιάνοι νοιάζονταν για αυτούς τους ανθρώπους, που δεν ήξεραν πώς να επιβιώσουν σε έναν βαρύ χειμώνα, όπως νοιάζονταν για τα μέλη τους. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός πως αρκετοί Ινδιάνοι νιώθουν μια βαθιά δυσαρέσκεια για την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών για την εκμετάλλευση που υπέφεραν από το 1492 μέχρι σήμερα.

Οι κρατικοί-επιχειρηματικοί θεατρίνοι και οι αλληλεπιδράσεις τους με τις ινδιάνικες φυλές είναι ιστορικά τοποθετημένες σε αποικιακά στυλιζαρισμένες συμβάσεις. Η ψυχολογική επίπτωση από τη

διατύπωση των συμβάσεων, που ενθάρρυναν την απομάκρυνση των Ινδιάνων από τις πατρίδες τους και τους έθεσε σε φυλασσόμενες περιοχές σε παράλληλες ομάδες, έγινε μια μορφή κυριαρχίας. Οι άνθρωποι που μεγάλωσαν σε αυτές τις φυλασσόμενες περιοχές πριν από πολλά χρόνια και στις γενιές που ακολούθησαν είχαν άνιση πρόσβαση στη δύναμη. Η άνιση πρόσβαση στη δύναμη, πράγμα που κράτησε τους Ινδιάνους σε μια κατώτερη θέση, επέτρεψε σε αυτούς τους προνομιούχους από άποψη δύναμης να πάρουν μέρος σε αποικιακού τύπου πρακτικές τις οποίες συνεχίζουν μέχρι σήμερα. Αλλά σήμερα, καθώς οι Ινδιάνοι διευρύνουν τους γνωστικούς τους ορίζοντες, γίνονται πιο ισχυροί και ανταγωνίζονται τις δομές της δύναμης της αποικιοκρατίας πόρων. Η αντίσταση από τις φυλές στις καταστροφικές για το περιβάλλον δυνάμεις εξόρυξης φαίνονται ως μία ενέργεια που μάχεται τις κρατικές-επιχειρηματικές έννοιες του τι είναι επιχείρηση και πώς θα πρέπει να είναι.

Η αμερικανική κοινωνία και οι πολιτικές της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών έχουν προκαλέσει θανάσιμα προβλήματα από τη μοχθηρή αδιαφορία για τους ιθαγενείς. Σπασμένες συμβάσεις και σπασμένες υποσχέσεις έχουν οδηγήσει στη φτώχεια και στην ηθική κατάρωση των Ινδιάνων προς όφελος του κράτους και των πολυεθνικών επιχειρήσεων, ένα κρατικο-επιχειρηματικό έγκλημα. Ο κόσμος παρακολουθεί προσεκτικά τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η κυβέρνηση της χώρας θα λύτρωνε τον εαυτό της για δικό της κέρδος με το να εγκαταλείψει τον πολιτισμικό και οικονομικό ιμπεριαλισμό και να αντιμετωπίσει και να επανορθώσει με ρεαλιστικό τρόπο τις αδικίες που έγιναν στους Ινδιάνους στο όνομα της κρατικής-επιχειρηματικής απληστίας.

Ronald C. Kramer και Raymond J. Michalowski

Η εισβολή στο Ιράκ

Όπως αναφέρεται στον Καταστατικό Χάρτη της Νυρεμβέργης, οι επεκτατικοί πόλεμοι – η πιο καταστροφική και αποσταθεροποιητική από όλες τις εισαγόμενες από το κράτος πληγές – είναι «το υπέρτατο διεθνές έγκλημα». Οπουδήποτε αλλού εμείς και άλλοι έχουμε παράσχει εκτεταμένες νομικές αναλύσεις εξηγώντας πως η εισβολή στο Ιράκ υποκινούμενο από τις Ηνωμένες Πολιτείες και υπό την ηγεσία τους, ήταν ξεκάθαρη παραβίαση του Καταστατικού των Ηνωμένων Εθνών και άλλων μορφών του

δημοσίου διεθνούς δικαίου, καθιστώντας το γεγονός αυτό (την εισβολή) κρατικό έγκλημα σε υψηλό βαθμό. Είναι μόνο η δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών στην παγκόσμια σκηνή που έχει εμποδίσει το έγκλημά τους να ονομαστεί έτσι και τους ιθύνοντες να καταδικαστούν σαν εγκληματίες πολέμου. Αν κάποιο μικρό κράτος είχε επιδείξει τέτοια αναιμία περιφρόνηση για την κυριαρχία και τους πολίτες ενός άλλου έθνους όπως έκαναν οι Ηνωμένες Πολιτείες στο Ιράκ, θα είχε καταδικαστεί αυτό και οι αρχηγοί του – αν ήταν αυτό δυνατό – ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με τα βασικά επιχειρήματα αυτού του βιβλίου, ισχυριζόμαστε ότι η απουσία επίσημης διεθνούς καταδίκης της εισβολής των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ιράκ, όπως και η έλλειψη καταδίκης πολλών εγκλημάτων που έχουν διαπραχθεί από τις ελίτ, δεν τα καθιστά νόμιμα. Παραμένει παραβίαση του διεθνούς δικαίου το αν η διεθνής κοινότητα έχει τη δυνατότητα να επιβάλει αυτό το νόμο ή όχι. Διαφορετικά θα πρέπει να συμφωνήσουμε πως δεν υπάρχει κάποιο πρότυπο δικαιώματος στη διεθνή σκηνή εκτός από τη δύναμη.

Αυτό το κεφάλαιο εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους η εισβολή των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ιράκ, προς παραβίαση όλων των νόμιμων διεθνών αρχών της αυτοάμυνας, δεν ήταν μία και μόνη πράξη διεθνούς εγκληματικότητας, αλλά σε κάποιο βαθμό λογική έκφραση ενός συμπλέγματος δυνάμεων συμπεριλαμβάνοντας μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα συμφέροντα του επιχειρησιακού κεφαλαίου από τη μία, και των ιμπεριαλιστικών σχεδίων της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών υπό την ηγεσία του George W. Bush από την άλλη. Ο πρωταρχικός στόχος μας είναι να παρέχουμε μία κριτική αφήγηση των ιστορικών και των σύγχρονων δυνάμεων που συνασπίστηκαν στις επόμενες μέρες από τις επιθέσεις της Al Qaeda εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Κατά την ανάπτυξη αυτής της κριτικής ανάλυσης για τον πόλεμο του Ιράκ δείχνουμε, επίσης, πώς το ενσωματωμένο μοντέλο για τη μελέτη του οργανωσιακού παρεκκλίνοντος κέντρου στο βαθμό που άπτεται της προβληματικής των διεθνών εγκλημάτων μεγάλης κλίμακας όσο και αυτά που περιέχονται περισσότερο στη διεθνή αρένα.

ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ: ΜΙΑ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Υπάρχουν τρεις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις για τη μελέτη του επιχειρηματικού λάθους: οι πολιτικο-οικονομικές αναλύσεις, οι επιχειρηματικές αναλύσεις που επικεντρώνονται σε ελαττωματικά κριτήρια και/ή σε δυσπροσάρμοστες εμφάνσεις στην απόδοση των επιχειρήσεων και αναλύσεις σχετικά με το ρόλο της θεμελιωμένης ανθρώπινης αλληλεπίδρασης στη διαδικασία των παράνομων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που είναι καταρτισμένες από τη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του Sutherland. Παρά τα διαφορετικά κέντρα τους, οι θεωρητικές και εμπειρικές διασταυρώσεις που προτάθηκαν από αυτές τις διαφορετικές προσεγγίσεις παρέχουν μια ευαισθητοποιημένη, ενοποιημένη κατασκευή για την ανάλυση συγκεκριμένων περιπτώσεων επιχειρησιακής παραβατικότητας.

Τα ιστορικά σχήματα των πολιτικοοικονομικών διαρρυθμίσεων και κυρίαρχων ιδεολογιών του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος εκφράζονται διαφορετικά, αλλά εκφράζονται παρ' όλα αυτά, στις θέσεις, στις διαδικασίες, στους στόχους, στα μέσα και στους περιορισμούς που ορίζουν σαφείς υπηρεσίες διακυβέρνησης, παραγωγής και αναδιανομής στα σύγχρονα κράτη-έθνη. Την ίδια στιγμή, άμεσες και

έμμεσες επικοινωνίες μεταξύ των ανθρώπων εντός και πέρα από συγκεκριμένες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες. Ο διαφορικός συγχρωτισμός μεταφράζει τα επίσημα στοιχεία των οργανισμών μέσα σε σχετικές με τη δουλειά σκέψεις και δράσεις των ανθρώπων μέσα σε αυτές. Κάθε στιγμή κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα είναι έκδηλο στα άλλα με τις υπηρεσίες να εξυπηρετούν ως χώροι στους οποίους μεγάλου βεληνεκούς πολιτικοοικονομικές διαρρυθμίσεις και μικρού βεληνεκούς ανθρώπινες δράσεις με τρόπους που παράγουν είτε συμμόρφωση είτε παραβατικότητα.

Η προσέγγισή μας για την εισβολή στο Ιράκ ενώνει τα τρία αυτά επίπεδα ανάλυσης με τους τρεις καταλύτες δράσης να έχουν συζητηθεί στο κεφάλαιο 2: κίνητρο, ευκαιρία και κοινωνικός έλεγχος. Ο στόχος μας είναι να υπογραμμίσουμε τους παράγοντες-κλειδιά που συνέβαλαν στον πόλεμο στο Ιράκ ή τον περιόρισαν σε κάθε διασταύρωση ενός παράγοντα δράσης και ενός επιπέδου ανάλυσης. Η υποβόσκουσα θεωρητική υπόθεση που οδηγεί αυτήν την ανάλυση είναι η πρόταση πως η επιχειρησιακή παραβατικότητα είναι πολύ πιθανό να συμβεί όταν οι πιέσεις για επίτευξη στόχων και/ή προβληματικές επεμβατικές μέθοδοι σε εταιρικές και κρατικές υπηρεσίες διασταυρώνονται με ελκυστικά και διαθέσιμα παράνομα μέσα από την απουσία ή την ουδετεροποίηση αποτελεσματικού κοινωνικού ελέγχου.

KINHTPA KAI EYKAIPIA: O AMEPIKANIKOS IMΠEPIALISMOS ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η απόφαση των Ηνωμένων Πολιτειών να εισβάλλουν στο Ιράκ ήταν το προϊόν μιας προεδρικής κυβέρνησης ενσωματωμένης στην ιστορία και στην ιδεολογία των ιμπεριαλιστικών σχεδιασμών των Ηνωμένων Πολιτειών που βρέθηκε αντιμέτωπη με ευκαιρίες και εμπόδια που δημιουργήθηκαν με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και ενός περίεργου εκλογικού αποτελέσματος το Νοέμβριο του 2000. Αυτές οι δυνάμεις διασταυρώθηκαν με τρόπο που επέτρεψε στη νέα κυβέρνηση να αναπτύξει ένα μεσσιανικό όραμα ενός «Νέου Αμερικάνικου Αιώνα» στον οποίο το αμερικάνικο στυλ του νεοσυντηρητισμού στην οικονομία και η εκλογική δημοκρατία θα κυριαρχούσαν τον κόσμο, με τις Ηνωμένες Πολιτείες ως την ιμπεριαλιστική δύναμη επιβλέποντας τη διαρκή διατήρηση αυτής της παγκόσμιας τάξης. Ήταν αυτό το όραμα, μαζί με την πανίσχυρη ορμή από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, που εξυπνέτησαν ως πυροκροτητές για τη διάπραξη κρατικών εγκλημάτων εναντίον του λαού του Ιράκ.

Η Αμερική ως ιμπεριαλιστικό πρόγραμμα

Η Αμερική υπήρξε ως ιμπεριαλιστικό πρόγραμμα από τα πρώτα χρόνια της. Στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα και κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, οι αρχηγοί των Ηνωμένων Πολιτειών αναζητούσαν να επεκτείνει τους οικονομικούς ορίζοντες της Αμερικής μέσα από διαπεραστικές και χρόνιες εφαρμογές δύναμης, συμπεριλαμβανομένης και της υποδουλώσης των Αφρικανών, της απαλλοτρίωσης των γαιών των ιθαγενών στο όνομα της «έκδηλης πυκνότητας», της εισβολής των Βόρειων Αφρικανικών κρατών για να προστατέψουν τα εμπορικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών σε αυτήν την περιοχή, των ισχυρισμών πως η Βόρεια και η Νότια Αμερική ενυπάρχουν ως μία και μοναδική Αμερικανική σφαίρα οικονομι-κής και πολιτικής επιρροής (το Δόγμα Monroe), του επεκτατικού πολέμου στο Μεξικό και της χρήσης αμερικανικών πολεμικών πλοίων για να επιβεβαιωθεί η συνεργασία

με τους Ασιάτες στο εμπόριο. Ίσως τίποτα δε συμβολίζει καλύτερα τη σύνδεση μεταξύ ιμπεριαλισμού και μιλιταρισμού στην ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών από την έναρξη του ναυτικού ύμνου. Το «Από τα Halls της Montezuma στις ακτές της Τρίπολης» δεν μιλάει για την υπεράσπιση της πατρίδας των Ηνωμένων Πολιτειών ενάντια σε ξένους που επιτίθονταν, αλλά για τους επιθετικούς πολέμους που στόχευαν στο να προβάλουν και/ή να προστατέψουν την οικονομική δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών πέρα από τα σύνορα της χώρας.

Όσο ο δέκατος ένατος αιώνας όδευε προς το τέλος του, οι δομικές ανακολουθίες του αμερικανικού καπιταλισμού προκάλεσαν μια ένταση στην αμερικανική ιμπεριαλιστική έκταση. Με την παύση της λειτουργίας της επέκτασης συνόρων στον Ειρηνικό Ωκεανό και τις οικονομικές υποδομές εντελώς κεφαλαιοποιημένες, επιπλέον αποδοτική χωρητικότητα στις Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησε να παράγει σημαντικές πιέσεις για νέες αγορές και φθηνότερες πηγές υλικού και εργασίας. Το 1898, αυξανόμενες πιέσεις για νέα οικονομικά όρια ήταν το κίνητρο για έναν ιμπεριαλιστικό πόλεμο εναντίον της Ισπανίας. Παρόλο που γνωστοποιήθηκε δημόσια ως «απελευθέρωση» των εναπομεινάντων ισπανικών αποικιών, αντί για απελευθέρωση οι λαοί των Φιλιπίνων, της Χαβάης και του Πουέρτο Ρίκο προσαρτήθηκαν και εποίκιστηκαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ ο λαός της Κούβας ήταν αντικείμενο ενός εικονικού αποικισμού που δεν τελείωσε μέχρι την Κουβανική Επανάσταση του 1959. Σε έναν προπομπό του μέλλοντος αμερικανικού ιμπεριαλισμού, η απόκτηση αυτών των περιοχών δεν ερμηνεύθηκε ως επεκτατισμός αλλά ως ηθικό καθήκον να ανυψώσουν και να εκπολιτίσουν άλλες φυλές με την εξάπλωση του αμερικανικού συστήματος επιχειρήσεων και διακυβέρνησης, αυτό που ο Ferguson αποκαλεί «το παράδοξο της υπαγόρευσης της δημοκρατίας, της επιβολής ελευθερίας και της εξαγωγής της χειραφέτησης». Σε αυτό δεν ήταν τίποτα καινούριο. Όπως οι Hardt και Negri παρατήρησαν, αυτός είναι ο τρόπος του ιμπεριαλισμού · η οικονομική επέκταση υπό την προστασία ισχυρών όπλων δικαιολογείται πάντα με όρους διανομής πολιτιστικών κερδών στους κατακτημένους, ποτέ όμως με την πραγματική ονομασία – εθνικές ύβρεις αναμειγμένες με την άμετρη επιθυμία εθνικής δύναμης και ιδιωτικού πλούτου.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα εγκατέλειπαν σύντομα το σύντομο πείραμά τους με τον επίσημο αποικισμό ως αρκετά δαπανηρό οικονομικά και πολιτικά. Επιπλέον οι πολιτικές και ιδεολογικές ρίζες της Αμερικής ήταν αυστηρά εμπορικές από εκείνες των ευρωπαϊκών εμπορικών εθνών, των οποίων η φεουδαρχική ιστορία ήταν ριζωμένη στον έλεγχο της γης. Σαν αποτέλεσμα οι αρχηγοί των Ηνωμένων Πολιτειών αναγνώρισαν γρηγορότερα πως στην αναδυόμενη εμπορική εποχή «αυτό που μέτραγε δεν ήταν η ιδιοκτησία ή ο κυβερνητικός έλεγχος, αλλά η πρόσβαση στο εμπόριο».

Σημάδια αυτής της αλλαγής βρίσκονται στο Open Door Notes του 1899 του Γραμματέα του Κράτους, John Hay. Ο Hay προώθησε αυτό που ο W. A. Williams (1959) αποκάλεσε ιμπεριαλισμό «Ανοιχτής Πόρτας», που βασίζεται στη διπλωματία μεταξύ των μεγάλων καπιταλιστικών δυνάμεων να κρατήσουν τις ξένες αγορές ανοιχτές στο εμπόριο, αντί του διαχωρισμού του κόσμου σε κλειστά εμπορικά μπλοκ, που είναι τυπικό χαρακτηριστικό του εμπορικού καπιταλισμού από την εποχή των εμπορικών εταιριών της Βρετανικής και Ολλανδικής Ανατολικής Ινδίας του δέκατου όγδοου αιώνα. Παρόλο που η στρατηγική

ελέγχου χωρίς ιδιοκτησία βασιζόταν σε αξιόλογη στρατιωτική πιθανότητα (μέχρι το 1905 το Ναυτικό των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν δεύτερο μόνο ως προς αυτό της Μεγάλης Βρετανίας), έγινε ο βασικός σχεδιασμός της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής του εικοστού αιώνα.

Ο Αμερικανικός ιμπεριαλισμός τον εικοστό αιώνα

Παρά την πρόιμη ιμπεριαλιστική ιστορία, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν πάντα, κατά την εύστοχη φράση του Ferguson, «μία αυτοκρατορία σε άρνηση». Μέσα από μια ρητορική κίνηση που εξομοίωνε τις καπιταλιστικές αγορές με την «ελευθερία», δύο αιώνες Αμερικανών αρχηγών εγκαθίδρυσαν μία πολιτική συνήθεια του μυαλού που περιλαμβάνει οποιονδήποτε πόλεμο ή εισβολή ως ευγενή θυσία παρά σαν προσωπικό κέρδος. Με το βολικό περιορισμό της έννοιας του ιμπεριαλισμού στον άμεσο αποικισμό της φυσικής περιοχής, για παραπάνω από έναν αιώνα η ιδεολογία της Ανοιχτής Πόρτας ενεργοποίησε τους Αμερικανούς στην αποφυγή αναγνώρισης πως η ιμπεριαλιστική αγορά είναι παρόλα αυτά ιμπεριαλισμός.

Όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες ενδυναμώνονταν ακόμα περισσότερο μετά τον Α' και το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προσκολλήθηκε στην εικόνα της «διστακτικής υπερδύναμης», ένας αφέντης που υποστηρίζει πως οι Ηνωμένες Πολιτείες αναμείχθηκαν στις παγκόσμιες σχέσεις μόνο με εξαναγκασμό, και μετά για ανιδιοτελείς λόγους. Ο διάσημος ισχυρισμός του προέδρου Woodrow Wilson πως οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να μουν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο «για να κάνουν τον κόσμο ασφαλή για τη δημοκρατία» αποτελεί παράδειγμα αυτής της αφήγησης στην πράξη. Η ανάγκη εξασφάλισης πως οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούσαν να παίξουν έναν μοναδικό ρόλο στη δημιουργία μίας νέας πολιτικής και οικονομικής τάξης μακριά από την κατάρρευση της Οθωμανικής και της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας δημιουργήθηκε προσεκτικά σαν ανιδιοτέλεια παρά σαν ιδιοτέλεια.

Στα χρόνια μεταξύ Πρώτου και Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η στρατηγική της Αμερικής για τη διαφύλαξη των οφελών του ιμπεριαλισμού μέσω της κυριαρχίας σε ένα ανοιχτό εμπορικό σύστημα απειλούταν από τη Μεγάλη Ύφεση και τον οικονομικό επεκτατισμό της ναζιστικής Γερμανίας και της αυτοκρατορικής Ιαπωνίας. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, όμως, ανύψωσε την Αμερική βγάζοντάς την από την οικονομική ύφεση και την εγκαθίδρυσε ως παγκόσμια κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη και παγκόσμιο οικονομικό ηγεμόνα υπεύθυνο για τα ινστιτούτα-κλειδιά του παγκόσμιου καπιταλισμού, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Παγκόσμια Τράπεζα και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου.

Ήταν δύο οι προκλήσεις για το ιμπεριαλιστικό πρόγραμμα των Ηνωμένων Πολιτειών στην εποχή μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο: η απειλή του ανεξάρτητου εθνικισμού και η Σοβιετική Ένωση. Τα έθνη στην περιφέρεια και στην ημιπεριφέρεια του παγκόσμιου συστήματος, πολλά από αυτά πρώην αποικίες των πλουσιότερων καπιταλιστικών εθνών του κόσμου, ήταν περιορισμένα στην εξυπηρέτηση ρόλων στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, στην παροχή πηγών, φθηνής εργασίας και αγορές λιανικού εμπορίου για καταναλωτικά προϊόντα και οικονομικού κεφαλαίου. Οι σχεδιαστές των Ηνωμένων Πολιτειών ανησυχούσαν για το ότι «ριζοσπαστικά και εθνικιστικά καθεστώτα», που ανταποκρίνονταν περισσότερο στις λαϊκές πιέσεις για άμεση βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των μαζών παρά στην προώθηση των

συμφερόντων του ξένου κεφαλαίου, μπορούσαν να γίνουν ένας «ιός» που θα μόλυνε άλλες χώρες και θα απειλούσε το «γενικό πλαίσιο της κοινωνικής δομής» που είχε δημιουργήσει η Ουάσινγκτον.

Αν και όχι τόσο παντοδύναμη όσο την παρουσίαζαν οι Αμερικανοί αρχηγοί, εντούτοις η Σοβιετική Ένωση, με την αντίπαλη ιδεολογία, τα ιμπεριαλιστικά σχέδια και τα ατομικά όπλα που είχε απειλούσε την αμερικανική κυριαρχία σε κάποιο βαθμό. Όμως, ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες ούτε η Σοβιετική Ένωση πάλεψαν στα σοβαρά το γενικό σχέδιο του διαμοιρασμού δύναμης που καθιερώθηκε στη Γιάλτα κοντά στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Αντίθετα, οι δύο «υπερδυνάμεις» ακολούθησαν τα παγκόσμια συμφέροντά τους μέσα από πελατειακές καταστάσεις στον λιγότερο ανεπτυγμένο κόσμο, με τη Σοβιετική Ένωση συχνά να κορτάρει με την εύνοια των ανεξάρτητων εθνικιστικών κινημάτων και των Ηνωμένων Πολιτειών δουλεύοντας με τοπικές ελίτ για να περιορίσει την επέκταση τέτοιων κινημάτων. Σε αυτόν τον αγώνα, η Σοβιετική Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούσαν περιοδικά να θέτουν αδιέξοδα ο ένας στα συμφέροντα του άλλου με την πρακτική της δύναμης του βέτο που είχαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Παρόλο που περιέγραφε εμπόδια, ο Ψυχρός Πόλεμος αναγνωρίστηκε συνειδητά από την προσανατολισμένη στην ανάπτυξη κυβέρνηση και τους επιχειρηματίες αρχηγούς στις Ηνωμένες Πολιτείες σαν μία ευκαιρία να δικαιολογήσουν τους αυξανόμενους στρατιωτικούς προϋπολογισμούς, να εγκαθιδρύσουν μία «μόνιμη πολεμική οικονομία» και να δυναμώσουν το σύμπλεγμα στρατού και επιχειρήσεων. Το ιμπεριαλιστικό πρόγραμμα της Αμερικής μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ξεκίνησε με μια ευρεία αυτοκρατορία στρατιωτικών βάσεων σαν αναγκαία εργαλεία στη μάχη εναντίον του κομμουνισμού, συνδέοντας έτσι το ιμπεριαλιστικό πρόγραμμα της Αμερικής με μια ρητορική απελευθέρωσης παρά γεωπολιτικής επέκτασης. Ή όπως είπε ο Ferguson: «Για μια αυτοκρατορία σε άρνηση, υπάρχει πραγματικά μόνο ένας τρόπος για να δράσει ιμπεριαλιστικά με καθαρή συνείδηση, και αυτός ο τρόπος είναι να πολεμήσει τον ιμπεριαλισμό κάποιου άλλου. Στο δόγμα της αναχαίτισης, που γεννήθηκε το 1947, οι Ηνωμένες Πολιτείες συνέλαβαν την πιο τέλεια ιδεολογία από τη δική της ιδιόρρυθμη αυτοκρατορία: ο ιμπεριαλισμός του αντιιμπεριαλισμού».

ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΑ: Η ΜΟΝΟΠΟΛΙΚΗ ΣΤΙΓΜΗ

Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989 και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 έδωσαν τέλος στον Ψυχρό Πόλεμο, παρουσιάζοντας τις Ηνωμένες Πολιτείες με ένα νέο πακέτο ευκαιριών και προκλήσεων. Με τη Σοβιετική Ένωση εκτός συναγωνισμού και την αμερικανική στρατιωτική υπεροχή αδιαφιλονίκητη, η «μονοπολική στιγμή» είχε φτάσει. Οι στόχοι του ιμπεριαλισμού της 'Ανοιχτής Πόρτας' δεν φάνηκαν ποτέ πιο πραγματοποιήσιμοι. Σύμφωνα με τους μονοπολικούς, η αμερικανική στρατιωτική δύναμη, ένα πρωτεύον εργαλείο στη διάθεση της Ουάσινγκτον για να επιτύχει παγκόσμια ηγεμονία, μπορούσε τώρα να χρησι-μοποιηθεί με σχετική ασυδοσία, είτε τιμωρούσε τους μικρούς γείτονες όπως τον Παναμά και τη Γρενάδα για την αποτυχία τους να συμμορφωθούν με τα συμφέροντα των Ηνωμένων

Πολιτειών ή χρησιμοποιώντας την επιδρομή του Ιράκ στο Κουβέιτ το 1990 για να εγκαθιδρύσουν μία περισσότερο σταθερή στρατιωτική παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών στην πλούσια σε πετρέλαιο περιοχή του Περσικού Κόλπου.

Η μονοπολική στιγμή δεν ήταν χωρίς τις προκλήσεις της, όμως. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης απομάκρυνε την πρωταρχική ιδεολογική δικαιολόγηση για την κατάπνιξη του ανεξάρτητου εθνικισμού, και αποδυνάμωσε την εσωτερική πολιτική υποστήριξη για την επέκταση του στρατιωτικού προϋπολογισμού και για μια μόνιμη πολεμική οικονομία, τόσο πολύ που πολλοί Αμερικανοί περίμεναν πως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου θα παρήγαγε μια «διαριετέα ειρήνη» που θα μπορούσε να κατευθύνεται προς τη διόρθωση πιεστικών εγχώριων προβλημάτων όπως η υγεία και η κοινωνική ασφάλεια.

Οι οικονομικές και πολιτικές ελίτ που συνδέονταν με το στρατιωτικο-βιομηχανικο-πετρελαϊκό σύμπλεγμα, όμως, δεν συναίνεσαν στη μείωση της δύναμής τους που θα είχε καταλήξει από τέτοια ανακατάταξη των αμερικανικών στόχων. Αντιθέτως, σύντομα αναζητούσαν νέους «εχθρούς» και, με αυτούς, νέες δικαιολογίες για συνεχόμενη ιμπεριαλιστική επέκταση. Ένας οξύς αγώνας σύντομα προέκυψε μεταξύ αντίπαλων ομάδων στο πώς να κεφαλαιοποιήσουν τις ευκαιρίες που προσφέρθηκαν από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης ενώ εκτρέπουν τις απειλές που παρουσιάστηκαν από την πιθανότητα ενός νέου απομονωτισμού. Η μία ομάδα υποστήριζε μία παγκοσμιοποιημένη και διεθνιστική προσέγγιση τυπική των κυβερνήσεων του George H. W. Bush και του Bill Clinton. Η άλλη ομάδα, συχνά αναφέρονται ως «νεοσυντηρητικοί», υποστήριξαν μια πιο εθνικιστική, μονομερή και στρατιωτική αναθεώρηση του αμερικανικού ιμπεριαλισμού της Ανοιχτής Πόρτας. Ήταν αυτή η δεύτερη ομάδα που, προς έκπληξη, θα έβρισκε τον εαυτό της σε θέση να σχηματίσει το ιμπεριαλιστικό πρόγραμμα της Αμερικής για τον εικοστό πρώτο αιώνα.

Οι νεοσυντηρητικοί και ο Νέος Αμερικανικός Αιώνας

Ο όρος «νεοσυντηρητικός» χρησιμοποιήθηκε πρώτα από τον Αμερικανό δημοκρατικό σοσιαλιστή αρχηγός Michael Harrington στις αρχές της δεκαετίας του 1970 για να περιγράψει μία ομάδα πολιτικών προσωπικοτήτων και διανοουμένων που ήταν σύντροφοί του στο Σοσιαλιστικό Κόμμα των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά μετακινήθηκαν μετά πολιτικά προς τα δεξιά. Αρκετοί από αυτό το αυθεντικό νεοσυντηρητικό γκρουπ, όπως οι Irving Kristol και Norman Podhoretz, συγχρωτίζονταν με την παράταξη του Henry «Κουτάλα» Jackson του Δημοκρατικού Κόμματος, αλλά ως αντίδραση του πολιτισμικού φιλελευθερισμού και της εναντίωσης στον πόλεμο του Βιετνάμ, που σχετιζόταν με τον Δημοκρατικό υποψήφιο πρόεδρο το 1972, τον George McGovern, μετακινήθηκαν προς τα δεξιά, προσχωρώντας έτσι στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα.

Ένας αριθμός νεοσυντηρητικών προσεταιρίστηκε την κυβέρνηση Reagan, συχνά προβάλλοντας διανοούμενες δικαιολογίες πως οι πολιτικές της κυβέρνησης της ανάπτυξης του στρατού και της

απόσυρσης της Σοβιετικής Ένωσης, παρά της συνύπαρξής με αυτήν. Ενώ η πρώτη γενιά νεοσυντηρητικών επίσης έθεσαν επί τάπητος οικονομικά και πολιτισμικά θέματα, η πρωταρχική τους εξωτερική πολιτική ήταν να αντιμετωπίσουν αυτό που θεωρούσαν ότι είναι η απειλή του παγκόσμιου ζωνariού της «διαβολικής αυτοκρατορίας» της Σοβιετικής Ένωσης. Όταν η Σοβιετική Ένωση άρχισε να αποδυναμώνεται, οι νεοσυντηρητικοί της κυβέρνησης του George W. H. Bush ξεκίνησαν δυναμικά να προωθούν έναν επιθετικό μετα-Σοβιετικό νεοϊμπεριαλισμό. Η πρώτη τους ανησυχία, που τη μοιράζονταν με πολλούς από το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα, ήταν η αποτροπή των περικοπών στον προϋπολογισμό του στρατού σε απάντηση προς την αποδυναμωμένη σοβιετική απειλή και τις προσδοκίες του κοινού για μια διαμοιρασμένη ειρήνη.

Προκειμένου να δικαιολογήσουν τα συνεχόμενα υψηλά έξοδα του στρατού, ο Στρατηγός Colin Powell, πρόεδρος του Επιτελείου, και ο Υπουργός Άμυνας Dick Cheney προετοίμασαν και οι δύο σχέδια για να γεμίσουν το «απειλούμενο κενό» που άδειασε από τη Σοβιετική Ένωση. Παρόλο που ο πρώτος Πόλεμος του Κόλπου μείωσε προσωρινά την πίεση για τις περικοπές στον αμυντικό προϋπολογισμό, η γρήγορη νίκη στο Κουβέιτ και η παντελής διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 αναζωογόνησε τα καλέσματα για διαμοιρασμένη ειρήνη και μαζί με αυτά την απειλή περικοπών στους κριτικούς στρατιωτικούς-βιομηχανικούς προϋπολογισμούς.

Το 1992 οι βοηθοί του Υπουργού Cheney, που εποπτεύονταν από τους νεοσυντηρητικούς Paul Wolfowitz και I. Lewis (Scooter) Libby, προετοίμασαν ένα προσχέδιο εγγράφου υπό τον τίτλο *Οδηγός Αμυντικού Σχεδιασμού (ΟΑΣ)*, μία ταξινομημένη, εσωτερική δήλωση πολιτικής του Πενταγώνου που χρησιμοποιήθηκε για να οδηγήσει τους υψηλά ιστάμενους του στρατού στη διαδικασία σχεδιασμού. Το προσχέδιο ΟΑΣ του 1992 προβάλλει μια πρώτη ματιά στην αναδυόμενη νεοσυντηρητική ιμπεριαλιστική ατζέντα. Όπως επισημαίνει ο Armstrong, ο ΟΑΣ «απεικόνισε έναν κόσμο που κυριαρχείται από τις Ηνωμένες Πολιτείες, πράγμα που διατηρούσε το κύρος της ως υπερδύναμης μέσα από έναν σχεδιασμό θετικής καθοδήγησης και συντριπτικής στρατιωτικής δύναμης. Η εικόνα ήταν μία από μια βαριά οπλισμένη Πόλη στους Λόφους».

Το προσχέδιο ΟΑΣ ανέφερε πως ο πρώτος σκοπός της αμυντικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών πρέπει να είναι η πρόληψη της επανεμφάνισης ενός νέου αντιπάλου. Ακόμη ενέκρινε τη χρήση προαγοραστικής στρατιωτικής δύναμης για να επιτύχει το στόχο του. Το έγγραφο καλούσε τις Ηνωμένες Πολιτείες να διατηρήσουν ένα σημαντικό οπλοστάσιο πηρυνικών όπλων και να αναπτύξουν μία αντιπυραυλική ασπίδα. Ο ΟΑΣ ήταν μία ξεκάθαρη δήλωση του νεοσυντηρητικού οράματος μονομερούς χρήσης της στρατιωτικής υπεροχής για την προστασία των συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας πρόσβασης των Ηνωμένων Πολιτειών σε ζωτικά ακατέργαστα υλικά όπως το πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου. Ο επιθετικός τόνος του ΟΑΣ πυροδότησε έναν καταγισμό κριτικών όταν ένα προσχέδιο διέρρευσε στον Τύπο. Ο πρόεδρος George W. H. Bush και ο Υπουργός Cheney αποστασιοποιήθηκαν γρήγορα από τον ΟΑΣ και διέταξαν την προετοιμασία μίας λιγότερο εμφανούς ιμπεριαλιστικής εκδοχής.

Η εκπληκτικώς ραγδαία κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης αποκάλυψε τελικά πως οι «νεοσυντηρητικοί» έκαναν λάθος σχεδόν σε όλα τα ζητήματα που αφορούσαν τη σοβιετική απειλή. Σαν αποτέλεσμα, ο νεοσυντηρητισμός έχασε μεγάλο μέρος της νομιμότητάς του ως κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία και αυτοί οι πρώτοι νεοσυντηρητικοί βρέθηκαν σε πολιτική εξορία ως μέρος της ακροδεξιάς του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος.

Η εκλογή του προέδρου Bill Clinton απέσυρε τους νεοσυντηρητικούς από θέσεις μέσα στην κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά όχι από τις πολιτικές αντιπαραθέσεις. Από τα περιθώρια παρήγαγαν ένα σταθερό ρεύμα βιβλίων, άρθρων, αναφορών και σελίδων εφημερίδων με σχόλια σε κάποια θέματα για να επηρεάσουν την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής. Το 1995, ο νεοσυντηρητικός δεύτερης γενιάς William Kristol (γιος του Irving Kristol) ίδρυσε το περιοδικό της δεξιάς *Το Εβδομαδιαίο Κριτήριο*, το οποίο γρήγορα αποτέλεσε τον κύριο εκφραστή της νεοσυντηρητικής σκέψης. Αρκετοί από τους νεοσυντηρητικούς επίσης προσχώρησαν στις καλά χρηματοδοτημένες δεξαμενές της συντηρητικής σκέψης για να συνηγορήσουν στην ημερήσια τους διάταξη με αυτά.

Κατά τη διάρκεια των χρόνων του Clinton, οι νεοσυντηρητικοί συνέχισαν να προειδοποιούν για νέες απειλές στην αμερικανική ασφάλεια και διαρκώς καλούσαν για μεγαλύτερη χρήση της στρατιωτικής δύναμης και να μιλήσουν μαζί τους. Ένα επίμονο θέμα στα γραπτά τους ήταν η ανάγκη εξάλειψης της κυβέρνησης του Saddam Hussein στο Ιράκ, η ενίσχυση της αμερικανικής δύναμης στη Μέση Ανατολή και η αλλαγή στην πολιτική κουλτούρα της περιοχής.

Με πολλούς τρόπους η εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Clinton ήταν σε αρμονία με αυτή της προηγούμενης κυβέρνησης. Ο Clinton συμμεριζόταν το όραμα του γηραιού Bush για έναν παγκόσμιο αρχηγό που θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την οικονομική και στρατιωτική του δύναμη για να σιγουρέψει το άνοιγμα και την ενσωμάτωση στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Με αυτή τη λογική, η εξωτερική πολιτική της εποχής Clinton παρέμεινε συνεπής στο σύστημα της Ανοιχτής Πόρτας του ανεπίσημου ιμπεριαλισμού που ασκούσαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες από το ξεκίνημα του εικοστού αιώνα, τονίζοντας την παγκόσμια οικονομική ενσωμάτωση μέσα από το ελεύθερο εμπόριο και τη δημοκρατία.

Όπου το Ιράκ ανησυχούσε, η κυβέρνηση Clinton ανέπτυξε μια πολιτική «περιορισμού και αλλαγής συστήματος». Παρά το καταστροφικό ανθρώπινο κόστος των περιεκτικών οικονομικών κυρώσεων που είχαν επιβληθεί στο Ιράκ μετά τον πόλεμο του 1991, ο Clinton συνέχισε αυτούς τους περιορισμούς, ακολούθησε μία χαμηλού επιπέδου πολεμική επιχείρηση εναντίον του Ιράκ με τη μορφή μη εξουσιοδοτημένων «μη ιπτάμενων ζωνών» και χρησιμοποίησε τους ελέγχους όπλων των Ηνωμένων Εθνών (UNSCOM) σαν έναν τρόπο για να κατασκοπεύει τον ιρακινό στρατό. Παρόλο που η κυβέρνηση Clinton ήλπιζε να προκαλέσει αλλαγή κάθεστώς στο Ιράκ, δεν σκέφτηκε να το κάνει χωρίς την εξουσιοδότηση από τα Ηνωμένα Έθνη.

Οι νεοσυντηρητικοί εξέθεσαν την κυβέρνηση Clinton σε έναν καταγισμό κριτικών στην εξωτερική πολιτική, με παράλληλο σεβασμό στους χειρισμούς του Clinton στη Μέση Ανατολή και το Ιράκ. Στις αρχές του 1998 το Πρόγραμμα για τον Νέο Αμερικανικό Αιώνα (PNAC), μία νεοσυντηρητική δεξαμενή σκέψης-κλειδί, απέστειλε ανοιχτή επιστολή στον Πρόεδρο Clinton παροτρύνοντάς τον να μετακινήσει

βία τον Hussein από την εξουσία. Το Σεπτέμβριο του 2000 το PNAC εξέδωσε μια αναφορά με τίτλο *Ξαναχτίζοντας τις Άμυνες της Αμερικής: Στρατηγική, Δυνάμεις και Πόροι για έναν Νέο Αιώνα*. Η αναφορά ανέστησε βασικές ιδέες του αμφι-λεγόμενου *Οδηγού Αμυντικού Σχεδιασμού* το 1992, καλώντας για μαζική αύξηση των εξόδων για τον στρατό, για επέκταση των στρατιωτικών βάσεων των Ηνωμένων Πολιτειών και την εγκαθίδρυση πελατειακών σχέσεων υποστηρικτικών για τα αμερικανικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα. Οι ιμπεριαλιστικοί στόχοι των νεοσυντηρητικών ήταν ξεκάθαροι. Αυτό που τους έλειπε ήταν η ευκαιρία για την επίτευξη αυτών των στόχων. Δύο απρόσμενα γεγονότα τους έδωσαν αυτήν την ευκαιρία.

Κίνητρο, Σύμπτωση και Ευκαιρία

Το Δεκέμβριο του 2000 μετά από μία καταστροφική εκλογή έβαλε το ζήτημα στην αγκαλιά τους, το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών έδωσε την προεδρία της χώρας στον George W. Bush, παρόλο που έχασε την λαϊκή ψήφο για πάνω από μισό εκατομμύριο ψήφους. Αυτή η αλλόκοτη πολιτική μεταστροφή σύντομα θα ξανάφερνε τους νεοσυντηρητικούς στην εξουσία, με πάνω από είκοσι νεοσυντηρητικούς και σκληροπυρηνικούς εθνικιστές να κατέχουν υψηλές θέσεις στη νέα κυβέρνηση. Σε μία κλασσική διαδήλωση για τη δημιουργία κοινών νοημάτων μέσω του διαφορικού συγχρωτισμού, το Πεντάγωνο και το γραφείο του αντιπροέδρου έγιναν μονοπολικά φρούρια, απεικονίζοντας την καθιερωμένη εργασιακή σχέ-ση μεταξύ των νεοσυντηρητικών και του Αντιπροέδρου Dick Cheney και του νέου Υπουργού Άμυνας, Donald Rumsfeld.

Παρόλο που μια ευτυχής συγκυρία τους έθεσε κοντά στο κέντρο της δύναμης, οι νεοσυ-ντηρητικοί μονοπολιστές ανακάλυψαν πως ο νέος πρόεδρος είχε πειστεί περισσότερο από τους «πραγματιστές ρεαλιστές» στην κυβέρνησή του όπως ο Υπουργός Εξωτερικών, Colin Powell, παρά από την επιθετική τους ατζέντα εξωτερικής πολιτικής. Αυτό ήταν το αναμενόμενο. Η αναφορά του PNAC *Ξαναχτίζοντας τις Άμυνες της Αμερικής* είχε προβλέψει πως «η διαδικασία μεταμόρφωσης πιθανόν να είναι μακρά, απούσα κάποιου καταστροφικού ή κα-ταλυτικού γεγονότος – όπως ένα νέο Pearl Harbor» Οι νεοσυντηρητικοί χρειάζονταν κι άλλη ευτυχή συγκυρία.

Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου παρουσίασαν τους νεοσυντηρητικούς με το καταλυτικό γεγονός και έτσι χρειαζόταν να μεταμορφώσουν την ατζέντα τους σε πολιτική. Οι τρομοκρα-τικές επιθέσεις ήταν ένα «θεόσταλτο πολιτικό γεγονός» που δημιούργησε ένα κλίμα φόβου και άγχους που οι μονοπολιστές κινητοποιούσαν για να προάγουν την γεωπολιτική τους στρατηγική σε έναν πρόεδρο που του έλειπε μια συνεκτική εξωτερική πολιτική, όπως και το έθνος ως ολότητα. Όπως ο πρώην Υπουργός Οικονομικών, Paul O' Neil, αποκάλυψε, ο στόχος των μονοπολιστών στην κυβέρνηση Bush ήταν πάντοτε να επιτεθούν στο Ιράκ και να απομα-κρύνουν τον Saddam Hussein. Αυτό, πίστευαν, θα επέτρεπε στις Ηνωμένες Πολιτείες να εδραι-ώσουν τη δύναμή τους στη στρατηγικά σημαντική Μέση Ανατολή και να αλλάξουν την πολιτική κουλτούρα της περιοχής.

Το απόγευμα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, και στις μέρες που ακολούθησαν, οι μονοπολικοί της κυβέρνησης Bush συνηγόρησαν αμέσως για επίθεση στο Ιράκ, παρόλο που δεν υπήρχαν στοιχεία που να

συνδέουν το Ιράκ με τα γεγονότα της ημέρας αυτής. Μετά από έναν εσωτερικό αγώνα μεταξύ «πραγματιστών ρεαλιστών» με αρχηγό τον Υπουργό Εξωτερικών Rumsfeld και των μονοπολιστών με αρχηγό τον Αντιπρόεδρο Cheney, η απόφαση ήταν τελικά να πυρο-δοτήσουν έναν γενικό «πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας» και να τον ξεκινήσουν με το να επιτεθούν στη βάση της Al Qaeda στο Αφγανιστάν και με το να απομακρύνουν την κυβέρνηση Ταλιμπάν της χώρας. Οι μονοπολιστές καθυστέρησαν προσωρινά μόνο, επειδή είχαν επιτύχει συμφωνία πώς όσο πιο σύντομα βρισκόταν σε εξέλιξη ο πόλεμος στο Αφγανιστάν, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα ξεκινούσαν να σχεδιάζουν μια εισβολή στο Ιράκ. Μέχρι το Νοέμβριο, μόλις ένα μήνα μετά την εισβολή στο Αφγανιστάν, ο Bush και ο Rumsfeld διέταξαν το Υπουργείο Άμυνας να διαρθρώσει ένα πολεμικό σχέδιο για το Ιράκ. Μέσα στο 2002 και όσο τα σχέδια για τον πόλεμο στο Ιράκ διαρθρώνονταν, η κυβέρνηση Bush έκανε κάποιες επίσημες δηλώσεις που έδειχναν πως οι στόχοι των μονοπολιστών ήταν τώρα οι επίσημοι στόχοι της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην προσφώνησή του ως Μέλους της Ένωσης στις 29 Ιανουαρίου 2002, ο Bush ανέπτυξε το επίκεντρο του «πολέμου εναντίον της τρομοκρατίας» με τη συσχέτιση της τρομοκρατίας με συγκεκριμένα διαβόητα κράτη όπως το Ιράν, το Ιράκ και η Βόρεια Κορέα (ο «άξονας του κακού») που παρουσιάστηκαν σαν νόμιμοι στόχοι για στρατιωτική δράση. Σε μια ομιλία στους απόφοιτους δόκιμους του West Point την 1^η Ιουνίου, ο πρόεδρος αποκάλυψε ένα δόγμα προληπτικού πολέμου, μια πολιτική την οποία πολ-λοί έκριναν ως «την πιο ανοιχτή δήλωση της ιμπεριαλιστικής παγκοσμιοποίησης που έγινε ποτέ», που σύντομα ακολουθήθηκε από τη Νέα Στρατηγική Ασφαλείας της κυβέρνησης Bush. Αυτό το έγγραφο όχι μόνο αξίωσε το δικαίωμα να διεξάγει προληπτικό πόλεμο, όπως προη-γουμένως συζητήθηκε, αλλά στη συνέχεια ισχυρίστηκε πως οι Ηνωμένες Πολιτείες θα χρησιμοποιούσαν τη στρατιωτική τους δύναμη για να εξαπλώσουν τη «δημοκρατία» και το αμερικανικό καπιταλιστικό σύστημα laissez-faire στον κόσμο ως το «μοναδικό βιώσιμο μοντέλο για εθνική επιτυχία». Όπως σημειώνει ο Roy: «Η δημοκρατία έγινε ο ευφημισμός της Αυτοκρατορίας για τον νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό».

Στην εκστρατεία για να αποκτήσει την υποστήριξη του κοινού για την εισβολή στο Ιράκ, η κυβέρνηση Bush επιδέξια εκμεταλλεύτηκε τις πολιτικές ευκαιρίες που παρέχονταν από το φόβο και το θυμό των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Με τη σύνδεση του Saddam Hussein και του Ιράκ στον γενικότερο πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας, η κυβέρνηση μπορούσε να εγκαθιστήσει την ιδέα πως η ασφάλεια απαιτούσε την ικανότητα επίθεσης σε όποιο έθνος πίστευαν ότι υποστήριζε τον τρόμο, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ελλειπείς ενδείξεις. Αυτή η στρατηγική επισκίασε τους πιο συγκεκριμένους γεωπολιτικούς και οικονομικούς στόχους δημιουργίας μιας νεοσυντηρητικής Αμερικανικής Ειρήνης (Pax Americana) πίσω από το παραπέτασμα καπνού της μάχης εναντίον της τρομοκρατίας. Με τα λόγια του Falk: «η συζήτηση για το Ιράκ χρωματίστηκε από σκύλους που δεν γάβγισαν: πετρέλαιο, γεωπολιτικοί στόχοι στην περιοχή και πέρα από αυτήν και η ασφάλεια του Ισραήλ».

Μεσσιανικός Μιλιταρισμός

Ο τελευταίος παράγοντας που θα σκεφτούμε για να καταλάβουμε τον πόλεμο της κυβέρνησης Bush στο Ιράκ είναι η συγχώνευση μιας νεοσυντηρητικής ατζέντας με τις φονταμενταλιστικές χριστιανικές

θηρσκευτικές πεποιθήσεις του George W. Bush, μία σύγκλιση που συχνά αναφερόταν ως «μεσσιανικός μιλιταρισμός», «πολιτικός φονταμενταλισμός» ή «φονταμενταλιστική γεωπολιτική». Η ευαγγελική ηθική του Bush δημιουργεί ένα μανιχαϊστικό όραμα που βλέπει τον κόσμο ως μια πάλη μεταξύ καλού και κακού, μια πάλη που απαιτεί από αυτόν να πράξει εκ μέρους του καλού. Στον λόγο του στο West Point, για παράδειγμα, ο Bush επέμεινε πως «βρισκόμαστε σε μια σύγκρουση μεταξύ καλού και κακού και η Αμερική θα αποκαλεί το κακό με το όνομά του. Με την αντιμετώπιση κακών και παράνομων καθεστώτων δεν δημιουργούμε πρόβλημα, αποκαλύπτουμε ένα πρόβλημα. Και θα οδηγήσουμε τον κόσμο στο να του αντισταχθεί.»

Ο George W. Bush δεν είναι ο πρώτος πρόεδρος που δικαιολογεί την εξωτερική του πολιτική πάνω σε κάποιο ιδεολογικό ή ηθικό υπόβαθρο. Όπως σημειώσαμε παραπάνω στην ιστορική μας ανασκόπηση του αμερικανικού ιμπεριαλιστικού προγράμματος, αρκετοί πρόεδροι εξορθολόγησαν την επιδίωξη της αυτοκρατορίας σε μια βάση ιδεολογικών ισχυρισμών όπως «το βάρος του λευκού ανθρώπου» ή «κάνοντας τον κόσμο ασφαλή για τη δημοκρατία». Αλλά ο George W. Bush παρουσιάζει τον εαυτό του ως ρητά ενθουσιώδη από ένα συγκεκριμένο θρησκευτικό δόγμα αντί των παλαιότερων προέδρων και προφανώς πιο πρόθυμο να δράσει με αυτές τις πεποιθήσεις. Όπως παρατηρεί ο Domke, «η κυβέρνηση Bush ... προσέφερε έναν επικίνδυνο συνδυασμό: ο πρόεδρος υποστήριξε ότι γνωρίζει τα θελήματα του Θεού και προέδρευσε πάνω σε ένα παγκόσμιο τοπίο στο οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να δράσουν πάνω σε τέτοιες αντιλήψεις χωρίς ενδοιασμούς.» Όμως, αυτή τη στιγμή, ο αρχηγός της παγκόσμιας ηγεμονίας ισχυρίζεται ότι είναι «θείκά εμπνευσμένος να επαναδιαμορφώσει τον κόσμο με βίαια μέσα», ένα «σύμπλεγμα του Μεσσία» που βολικά συγκλίνει με το μονο-πολικό όνειρο της αμερικανικής παγκόσμιας αυτοκρατορικής κυριαρχίας.

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ

Τα κίνητρα και οι ευκαιρίες από μόνα τους δεν είναι επαρκή για να παράγουν επιχειρηματική παραβατικότητα. Παρόλο που οι σχεδιαστές πολιτικής που υποστήριξαν επιθετική αμερικανική μονομέρεια σαν μια διαδρομή για παγκόσμια κυριαρχία έχουν απολάβει εσωτερικές θέσεις σε μια προεδρευόμενη κυβέρνηση που θέλει να αγκαλιάσει τέτοια στρατηγική, αυτό από μόνο του δεν είναι επαρκής εξήγηση στο πώς οι Ηνωμένες Πολιτείες έφεραν τον εαυτό τους στο μονοπάτι της διάπραξης πολιτικού εγκλήματος εναντίον του Ιράκ και των Ιρα-κινών.

Παρά την επιθυμία των μονοπολιστών της κυβέρνησης Bush για εισβολή στο Ιράκ, η στρατιωτική δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών, και οι πολιτικές ευκαιρίες που τους παρασχέθηκαν από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ισχυροί μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου θα μπορούσαν να είχαν μπλοκάρει την πορεία στον πόλεμο. Όμως, κανένας τέτοιος μηχανισμός δεν προέκυψε. Η ολοκληρωμένη μας προσέγγιση για τα εγκλήματα στη διασταύρωση επιχειρήσεων και κυβέρνησης απαιτεί επίσης να σκεφτούμε το περιεχόμενο του κοινωνικού ελέγχου του πολέμου στο Ιράκ και εξηγεί γιατί αυτοί οι μηχανισμοί απέτυχαν να αποτρέψουν το κρατικό έγκλημα του άγριου πολέμου στο Ιράκ. Συγκεκριμένα, το μοντέλο μας

κατευθύνει στο να εξετάσουμε τους πιθανούς διακόπτες στα σταυροδρόμια των δομικών, οργανωτικών και αλληλεπιδραστικών επιπέδων ανάλυσης.

Σε επίπεδο διεθνούς συστήματος, τα Ηνωμένα Έθνη απέτυχαν να παρέχουν μια αποτελεσματική πρόληψη στην εισβολή των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ιράκ σε μεγάλο βαθμό, επειδή έχει μικρή ικανότητα να αναγκάσει τα ισχυρά κράτη να συμμορφωθούν με το διεθνές δίκαιο, αλλιώς αν εκείνα διαλέξουν να υπακούσουν. Υπάρχουν δύο λόγοι για αυτό. Πρώτα, η χρήση κυρώσεων ή δύναμης για να επιβάλλουν συμμόρφωση απαιτεί ψήφο του Συμβουλίου Ασφαλείας, και τα πιο ισχυρά έθνη του κόσμου, ως μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, μπορούν και ασκούν βέτο σε οποιαδήποτε ενέργεια είναι εναντίον των δικών τους συμφερόντων. Έτσι θα είχαν πράξει και οι Ηνωμένες Πολιτείες σε αυτήν την κατάσταση. Θα μπορούσε να ειπωθεί πως το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών «εξυπηρέτησε το σκοπό της ίδρυσής του με την άρνησή του να υποστηρίξει την προσφυγή σε έναν πόλεμο που δεν θα μπορούσε πειστικά να συμφιλιωθεί με τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και το διεθνές δίκαιο». Παρόλο που αυτό μπορεί να είναι αλήθεια, είναι επίσης αλήθεια πως τα συγκεντρωμένα έθνη του κόσμου, τα περισσότερα από τα οποία ήταν εναντίον της εισβολής στο Ιράκ, δεν είχαν καμία δομική δύναμη να αποτρέψουν τις Ηνωμένες Πολιτείες από το να παραβιάσουν τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Ο Falk πηγαίνει τόσο μακριά που υπονοεί πως η δυσχέρεια των Ηνωμένων Εθνών να αναχαιτίσουν τον πόλεμο στο Ιράκ θέτει υπό αμφισβήτηση το μέλλον του συστήματος του Καταστατικού Χάρτη.

Δεύτερον, αρκετή από τη δύναμη των Ηνωμένων Εθνών στηρίζεται στην ικανότητά τους να εξάγουν ένα αντίτιμο αρνητικής κοινής γνώμης εναντίον αυτών που θα παραβίαζαν το διεθνές δίκαιο. Όταν ένα έθνος απολαμβάνει ηγεμονική οικονομική και στρατιωτική θέση, όπως έγινε με τα Ηνωμένες Πολιτείες το 2003, μπορεί εύκολα να πιστέψει ότι δεν χρειάζεται να ανησυχεί υπερβολικά για την κοινή γνώμη. Αυτή ακριβώς είναι η αντίληψη που ενημέρωσε το νεοσυντηρητικό όραμα να υποκρύψει την κίνηση για την εισβολή στο Ιράκ. Εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν, πραγματικά, ελευθερία να κάνουν ό,τι θέλουν χωρίς κόστος στην πα-γκόσμια κοινότητα μένει να το δούμε. Σε αυτό το σημείο, όμως, η πιθανή κοινή γνώμη φαίνεται να ασκεί μικρό κοινωνικό έλεγχο πάνω στον νεοσυντηρητικό σχηματισμό της εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών.

Όπως τα Ηνωμένα Έθνη, η κοινή γνώμη, συμπεριλαμβανομένων και των μαζικών αντιπολεμικών διαδηλώσεων, είχε μικρό αποτέλεσμα στην απόφαση της κυβέρνησης Bush να εισβάλλει στο Ιράκ. Όσο οι μονοπολιστές πίεζαν για την εισβολή στο Ιράκ, ένα παγκόσμιο αντιπολεμικό κίνημα πήρε ζωή. Στις 15 Φεβρουαρίου 2003, όσο οι στρατιωτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν σε ετοιμότητα για την εισβολή, πάνω από 10 εκατομμύρια άνθρωποι σε όλη την υφήλιο συμμετείχαν σε αντιπολεμικές διαδηλώσεις. Αυτές οι διαμαρτυρίες «ήταν η μοναδική τεράστια δημόσια πολιτική διαδήλωση». Την επόμενη μέρα οι *New York Times*, φαινομενικά σε συμφωνία με την οπτική των Hardt και Negri για τη σημαντικότητα του «πλή-θους» στη νέα παγκόσμια τάξη, δημοσίευσε ένα κείμενο στο οποίο έλεγε πως υπήρχαν τώρα δύο υπερδυνάμεις στον κόσμο: οι Ηνωμένες Πολιτείες και η παγκόσμια κοινή γνώμη. Η «υπερδύναμη» της παγκόσμιας κοινής γνώμης, όμως, αποδείχτηκε ότι δεν ήταν τόσο δυνατή όσο

φαινόταν, χωρίς να ασκεί αποτρεπτική επίδραση στα σχέδια των Ηνωμένων Πολιτειών να εισβάλλουν στο Ιράκ. Όπως σημειώνει ο Jensen, «το αντιπολεμικό κίνημα διοχέτευσε τις φωνές των ανθρώπων», αλλά δεν «κατάφερε να επιτύχει αρκετά μεγάλο πολιτικό κόστος στις ελίτ για να τον σταματήσει». Πραγματικά, είναι απίθανο, δεδομένης της οικονομικής και της στρατιωτικής δύναμης των Ηνωμένων Πολιτειών, πως η παγκόσμια κοινή γνώμη έχει την ικανότητα να αλλάξει τις πολιτικές της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών εκτός και αν αυτή η γνώμη μεταφραστεί σε επακόλουθες πράξεις όπως παγκόσμιο μποϊκοτάζ στα προϊόντα των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ενώ η παγκόσμια κοινή γνώμη ήταν συντριπτικά εναντίον των πολεμικών σχεδίων της κυβέρνησης Bush, μέσα στις Ηνωμένες Πολιτείες, η κοινή γνώμη άλλαξε από την αρχική αντίθεση σε μια προληπτική επίθεση χωρίς τη συγκατάθεση των Ηνωμένων Εθνών προς μια μεγάλη υποστήριξη στον πόλεμο, παρά το σημαντικό αντιπολεμικό κίνημα των Ηνωμένων Πολιτειών. Δύο αλληλοεπιδρώμενοι παράγοντες φαίνεται να εξηγούν την υποστήριξη της κοινής γνώμης των Ηνωμένων Πολιτειών για την εισβολή στο Ιράκ. Πρώτον, η κυβέρνηση Bush καταπιάστηκε με μια αποτελεσματική εκστρατεία δημοσίων σχέσεων που έπεισε πολλούς Αμερικανούς για την αναγκαιότητα ενός πολέμου στο Ιράκ. Όπως παρατηρήθηκε, αυτή η εκστρατεία προπαγάνδας βασίστηκε κυρίως σε ψεύτικους ισχυρισμούς για τα ιρακινά όπλα μαζικής καταστροφής (WMD), για τις διασυνδέσεις με την Al Qaeda και για την ανάμιξη στην τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Ακόμη ανέλαβαν να κάνουν αυτό το γεγονός ξεχωριστά και σε κάθε ευκαιρία όταν αρκετοί Αμερικανοί βρίσκονταν σε μια πληγωμένη, τιμωρητική και υπερπατριωτική διάθεση σαν αποτέλεσμα των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Οι δημοσκοπήσεις που έγιναν για τη μέτρηση της κοινής γνώμης την παραμονή του πολέμου έδειξε πως η έντονη προσπάθεια των δημοσίων σχέσεων της κυβέρνησης είχε πείσει επιτυχώς μια πλειονότητα της αμερικανικής πολιτείας πως ο Saddam Hussein απειλούσε τις Ηνωμένες Πολιτείες με όπλα μαζικής καταστροφής και είχε ακόμη πείσει ένα εκπληκτικό 70% του αμερικανικού κοινού της πως το Ιράκ εμπλεκόταν άμεσα με τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Όπως καταλήγει ο Rutherford στη μελέτη του για την προώθηση του πολέμου εναντίον του Ιράκ «η δημοκρατία έχει κατακλυστεί από έναν χείμαρρο ψεμάτων, μισές αλήθειες, ενημερωδιασκέδαση και προώθηση». Αργότερα μαθεύτηκε από επισήμους της βρετανικής κυβέρνησης μέσα από το διάσημο «Υπόμνημα Downing Street» που στις αρχές του 2002 η κυβέρνηση Bush ήδη ετοίμαζε για μια εισβολή στο Ιράκ και ότι «η υπηρεσία πληροφοριών και τα γεγονότα φτιάχνονταν σχετικά με την πολιτική». Αυτή δεν ήταν η πρώτη φορά στην αμερικανική ιστορία που ένα «μεγάλο ψέμα» επαναλαμβανόταν συχνά από μια αρκετά υψηλή εξέδρα είχε δημιουργήσει υποστήριξη του κοινού για πόλεμο. Αυτό που είναι μοναδικό, όμως, είναι ότι θα μπορούσε να δράσει έτσι ακόμα και μπροστά σε μεγάλης κλίμακας προσπάθειας και μπροστά στις αυξανόμενες αποδείξεις ότι αρκετοί από τους ισχυρισμούς τους ήταν ψευδείς.

Ένας σημαντικός παράγοντας που εξηγεί τη στήριξη του κοινού για την εισβολή στο Ιράκ ήταν η αποτυχία των μέσων μαζικής ενημέρωσης των Ηνωμένων Πολιτειών να επιτελέσουν τον κρίσιμο ρόλο τους ως «φρουρών» πάνω στη δύναμη της κυβέρνησης. Είναι κάτι το να έχουν αποδείξεις ότι οι ισχυρισμοί της κυβέρνησης είναι ψευδείς. Είναι κάτι άλλο το να μπορούν να εισάγουν αυτούς τους

ισχυρισμούς στα ίδια γνωστά μέσα ενημέρωσης μέσω των οποίων η κυβέρνηση προάγει το μήνυμα δημοσίων σχέσεων της. Ένας αριθμός μελετών τεκμηριώνει πως τα μέσα ενημέρωσης απέτυχαν να ενημερώσουν το κοινό με ακριβής εκτίμηση των ισχυρισμών της κυβέρνησης Bush για το Ιράκ, ούτε παρείχαν κάποιο χρήσιμο ιστορικό ή πολιτικό περιεχόμενο μέσα από τα οποία θα μπορούσαν να αξιολογήσουν αυτούς τους ισχυρισμούς. Τα περισσότερα ρεπορτάζ προήγαγαν την επίσημη γραμμή της κυβέρνησης και περιθωριοποίησαν τους διαφωνούντες. Όπως συμπέρανε ο Moeller, οι περισσότερες «ιστορίες ανέφεραν στενογραφικά την κατεστημένη αντίληψη για τα όπλα μαζικής καταστροφής, κάνοντας πολύ μικρή κριτική εξέταση στον τρόπο με τον οποίο οι επίσημοι πλαισίωσαν γεγονότα, καταστάσεις και πολιτικές επιλογές». Και οι New York Times και η Washington Post θα αναγνώριζαν αργότερα ότι θα έπρεπε να είχαν αμφισβητήσει περισσότερο τους ισχυρισμούς και τις αξιώσεις της κυβέρνησης. Όπως παρατηρεί ο Orville Schell, ένας ανεξάρτητος Τύπος σε μια «ελεύθερη» χώρα, επέτρεψε στον εαυτό του «να παραλύσει σε τέτοιο βαθμό που όχι μόνο απέτυχε να ερευνήσει λεπτομερώς τις αιτιολογήσεις για τον πόλεμο, αλλά πήρε και τόσο μικρό μερίδιο στις μυριάδες άλλες προειδοποιητικές φωνές του συνδεδεμένου, εναλλακτικού και παγκόσμιου Τύπου». Η απόδοση των μέσων μαζικής ενημέρωσης κατά την περίοδο μέχρι την εισβολή είναι ένα σχεδόν τέλει παράδειγμα του «μοντέλου προπαγάνδας» των Herman και Chomsky.

Επιπροσθέτως με τη θεσμική αποτυχία των μέσων ενημέρωσης, και το Κογκρέσο απέτυχε να προβάλλει αποτελεσματικούς περιορισμούς στα πολεμικά σχέδια της κυβέρνησης Bush. Αυτό συμβόλισε μία μοναδική θεσμική αποτυχία του επίσημου συστήματος ελέγχων και ισορροπιών μεταξύ των τριών κλάδων κυβέρνησης ενσωματωμένης στο Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών. Το πρώτο άρθρο του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών δίνει τη δυνατότητα κήρυξης πολέμου στο Κογκρέσο και μόνο. Οι εκφραστές του Συντάγματος δήλωσαν ρητά πως η δυνατότητα να μπει η χώρα σε πόλεμο δεν εναπόκειται στους ώμους του προέδρου, αλλά πρέπει να εξασφαλιστεί από το λαό μέσω των αντιπροσώπων του στο Κογκρέσο.

Στις 16 Οκτωβρίου 2002 αμέσως πριν τις ενδιάμεσες εκλογές, το Κογκρέσο αρνήθηκε την ευθύνη καθορισμού του πότε η χώρα θα πήγαινε σε πόλεμο περνώντας ένα ψήφισμα μέσα από το οποίο έδινε τη δικαιοδοσία στον Πρόεδρο Bush «να χρησιμοποιήσει τις Ένοπλες Δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών όπως εκείνος καθορίζει ότι είναι αναγκαίο προκειμένου: 1) να προστατέψει την εθνική ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών εναντίον της συνεχόμενης απειλής που τέθηκε από το Ιράκ και 2) να θέσει σε ισχύ όλες τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το Ιράκ». Όπως παρατήρησε ο βουλευτής John Coyers, λαμβάνοντας αυτή τη δράση, «Το Κογκρέσο εξουσιοδότησε μη θεσμικά τον πρόεδρο με την αποκλειστική του δύναμη να κηρύσσει πόλεμο». Έτσι, στον απόηχο της τραγωδίας της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, το Κογκρέσο (συμπεριλαμβανομένων και αρκετών μελών του Δημοκρατικού Κόμματος) εθελοντικά απομακρύνθηκε από μοναδικός παίκτης στα γεγονότα που ξεδιπλώνονταν οδηγώντας έτσι στην εισβολή και κατάληψη του Ιράκ.

Οι πηγές του οργανωτικού και του επικοινωνιακού ελέγχου στην κυβέρνηση Bush ήταν κι αυτές αναποτελεσματικές. Οι πραγματιστές ρεαλιστές μέσα στην κυβέρνηση, με αρχηγό τον Υπουργό

Εξωτερικών Collin Powel, δεν υποστήριζαν πλήρως τη μονοπολιστική ατζέντα. Αλλά σε μία πάλη για τον έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης, ο Powell και οι πραγματιστές έχασαν από τους νεοσυντηρητικούς που πίεζαν για πόλεμο εναντίον του Ιράκ.

Μεταξύ των μονοπολιστών υπάρχει μία ισχυρή «υποκουλτούρα αντίστασης» στο διεθνές δίκαιο και τους θεσμούς. Σύμφωνα με τον Braithwaite, τέτοιες οργανωμένες υποκουλτούρες «ουδετεροποιούν τον ηθικό δεσμό του νόμου και μεταδίδουν γνώση για τη δημιουργία και την άδραξη αθέμιτων ευκαιριών και για το πώς καλύπτεται η παραβατική συμπεριφορά».

Η ομαδική δυναμική που μπλέχτηκε με αυτήν την απόφαση που πάρθηκε από τους μονοπωλιστές επιδεικνύει, επίσης, κλασικά χαρακτηριστικά «ομαδικής σκέψης» όπως περιγράφεται από τον Janis. Οι μονοπολιστές ήταν μία αρκετά συνεκτική ομάδα με σοβαρή δέσμευση στις αξιώσεις τους και στην πίστη τους για το ρόλο της Αμερικής στον κόσμο. Εκτίμησαν την αφοσίωση, πίστεψαν στη συμφυή ηθική της θέσης τους, είχαν μία ψευδαίσθηση ότι είναι άτρωτοι και μοιράστηκαν στερεότυπα εξωτερικών ομάδων. Αλλά το πιο σημαντικό για αυτήν την ανάλυση, οι μονοπολιστές μέσα στην κυβέρνηση Bush επιλέγονταν αρκετά για να μαζεύουν πληροφορίες, αγνόησαν, προεξόφλησαν ή γελοιοποίησαν αντίθετες απόψεις και προστάτεψαν την ομάδα από την εξέταση εναλλακτικών του πολεμικού τους σχεδίου.

Τέλος, η κυβέρνηση χρησιμοποίησε μια ποικιλία «τεχνικών ουδετεροποίησης» σε μια προσπάθεια να αιτιολογήσει τα εγκλήματά της στο Ιράκ. Αρνήθηκε την ευθύνη (‘ο πόλεμος ήταν φταίξιμο του Saddam’), αρνήθηκε τα θύματα (‘οι περισσότεροι ήταν τρομοκράτες’), αρνήθηκε τους τραυματισμούς (‘υπήρχε μόνο περιορισμένη «ασήμαντη ζημιά»’), καταδίκασε τους καταδικασμένους (‘οι διαδηλωτές δεν ήταν πατριώτες και οι Γάλλοι ήταν αγάριστοι και δειλοί’) και εκθείασε τους μεγαλύτερους αφοσιωμένους στο χριστιανικό δόγμα (‘ο Θεός κατήθυνε τον Bush να ελευθερώσει τον ιρακινό λαό’).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εισβολή και η κατάληψη του Ιράκ από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους τους παραβίασε το διεθνές δίκαιο σε ένα κλίμα που υπήρχαν πανίσχυρα οικονομικά και πολιτικά κίνητρα για να διεξάγουν πόλεμο, κανένας αποτελεσματικός κοινωνικός έλεγχος πριν το γεγονός και μικρή εμφανής πιθανότητας κυρώσεων μετά το γεγονός. Πιστεύουμε ότι η εισβολή στο Ιράκ προβάλλει μία εξαιρετική ευκαιρία για να παρατηρήσουμε τις συμπλεγματικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ ιστορικών και σύγχρονων πολιτικών και οικονομικών δυνάμεων, όπως και την ανάγκη για τους αναλυτές να αναγνωρίσουν το «φαινόμενο της πεταλούδας» όπως οι θεωρητικοί του χάους και οι παραγωγοί ταινιών το ορίζουν. Η ιστορία δεν είναι ούτε γραμμική ούτε τεχνολογική. Παρόλο που υπάρχουν καθαρά τάσεις στα κοινωνικά συστήματα – για παράδειγμα η τάση στα καπιταλιστικά συστήματα να επιδιώκουν επέκταση και να υποφέρουν από πτώση των δεικτών του κέρδους – αυτές οι τάσεις στις οποίες θα δοθούν συμπαγείς εξηγήσεις από μία ποικιλία εξωγενών δυνάμεων, κάποιων από αυτών εντελώς απρόβλεπτων, όπως οι εκλογές του 2000. Στην περίπτωση του Ιράκ, λιγότεροι από εξακόσιοι ψήφοι στην προεδρική εκλογή του 2000, συνδυασμένοι με εξωτερικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, έκαναν τη διαφορά μεταξύ μη εισβολής και μιας από τις πιο σημαντικές πράξεις παράνομης επιθετικότητας τον τελευταίο καιρό.

ευρύτερου ομόλογου, ομονοούντος και ομόγλωσσου μηχανισμού έντασης και αναπαραγωγής με αναντικατάστατο ενεργό διάμεσο τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.⁷⁷

Στη συγκεκριμένη περίπτωση που εξετάζεται, η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση εμφανίζονται να ομολογούν και να συντονίζονται με ευρύτερους αναπροσανατολισμούς στην πολιτική, την οικονομία και τον πολιτισμό της Ελλάδας των αρχών του 21^{ου} αιώνα, με αναπροσανατολισμούς που επιχειρούν να επανερμηνεύσουν σε όρους νεοφιλελευθερισμού τις βασικές σχέσεις μεταξύ κοινωνικών τάξεων, μεταξύ φύλων και μεταξύ εθνοτήτων, αλλά και τη θέση της Ελλάδας ως ιστορικού κοινωνικού σχηματισμού στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτικο-οικονομικό στερέωμα.

Ως συνθέσεις ελπίδας, φόβου και μοιρολατρίας για μαζική κατανάλωση, η πολιτική εξαπάτηση (στη βραχεία κλίμακα) και η πολιτική χειραγώγηση (στη μέση κλίμακα) – τυλιγμένες σε μια φιλελεύθερη ρητορική συνεχούς κολακείας των πολιτών (Mills, 1956, σ. 331) ομόλογη του διαφημιστικού λόγου – συνιστούν μορφές βίαιης ψυχικής καταστολής (βλ. και προσέγγιση των πολιτικών ψυχολόγων Sidanius, Pratto, van Laar και Levin, 2004) που μάλλον κάθε άλλο παρά συμπτωματικό είναι ότι η εντατικοποίηση και επέκτασή τους συμπίπτουν με μιαν εντατικοποίηση και επέκταση της φυσικής και ψυχικής καταστολής ευρύτερα: Από την καταπάτηση των εργασιακών δικαιωμάτων και τον χαρακτηρισμό των περισσότερων απεργιών ως στρεφόμενων κατά της κοινωνίας και, νομικά, ως παράνομων και καταχρηστικών, μέχρι την επιβολή ανεργίας ή εργασίας σε συνθήκες που η αξιοπρέπεια παύει να συνιστά αναγκαίο συστατικό και εκπίπτει σε ιδεατή πολυτέλεια. Και μέχρι την ενεργοποίηση της στρατιωτικού τύπου αστυνομίας (MAT, ΔΙΑΣ – με τη συνδρομή της διασκορπιζόμενης στο πλήθος-στόχο Ασφάλειας) για την καταστολή των συλλογικών εκδηλώσεων που υπερβαίνουν τα καθεστωτικά όρια περί νομιμότητας και σωφροσύνης, μιας καταστολής με το μορφή της νόμιμης βίας αφού το κράτος επέτυχε να αναλάβει το μονοπώλιο της νόμιμης χρήσης φυσικής βίας (Weber, 1970).⁷⁸

Στις παραγράφους που ακολουθούν κατατίθενται οι δύο ορισμοί εργασίας που ισχύουν σ' αυτό το άρθρο σχετικά με την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση, λαβαίνοντας υπόψη ότι η εστίαση περιορίζεται μόνο στις μορφές τους που εκδηλώνονται στα πλαίσια αμιγώς ή κυρίως πολιτικών σχέσεων (και παρακάμπτοντας πεδία όπως η εργασιακή χειραγώγηση και η καταναλωτική χειραγώγηση-διαφήμιση).

Η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση μπορεί να λαβαίνουν χώρα μεταξύ πολιτικών (ατόμων, ομάδων, κομμάτων, κομματικών ηγεσιών και πειθαρχημένων βουλευτών) αλλά και – και σ' αυτό στρέφει την προσοχή του κυρίως το άρθρο – μεταξύ πολιτικών (ατόμων ή κομμάτων, φορέων εξουσίας, κυβερνητικής, νομοθετικής ή κρατικής εξουσίας) και 'απλών' πολιτών, αυτών που η εξουσία τους περιορίζεται στο δικαίωμα ψήφου, δηλαδή ψηφοφόρων. Σ' αυτό το ευρύτερο πλαίσιο, τόσο η πολιτική εξαπάτηση όσο και η πολιτική χειραγώγηση δεν συνιστούν μόνον πολιτικές δομές αλλά και μορφές πολιτικής δράσης.

⁷⁷ Εκτιμώντας ότι οι ανάλογες εκδηλώσεις εξαπάτησης και χειραγώγησης (και στη σύγχρονη Ελλάδα) είναι αρκούντως γνωστές στον-ην αναγνώστη-ώστρια, στο άρθρο αυτό παρακάμπτεται μια λεπτομερής ή παραδειγματική έστω αναφορά τους.

⁷⁸ Ο Therborn (1978, σσ. 220-30) αναφέρει ότι οι παραδοσιακές μορφές καταστολής (απαγόρευση συστημικής αντίθεσης, περιορισμός ενδοσυστημικής αντίθεσης, φυσική τρομοκρατία και επιτήρηση) έχουν υποχωρήσει στο παρασκήνιο – έστω και αν στις αρχές του 21^{ου} αιώνα (και στην Ελλάδα ενισχύονται ποσοτικά (στελεχικό δυναμικό) και ποιοτικά (εκπαίδευση και νέες μέθοδοι και οπτικά συστήματα). Ας υπενθυμιστεί ότι ο Πουλαντζάς (1978, σ. 41) έχει καταθέσει την επιφύλαξή του σχετικά με τη διάκριση μεταξύ κατασταλτικών και ιδεολογικών μηχανισμών, μια διάκριση που στέκει μόνο «υπό τύπον ενδεικτικό και περιγραφικό».

Σε προτεραιότητα πλέον έχει έρθει η έμμεση, μη φυσική αλλά ψυχική χειραγώγηση μέσω διαδικασιών, εντοπίζει ο Therborn, όπως η μετατόπιση στην εστίαση των θεμάτων, η απομόνωση των διαμαρτυριών από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, η εξωτερίκευση (δημιουργία αποδιοπομπαίων πληθυσμών ή ισχυρών 'κακών'), η προκαθορισμένη διοχέτευση σε δευτερεύοντα ζητήματα, η παροχή ενδοσυστημικών εναλλακτικών διεκδίκησης και, τέλος, η θεσμοθέτηση ακίνδυνων νόμιμων διεξόδων παρουσίας των διαμαρτυριών (βλ. και Manning, 1999 αλλά και Σεραφετινίδου, 2006, σσ. 292-96).

Πολιτική εξαπάτηση είναι η σκόπιμη και εν γνώσει, ολική ή μερική, διαφοροποίηση ή αντίθεση μεταξύ δύο πολιτικών εκδοχών του ίδιου πολιτικού φορέα (κόμματος, ηγεσίας, κομματικής ομάδας, προσώπου). Από τη μια, του (προεκλογικού κυρίως) πολιτικού προγράμματος και των (προεκλογικών κυρίως) εξαγγελιών του αναφορικά με το τι προτίθεται και τι δεν προτίθεται να πράξει στο μέλλον (κυρίως κατά την επόμενη τετραετία) ως κυβέρνηση, συμπολίτευση ή αντιπολίτευση – πλαισιωμένων από τις ευρύτερες ιδεολογικές συντεταγμένες του που αποσαφηνίζουν τα όποια επιμέρους ζητήματα στα οποία αναφέρονται γενικά ή ειδικά. Και, από την άλλη, της πολιτικής δράσης του συγκεκριμένου πολιτικού φορέα, κόμματος, ηγεσίας, ομάδας ή προσώπου. Οπότε η πολιτική εξαπάτηση δεν έχει να κάνει με το πρόγραμμα ή τις εξαγγελίες ενός πολιτικού φορέα. Έχει να κάνει με την πρακτική διαφοροποίηση ή αντίθεση σε σχέση μ' αυτές (και τις σχετικές νομιμοποιήσεις που τη συνοδεύουν).⁷⁹

Ο κάθε πολιτικός φορέας, τόσο το πολιτικό κόμμα όσο και το πολιτικό πρόσωπο πιστώθηκαν πολιτικά στο λαό, δανείστηκαν εξουσία όχι μόνο για συγκεκριμένο χρόνο αλλά και υπό συγκεκριμένους όρους. Με βάση την κλασική αστική θεώρηση περί κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, ο λαός δεν πιστώνει άνευ όρων, δεν παρέχει το δικαίωμα στο πολιτικό κόμμα ή τον πολιτικό να κάνει ό,τι θέλει για μια τετραετία, να εφαρμόσει όποιο (κρυφό) πρόγραμμα θέλει ή του επιβάλλεται. Αξιοματικά, στη δημοκρατία ο μόνος που έχει δικαίωμα να επιβάλλει στο πολιτικό κόμμα ή στον πολιτικό το τι θα πράξει (ή δεν θα πράξει) είναι ο λαός (βλ. σχετικά Locke, 1965 (1690)). Ο λαός είναι εντολέας, το δε πολιτικό κόμμα και πολιτικό πρόσωπο είναι εντολοδόχοι. Δεν νοείται, δεν γίνεται δεκτός κάποιος άλλος, κάποιος τρίτος, ορατός ή αόρατος εντολέας. Συνεπώς, το πολιτικό κόμμα και ο πολιτικός οφείλουν να τηρήσουν τους όρους της πολιτικής πίστωσης τους στον μοναδικό δημοκρατικό πιστωτή και εντολέα τους, τον λαό. Όπως άλλωστε και ο κάθε δανειζόμενος ή πιστούμενος στη σύγχρονη κοινωνία, από αυτόν που δίνει δέσμευση αρραβώνα ως αυτόν που δανείζεται από μια τράπεζα.⁸⁰

Εφόσον συντρέχουν ειδικοί, ιδιαίτεροι ή έκτακτοι λόγοι που καθιστούν προβληματική ή αδύνατη την ανταπόκριση στη λαϊκή πολιτική πίστωση και εντολή, τότε το δημοκρατικό πολίτευμα προβλέπει δύο δημοκρατικές εναλλακτικές: Την προσφυγή σε εκλογές και το εξίσου δεσμευτικό δημοψήφισμα που αναφέρεται ακριβώς στους λόγους που η ανταπόκριση στην προηγούμενη πίστωση έγινε προβληματική ή αδύνατη. Με αυτούς τους τρόπους, το πολιτικό κόμμα και ο πολιτικός αιτούνται ανανέωση της λαϊκής πίστωσης και εντολής στις νέες συνθήκες. Το δημοκρατικό πολίτευμα (ως δημοκρατικό πολίτευμα) απορρίπτει, δεν ανέχεται σε κανένα επίπεδο, την πολιτική εξαπάτηση και την καταπάτηση των προεκλογικών εξαγγελιών στη βάση των οποίων επήλθε η συμφωνία με, πίστωση και εντολή από, τον λαό. Άλλωστε, στη δημοκρατία είναι αξιωματικά δεκτό ότι είναι ηθικά, πολιτικά και κοινωνικά υπέρτερο ο λαός να κάνει 'λάθος' παρά ο 'φωτισμένος' ή εξωκατευθυνόμενος ή ό,τι άλλο ηγέτης να του επιβάλλει το 'σωστό'.

Πολιτική χειραγώγηση είναι η σκόπιμη και εν γνώσει άδηλη επιβολή απόψεων, αντιλήψεων, τρόπων και όρων κατανόησης της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας και του εαυτού. Η πολιτική χειραγώγηση περιλαμβάνει ως συστατικά της: Πρώτο, την αξιοποίηση ψεμάτων (εισαγωγή ανύπαρκτων 'γεγονότων', αναγωγή άσχετων συμβάντων σε σχετικά γεγονότα, ελλειμματική ή παραπλανητική παρουσίαση)· δεύτερο πλασματικές ή πλαστές συνθέσεις του πραγματικού· τρίτο, τη σύγχυση επιπέδων γενίκευσης (με πολιτικά ζητήματα να διαμεσολαβούνται μέσω προσωπικών, πραγματικών ή πλασματικών

⁷⁹ Για μια γενικότερη προσέγγιση, της ιδεολογίας ως νομιμοποιητικής εξαπάτησης, βλ. Πουλαντζά, 1978, σ. 44. Όμως, ο Πουλαντζάς τονίζει ότι συνιστά «παρανόηση» η κυρίαρχη ιδεολογία να συγχέεται με τη σκέτη συγκάλυψη ή απόκρυψη των σχεδίων και των στόχων του Κράτους (σ. 45). Συνεπώς, η ιδεολογική δύναμη ενός καθεστώτος δεν προέρχεται κυρίως από την πολιτική εξαπάτηση, ίσως-ίσως ούτε και την πολιτική χειραγώγηση. Υπάρχουν και άλλοι μηχανισμοί κατασκευής και επιβολής της 'κοινωνικής συναίνεσης' που δεν αφορούν στο συγκεκριμένο άρθρο, έστω και αν είναι δύσκολα υποστηρίξιμο ότι, σε μια κοινωνία βαθύτατων ταξικών ανισοτήτων, η κατασκευή-επιβολή της κοινωνικής συναίνεσης, δηλαδή ενός 'πλασματικού κοινού συμφέροντος' ως κοινού συμφέροντος, είναι 'γνήσια', δηλαδή απαλλαγμένη από το συστατικό της χειραγώγησης. Βλ. σχετικά Σεραφετινίδου, 2002, σσ. 93 και 122-42.

⁸⁰ Στο σημείο αυτό αναδύονται και άλλα ζητήματα, όπως οι επιμέρους εξαγγελίες σε τοπικά πολιτικά κοινά από υποψηφίους βουλευτές που συνιστούν ή αγγίζουν θέματα πελατειασμού (πατρωνείας και πελατειακών σχέσεων, για μια πρώτη ανάλυση και βιβλιογραφία βλ. σχετικά Λάζος (2005)), αλλά τα ζητήματα αυτά τίθενται σε αιώρηση στο συγκεκριμένο άρθρο.

ή εικονικών ή μυθολογικών ιδιαιτεροτήτων (McGuigan, 2005)· τέταρτο, την επιβολή του αντικειμένου συζήτησης (ορισμός, ορολογία, κανόνες προσέγγισης)· και πέμπτο, την ακατάπαυστη επανάληψη των προηγούμενων (βλ. σχετικά και Hall, 1986).

Η κλασική προσέγγιση του Wrong στη χειραγώγηση, παρά το ότι δεν εστιάζει ειδικά στην πολιτική χειραγώγηση, καλύπτει στη γενικότητά της την προσέγγιση που κατατίθεται στο συγκεκριμένο άρθρο.⁸¹ Σύμφωνα με τον Wrong (1979, σσ. 28-30), «(ό)ταν ο κάτοχος δύναμης αποκρύπτει την πρόθεσή του από τον υποκείμενο στη δύναμη – δηλαδή το αποτέλεσμα που προτίθεται να παραγάγει, αυτός επιχειρεί να χειραγωγήσει τον δεύτερο. ... Όταν κάθε σκόπιμη και επιτυχημένη προσπάθεια επιρροής στον άλλο δεν έχει δηλωθεί, συνιστά χειραγώγηση.»⁸² «Μια τέτοια άσκηση δύναμης είναι απίθανο να προκαλέσει αντίσταση γιατί ο υποκείμενος στη δύναμη αγνοεί την προσπάθεια που γίνεται ώστε να επηρεαστεί· η επιτυχημένη χειραγώγηση μπορεί ακόμα και ... να προσποιηθεί αισθήματα ‘ελεύθερης επιλογής’ και να προκαλέσει ενθουσιασμό και πρωτοβουλία (από μέρους του υποκείμενου στη δύναμη). ... Δεν υπάρχει κάποια ορατή εντολή προς αυτόν προς την οποία να εκδηλώσει ανυπακοή, δεν υπάρχει κάποιος ορατός αντίπαλος προς τον οποίο να επιβεβαιώσει/διεκδικήσει την ελευθερία του. Συνεπώς η χειραγώγηση εμφανίζεται ως η πιο απάνθρωπη μορφή δύναμης, πιο απάνθρωπη και από τη φυσική βία όπου το θύμα είναι πιθανό ότι αναγνωρίζει τον εαυτό του ως αντικείμενο της επίθεσης του άλλου πάνω στο σώμα του ή με σκοπό την άρνηση των βασικών αναγκών του. ... Άσκηση φυσικής βίας και εξαπάτηση, ή εξαναγκασμός και χειραγώγηση, είναι οι μόνες μορφές δύναμης στις οποίες τελικά όλες οι άλλες ανάγονται)».

Συνολικά ειπωμένη, στο επίπεδο μιας ιστορικής κοινωνικής ψυχολογίας, η πολιτική χειραγώγηση εμφανίζεται να λαμβάνει χώρα εξ ολοκλήρου στον ‘πολίτη’, δηλαδή μεταξύ του ‘ιδιοκτήτη εμπορευμάτων’ και του ‘alter ego’ του, του ‘ανθρώπου’ – όπως αυτός εννοιοποιήθηκε και σημάνθηκε από τον Διαφωτισμό μέχρι σήμερα (Habermas, 1973, σ. 85).

Προσεγγίζοντας σε όρους συνεπειών, όσο και αν φαίνεται παράδοξο, σε σύγκριση με την πολιτική χειραγώγηση, η πολιτική εξαπάτηση έχει λιγότερο επιβαρυντικές αντικοινωνικές και αντιπολιτικές συνέπειες. Και αυτό γιατί καταρχήν αποδέχεται την πολιτική ιδιότητα του πολίτη, αποδέχεται τον όποιο κυρίαρχο ρόλο του και, με την εισαγωγή ψεμάτων, επιχειρεί να στρέψει τη γνώμη του προς αποφάσεις που χωρίς αυτά εκτιμάται πως δεν θα λάβαινε. Από την άλλη, η πολιτική χειραγώγηση έρχεται να ακυρώσει ακριβώς την κεντρική ιδιότητα του πολίτη, να την καταστήσει κενή περιεχομένου, ένα γνήσιο ιδεολόγημα επιβολής πάνω του (Tyler, 2005). Η πολιτική εξαπάτηση καταχράται των δημοκρατικών θεσμών, της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η πολιτική χειραγώγηση φέρει στοιχεία ολοκληρωτισμού· συμβάλλει στη μετατροπή της αστικής δημοκρατίας σε κοινοβουλευτική ολιγαρχία επί μοιρολατρών που νιώθουν ότι η καλύτερη δυνατή διέξοδος στη ζωή τους είναι να πεισθούν ότι κάποτε, σε κάποιο πιθανό μέλλον – όταν, όπως σαρκαστικά αναφέρει ο Keynes, θα είμαστε όλοι νεκροί – θα έρθει μια πρόοδος και στην προσωπική ζωή, θα καταστεί δυνατή μια ζωή με μιαν ελάχιστη αξιοπρέπεια. Η ενίσχυση της πολιτικής χειραγώγησης – η μετατροπή της σε κανονικότητα στην πολιτική ζωή, μια κανονικότητα (που όλοι αναγνωρίζουν και καταδικάζουν λεκτικά και μόνον, αποδίδοντάς την στους ‘άλλους’) – συνιστά μέσον αποφασιστικής σημασίας για την ακύρωση κάθε σχηματισμού πολιτικής βούλησης του πολίτη μέσω της χρήσης του λόγου. Μέσω (κυρίως) της πολιτικής χειραγώγησης, η δημοκρατία ως θεωρία εκπίπτει σε δημοκρατική διακυβέρνηση από κυρίαρχες ελίτ, η δε δημοκρατία ως πράξη εκπίπτει σε μέθοδο για την επιλογή

⁸¹ Πρέπει να τονιστεί ότι η πολιτική χειραγώγηση είναι προσεγγίσιμη και σε ένα ιστορικό, μακρο-κοινωνικό επίπεδο. Όμως, η γραφή του άρθρου σκοπεύει να μην απομακρυνθεί – παρά μόνον για λόγους αναγκαιάς ευρύτερης πολιτικο-οικονομικής και πολιτισμικής πλαισίωσης και ζητημάτων της εγκληματολογικής θεώρησης – από το επίπεδο που βρίσκεται κοντά και στην ατομική και ομαδική σκοπιμότητα.

⁸² Πάντως, όπως γίνεται κατανοητό στο συγκεκριμένο άρθρο, το στοιχείο της έκδηλης επιτυχίας σε σχέση με συγκεκριμένο εμφανή ή ίσως και κάποιον άλλο αφανή στόχο δεν είναι αναγκαίο για τον επαρκή ορισμό της χειραγώγησης. Το στοιχείο της έμπρακτης σκοπιμότητας, έστω και αν δεν είναι δηλωμένη και εκτυλίσσεται σε ένα άδηλο επίπεδο, αρκεί.

προεπιλεγμένων ηγετών από τον πολίτη (βλ. και Habermas, 1973, σσ. 123-24) – με τρόπους ανάλογους με αυτούς που μέσω της αγοράς εργασίας ο εργαζόμενος είναι ‘ελεύθερος’ να επιλέξει το αφεντικό ‘του’.⁸³

Οι συγκεκριμένες μέθοδοι μαζικής άσκησης πολιτικής ψυχικής βίας, σε συνδυασμό με τη θεσμοθετημένη άσκηση (νόμιμης και παράνομης) φυσικής βίας επί κοινωνικών ομάδων και συλλογικοτήτων μέσω των διάφορων σχετικών κρατικών μηχανισμών όπως η αστυνομία στρατιωτικού τύπου (Πουλαντζάς, 1978, σσ. 39-48), συνιστούν κορυφαίες άτυπες θεσμοποιήσεις που καθιστούν δυνατή την αστική ηγεμονία, την κυριαρχία μιας κοινωνικής μειονότητας και την οργάνωση της κοινωνίας στους όρους της.⁸⁴ Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η αστική έστω δημοκρατία – μια δημοκρατία χωρίς οικονομική και πολιτισμική διάσταση, μια μόνον πολιτική δημοκρατία, δεν φαίνεται να κινδυνεύει από την όποια Αριστερά. Φαίνεται να κινδυνεύει από (και καταλύεται σ)τον κεντρικό της πυρήνα, τα αστικά κόμματα εξουσίας (βλ και Morris, 2008). Το κατά πόσον είναι δυνατό να υπάρξει ένα αστικο-καπιταλιστικό καθεστώς χωρίς ενεργή πολιτική εξαπάτηση και πολιτική χειραγώγηση, δηλαδή στηριγμένο μόνο στη φυσική βία, μένει να απαντηθεί στο μέλλον.

Τόσο η πολιτική εξαπάτηση όσο και η πολιτική χειραγώγηση – δύο σημαντικά μέσα για τον εκμηδενισμό κάθε διαφοράς μεταξύ αλήθειας και ισχύος (Habermas, 1973, σ. 136) – διαθέτουν ένα πανίσχυρο μέσο ενίσχυσης της έντασης και της έκτασης που προσλαμβάνουν, αλλά και ανανέωσης των μορφών τους. Πρόκειται για τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας – και, κατά κύριο λόγο, την τηλεόραση – που αναλαμβάνουν τη(ν τελική επεξεργασία και) διάδοση-διδασκαλία μιας έτοιμης, προερμηνευμένης, συμβατής με κανόνες δεοντολογίας και αυτονόητες αρχές (κοινωνική πρόοδος, ευρωπαϊσμός αλλά και πατριωτισμός, αταξικότητα κοκ.) κατανόησης της πραγματικότητας.⁸⁵

Όπως αναφέρει ο Hall (1986) για τις πολιτικές της πληροφόρησης των MME, «(κ)άποια πράγματα, άνθρωποι, συμβαίνουν, σχέσεις, πάντα εκπροσωπούνται: πάντα στο κέντρο του σκηνικού, πάντα στη θέση να ορίσουν, να καθορίσουν την ατζέντα, να επιβάλλουν τους όρους της συζήτησης. Κάποιοι άλλοι μερικές φορές εκπροσωπούνται – αλλά πάντα στο περιθώριο, πάντα απαντώντας σε μια ερώτηση της οποίας οι όροι και οι συνθήκες έχουν οριστεί αλλού: ποτέ στο επίκεντρο. Υπάρχουν και άλλοι οι οποίοι εκπροσωπούνται μόνον από την εγγλωττη απουσία τους, τη σιωπή τους, ή όπως διαθλώνται από το βλέμμα και την παρατήρηση άλλων.» Ουσιαστικά, τα MME μετέχουν στο σχηματισμό μιας ακατέργαστης πολιτικής ιδεολογίας για τις μάζες και συνιστούν κεντρικό μηχανισμό προώθησής της (Miliband, 1969, σσ. 224-227).

Η πραγματιστική διαπίστωση του Miliband (1969, σ. 190) είναι συμπληρωματικά ενισχυτική των γενικών εκτιμήσεων που έχουν προηγηθεί: «... (Μ)ε το σύστημα της ελεύθερης επιχείρησης στον κεντρικό πυρήνα του .. πλαισιώνοντας αυτό τον πυρήνα, και συχνά υπηρετώντας τη συγκάλυσή του, στέκονται πολλοί διαφορετικοί ιδεολογικοί φρουροί, που αποκαλούνται ελευθερία, δημοκρατία, συνταγματική κυβέρνηση, πατριωτισμός, θρησκεία, παράδοση, το εθνικό συμφέρον, η ιερότητα της ιδιοκτησίας, οικονομική σταθερότητα, κοινωνική μεταρρύθμιση, νόμος και τάξη, και ό,τι άλλο μπορεί να αποτελεί μέρος αυτού του συνοθυλεύματος της συντηρητικής ιδεολογίας σε κάθε χρόνο και χώρο.»⁸⁶

⁸³ Ακολουθώντας τον Habermas (1973, σ. 93), σε περιόδους οικονομικής κρίσης, με το καπιταλιστικό σύστημα να εμφανίζει εντεινόμενα ελλείμματα νομιμοποίησης, η ανάγκη για ενεργοποίηση μηχανισμών πολιτικής κυρίως αλλά όχι μόνον χειραγώγησης εντείνεται.

⁸⁴ Για την έννοια της ηγεμονίας βλ. Gramsci (1971), Poulantzas (1968), σσ. 137-41 – και Σεραφετινίδου, κυρίως σσ. 129-135 – και στην Εγκληματολογία βλ. Hall (1979 και 1986), και James (1995). Ενδιαφέρων είναι και ο εντοπισμός από τον Miliband (1969, σσ. 181-82) μιας λειτουργιστικής παραλλαγής της έννοιας της ηγεμονίας στον Parsons ως «μια εθνική υπερκομματική συμφωνία» που εδράζεται σε μιαν «υψηλής τάξης στερεοποίηση» και αποσκοπεί και στην πολιτική κοινωνικοποίηση, τη μαζική κατάρτιση των σχετικών καθεστωτικών αξιών.

⁸⁵ «... (Κ)οινός παρονομαστής των ερμηνειών της πραγματικότητας που προσφέρουν τα MME είναι η έλλειψη κάθε αμφισβήτησης του status quo.» Σεραφετινίδου, 2005, σ. 301.

⁸⁶ Ομόλογα, η κύρια γενική εννοιακή πλαισίωση, η κύρια γενική ‘γλώσσα’ που αξιοποιείται για την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση είναι συνήθως ‘μη πολιτική’ ως προς τις αφετηρίες της και τους δηλούμενους ως σκοπούς: «... (Τ)ο λεξιλόγιο είναι πολύ συχνά ‘μη-πολιτικό’. Σαν ομιλητές του έθνους, και του

Κυρίως αλλά όχι μόνο μέσω των ΜΜΕ, η πολιτική χειραγώγηση αλλά και η πολιτική εξαπάτηση επιχειρούν, στην ορολογία του Luhman, «να προσφέρουν σχήματα για την κατανόηση, επεξεργασία και κατασκευή της πραγματικότητας, διαμορφώνοντας κοινωνική μνήμη.» Και η Λαμπροπούλου (2001, σ. 32) συνεχίζει σχετικά: «Τα ‘σχήματα’ είναι πρότυπα ερμηνειών ... παγώνουν τη μνήμη στο κοινωνικό σύστημα. Η κοινωνική μνήμη συνίσταται σε ένα σύνολο πληροφοριών οι οποίες θεωρούνται δεδομένες και δεν ανακαλούνται προς συζήτηση και αιτιολόγηση σε κάθε επικοινωνία. Η μνήμη που αναπαράγουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και στην οποία στηρίζεται η επικοινωνία, συνίσταται σε *βασική γνώση*, σε *οπτικές* και σε *πρότυπα*.» (έμφαση Λαμπροπούλου, βλ. και Λαμπροπούλου, 1997, σσ. 29-33 και 34).

Επίσης, είναι αναγκαίο να συνεκτιμηθεί ότι, με σκοπό την ανάγκη κάλυψης ανάλογων μορφών επικοινωνίας με τον απλό πολίτη, έχει αναπτυχθεί ένας ολόκληρος επιχειρηματικός τομέας, μια ολόκληρη ‘βιομηχανία’, με διαφημιστικές εταιρείες και εταιρείες συμβούλων δημόσιων σχέσεων να παρέχουν της υπηρεσίες τους, μετέχοντας στη μετατροπή της πολιτικής σε πολιτική αγορά. Μια αγορά ομόλογη των αγορών μόδας και καλλυντικών ή των σουπερμάρκετ μαζικής διατροφής πληθυσμών (βλ. Williams, 1976). Με αυτό τον τρόπο, η οικονομία δεν ελέγχει απλώς την πολιτική· ακόμα περισσότερο, επιβάλλει τον λόγο της στον πολιτικό λόγο. Η πολιτική εισάγει και αναπτύσσει ολοένα και περισσότερες αγοραίες ιδιότητες· ολοένα και περισσότερο, εκπίπτει σε προσπάθεια δημιουργίας δυναμικών αναγκών σε πιθανούς πολίτες-καταναλωτές. Τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα εκπίπτουν σε εμπορεύσιμα. Ο πολιτικός και το πολιτικό κόμμα, με τη συνδρομή ειδικών, επεξεργάζεται συνθέσεις ελπίδας και φόβου τις οποίες εκθέτει στο πολιτικό κοινό σε απλές, ευκολονόητες συσκευασίες άκοπης χρήσης (‘το μόνο που έχεις να κάνεις είναι να ψηφίσεις το/τον/την’), Ο πολιτικός μεταπίπτει σε πωλητή (και διαχειριστή πολιτικού κεφαλαίου για συναλλαγές σε υψηλότερο επίπεδο) και ο πολίτης σε πολιτικά αδύναμο καταναλωτή.⁸⁷

Ουσιαστικά (και) στη σύγχρονη Ελλάδα, στις νέες μορφές και την ένταση και έκταση που έχουν προσλάβει, η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση συνιστούν μορφές πολιτικής βαρβαρότητας – με έναν γκροτέσκο Οργουελιανό χαρακτήρα. Πρόκειται για μιαν ‘ευγενική βαρβαρότητα’, στη διατύπωση Le Goff (2002) – αν βέβαια δεχτεί κάποιος ότι η χωρίς επιθετικό προσδιορισμό, η ‘γνήσια’, βαρβαρότητα έχει ως συστατικό της μόνο τη φυσική και όχι και την ψυχική βία (ως κοινωνική δομή ιεράρχησης, ιδιότητα των κοινωνικών σχέσεων επιβολής και ατομική ή συλλογική δράση).⁸⁸

εθνικού συμφέροντος, πρόεδροι και πρωθυπουργοί εύκολα προσλαμβάνουν μια μη-κομματική, μη-οπαδική στάση και απευθύνονται στους πολίτες, ιδίως σε καταστάσεις κρίσης και επισημότητας, όχι σαν οι ηγέτες ειδικών κομμάτων αλλά σαν εκπρόσωποι του έθνους συνολικά. ... Στην πράξη, όσο πιο ‘έθνική’ είναι η έμφαση, τόσο πιο συντηρητικός είναι πιθανότατα ο σκοπός.» (Όσο για τον ‘παράλληλο λόγο’ που υποστηρίζει ότι ο εξευρωπαϊσμός αποτελεί πολιτική και πολιτισμική πρόοδο, βλ. della Porta και Caiani, 2006). Ουσιαστικά, τόσο για την πολιτική εξαπάτηση όσο και την πολιτική χειραγώγηση έχουν ιδιαίτερη χρηστική σημασία ένα πλήθος ασαφών και αδιευκρίνιστων εννοιών που διατυπώνονται χωρίς αναφορά σε συγκεκριμένο κοινωνικό υποκείμενο (κοινωνική τάξη, κοινωνική ή επαγγελματική κατηγορία κοκ.). Πρόκειται για έννοιες που αδειάζονται από το αρχικό νόημά τους και συνεπώς συνιστούν κενολογίες. Διατηρώντας όμως το προηγούμενο συναισθηματικό αντίκρουσμα που έφεραν, αξιοποιούνται ώστε να σηματοδοτούν ‘καλό’ ή ‘κακό’ για δράσεις ή αδράνεις άσχετες με το αρχικό νόημα, και οι οποίες όμως αποκτούν υπόσταση δι’ επαναλήψεως (κοινωνικοί εταίροι – εκσυγχρονισμός, απελευθέρωση, αξιοποίηση, αναδιάρθρωση, αγορές, εργασιακή εφεδρεία, συντεχνίες κοκ.). Ή και νέες έννοιες, που εισάγονται στην καθομιλουμένη, υποστασιοποιούνται και διδάσκονται ως προς τη χρήση τους δι’ επαναλήψεως (οι αγορές).

⁸⁷ «Το βασικό πρόβλημα (των ‘κομμάτων εξουσίας’) είναι πώς θα πείσουν τους ψηφοφόρους ότι το δικό τους πρόγραμμα είναι ανώτερο από των άλλων, όταν στην πραγματικότητα είναι κατ’ ουσίαν πανομοιότυπα ... Τη λύση στο πρόβλημα έδωσε το λεγόμενο ‘πολιτικό μάρκετινγκ’, δηλαδή η υιοθέτηση μεθόδων και τεχνικών πολύ παρόμοιων με αυτές που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις προκειμένου να προωθήσουν στο αγοραστικό κοινό προϊόντα της δικής τους μάρκας που λίγο διαφέρουν, ως προς την ποιότητα ή την τιμή, από τα προϊόντα μιας άλλης μάρκας.» (Σεραφετινίδου, 2006, σ. 299).

⁸⁸ Για την έννοια της βαρβαρότητας σε εγκληματολογικό πλαίσιο, βλ. Λάζος, 2007.

Η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση προσβάλλουν, μεταξύ άλλων, και τις αρχές του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού των 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα. Προσβάλλουν τα υπέρτατα αγαθά της δημοκρατίας, ακόμα και της αστικής εκδοχής της – με την πολιτική χειραγώγηση να προσβάλλει την ίδια τη δημοκρατία. Με τις μεθόδους αυτές άσκησης ψυχικής καταστολής προσβάλλεται ο ελεύθερος σχηματισμός της βούλησης του πολίτη – όσο ελεύθερος μπορεί να είναι αυτός στο πλαίσιο ενός καθεστώτος εντεινόμενης οικονομικής και πολιτισμικής ανισότητας, η πολιτική διαδικασία ορισμού, της εξουσίας, σε τελική ανάλυση, προσβάλλεται ο ίδιος ο πολίτης και η πολιτική. Με την εδραίωσή τους δε, οι μέθοδοι αυτές ωθούν προς κάτι που τουλάχιστον η αστική εκδοχή της δημοκρατίας φέρει ως ακραία έστω δυνατότητα: στην έκπτωση της δημοκρατίας σε κοινοβουλευτική ολιγαρχία.⁸⁹ Σε συνθήκες σαν κι αυτές, εμφανίζονται ή εντείνονται καταστάσεις και συνθήκες που επιβεβαιώνουν και στην Ελλάδα τη θέση του C. W. Mills για τις ΗΠΑ της δεκαετίας του 1950 (1956, σ. 324) ότι οι κατώτερες τάξεις «πολιτικά τεμαχίζονται, και ακόμα σαν ένα παθητικό γεγονός, γίνονται ολοένα και πιο αδύναμες: στην κοινωνική βάση αναδύεται μια μαζική κοινωνία». Άρα υπάρχει και αγαθό – υπέρτατο αγαθό, έννομο αγαθό – αλλά και κίνδυνος αλλοίωσης ή και κατάργησής του από την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση. Και συνεπώς η κοινωνία με τους θεσμούς της οφείλει να το προστατεύσει.

Η αντικοινωνικότητα και η αντιπολιτικότητα των δύο πολιτικών και δημόσια ενεργοποιούμενων συλλογικών δράσεων, η κοινωνική και πολιτική βλάβη που προκαλείται από την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση είναι προφανείς – ή, αν όχι, αντικείμενο και επιστημονικού διαλόγου. Η μεγάλη πλειονότητα των κοινωνικών επιστημόνων που έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα της σχέσης πολιτικού-πολίτη, παρά το ότι διαφέρουν ως προς τις θεωρίες προσέγγισης του ζητήματος, συμφωνούν ότι η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση συνιστούν περίπου κανονικότητες στα σύγχρονα δημοκρατικά κοινοβουλευτικά καθεστώτα. Είναι δε ενδιαφέρον ότι συμφωνούν και στην εκτίμηση πως οι συνέπειες για την πολιτική και την κοινωνία είναι αρνητικές (σε σύγκριση με τους δηλωμένους σκοπούς και τις αρχές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας). Από το πλήθος των σχετικών θεωρήσεων επιλέγονται ορισμένες χαρακτηριστικές.

Οι συντηρητικοί P. Lazarsfeld και R. K. Merton, ήδη από το 1948, αντιτίθενται ευθέως και χωρίς προϋποθέσεις στη χειραγώγηση των μαζών, αναφερόμενοι στις ‘ομάδες με δύναμη’ με κυρίαρχα τα επιχειρηματικά συμφέροντα: «Ολοένα και περισσότερο οι ομάδες με δύναμη, ανάμεσα στις οποίες τα οργανωμένα επιχειρηματικά συμφέροντα κατέχουν την πιο θεαματική θέση, έχουν καταλήξει να υιοθετούν τεχνικές χειραγώγησης του μαζικού κοινού μέσω της προπαγάνδας, αντί πιο άμεσα μέσα ελέγχου. Οι βιομηχανικοί οργανισμοί δεν εξαναγκάζουν πια οκτάχρονα παιδιά να εργάζονται στις μηχανές για 14 ώρες τη μέρα. Επιδίδονται σε πολύπλοκα προγράμματα ‘δημόσιων σχέσεων’ ... Η οικονομική δύναμη μοιάζει να έχει στραφεί σε πιο εκλεπτυσμένες μορφές ψυχολογικής εκμετάλλευσης ...». Επίσης, οι δύο κοινωνιολόγοι συνδέουν το ζήτημα της χειραγώγησης (που στο επιχείρημά τους περιλαμβάνει και την εξαπάτηση) με τα ΜΜΕ που είναι σε θέση να την εκτείνουν, εντείνουν και αποτελεσματικοποιήσουν, αναφέροντας ευθέως ότι «(ο)ι μαζικές επικοινωνίες μπορούν να περιληφθούν μεταξύ των πιο αξιοπρεπών και αποτελεσματικών κοινωνικών ναρκωτικών.» Και, επιπλέον, αναφέρουν ότι «(τ)ο ραδιοφωνικό πρόγραμμα και η διαφήμιση ... αντικαθιστούν τον εκφοβισμό και τον καταναγκασμό ... τα μέσα έχουν αναλάβει το έργο της συμμόρφωσης του κοινού στο κοινωνικό και οικονομικό status quo.» (σε Σεραφετινίδου, 2005, σσ. 414 και 427).

B. ... και η εγκληματοποίησή τους

Οπότε, στο σημείο αυτό τίθεται ένα ζήτημα που εκτιμάται ότι μπορεί να συστήσει αντικείμενο επιστημονικής προσέγγισης. Το ζήτημα προσεγγίζεται καταρχήν συγκριτικά:

⁸⁹ «Σε ένα υπόδουλο κράτος, οι κυβερνήτες διαμορφώνουν και προμηθεύουν τη γνώμη του λαού.» Διατύπωση του Κόλεριτζ το 1796, σε Σεραφετινίδου, 2005, σ. 84. Ο Πουλαντζάς (1978, σσ. 297 και 301) συγκεκριμενοποιεί αυτή την ‘ακραία’ δυνατότητα σε όρους κανονικότητας: «Κάθε δημοκρατική μορφή του καπιταλιστικού Κράτους ενέχει ολοκληρωτικές τάσεις. ... Ο ολοκληρωτισμός, έχει τις ρίζες του βαθιά μέσα στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και στον καπιταλιστικό κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας, στις τεχνικές της εξουσίας του σύγχρονου Κράτους (τη διαδικασία εξατομίκευσης, τον ίδιο τον Νόμο)».

Γιατί η ψυχική βιαιότητα – ευρύτερα, ή βαρβαρότητα – της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης – δράσεων σκόπιμων και ιδιοτελών, και με βαρύτατες επιπτώσεις στην πολιτική, την οικονομία και τον (κυρίως πολιτικό) πολιτισμό, στην ιστορική κοινωνία συνολικά – δεν προσεγγίζεται και δεν αντιμετωπίζεται και ποινικά, είναι ποινικά αόρατη, ενώ προσεγγίζονται ποινικά άλλες σαφώς υποδεέστερες ως προς τη σκοπιμότητα, σε κάποιες περιπτώσεις και την ιδιοτέλεια, την οργάνωση, τη διάρκεια, τα μέσα, την πολιτική και πολιτισμική σημασία, και τα πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά αποτελέσματα;

Γιατί η μικρο-εγκληματικότητα απόγνωσης, επιβίωσης ή πολιτισμικής εξαθλίωσης αντιμετωπίζεται και ποινικά, είναι ποινικά ορατή, ενώ η παρατεταμένη προσπάθεια για μαζικό εκμαυλισμό της πολιτικής και κοινωνικής συνείδησης του συνόλου των πολιτών, η αλλοίωση των τρόπων λήψης πολιτικών αποφάσεων και των δημοκρατικών θεσμών, παρακάμπτεται ποινικά, είναι ποινικά αόρατη; (Βλ. και Muncie, 2000)

Γιατί οι πολιτικές και δημόσιες συλλογικές δράσεις νεαρών αντιεξουσιαστών, εξαναγκαστικά ανέργων και πληθυσμών σε αγανάκτηση ή απόγνωση βλέπονται, ορίζονται, κατανοούνται και προπαγανδίζονται εντατικά και μαζικά ως προσβάλλουσες το ‘κοινό καλό’, ως αντικοινωνικές, απολίτιστες και βέβαια ποινικά κολάσιμες, ενώ η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση αξιολογούνται σαν δευτερεύοντα ηθικά και πάντως μη ποινικά παραπτώματα, ή στο πλαίσιο ρεαλιστικών νομιμοποιήσεων πως ‘πάντα έτσι ήταν τα πράγματα’ ή ‘έτσι πλέον έχουν τα πράγματα’ (Jost, 2001);

Ποιο είναι το κριτήριο αναλογικότητας με βάση το οποίο οι μεν ορίζονται ως ποινικά αθώες δράσεις ενώ οι δε ορίζονται ως ένοχες και ποινικά κολάσιμες δράσεις;

Και συνολικά, γιατί ο πολίτης, στη συντριπτικά άνιση έκθεσή του σ’ αυτές τις εκμαυλιστικές δυνάμεις, δεν ενισχύεται και με την ενεργοποίηση του ποινικού δικαίου;^{90 91}

Στη βάση των όσων προηγούνται (αλλά και ακολουθούν), στο συγκεκριμένο άρθρο εξετάζεται η εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης. Δηλαδή, η σύστασή τους ως αντικειμένων μελέτης των κοινωνικών επιστημών που εστιάζουν στην κοινωνική απόκλιση, το έγκλημα (ως ποινικά κολάσιμη πολιτική, οικονομική και πολιτισμική απόκλιση) και τους μηχανισμούς ορισμού και

⁹⁰ Το ζήτημα της εκτεταμένης διαφθοράς πολιτικών και πολιτικών κομμάτων από μεγάλες επιχειρήσεις, με τις βαρύτατες αρνητικές πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνέπειες στην ελληνική κοινωνία, όπου οι διάφορες επιτροπές της Βουλής και η Δικαιοσύνη εντόπισαν την ενοχή αλλά όχι και τον ένοχο – ή εντόπισαν και τον ένοχο αλλά τα κυβερνώντα καθεστωτικά κόμματα είχαν μεριμνήσει για την παραγραφή των συγκεκριμένων εγκλημάτων – θίγεται ως ομόλογο αλλά δεν εξετάζεται στο συγκεκριμένο άρθρο. Βλ. και Λάζος, 2005.

⁹¹ Για μια πιθανή ένσταση ότι από, νομική πλευρά, η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση είναι περίπλοκα θέματα, όπως άλλωστε και η οικονομική χειραγώγηση – βλ. και σχετική ιστορική ανάλυση Δερτιλή για τα Λαυρεωτικά και την πτώχευση στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, σσ. 505-643 – Δερτιλής, Γ. Β. *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους, 1830-1920*, τ. Α, 2009, 5^η έκδ. – υποβαθμίζει ένα κυρίως πολιτικό και πολιτειακό ζήτημα σε νομοτεχνικό. Επιπλέον δε, αφορά στο ζήτημα της ποινικοποίησης τους, ενώ το συγκεκριμένο άρθρο έχει στραμμένη την προσοχή του στην εγκληματοποίησή τους. Άλλωστε, και το – από πολλές πλευρές ομόλογο – οργανωμένο έγκλημα είναι περίπλοκο θέμα αλλά ήδη υπάρχει μια νομική πλαισίωση που επιτρέπει τη μερικά αποτελεσματική αντιμετώπισή του (αν κρίνει κανείς από τις σχετικές καταδίκες – αριθμούς και μεγέθη ποινών, αριθμούς φυλακισμένων για σχετικές παραβάσεις). Όπως επίσης περίπλοκο είναι και το θέμα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας (ακριβέστερα, κάποιων επιλεγμένων μορφών της) αλλά και πάλι η νομική πλαισίωση αποδεικνύεται επαρκής. Η πρόσφατη δίκη των Πυρήνων της Φωτιάς – με το Δικαστήριο να μοιράζει ποινές πολλών δεκαετιών – είναι κάτι παραπάνω από ενδεικτική ότι η ‘Τρίτη Εξουσία’ είναι σε θέση, σε άμεση ετοιμότητα, να δείξει τη σιδερένια γροθιά του κράτους ακόμα και σε περίπλοκα θέματα. Για τη «διάσημη θεωρία της διάκρισης των εξουσιών» και μian ολοκληρωμένη αμφισβήτησή της βλ. Πουλιαντζά, 1968, σ. 303-5.

αντιμετώπισής τους. Και, αντίστροφα, που εστιάζουν στην κανονικότητα και τη νομιμότητα και τους μηχανισμούς που τις ορίζουν και τις εγκρίνουν.⁹²

Σ' αυτές τις κοινωνικές επιστήμες συγκαταλέγεται και η εγκληματολογία, ακόμα και στη βάση της αβέβαιης και εξαρτώμενης από ιστορικές συγκυρίες εκτίμησης ότι συνιστά κλάδο του Ποινικού Δικαίου.⁹³ Μια πολιτική εγκληματολογία καταρχήν και μια εγκληματολογία των ΜΜΕ κατά δεύτερο λόγο δύνανται να συστήσουν την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγωγήση ως αντικείμενά τους, και μάλιστα ως ειδικά αντικείμενα προτεραιότητας.⁹⁴ Με τη μελέτη της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγωγησης και από την εγκληματολογία, δηλαδή με την εγκληματοποίηση των δύο δράσεων, είναι δυνατό να λάβει χώρα από διάφορες θεωρητικές αφετηρίες μια εξέταση του εάν και κάτω από ποιους όρους μπορεί να λάβει χώρα και η ποινικοποίησή τους, μπορεί να ποινικοποιηθούν οι δύο αυτές πολιτικές δράσεις, εφόσον είναι αντικοινωνικές, αντιδημοκρατικές και κοινωνικά επιβλαβείς. Η εγκληματολογία ως αυτόνομη επιστήμη λαβαίνει σοβαρά υπόψη της τους ορισμούς του ποινικού δικαίου περί ποινικά κολάσιμων πράξεων αλλά έχει τη δυνατότητα μελέτης ποικίλων 'γκρίζων ζωνών' αντικοινωνικότητας έστω και αν δεν ορίζονται από το ποινικό δίκαιο ως παραβατικές και ποινικά κολάσιμες.⁹⁵ Αυτή η δυνατότητα δίνει στην εγκληματολογία μιαν άλλη εξίσου σημαντική δυνατότητα: την άσκηση κριτικής στο υπάρχον ποινικό δίκαιο, στο τι εντοπίζει και το τι δεν εντοπίζει ως ποινικά κολάσιμη πράξη. Άλλωστε, η εγκληματολογία έχει ήδη κάνει πράξη τη δυνατότητα αυτή ακόμα και σε κατευθύνσεις όπως η Λομπροζιανή, ερευνώντας το κατά πόσον το έγκλημα οφείλεται σε ελαττωματικά γενετικά χαρακτηριστικά και κατά πόσον ήταν αναγνώσιμο (και συνεπώς προλήψιμο με τις κατάλληλες μεθόδους) στο ανθρώπινο σώμα.

Η εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγωγησης μάλλον δεν συνιστά ένα 'άνοιγμα στο (γνώσιμο) άγνωστο', σε ένα νέο πεδίο της κοινωνικής ζωής για την εγκληματολογία.⁹⁶ Άλλωστε, η συγκεκριμένη εγκληματοποίηση που αναπτύσσεται στο συγκεκριμένο άρθρο είναι περιλήψιμη σε διάφορους ορισμούς της εγκληματολογίας και των αντικειμένων της, περιλαμβανομένων και των συμβατικών. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Αλεξιάδη (2011, σ. 9), «(ε)γκληματολογία ονομάζεται ο εγκληματολογικός κλάδος της νομικής επιστήμης, ο οποίος έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης το έγκλημα ως ατομικό βιοψυχικό γεγονός και ως κοινωνικό φαινόμενο, τους πρωταγωνιστές του δηλ. τον εγκληματία και το θύμα, καθώς και τα μέτρα προς καταπολέμησή του (αντεγκληματική πολιτική)». Σύμφωνα με τον Πανούση (2007, σ. 1), σε διαφορετικό επίπεδο γενίκευσης, με διαφορετικές θεωρητικές αφετηρίες και απαιτήσεις από τον ορισμό του Αλεξιάδη, «(η) διερεύνηση οριακών προβλημάτων (φυσικό και συμβατικό, κακό και καλό κ.ο.κ.) αποτελεί κοινό αντικείμενο της Φιλοσοφίας και της Εγκληματολογίας. Απλώς η Εγκληματολογία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της σε ένα οριακό φαινόμενο: το έγκλημα.» Η εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής

⁹² Για διάφορες εννοιοποιήσεις της εγκληματοποίησης βλ. Γρ. Λάζος, 2007 – και της εγκληματοποίησης ταυτισμένης με την ποινικοποίηση, Bauman (2000) και Melossi (2000).

⁹³ Αν γίνει δεκτό ότι η εκτίμηση αυτή ισχύει, βλ. κριτική της εγκληματολογίας από τους Tifft και Sullivan (1980). Βλ. και την άποψη που ο Bianchi κατέθεσε το 1956 ότι η Εγκληματολογία οφείλει να χειραφετηθεί από το Ποινικό Δίκαιο.

⁹⁴ Βλ. σχετικά και το επιχείρημα των Druzin και Li (2011 –) για την «εγκληματοποίηση του διαβόητου ψέματος που προκαλεί σοβαρή βλάβη». Βέβαια, οι Druzin και Li συγχέουν την εγκληματοποίηση και την ποινικοποίηση. Δεν διακρίνουν ότι συνιστούν διαφορετικές διαδικασίες, επιστημονική η πρώτη και νομική η δεύτερη, που είναι συνδεδεμένες σε όρους διαδοχής – με την εγκληματοποίηση να είναι δυνατό να 'προκαλέσει' την ποινικοποίηση ή να έρθει 'εκ των υστέρων' για λόγους νομιμοποίησής της.

⁹⁵ Για 'γκρίζες ζώνες', βλ. Λάζος, 2007, σσ. 219-230.

⁹⁶ Χωρίς η διατύπωση αυτή να υπαινίσσεται ότι ένα τέτοιο άνοιγμα είναι εξ ορισμού αντιεπιστημονικό ή εξ ορισμού επιστημονικό. Το 1876, ο γιατρός Lombroso επιχείρησε ένα ανάλογο 'άνοιγμα' αποποινικοποίησης και (ψυ)ιατροποίησης-ασυλοποίησης των εγκληματιών στη βάση μιας ανθρωπολογικής εγκληματολογίας και έχει επικρατήσει να θεωρείται ως ο πατέρας της εγκληματολογίας. Το 1939, ο κοινωνιολόγος Sutherland άνοιξε το πεδίο της εγκληματικότητας των ισχυρών (white-collar crime). Το 1973, οι εγκληματολόγοι Taylor, Walton και Young κατέθεσαν έναν νέο, ριζικά διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του εγκλήματος και των τρόπων ορισμού και ελέγχου του (κριτική εγκληματολογία).

χειραγώγησης είναι οριακά ή μερικά περιλήψιμη και στον ορισμό της Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου (1984, σ. 19): «Η Εγκληματολογία είναι μια επιστήμη που ... (μ)ελετά το έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο και ως προϊόν της δραστηριότητας ενός ανθρώπου.» (έμφαση στο πρωτότυπο).⁹⁷

Το ζήτημα όμως της ένταξης της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης στα αντικείμενα της Εγκληματολογίας (και των κοινωνικών επιστημών που εστιάζουν στα ζητήματα της απόκλισης και της κανονικότητας) εδράζεται πληρέστερα στον ορισμό του Young σχετικά με το ποιο είναι το γενικό αντικείμενο εστίασης της εγκληματολογίας (2002, σσ. 251-274). Κατ' αυτόν, η εγκληματολογία «εστιάζει στις βασικές (εξ)αρθρώσεις του δικαίου που λαβαίνουν χώρα σε όλη την κοινωνική δομή». Με βάση τον ορισμό του Young, η εγκληματολογία ασχολείται με τους κοινωνιακούς χώρους όπου το δίκαιο και, κατά πρώτο λόγο, το ποινικό δίκαιο, μετέχει στους ορισμούς περί κανονικότητας και απόκλισης, περί κοινωνικότητας και αντικοινωνικότητας. Ασχολείται όμως ομόλογα και με τους κοινωνιακούς χώρους που το δίκαιο και, κατά πρώτο λόγο, το ποινικό δίκαιο, απουσιάζει, δεν μετέχει στους ορισμούς περί κανονικότητας και απόκλισης, περί κοινωνικότητας και αντικοινωνικότητας. Δηλαδή, η εγκληματολογία μελετά και τους κοινωνιακούς χώρους που η επίσημη δικαιοσύνη είναι πραγματικά 'τυφλή'. Η εγκληματολογία μελετά τους χώρους, τους λόγους και τους τρόπους παρουσίας αλλά και απουσίας του επίσημου δικαίου στην κοινωνιακή (πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική) ζωή. Συνεπώς, η εγκληματολογία (όπως και, με διαφορετικές ίσως εμφάνσεις, οι κοινωνικές επιστήμες της κανονικότητας και της απόκλισης) έχει τη δυνατότητα να απεγκληματοποιεί κοινωνικές δράσεις που το δίκαιο και η ομόλογη συλλογική συνείδηση (ή, στην κυνική σύγχρονη εκδοχή της, η κοινή γνώμη) ορίζουν και σημαίνουν σαν εγκληματικές, προτείνοντας μετά από μελέτη και την αποποινικοποίησή τους.⁹⁸

Και αντίστροφα: Η εγκληματολογία (και οι σχετικές κοινωνικές επιστήμες) έχει 'και' τη δυνατότητα να εγκληματοποιήσει κοινωνικές δράσεις που το δίκαιο και η ομόλογη συλλογική συνείδηση ή κοινή γνώμη ορίζουν και σημαίνουν σαν μη εγκληματικές, προτείνοντας μετά από μελέτη και την ποινικοποίησή τους, την εισαγωγή της στις ποινικά κολάσιμες κοινωνικές δράσεις.⁹⁹

Η προσέγγιση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης σε όρους εγκληματοποίησης εμφανίζεται ίσως για πρώτη φορά στην εγκληματολογία στην Ελλάδα, αλλά δεν συνιστά κάτι το νέο στην εγκληματολογία γενικότερα – κυρίως αλλά όχι μόνο την κριτική εγκληματολογία. Αντίθετα, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο προσέγγισης και επαναπροσανατολισμού της εγκληματολογίας. Στο πλαίσιο μιας νέας εγκληματοποίησης που δεν έχει μονότονα στραμμένη της προσοχή της σε συμπεριφορές που αποτελούν στοιχεία του τρόπου ζωής των 'κατώτερων' τάξεων (Pearce και Snider, 1995), ήδη από τη δεκαετία του 1980, μεταξύ πολλών άλλων, ο Cohen (1992) προτείνει τη στροφή όχι μόνο των εγκληματολογικών προτεραιοτήτων αλλά και του ποινικού δικαίου 'προς τα πάνω', προς τις δράσεις των τάξεων που ηγεμονεύουν την κοινωνία. Ο Platt (1985) προτείνει τον αναπροσανατολισμό της εγκληματολογίας σε ζητήματα μαζικής πολιτικής και οικονομικής βίας σε βάρος ολόκληρων κοινωνικών τάξεων, κοινωνιών και εθνοτήτων, ενώ ο Box (1983, σ. 34) προτείνει τη δημιουργία ενός 'δεύτερου μετώπου': «Υπάρχει στρατηγική ανάγκη να δημιουργηθεί και να σταθεροποιηθεί ένα δεύτερο μέτωπο, με την κριτική εγκληματολογία να αναλάβει τα εγκλήματα των επιχειρήσεων και τα εγκλήματα άλλων ισχυρών θεσμών και των προνομιούχων.» Η κριτική εγκληματολογία αναπτύσσει ένα φάσμα μεθοδολογικών και θεωρητικών εξοπλισμών που της δίνουν τη

⁹⁷ Στο σημείο αυτό δεν εξετάζεται το ζήτημα των 'πραγματικών αλλά κρυφών προγραμμάτων' που μπορεί να φέρουν οι διάφοροι ορισμοί της εγκληματολογίας (Sack, 1998). Για διάφορες προσεγγίσεις και ορισμούς της Εγκληματολογίας και του εγκλήματος, ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα, βλ. Λάζος, 2007.

⁹⁸ Κατά τον Sack (σ. 41), η εγκληματολογία δεν πρέπει να περιορίζεται σε «τελικό αποδέκτη» - και μάλιστα σε μian ιστορική συγκυρία όπου (και) στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες «στο όνομα της ηθικής υπεροχής του καπιταλιστικού συστήματος παράγουμε εκατομμύρια κατεστραμμένες ταυτότητες και αντιλήψεις του εαυτού, απαξιώνουμε επιτηδειότητες, ικανότητες και βιογραφίες, τελειώνουμε καριέρες, και καταστρέφουμε δημιουργημένες ελπίδες και προσδοκίες».

⁹⁹ Για ομόλογες ή ανάλογες προτάσεις διεύρυνσης των αντικειμένων της εγκληματολογίας με κατεύθυνση και προς την αστική ηγεμονία και το κράτος, βλ. μεταξύ άλλων και Schwendinger και Schwendinger (1970), Cohen (1993), Tiftt (1995) και Muncie (2000).

δυνατότητα να στρέψει την προσοχή της «προς μια νέα εγκληματοποίηση, μια νέα ποινική και κατασταλτική ισορροπία μεταξύ των ισχυρών και των ανίσχυρων» (Λάζος, 2007, σ. 322). Σε μια τόσο κρίσιμη και για την Ελλάδα ιστορική συγκυρία, η εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης μετέχει σε μιαν ανάλογη γενική στάση, στρέφοντας την προσοχή προς την πολιτική εξουσία, θεωρώντας ότι και η πολιτική εξουσία δεν πρέπει να βρίσκεται στο απυρόβλητο, οι δε κριτικές που της απευθύνονται να μην περιορίζονται σε κριτικές περί την τεχνική και την προσωπικότητα.

Μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης θα μπορούσε – ανάλογα με τα επιχειρήματα που θα την υποστηρίξουν αλλά κυρίως την ιστορική συγκυρία – να ασκήσει επίδραση στον λόγο περί εγκλήματος και τις παραστάσεις περί εγκληματία, και τον εγκληματολογικό λόγο ειδικότερα.

Συγκεκριμένα:

Πρώτο, θα μπορούσε να αμβλύνει την όποια αντίληψη περί μιας εγκληματολογίας που περιορίζεται στο μικρο-έγκλημα κυρίως των ‘κατώτερων’ τάξεων (Selke, Corsaro και Shelke, 2003) και παραδοσιακές μορφές εγκληματικότητας (βίαιες δράσεις, ανθρωποκτονίες, βιασμούς) – και αυτές επιλεκτικά προσαρμοσμένες ώστε να εντοπίζονται με ταξικά κριτήρια, περίπου στα όρια και στους όρους τηλεοπτικών σειρών τύπου CSI (Manning, 1999). Μια σχετική εγκληματοποίηση συνιστά με την ευρεία έννοια έναν λόγο περί εγκλήματος στραμμένο ‘προς τα πάνω’ (βλ. και Μαγγανάς, Λάζος, Σβουρδάκου, 2008). Συνιστά ένα άνοιγμα σε πεδία που το ποινικό σύστημα έχει λίγο-πολύ – και μάλλον πολύ – εκτός εστίασης, περίπου ξεχασμένα (Pearce και Tombs, 1990).

Η εγκληματολογία είναι δυνατό αλλά δεν είναι γόνιμο να γίνεται αντιληπτή πως περιορίζεται κυρίως στα εγκλήματα επιβίωσης – συστατικά στοιχεία οικονομικής και πολιτισμικής ένδειας, πολιτικής και δικαιοκτικής έλλειψης ισχύος – και να μην στρέφει την προσοχή της και στα εγκλήματα συσσώρευσης και μαζικής καταστολής της οικονομικής και πολιτικής αστικής τάξης και του κράτους, σε εθνική και διεθνή κλίμακα (βλ. και Muncie και McLaughlin, 1996, όπως και Chambliss, 1989).

Δεύτερο, προτείνει την αλλαγή, τη διεύρυνση των κοινωνικών πεδίων που θεωρούνται ως ‘εγκληματογόνα’ αλλά και μια μερικά διαφορετική κατανόηση της ‘διαχείρισης της διακινδύνευσης’ (Rose, σσ. 196-97 και 200). Και ευρύτερα, στη βάση των όσων αναφέρει ο Rose (σσ. 184-85), αν το ποινικό σύστημα φιλοδοξεί να έχει μια δημοκρατική στρατηγική συνοχή, τότε πρέπει να έχει την προσοχή του στραμμένη και προς το πολιτικό σύστημα και τους τρόπους διακυβέρνησης και διαχείρισης της εξουσίας. Αλλά πέρα από το ποιους αναπροσανατολισμούς θα μπορούσε ίσως να έχει το ποινικό σύστημα, η εγκληματολογία δύναται να ορίσει το πολιτικό σύστημα, τη διακυβέρνηση και την εξουσία ως αντικείμενα μελέτης της – με την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση να συνιστούν ειδικές εστιάσεις στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο.

Ή αλλιώς, το ερώτημα τίθεται και αντίστροφα: Για ποιο λόγο το πολιτικό σύστημα ως πολιτικό σύστημα – και προπάντων ορισμένες αντικοινωνικές, αντιπολιτικές και απολίτιστες (βάρβαρες) εκδοχές του όπως η πολιτική εξαπάτηση και η πολιτική χειραγώγηση – δεν (πρέπει να) αποτελεί αντικείμενο μελέτης της εγκληματολογίας και ευρύτερα του λόγου περί εγκλήματος; Στο βαθμό που η εγκληματολογική μελέτη δεν θα εντοπίζει εγκληματικές (άξιες ποινικοποίησης αντικοινωνικές) δράσεις και οργανωμένες δικτυώσεις που εκτυλίσσονται στο πολιτικό σύστημα και τους τρόπους διακυβέρνησης και διαχείρισης της εξουσίας, τότε το πολιτικό σύστημα θα ενισχυθεί ιδεολογικά, ηθικά και λειτουργικά. Στο βαθμό όμως που ανάλογες δράσεις και οργανωμένες δικτυώσεις εντοπίζονται από τον επιστημονικό εγκληματολογικό λόγο (με την επιστημονική απόδειξη να διαφέρει από την ποινική απόδειξη και ως προς το ότι δεν υπόκειται σε αμέσως πολιτικούς προσδιορισμούς, σε κατεπείγοντα ‘αθωωτικά’ νομοθετήματα), τότε θα σχηματιστεί ένας αντίπαλος λόγος στο βαρύτατα ταξιστικό και ρατσιστικό κυρίαρχο στερεότυπο – που είναι διάχυτο και στον διεθνή εγκληματολογικό λόγο αλλά και τόσο έντονα και συστηματικά επιβάλλεται και από τα MME (Selke, Corsaro και Shelke, 2003).

Τρίτο, έχει ως ιδιαίτερα σημαντικό αποτέλεσμα και την αλλαγή των αναπαραστάσεων του εγκληματία (Melossi, 2000). Η μέσω εγκληματολογικής μελέτης εγκληματοποίηση συγκεκριμένων

δράσεων ή και οργανωμένων δικτύων περί την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση, η προσέγγισή τους ως άξιων ποινικοποίησης, θα συστήσει ένα άξιο λόγου αντίπαλο δέος και στα στερεότυπα περί εγκληματία που δεσπόζουν στην κοινή γνώμη αλλά και σε μέρος του επιστημονικού λόγου στη σύγχρονη Ελλάδα (Selke, Corsaro και Shelke, 2003). Στη σημερινή κατάσταση, οι ‘εγκληματίες’ συγχέονται, από τη μια, με τους ‘αλήτες’, τους ‘εξαθλιωμένους’, τους ‘πρεζάκηδες, τους ‘μη απασχολήσιμους’, τους ‘μετανάστες’ και τα ‘κοινωνικά υπολείμματα’ (Shelden και Brown, 2000) – όλους όσους περισσεύουν όχι στην κοινωνία αλλά από την (νεοφιλ)ελεύθερη αγορά εργασίας, βρίσκονται εκτός των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και, συνεπώς, πρέπει να τους περιφρουρεί το ποινικό σύστημα. Από την άλλη, συγχέονται και με τις ‘κοινωνικά προβληματικές ομάδες’ (τους νεαρούς αντιεξουσιαστές, τους ‘αναρχικούς’ ή ‘κουκουλοφόρους’ (McLeod και Detenber, 1999 αλλά και Βαθιώτης, 2010, και Παπαθεοδώρου, 2010) σε ευρύτερο πλαίσιο, όλους όσους (επειδή δεν διατίθενται να πεθάνουν σιωπηλά, μοναχικά και ειρηνικά για να μην ανακόψουν την προσπάθεια ‘εθνικής σωτηρίας’ σε όρους Μνημονίων, Μεσοπρόθεσμων κλπ.) ενεργούν χωρίς σεβασμό στην ‘κοινωνική ευταξία και ειρήνη’ κοκ. (Selfe, 1988, Heins, 2004, και Steheli και Mitchell, 2007). Αυτό το ανακάτεμα πραγματικών και φανταστικών κινδύνων και (οικονομικής κυρίως) ανασφάλειας, η προσωποποίησή τους σε επιλεγμένους πληθυσμούς και η σχετική νοηματική σύγχυση, συνιστούν έναν από τους κυρίαρχους ταξιστικούς όρους άσκησης της διεθνούς και εγχώριας αστικής ηγεμονίας στη σύγχρονη Ελλάδα.

Ο εντοπισμός από την επιστημονική εγκληματολογική μελέτη δράσεων και δικτύων περί την πολιτική εξαπάτηση και την πολιτική χειραγώγηση που να κριθούν ποινικοποιήσιμες θα συμβάλλει στην απομυθοποίηση των όποιων υψηλών αρετών και ικανοτήτων υποτίθεται ότι φέρει μια μερίδα των πολιτικά ισχυρών (Alvesalo και Tombs, 2002). Ο ‘εγκληματίας’ θα προσλάβει και νέες ιδιότητες, νέες απεικονίσεις, άλλο ένα πρόσωπο που δεν θα μοιάζει με τα κυρίαρχα στερεότυπα που έχουν επιβληθεί μυαλό της κοινής γνώμης.

Τέταρτο, θα οδηγήσει σε έναν συγκεκριμένο προβληματισμό σχετικά με το ζήτημα του κατά πόσον πρέπει ή είναι λογικό και ηθικό μόνον οι φτωχοί, οι άνεργοι, οι ‘απελευθερωτικά’ στερημένοι από την όποια περιουσία και προοπτικές, και βέβαια οι ‘τρομοκράτες’ και οι δραστήριοι αντιεξουσιαστές πρέπει να, όπως το θέτει ο J. Simon, ‘κυβερνώνται μέσω εγκλήματος’ (Rose, σ. 203). Οι συγκεντρωμένοι στις φυλακές πληθυσμοί – και κυρίως η θεαματική απουσία φυλακισμένων που να προέρχονται οικονομική και πολιτική αστική τάξη και τις ομόλογες κρατικές ηγεσίες – αποδεικνύουν το εύστοχο της διατύπωσης του Simon. Για ποιους πολιτικούς και ηθικούς λόγους, στη βάση ποιων αρχών και διακηρύξεων ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης το ποινικό σύστημα δεν ορίζει και συνεπώς δεν ‘βλέπει’ την εγκληματικότητα της πολιτικής και οικονομικής αστικής τάξης;

Πέμπτο, θα συστήσει μια μορφή ενίσχυσης των εργαζόμενων τάξεων και ευρύτερα των ‘κατώτερων τάξεων’, μιαν ανάσχεση στην καταστολή της πολιτικής σκέψης και βούλησή τους (Rose, σ. 205). Συνολικότερα ειπωμένη, μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης θα ασκήσει πίεση ώστε το όποιο πολιτικό κόμμα να κάνει πράξη το πρόγραμμα για το οποίο εκλέγεται ή να δρα στο Κοινοβούλιο ακολουθώντας το πρόγραμμα και τις εξαγγελίες με βάση το οποίο εκλέχτηκε. Επίσης, θα μπορούσε να ανασχέσει ή και να απωθήσει τον χυδαίο αγοραίο (με βάση διαφημιστικά μοντέλα και εταιρείες δημόσιων σχέσεων) προσδιορισμό των τρόπων δράσης από την πολιτική διαδικασία και ζωή (βλ. και Taylor (1999) περί της σχετικής αγοραίας κουλτούρας). Τέλος, φέρει ένα ισχυρό συμβολικό δυναμικό στιγματισμού των σχετικών προσωπικών ή ομαδικών πολιτικών δράσεων – δηλώνει ότι τις απορρίπτει. Μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης – ακόμα δε περισσότερο, μια συνακόλουθη ποινικοποίησή τους – θα μπορούσε να συμβάλλει ώστε η πολιτεία να έρθει εγγύτερα στα όσα διακηρύσσει. Θα γίνει φανερό αν τα όσα διακηρύσσει ισχύουν στην πράξη ή συνιστούν κενά ιδεολογήματα καθυποταγής και ηγεμόνευσης. Και βέβαια, θα συστήσει μιαν ενίσχυση του πολίτη απέναντι σε δυνάμεις συντριπτικά ισχυρότερές του.

Ας υπενθυμιστεί ότι η Λαμπροπούλου (2005), προσεγγίζοντας την εγκληματολογία στην Ελλάδα σε φάσεις επιστημονικής ανάπτυξης και σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, φαίνεται να διαπιστώνει την ύπαρξη κάποιων άξιων λόγου κενών ή καθυστερήσεων στις οποίες είναι υποστηρίξιμο ότι το ζήτημα της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης συνιστούν ‘στιγμές’: «(Η) εγκληματολογία

στην Ελλάδα είναι σε ένα πρώιμο στάδιο στην προσπάθεια να ασχοληθεί συστηματικά και παραγωγικά με τον πολιτικό και δημόσιο λόγο σχετικά με το έγκλημα και το ποινικό δίκαιο.»

Αλλά και σε ένα γενικότερο επίπεδο, τουλάχιστον η συμβατική εγκληματολογία στις διάφορες εκδοχές της έχει δεχτεί πολλές κριτικές σχετικά με τις μεθόδους και τους τρόπους προσέγγισης και ορισμού του αντικειμένου, την επιλογή θεμάτων και πληθυσμών-στόχων (και τη μη επιλογή άλλων θεμάτων και πληθυσμών). Ένας αξιόλογος αριθμός εγκληματολόγων και ευρύτερα κοινωνικών επιστημόνων συγκλίνει στην άποψη ότι η εγκληματολογία συνιστά μιαν επιστήμη συνδρομής του καθεστώτος στις κατασταλτικές του λειτουργίες, κυρίως το ποινικό σύστημα (βλ. μεταξύ άλλων και οι Christie (1977), Lynch (2000) και Tifft και Sullivan (1980), ένα απότοκο της Πειθαρχικής Κοινωνίας (Φουκώ, 1991, Pasquino, 1980)).¹⁰⁰ Μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης, στο πλαίσιο μιας πολιτικής εγκληματολογίας που εξετάζει κριτικά παρά καθεστωτικά την πολιτική εξουσία και το κράτος, συνιστά συμβολή και στην άμβλυνση των κοινωνιακών όρων στις οποίες εδράζονται και στις οποίες αναφέρονται οι σημαντικές αυτές κριτικές.

Κατά την περίοδο άρθρωσης κάποιων πρώτων σκέψεων σχετικά με το κατά πόσον θα έπρεπε να συγγραφεί αυτό το άρθρο, υπήρξαν συνάδελφοι στο Πάντειο (με έδρα διάφορες κοινωνικές επιστήμες) που συμφώνησαν ή προέτρεψαν στη συγγραφή του. Υπήρξαν και συνάδελφοι που διαφώνησαν. Οι συμφωνίες και προτροπές παρακάμπτονται, αφού συνιστούν στιγμές στην επιχειρηματολογία του άρθρου. Κατατίθενται οι τρεις προφορικές ενστάσεις: Η πρώτη είναι πως ‘πάντα έτσι ήταν η κατάσταση’ και, έτσι ή αλλιώς, η πολιτική εξαπάτηση και πολιτική χειραγώγηση δεν είναι δυνατό να συστήσουν εγκληματολογικό-ά αντικείμενο-α. Η δεύτερη είναι πως στην πολιτική ισχύει η έννοια της ‘πολιτικής ευθύνης’ μέσω της οποίας διευθετούνται τα σχετικά ζητήματα και, συνεπώς, δεν χρειάζεται μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης που, μεταξύ άλλων, εξετάζει και το ζήτημα της ποινικοποίησής τους.¹⁰¹ Η τρίτη είναι ότι μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης θα μπορούσε να οδηγήσει στην ποινικοποίηση της πολιτικής ζωής, η οποία είναι αντίθετη με τον σύγχρονο νομικό πολιτισμό. Θεωρώ τις ενστάσεις αυτές ενδιαφέρουσες για διάλογο αλλά πρόδηλα επιστημονικά ανεπαρκείς σχετικά με το ζήτημα μιας εγκληματοποίησης των δράσεων και δικτυώσεων πολιτικής εξαπάτησης και πολιτικής χειραγώγησης.¹⁰²

¹⁰⁰ Ήδη από το 1974, όπως άλλωστε και οι Taylor, Walton και Young με τη *Νέα Εγκληματολογία* που δημοσιεύτηκε το 1973, στρέφοντας την προσοχή του στη συμβατική ή παραδοσιακή εγκληματολογία, ο Quinney (1974) διαπιστώνει ότι «(η) εγκληματολογία – ως η επιστημονική μελέτη του εγκλήματος – έχει υπηρετήσει έναν μοναδικό σκοπό: τη νομιμοποίηση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης. Το κατεστημένο σύστημα έχει ληφθεί σαν δεδομένο· αντικείμενα της έρευνας αποτέλεσαν οι αποκλίσεις ή οι απειλές προς την κοινωνική τάξη».

¹⁰¹ Για την ‘πολιτική ευθύνη’, βλ. τον Χρυσόγονο (2010), ο οποίος εκτιμά πως, εφόσον είναι χωρίς παραπέρα συνέπειες, η «αποκλειστικά λεκτική ανάληψη ευθύνης» στερείται πρακτικού νοήματος. Οι σχετικές προβλέψεις περί «ποινικής ευθύνης υπουργών», βρίσκονται στα όρια του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού, περιλαμβάνοντας τόσες και τέτοιες υπερπροστατευτικές προβλέψεις και προθεσμίες που να ισοδυναμούν «με την εκ των προτέρων εκμηδένιση κάθε πιθανότητας καταλογισμού ποινικής ευθύνης σε υπουργούς, νυν και πρώην» (1135-136). Επιπλέον, ο Χρυσόγονος εντοπίζει πολλαπλές στρεβλώσεις και καταστρατηγήσεις κάθε νομιμότητας – πρόκειται «για ωμή και ανευθύνιστη παραβίαση του Συντάγματος και του Κανονισμού της Βουλής» (σ. 1137). Έστω και αυτή η περιορισμένη μόνο στους υπουργούς και μόνο στις περιπτώσεις «αποτυχίας» (ένα αβέβαιο ζήτημα που εξαρτάται από τα κριτήρια ορισμού του τι είναι επιτυχία και αποτυχία) – είναι αντικοινοβουλευτική, αντισυνταγματική, εντελώς στρεβλωμένη, αδρανοποιημένη και άχρηστη (σσ. 1136-143) – τουλάχιστον ως προς τους δηλωμένους σκοπούς του νόμου. Κατά τον Χρυσόγονο, οι υπάρχουσες Συνταγματικές και νομικές προβλέψεις περί της ποινικής ευθύνης των υπουργών «οδηγούν στην ατιμωρησία και εκείνη στην ασυδοσία», σ. 1136). «Το πολίτευμα κινδυνεύει έτσι να μεταλλαχθεί de facto από δημοκρατικό σε κλεπτοκρατικό.» (σ. 1143). Αν το ζήτημα της ποινικής ευθύνης των υπουργών και ο τρόπος που αντιμετωπίζεται για επικοινωνιακούς λόγους συμβάλλει αποφασιστικά σ’ αυτή την έκπτωση της δημοκρατίας, είναι βάσιμα επιστημονικά υποστηρίξιμο ότι πολιτική εξαπάτηση και η μαζική χειραγώγηση των πολιτών συμβάλλει αποφασιστικά στην έκπτωση της δημοκρατίας σε κοινοβουλευτική ολιγαρχία.

¹⁰² Για κάποιες αναλογίες, βλ. σχετικά και επιχειρηματολογίες περί ματαιότητας και περί διακινδύνευσης ως μορφών αντιδραστικής ρητορείας στη μελέτη του A. Hirschman (1991).

Ας περιοριστώ σε έναν τηλεγραφικό σχολιασμό της τρίτης ένστασης, ότι μια εγκληματοποίηση της πολιτικής εξαπάτησης και της πολιτικής χειραγώγησης φέρει τον κίνδυνο μιας (ή ισοδυναμεί με πρόταση) ποινικοποίησης της πολιτικής ζωής. Η ένσταση αυτή δεν ισχύει διότι η πολιτική ζωή είναι ήδη ποινικοποιημένη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξιάδης, Στ. *Εγκληματολογία*, Αθήνα: Σάκκουλας, 2011 (5^η έκδ.)

Alvesalo, A. και S. Tombs. 'Working for criminalization of economic offending: Contradiction of critical criminology?', *Critical Criminology*, 2002, 11, σσ. 21-40

Βαθιώτης, Κ. Ι. 'Πολίτες, εχθροί, κουκουλοφόροι', *Εγκληματολογικές Αναζητήσεις: Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη*, Α. Γ. Πιτσελά (επιμ.), Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2010

Bauman, S. 'Social uses of law and order', *Criminology and Social Theory*, D. Garland και R. Sparks (επιμ.), Oxford: Oxford University Press, 2000, σσ. 23-46

Bianchi, H. *Position and subject-matter of Criminology: Inquiry Concerning Theoretical Criminology*, Amsterdam: North Holland, 1956

Box, S. *Power, Crime and Mystification*, London: Routledge, 1983

Chambliss, W. J. 'State organized crime', *Criminology*, 1989, 27(2), σσ. 183-208

Christie, N. 'Conflicts as property', *British Journal of Criminology*, 1977, 17, σσ. 1-15

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1984, Μέρος Α, σ. 19

Cohen, S. *Against Criminology*, New Brunswick: Transaction Publishers, 1992

Cohen, S. 'Human rights and crimes of the state: the culture of denial', *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 1993, 26(2), σσ. 97-115

Della Porta, D. και M. Caiani. 'The Europeanization of public discourse in Italy: A top-down process?', *European Union Politics*, 2006, 7, σσ. 77-112

Druzin, B. H. και J. Li. 'The criminalization of lying: Under what circumstances, if any, should lies be made criminal?', *Selected Works of Bryan H. Druzin*, 2011

Foucault, M. 'Governmentality', *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, G. Burchell, G. Gordon και P. Miller (επιμ.), Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1991, σσ. 87-104

Gramsci, A. *Selections from the Prison Notebooks*, London: Lawrence and Wishart, 1971

Habermas, J. *Legitimation Crisis*, Boston: Beacon Press, 1973

Hall, S. 'Media power and class power' σε *Bending Reality: The State of the Media*, J. Curan, J. Ecclestone, J. Oakley και A. Richardson (επιμ.), London: Pluto Press, 1986

Hall, S. *Drifting into a Law and Order Society*, London: Cobden Trust, 1979

- Heins, 'Civil society's barbarisms', *European Journal of Social Theory*, 2004, 7(4), σσ. 499-517
- Hirschman, A. *The Rhetoric of Reaction: Perversity, Futility, Jeopardy*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1991
- James, O. *Juvenile Violence in a Winner-Loser Culture: Socio-Economic and Familial Origins of the Rise of Violence against the Person*, London: Free Association Books, 1995
- Jost, J. T. *The Psychology of Legitimacy: Emerging Perspectives on Ideology, Justice, and Intergroup Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001
- Λάζος, Γρ. *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2005
- Λάζος, Γρ. *Κριτική Εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη, 2007
- Λαμπροπούλου, Έ. *Η Κατασκευή της Κοινωνικής Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997.]
- Λαμπροπούλου, Έ. *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, Αθήνα: Κριτική, 2001
- Lambropoulou, E. 'Crime, Criminal Justice and Criminology in Greece', *European Journal of Criminology*, 2005, 2(2), σσ. 211-247
- Le Goff, J.-P. 'Modernization and Gentle Barbarism', *Diogenes*, 2002, 49(3), σσ. 41-46
- Locke, J. *Two Treatises of Government*, P. Laslett (επιμ.), London: Mentor, 1965
- Lynch, M. 'The power of oppression: Understanding the history of criminology as a science of oppression', *Critical Criminology*, 2000, 9(1/2), σσ. 144-52
- Μαγγανάς, Α., Γρ. Λάζος και Δ. Σβουρδάκου. *Η Εγκληματολογία από τα Κάτω*, Αθήνα Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- McLeod, D. M. και B. J. Detenber. 'Framing effects of television news coverage of social protest', *Journal of Communication*, summer 1999, σσ. 2-23
- Manning, P. 'Semiotics and Justice: 'Justice', Justice and JUSTICE: Contradictions and the Ideology of Criminal Justice', σε *Social Justice, Criminal Justice. The Maturation of Critical Theory in Law, Crime, and Deviance*, B. A. Arrigo (επιμ.), Belmont: West/Wadsworth, 1999, σσ. 129-149
- McGuigan, J. 'The cultural public sphere', *European Journal of Cultural Studies*, 2005, 8(4), σσ. 427-443
- Miliband, R. *The State in Capitalist Society: An Analysis of the Western System of Power*, New York: Basic Books, 1969
- Melossi, D. 'Changing representations of the criminal', *Criminology and Social Theory*, D. Garland και R. Sparks (επιμ.), Oxford: Oxford University Press, 2000. σσ. 149-81
- Mills, C. W. *The Power Elite*, London: Oxford University Press, 1956
- Morris, C. 'State legitimacy and social order', *Political Legitimation without Morality?*, New York: Springer, 2008, σσ. 15-32
- Muncie, J. και McLaughlin, E. *The Problem of Crime*, London: Sage, 1996

Muncie, J. 'Decriminalizing Criminology', *Papers from the British Society of Criminology Conference*, Liverpool, July 1999, G. Mair και R. Tarling (επιμ.), 2000

Πανούσης, Γ. *Εγκληματογενείς και Εγκληματογόνοι Κίνδυνοι*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2007

Παπαθεοδώρου, Θ. Π. 'Συμβολισμοί και ρητορική των πολιτικών ασφαλείας. Το παράδειγμα της ποινικοποίησης της κουκούλας', *Εγκληματολογικές Αναζητήσεις*, 2010, σσ. 731-43

Pasquino, P. 'Criminology: The birth of a special "savoir"', *Ideology and Consciousness*, 1980, 7, σσ. 17-32

Pearce, F. και S. Tombs. 'Ideology, hegemony and empiricism: Compliance theories of regulation', *British Journal of Criminology*, 1990, 30(4), σσ. 423-443

Pearce, F. και L. Snider. 'Regulating capitalism' σε F. Pearce και L. Snider (επιμ.), *Corporate Crime: Contemporary Debates*, Toronto: University of Toronto Press, 1995, σσ. 19-47

Platt, J. 'Criminology in the 1980s: Progressive alternatives to law and order', *Crime and Social Justice*, 1985, τ. 18, σσ. 38-45

Poulantzas, N. *Political Power and Social Classes*, London: Verso, 1968

Πουланτζάς, Ν. *Το Κράτος, η Εξουσία, ο Σοσιαλισμός*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1978

Quinney, R. *Critique of the Legal Order. Crime Control in Capitalist Society*, New Brunswick: Transaction Publishers, 1974

Rose, N. 'Government and control', *Criminology and Social Theory*, D. Garland και R. Sparks (επιμ.), Oxford: Oxford University Press, 2000, σσ. 183-209

Sack, F. 'Conflicts and convergences in criminology: Bringing politics and economy back in', *The New European Criminology: Crime and Social Order in Europe*, V. Ruggiero, N. South και I. Taylor (επιμ.), London: Routledge, 1998, σσ. 37-51

Schwendinger, H. και Schwendinger, J. 'Defenders of order or guardians of human rights', *Issues in Criminology*, 1970, 7, σσ. 72-81

Selfe, D. W. 'Civil disobedience: A study in semantics', *The Liverpool Law Review*, 1988, X(2), σσ. 149-165

Σεραφετινίδου, Μ. *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Ο Ρόλος των Μέσων στην Αναπαραγωγή του Καπιταλισμού*, Αθήνα: Gutenberg, 2005

Σεραφετινίδου, Μ. *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg, 2006

Shelke, W., N. Corsatro και H. Shelke. 'A working class critique of criminological theory', *Critical Criminology*, 2003, 11, σσ. 93-112

Shelden, R. G. και W. B. Brown. 'The crime control industry and the management of the surplus population', *Critical Criminology*, 2000, 9(1/2), σσ. 39-62

Sidanius, J., F. Pratto, C. van Laar και S. Levin. 'Social dominance theory: Its agenda and method', *Political Psychology*, 2004, 25(6), σσ. 845-880

το τέλος του 2018, ενώ σε αυτούς θα προστεθούν και τα ακίνητα που θα εκποιηθούν για χρέη στην εφορία.

Η επίθεση της κυβέρνησης και των αρπαχτικών θα κλιμακωθεί το επόμενο διάστημα. Οι κατασχέσεις ακινήτων για χρέη μέχρι 500 ευρώ προς το δημόσιο θα διευρυνθούν, ενώ οι τραπεζίτες στο όνομα της αντιμετώπισης των «κόκκινων» δανείων και με «πυξίδα» την «έκθεση συμμόρφωσης» (Compliance Report) της Κομισιόν, στο πλαίσιο της 3ης αξιολόγησης του ελληνικού προγράμματος, θα προχωρήσουν σε διευρυμένο πλιάτσικο.

Στο «απόσπασμα» και η προστασία της πρώτης κατοικίας

Ταυτόχρονα με την έλευση των εκπροσώπων των δανειστών την επόμενη εβδομάδα, θα μουν επί τάπητος οι νέοι όροι για την αίτηση δικαστικής προστασίας της πρώτης κατοικίας. Κυβέρνηση και δανειστές, σύμφωνα με πληροφορίες, έχουν αποφασίσει ουσιαστικά να γκρεμίσουν και τα τελευταία «αμυντικά τείχη» για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά και να επιβάλλουν νέες αυστηρότερες προϋποθέσεις για την ένταξη στο καθεστώς προστασίας της πρώτης κατοικίας. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων ετοιμάζουν:

— Την αυτόματη άρση, με απόφαση των ίδιων τραπεζών, της παρεχόμενης προστασίας, σε περιπτώσεις καθυστερήσεων στις αποπληρωμές των τοκοχρεολυτικών δόσεων. Σήμερα προβλέπεται η αποβολή από τη ρύθμιση μόνο μετά από δικαστική απόφαση. Με άλλα λόγια τραπεζίτες «κερνάνε» και τραπεζίτες «πίνουν».

— Την απόρριψη της αίτησης, πριν από τη δικαστική προσφυγή, σε περιπτώσεις όπως μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων σε συγγενικά πρόσωπα ή πώληση ακίνητης περιουσίας σε τρίτα πρόσωπα, προκειμένου να αποτρέψουν και την ελάχιστη περίπτωση να σωθεί κάποιο ακίνητο μέσω της παραχώρησης.

— Την αυτόματη έξοδο από τις διαδικασίες δικαστικής προστασίας, σε περιπτώσεις οφειλετών που αιτούνται και πετυχαίνουν την αναβολή των δικαστικών αποφάσεων. Ουσιαστικά θα παρακάμπτεται ακόμα και η ετυμηγορία των δικαστών προκειμένου να διασφαλιστούν τα συμφέροντα των τραπεζιτών και των εφοριών!

Οι συγκεκριμένες αλλαγές, έρχονται να υπηρετήσουν το στόχο που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προς όφελος των μετόχων των ελληνικών τραπεζών για τον προγραμματισμό 40.000 πλειστηριασμών ετησίως μέχρι το 2021!!! Αυτό σε συνδυασμό με τη δυνατότητα εκχώρησης «κόκκινων» δανείων σε ξένα Fund, αναμένεται να δημιουργήσει συνθήκες λεηλασίας.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι συγκεκριμένοι στόχοι:

— Οι ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί θα αφορούν και στην πρώτη κατοικία

— Θα πραγματοποιούνται τρεις φορές την εβδομάδα (αντί μίας που ίσχυε μέχρι τώρα)

— Θα δίνεται η δυνατότητα στους τραπεζικούς ομίλους να εκχωρούν τα λεγόμενα κόκκινα δάνεια σε εταιρείες – κοράκια, τα περιβόητα funds, προκειμένου να προχωρούν άμεσα σε εκποίηση περιουσιών

Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ, με τις ευλογίες τραπεζιτών, δανειστών αλλά και όλων των πολιτικών δυνάμεων του «πάση θυσία στο ευρώ», διαλύει ουσιαστικά την όποια παρεχόμενη προστασία υπήρχε στην πρώτη κατοικία, αφού εξαυλώνονται όσα ευνοϊκά κριτήρια είχαν απομείνει...

Για ένα κομμάτι ψωμί θα χάνονται περιουσίες...

Μέχρι στιγμής στους περισσότερους ηλεκτρονικούς πλειστηριασμούς των τραπεζών δεν βρίσκονται αγοραστές. Ωστόσο αυτή η εξέλιξη, δεν θίγει τα συμφέροντα των τραπεζών.

Τα ακίνητα κόκκινων δανειοληπτών που βγάζουν στο σφυρί οι τράπεζες, εάν δεν υπάρξει ενδιαφέρον, τα αγοράζουν οι ίδιες, οι οποίες στη συνέχεια θα προχωρήσουν στην εκποίησή τους.

Σε αντίθεση με τις τράπεζες, το Δημόσιο αφήνει τους πλειστηριασμούς να κερυχθούν άγονοι. Όχι γιατί σκέφτεται φυσικά τους πολίτες. Όλα τα ακίνητα που εκποιούνται, η τιμή πρώτης προσφοράς που έχει οριστεί είναι η εμπορική αξία όπως προσδιορίστηκε από ιδιώτες εκτιμητές.

Όμως οι οδηγίες που έχουν λάβει οι εφορίες, από την ΑΑΔΕ μιλούν ξεκάθαρα για **«μείωση της τιμής πρώτης προσφοράς εφόσον έχουν διενεργηθεί δύο τουλάχιστον άγονοι πλειστηριασμοί από το Δημόσιο».**

Ενώ μέχρι το 2017 το Δημόσιο απαγορευόταν να πουλήσει ακίνητο σε πλειστηριασμό σε τιμή κάτω από την αντικειμενική, πλέον μπορεί να το πουλήσει όσο όσο, αφού το νομοθέτησε η κυβέρνηση!

Έτσι αν δύο πλειστηριασμοί κριθούν άγονοι, τα ακίνητα θα μπορούν να εκπλειστηριάζονται σε τιμή χαμηλότερη της εμπορικής. Από το τίμημα που θα προκύψει, η Εφορία θα εισπράξει μέρος των οφειλών. Βέβαια θα υπάρξουν και περιπτώσεις που χρεωμένοι πολίτες στην εφορία θα χάσουν το σπίτι τους και θα χρωστούν ακόμα, αλλά αυτά είναι ψιλά γράμματα για την κυβέρνηση της ...«πρώτης φοράς Αριστερά».

Μεγαλοεταιρίες τροφίμων σε σκάνδαλο με πειράματα σε ζώα, 30 Ιουνίου 2013, tvxs.gr

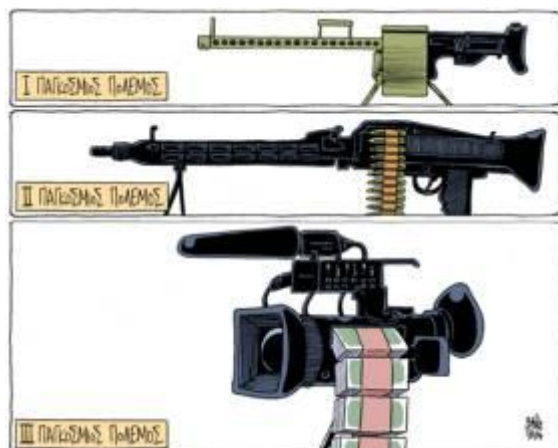
Κουνέλια, γουρουνάκια και ποντίκια θανατώνονται σε προχωρημένο στάδιο εγκυμοσύνης, εμβολιάζονται με θανατηφόρα βακτήρια και αφήνονται να πεθάνουν από αιμοραγία, από μεγαλοεταιρίες που τεστάρουν τις τελευταίες υπερτροφές που είναι στη μόδα, όπως αποκαλύφθηκε. Οι μεγαλοεταιρίες που κατηγορούνται είναι η Nestle, Unilever, Knorr, Hellmanns, Yakult. Οι εταιρίες τροφίμων δηλώνουν ότι τα ζώα χρησιμοποιούνται όσο το δυνατόν λιγότερο και φροντίζονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Σύμφωνα με τη Βρετανική Ένωση για την Κατάργηση της Ζωοτομίας (BUAV), ζώα όπως κουνέλια, αρουραίοι, ποντίκια και μικρά γουρούνια υποφέρουν ως αποτέλεσμα της τελευταίας «τρέλας» με τις «υπερτροφές». Ωστόσο η ομάδα που αποκάλυψε τις λεπτομέρειες των πειραμάτων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία δύο χρόνια, υποστηρίζει ότι αυτά δεν έγιναν για να εκτιμηθεί η ασφάλεια των τροφίμων. Λένε ότι τα πειράματα έγιναν για να μπορούν οι εταιρίες να υποστηρίξουν ότι τα προϊόντα τους κάνουν καλό στην υγεία.

Παραδείγματα που δόθηκαν από την BUAV, περιλαμβάνουν πειράματα της Unilever κατά τα οποία έδιναν απόσταγμα τσαγιού Lipton σε μωρά γουρούνια, για να δουν αν θα σταματούσε η διάρροια που τους είχαν προκαλέσει οι ίδιοι με το βακτήριο στομάχου E.coli. Οκτώ από τα ζώα ηλικίας μόνο λίγων μηνών πέθαναν, επτά από αυτά λόγω της διάρροιας.

Σε μία άλλη έρευνα, η οποία δημοσιεύθηκε σε επιστημονικό περιοδικό, επιστήμονες της Nestle που μελετούσαν τα οφέλη των goji berries, μία «υπερτροφή» πλούσια σε βιταμίνες, έδιναν σε ποντίκια μία σκόνη με βάση το γλυκό κόκκινο φρούτο. Τα ζώα έπειτα εμβολιάζονταν με οξύ ώστε να αποκτήσουν συμπτώματα νόσων των εντέρων και κατόπιν θανατώνονταν και έπειτα διαμελίζονταν. Και σε πειράματα για να διαπιστωθεί κατά πόσο τα «φιλικά βακτήρια» που βρίσκονται στα προβιοτικά αναψυκτικά της εταιρείας Yakult, μπορούν να διορθώσουν τις επιπτώσεις της κακής διατροφής, ποντίκια αφέθηκαν να πεθάνουν από αιμορραγία αφού τους τρύπησαν τις καρδιές.

Η Unilever κατηγορείται από την BUAV για πειράματα που έχουν να κάνουν με το Hoodia gordonii (CORR), ένα κάκτο που χρησιμοποιείται από ιθαγενείς της ερήμου Καλαχάρι για να αντιμετωπίζουν τους πόνους λόγω πείνας, ενώ στο δυτικό κόσμο ψάχνουν τρόπους να το χρησιμοποιήσουν ως κατασταλτικό όρεξης. Για να τεστάρουν την ασφάλεια του φυτού κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, το τάισαν σε κουνέλια που κυοφορούσαν, και έπειτα τα σκότωσαν λίγο πριν γεννήσουν. Η BUAV υπογραμμίζει ότι η παχυσαρκία θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί μέσα από αλλαγές στον τρόπο ζωής και όχι με «γρήγορες λύσεις» όπως χάπια και συμπληρώματα. Λέει ακόμη ότι άλλα προϊόντα που ήδη κυκλοφορούν στην

000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000

Μπογιόπουλος, Νίκος. Κάρλ Μαρξ – 200 χρόνια, Μάιος 2018

«Το δημόσιο χρέος, δηλαδή το ξεπούλημα του κράτους –αδιάφορο αν είναι απολυταρχικό, συνταγματικό ή δημοκρατικό κράτος– βάζει τη σφραγίδα του στην κεφαλαιοκρατική εποχή. Το μοναδικόκομμάτι του λεγόμενου εθνικού πλούτου, που στους σύγχρονους λαούς ανήκει πραγματικά στο σύνολο του λαού είναι το δημόσιο χρέος τους (...). Το δημόσιο χρέος γίνεται το *credo* (πιστεύω) του κεφαλαίου. Και από τη στιγμή που εμφανίζεται η χρέωση του δημοσίου, τη θέση του αμαρτήματος ενάντια στο άγιο πνεύμα, για το οποίο δεν υπάρχει άφεση, την παίρνει η καταπάτηση της πίστης απέναντι στο δημόσιο χρέος. Το δημόσιο χρέος γίνεται ένας από τους πιο δραστικούς μοχλούς της πρωταρχικής συσσώρευσης. Σαν σε μαγικό ραβδί προικίζει το μη παραγωγικό χρήμα με παραγωγική δύναμη και το μετατρέπει έτσι σε κεφάλαιο, χωρίς να ναι υποχρεωμένο να εκτεθεί στους κόπους και στους κινδύνους που είναι αχώριστοι από τη βιομηχανική μα ακόμα κι από την τοκογλυφική τοποθέτηση. Οι πιστωτές του δημοσίου στην πραγματικότητα δεν δίνουν τίποτα, γιατί το ποσό που δανείζουν μετατρέπεται σε κρατικά ευκολομεταβιβάσιμα χρεώγραφα που στα χέρια τους εξακολουθούν να λειτουργούν, όπως θα λειτουργούσαν αν ήταν ισόποσο μετρητό χρήμα (...).» (11)

Αυτά τα λόγια γράφτηκαν πολύ πριν οι «σωτήρες» της Ελλάδας φορτώσουν – με πρόσχημα το χρέος – τον λαό της χώρας στα αμπάρια του Τιτανικού. Πολύ πριν το ξεπούλημα της Ελλάδας πάρει την κωδική ονομασία «Μνημόνιο».

«Αν ο Μαρξ και ο Λένιν ήταν σήμερα ζωντανοί, θα ήταν βασικοί διεκδικητές του βραβείου Νόμπελ για την οικονομία. Ο Μαρξ προέβλεψε την προϊούσα εξαθλίωση των εργαζομένων και ο Λένιν προείδε την υποταγή της υλικής παραγωγής στη συσσώρευση κερδών του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Οι προβλέψεις τους είναι κατά πολύ ανώτερες από τα “οικονομικά μοντέλα” που σήμερα βραβεύονται με

Νόμπελ και από τις προβλέψεις των κεντρικών τραπεζιτών, των υπουργών Οικονομικών και των νομπελιστών οικονομολόγων...» ([2])

Όσο για τον παραπάνω ύμνο στον Μαρξ (και τον Λένιν) προέρχεται από κάποιον... υπεράνω υποψίας. Διατυπώθηκε από έναν υπουργό Οικονομικών του... Ρήγκαν. Τον Πολ Κρεγκ Ρόμπερτς.

Αυτή η προ οκταετίας τοποθέτηση του Ρόμπερτς (ήταν η απάντηση του στις διάφορες αστείες θεωρίες που αναπτύσσονταν εκείνη την περίοδο για τον χαρακτήρα της παγκόσμιας κρίσης) μας δίνει κάθε δικαίωμα να επιστρέψουμε δυο αιώνες πίσω, πριν από ακριβώς 200 χρόνια, όταν στην πόλη Τριρ της Γερμανίας, σαν σήμερα, στις 5 Μάη 1818, γεννιόταν ο Καρλ Μαρξ.

Μιλάμε φυσικά για αυτόν τον «αραχνιασμένο» στους αιώνες και «παλιωμένο» Μαρξ, που έγραφε επίσης:

«...κινέζικα μεροκάματα, αυτός είναι τώρα ο σκοπός που επιδιώκει το αγγλικό κεφάλαιο». ([3])

«...η ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής έριξε τους εργάτες όλου του κόσμου. Δεν πρόκειται πια για το κατέβασμα των αγγλικών μισθών στο επίπεδο των μισθών της ηπειρωτικής Ευρώπης, αλλά για το κατέβασμα στο λίγο-πολύ κοντινό μέλλον των ευρωπαϊκών μισθών στο κινέζικο επίπεδο». ([4])

Αυτή η – καινοφανής για τα σημερινά δεδομένα- σύλληψη του Μαρξ δεν προέκυψε μετά το... «σκίσιμο του Μνημονίου» και την «αλλαγή της Ευρώπης» από τον Τσίπρα. Ούτε μετά από τα «ουδείς αναμάρτητος» του Σαμαρά στη Μέρκελ.

Διατυπώθηκε πριν από περίπου ενάμιση αιώνα, το 1867. Στη θέση της τότε «μητρόπολης» του καπιταλισμού, της Αγγλίας, σήμερα είναι τα κέντρα των ιμπεριαλιστών σε Βερολίνο και Νέα Υόρκη, που ακόμα και στους πιο αδυσώπητους μεταξύ τους ανταγωνισμούς, όπως οι σημερινοί για το ποιος ιμπεριαλιστής θα βγει λιγότερο λαβωμένος από την κρίση, δεν ξεχνούν το βασικό: Να είναι ενωμένοι, αδυσώπητοι και άτεγκτοι απέναντι στους μισθωτούς σκλάβους.

«Η τελική αιτία όλων των πραγματικών κρίσεων παραμένει πάντα η φτώχεια και ο περιορισμός της κατανάλωσης των μαζών...» ([5])

«Εξάλλου, μια και το ποσοστό της αξιοποίησης του συνολικού κεφαλαίου, το ποσοστό του κέρδους, αποτελεί το κίνητρο της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής (...), η πτώση του ποσοστού του κέρδους επιβραδύνει το σχηματισμό καινούργιων αυτοτελών κεφαλαίων και εμφανίζεται έτσι απειλητική για την ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτσές παραγωγής, προάγει την υπερπαραγωγή, την κερδοσκοπία, τις κρίσεις...» ([6])

Το «λίγο – πολύ κοντινό μέλλον» που προέβλεψε ο Μαρξ, η εποχή που οι ευρωπαϊκοί μισθοί (μαζί και του ελληνικού λαού), στο όνομα της «ανταγωνιστικότητας» των κεφαλαιοκρατών, θα συμπίεζονταν από τους κεφαλαιοκράτες με βάση τα κινέζικα πρότυπα, έφτασε. Οι αναλύσεις του για τον

«εφεδρικό στρατό» εργασίας που κατρακυλά στα Τάρταρα της απόγνωσης και της κατάθλιψης είναι όσο ποτέ επίκαιρες.

Ο καπιταλισμός, αυτό το απάνθρωπο σύστημα, μετρά πορεύεται την ανάπτυξή του και την κρίση του με τον ίδιο τρόπο: Στερεί από τους εργαζόμενους τους κόπους τους. Σφετερίζεται για λογαριασμό μιας χούφτας εκμεταλλευτών τον αμύθητο πλούτο που παράγει το αίμα και ο μόχθος του εργάτη.

«Τρία κύρια γεγονότα της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής:

»1) Συγκέντρωση των μέσων παραγωγής σε λίγα χέρια, με αποτέλεσμα να παύουν να είναι ιδιοκτησία των άμεσων εργατών και μετατρέπονται αντίθετα σε κοινωνικές δυνάμεις της παραγωγής. Αν και στην αρχή σαν ατομική ιδιοκτησία των κεφαλαιοκρατών. Αυτοί οι τελευταίοι είναι οι επιμελητές (trustees) της αστικής κοινωνίας, τσεπώνουν όμως όλους τους καρπούς αυτής της επιμελητείας (trusteeschaft).

»2) Οργάνωση της ίδιας της εργασίας σαν κοινωνικής εργασίας: με τη συνεργασία, με τον καταμερισμό της εργασίας και με τη σύνδεση της εργασίας με τις φυσικές επιστήμες.

»Και προς τις δυο πλευρές ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής καταργεί την ατομική ιδιοκτησία και την ατομική εργασία, αν και με αντιφάσκουσες μορφές»

3) Δημιουργία της παγκόσμιας αγοράς.

»Η τεράστια παραγωγική δύναμη, σε σχέση με τον πληθυσμό, που αναπτύσσεται στα πλαίσια του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και η αύξηση, αν και όχι στην ίδια αναλογία, των κεφαλαιακών αξιών (όχι μόνο του υλικού τους υπόβαθρου), που αυξάνουν πολύ πιο γρήγορα από τον πληθυσμό, έρχεται σε αντίφαση με τη βάση, που στενεύει όλο και περισσότερο σε σχέση με τον αυξανόμενο πλούτο και για την οποία δρα αυτή η τεράστια παραγωγική δύναμη, έρχεται σε αντίφαση και με τις σχέσεις αξιοποίησης αυτού του ογκούμενου κεφαλαίου. Από δω οι κρίσεις». ([7])

Η κρίση του καπιταλισμού, το πιο σταθερό «προϊόν» της λειτουργίας του, όπως τόνιζε ο Μαρξ, έχει φτάσει σε κανιβαλικό παροξυσμό. Κάποιοι δεν έχουν πρόβλημα να αναγνωρίζουν στον Μαρξ αυτό το σκέλος της ανάλυσής του.

Όμως υπάρχει και συνέχεια: Όπως επιβεβαιώθηκε η οικονομική «προφητεία» του Μαρξ για τη μετατροπή του βίου του εργαζόμενου λαού σε κόλαση – μια κόλαση που στην Ελλάδα τα «καζάνια» της αποκαλούνται Μνημόνια, ξεπουλήματα, «κόφτες», «αξιολογήσεις» – έτσι ακριβώς αναδεικνύεται ως ζήτημα ζωής και θανάτου η αναγκαιότητα για την εκπλήρωση και της πολιτικής του «προφητείας».

Ο «πολιτικός» Μαρξ, ενιαίος και αδιαίρετος με τον «οικονομικό» Μαρξ, ο Μαρξ της ταξικής πάλης, απέδειξε ότι το υπερώριμο αίτημα της ανατροπής του σάπιου κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος είναι μια υπαρκτή, μια ρεαλιστική δυνατότητα και προοπτική, εφόσον οι «σκλάβοι» αποφασίσουν να την «περπατήσουν».

Ο 21ος αιώνας, σχεδόν 30 χρόνια από τις ανατροπές που οδήγησαν τον κόσμο σε ένα πρωτοφανές πισωγύρισμα, αποδεικνύεται πολύ νωρίς ότι θα είναι ο αιώνας που θα τεθεί με όρους υπαρξιακούς το πραγματικό δίλημμα:

«Ο Φρίντριχτ Ενγκελς – γράφει η Ρόζα Λούξεμπουργκ – είπε κάποτε:

«Η αστική κοινωνία βρίσκεται μπροστά σε ένα δίλημμα: ή πέρασμα στο σοσιαλισμό ή ξανακατρακύλισμα της ανθρωπότητας στη βαρβαρότητα».

Τι σήμαινε όμως «ξανακατρακύλισμα στη βαρβαρότητα» από το σημερινό επίπεδο του ευρωπαϊκού πολιτισμού;

Μέχρι σήμερα διαβάζουμε, αναμφισβήτητα, τα λόγια αυτά χωρίς να εμβαθύνουμε στο νόημα που κρύβουν και τα παραθέτουμε χωρίς να προαισθανόμαστε την τρομερή βαρύτητά τους.

Σήμερα όμως, αρκεί να ρίξουμε μια ματιά γύρω μας για να καταλάβουμε τι σημαίνει κατρακύλισμα της αστικής κοινωνίας στη βαρβαρότητα».

Όλα αυτά- παρά τις δοξασίες ότι «ο Μαρξ πέθανε» – ο Μαρξ τα περιέγραψε, τα απέδειξε και τα προέβλεψε πολύ πριν σκάσουν οι σύγχρονες καπιταλιστικές «φούσκες». Όχι φυσικά γιατί ήταν «προφήτης». Αλλά γιατί υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους επαναστάτες και διανοητές της ανθρωπότητας.

«Με την ανάπτυξη του τοκοφόρου κεφαλαίου και του πιστωτικού συστήματος φαίνεται σα να διπλασιάζεται όλο το κεφάλαιο και, πού και πού, να τριπλασιάζεται από τον διαφορετικό τρόπο, με τον οποίο το ίδιο κεφάλαιο ή ακόμα η ίδια μόνο χρεωστική απαίτηση εμφανίζεται σε διάφορα χέρια με διάφορες μορφές. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του “χρηματικού κεφαλαίου” είναι καθαρά πλασματικό». (Καρλ Μαρξ, Το Κεφάλαιο, τόμος Γ, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, σελ. 594)

Δείχνοντας το μέγεθος της συμβολής του Μαρξ στην θεμελίωση του επιστημονικού σοσιαλισμού, ο Ένγκελς – σε μια αξεπέραστη εκδήλωση του δικού του μεγαλείου – τρία χρόνια μετά τον θάνατο του Μαρξ έδινε την οριστική απάντηση στο «γιατί αποκαλείται «μαρξισμός»» μια θεωρία που φέρει και τη δική του ανεξίτηλη σφραγίδα.

Μιλώντας για αυτό το θέμα και δίνοντας με ακρίβεια το περίγραμμα της ιδιαίτερης συνεισφοράς του Μαρξ σε ό,τι αποκαλείται «μαρξισμός», ο Ένγκελς σημείωνε:

«Ας μου επιτραπεί εδώ μια προσωπική διασάφηση. Τελευταία μίλησαν πολλές φορές για τη συμβολή μου σ’ αυτήν τη θεωρία, κι έτσι δεν μπορώ να μην πω εδώ τα λίγα εκείνα λόγια που εξαντλούν το ζήτημα.

Δεν μπορώ ούτε ο ίδιος ν’ αρνηθώ ότι, πριν και στο διάστημα της σαραντάχρονης συνεργασίας μου με το Μαρξ, έχω κι εγώ κάποιο ανεξάρτητο μερτικό στο θεμέλιωμα της θεωρίας, και ιδιαίτερα στην επεξεργασία της.

Όμως το μεγαλύτερο μέρος από τις κατευθυντήριες βασικές ιδέες, ιδιαίτερα στον οικονομικό και ιστορικό τομέα και ειδικά η τελική ανστηρή τους διατύπωση

ανήκουν στο Μαρξ. Εκείνο που πρόσφερα εγώ- αν εξαιρέσουμε βέβαια μερικούς ειδικούς κλάδους- μπορούσε βέβαια να τόχε κάνει ο Μαρξ χωρίς εμένα. Ό,τι έδωσε ο Μαρξ, δεν θα τα κατάφερνα εγώ μοναχός.

Ο Μαρξ στεκόταν πιο ψηλά, έβλεπε πιο μακριά, και το βλέμμα του αγκάλιαζε περισσότερα και ταχύτερα απ' όλους εμάς τους άλλους. Ο Μαρξ ήταν μεγαλοφυΐα, εμείς οι άλλοι το πολύ- πολύ νάμαστε ταλέντα. Χωρίς αυτόν η θεωρία δεν θάταν σήμερα καθόλου αυτή που είναι. Γι' αυτό δίκαια φέρνει το όνομά του».

(Πηγή: Ο Λουδοβίκος Φόνερμπαχ και το τέλος της κλασικής γερμανικής φιλοσοφίας, «Μαρξ – Ένγκελς Διαλεχτά Έργα», τομ. Β)

Αν υποθέσουμε ότι θα ήταν ποτέ δυνατόν να συμπυκνωθεί η ζωή του Μαρξ σε μια φράση, ίσως η φράση που θα μπορούσε να επιλέξει κανείς για να διαπράξει αυτή την αυθαιρεσία, είναι η τοποθέτηση του ίδιου του Μαρξ, ότι πριν από αυτόν «οι φιλόσοφοι μονάχα εξηγούσαν με διάφορους τρόπους τον κόσμο, το ζήτημα όμως είναι να τον αλλάζουμε».

Όπως λένε ορισμένοι, ακριβώς το σημείο αυτό είναι και το «ευάλωτο σημείο» του Μαρξ. Η «αχίλλειος πτέρνα» του. Διότι, όπως ισχυρίζονται, παρά τις «προβλέψεις» του Μαρξ για την «κατάρρευση του καπιταλισμού», ούτε ο καπιταλισμός κατέρρευσε, ούτε ο κόσμος άλλαξε...

Αυτό το είδος «κριτικής» στον Μαρξ έγινε πολύ της μόδας κατά την διάρκεια της καπιταλιστικής κρίσης μεταξύ των κύκλων εκείνης της «διανόησης» που συνηθίζει να κάνει επίδειξη «γνώσεων» στις ομηγύρεις της πολιτικού αναλφαβητισμού και της «πολύξερης» πνευματικής οκνηρίας. Αυτές οι παρέες πλαισιώνονται φυσικά και από το αντίστοιχο πολιτικό προσωπικό, το οποίο – με αφορμή την καπιταλιστική κρίση – επίσης αναφέρεται στον Μαρξ «διορθώνοντας» τις θέσεις του και χρεώνοντάς του ανεπιβεβαίωτες «προφητείες», τις οποίες – όμως – ο Μαρξ ποτέ δεν έκανε...

Ο ισχυρισμός περί «αυτόματης κατάρρευσης του καπιταλισμού» την οποία υποτίθεται ότι προαναγγέλλει ο Μαρξ, δεν είναι παρά για μια χυδαία *καρικατούρα* της μαρξιστικής προσέγγισης.

Είναι μια σοφιστεία εναντίον του Μαρξ που στηρίζεται, ως συνήθως, στην εξόχως... αντιμαρξιστική ανάγνωσή του. Στην πραγματικότητα, ο Μαρξ, με την ανάλυσή του εκείνο που μεταξύ άλλων περιγράφει και – με απaráμιλλη επιστημονική διαύγεια– καταδεικνύει είναι ο εγγενής χαρακτήρας των οικονομικών κρίσεων του καπιταλισμού.

Όμως, από την κατάδειξη του εγγενούς χαρακτήρα των κρίσεων στον καπιταλισμό – κάτι που έχει επιβεβαιωθεί δεκάδες φορές πριν πεθάνει ο Μαρξ, κι άλλες τόσες αφότου πέθανε – μέχρι την «αυτόματη κατάρρευση» του καπιταλισμού υπάρχει μια αβυσσαλέα πολιτική και τελικά νοητική απόσταση.

Την οποία ο Μαρξ, εν αντιθέσει με τους «προικισμένους» επικριτές του, ουδέποτε αγνόησε. Μάλιστα την προέβλεψε. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο, ήδη από τον πρόλογο του «Κεφαλαίου», σημειώνει ότι το έργο του απευθυνόταν

«φυσικά (σε) αναγνώστες που θέλουν να μάθουν κάτι το καινούριο και επομένως να σκεφτούν και οι ίδιοι».

Σε αντίθεση, λοιπόν, με όσα ισχυρίζονται για τον Μαρξ όσοι του αποδίδουν μια «χιλιαστική» αντίληψη περί «αυτόματης κατάρρευσης του καπιταλισμού», είναι ο Μαρξ που (στον Τρίτο τόμο του «Κεφαλαίου») δείχνει όλες τις μορφές για το πώς είναι δυνατό, μέσα από την καπιταλιστική κρίση, να ανατροφοδοτείται το ίδιο το σύστημα.

Εκεί είναι που καταγράφει το πώς αυτή η δομική για τον καπιταλισμό ροπή προς την κρίση γεννά – λόγω ακριβώς της κρίσης και μέσα από αυτήν – μια σειρά από *αντίρροπες κοινωνικές διεργασίες και οικονομικές εξελίξεις*.

Εξελίξεις που αφενός καταδεικνύουν τη δυνατότητα του συστήματος να επιβιώνει, αλλά αφετέρου αποδεικνύουν το γιατί είναι κοινωνικά επιβεβλημένο, και μ' αυτή την έννοια είναι κατορθωτό – ότι υπάρχουν δηλαδή οι υλικές προϋποθέσεις – το σύστημα αυτό να ανατραπεί.

Ως εκ τούτου, ο Μαρξ δεν έχει καμία ευθύνη για το τι καταλαβαίνουν ορισμένοι από όσα διαβάζουν (αν τα διαβάζουν). Εκείνοι όμως που καταλαβαίνουν όσα διαβάζουν μπορούν να επιβεβαιώσουν ότι:

«(...) τον καπιταλισμό τον χαρακτηρίζει, από τη μια μεριά, η τάση απεριόριστης διεύρυνσης της παραγωγικής κατανάλωσης, απεριόριστης διεύρυνσης της συσσώρευσης και της παραγωγής, και από την άλλη η προλεταριοποίηση των λαϊκών μαζών, που βάζει αρκετά στενά όρια στη διεύρυνση της ατομικής κατανάλωσης (...).

Είναι αυτονόητο ότι θα ήταν χοντροκομμένο λάθος αν απ' αυτή την αντίφαση του καπιταλισμού (ή από τις άλλες αντιφάσεις του) βγάλαμε το συμπέρασμα ότι ο καπιταλισμός δεν μπορεί να υπάρξει (...).

Η αντίθεση αυτή δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να υπάρχει καπιταλισμός, σημαίνει όμως ότι είναι ανάγκη να γίνει πέρασμα από τον καπιταλισμό σε μια ανώτερη μορφή (...) η ύπαρξη αντίθεσης ανάμεσα στην κατανάλωση και στην παραγωγή, ανάμεσα στην τάση του καπιταλισμού να αναπτύσσει απεριόριστα τις παραγωγικές δυνάμεις και στον περιορισμό αυτής της τάσης από την προλεταριακή κατάσταση, από την αθλιότητα και την ανεργία του λαού, είναι στην περίπτωση αυτή ολοφάνερη» (Λένιν, Άπαντα, τόμος 4, σελ. 51, 164, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή).

Ο Μαρξ, επομένως, προσέφερε όλα εκείνα τα εργαλεία της λογικής που μπορούν να μας κάνουν να δούμε πώς ο καπιταλισμός έχει τη δυνατότητα να αναπαράγεται μέσα από την καταστροφική και απάνθρωπη λειτουργία του.

Και, ταυτόχρονα, προσδιόρισε, λόγω ακριβώς αυτής της «κανιβαλικής» φύσης του καπιταλισμού, την ιστορική αναγκαιότητα της ανατροπής αυτού του συστήματος, η οποία φυσικά δε θα επέλθει σαν απότοκο κάποιου τεχνοκρατικού ντετερμινισμού, αλλά ως αποτέλεσμα της πάλης των τάξεων.

Τα λόγια του Μαρξ ως προς το θέμα αυτό είναι τόσο διαυγή και κατανοητά ακόμα και σε όσους θα ήθελαν να μην... καταλαβαίνουν. Στην επιστολή του Μαρξ προς τον Βαϊντεμάγερ, το Μάρτη του 1852 σημειώνει:

«Όσο για μένα, δε μου ανήκει η τιμή ούτε ότι εγώ ανακάλυψα την ύπαρξη των τάξεων στη σύγχρονη κοινωνία, ούτε ότι εγώ ανακάλυψα τη μεταξύ τους πάλη.

Πολύ πιο πριν από μένα αστοί ιστορικοί έχουν περιγράψει την ιστορική εξέλιξη αυτής της πάλης των τάξεων και αστοί οικονομολόγοι έχουν κάνει την οικονομική ανατομία των τάξεων. Ό,τι το καινούριο έκανα εγώ ήταν να αποδείξω:

1) Ότι η ύπαρξη των τάξεων συνδέεται απλώς με ορισμένες ιστορικές φάσεις ανάπτυξης της παραγωγής...,

2) ότι η ταξική πάλη οδηγεί αναγκαστικά στη δικτατορία του προλεταριάτου,

3) ότι η ίδια αυτή δικτατορία δεν αποτελεί παρά τη μετάβαση στην κατάργηση όλων των τάξεων και σε μια αταξική κοινωνία...» (Λένιν, «Κράτος και Επανάσταση», σελ. 42, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή)

Τίποτα αληθέστερο επομένως από το γεγονός, όπως σημειώνει ο Λένιν, ότι

«τη διδασκαλία για την ταξική πάλη δεν τη δημιούργησε ο Μαρξ, αλλά η αστική τάξη πριν από τον Μαρξ»!

Από τα προηγούμενα είναι προφανές ότι κάθε άλλο παρά καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως «ο καπιταλισμός καταρρέει». Δεν καταλήγουμε καν στην αντίληψη πως – λόγω της κρίσης – ενεργοποιούνται πολιτικά και με έναν τάχα αυτόματο τρόπο, οι κοινωνικές δυνάμεις που θα επιδιώξουν την ανατροπή του.

Μόνο όποιος αντιλαμβάνεται το μαρξισμό ως μια «στεγνή» οικονομική εξίσωση με παρονομαστή το βαθμό της απόλυτης ή σχετικής εξαθλίωσης, μόνο όσοι υποβιβάζουν το μαρξισμό από κοσμοθεωρία της κοινωνικής απελευθέρωσης στο επίπεδο μιας «ηθικοπλαστικής» ανθρωπολογίας, θα το έβλεπαν έτσι.

Αντίθετα, και πέρα από το οικονομικό σκέλος, ο Μαρξ επέμενε σε ζητήματα όπως η διαμόρφωση της συνείδησης, ο χαρακτήρας της ιδεολογίας και φυσικά η πολιτική δράση. Πρόκειται για κομβικές έννοιες της μαρξιστικής θεωρίας που η εγκατάλειψη και η υποτίμησή τους, στο όνομα μάλιστα του «αυθεντικού μαρξισμού», συνιστά ουσιαστική στρέβλωση και διαστρέβλωσή του.

Ο καπιταλισμός, συνεπώς, δεν ανατρέπεται αφ' εαυτού του, δεν καταρρέει από μόνος του. Ουδόλως εξάγεται ιστορικά, επιστημονικά και εμπειρικά το συμπέρασμα ότι, τάχα, μέσα από τις κρίσεις του ο καπιταλισμός «αυτοκτονεί». Θέση που μερικοί «ευφυείς» προσπαθούν με περισσή ευήθεια να τη χρεώσουν στο μαρξισμό. Και που νομίζουν ότι έτσι «περιπαίζουν» τους κομμουνιστές. Αλλά το μόνο που κατορθώνουν είναι να ξεφωνίζουν τη δική τους αμάθεια.

«Η ιστορία όλων των ως τώρα κοινωνιών είναι η ιστορία ταξικών αγώνων. Ελεύθερος και δούλος, πατρίκιος και πληβείος, βαρόνος και δουλοπάροικος,

μάστορας και κάλφας, με μια λέξη, καταπιεστής και καταπιεζόμενος, βρίσκονταν σε ακατάπαυστη αντίθεση μεταξύ τους, έκαναν αδιάκοπο αγώνα, πότε καλυμμένο, πότε ανοιχτό, έναν αγώνα που τελείωνε κάθε φορά με έναν επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρης της κοινωνίας ή με την από κοινού καταστροφή των τάξεων που αγωνίζονταν» (Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος).

Το συμπέρασμα, λοιπόν, δεν είναι ότι ο καπιταλισμός «θα» καταρρεύσει. Ούτε καν ότι «θα» ανατραπεί. Το συμπέρασμα είναι κάπως πιο σύνθετο και συνίσταται στο γεγονός ότι μέσα από αυτές τις καπιταλιστικές κρίσεις – που αποδεικνύεται ότι είναι αδύνατον να αποτραπούν ή να τιθασευτούν προς «όφελος της κοινωνίας» – επιβεβαιώνεται περίτρανα το πολιτικό πρόταγμα των κομμουνιστών:

Ότι, δηλαδή, ο καπιταλισμός δεν θα ανατραπεί «ντε και καλά», αλλά ότι «πρέπει» να ανατραπεί. Γιατί μόνο εφόσον ανατραπεί θα πάψει να αναπαράγεται μέσα από τις κρίσεις του, δημιουργώντας νέες ερήμους φτώχειας και δυστυχίας στους λαούς. Και είναι μέσα ακριβώς από αυτό το «πρέπει» που, τελικά, γεννιέται η δυνατότητα της ανατροπής του, με προοπτική μια κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση και χωρίς τάξεις.

Είναι, τελικά, αυτό το αδήριτο «πρέπει» που καταδεικνύει την αναγκαιότητα αλλά και την δυνατότητα οικοδόμησης μιας κοινωνίας χωρίς εκμετάλλευση και χωρίς τάξεις. Και είναι, τελικά, αυτό το αδήριτο «πρέπει» που καταδεικνύει το «Γιατί ο Μαρξ είχε δίκιο» (Terry Eagleton, εκδόσεις «Πατάκη»).

Η μεγαλοφυΐα του Μαρξ δεν βρίσκεται μόνο στο ότι «είδε» τη δυνατότητα αυτής της «άλλης» κοινωνίας, αλλά και ότι την θεμελίωσε επιστημονικά. Μια κοινωνία που η σημερινή ασύλληπτη ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επιστήμης την κάνει περισσότερο «ορατή» από ποτέ, όπως μεγαλοφυώς το είχε περιγράψει ο Αριστοτέλης:

«Αν κάθε όργανο», έλεγε, «μπορούσε να κάνει τη δουλειά του, διατασσόμενο ή προαισθανόμενο από μόνο του όπως λέγεται για τα αγάλματα του Δαιδάλου ή τους τρίποδες του Ηφαίστου

(...) αν λοιπόν οι σαΐτες ύφαιναν μόνες τους και τα πλήκτρα έκρουαν μόνα τους τις χορδές της κιθάρας, τότε ούτε οι αρχιτεχνίτες θα είχαν ανάγκη από βοηθούς ούτε οι αφέντες από δούλους» (Αριστοτέλης, Πολιτικά Ι).

Αυτό δηλαδή που ισχυρίζεται ο Μαρξ, και το οποίο επιβεβαιώνεται μέσα από τις διαρκείς καπιταλιστικές κρίσεις, είναι ότι τελικά μόνο σε αυτή την «άλλη κοινωνία», στην κομμουνιστική κοινωνία, υπάρχει η ελπίδα της απελευθέρωσης από τον καταναγκασμό.

Στην κοινωνία όπου

«η ελεύθερη ανάπτυξη του καθενός (θα) είναι η προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη όλων» (Μαρξ – Ένγκελς, Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος, σελ. 48, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή).

Σε μια τέτοια κοινωνία

Ήταν Οκτώβριος του 2009 όταν ο τότε Υπουργός Οικονομικών, Γιώργος Παπακωνσταντίνου, ανακοίνωνε ότι το έλλειμμα του ΑΕΠ θα ήταν 12,7%, περίπου το διπλάσιο δηλαδή από αυτό που υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση. Μέσα στα επόμενα τέσσερα χρόνια, οι ελληνικές κυβερνήσεις εφάρμοσαν στο ακέραιο τις μνημονιακές δεσμεύσεις, οι οποίες έπληξαν σε μεγάλο βαθμό την ελληνική κοινωνία.

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να μελετήσει και να αναλύσει το φαινόμενο της καταστρατήγησης των εργασιακών δικαιωμάτων που συντελέστηκε την περίοδο 2010-2014.

Ο εργασιακός “μεσαίωνας” της Ελλάδας

Μέχρι την έναρξη ισχύος του ν. 4093/2012, η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας, καθόριζε τους ελάχιστους όρους εργασίας, μισθών και ημερομισθίων στον ιδιωτικό τομέα, είτε αυτοί αφορούσαν σε μισθολογικά είτε σε μη μισθολογικά ζητήματα. Η συμφωνία όρων εργασίας εκτός της ΕΓΣΣΕ ήταν αδύνατη, ωστόσο, τον Νοέμβριο του 2012, στο πλαίσιο των μνημονιακών δεσμεύσεων, η Ελλάδα αρχίζει να λαμβάνει μέτρα, όπως η μείωση του κατώτατου μισθού και το πάγωμα των αυξήσεων, που οδηγούν στην απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων.

Αποτέλεσμα αυτού, ήταν η ΕΓΣΣΕ να καθορίζει πλέον μόνο τους μη μισθολογικούς όρους εργασίας στην Ελλάδα.

Η λήξη της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας για τα έτη 2010 – 2012 έγινε το Φεβρουάριο του 2013 σύμφωνα με το ν. 4046/2012 και την ΠΥΣ 6/28.02.2012, όμως, έλαβε παράταση έως τις 15.05.2013. Μια ημέρα νωρίτερα υπεγράφη μεταξύ των εργοδοτικών φορέων (Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Ε.Σ.Ε.Ε. και Σ.Ε.Τ.Ε.) και των σωματείων των εργαζομένων (Γ.Σ.Ε.Ε.) η νέα Σύμβαση για το 2013, που είχε αναδρομική ισχύ, από την αρχή του έτους, και που έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2013.

Η τελευταία ΕΓΣΣΕ, διάρκειας ενός έτους, υπογράφηκε 01/01/2014 και θα ίσχυε έως 31/12/2014.

Ως αποτέλεσμα των αλλαγών, η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου επιβλήθηκε μείωση των κατώτατων ονομαστικών μισθών, το εύρος της οποίας προκάλεσε πρωτοφανείς απώλειες για τους χαμηλόμισθους εργαζόμενους οι οποίες ξεπερνούν σε ετήσια βάση τους τρεις μισθούς.

Το 2013, οι μέσες ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα ήταν μικρότερες από αυτές της Σλοβενίας και της Κύπρου, όπου επίσης είχαν γίνει μειώσεις στους μισθούς. Την ίδια χρονιά ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, μετά την μείωση του Φεβρουαρίου του 2012, κατρακύλησε στην κατάταξη των είκοσι χωρών από την έβδομη στην δέκατη θέση και είναι πλέον –με εξαίρεση την Πορτογαλία– χαμηλότερος σε όρους αγοραστικής δύναμης από τον αντίστοιχο μισθό της Ισπανίας, της Μάλτας και της Σλοβενίας.

Τα στατιστικά στοιχεία που καταγράφηκαν, αποδεικνύουν το μέγεθος του προβλήματος. Η ανεργία των νέων εκτινάχθηκε, φθάνοντας σε νέο υψηλότερο σημείο σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ μάλιστα με το πέρασμα των χρόνων, τείνει να αυξηθεί όλο και περισσότερο.

Οι εργαζόμενοι από την άλλη πλευρά κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν την αισθητή μείωση των μισθών τους, την ώρα που η άλλοτε δεδομένη ασφαλιστική κάλυψη κατέστη πολυτέλεια.

Υπερωρίες χωρίς αμοιβή, μαύρη εργασία, ευέλικτα προγράμματα τύπου voucher προκειμένου να απασχοληθούν κάποιοι νέοι εργαζόμενοι, ανασφάλεια και καμία προοπτική ώθησαν 300.000 Έλληνες στη μετανάστευση και την αναζήτηση καλύτερων όρων διαβίωσης.

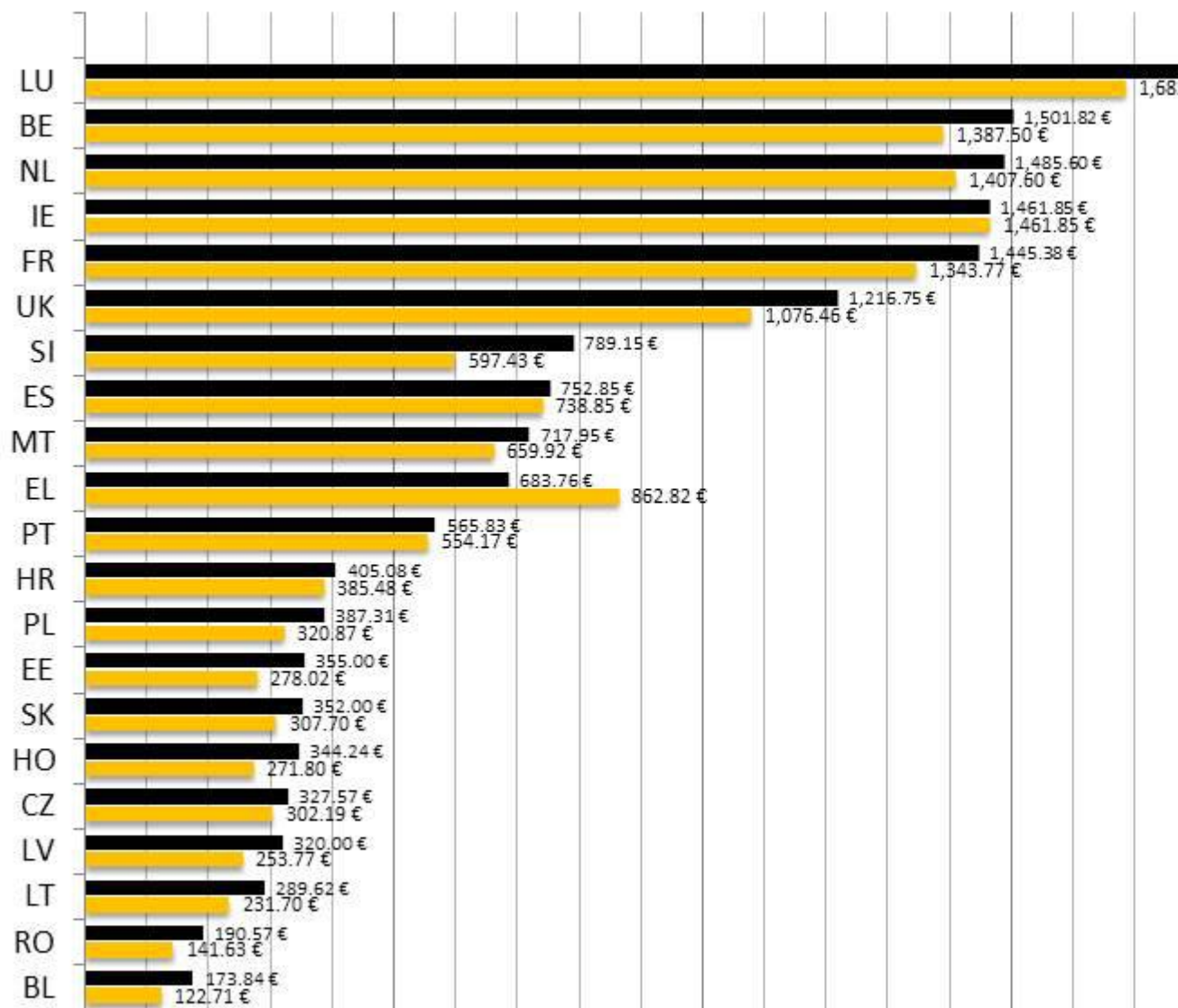
Οι αποδοχές στα χρόνια των μνημονίων

Όσον αφορά τη διαμόρφωση των αποδοχών, αξίζει να σημειωθούν τα εξής: μέσα σε περίπου τρία χρόνια ο βασικός μισθός έφτασε να μην ξεπερνά τα 586 ευρώ μεικτά κι αυτό μόνο στα χαρτιά· δεδομένου πως ο κάθε εργοδότης επέβαλε τους δικούς του κανόνες, παρέχοντας πολύ μικρότερους μισθούς, χωρίς, τις περισσότερες φορές, να υφίσταται έλεγχο.

Για τους νέους κάτω των 25 ετών ο πρώτος μεικτός μισθός έφτασε τα 510,95 ευρώ έναντι των 751,39 ευρώ για πλήρη απασχόληση. Ο έγγαμος εργαζόμενος, άνω των 25 ετών, χωρίς προϋπηρεσία, κατέληξε να πληρώνεται με 644,70 από 826,54 ευρώ μεικτά την ίδια στιγμή που ο άγαμος υπάλληλος χωρίς προϋπηρεσία έφτασε τα 586,08 από 751,39 ευρώ μεικτά.

Οι επιχειρήσεις, προχωρούσαν στην πρόσληψη νέων με χαμηλότερες αμοιβές ή συμβάσεις μαθητείας, εφαρμόζαν ελαστικά ωράρια εργασίας με λιγότερες ώρες αν υπήρχε πτώση στη ζήτηση, ενώ με ευκολία μπορούσαν να μετατρέψουν το 8ωρο σε 4ωρο για τον εργαζόμενο.

Κατώτατοι Μισθοί Ε.Ε.

Οι νέες μορφές ευέλικτης και επισφαλούς απασχόλησης

Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα έφερε στο προσκήνιο νέες μορφές εργασίας, οι οποίες κατά κάποιο τρόπο, παρείχαν περιστασιακή κάλυψη σε μέρος του άνεργου πληθυσμού, χωρίς ωστόσο να επιλύουν το πρόβλημα επί της ουσίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα επιδοτούμενα προγράμματα voucher, τα οποία έγιναν ευρέως γνωστά τα τελευταία χρόνια.

«Ενώ εκατοντάδες χιλιάδες έχουν δαπανηθεί σε μελέτες, όσο κι αν ψάξαμε, δεν βρήκαμε ούτε μια μελέτη που να αποτυπώνει με αξιόπιστο και τεκμηριωμένο τρόπο πόσοι από τους ανέργους που καταρτίστηκαν σε προγράμματα απασχόλησης βρήκαν δουλειά», τόνισε η αναπληρώτρια υπουργός, αρμόδια για θέματα εργασίας, Ράνια Αντωνοπούλου. «Κανείς δεν μπορεί να δώσει αξιόπιστη απάντηση γιατί σε κάθε 100 ευρώ της χρηματοδότησης των προγραμμάτων τα 75 ευρώ τα παίρνουν ως αμοιβή τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, δημόσια και ιδιωτικά, και μόνο τα 25 ευρώ να τα λαμβάνει ο επιδοτούμενος άνεργος», συμπλήρωσε η ίδια.

Μάλιστα, ακόμη και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει μια ομολογημένη αποτυχία για αυτές τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, τμήμα των οποίων αποτελούν και τα προγράμματα κατάρτισης και επιδότησης θέσεων εργασίας. Η κα Αντωνοπούλου υπενθύμισε ότι πρόσφατα η Επίτροπος Απασχόλησης της Ε.Ε. κ. Τίσσεν δήλωσε ότι στον απολογισμό της τελευταίας εξαετίας δαπανήθηκαν 77 δισεκατομμύρια ευρώ με αποδέκτες 20 εκατομμύρια ανέργους. Ωστόσο, από αυτούς μόνο 3 εκατομμύρια βρήκαν δουλειά μετά το τέλος της επιδότησης.

Ενδεικτικές της αδυναμίας επίλυσης του προβλήματος της ανεργίας ήταν και οι προτάσεις για μοριοδότηση των υπαλλήλων. Χαρακτηριστική είναι η πρόταση του πρώην Υπουργού Παιδείας, Ανδρέα Λοβέρδου, για παροχή μορίων αντί για μισθό στους εκπαιδευτικούς που θα δεχθούν να εργασθούν εθελοντικά. Αντίστοιχα, στον ιδιωτικό τομέα δεν ήταν λίγες οι επιχειρήσεις που πρότειναν την παροχή στέγης και τροφής αντί χρημάτων, φαινόμενο ιδιαίτερα σύνηθες στα εποχικά επαγγέλματα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία των προσλήψεων από το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, από τον Μάρτιο του 2013 μέχρι τον Απρίλιο του 2014 έγιναν 1.464.078 προσλήψεις. Από αυτές, το 50% αντιστοιχεί σε θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης, ενώ πάνω από το 35% αναλογεί σε θέσεις μερικής απασχόλησης και περίπου 10% σε θέσεις εκ περιτροπής απασχόλησης.

Μαζικές είναι από τον Ιούλιο του 2013 και οι μετατροπές των συμβάσεων εργασίας σε ευέλικτες και επισφαλείς μορφές απασχόλησης, με αποτέλεσμα ένας στους πέντε εργαζόμενους στον Ιδιωτικό τομέα της οικονομίας να εργάζεται υπό το καθεστώς αυτό.

Οι μισθοί “θυσία” στο βωμό της ανταγωνιστικότητας

Η παραγωγικότητα στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1995 και έως το 2009, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας αλλά και σε σύγκριση με τα διεθνή δεδομένα.

Όμως, από το 2010 αρχίζει η διαδικασία απόκλισης της παραγωγικότητας της οικονομίας έναντι της αντίστοιχης στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αναφέρει σε σχετική της έκθεση η ΓΣΣΕ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ οι Έλληνες βρίσκονται στην κορυφή των ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά τις ώρες εργασίας. Δουλεύουν περισσότερο, αλλά παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά παραγωγικότητας, ιδιαίτερα μετά το 2010, σύμφωνα με την έκθεση της ΓΣΣΕ. Θα μπορούσε να είναι αυτό απόρροια της απώλειας των εργασιακών δικαιωμάτων που επέφερε το μνημόνιο;

Ο εργατολόγος κύριος Κωνσταντίνος Δημητράλλος εξηγεί “Κατά την περίοδο καπιταλιστικής κρίσης και ύφεσης του παγκόσμιου συστήματος που βιώνουμε, τα κέρδη των μεγάλων επιχειρήσεων περιορίζονται, η ανεργία καλπάζει, ενώ οι απολύσεις αυξάνονται με ταχείς ρυθμούς. Σε ανάλογες περιόδους κρίσης, το κεφάλαιο προσπαθεί να αυξήσει τα κέρδη του. Και επειδή δεν έχει τη δυνατότητα να το πράξει με ευκολία, μεταφέρει όλους τους περιορισμούς και τα κόστη στην εργασία. Έτσι ο ανταγωνισμός αυξάνεται, ενώ οι μικρότερες επιχειρήσεις κλείνουν. Το παιχνίδι παίζεται σε βάρος των εργαζομένων. Περιορίζονται τα εργασιακά δικαιώματα. Η παραγωγικότητα με δεδομένες τις συνθήκες αυτές και την ύφεση που κυριαρχεί, δεν μπορεί να αυξηθεί. Ειδικά στην Ελλάδα, που δεν θεωρείται ισχυρή δύναμη, η κατάσταση είναι ακόμα χειρότερη.

Πλέον οι περισσότεροι δουλεύουμε περισσότερο και βγάζουμε λιγότερα λεφτά σε σχέση με παλαιότερα, κάτι το οποίο είναι αποτέλεσμα της εντατικοποίησης της εργασίας. Της καταστρατήγησης των δικαιωμάτων. Όταν οι μισθοί μειώνονται, όταν οι εργαζόμενοι δουλεύουν και δεν πληρώνονται και κάτω από τον κίνδυνο της ανεργίας αναγκάζονται να αντέχουν για να εξασφαλίσουν ένα κομμάτι ψωμί, μιλάμε για έναν εργασιακό μεσαίωνα. Οι συνθήκες έχουν δυσκολέψει πολύ. Το εργατικό κίνημα δεν είναι προσανατολισμένο σωστά να διεκδικεί και να κατακτά, ενώ τα κεντρικά συνδικάτα είναι ποδηγετημένα.”

Η μείωση των μισθών που επιτάσσει το μνημόνιο έγινε για να ανακτηθεί η χαμένη ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, μειώνοντας το κόστος εργασίας.

Ωστόσο σε έκθεση της η ΓΣΕΕ καταδεικνύει ότι είναι μύθος πως η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας επιδεινώθηκε εξαιτίας των αυξήσεων των μισθών. Οι απολαβές των μισθωτών στην Ελλάδα αυξήθηκαν σχεδόν με τον ίδιο ρυθμό με τον μέσο όρο των ανταγωνιστριών χωρών. Για την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κατά τα έτη 2000-2009, οι αυξήσεις των μισθών στην Ελλάδα ευθύνονται μόλις κατά το 1/5 περίπου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κομισιόν, το 2014 στην κατάταξη των προηγμένων χωρών με κριτήριο τις μεικτές αποδοχές σε ευρώ, η Ελλάδα διατηρεί, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, μια από τις τελευταίες θέσεις. Εξαιτίας της ασκούμενης πολιτικής, κατά την τελευταία δεκαετία, έχει αυξηθεί η απόστασή της από τον μέσο όρο.

Ο στόχος των δανειστών μας ήταν η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας και κατά συνέπεια των μισθών. Πράγματι, κατά την τριετία (2009-2010-2011), οι ελληνικές επιχειρήσεις μείωσαν το μοναδιαίο κόστος εργασίας κατά περίπου 3,7% όμως η μείωση αυτή αντιστοιχούσε σε μείωση μόνο κατά 3% των τιμών των ελληνικών εξαγωγών.

Επομένως, όπως δείχνουν τα στοιχεία της ΓΣΕΕ, οι επιχειρήσεις δεν μετακύλησαν πλήρως στις τιμές τις μειώσεις του κόστους εργασίας, με αποτέλεσμα την περίοδο 2009-2011 τα περιθώρια κέρδους τους να αυξηθούν.

Το 2014, η αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα ανέρχεται πλέον στο μισό σε σχέση με την αντίστοιχη αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού των πιο προηγμένων χωρών (56% το 2014 από 73% το 2010).

Όπως γίνεται κατανοητό, το μεγαλύτερο βάρος από τη μη μείωση των τιμών, ιδιαίτερα σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, επωμίστηκαν οι χαμηλόμισθοι, οι οποίοι επιπρόσθετα επιβαρύνθηκαν δυσανάλογα και από την έμμεση φορολογία, τις αυξήσεις στον ΦΠΑ και από τη συρρίκνωση των κοινωνικών παροχών.

Απολύσεις: στο στόχαστρο οι δημόσιοι υπάλληλοι

Με βάση τις μνημονιακές δεσμεύσεις, το Δημόσιο έπρεπε από το 2012 μέχρι το 2015 να απολύσει 150.000 υπαλλήλους ώστε σύμφωνα με τους υπολογισμούς να μείνουν 300.000-400.000 εργαζόμενοι στο Δημόσιο.

Το μέτρο αυτό αποδείχθηκε η μεγαλύτερη μεταρρυθμιστική πρόκληση για όλες τις κυβερνήσεις και συνήθως ήταν αυτή που μπλόκαρε την ολοκλήρωση των αξιολογήσεων.

Οι πρώτες απολύσεις έγιναν εν τέλει το 2013 από την κυβέρνηση Σαμαρά και ήταν πολύ λιγότερες από τον στόχο των δανειστών για το έτος (25.000). Έτσι, τον Μάρτιο του ίδιου έτους, τα κλιμάκια της τρόικας φεύγουν από την Αθήνα εξαιτίας ρήξης με την κυβέρνηση για την αθέτηση της δέσμευσης να απολύσει 25.000 δημόσιους υπαλλήλους.

Δυο μήνες αργότερα, το Μάιο, η τρόικα επέστρεψε δεχόμενη να γίνουν έστω 4.000 απολύσεις μέχρι το τέλος του έτους. Για να γίνει πιο ανώδυνο το μέτρο, τέθηκε σε εφαρμογή η διαθεσιμότητα, σύμφωνα με

την οποία οι υπάλληλοι που απομακρύνθηκαν από τις θέσεις εργασίας τους λάμβαναν το 60% των αποδοχών τους.

Οι “δεξαμενές” για τις απολύσεις και τη διαθεσιμότητα ήταν κυρίως ο ευρύτερος τομέας του Δημοσίου (κι όχι τόσο ο στενός), όπως η ΕΡΤ, οι σχολικοί φυλακές, οι υπάλληλοι στους δήμους (δημοτική αστυνομία), οι καθηγητές, οι διοικητικοί υπάλληλοι στα πανεπιστήμια και οι υπάλληλοι σε εταιρείες ΝΠΔΔ αλλά και υπάλληλοι σε μερικά Υπουργεία (όπως οι καθαρίστριες στο Υπουργείο Οικονομικών).

Στο σύνολο, βγήκαν σε διαθεσιμότητα 10.000 υπάλληλοι, μεταξύ των οποίων 2.300 σχολικοί φύλακες μέσω κατάργησης της ειδικότητας, 789 διοικητικοί υπάλληλοι πανεπιστημίων, καταργήθηκε η δημοτική αστυνομία ενώ απολύθηκαν και περίπου 2.500 εργαζόμενοι της ΕΡΤ.

Δυστυχώς, ο ακριβής αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων που απολύθηκαν είναι συγκεχυμένος τόσο εξαιτίας της διστακτικότητας της κυβέρνησης να προχωρήσει στο μέτρο, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να επαναδιατυπώνεται η αξίωση στα νέα μνημόνια, όσο και της επαναπρόσληψης ορισμένων εξ αυτών.

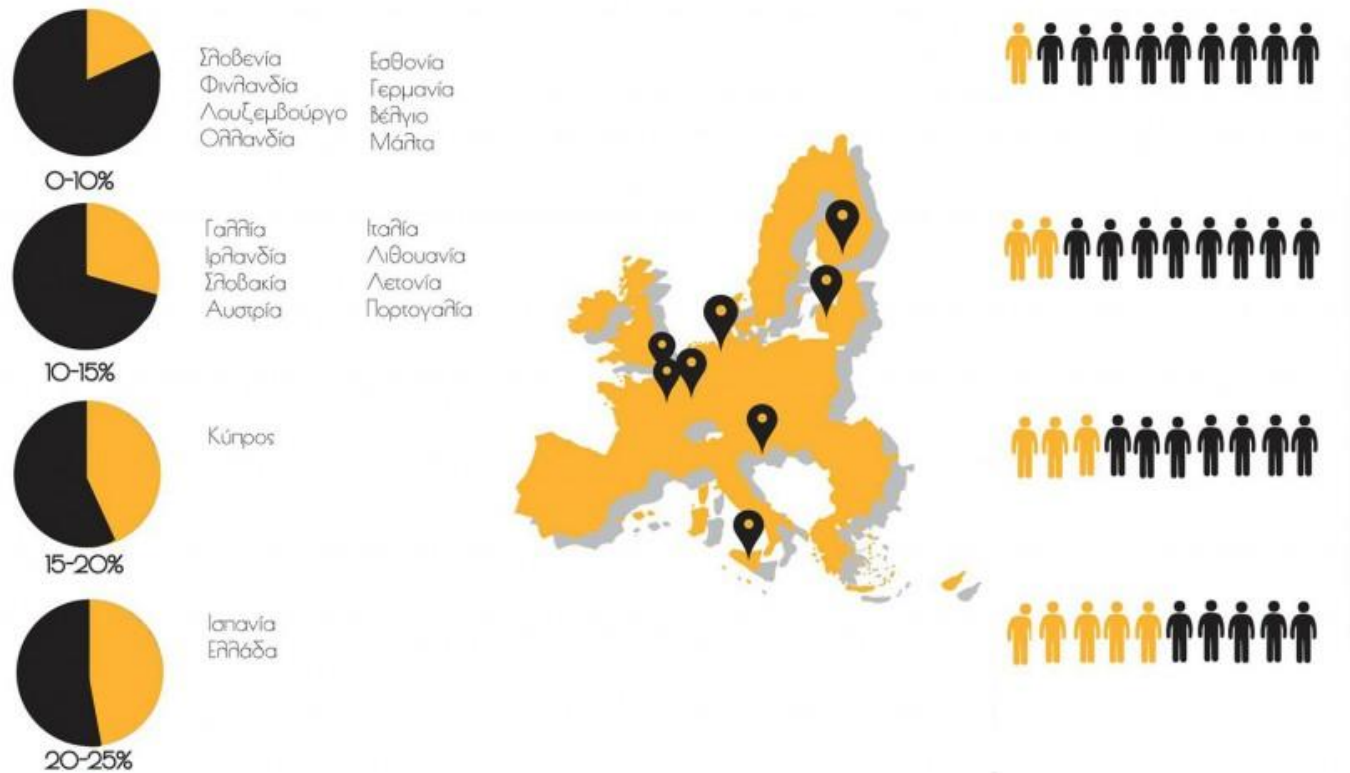
Η ανεργία στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε.

Η κρίση χρέους που έπληξε με ιδιαίτερη οξύτητα τις χώρες στην Ευρωζώνη προκάλεσε την εκρηκτική άνοδο της ανεργίας, που ξεπέρασε το 25% στην Ελλάδα. Η μείωση της συνολικής απασχόλησης, αύξησε το δημοσιονομικό βάρος και υπέσκαψε τη βιωσιμότητα του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στο σύνολο των καλύψεών του (συντάξεις-υγεία- ανεργία).

Τα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ανεργίας ανέδειξαν τις μεγάλες ανισότητες στην αγορά εργασίας μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ορισμένες χώρες (π.χ. Νορβηγία, Γερμανία, Σουηδία) επηρεάστηκαν μόνο συγκυριακά και επανήλθαν σύντομα σε χαμηλά επίπεδα, ενώ σε άλλες χώρες, όπως είναι η Ελλάδα, η Ισπανία και η Ουγγαρία εκτινάχθηκαν τα ποσοστά ανεργίας, διευρύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και εντάσεις.

Η ανεργία στην Ευρωζώνη

Γενική ανεργία

Ο ψυχολογικός παράγοντας

Τα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας οδήγησαν σε κατακόρυφη αύξηση των αυτοκτονιών τα χρόνια της κρίσης στην Ελλάδα. [Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΜΚΟ, Κλίμακα](#), πέντε στους δέκα αυτόχειρες ήταν άνεργοι, συνταξιούχοι και σπουδαστές· άνθρωποι, δηλαδή, που επλήγησαν από τα μέτρα λιτότητας.

“Πήραμε ένα δάνειο κάπου στις αρχές του 2000, την εποχή που έπαιρναν όλοι για να ζήσουν «καλά». Από τα μέσα του 2010 και μετά ήταν όλο και πιο δύσκολο να πληρώνουμε τα δάνεια και τελικά το οριστικό λουκέτο μπήκε το 2013.”, λέει η Σ.Α που διατηρούσε από το 2005 μια οικογενειακή επιχείρηση με το σύζυγό της.

“Έγιναν όλα σταδιακά. Ζούμε σε μικρή κοινωνία και αρχικά ήταν δύσκολο να παραδεχτούμε πως «κλείσαμε», σαν να λέγαμε «αποτύχαμε». Μετά δεν είχαμε καιρό να το σκεφτούμε, η καθημερινότητα έγινε δύσκολη. Πρώτα κόψαμε τα περιττά, παγώσαμε τις υποχρεώσεις μας, και τώρα καλύπτουμε μόνο τα απολύτως απαραίτητα. Μας βοηθάει κυρίως ο μικρός γιος μας”, προσθέτει η ίδια.

Η βίαιη φτωχοποίηση και η οικονομική ασφυξία των τελευταίων χρόνων επηρέασε την ψυχολογία των ανθρώπων.

Η ψυχολόγος-θεραπεύτρια Έφη Λιακοπούλου, που εργάζεται στην “Γραμμή παρέμβασης για την αυτοκτονία 1018” υπογραμμίζει ότι οι περιπτώσεις για άμεση παροχή υποστήριξης αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι “Στην Γραμμή Παρέμβασης για την αυτοκτονία 1018, απευθύνονται άτομα που αναζητούν βοήθεια, τα οποία ηλικιακά κυμαίνονται από την εφηβεία έως και άνω των 60 ετών. Είναι αρκετά συχνή η ανάγκη για άμεση παρέμβαση του θεραπευτή πίσω από τη γραμμή προς τον καλούντα προκειμένου να τον βοηθήσει να ξεπεράσει το σημείο της κρίσης και να αντέξει μέχρι να έρθει σε συνεδρία ή να παραπεμφθεί σε αρμόδιο τμήμα ψυχικής υγείας ανά την Ελλάδα αν καλεί από περιοχή εκτός Αττικής”.

Όπως αποδεικνύουν τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το διάστημα 2007-2011, το ποσοστό των αυτοκτονιών σημείωσε άνοδο κατά 43%.

Το έτος με τα υψηλότερα επίπεδα αυτοκτονιών, τα τελευταία 50 χρόνια, ήταν το 2011 κατά το οποίο καταγράφηκαν 477 θάνατοι. Το 2013 αυτοκτόνησαν 5 Έλληνες ανά 100.000 την στιγμή που το 2010 η αναλογία ήταν 3 προς 100.000. Η πλειονότητα αυτών είναι άνδρες, ωστόσο, αύξηση σημείωσε και ο αριθμός των γυναικών.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά αυτοκτονιών για το 2013 εντοπίζονται στην Αττική, με 172 περιπτώσεις. Στην ίδια περιφέρεια, σημειώθηκε την ίδια χρονιά και η μεγαλύτερη αύξηση (58%).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία αυτά δεν είναι απολύτως ακριβή και οι αυτοκτονίες ενδέχεται να είναι πολύ περισσότερες, δεδομένου ότι πολλά περιστατικά δεν έχουν καταγραφεί.

Επίλογος

Η καταστρατήγηση των εργασιακών δικαιωμάτων στην Ελλάδα των «Μνημονιακών χρόνων» την περίοδο 2010-2014 θέτει προβληματισμούς για το πόσο μπορούμε να μιλάμε για ουσιαστική συμμετοχή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο Έλληνας πολίτης χάνοντας τα -κατά τ’ άλλα- κεκτημένα εργασιακά του δικαιώματα, μπορεί να εξακολουθεί να έχει την αξίωση να εξισώνεται με οποιοδήποτε άλλον Ευρωπαίο πολίτη που χαίρει αυτών των “προνομίων”;

Μπορούμε να εξακολουθούμε να μιλάμε για το κοινό «Ευρωπαϊκό ιδεώδες», όταν υπάρχει τόσο μεγάλο χάσμα μεταξύ Βορρά και Νότου στα εργασιακά ζητήματα;

Οι πολιτικές της άτεγκτης και σκληροπυρηνικής λιτότητας, που έχουν προκριθεί στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν σκοπό να κλείσουν την «ψαλίδα» ή να την αυξήσουν;

Δεκάδες θεωρητικά ερωτήματα μπορούν να προκύψουν μέσα από την έρευνα και να αποτελέσουν αφορμές για άλλες παρόμοιες μελέτες στο μέλλον.

Όπως και να ‘χει η συγκεκριμένη έρευνα θα συνοψιστεί στα εξής συμπεράσματα:

α) όσο το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται, παρατηρούμε μια αντιστρόφως ανάλογη μείωση των προνομίων των ανέργων (επιλεκτική καταβολή του επιδόματος ανεργίας, μείωση δικαιούχων επιδόματος, περιορισμός των παροχών των ανέργων)

β) τα εργασιακά δικαιώματα μειώνονται αργά και σταθερά, χωρίς να υπάρχει τρόπος να περιφρουρηθούν και να προασπιστούν από σωματεία.

γ) οι επιπτώσεις αρχικά επιβαρύνουν το άτομο (ψυχολογικά προβλήματα απομόνωση, αυτοκτονίες), ενώ κατ' επέκταση επιβαρύνουν την ίδια την κοινωνία.

000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000

Χρήστος Πραμαντιώτης. ‘Η αποκτήνωση της αγοράς εργασίας. Μοντέλο προς εξαγωγή το Γερμανικό ‘Θαύμα’, e-dromos, 27 Μαρτίου 2015

Πρέπει οπωσδήποτε να συνεχιστεί στην αγορά εργασίας η μεταρρυθμιστική πνοή που έχει καταλάβει τη νεοφιλελεύθερη Ε.Ε. Αυτό αποφάσισε το Συμβούλιο των Υπουργών Εργασίας στην τελευταία συνεδρίασή του, την προηγούμενη εβδομάδα. Για να διατηρηθεί η μεταρρυθμιστική πνοή, μάλιστα, επιστρατεύονται μια σειρά εκφράσεις που ηχούν «άκακες» στα αφτιά: Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για την αύξηση της παραγωγικότητας. Επενένταξη των μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας. Βελτίωση των φορολογικών συστημάτων για να υποστηρίξουν τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας για να παρέχουν αποτελεσματική προστασία για όλους.

Μέχρι εδώ, τίποτε καινούργιο. Οι ειδικοί του μάρκετινγκ έχουν ρίξει όλα τα όπλα τους στην προσπάθεια να βρουν τις όμορφες εκφράσεις που θα αποκρύπτουν την πραγματικότητα της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Μια ματιά στην Ελλάδα της εκτεταμένης ανεργίας και της διευρυμένης ημιανεργίας θα μπορούσε να είναι αποκαλυπτική για τις «κατευθυντήριες γραμμές στις πολιτικές απασχόλησης». Ούτε κι αυτό όμως είναι ολόκληρη η εικόνα.

Γιατί; Απλούστατα, διότι στην πρωτοπορία της εργασιακής απορρύθμισης, ακόμη πιο μπροστά κι από την Ελλάδα των μνημονίων, βρίσκεται εδώ και χρόνια η Γερμανία. Δεν είναι μόνο τα χαμηλά μεροκάματα και οι διαβόητες πλέον mini jobs. Είναι πολύ περισσότερο ένα ολόκληρο σύστημα πραγματικού καιάδα για εργαζόμενους και άνεργους, που δημιούργησε το «γερμανικό εργασιακό θαύμα» των αρχών του 21ου αιώνα. Ένα «θαύμα» προς εξαγωγή, βεβαίως.

ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΥΜΑ

Καλεσμένος του Ινστιτούτου του Ρόζα Λούξεμπουργκ βρέθηκε στην Ελλάδα τις προηγούμενες μέρες ο καθηγητής Εργασιακών Σχέσεων του Πανεπιστημίου της Γένας, Κλάους Ντέρε. Σε συναντήσεις και ενημερώσεις που πραγματοποιήθηκαν τις προηγούμενες μέρες, ο Ντέρε είχε την ευκαιρία να αναλύσει το γερμανικό εργασιακό μοντέλο. Να αποδομήσει, για την ακρίβεια, το γερμανικό εργασιακό θαύμα που προκαλεί ρίγη ενθουσιασμού στους κύκλους των νεοφιλελεύθερων διανοούμενων. Η γλώσσα των γερμανικών αριθμών δείχνει ότι το ποσοστό των ανέργων πέφτει για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, η αμειβόμενη εργασία αγγίζει επίπεδα ρεκόρ, εμφανίζονται αξιοσημείωτες ελλείψεις ειδικευμένου προσωπικού σε κάποιους τομείς της αγοράς εργασίας.

«Όποιος πει κάτι αρνητικό για το γερμανικό εργασιακό μοντέλο, συναντά την έκπληξη των συνομιλητών του», λέει ο Ντέρε, που συνδέει το «εργασιακό θαύμα» της Γερμανίας με τις μεταρρυθμίσεις Χαρτς επί καγκελαρίας του σοσιαλδημοκράτη Σρέντερ. Πίσω από το θαύμα, λέει ο Ντέρε, «κρύβεται μια τρομακτική επιστροφή και επέκταση της αναξιοπρεπούς εργασίας. Μια κατάσταση όπου η διεύρυνση των συνθηκών ανασφαλούς εργασίας και διαβίωσης θα επιβάλλει την πειθαρχία ακόμη και σε εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται ακόμη σε σχετικά σταθερές συνθήκες».

ΑΠΟΓΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΦΑΛΕΙΑΣ

«Την ίδια στιγμή που παρατηρείται αριθμός-ρεκόρ απασχολούμενων και η επίσημη ανεργία παρουσιάζει πτωτική πορεία», λέει ο Ντέρε, «η πραγματικότητα άλλα δείχνει». Πράγματι, στη μελέτη του η οποία την προηγούμενη εβδομάδα κυκλοφόρησε μεταφρασμένη στα ελληνικά (Το γερμανικό εργασιακό θαύμα-Μοντέλο για την Ευρώπη; Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ), ο καθηγητής δείχνει με αριθμούς ότι «ο όγκος των ολοκληρωμένων και πληρωμένων ωρών εργασίας μεταξύ 1991 και 2012 έχει μειωθεί εμφανώς περισσότερο από 10%. Ακόμη και μετά την κρίση του 2008-2009 ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε αρχικά γρηγορότερα από ό,τι ο όγκος των ωρών εργασίας. [...] Η αύξηση της απασχόλησης διαπιστώνεται όχι αποκλειστικά, αλλά σε μεγάλο βαθμό, στις επισφαλείς δουλειές».

Ο μειωμένος όγκος εργασίας συνοδεύεται από τη συνεχόμενη αύξηση της μη-τυπικής απασχόλησης: «Ήδη, πριν από την κρίση το ποσοστό της προσωρινής απασχόλησης, των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, της μερικής απασχόλησης και της ελάχιστης εγγυημένης απασχόλησης ("μίνι" και "μίντι" δουλειές) αυξήθηκε κατά 46,2% μέσα σε δέκα χρόνια (1998-2008). Το 2008, 7,7 εκατομμύρια εργαζόμενοι κι εργαζόμενες δούλευαν με τις λεγόμενες "άτυπες" σχέσεις απασχόλησης (22,9 εκατομμύρια δούλευαν με κανονική απασχόληση). Σε αυτούς ήρθαν να προστεθούν 2,1 εκατομμύρια αυτοαπασχολούμενοι και αυτοαπασχολούμενες. Η ανοδική τάση της μη τυπικής απασχόλησης συνεχίστηκε και μετά την κρίση». Ταυτόχρονα, ένα αξιοσημείωτο 23% των εργαζομένων απασχολούνται στη Γερμανία στο χαμηλόμισθο τομέα, που σημαίνει ότι βγάζουν λιγότερα από τα δύο τρίτα του λεγόμενου μέσου μισθού (σταθμισμένος μέσος όρος μισθών). Σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι σε μη-τυπική απασχόληση, αλλά και το 10,6% των κατόχων θέσεων πλήρους απασχόλησης, εργάζονται σε χαμηλά αμειβόμενους τομείς. «Η Γερμανία με την εκτεταμένη χαμηλόμισθη απασχόλησή της βρίσκεται στη δεύτερη θέση στην Ευρώπη, πίσω από τη βαλτική Δημοκρατία της Λιθουανίας. Συνολικά, το 42,6% των χαμηλόμισθων εργάζονται με μια τυπική σχέση εργασίας (20 και περισσότερες ώρες την εβδομάδα). Τα υψηλότερα ποσοστά τα συναντάμε στις γυναίκες (30,5%) και στους εργαζομένους κι εργαζόμενες χαμηλής εξειδίκευσης (45,6%). Τα τρία τέταρτα περίπου του συνόλου των χαμηλόμισθων διαθέτουν ολοκληρωμένη επαγγελματική κατάρτιση ή είναι κάτοχοι ακόμη και πτυχίου πανεπιστημίου».

Σημειώνεται ότι όλα τα παραπάνω συμβαδίζουν με τη στρατηγική χρησιμοποίηση της ενοικιαζόμενης εργασίας και των συμβάσεων έργου. Ενώ αρχικά οι ενοικιαζόμενοι εργαζόμενοι χρησιμοποιήθηκαν για να απορροφήσουν τον αντίκτυπο από την απότομη άνοδο της παραγωγής και την έλλειψη προσωπικού, τώρα εμφανίζεται μια διαφορετική τάση. Σε πολλές περιοχές της χώρας υπάρχουν εταιρίες όπου οι ενοικιαζόμενοι αναλαμβάνουν βασικά καθήκοντα.

ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΧΑΡΤΣ

Το σημείο τομής για τη Γερμανία, στον τομέα των εργασιακών σχέσεων, ήταν οι μεταρρυθμίσεις Χαρτς, μία βασική πλευρά των οποίων ήταν να καταπολεμηθεί «ο ιός της απροθυμίας για εργασία» και να εγκαθιδρυθεί η απαραίτητη ευελιξία. Ένα βασικό εργαλείο γι' αυτό, ήταν οι συντομότερες περιόδους παροχής του επιδόματος τύπου I (το πλήρες επίδομα ανεργίας) και η ρύθμιση επιδόματος τύπου II. Αυτό το τελευταίο είναι το «επίδομα Χαρτς 4, ένα μειωμένο επίδομα το οποίο παρέχεται είτε αν δεν υπάρχει δικαίωμα στην παροχή του επιδόματος τύπου I είτε μετά τη λήξη της περιόδου παροχής του πλήρους επιδόματος (η παροχή ή μη επιδόματος τύπου II εξαρτάται από την ύπαρξη και το ύψος των ατομικών αποταμιεύσεων, την οικονομική κατάσταση του/της συζύγου, την ύπαρξη ή μη ασφάλειας ζωής κ.ά.). Παίρνοντας για οδηγό τη μελέτη του Καθηγητή Ντέρε, ας αποκωδικοποιήσουμε τα παραπάνω: «Με τις ανάλογες νομοθετικές ρυθμίσεις οι βασικοί συντελεστές του κοινωνικού βοηθήματος τύπου II (Χαρτς 4) εξισώνονται, έπειτα από τον πρώτο χρόνο ανεργίας, με το προηγούμενο επίδομα κοινωνικής πρόνοιας. Οι υπηρεσίες απασχόλησης έχουν τώρα αυξημένες αρμοδιότητες ελέγχου της ιδιωτικής ζωής των δικαιούχων επιδομάτων και παρέμβασης στις συνθήκες διαβίωσης και στην περιουσιακή τους κατάσταση. Επιπλέον, επανεξετάζεται διαρκώς η ανάγκη των δικαιούχων για επιδόματα. Ατομικά περιουσιακά στοιχεία όπως αποταμιεύσεις και εισοδήματα στο πλαίσιο μιας "κοινότητας κοινού συμφέροντος", όπως η συγκατοίκηση ανθρώπων στο ίδιο νοικοκυριό, θεωρούνται αντιστάθμισμα σε μια πιθανή διεκδίκηση κοινωνικής παροχής». Πέραν τούτου, η ικανότητα για εργασία έχει επαναπροσδιοριστεί εντελώς. Ικανός να εργαστεί θεωρείται όποιος μπορεί να δουλέψει επ' αμοιβή για περισσότερο από τρεις ώρες την ημέρα. Οι δικαιούχοι επιδομάτων πρέπει να είναι προετοιμασμένοι να αλλάξουν τόπο διαμονής για να βρουν δουλειά και να δουλεύουν με χαμηλότερους μισθούς και λιγότερη εξειδίκευση απ' ό,τι προηγουμένως. Αποδεκτή θεωρείται κάθε εργασία, την οποία οι άνεργοι έχουν τη σωματική, πνευματική και ψυχική ικανότητα να την εκτελέσουν. Καθώς η απόρριψη ευκαιριών απασχόλησης μπορεί να επιφέρει κυρώσεις, οι

ενδιαφερόμενοι αναγκάζονται να ελαχιστοποιήσουν ακόμη και τις απαιτήσεις τους σε σχέση με το μισθό και την ποιότητα της εργασίας. Στην περίπτωση που οι άνεργοι δεν τηρήσουν τις συμφωνίες που συνάπτουν με τους/τις εκπροσώπους της Υπηρεσίας Απασχόλησης (συμβούλους κοινωνικής υποστήριξης, μεσάζοντες) οι αρμόδιες Αρχές μπορούν να μειώσουν τα επιδόματά τους και να αντικαταστήσουν τη χρηματική στήριξη με κουπόνια τροφίμων».

Για να κλείσουμε όπως αρχίσαμε, το γερμανικό μοντέλο τελικά υποδεικνύει στην πραγματικότητα και τους στόχους που κρύβονται πίσω από όλα τα προγράμματα για την «προστασία της εργασίας» και τις κατευθυντήριες αρχές για τις οποίες κατά καιρούς κάνουν λόγο τα ευρω-επιτελεία. Την επόμενη φορά που θα διαβάσουμε για μεταρρύθμιση στην αγορά εργασίας, ας ξαναρίξουμε μια ματιά σε αυτές τις σελίδες. Έτσι, για να αποκωδικοποιήσουμε το μεταρρυθμιστικό οίστρο που έχει συνεπάρει την Ε.Ε.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΚΑΤΩ ΤΑΞΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ Η ΕΥΑΛΩΤΗ ΖΩΝΗ ΚΑΙ Ο ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΣ 4

Σε όλο αυτό το πλέγμα υποχρεώσεων, όπου ελέγχεται βίαια όλη η ιδιωτική ζωή των επιδοματούχων (ο Ντέρε διηγείται στις συζητήσεις του πολλά στιγμιότυπα αυτού του ελέγχου), το πιο τρομακτικό είναι ίσως η εγκαθίδρυση ενός πραγματικού καιάδα, που δεν έχει να ζηλέψει και πολλά από το διωγμό ομάδων πληθυσμού στα χρόνια των ναζί. Όποιος πάρει το επίδομα Χαρτς 4, λέει ο Κλάους Ντέρε, «αναγκάζεται να υιοθετήσει έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής, διαφοροποιείται από την υπόλοιπη κοινωνία, μένει στο περιθώριο της κοινωνίας. Δημιουργείται μια νέα κάτω τάξη ανθρώπων. Οι υπόλοιποι κάνουν το παν για να μη φτάσουν εκεί. Όποιος μένει άνεργος αγωνίζεται να κάνει μία, δύο, τρεις μίνι δουλειές για να μη φτάσει να πάρει το επίδομα Χαρτς 4».

Εμπειρική έρευνα που διεξήχθη μεταξύ των ετών 2006 και 2012, δείχνει ακριβώς αυτόν τον στιγματισμό. «Όσο περισσότερο παραμένεις στη λήψη επιδόματος, τόσο μεγαλύτερη είναι η πίεση να αποκτήσεις μια νοοτροπία και συμπεριφορά επιβίωσης η οποία σε διακρίνει από την υπόλοιπη κοινωνία» γράφει ο Ντέρε. «Όσο αυξάνεται η χρονική διάρκεια της λήψης παροχών, οι ερωτηθέντες και ερωτηθείσες είναι υποχρεωμένοι και υποχρεωμένες να συμβιβαστούν με τις ελλείψεις σε υλικούς πόρους, με την περιορισμένη κοινωνική αναγνώριση και με έναν στενό γραφειοκρατικό έλεγχο της καθημερινής τους ζωής. Αν συμβιβαστούν, αυτό τους διαχωρίζει από την υπόλοιπη κοινωνία. Αν διαχωριστούν, κάνουν τον τρόπο ζωής τους αντικείμενο συλλογικής απαξίωσης. Αλλά ακριβώς επειδή οι δικαιούχοι προσαρμόζονται σε δυσμενείς συνθήκες γίνονται στόχος αρνητικών ταξινομήσεων από τη λεγόμενη κοινωνική πλειονότητα. Για το λόγο αυτόν, οι ερωτηθέντες και ερωτηθείσες δικαιούχοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέλη μιας στιγματισμένης μειονότητας, η οποία πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να αποκτήσει σύνδεση με την κοινωνική κανονικότητα. Το Χαρτς 4 διαμορφώνει μια κοινωνική θέση, η οποία δημιουργεί ένα παρόμοιο αποτέλεσμα για τους/τις δικαιούχους, όπως το χρώμα του δέρματος στην περίπτωση των ρατσιστικών διακρίσεων ή το φύλο στην περίπτωση των σεξιστικών. Οι άνεργοι και άνεργες και οι επισφαλώς εργαζόμενοι και εργαζόμενες είναι επαίσχυντοι/ες. Έστω και μία φορά να σημαδευτεί με το στίγμα του Χαρτς 4, είναι πολύ δύσκολο να το βγάλεις από πάνω σου».

Με όρους κοινωνικής αντίληψης, η επισφαλαιοποίηση αποτελεί μια ιεραρχία στην οποία εκείνοι που ζουν στις πιο δύσκολες συνθήκες και είναι οι λιγότερο δυνατοί βιώνουν τους εαυτούς τους ως μέλη μειονοτικών ομάδων, των οποίων η καθημερινότητα διαφέρει από τα πρότυπα της «κοινωνίας της πλειονότητας». Αυτή η ειδική κατάσταση συνιστά όμως και κάτι ιδιαίτερο, γράφει ο Ντέρε: «Η επισφάλεια σε πλούσιες κοινωνίες, όπως η Γερμανία, δεν είναι μόνο μια κοινωνική κατάσταση ή μια προσωρινή παθολογία. Πρόκειται για ένα καθεστώς ελέγχου και πειθάρχησης, το οποίο αλλάζει την κοινωνία της εργασίας στην ολότητά της. Τα εμπειρικά ευρήματα που παρουσιάζονται φανερώνουν μια εξέλιξη σύμφωνα με την οποία η επισφάλεια, πίσω από την πρόσοψη μιας υποτιθέμενης συμμετοχής-ρεκόρ στην εργασία, έχει γίνει μια "κανονική" μορφή οργάνωσης της εργασίας με τα δικά της χαρακτηριστικά και τις δικές της μορφές ύπαρξης. [...] Το Χαρτς 4 δημιουργεί ένα παρόμοιο αποτέλεσμα όπως τα πτωχοκομεία και τα καταναγκαστικά μέτρα που υπήρχαν στην καταρρέουσα φεουδαρχική τάξη. Οι δικαιούχοι παροχών στη Γερμανία ανήκουν στους "νέους και νέες αγύρτες και αγύρτισσες", οι οποίοι εκτός από την πολιτιότητα χάνουν και την αξιοπρέπειά τους»...

ΤΕΣΣΕΡΑ ΕΙΔΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Εναν γαλαξία εργασιακών σχέσεων μέσα στην ίδια επιχείρηση περιγράφει στις συζητήσεις του ο καθηγητής Κλάους Ντέρε, μιλώντας για το εργασιακό μοντέλο της Γερμανίας. Μια μόνο εταιρία χρησιμοποιεί την υπεργολαβία, την ενοικιαζόμενη εργασία, συμβάσεις έργου ή άλλων μορφών ευέλικτης απασχόλησης, τα οποία, όπως η ενοικιαζόμενη εργασία, μπορούν να καταχωριστούν εν μέρει ως λειτουργικά έξοδα.

Το αποτέλεσμα είναι ένας διαρκής κατακερματισμός του εργατικού δυναμικού. Στην περίπτωση της BMW, στη Λειψία, μαζί με τους μόνιμους εργαζόμενους δουλεύουν ενοικιαζόμενοι εργαζόμενοι που έχουν προσληφθεί από την ίδια εταιρία, ενοικιαζόμενοι εργαζόμενοι από υπεργολάβους με σύμβαση αορίστου χρόνου, των οποίων οι υπηρεσίες αγοράζονται με σύμβαση έργου, ενοικιαζόμενοι ορισμένου χρόνου της ίδιας επιχειρησιακής σύμβασης έργου. Με τον τρόπο αυτό, γύρω από το μόνιμο προσωπικό της επιχείρησης συγκεντρώνονται, σαν ομόκεντροι κύκλοι, άλλες κατηγορίες επισφαλώς εργαζομένων, που τα μισθολογικά, ασφαλιστικά και εργασιακά δικαιώματά τους συρρικνώνονται όσο πιο μακριά βρίσκονται από τον πυρήνα του μόνιμου εργατικού δυναμικού. «Δοκιμάστε να οργανώσετε απεργία σε τέτοιες συνθήκες», καταλήγει ο Ντέρε.

Δεν θέλει και πολλή σκέψη για να συμπεράνει κανείς πόσο ευάλωτη είναι η ενότητα των εργαζομένων σε αυτές τις συνθήκες. Ούτε επίσης για να εξηγήσει το γιατί υποχωρεί σημαντικά η οργανωτική δύναμη των συνδικάτων.

0000000000000000000000000000000000000000000000000000000

Η ΕΞΟΡΥΞΗ ΧΡΥΣΟΥ ΣΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΑΜΑΡΙΝΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Η εξόρυξη μεταλλευμάτων στην περιοχή της βόρειας Χαλκιδικής δεν είναι καινούρια πρακτική. Εδώ και **2500 χρόνια οι κάτοικοι της περιοχής ζουν από την εξορυκτική διαδικασία**, η οποία αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματός τους. Υπολογίζεται ότι, στο υπέδαφος της Χαλκιδικής υπάρχουν 8 εκατ. ουγκιές χρυσού, 62,7 εκατ. ουγκιές αργύρου, 800.000 τόνοι χαλκού, 660.000 τόνοι μολύβδου και 890.000 τόνοι ψευδαργύρου. **Η συνολική τους αξία ανέρχεται σε 12 δισ. δολάρια, σύμφωνα με τις τιμές του 2011-2012.** Η βαρύνουσα σημασία των μεταλλείων αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι, η εξόρυξη χρυσού αποτέλεσε τον κυρίαρχο χρηματοδότη του Μακεδονικού Βασιλείου και των εκστρατειών του Μ. Αλεξάνδρου.

Ωστόσο, η εξόρυξη όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, έλαβε χώρα κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και εντάθηκε στα μέσα του 20^{ου}, όταν η «Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων» του Προδρόμου Μποδοσάκη ανέλαβε την εκμετάλλευση των ορυχείων και 2 εργοστασίων, τα οποία

βρίσκονταν στην περιοχή. Την περίοδο αυτή δε γίνεται εξόρυξη χρυσού, αλλά χρησιμοποιούνται σημαντικά μεταλλεύματα για την ελληνική βιομηχανία (μόλυβδος, τσίγκος και κασσίτερος). Αρκετά χρόνια αργότερα (1988-89) η πολιτεία αποφασίζει να εκμεταλλευτεί ένα κοιτάσμα, για να βγάλει από τα κράματα μετάλλων ελληνικό χρυσό. Όμως, οι μεγάλες αντιδράσεις των κατοίκων ματαίωσαν την επένδυση και η εταιρεία κήρυξε πτώχευση.

Το 1995 προκηρύχθηκε διεθνής διαγωνισμός από το Υπουργείο Βιομηχανίας (υπουργός Κώστας Σημίτης, υφυπουργός Χρήστος Πάχτας), προκειμένου να πωληθούν τα μεταλλεία. Η «TVX Hellas A.E.» κέρδισε τον διαγωνισμό και εξαγόρασε τα μεταλλεία Κασσάνδρας έναντι 39,8 εκατομμυρίων ευρώ. Ωστόσο, η εταιρεία αντιμετώπισε εξ αρχής πολλά προβλήματα με κυριότερο την καθυστέρηση από πλευράς ελληνικού κράτους στην έκδοση των μεταλλευτικών αδειών. Όταν αυτές τελικά εκδόθηκαν, το Συμβούλιο της Επικρατείας τις ακύρωσε μαζί με τις άδειες επεξεργασίας χρυσού των μεταλλείων, επικαλούμενο «σοβαρούς περιβαλλοντικούς λόγους». Υπό το βάρος των εξελίξεων αυτών η εταιρεία κίνησε το 2003 πτωχευτική διαδικασία.

Μετά την πτώχευση της «TVX Hellas A.E.», ο Χρήστος Πάχτας, όντας υφυπουργός Οικονομικών, απαλλάσσει τη χρεοκοπημένη εταιρεία από τα χρέη της προς το δημόσιο, τα ασφαλιστικά ταμεία και προς τρίτους. Σύμφωνα με τον ίδιο, το σκεπτικό του ήταν να κάνει την επένδυση ελκυστικότερη στους επίδοξους εταίρους, αλλά και να διατηρήσει τις θέσεις εργασίας. **Στα τέλη του 2003 (και συγκεκριμένα το μήνα Δεκέμβριο) εμφανίστηκε η νέα παραχωρησιούχος εταιρεία των μεταλλείων. Πρόκειται για την «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.», η οποία συστάθηκε 3 μέρες πριν τη συμφωνία από 2 υψηλόβαθμα στελέχη του ομίλου «ΑΚΤΩΡ». Η παραχώρηση των μεταλλείων έγινε απευθείας, χωρίς δημόσιο διαγωνισμό όπως ορίζει το Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Συγκεκριμένα, το ελληνικό δημόσιο εξαγόρασε τα μεταλλεία από την πτωχευμένη «TVX Hellas A.E.» έναντι 11 εκατ. Ευρώ και τα πούλησε με το ίδιο ποσό στη νεοσυσταθείσα εταιρεία.**

Η χαμηλή τιμή πώλησης των μεταλλείων έγινε αντικείμενο εξέτασης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Εκτενέστερα, **το 2008 η Κομισιόν αντέδρασε έντονα σε αυτή την αγοραπωλησία από πλευράς ελληνικού δημοσίου, καθώς η πώληση των μεταλλείων στην «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» έγινε χωρίς διαγωνισμό (κατά παράβαση του Ευρωπαϊκού Δικαίου), αλλά και σε μικρότερη τιμή από την πραγματική αγοραία αξία τους.** Επιπλέον, η συμφωνία μεταβίβασης περιείχε και τις ελαφρυντικές συνθήκες, την απαλλαγή της εταιρείας «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» από την υποχρέωση καταβολής φόρου μεταβίβασης και την πληρωμή μειωμένων δαπανών δικηγόρων και συμβολαιογράφων από την εταιρεία. **Θεωρήθηκε, λοιπόν, ότι η «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» έλαβε παράνομη ενίσχυση από το ελληνικό κράτος ύψους 15,3 εκατ. Ευρώ και το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε από την Ελλάδα να επισπράξει τα χρήματα αυτά εντόκως (οι τόκοι υπολογίστηκαν στα 7 εκατ. Ευρώ).**

Από την πλευρά του το ελληνικό δημόσιο, όχι μόνο δεν ανέκτησε τα 15 εκατ. Ευρώ, αλλά αντιθέτως άσκησε προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (28 Απριλίου 2011)

με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η κίνηση αυτή από πλευράς ελληνικού δημοσίου, αν και προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις, δικαιολογείται απόλυτα, σύμφωνα με τον τότε Υπουργό Περιβάλλοντος Γιώργο Παπακωνσταντίνου: «Το ελληνικό κράτος, παγίως, προσφεύγει κατά των αποφάσεων της Κομισιόν, όταν κρίνει ότι, δεν έχει κάνει καλά τη δουλειά της. Δεν έχει το “αλάθητο” η Επιτροπή, πολλές φορές λέει πράγματα, με τα οποία διαφωνούμε».

Ωστόσο, το 2012 η Επιτροπή προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, λόγω παράβασης κράτους – μέλους, εκτιμώντας, ότι η Ελλάδα δεν είχε λάβει εντός των προθεσμιών όλα τα απαραίτητα μέτρα για την εκτέλεση της απόφασής της. Με απόφαση του στις 17 Οκτωβρίου 2013 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, μέχρι τις 23 Ιουνίου 2011 η Ελλάδα δεν είχε λάβει κανένα μέτρο εκτέλεσης της αποφάσεως της Επιτροπής και ότι η επίμαχη ενίσχυση, στο σύνολό της, δεν είχε ανακτηθεί. Διαπιστώνει ακόμη ότι, η αίτηση παράτασης κοινοποίησης πληροφοριών, που υπέβαλε η Ελλάδα, δεν περιείχε καμία αιτιολογία, βάσει της οποίας η Επιτροπή θα μπορούσε να αποφανθεί. **Ως εκ τούτου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κρίνει την προσφυγή της Επιτροπής «βάσιμη» και αποφαινεται ότι, «η Ελλάδα παρέβη τις υποχρεώσεις της», διότι παρέλειψε να λάβει, εντός των προθεσμιών, όλα τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να ανακτήσει από την «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» την ενίσχυση, η οποία κρίθηκε παράνομη και ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά».**

Ύστερα από αυτή την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου θα παρέμεινε κανείς από το ελληνικό κράτος να συμμορφωθεί με τις επιταγές των ευρωπαϊκών θεσμών, όμως κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Αιτία είναι **ο θεσπισμένος επί δικτατορίας ελληνικός μεταλλευτικός κώδικας, ο οποίος προβλέπει ότι, οι εταιρείες δεν είναι υποχρεωμένες να παραχωρούν δικαιώματα στο ελληνικό κράτος από την εξόρυξη των μεταλλευμάτων.** Με άλλα λόγια, η Ελλάδα δεν αδυνατεί να λάβει μόνο την παράνομη ενίσχυση, που έδωσε στην «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.», αλλά και κάθε άλλο χρηματικό ποσό, που θα προκύψει από την εξόρυξη των μεταλλευμάτων. **Για να ανακτηθούν τα χρήματα, που ανήκουν στο ελληνικό κράτος, πρέπει να αναθεωρηθεί ο ίδιος ο μεταλλευτικός κώδικας.**

Επιπλέον, **το ελληνικό δημόσιο, μέσω του ΕΣΠΑ και του Προγράμματος «Κατάρτιση με επιχορήγηση ανέργων», ενισχύει ακόμη περισσότερο την «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.», καθώς προσλαμβάνει προσωπικό, για να εργαστεί στα μεταλλεία χρυσού.** Πρόκειται για 4.638 ανέργους, οι οποίοι θα καταρτιστούν στον τομέα Β της οικονομίας (εξορυκτικός κλάδος). Από αυτούς, οι 4.300 θα καταρτιστούν από την «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» και την «ΑΚΤΩΡ». Το πρόγραμμα έρχεται με τη μορφή μιας «επιταγής εκπαίδευσης» (training voucher) αξίας 4.240 ευρώ από τα οποία τα 2.000 τα εισπράττει μικτά ο καταρτιζόμενος και άλλα 2.000 μένουν στην εταιρεία ως «αποζημίωση» για την κατάρτιση, που προσφέρει. Τα υπόλοιπα 240 ευρώ κατά άτομο τα εισπράττει, επίσης, η εταιρεία για τα έξοδα του προγράμματος. **Συνολικά, η «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» και η «ΑΚΤΩΡ» εισπράττουν 8.600.000 Ευρώ, ενώ παράλληλα κάνουν ανέξοδα τις προσλήψεις, που έχουν υποσχεθεί.**

Ακόμη, τα οφέλη της εταιρείας από την επένδυση θα είναι και φορολογικά. Εκτενέστερα, η «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» θέλει να υπαχθεί στο άρθρο 107 του Συντάγματος περί προστασίας ξένων κεφαλαίων. Βάσει αυτού θα επιτύχει χαμηλό φορολογικό συντελεστή (υπολογίζεται στο 10%), δηλαδή θα φορολογείται μία φορά εδώ, ενώ η δουλειά της θα είναι εξασφαλισμένη για τα επόμενα δέκα χρόνια.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΞΟΡΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Πρυτανικού Συμβουλίου του Α.Π.Θ. για τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, κατά την εξόρυξη μεταλλευμάτων θα προκύψουν προβλήματα:

α. για τους υδατικούς πόρους: Για να μπορέσει να γίνει εξόρυξη χρυσού από το δάσος των Σκουριών, θα πρέπει πρώτα να αντληθεί το νερό με γεωτρήσεις. Η εξέλιξη αυτή θα προκαλέσει ταπείνωση της στάθμης του υπογείου νερού, η οποία αναμένεται να ξεπεράσει τα 600 μέτρα, και παράλληλα θα μειωθούν οι πηγές. Ακόμη, επισημαίνεται ότι, το νερό δε θα μπορέσει να επανέλθει στην πρότερη κατάσταση του μετά το τέλος των εργασιών, ενώ υπάρχει και το ενδεχόμενο κίνησης των ρύπων μέσω των υδάτων.

β. για την ατμόσφαιρα: Οι μεταλλευτικές δραστηριότητες επιβαρύνουν την ατμόσφαιρα, κυρίως, λόγω των εκπομπών αιωρούμενων σωματιδίων και βαρέων μετάλλων. Κατά την εξόρυξη θα χρησιμοποιούνται τόνοι εκρηκτικών την ημέρα και θα εκλύεται σκόνη μεταλλεύματος, την οποία η ίδια η εταιρία υπολογίζει σε χιλιάδες τόνους την ώρα. Μονίμως θα υπάρχει ένα σύννεφο σκόνης αποτελούμενο από θειούχες ενώσεις βαρέων μετάλλων, τα οποία είναι τοξικά για όλους τους οργανισμούς, από τον μικρότερο μικροοργανισμό μέχρι και τον άνθρωπο. Το μέταλλευμα, που θα εξορύσσεται, παρουσιάζει μια σημαντική περιεκτικότητα σε βαρέα μέταλλα, οπότε εκτιμάται, ότι οι εκπομπές βαρέων μετάλλων, κυρίως αρσενικού, από την εξόρυξη, την κατεργασία, αλλά και τα απορρίμματα, θα είναι πολύ υψηλές. Κατά συνέπεια και σύμφωνα με της αρμόδιους καθηγητές του Α.Π.Θ. : «Εφόσον αρχίσει μία τέτοια δραστηριότητα, πρέπει να εγκαταλειφθούν όλες οι άλλες και οι νέες θέσεις εργασίες θα εκτοπίσουν τις υφιστάμενες. Μιλάμε για περιβάλλον μιας χρήσης, αναλώσιμο, γι αυτό δεν πρέπει με κανέναν τρόπο η επένδυση να πραγματοποιηθεί. Υπάρχει εναλλακτικός τρόπος ανάπτυξης με στήριξη του τουρισμού και της γεωργίας, με καθαρές καλλιέργειες και παραγωγή τοπικών παραδοσιακών τροφίμων. Προτείνεται η μεταλλευτική δραστηριότητα να περιοριστεί σε συγκεκριμένο τμήμα της έκτασής της, ώστε να μην υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητά της περιοχής και να μην εκμηδενίζει τα περιθώρια ανάπτυξης του αγροτικού και του τουριστικού τομέα».

γ. για την οικολογία: Τα δάση (πολλά εκ των οποίων έχουν χαρακτηριστικά αρχέγονων δασών, που τα κάνουν σπάνια τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο) θα υποστούν μόνιμες και μη αντιστρεπτές ζημιές (παρά τις εξαγγελίες της εταιρείας και του Χρήστου Πάχτα για άμεση αποκατάσταση και ανανέωση του δάσους), εξέλιξη, που θα επηρεάσει άμεσα τη βιοποικιλότητα, το τοπίο, τα εδάφη, καθώς και τα επιφανειακά και υπόγεια νερά. Συγκεκριμένα, εκφράζονται φόβοι, κυρίως από ντόπιους

επαγγελματίες, για ανεπανόρθωτη ζημιά στα ψάρια, λόγω της μεταφοράς δηλητηριωδών υπολειμμάτων από τη στεριά στη θάλασσα, καθώς και για ζημιές στην κτηνοτροφία από την έλλειψη νερού και την κοπή των δέντρων.

Ακόμη, σύμφωνα με δηλώσεις της Ιατρικής Σχολής του Α.Π.Θ. **«το έργο θα έχει πάρα πολύ σημαντικές και πολυεπίπεδες επιπτώσεις στον τομέα της υγείας, καταρχήν για τους εργαζόμενους, αλλά και για όλο τον πληθυσμό.** Ειδικά στους εργαζόμενους σε μεταλλεία χρυσού, είναι μεγάλη η συχνότητα πνευμονοπαθειών, στις οποίες συγκαταλέγεται ο καρκίνος του πνεύμονα, αλλά και ασθένειες του δέρματος και πολλά άλλα νοσήματα. Από τον αέρα, από το νερό και από τη διατροφή, έχουμε έκθεση του ανθρώπινου πληθυσμού σε χημικές ουσίες, σε καρκινογόνες ουσίες, που προκαλούν μεγάλες βλάβες. **Οι βλάβες στην υγεία, αλλά και στο περιβάλλον, θα είναι μη αναστρέψιμες».**

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ Σ.Τ.Ε ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η αντιπαράθεση ανάμεσα στους κατοίκους και την εταιρεία «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» κορυφώθηκε 3 χρόνια πριν, όταν 29 κάτοικοι της Βορείου Χαλκιδικής, που αντιδρούν στο σχέδιο εξόρυξης χρυσού, προσέφυγαν στο Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο. Κύριο αίτημά τους αποτέλεσε η αναστολή της απόφασης του Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας - Θράκης, που αφορά την παραχώρηση στην εταιρεία «Ελληνικός Χρυσός Α.Ε.» τμημάτων δημοσίου δάσους στις θέσεις Σκουριές, Σταγείρων και Μαντέμ Λάκκος του Δήμου Αριστοτέλη, καθώς και η αναστολή του συμφωνητικού εγκατάστασης της επίμαχης εταιρείας στις θέσεις Σκουριές και Μαντέμ Λάκκος για την εκτέλεση υλοτομικών εργασιών. Οι κάτοικοι υποστηρίζουν, ότι η πραγματοποίηση των έργων, που απαιτούνται για την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου στις Σκουριές και τον Μαντέμ Λάκκο, θα έχουν ως συνέπεια, «μέσω της υλοτόμησης των δέντρων, την αποψίλωση μοναδικής φυσικής περιοχής αρχέγονου δάσους, δεδομένου ότι τα δάση οξιάς και δρυός είναι πολύ σημαντικά οικοσυστήματα».

Ειδικότερα, προβάλλεται ως βέβαιη η πρόκληση μη αναστρέψιμης βλάβης στο δασικό περιβάλλον της περιοχής, αφού δεν είναι δυνατή η αποκατάσταση των δασών αυτών, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους. Παράλληλα, οι κάτοικοι θεωρούν ότι, «η επικείμενη δασική καταστροφή προοιωνίζεται δραστική μεταβολή του φυσικού ανάγλυφου και της μορφολογίας του εδάφους, αλλοίωση της φυσιγνωμίας και της αισθητικής του τοπίου και αύξηση του κινδύνου πλημμυρικών φαινομένων».

Οι σύμβουλοι Επικρατείας απέρριψαν την αίτηση των κατοίκων, κρίνοντας πως, δε συντρέχει λόγος να ανασταλούν οι 3 προσβαλλόμενες αποφάσεις, καθώς η επιχειρηματολογία των προσφευγόντων δεν ήταν βάσιμη. Αναλυτικότερα, οι δικαστές τονίζουν ότι, «η υλοποίηση της επένδυσης κρίνεται

ιδιαίτερα συμφέρονσα για την εθνική οικονομία, λόγω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, πρωτογενώς και δευτερογενώς, σε περιοχή με υψηλά ποσοστά ανεργίας, αλλά και λόγω της απόδοσης μεγάλων χρηματικών ποσών στο κράτος από τη φορολόγηση της δικαιούχου εταιρείας και, κυρίως, λόγω της ενίσχυσης των εξαγωγών και της θετικής επίδρασης στο ισοζύγιο συναλλαγών της χώρας». Οι εκτάσεις δασών, που πρόκειται να αποψιλωθούν, «απαρτίζονται μεν από πυκνά δάση οξιάς και δρυός, δεν υπάγονται, εντούτοις, σε κάποιο ειδικό καθεστώς προστασίας» και πάντως, όπως έχει κριθεί από το δικαστήριο κατά το παρελθόν (2007), «δεν απαγορεύεται η εξορυκτική εκμετάλλευση, ακόμη και σε προστατευόμενες περιοχές». Επιπλέον, αναφέρουν οι δικαστές, πως «η αποψίλωση θα προχωρήσει, σταδιακά, ώστε να αποφευχθεί η δυσανάλογη κατασπατάληση δασικού πλούτου, σε σχέση με την πρόοδο του όλου έργου και με την εκμετάλλευση των μεταλλευμάτων, βάσει ειδικών διαδικασιών αδειοδότησης και υπό την επίβλεψη των δασικών υπηρεσιών». Οι προσβαλλόμενες πράξεις, εξάλλου, αφορούν «ένα μικρό ποσοστό δασικής γης, σε σχέση με τη συνολική έκταση, που έχει παραχωρηθεί, ήδη δε έχουν προχωρήσει αρκετά οι εργασίες υλοτόμησης». Επίσης, επισημαίνουν ότι, προβλέπεται η πλήρης αποκατάσταση της βλάστησης, η οποία θα θιγεί, ενώ κοντά στη Μ. Παναγία και στις Σκουριές προβλέπεται αντιπλημμυρική προστασία.

[illegible]

Κώστας Χρυσόγονος: Το Μνημόνιο καταστρατηγεί το Σύνταγμα, συνέντευξη στον Χρήστο Σίμο, 28 Δεκεμβρίου 2013, για την έκδοση του *Η καταστρατήγηση του Συντάγματος στην εποχή των μνημονίων*. (Τ0 2015 ‘τα ξέχασε’)

Η βάση του πολιτεύματος της χώρας, η λαϊκή κυριαρχία, βάλλεται από την τρόικα και τους δανειστές, τονίζει ο Κώστας Χρυσόγονος, καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΣΥΡΙΖΑ. Λίγες μέρες μετά την παρουσίαση του τελευταίου του βιβλίου, με τίτλο *Η καταστρατήγηση του συντάγματος στην εποχή των μνημονίων*, το οποίο κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Λιβάνη, ο Κ. Χρυσόγονος μιλά στην "Αυγή" της Κυριακής για τις επιπτώσεις των Μνημονίων στο Δίκαιο αλλά και στα δικαιώματα των πολιτών.

Αντί για δημοκρατία προκύπτει de facto ένα ιδιόμορφο καθεστώς χρεοκρατίας, δηλ. μια συγκαλυμμένη δικτατορία των διεθνών κεφαλαιαγορών διαμεσολαβημένη από τα κράτη - δανειστές και από τους εγχώριους μεταπράτες

Συνέντευξη στον Χρήστο Σίμο

* Στο βιβλίο σας υποστηρίζετε ότι τα Μνημόνια έχουν παραβιάσει το Σύνταγμα της χώρας σε βαθμό τόσο μεγάλο που σας οδηγεί να κάνετε λόγο για "καταστρατήγηση". Σε ποια σημεία εντοπίζετε τις παραβιάσεις αυτές;

Η «καταστρατήγηση» είναι νομικός όρος που υποδηλώνει ότι δεν έχουμε κατάλυση του Συντάγματος με τη χρήση βίας (π.χ. πραξικόπημα), αλλά μια συγκαλυμμένη μεταβολή του πολιτεύματος με τήρηση

επιφανειακά των συνταγματικών τύπων. Κάτι αντίστοιχο είχε συμβεί στη Γερμανία το 1933 με τη νομιμοφανή κατάληψη της εξουσίας από τους ναζιστές, και στη Γαλλία το 1940 με την επιβολή του καθεστώτος Πεταίν. Η καταστρατήγηση μπορεί να μην συντελεσθεί μεμιάς, αλλά να είναι το αποτέλεσμα μιας χρονικά εκτεταμένης πορείας. Στην περίπτωση της Ελλάδας σήμερα βιώνουμε ακριβώς μια τέτοια πορεία, όπου η λαϊκή κυριαρχία, η οποία αποτελεί τη βάση του πολιτεύματος (άρθρο 1 του Συντάγματος) υποκαθίσταται στην πράξη από την (επί)κυριαρχία της τριαρχίας των δανειστών. Ταυτόχρονα παραβιάζονται συστηματικά επιμέρους συνταγματικές διατάξεις, π.χ. με την έκδοση πράξεων νομοθετικού περιεχομένου και την επιβολή πολιτικών επιστρατεύσεων, χωρίς να συντρέχουν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις (των άρθρων 44 παρ. 1 και 22 παρ. 4 του Συντάγματος αντίστοιχα), με την ισοπέδωση του κοινωνικού δικαιώματος για δίκαια αμειβόμενη εργασία (άρθρο 22 παρ. 1 Συντ.), με την επιβολή φόρων σε πρόσωπα στερούμενα φοροδοτικής ικανότητας κατά παράβαση του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος κ.ά.

*** Οι παραβιάσεις αυτές θίγουν τον χαρακτήρα του δημοκρατικού πολιτεύματος. Αν ναι, με ποιον τρόπο;**

Αντί για δημοκρατία (έστω με την έννοια και τους περιορισμούς της αστικής - αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας) προκύπτει de facto ένα ιδιόμορφο καθεστώς χρεοκρατίας, δηλ. μια συγκαλυμμένη δικτατορία των διεθνών κεφαλαιαγορών διαμεσολαβημένη από τα κράτη - δανειστές (εξαρτημένα κι αυτά στην πράξη από τις αγορές και από την «αγία και ομοούσιο» τριάδα των «έγκυρων» οίκων αξιολόγησης) και από τους εγχώριους μεταπράτες - κόμματα εξουσίας. Ο λαός ψηφίζει αλλά δεν αποφασίζει (π.χ. το 2009 ψήφισε «λεφτά υπάρχουν» και προέκυψαν τα δύο πρώτα Μνημόνια και το 2012 «επαναδιαπραγμάτευση» και προέκυψε το τρίτο και χειρότερο). Παραβιάζονται, εξάλλου, συστηματικά οι κρίσιμες συνταγματικές εγγυήσεις της εσωκομματικής δημοκρατίας (άρθρο 29 παρ.1) και της ελεύθερης εντολής του βουλευτή (άρθρο 60 παρ. 1), αφού οι ηγεμόνες («πρόεδροι») των κομμάτων εξουσίας μόνοι τους αποφασίζουν, χωρίς να ρωτούν κανένα συλλογικό όργανο, και μόνοι τους διαγράφουν τους «απειθαρχούς» βουλευτές.

*** Ποια σημεία του Μνημονίου παραβιάζουν το Ευρωπαϊκό Δίκαιο;**

Παραβιάζεται σειρά ολόκληρη διατάξεων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος αποτελεί μέρος του συνταγματικού («πρωτογενούς») δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ισχύ (θεωρητικά) ίση με τις ιδρυτικές της συνθήκες. Επιβάλλονται π.χ. άδικες και αναξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας με ημερομίσθια πείνας κατά παράβαση του άρθρου 31, αποκλείεται de facto η δημιουργία οικογένειας από τους νέους (άρθρο 9) αφού η ανεργία τους ξεπερνάει το 60%, δημεύεται η περιουσία των φυσικών προσώπων - ομολογιούχων του ελληνικού δημοσίου κατά παράβαση του άρθρου 17, παύει η καταβολή έστω και της πενιχρής σύνταξης του ΟΓΑ σε δεκάδες χιλιάδες άπορους ανασφάλιστους υπερήλικες κατά παράβαση του άρθρου 25, καταργούνται πρακτικά οι συλλογικές συμβάσεις κατά παράβαση του άρθρου 28 κ.ά. Είναι χαρακτηριστικό ότι το Εργατικό Κέντρο της Βιέννης, φοβούμενο προφανώς ότι οι μνημονιακές πολιτικές μπορεί μετά από κάποιο διάστημα να επεκταθούν και στον πυρήνα της Ευρωζώνης, ανέθεσε στον καθηγητή του Πανεπιστημίου της Βρέμης Andreas Fischer - Lescano την εκπόνηση γνωμοδότησης με θέμα τις νομικές δεσμεύσεις των οργάνων της Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) κατά τη σχεδίαση και εφαρμογή των Μνημονίων στις χώρες του νότου. Το συμπέρασμα της εμπεριστατωμένης γνωμοδότησης του γνωστού Γερμανού νομικού είναι ότι με την επιβολή των πολιτικών βίαιης πτωχοποίησης η Επιτροπή και η ΕΚΤ παραβιάζουν συστηματικά τα άρθρα 27 έως και 32, 34, 35, 14, 17 και 41 της Χάρτας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, όπως επίσης και σειρά διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, του Συμφώνου του ΟΗΕ για τα κοινωνικά δικαιώματα καθώς και άλλων διεθνών συνθηκών για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ωστόσο, η ελληνική κυβέρνηση ούτε καν διανοήθηκε να προσφύγει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να καταγγείλει τις παραβιάσεις αυτές.

*** Πώς σχολιάζετε την πρόσφατη έκθεση του επιτρόπου ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, Νιλς Μούιζνιεκς, αναφορικά με τις επιπτώσεις της λιτότητας στα ανθρώπινα δικαιώματα;**

Η έκθεση αυτή, όπως άλλωστε και οι σχετικές αποφάσεις της Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη που παρατίθενται στο βιβλίο μου, επιβεβαιώνουν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάζονται συστηματικά μέσω της επιβολής μέτρων «λιτότητας» (στην πραγματικότητα μαζικής πτωχοποίησης των κοινωνιών, ιδίως του ευρωπαϊκού νότου).

*** Με ποιον τρόπο μπορεί να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα; Τίθεται θέμα αναθεώρησης του Συντάγματος, κατά την άποψη σας, ή τήρησης του ήδη υπάρχοντος;**

Το πρώτιστο ζήτημα είναι η τήρηση του Συντάγματος, δηλ. η αντιμετώπιση των παραβιάσεων των υφιστάμενων διατάξεων. Το πρόβλημα βέβαια είναι ότι το ίδιο το Σύνταγμα δεν προβλέπει επαρκείς εγγυήσεις τήρησής του, αφού πολλά από όσα συντελούνται δεν υπόκεινται καν σε δικαστικό ή άλλο έλεγχο (π.χ. η έκδοση πράξεων νομοθετικού περιεχομένου χωρίς να συντρέχει «απρόβλεπτη» ανάγκη) και, πάντως, δεν κατοχυρώνεται επαρκώς η δικαστική ανεξαρτησία. Μια αναθεώρηση θα ήταν συνεπώς χρήσιμη, αλλά το ερώτημα είναι ποιος θα την επιχειρήσει και με ποιο περιεχόμενο. Για να έχει ουσία η αναθεώρηση θα πρέπει να προηγηθεί η ανατροπή των σημερινών συσχετισμών κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων. Αντίστοιχα ζητήματα τίθενται πάντως και σε ευρωπαϊκό - ενωσιακό επίπεδο, αφού ούτε και για τις διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεν υφίστανται επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις τήρησής τους, με αποτέλεσμα αυτές να παραμένουν απλό ευχολόγιο.

*** Ποιες είναι οι γεωπολιτικές διαστάσεις της εφαρμογής των Μνημονίων στην Ελλάδα;**

Η Ελλάδα έχει μετατραπεί πρακτικά σε αποικία χρέους, ενώ και άλλες ευρωμεσογειακές χώρες βρίσκονται στον ίδιο δρόμο. Αυτό το καθεστώς δεν είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμο, αλλά και δεν είναι εύκολο να ανατραπεί σε μία και μόνη χώρα, ειδικά μάλιστα όταν αυτή είναι μικρή και εκτεθειμένη σε διαφόρων ειδών κινδύνους στο γεωπολιτικό της περιβάλλον. Η κατάσταση δυσκολεύει ακόμη περισσότερο επειδή την τελευταία τριετία έχουν σφυρηλατηθεί επιπρόσθετα δεσμά, όπως π.χ. η μετατροπή του δημοσίου χρέους σε διακρατικό, η υπαγωγή του στο αγγλικό δίκαιο και η παραίτηση από τις ασυλίες λόγω κυριαρχίας. Χρειάζεται, επομένως, η οικοδόμηση συμμαχιών στον ευρωπαϊκό αλλά και στον διεθνή περίγυρο, πέρα βέβαια από την επικείμενη, ούτως ή άλλως, ανατροπή στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό.

0000000000000000000000000000000000000000000

Μουλόπουλος, Β. Παράδεισος και κόλαση στις αγορές της παγκοσμιοποίησης, *Εποχή*, 31 Μαρτίου 2013

Η Κύπρος, λένε, πληρώνει την οικονομία - καζίνο πάνω στην οποία είχε βασιστεί. Ότι είχε μετατραπεί σε πλυντήριο βρόμικου χρήματος - Ρώσων ολιγαρχών, Ελλήνων φοροφυγάδων και μισαδόρων Αράβων εμπόρων όπλων... Τι μου λέτε...; Υπάρχει το χρήμα του χρήματος; Υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ νόμιμης και παράνομης οικονομίας; Υπάρχει η προτεσταντική ηθική και η λεβαντίνικη ανηθικότητα;

Ή μήπως τα τελευταία ένδοξα χρόνια του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού αναπτύχθηκε μια χρηματοπιστωτική οικονομία τύποις νόμιμη και ουσιαστικά χωρίς κανόνες, χωρίς περιορισμούς, χωρίς σύνορα;

Μια οικονομία του αρπαχτικού καπιταλισμού. Η οικονομία του νομιμοποιημένου εγκλήματος αποτελούσε πάντα έναν αποφασιστικό παράγοντα στην ανάπτυξη του καπιταλισμού.

Σας θυμίζω την πειρατεία πάνω στην οποία βασίστηκε η πρωτογενής συσσώρευση στην Αγγλία και το δουλεμπόριο που γέμισε τα χρηματοκιβώτια των αξιοσέβαστων εμπόρων της Δύσης και ανέπτυξε τη γεωργική παραγωγή στη Βόρεια Αμερική. Τις μαζικές σφαγές και λεηλασίες των κονκισταδόρων στη Νότια Αμερική. Τον πόλεμο του οπίου και της εταιρείας των Δυτικών Ινδιών. Αυτά για να μην ξεχνάμε.

Το ίδιο συμβαίνει και σήμερα, μόνο που δεν το λέμε. Το έχουμε βαφτίσει δημοκρατία, ελευθερία της αγοράς. Και του βάζουμε φερετζέ με περιέργους οικονομικούς όρους.

Η παγκοσμιοποίηση εδραιώθηκε στη βάση τριών παραγόντων: Την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων, τα οποία βρίσκονται εκτός κάθε ελέγχου, εθνικού και διεθνούς. Την αποϋλοποίηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και την ιλιγγιώδη εξάπλωσή τους λόγω των νέων τεχνολογιών. Και την εξειδίκευση ορισμένων περιοχών του πλανήτη στη διαχείριση των χρηματοπιστωτικών προϊόντων της οικονομίας του εγκλήματος. Εννοώ τους λεγόμενους φορολογικούς παραδείσους.

Οι σύγχρονοι πειρατές δεν κρύβουν τη λεία τους σε θαμμένα σεντούκια, αλλά στα θησαυροφυλάκια των νησιών των θησαυρών του σύγχρονου καπιταλισμού. Είναι περίπου 50 στο νούμερο, οι οποίοι, αντιγράφω από το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, "προάγουν τη φοροδιαφυγή, τη φοροκλοπή και την φυγή των κεφαλαίων".

Αλλά η κολοσσιαία φοροδιαφυγή δεν είναι η μόνη ούτε η χειρότερη δραστηριότητά τους. Το παγκόσμιο ακαθάριστο προϊόν ανέρχεται σε τέσσερις χιλιάδες δισ. δολάρια. Το Παγκόσμιο Εγκληματικό Προϊόν σε 1.000 δισ. δολάρια.

Αυτό πού προέρχονται; Από παντού! Ναρκωτικά, απαγωγές, τζόγος, εμπόριο γυναικών, εμπόριο παράνομων εργατικών χειρών, εμπόριο προσφύγων (υπάρχουν ακόμη δουλέμποροι), εμπόριο ανθρώπινων οργάνων, εμπόριο αρχαιοτήτων και άλλες ευαγείς δραστηριότητες.

Αυτά τα λεφτά πρέπει φυσικά να ανακυκλωθούν. Να ξεπλυθούν. Και αυτό γίνεται στους φορολογικούς παραδείσους, όπου η προέλευση και η φύση των καταθέσεων είναι απόρρητη. Υπολογίζεται ότι η ανακύκλωση του βρόμικου χρήματος ανέρχεται σε 600 δισ. δολάρια τον χρόνο, ενώ ο τζίρος των φορολογικών παραδείσων είναι 1.800 δισ. δολάρια. 600 δισ. δολάρια τον χρόνο επί 10 χρόνια μάς κάνουν 6.000 δισ. δολάρια. Ένα νούμερο ιλιγγιώδες, που κάνει να τρέχουν τα σάλια στους διεθνείς επενδυτές και τραπεζίτες.

Από την άλλη μεριά, οι διεθνείς εγκληματίες έχουν την ανάγκη διεθνών επενδυτών για να ξεπλύνουν τα με τόσο κόπο βγαλμένα λεφτουδάκια τους. Όπερ ο γάμος, λόγω συμφέροντος, συνετελέσθη. 600 δισ. δολάρια τον χρόνο (μείον τα φακελάκια για τους μεσάζοντες, δικηγόρους, τραπεζίτες, διεθνείς επενδυτές και λοιπούς) επενδύονται, όχι βέβαια σε λογαριασμούς ταμιευτηρίου, αλλά σε προϊόντα υψηλού ρίσκου και υψηλής απόδοσης, στους φορολογικούς παραδείσους.

Οι off shore στα νησιά των θησαυρών είναι 680.000 και τα επίσημα υποκαταστήματα των τραπεζών 10.000. Κι εμείς στην Ελλάδα και την Ευρώπη ψηφίζουμε νόμους για τον έλεγχο του μαύρου χρήματος. Ποιος θα τους εφαρμόσει και πού; Στην Ευρώπη;

Είναι τοις πάσι γνωστό ότι η ειδικότητα των μεγάλων δικηγορικών γραφείων του Σίτι είναι η δημιουργία off shore εγγυημένα, ερμητικά κλειστών. Και δύο με τρία μεγάλα (και αξιοσέβαστα) δικηγορικά γραφεία στην Αθήνα με θέα τη Βασιλίσσης Σοφίας είναι στενά συνδεδεμένα με αυτά του Σίτι.

Το βρετανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα ελέγχει πλήρως 10 φορολογικούς παραδείσους (θυμηθείτε το σκάνδαλο των ομολόγων), δύο εκ των οποίων στη Μάγχη, στις νήσους Jersey και Man, στις οποίες δεν ισχύει, όχι το ευρωπαϊκό δίκαιο, αλλά ούτε το βρετανικό.

Και υπάρχει και το Βατικανό, μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται η πιο απόκρυφη τράπεζα του κόσμου: Το Ινστιτούτο για Θρησκευτικά Έργα, το IOR. Δεν δίνονται αποδείξεις, δεν υπάρχουν επιταγές και οι συναλλαγές φέρουν απόρρητους κωδικούς. Οι επενδύσεις και οι ισολογισμοί είναι γνωστοί μόνο στον Πάπα και το συμβούλιο των καρδινάλιων. Σημειώνω ότι μέλος ex officio του Δ.Σ. είναι ο καρδινάλιος των νήσων Κέιμαν! Δεν είναι γνωστό για το αν και από ποια κράτη ζητήθηκαν πληροφορίες υπόπτων συναλλαγών από το Βατικανό, αλλά σίγουρα δεν έχει δοθεί ποτέ καμιά πληροφορία. Αυτός και αν είναι παράδεισος.

Αν οι κυβερνήσεις είχαν σκοπό να εξαφανίσουν αυτόν τον οχρέτο, θα μπορούσαν να το κάνουν σε 24 ώρες, χωρίς περίπλοκους νόμους και χωρίς ατελείωτες διεθνείς διασκέψεις.

Ένας μόνο νόμος, με δύο μόνα άρθρα:

1. Καταργείται το τραπεζικό απόρρητο.
2. Καταργείται η ασυλία των off shore.

Αλλά δεν μπορούν να το κάνουν. Γιατί η εγκληματικότητα είναι οργανικό μέρος της παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς. Όλα τα άλλα είναι υποκρισίες. Όπως έλεγε και ένας από τους μοντέρνους πειρατές σε μια ημερίδα επενδυτών στο Σίτι πριν από τρία χρόνια: αν θέλετε ηθική, πηγαίνετε στον αρχιεπίσκοπο και όχι σε μένα.

0000000000000000000000000000000000000000000000000000000

Μπογιόπουλος, Ν. Το παράδοξο της αφθονίας, Ριζοσπάστης, 29 Ιουνίου 2013

Φυσικά, η θηριώδης προπαγάνδα που θέλει τα συμφέροντα των ρωσικών, των αμερικανικών, των ελβετικών, των αζέρικων, των ελληνικών και κάθε λογής κεφαλαίων να «συγχρωτίζονται» με τα συμφέροντα του ελληνικού λαού (ενός λαού που λόγω της φτωχοποίησής του σε ποσοστό 80% ζει το χειμώνα χωρίς θέρμανση...) θα συνεχιστεί ακάθεκτη.

Συμβαίνει συχνά: Τα ιδιοτελή, **ιδιωτικά και ατομικά** τους συμφέροντα, τα ταξικά τους συμφέροντα, να τα βαφτίζουν «εθνικό συμφέρον».

Το είχαμε βιώσει και τότε, με την υπογραφή της (ατυχήσασας στην πορεία...) συμφωνίας για τον αγωγό Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη. **Όπως τώρα με τον «ΤΑΡ» και με το φυσικό αέριο, έτσι και τότε κάποιοι φέρονταν ωσάν να άρχισε να ρέει το πετρέλαιο από τα ...μπατζάκια τους.** Στα δελτία ειδήσεων της εποχής ακούγαμε μάλιστα ότι η υπογραφή εκείνης της συμφωνίας από τους Καραμανλή - Πούτιν ήταν τόσο ιστορική στιγμή που κάποτε δεν απεκλείετο να διδάσκεται από τα βιβλία Ιστορίας...

Τις ίδιες ιστορικές «καλλιγραφίες» παρακολουθούμε από προχτές και με αφορμή τον «ΤΑΡ».

Ας κάνουμε, λοιπόν, μια προσπάθεια «προσγείωσης» στην πραγματικότητα.

*

Η ευλογία του φυσικού πλούτου **μετατρέπεται σε ιμπεριαλιστική πολεμική κατάρρα** σε μια σειρά από χώρες και περιοχές του πλανήτη (τρανό παράδειγμα η Μέση Ανατολή).

Ακόμα και στις περιοχές όπου το κυρίαρχο ακόμα στοιχείο δεν είναι ο στρατιωτικός τους στραγγαλισμός από τις «μεγάλες δυνάμεις» και η απόβαση πεζοναυτών (χωρίς να σημαίνει ότι έχουν απαλλαγεί αυτές οι περιφέρειες από θερμές συγκρούσεις), **εκείνο που καθορίζει την κατάσταση στο εσωτερικό τους είναι η απόβαση των πολυεθνικών** στα εδάφη τους με όρους οικονομικής λεηλασίας.

Ενδεικτικά:

Σε μια περιοχή που παράγει **300.000 βαρέλια** πετρέλαιο ημερησίως και έχει υπολογιστεί πως η παραγωγή του θα μπορούσε να φθάσει το **1.000.000 βαρέλια**, όλος αυτός ο πλούτος δε φαίνεται να διευκολύνει τη ζωή των ανθρώπων. Ο λαός, οι άνθρωποι του **Νταρφούρ - για το Νταρφούρ πρόκειται** - το μόνο που εισπράττουν είναι δυστυχία, πόνο, φτώχεια και πόλεμο. Η αιτία είναι απλή: Οι πολυεθνικές έχουν εντοπίσει στο Νταρφούρ κοιτάσματα πετρελαίου, αλλά και χαλκού και ουρανίου και χρυσού. Αλλωστε, οι τελευταίες εμφύλιες συγκρούσεις, που έχουν ξεσπάσει από το **2003**, αφορούσαν στον έλεγχο του χρυσορυχείου στο **Τζέμπελ Αμερ** στο βόρειο **Νταρφούρ**. Οι πολυεθνικές, όμως, δεν βιάζονται. Περιμένουν πρώτα να σφαχτούν έως τέλους οι φυλές μεταξύ τους. Τότε, η συμφωνία για τις πολυεθνικές θα είναι πολύ πιο συμφέρουσα. Μέχρι τότε, δίπλα στους πετρελαιοαγωγούς και στα κοιτάσματα χρυσού, πάνω από **1.500.000 ψυχές** πεθαίνουν χωρίς φάρμακα και τρόφιμα.

Το πετρέλαιο είναι χρυσάφι. **Οχι πάντα. Οχι για όλους.** Για την Αφρική, η ύπαρξη πετρελαίου είναι μια τραγωδία. Ισοδυναμεί με τη συσσώρευση αμύθητου πλούτου για την ολιγαρχία και ταυτόχρονα είναι αιτία τρόμου και αφανισμού για το λαό, που αποτελεί εξάρτημα εκμετάλλευσης, τόσο των πολυεθνικών **όσο και των εκεί κυβερνήσεων και θύμα των ανώμαλων πολιτικών καταστάσεων** που υπαγορεύονται από το ποιος θα έχει το πάνω χέρι στο πετρέλαιο. Το παράδειγμα της Νιγηρίας είναι εκκωφαντικό. Μια χώρα πλημμυρισμένη στο πετρέλαιο και στο φυσικό αέριο, η έκτη μεγαλύτερη παραγωγός πετρελαίου και όγδοη παραγωγός φυσικού αερίου του κόσμου, που το **2010** **εξήγε 2,5 εκατομμύρια βαρέλια ακατέργαστο πετρέλαιο τη μέρα, έχει 100 εκατομμύρια φτωχούς πολίτες...**

*

Τα μονοπώλια στο χώρο της Ενέργειας λειτουργούν σαν ύαινες που είναι εξοπλισμένες με την επίσημη κρατική πολιτική της χώρας - έδρας τους και ενεργούν **σε απόλυτη συμμαχία με τις κυβερνήσεις της ντόπιας πλουτοκρατίας σε κάθε χώρα όπου «επενδύουν»**. Το ξέρουν καλά οι λαοί της Αφρικής που ακούνε ότι «τα ενεργειακά κοιτάσματα φέρνουν ευημερία»...

Ξέρουν ότι η ευημερία και τα κέρδη από τα κοιτάσματα σίγουρα αφορούν **στις πολυεθνικές και τα μονοπώλια**. Αλλά πόσο βοηθήθηκαν οι λαοί των χωρών που τα «φιλοξενούν»; Αρκεί να κοιτάξει κανείς την εικόνα της φτώχειας σε αυτές τις χώρες.

Όπως έχει σημειωθεί από μελετητές, **«για δύο δεκαετίες η Αγκόλα, η Νιγηρία και η Γκαμπόν έχουν αντλήσει δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου με κυριότερα αποτελέσματα τη γενικευμένη διαφθορά και τη φτώχεια**, φαινόμενο που είναι γνωστό ως "το παράδοξο της αφθονίας". Είναι χαρακτηριστικό πως στη Νιγηρία, η οποία έχει εισπράξει πάνω από **300 δισ. δολάρια** από το πετρέλαιο τα τελευταία 25 χρόνια, το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι λιγότερο από 1 δολάριο τη μέρα!».

*

Θα μπορούσε κανείς να φέρει πολλά παραδείγματα για το πώς ο φυσικός πλούτος σε μια σειρά χώρες μετατρέπεται, στο πλαίσιο της οικοδόμησης και λειτουργίας του καπιταλιστικού κόσμου, σε τραγωδία.

Στο Αζερμπαϊτζάν, που δεν είναι απλώς χώρα διέλευσης όπως «φιλοδοξεί» να γίνει η Ελλάδα, αλλά χώρα παραγωγής του φυσικού αερίου, **τα 10 εκατομμύρια των κατοίκων του ζουν στην ανέχεια, το 52% του πληθυσμού του ζει επισήμως κάτω από το όριο της φτώχειας**, την ώρα που η διαφθορά βασιλεύει μεταξύ εκείνων που λυμαίνονται το φυσικό αέριο.

διαλυτικής των κρατικών δομών (κατά το παράδειγμα των **failed states**). Η αποπτώχευση υπήρξε συνειδητό σχέδιο αυτού που συνήθως λέμε «νεοφιλελεύθερη επίθεση» και που θα ήταν καλύτερο να το ονομάσουμε καπιταλιστική αναδιάρθρωση σε συνθήκες κρίσης και με ακραίες μορφές ή και κοινωνικό-ταξικό πόλεμο από την άρχουσα τάξη. Τα «μνημόνια» υπήρξαν το όχημα για έναν μεγάλο κοινωνικό πειραματισμό καθήλωσης/υποτίμησης της εργατικής δύναμης και της ενεργού ζήτησης, διάλυσης του άμεσου και του έμμεσου εργατικού μισθού και πλήρους απαξίωσης και καταστροφής των μικρών και μεσαίων επιχειρηματικών δομών, που στηρίζονταν στην εργατική ζήτηση. **Με αυτήν την έννοια, οι άνθρωποι δεν έπεσαν θύματα μιας αυτόματης διαδικασίας και μιας τυχαίας φυσικής καταστροφής αλλά θύματα μιας συνειδητής κοινωνικής στρατηγικής.** Την στρατηγική αυτήν σχεδίασαν και εκτέλεσαν αυτοί οι φορείς που σήμερα τους ονομάζουμε «κοινωνικοί εταίροι», «φορείς της υγιούς και δημιουργικής επιχειρηματικότητας», «εταίροι μας στην Ε.Ε. και την ευρωζώνη», «δανειστές», «ηγέτες του κοινού μας ευρωπαϊκού σπιτιού», «μεγάλες πνευματικές μορφές της Ευρώπης» κλπ, κλπ. Οι σχεδιαστές αυτής της στρατηγικής είναι οι ίδιοι με αυτούς που θα «συζητήσουμε καλοπροαίρετα», που «θα κληθούν να μας διασώσουν» κλπ. Είναι οι ίδιοι που χαρακτηρίζουν τα μέτρα για την «ανθρωπιστική κρίση» μονομερείς ενέργειες. Πρόκειται, βεβαίως, για μια ακόμη πανουργία της διαλεκτικής.

Τα στρώματα που κατέστησαν άνεργοι στην μνημονιακή Ελλάδα (γύρω στο 30 %) ή που είναι στην πραγματικότητα κάτω από το όριο της φτώχειας (γύρω στο ένα τέταρτο του πληθυσμού) είναι τμήματα της εργατικής τάξης με την σύγχρονη διευρυμένη έννοιά της ή είναι κατεστραμμένα μικροαστικά στρώματα. Έτσι ή αλλιώς, ανήκουν σε συλλογικά κοινωνικά και ταξικά στρώματα και σε κοινωνικές τάξεις. Η πληβειοποίησή/φτωχοποίησή τους τους είναι μια διαδικασία με πολλές και ενδιαφέρουσες όψεις. Κατά πρώτον, είναι μια διαδικασία που τείνει στην καταστροφή των μη ανταγωνιστικών κεφαλαίων/επιχειρήσεων και στην πλήρη υποτίμηση της εργατικής δύναμης, ώστε μακροπρόθεσμα να αυξηθούν σε συνθήκες παρατεταμένης και δομικής κρίσης του καπιταλισμού τα όρια κερδοφορίας του κεφαλαίου, ντόπιου και ξένου (δεν είναι τυχαίο που οι μάγοι του «εκσυγχρονισμού» εδώ και χρόνια εμφανίζουν την «υψηλή» κατανάλωση των μικρομεσαίων και των εργατικών στρωμάτων ως την κύρια αιτία της καπιταλιστικής κρίσης). Κατά δεύτερον, είναι μια διαδικασία **βαθείας διάσπασης και εξατομίκευσης της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων**: όποιος βγαίνει από την διαδικασία παραγωγής και από την «αγορά εργασίας» παύει να μπορεί να διεκδικεί συλλογικά και να αγωνίζεται. Ο «φτωχός» ή ο «αποκλεισμένος» («ωραία» έκφραση που χρησιμοποιούν οι κοινωνικοί επιστήμονες για αυτόν που πληβειοποίησαν οι καπιταλιστές) δεν είναι πια φορέας και μέτοχος συλλογικών κοινωνικών πρακτικών και αγώνων. Είναι ο «φτωχός-άτομο» που δεν έχει ταξική περηφάνεια, που δεν έχει κοινότητα υπαγωγής, που χρειάζεται την «βοήθεια» και «αρωγή» των εχόντων ή του κράτους. Είναι ο «άκληρος» που «ατύχησε στην ζωή» και που είναι αποδέκτης της κοινωνικής συμπάθειας. Αυτή η οπτική, στον βαθμό μάλιστα που είναι πολύ δύσκολη η κοινωνική και πολιτική οργάνωση των ανέργων και των φτωχών παρά τις όποιες προσπάθειες σε αυτήν την κατεύθυνση, ταιριάζει στον νεοφιλελευθερισμό, στις πιο σκληρές ή στις πιο ήπιες μορφές του. Ο νεοφιλελευθερισμός ως ο σύγχρονος επιθετικός καπιταλισμός δεν είναι μόνο ένα σύστημα κοινωνικής καταστροφής και εξάπλωσης της απελπισίας. Χρησιμοποιεί την εικόνα του «φτωχού» αφενός μεν για να τον κατανοήσει αφετέρου δε και διαπλαστικά για να τον συνδράμει. Στην κατανόηση προέχει η διάσταση είτε της κοινωνικής καταστροφής ως «φυσικής καταστροφής» ή ως φυσικού εν γένει φαινομένου χωρίς φταίχτες είτε της «ενοχοποίησης» του φτωχού. Γιατί τι άλλο είναι ο «φτωχός» παρά ο επιχειρηματίας του εαυτού του που δεν τα κατάφερε καλά στην καπιταλιστική κοινωνία ; Όπως έχει δείξει ο Φουκώ στο έργο του «Η γέννηση της βιοπολιτικής. Παραδόσεις στο Κολλέγιο της Γαλλίας» (Αθήνα 2012, Πλέθρο), τόσο ο παλαιός όσο και ο νέος φιλελευθερισμός εντάσσουν και την εργατική τάξη στο πλαίσιο του «ανταγωνιστικού ατόμου» και στην κυριαρχία της αυθόρμητης τάξης του ανταγωνισμού, ενώ ο νέος έχει και την φιλοδοξία να ασκήσει κρατικές πολιτικές που αναπαράγουν αυτήν την δήθεν «αυθόρμητη τάξη» . Στα πλαίσια αυτών των κρατικών πολιτικών, αφενός μεν διώκεται η «μη ανταγωνιστική ανάπτυξη» με κοινωνικά βάη και η κοινωνική προστασία, η ύπαρξη μορφών εργασιακής και κοινωνικής προστασίας υπό την έννοια συλλογικών δικαιωμάτων, νομικά αναγνωρισμένων και συναγματικά προβλεπόμενων. Από την στιγμή που η εργασιακή προστασία χάνεται και μαζί με αυτήν το δικαίωμα –ατομικό και συλλογικό- στην εργασιακή αξιοπρεπή διαβίωση, ο νεοφιλελευθερισμός βγάζει άλλα «δικαιώματα» από το καπέλο. Ιδίως, αναδεικνύεται το δικαίωμα στην φιλανθρωπία, ιδιωτική ή κρατική. Αυτός που «ατύχησε» (ενδιαφέρουσα προσέγγιση της τύχης ως μιας απολύτως φυσικής δύναμης και ορμής), αυτός που κατέστη αναξιοπαθών, έχει δικαίωμα να ζητήσει ατομική συνδρομή, να γίνει «δικαιούχος σε μέτρα φιλανθρωπίας».

Το καπιταλιστικό κράτος με γνώμονα την αναπαραγωγή του είναι υποχρεωμένο σε μικρή ή σε μεγάλη κλίμακα να λάβει μέτρα τέτοιου τύπου για να μην υπάρξουν μορφές κοινωνικής έκρηξης και για να «αποενοχοποιηθεί» και τον δικό του ρόλο ως εργαλείου της αποπτώχευσης και της καταστροφικής καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, της κατά τον Σουμπέτερ «δημιουργικής καταστροφής». Στον βαθμό που υπάρχει ακόμη μια δημοκρατική δημόσια σφαίρα, το καπιταλιστικό κράτος δεν μπορεί να φαίνεται ως «ανάληπτο». Οφείλει μαζί με το πλέγμα των εθελοντικών πρωτοβουλιών της «κοινωνίας των πολιτών» (ΜΚΟ, Εκκλησία, κανάλια, πολύ «γενναιόψυχοι» μονοπωλιακοί όμιλοι και λοιπά δεινά) αλλά και μαζί με το πλέγμα γνήσιων φιλοκοινωνικών και τίμια εθελοντικών δικτύων να παίζει ρόλο σε αυτήν την διαδικασία. Ακόμη και ο Πάπας του νεοφιλελευθερισμού, ο Χάγκεν, έχει μιλήσει θετικά για την φιλάνθρωπη συνδρομή, ως ηθικό χρέος της κοινωνίας και του κράτους.

Οι καλύτεροι διαχειριστές της εξατομίκευσης της φτώχειας μαζί με την συνδρομή στους «αναξιοπαθούντες» είναι οι κεντροαριστεροί, οι ήπιοι νεοφιλελεύθεροι ή, αν θέλετε, οι σοσιαλφιλελεύθεροι. Οι σοσιαλφιλελεύθεροι αναπτύσσουν εδώ και πολλά χρόνια μια στρατηγική «ένταξης» σε ατομική κλίμακα και «ανακούφισης» των φτωχών. Ιδίως χώρες όπως παλιότερα η Βρετανία του Μπλερ και πιο πρόσφατα η Βραζιλία της Ρούσεφ έχουν «αριστεύσει» σε αυτόν τον τομέα, όπως είχε επισημάνει και ο Α. Γκίντενς στο βιβλίο του για τον «Τρίτο Δρόμο». Έχουν προχωρήσει σε πολιτικές που αφενός μεν επιδοματοποιούν με τον ένα τρόπο ή τον άλλο τους «φτωχούς» ή τους «ακραία φτωχούς» και τους καταγράφουν και ελέγχουν με ακραίο τρόπο. Σε πολιτικές, επίσης, που εξαρτούν τις συνδρομές ή τα επιδόματα όλο και περισσότερο από μορφές σχεδόν καταναγκαστικής και απλήρωτης εργασίας (μια κλασική μορφή αυτού του πράγματος στην Ελλάδα είναι τα λεγόμενα «κοινοφελή προγράμματα» ή παλαιότερα τα stage κλπ). Με πρότυπο τις ΗΠΑ του Ομπάμα ή τα προγράμματα Harz στην Γερμανία, αναπτύσσεται μια στρατηγική που και διατηρεί τους άνεργους-«φτωχούς» εντός του δικτύου ασφαλείας και τους απομακρύνει από μορφές αυτοργάνωσης-διεκδίκησης-αγώνα (από αυτό που θα έπρεπε να είναι αλλά δεν είναι η «κοινωνική αλληλεγγύη» στην Ελλάδα) και διατηρεί κάποιες εργασιακές τους δεξιότητες αλλά και τους καθιστά πολύ επωφελείς για το ατομικό ή το συλλογικό καπιταλιστικό συμφέρον. Επίσης, συχνά τους εντάσσει στην λεγόμενη «κοινωνική οικονομία», η οποία -πλην κάποιων εξαιρέσεων- είναι μα ευφυής για το σύγχρονο κεφάλαιο μορφή συνεταιριστικού ή και μη συνεταιριστικού (απλώς κομπιναδόρικού) καπιταλισμού. Η στρατηγική επιδοματοποίηση-φιланθρωπία-καταναγκαστική εργασία δεν είναι μια στρατηγική που, έστω και κατ' ελάχιστο, έχει αντισυστημικό χαρακτήρα. Ακόμη και αν κάποια αφεντικά στην Ελλάδα ή αλλού τοποθετούνται πρακτικά υπέρ της φυσικής εξόντωσης των «φτωχών», τα αφεντικά αυτά δεν είναι οι καλύτεροι και οι πιο σώφρονες εκπρόσωποι της τάξης τους. Όπως και οι «όμιλοι φιλοπτώχων κυριών» στον 19^ο αιώνα έτσι και ο κοινωνικά ευαίσθητος νεοφιλελευθερισμός του 21^{ου} αιώνα συντελεί στην αναπαραγωγή του συστήματος αλλά και στην νομιμοποίησή του με πιο πρόσφορο τρόπο από την αδιαλλαξία. Ο μεγαλόψυχος ηγεμών ζει περισσότερο από τον εκδικητικό ηγεμόνα.

Εδώ μπορεί να τεθεί το ερώτημα αν η «ανθρωπιστική επίλυση» στην Ελλάδα είναι μέρος της σοσιαλφιλελεύθερης διαχείρισης της φτώχειας ή είναι κάτι το ριζοσπαστικότερο. Η απάντηση είναι: εξαρτάται. Στον βαθμό που τα άμεσα μέτρα για τους «φτωχούς» δεν μείνουν μόνα τους αλλά συνδυασθούν – σε αντίθεση με τα όρια που θέτει η Ε.Ε. και το ελληνικό κεφάλαιο- με μέτρα αλλαγής του ταξικού συσχετισμού δυνάμεων και με ένα συνολικό φιλεργατικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα, η «άμεση ανακούφιση» δεν θα καταστεί φιλανθρωπία. Τελείως αντίθετα, θα είναι καθαρή φιλελεύθερη φιλανθρωπία, αν τελικά παγιωθεί το μνημονιακό καθεστώς και αν συνεχιστεί η πολιτική που δομικά παράγει «φτωχούς» και «απελπισμένους» , για να τους «σώσει» μετά με την συνδρομή του ΣΚΑΙ και της Ιεράς Αρχιεπισκοπής. Επίσης, κρίσιμο ζήτημα είναι το αν οι αποκλεισμένοι από την παραγωγή και τον κοινωνικό πλούτο άνθρωποι ενθαρρύνονται να αυτοοργανωθούν και να διεκδικήσουν πράγματα ή αν νοούνται ως οι αποδέκτες της απόπειρας «ανθρωπιστικής επίλυσης». Από το αν θα υπάρξει πραγματικά – και όχι ως αντήχηση ενός ψέματος – μια φιλολαϊκή παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας, όπου οι άνθρωποι θα ζουν αξιοπρεπώς με μισθό, με συλλογικές κοινωνικές παροχές και με συλλογικά κοινωνικά δικαιώματα. Αυτή η ανασυγκρότηση έχει φανεί πια καθαρά ότι δεν χωράει στα όρια της ευρωζώνης και της Ε.Ε.

Θα ήθελα να επιμείνω λίγο παραπάνω στις λεγόμενες «ενεργητικές πολιτικές» για την φτώχεια και τον «κοινωνικό αποκλεισμό». Οι πολιτικές αυτές ωθούν σε μορφές σκληρής απόσπασης απόλυτης υπεραξίας,

δηλαδή υπεραξίας που προκύπτει από την εντατικοποίηση της εργασίας ή την αύξηση του εργάσιμου χρόνου. Η εργασία αυτή οριακά είναι εργασία δίχως δικαιώματα, καταναγκαστική εργασία και δουλική εργασία. Πολύ πριν από τον σύγχρονο ολοκληρωτικό καπιταλισμό, παρόμοια προγράμματα λάνσαρε με επιτυχία το «οικονομικό επιτελείο» του ναζισμού υπό τον τραπεζίτη Γιάλμαρ Σαχτ στα 1933-1936. Μεγάλα δημόσια έργα, όπως ιδίως οι Autobahnen (μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι), φτιάχτηκαν ουσιαστικά αμισθί από εκατομμύρια πρώην ανέργους και «φτωχούς» και ήδη τότε «υπερήφανους Γερμανούς εργάτες». Ίδιον της τότε προσπάθειας - που έχει πολλά κοινά με τις σύγχρονες «ενεργητικές πολιτικές» κατά της ανεργίας με πρότυπο τις ΗΠΑ - είναι όχι μόνο η *επιδοματοποίηση για σκληρή και σχεδόν απλήρωτη εργασία* αλλά και η πρόσδεση αυτών των «φτωχών» στο κράτος τους και κατά κάποιο τρόπο και σε έναν «δεξιό» ή «αριστερό» εθνικισμό, υπό την έννοια της «χαράς μέσα από την εργασία» και της «εθνικής υπερηφάνειας» σε βάρος της ταξικής υπερηφάνειας. Επίσης, η πρόσδεση σε «δίκτυα» ευπόρων κατά του αποκλεισμού, τα οποία συνεπάγονται και πόρους περισσότερο για τους διαμεσολαβητές παρά για τους «αποκλεισμένους». Σήμερα, τις πολιτικές αυτές δεν τις εφαρμόζει ο Σαχτ αλλά οι fans του πειράματος Ομπάμα ή του πειράματος Harz στην Γερμανία. Έχω την αίσθηση ότι η παρούσα κυβέρνηση, δυστυχώς, δεν έχει μεγάλη έλλειψη από στελέχη, ιδίως τεχνικά στελέχη, τέτοιων πεποιθήσεων με πρότυπο τις ΗΠΑ του Ομπάμα ή την Βραζιλία της Ρούσεφ, στελέχη που λατρεύουν τις «ενεργητικές πολιτικές» ή τον «εθελοντισμό των φτωχών». Αυτό, άλλωστε, είναι και το ζήτημα που κάνει τα πράγματα πιο ανησυχητικά εν όψει και των ορίων της συμφωνίας της 20 Φεβρουαρίου, η οποία συνεχώς «επιβεβαιώνεται» στο όνομα της αναγκαίας εισαγωγής σοσιαλφιλελεύθερων ή και κλασσικών νεοφιλελεύθερων «αντιμεταρρυθμίσεων».

Μια βασική διάσταση της μετάβασης από την αξιοπρεπή διαβίωση στην «αλληλεγγύη» και περαιτέρω στην κλασσική φιλανθρωπία είναι η *παροχή αγαθών ή υπηρεσιών σε είδος*. Δεν εννοώ εδώ την εθελοντική παροχή υπηρεσιών από άτομα ή συλλογικές κοινωνικές πρωτοβουλίες, οι οποίες γνήσια πιστεύουν σε κάποια μορφή αλληλεγγύης - αυτές τις «προσφορές» τις εκτιμώ ως κοινωνικά γνήσιες και χρήσιμες. Εννοώ την παροχή αγαθών στους «φτωχούς» από την πολιτεία είτε με άμεση μορφή σε είδος είτε με μορφή «εκπτώτικων κουπονιών». Ακόμη και αν αυτό είναι βραχυπρόθεσμα αναγκαίο και πρέπει τώρα να γίνει, η παγίωσή του, πέρα από την «πληβαιοποίηση» και το ρατσιστικό «ετικετάρισμα» των φτωχών, οδηγεί στην κοινωνική αναξιοπρέπεια και την κοινωνική καστοποίηση. Σε μια κοινωνία, η οποία λειτουργεί απολύτως αγοραία και εμπορευματικά, η παροχή του μισθού ή ακόμη και του επιδόματος σε χρήματα, ακόμη και αν η αξία της εργατικής δύναμης υπερβαίνει την πρακτική τιμή της, διασφαλίζει την προσωπική ανεξαρτησία και αυτοσεβασμό αυτού που τα λαμβάνει. Το να του παρέχεις μονίμως είδη επιβίωσης (π.χ. τρόφιμα, φάρμακα κλπ) ή κουπόνια που οδηγούν σε συγκεκριμένες κατηγορίες ειδών συνεπάγεται ότι τον κρίνεις «ανώριμο» να ορίσει τις ανάγκες του ή πάντως ότι επιλέγεις εσύ ποιες είναι ή θα είναι οι βασικές βιοτικές του ανάγκες. Μοιάζει με την παροχή τροφίμων σε έναν οπιομανή, για να μην πάνε τα τυχόν προσφερόμενα χρήματα στην αγορά οπιοειδών. Υπό την έννοια αυτήν, ο αποδέκτης των ειδών αυτών είναι πια ένας «παθητικός πολίτης», όπως θα έλεγαν τον 19^ο αιώνα ή ένας πολίτης χωρίς επιλογές. Το κράτος ή οι «φιλάνθρωπες ομάδες» και δίκτυα υποκαθιστούν το κοινωνικό κράτος και ακόμη περισσότερο υποκαθιστούν την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη και για αξιοπρεπή διαβίωση. Βεβαίως, η εθελοδοουλεία είναι κάτι καλύτερο από την πείνα. Αλλά, ας μην έχουμε την αυταπάτη ότι πρόκειται για κάτι καλύτερο από μια νεοφιλελεύθερη δικτατορία πάνω στις ανάγκες ή από ένα βήμα προς τον «κορπορατισμό των φτωχών». Ένα αντεπιχείρημα στα παραπάνω θα μπορούσε να είναι αυτό του ότι και το κοινωνικό κράτος παρέχει υπηρεσίες σε είδος και όχι σε χρήμα. Αυτό είναι ένα παράλογο και λαθεμένο επιχείρημα : οι παροχές σε είδος ως υπηρεσίες του κοινωνικού κράτους είναι υπηρεσίες που ήδη -πέρα από την συνεργατική και αλληλέγγυα μορφή τους- τις έχουμε πληρώσει σε χρήμα είτε υπό την έννοια των ασφαλιστικών εισφορών είτε υπό την έννοια της φορολόγησης. Άρα, δεν παίρνουμε σε καμία περίπτωση «εξαναγκαστικές» υπηρεσίες ή αγαθά σε είδος. Εκεί, άλλωστε, παρά τα όποια προβλήματά του (καταγραφή, έλεγχος, διαβάθμιση κλπ), διαφέρει το κεϋνσιανό κοινωνικό κράτος από την νεοφιλελεύθερη αγαθοεργία. Και εκεί ακριβώς δεν κατανοώ το «υπεραριστερό» επιχείρημα κατά του κλασσικού κεϋνσιανισμού: αν η βραχυπρόθεσμη χρήση του από την Αριστερά πάει μαζί με την αντικαπιταλιστική υπέρβασή του, πάει καλά. Αν η λογική του «χωρίς επιστροφή» συνεπάγεται ότι θα πάμε από το καθολικό κοινωνικό κράτος και τα κοινωνικά δικαιώματα στο μόνιμο «επιλεκτικό» κοινωνικό κράτος, δηλαδή στο άθροισμα επιδότηση της φτώχειας - καταναγκαστική «εθελοντική εργασία»-ετικετάρισμα-κρατική επαιτεία, αυτοί οι «ριζοσπάστες» δεν μου φαίνονται και πολύ αντineοφιλελεύθεροι. Δεν θέλουμε να

Βατικιώτης, Λ. Αυτοκινητόδρομοι και ιδιωτικά εργοστάσια απορριμμάτων στις προτεραιότητες των τοποτηρητών, Πριν, 4 Μαΐου 2013

Το έργο της Τασκ Φορς (Ομάδα Δράσης), που συστήθηκε τον Ιούλιο του 2011, είναι απλό και συγκεκριμένο. Έρχεται να καλύψει το κενό που δημιουργεί η απροθυμία της ελληνικής κοινωνίας, ακόμη και της δημόσιας διοίκησης, να αποδεχθούν και να εφαρμόσουν τα αντιλαϊκά μέτρα λιτότητας που ψηφίζει ο πολιτικός κόσμος με περισσή προθυμία, υπακούοντας σε κάθε απαίτηση της Τρόικας. Επειδή λοιπόν οι «επάνω» δεν μπορούν (πέρα από το να τα ψηφίσουν) και να τα επιβάλλουν κι οι «κάτω» δεν θέλουν να τα εφαρμόσουν, αναλαμβάνουν να ολοκληρώσουν το έργο οι ίδιες οι δυνάμεις κατοχής, ενδεδυμένες με την αμφίσηση των τεχνοκρατών. Μοναδική τους δε αποστολή η υλοποίηση μέχρι τέλους των νεοφιλελεύθερων μέτρων, δηλαδή χωρίς καθυστερήσεις και πολιτικούς συμβιβασμούς που συνήθως συνοδεύουν την εφαρμογή στην πράξη κάθε αντιδραστικής μεταρρύθμισης, με αποτέλεσμα πολλές φορές να καθίσταται κενό γράμμα ή σχεδόν κενό γράμμα. Όλα τα υπόλοιπα περί μεταφοράς τεχνογνωσίας είναι εύηχες πομπόλυγες λιμοκοντόρων και ευρωλιγούρηδων που καμουφλάρουν τον επαρχιωτισμό τους πίσω από την πλανητική αργκό του γιαιπισμού κι ως πραγματικό στόχο έχουν την απόκρυψη του απαράδεκτου νεοφιλελεύθερου περιεχομένου των τομών που συντελούνται και της εξ ίσου απαράδεκτης μεθόδου που ακολουθείται, δηλαδή της έξωθεν επιβολής, η οποία παραπέμπει σε τριτοκοσμικές μπανανίες της προπολεμικής περιόδου.

Το περιεχόμενο της τέταρτης έκθεσης της Τασκ Φορς που παρουσιάστηκε την Δευτέρα από τον Γκαουλάιτερ, Χορστ Ράιχενμπαχ, στις Βρυξέλλες και μεταδόθηκε μέσω κυκλώματος σε εκπροσώπους των Μέσων Ενημέρωσης στην Αθήνα, στα γραφεία της ΕΕ, δείχνει ξεκάθαρα την πολιτική κι όχι τεχνοκρατική ουσία της δράσης της. Πρόκειται για ένα συνεκτικό, δεσμευτικό και λεπτομερές πρόγραμμα νεοφιλελεύθερων ...εργασιών, που κανείς στην Ελλάδα δεν θα ήθελε (κι όχι δεν μπορούσε) να εκπονήσει...

Στην πρώτη θέση των προτεραιοτήτων βρίσκονται οι αλλαγές στο δημόσιο που έρχονται να διευκολύνουν την δρομολογούμενη απόλυση 15.000 δημοσίων υπαλλήλων, όπως ψηφίστηκε την Κυριακή 28 Απριλίου με το πολυνομοσχέδιο, κι ως μοναδικό στόχο έχει την μείωση των δημοσίων δαπανών, που θα επιτρέψει την αποπληρωμή του παράνομου κι απεχθούς δημόσιου χρέους. Ήδη, όπως δήλωσε στη συνέντευξη που ακολούθησε την παρουσίαση η ελληνίδα εκπρόσωπος των τοποτηρητών, Ζορζέτα Λάλη, τα νέα οργανογράμματα που έχει εκπονήσει η Τασκ Φορς για τα υπουργεία προβλέπουν μείωση των δομών (διευθύνσεις, γραμματείες, κ.λπ) κατά 30%, που αναπόδραστα θα οδηγήσουν σε εξ ίσου γενναίες μειώσεις προσωπικού. Το «καθαρήριο» έργο της Τασκ Φορς σύντομα θα επεκταθεί σε όλο τον δημόσιο τομέα, συμπεριλαμβάνοντας, για παράδειγμα, και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Προτεραιότητα για την Τασκ Φορς το επόμενο διάστημα έχει η παροχή, με κάθε τρόπο, διευκολύνσεων προς το κεφάλαιο. Ειδικότερα ξεχωρίζουν τα έργα στους αυτοκινητοδρόμους και τα ιδιωτικά εργοστάσια διαχείρισης απορριμμάτων, που είναι τα δύο νέα πεδία δόξας των κατασκευαστών, από τη στιγμή που σταμάτησαν τα μεγάλα έργα. Σε ό,τι αφορά μάλιστα τους αυτοκινητοδρόμους, τα οικονομικά σκάνδαλα δεν σταματούν με την συμφωνία που υπέγραψε το ελληνικό δημόσιο να καταβάλει στους κατασκευαστές 130 εκ. ευρώ, αναλαμβάνοντας έτσι το ίδιο την ευθύνη των καθυστερήσεων. Προϋπόθεση για να ξαναμπούν οι εργολάβοι στα έργα είναι το δημόσιο να βάλει ακόμη πιο βαθιά το χέρι στην τσέπη μας, οι κατασκευαστές δηλαδή να κάνουν νέες εφόδους στα δημόσια έσοδα. Αναφέρει κατά λέξη η έκθεση της Τασκ Φορς: «Καίριο στοιχείο της “νέας εκκίνησης”, που απαιτείται προκειμένου τα έργα να καταστούν οικονομικά βιώσιμα, είναι η συμφωνία μεταξύ κυβέρνησης και αναδόχων ότι το μερίδιο του κράτους από τα έσοδα κατά την φάση εκμετάλλευσης θα “ανακυκλώνεται” στα έργα, εάν απαιτείται, ώστε να εξυπηρετούνται χρέη και λειτουργικά έξοδα».

ιδιωτικών καναλιών της Ελλάδας να υποστηρίξουν με κάθε τρόπο την κυβερνητική απόφαση μέσα από τις ειδήσεις τους και τις ενημερωτικές εκπομπές. Δεν στάθηκαν όμως μόνον εκεί. Προσέφεραν όλα τα τεχνικά τους μέσα για να σβήσουν τη φωνή και την εικόνα της **ελεύθερης και ανοιχτής ΕΡΤ** που δεν σταμάτησε ποτέ να λειτουργεί, χάρις στην απόφαση των εργαζομένων να μην την αφήσουν να σιγήσει. **Τεχνικοί ιδιωτικών καναλιών συνόδευαν τις αστυνομικές δυνάμεις που έκαναν έφοδο στους πομπούς της ΕΡΤ** και αφού αρχικά τους έκλεισαν στη συνέχεια βοήθησαν στην εκπομπή ψηφιακού σήματος με μπάρες που μεταδιδόταν με τη βοήθεια **δύο ιδιωτικών φορέων, του ΟΤΕ και της Digea.**

Ο κόσμος αναρωτιόταν **τι σχέση μπορούν να έχουν αυτοί οι ιδιωτικοί φορείς με το κλείσιμο της ΕΡΤ.** Η αλήθεια είναι ότι όχι μόνον έχουν σχέση, **αλλά συμμετείχαν ενεργά, ιδιαίτερα η Digea,** σε ένα σχέδιο της κυβέρνησης για ολοκληρωτικό έλεγχο του τηλεοπτικού χώρου, όπως αυτός θα διαμορφωθεί στη νέα ψηφιακή εποχή.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η DIGEA;

Η Digea είναι μία **εταιρεία που προσφέρει υπηρεσίες ψηφιακής κωδικοποίησης και εκπομπής στην επίγεια ψηφιακή τηλεόραση (Πάροχος Δικτύου) και έχει λάβει σχετική άδεια από την ΕΕΤΤ** (Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων) μόνον για την πρώτη φάση της μετάβασης στην ψηφιακή τηλεόραση που αφορά 23 σημεία εκπομπής ανά την Ελλάδα. Παρά το γεγονός ότι τόσο η ευρωπαϊκή νομοθεσία αλλά και η ελληνική (**νόμος 3592/2007**) απαγορεύει ένας πάροχος δικτύου να είναι και πάροχος περιεχομένου (δηλαδή τηλεοπτικός σταθμός), για να μην έχει δυνατότητα να κατακτήσει δεσπόζουσα θέση στην τηλεοπτική αγορά, **η Digea αποτελεί μία κοινοπραξία 6 μεγάλων ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών που έχουν ίσα μερίδια ο καθένας.** Ιδιοκτήτες των σταθμών αυτών είναι ισχυροί παράγοντες της ελληνικής οικονομίας που σχετίζονται με τη βιομηχανία των κατασκευών, το εφοπλιστικό κεφάλαιο και την ιδιοκτησία συγκροτημάτων των media. Έχουν κατηγορηθεί στο παρελθόν ακόμα και από **πρωθυπουργούς της χώρας ότι χρησιμοποιούν τη δύναμη των συγκροτημάτων media που κατέχουν για να διαπλέκονται με την πολιτική εξουσία και να προσκομίζουν οφέλη στις άλλες δραστηριότητές τους.** Όλες οι μέχρι σήμερα κυβερνήσεις, παρά τις αρχικές τους εξαγγελίες για αποδέσμευση από τον εναγκαλισμό των καναλαρχών, **κατέληξαν να συμμαχήσουν μαζί τους με αντάλλαγμα τη σκανδαλώδη υποστήριξη της εκάστοτε κυβερνητικής πολιτικής, από τα κανάλια τους.**

Οι υπόλοιπες 6 συχνότητες (4 εθνικής και 2 περιφερειακής εμβέλειας) είναι εκείνες για τις οποίες θα γίνει η δημοπρασία από την οποία το κράτος υποτίθεται ότι επιδιώκει να προσκομίσει το μέγιστο δυνατό οικονομικό όφελος για την εκμίσθωσή τους σε ιδιωτικές εταιρείες για μια περίοδο 15 ετών, με διεθνή πλειοδοτικό διαγωνισμό.

Ως εδώ θα ήταν όλα καλά εκτός από τη μείωση των συχνοτήτων της EPT **από τρεις σε δύο**.

ΟΙ «ΥΠΟΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ» ΑΙΦΝΙΔΙΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Το γεγονός ότι η EPT δεν επρόκειτο να πάρει μέρος στον διαγωνισμό δεν σημαίνει ότι δεν έπρεπε να πάρει μέρος στη διαβούλευση. Αντιθέτως, η EPT ήταν ο απολύτως αρμόδιος φορέας που θα υποστήριζε το δημόσιο συμφέρον στην προκειμένη περίπτωση. Η αιφνίδια απόφαση να κλείσει, την εμπόδισε να διατυπώσει τις απόψεις της ακόμα και κατά της μείωσης του αριθμού των συχνοτήτων που της αποδίδονται υπέρ των ιδιωτικών παρόχων δικτύου. Το δε σχέδιο του διαδόχου σχήματος της EPT, όπως έχει διατυπωθεί από την κυβέρνηση (ένα μόνον τηλεοπτικό κανάλι) προδιαθέτει για περαιτέρω μείωση των συχνοτήτων του δημόσιου φορέα σε μία και πάλι υπέρ των ιδιωτών. Ικανοποιεί δε απολύτως το διαρκές αίτημα των ιδιωτικών καναλιών για τεχνολογική οπισθοδρόμηση του δημόσιου φορέα εξαφανίζοντας από τον τηλεοπτικό χάρτη το κανάλι High Definition (EPT HD) που τόσο μίσησαν και πολέμησαν αντίθετα με τους τηλεθεατές που το υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό.

ΟΙ ΥΠΟΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ «ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ»

Μία περίεργη «παράλειψη» στις προδιαγραφές δημιουργεί ένα πρωθύστερο σχήμα και εξασφαλίζει ευθύς εξ αρχής τη βεβαιότητα στην Digea ότι θα είναι ο νικητής του διαγωνισμού. Πρόκειται για το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στον κόσμο που προκηρύσσεται δημοπρασία για να αδειοδοτηθεί ο πάροχος δικτύου (που θα προσφέρει τεχνικές υπηρεσίες εκπομπής), χωρίς να έχουν αδειοδοτηθεί προηγουμένως οι πελάτες του, δηλαδή οι πάροχοι περιεχομένου (οι τηλεοπτικοί σταθμοί). Οποιαδήποτε σοβαρή εταιρεία ήθελε να επενδύσει στη χώρα μας, θα έπρεπε να αγοράσει τις συχνότητες από την πολιτεία με σκοπό να τις μεταπωλήσει σε τηλεοπτικούς σταθμούς. Το πρόβλημα όμως είναι ότι δεν θα έβρισκε σήμερα ούτε έναν νόμιμο πελάτη. Και όχι μόνον αυτό. Θα έβρισκε απέναντί της έναν ανταγωνιστή, η εταιρεία του οποίου θα απαρτιζόταν από τους 6 μεγαλύτερους πελάτες της.

Έχουν ακούσει οι συντάκτες των προδιαγραφών ποτέ την έννοια του αθέμιτου ανταγωνισμού;

Μάλλον όχι. Ελπίζουμε πάντως να μην αγνοήσουν την πλειονότητα των απαντήσεων στην διαβούλευση που εντοπίζουν την περίεργη παράλειψη και ζητούν να υπάρξει ασυμβίβαστο της διπλής ιδιότητας παρόχου δικτύου και παρόχου περιεχομένου.

ΑΣ ΒΕΒΑΙΩΘΟΥΜΕ ΟΤΙ ΔΕΝ ΘΑ ΕΧΟΥΜΕ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗ

Τα εμπόδια συμμετοχής άλλης εταιρείας όμως δεν σταματούν εδώ. Στις προδιαγραφές υπάρχει ένα χρονοδιάγραμμα εγκατάστασης πομπών σε 156 κέντρα εκπομπής (σελ. 45 – 49), όπου απαιτείται να εγκατασταθούν από τον πάροχο δικτύου 5 πομποί ανά κέντρο, δηλαδή συνολικά 780 πομποί. Το χρονοδιάγραμμα αυτό πρέπει να υλοποιηθεί με απώτατη ημερομηνία έναρξης την 30η Σεπτεμβρίου 2013 και ημερομηνία λήξης την 30η Σεπτεμβρίου 2014. Στον ίδιο χρόνο θα πρέπει να υπάρξει αδειοδότηση των κεραιοσυστημάτων στα 156 κέντρα εκπομπής, διαδικασία εξαιρετικά χρονοβόρα. Ειδικά για νέους παρόχους επιφυλλάσσει και πρόσθετα εμπόδια. Οφείλουν εντός 3 μηνών από τη χορήγηση της άδειας να έχουν αναπτύξει δίκτυο σε όλα τα κέντρα εκπομπής που έχει παρουσία η EPT (σελ. 43).

Απόκλιση από το χρονοδιάγραμμα δεν επιτρέπεται.

Ας φανταστούμε λοιπόν μια υποθετική εταιρεία που θέλει να πάρει μέρος στον διαγωνισμό που προκηρύσσεται στις 30 Ιουνίου. Υπολογίζει ότι θα έχει ένα θετικό αποτέλεσμα μετά την αξιολόγηση στην καλύτερη περίπτωση στα τέλη Αυγούστου.

Θα πρέπει μέσα σε έναν μήνα να έχει παραγγείλει και παραλάβει 780 πομπούς, να έχει αδειοδοτήσει 156 κεραιοσυστήματα, να έχει δημιουργήσει συνεργεία που θα στήσουν σε ένα έτος 780 πομπούς κ.λπ.

Δυστυχώς, οποιαδήποτε σοβαρή εταιρεία γνωρίζει ότι αυτά μπορούν να γίνουν μόνον από κάποιους που είναι βέβαιοι εκ των προτέρων ότι θα κερδίσουν τον διαγωνισμό και θα έχουν προετοιμαστεί κατάλληλα και έγκαιρα γι' αυτό.

Το **κλείσιμο της EPT** εξασφαλίζει την αδυναμία της να ανταποκριθεί σε ένα τέτοιο χρονοδιάγραμμα που απαιτεί προετοιμασία. Έτσι βγαίνει και η EPT ή το διάδοχό της σχήμα από το παιχνίδι των συχνοτήτων και παραδίδονται και οι δικές της συχνότητες και το δίκτυό της στους ιδιώτες.

Επισημαίνουμε, ότι οι μόνες εταιρείες που ζήτησαν να είναι εμπιστευτικές οι απαντήσεις στη διαβούλευση και δεν δημοσιεύτηκε το περιεχόμενό τους, ήταν η **Digea και ο OTE (Deutsche Telekom)**. Πρόκειται για τις δύο εταιρείες που βοηθούν αδιαφανώς την Κυβέρνηση να εκπέμπει μπάρες (μέχρι στιγμής) ως αντίπαλον δέος στην ανοιχτή EPT. Ίσως να είναι ένας καλός αρραβώνας για κοινή κάθοδο στη δημοπρασία.

ΑΣ ΣΙΓΟΥΡΕΨΟΥΜΕ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΜΕ ΜΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Στη σελ. 71 των προδιαγραφών τοποθετούνται τα κριτήρια προεπιλογής για τη συμμετοχή. Τα δύο πρώτα είναι σωστά (οικονομική και τεχνική επάρκεια). **Το τρίτο όμως;**

«Ικανότητα διαχείρισης της διαδικασίας μετάβασης και δυνατότητας ενημέρωσης του κοινού»

Θέτει δηλαδή ως κριτήριο βάσει του οποίου μπορεί να αποκλείσει έναν συμμετέχοντα (ιδίως από την Ελλάδα) το marketing στην ψηφιακή μετάβαση, δηλαδή το γνωστό διαφημιστικό της οικογένειας Κλικλίκου, αποκλειστικής κυριότητας της Digea. Όλες οι άλλες εταιρείες αποκλείονται, λες και δεν μπορούν να σχεδιάσουν μια άλλη επικοινωνιακή καμπάνια.

ΤΑ ΘΕΛΟΥΜΕ ΟΜΩΣ ΟΛΑ...

Τώρα που ξέρουμε ότι είναι δικό μας το δίκτυο ας φροντίσουμε να πάρουμε όλες τις συχνότητες αντί να μοιραστούν σε περισσότερους.

Ο συντάκτης των προδιαγραφών φροντίζει για αυτό:

Στις σελίδες 60 – 64, αναπτύσσεται μια λογική που εν ολίγοις λέει τα εξής:

Αν το κόστος που θα απαιτηθεί για τον εξοπλισμό μιας συχνότητας είναι a και οι 4 συχνότητες αποδοθούν σε 4 διαφορετικούς παρόχους, τότε το συνολικό κόστος θα είναι $4a$. Αν όμως αποδοθούν σε έναν πάροχο, λόγω μαζικών παραγγελιών, θα είναι πολύ μικρότερο ($2,2a$).

Σωστή σκέψη, που αποτελεί και το βασικότερο επιχείρημα των μονοπωλίων. Με τη διαφορά ότι το επιχείρημα αυτό μπορεί να προβάλλεται από την πλευρά του αγοραστή και όχι από την πλευρά του πωλητή (του δημοσίου δηλαδή) που θα έπρεπε να ενδιαφέρεται να προσκομίσει το μέγιστο δυνατό οικονομικό όφελος από την ανάπτυξη υγιούς ανταγωνισμού.

Η σκέψη αναπτύσσεται έτι περαιτέρω και προκρίνει τελικώς να δοθούν 5 συχνότητες στον ανάδοχο (4 εθνικής εμβέλειας και 1 περιφερειακής). Στην περίπτωση δε που στην υπολειπόμενη μία περιφερειακής εμβέλειας που θα προκηρυχθεί, καταλήξει ο διαγωνισμός να είναι άγονος, τότε αποδίδεται και η συχνότητα αυτή ως δώρο στον ανάδοχο των υπόλοιπων συχνοτήτων με την τιμή εκκίνησης (και όχι την τιμή προσφοράς του). Έχουμε λοιπόν το απόλυτο μονοπώλιο.

Ίσως γι' αυτό η Ένωση Περιφερειακών Καναλιών εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία **καταγγέλλει τον έμμεσο οικονομικό εξαναγκασμό** ώστε να κλείσουν όλα τα περιφερειακά κανάλια και την παράδοση των συχνοτήτων στην Digea, μετά την κατάργηση της EPT.

ΟΙ ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ

Τώρα που εξασφαλίστηκε ο μονοπωλιακός έλεγχος των συχνοτήτων, θα πρέπει να μειωθούν και οι δαπάνες του γνωστού αναδόχου. Η εκτιμώμενη πληθυσμιακή κάλυψη από τα 156 κέντρα εκπομπής εκτιμάται στο 96,2 %. Τι γίνεται λοιπόν με το υπόλοιπο ποσοστό του πληθυσμού, όπου μπορεί να απαιτηθούν άλλα 300 σημεία εκπομπής με μικρούς αναμεταδότες; Ποιος θα πληρώσει αυτό το κόστος που θα έπρεπε να βαρύνει τον ανάδοχο;

Η συνταγή είναι γνωστή και έχει εφαρμοστεί κατά κόρον τα τελευταία χρόνια: Μετακυλίσουμε το κόστος που έπρεπε να πληρώσει ο ιδιώτης ανάδοχος (Digea) στον πολίτη. Στη σελίδα 43 των προδιαγραφών αναφέρεται ότι ο ανάδοχος οφείλει να συνεργάζεται με Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης οι οποίοι θα προτίθενται να αναλάβουν το κόστος των αναγκαίων αναμεταδοτών! Σε άλλο δε σημείο, υποχρεώνει την EPT να προσφέρει τους ιστούς των κεραιοσυστημάτων της για υποχρεωτική συνεγκατάσταση με τον ιδιώτη ανάδοχο!

ΡΕΚΒΙΗΜ...

Προς τι όλα αυτά θα αναρωτηθεί κανείς;

Είναι γνωστή η στήριξη που έχουν προσφέρει οι μέτοχοι της Digea σε όλες τις κυβερνήσεις και τις

Το έωλο επιχείρημα που προβάλλουν είναι η δήθεν ανάπτυξη της χώρας και η δήθεν προσέλκυση επενδύσεων που θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας. Σε αυτό το κεντρικό επιχείρημα προστίθενται και άλλα μικροκομματικής και πελατειακής λογικής αφού σε κάθε παράγραφο των άρθρων που έχουν ψηφιστεί, μεμονωμένα άτομα και ομάδες συμφερόντων πολιτών βλέπουν την υπόθεσή τους να λύνεται κατά παράβαση του Συντάγματος και της κοινής λογικής.

Η λεηλασία στα δάση και τις δασικές εκτάσεις δρομολογήθηκε μέσα από τουλάχιστον 6 νομοθετικές ρυθμίσεις ενώ το τελειωτικό χτύπημα δίνεται με το τελευταίο σχέδιο νόμου που κατέθεσε το ΥΠΕΚΑ στη Βουλή αλλά και με την πρόταση για την αναθεώρηση του Συντάγματος που παρουσίασε η Νέα Δημοκρατία.

Πρόταση αναθεώρησης που συμπεριλαμβάνει τη δραματική αλλαγή των προβλέψεων των άρθρων 24 και 117 προκειμένου να πέσει και το τελευταίο οχυρό προστασίας.

Το «Π» παρουσιάζει συγκεντρωτικά τις αλλαγές στη νομοθεσία για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις που έχουν ψηφιστεί τα χρόνια του μνημονίου, το νέο εκτρωματικό σχέδιο νόμου του ΥΠΕΚΑ καθώς και τις προτάσεις της Ν.Δ. για την επί τα χείρω αλλαγή του Συντάγματος όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και του συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας.

Μια θλιβερή καταγραφή της καταστροφής, που έγινε με την πολύτιμη βοήθεια του WWF Ελλάς και της άκρως κατατοπιστικής 10ης Έκθεσής του για την περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα.

Τα νομοθετήματα που ξεπατώνουν τα δάση

Η ξεθεμελίωση της δασικής νομοθεσίας άρχισε με χειρουργικό τρόπο από το 2012 με διατάξεις που εισχωρούσαν σχεδόν σε κάθε σχέδιο νόμου του ΥΠΕΚΑ, του υπουργείου Ανάπτυξης και του υπουργείου Τουρισμού. Διατάξεις αποσπασματικές, που έδιναν όμως την εικόνα του μέλλοντός μας, μια εικόνα που διατυπώθηκε σαφέστατα αργότερα σε νομοθετήματα που αφορούσαν αποκλειστικά το ξεπάτωμα δασών και δασικών εκτάσεων.

Όπως επισήμανε στο «Π» η Θεοδότη Νάντσου, υπεύθυνη περιβαλλοντικής πολιτικής του WWF Ελλάς, «από τότε που η Ελλάδα μπήκε και επίσημα σε περίοδο κρίσης, το περιβάλλον αντιμετωπίζεται σαν περιττή πολυτέλεια, τόσο σε κυβερνητικό όσο και συνολικά σε κοινοβουλευτικό επίπεδο».

Συνεχείς νομιμοποιήσεις αυθαιρέτων και περιβαλλοντικών εγκλημάτων, φωτογραφικές τακτοποιήσεις συγκεκριμένων συμφερόντων, πάγια αγνόηση των αποφάσεων της Δικαιοσύνης, αποψίλωση σημαντικών διαδικασιών περιβαλλοντικού ελέγχου, άλωση ακόμα και των εθνικών πάρκων με ειδικές διατάξεις βολέματος “ημετέρων” ευνοημένων. Όλα αυτά, με πρόσχημα την ανάγκη για είσπραξη εσόδων και την τόνωση της οικονομίας.

Όλα αυτά όμως φέρνουν ως μόνο αποτέλεσμα τη διάχυτη πλέον ανασφάλεια δικαίου, υποβαθμίζουν το επιχειρηματικό περιβάλλον συνολικά, επιβραβεύουν μόνο την παρανομία και όχι την ευθύνη και τη νομιμότητα, και βέβαια βάζουν το περιβάλλον, που αποτελεί κοινό συμφέρον όλων, σε τελευταία μοίρα».

Μια από τις πρώτες προσπάθειες για δραστικές αλλαγές στο καθεστώς προστασίας των δασών στο όνομα της εξυπηρέτησης επενδυτικών συμφερόντων έγινε το 2012, όταν ο τότε υπουργός ΠΕΚΑ Γιώργος Παπακωνσταντίνου παρουσίασε το σχέδιο νόμου για την «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος». Στο σχέδιο νόμου και κάτω από τον γενικό τίτλο «Ρύθμιση Θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» ψηφίστηκαν ρυθμίσεις όπως:

- Η κατάργηση της προβλεπόμενης υποχρέωσης για έκδοση άδειας επέμβασης από τις δασικές υπηρεσίες για έργα και δραστηριότητες εντός των δασικών οικοσυστημάτων.
- Η υποχρέωση των δασικών υπηρεσιών να εξετάζουν κατά προτεραιότητα – να αποχαρακτηρίζουν επί της ουσίας – δασικές εκτάσεις επί των οποίων σχεδιάζεται η ανάπτυξη μεγάλων επενδύσεων.

Τις προβλέψεις αυτές ακολούθησε «καταιγίδα» ρυθμίσεων που στόχο είχαν την αλλαγή της νομοθεσίας, την αδρανοποίηση των δασαρχείων και γενικότερα των δασικών υπηρεσιών και επί της ουσίας την κατάργηση των δασικών χαρτών. Αλλαγές σαρωτικές, όπως επισημαίνει το WWF Ελλάς στη 10η Έκθεσή του, και συγκεκριμένα:

Ειδικό Χωροταξικό για τον Τουρισμό (2013)

- Με το σχέδιο δόθηκε σαφής κατεύθυνση για τη χωροθέτηση μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων, με ελάχιστες πρόνοιες περιβαλλοντικής προστασίας, ακόμα και μέσα σε προστατευόμενες περιοχές, δίχως να τεκμηριώνεται η ανάγκη ή ακόμα και η πραγματική ζήτηση για τέτοιες εγκαταστάσεις σε αδόμητο φυσικό χώρο.

- Διευκολύνεται η επιβάρυνση με μεγάλες τουριστικές μονάδες των νησίδων εκτάσεως άνω των 300 στρεμμάτων που δεν καλύπτονται από ειδικό καθεστώς προστασίας, πολλές από τις οποίες είναι εξαιρετικής οικολογικής σημασίας και είναι ενταγμένες στο Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών Natura 2000.

- Επιτρέπεται η χωροθέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων σε περιοχές Natura 2000, με παράκαμψη των προβλεπόμενων από τον νόμο σχεδίων διαχείρισης, των οποίων η ολοκλήρωση καθυστερεί αδικαιολόγητα.

Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας (2013)

Με το άρθρο 82 τροποποιείται ο δασικός νόμος 998/1979 και προβλέπεται σκανδαλώδης ρύθμιση για κατ' εξαίρεση παραχώρηση τμημάτων αλσών ή πάρκων στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, καθώς και η αλλαγή χρήσης των τμημάτων αυτών, για την επέκταση ή δημιουργία νέων αθλητικών εγκαταστάσεων.

Νόμος 4179 (2013)

Φέρει τον τίτλο «Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τουρισμό, αναδιάρθρωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις».

Στις πλέον ανησυχητικές προβλέψεις, αυτή για τους οργανωμένους υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων, όπου αναφέρεται: «Στα γήπεδα εκμετάλλευσης των οργανωμένων υποδοχέων επιτρέπεται να περιλαμβάνονται και εκτάσεις που υπάγονται σε ειδικά καθεστώτα προστασίας, όπως ιδίως χώροι αρχαιολογικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος, δάση και δασικές εκτάσεις, καθώς και περιοχές υπαγόμενες στο εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών».

Τροπολογία για βοσκοτόπια (5 Μαΐου 2014)

Με μια τροπολογία που ψηφίστηκε τα μαύρα μεσάνυχτα, αποχακτήρισαν 55 εκατομμύρια στρέμματα δάσους, τα οποία βαφτίστηκαν βοσκοτόπια, με προσχήματα την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και τον κίνδυνο να χαθούν κονδύλια από το κοινοτικό σύστημα ενίσχυσης μετά τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Με την τροπολογία «απελευθερώθηκε» και μεγάλο μέρος της εκκλησιαστικής περιουσίας αφού κάπου 750.000 στρέμματα δασικής γης που ανήκουν στην Εκκλησία χρησιμοποιούνται ως βοσκότοποι.

«Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας» Ν. 4280/2014

Το σχέδιο νόμου παρά τις σφοδρές αντιδράσεις ψηφίστηκε στις 5 Αυγούστου και προβλέπει ότι στα δάση και τις δασικές εκτάσεις της χώρας μπορούν να κτίζονται τα πάντα και συγκεκριμένα:

- Οργανωμένοι υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων, ξενοδοχειακά καταλύματα 4 και 5 αστέρων, μονάδες ιαματικής θεραπείας, γήπεδα γκολφ, κέντρα ιαματικού τουρισμού κ.λπ.

- Επιτρέπεται η δημιουργία σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων μέσα σε ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις.
- Δεν κηρύσσονται αναδασωτέες έπειτα από πυρκαγιά οι λατομικές ζώνες, προκειμένου να συνεχίσει απρόσκοπτα η λειτουργία τους, καθώς είχε ήδη συντελεστεί νόμιμη αλλαγή χρήσης!
- Όσοι έχουν λατομεία ή μεταλλεία εντός δασών και δασικών εκτάσεων μπορούν να δηλώσουν αδυναμία αποκατάστασης του τοπίου που κατέστρεψαν (σ.σ.: γιατί η αποκατάσταση χρειάζεται περιβαλλοντική μελέτη και να βάλουν το χέρι βαθιά στην τσέπη) και αντί της αποκατάστασης να αναδασώσουν μια άλλη περιοχή έπειτα από υπόδειξη της δασικής υπηρεσίας!
- Εκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα που πριν από το Σύνταγμα του 1975 είχαν εκχερσωθεί, χαρακτηρίζονται αγροτικές εκτάσεις και αντί τιμήματος μπορούν να εξαγοραστούν ακόμα και από μη κατ' επάγγελμα αγρότες.
- ομιμοποιούνται οικισμοί που οριοθετήθηκαν εντός δασών και δασικών εκτάσεων μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1975 και πριν από την εφαρμογή του Ν. 998 για τα δάση.

«Πράξεις εισφοράς σε γη και σε χρήμα - Ρυμοτομικές απαλλοτριώσεις και άλλες διατάξεις» (2014)

Το υπό συζήτηση σχέδιο νόμου, τέσσερις μήνες μετά την ψήφιση του δασοκτόνου νόμου, περιέχει και νέες καταστροφικές διατάξεις και συγκεκριμένα:

- Διευκολύνονται οι αποχαρκτηρισμοί δασών και δασικών εκτάσεων, και μάλιστα με αναδρομική ισχύ.
- Καταργείται η υποχρέωση αναδάσωσης καμένου ή άλλως κατεστραμμένου δάσους και δασικής έκτασης, αν μέσα σε μία πενταετία «αποδεικνύεται το ανέφικτον της πραγματοποιήσεως της αναδασώσεως».
- Νομιμοποιούνται πρόσφατες (μέχρι το 2007) παράνομες εκχερσώσεις φρυγανικών και άλλων δασικών εκτάσεων, αντί ενός ανταλλάγματος που το ΥΠΕΚΑ επέλεξε να ονομάσει «περιβαλλοντικό ισοζύγιο».
- Νομιμοποιούνται και αυθαίρετες εγκαταστάσεις κέντρων περιβαλλοντικής ενημέρωσης, ναοί και «εγκαταστάσεις πολιτιστικού χαρακτήρα» (γιατί όχι, ακόμα και κέντρα διασκέδασης).
- Επιτρέπεται η επέκταση λατομείων ακόμα και σε αναδασωτέες εκτάσεις, σε περιφέρειες όπου εκτελούνται μεγάλα έργα και δεν έχουν καθοριστεί λατομικές ζώνες.
- Αποχαρκτηρίζεται οριστικά και διευκολύνεται η παραχώρηση της κυριότητας εκτάσεων που απώλεσαν τον δασικό τους χαρακτήρα πριν από το 1975, με υποτυπωδώς νομιμοφανείς διαδικασίες, ακόμα και αν είναι δυνατή η αναδάσωσή τους.

Ανάπτυξη: Το άλλο με τον Τοτό!

Το κυβερνητικό επιχείρημα για όλες αυτές τις εκτρωματικές νομοθετικές παρεμβάσεις είναι η πάταξη της γραφειοκρατίας (!), η διευκόλυνση των επενδύσεων και το άνοιγμα των λεωφόρων της ανάπτυξης! Γιατί η κυβερνητική λογική θεωρεί ότι οι νόμοι για την προστασία των δασών είναι περιττοί αφού θέτουν απαγορεύσεις στην εκτέλεση μεγάλων σχεδίων πρόθυμων επενδυτών που θέλουν να συμβάλουν στη σωτηρία της χώρας. Μια λογική εντελώς ξεπερασμένη και αδιέξοδη που οδηγεί στην περιβαλλοντική πτώχευση της χώρας και στη δραματική οπισθοδρόμησή της.

Όπως μας υπογράμμισε η Θεοδότη Νάντσου, «η επιδρομή στα φυσικά θησαυροφυλάκια της χώρας, για παράδειγμα τα δάση, τα εθνικά πάρκα και την παράκτια ζώνη, δεν δίνει αναπτυξιακή διέξοδο, αλλά πιστοποιεί ότι αγνοούμε το κύριο πλεονέκτημα της χώρας: το φυσικό περιβάλλον.

Ένα παράδειγμα είναι το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που προωθεί το υπουργείο Τουρισμού: ενώ όλες οι έρευνες του Ευρωβαρόμετρου δείχνουν ξεκάθαρα ότι νούμερο ένα λόγος επιλογής τουριστικού προορισμού και επιστροφής σε αυτόν είναι τα φυσικά κάλλη, εντούτοις η Ελλάδα προωθεί και επιδοτεί μεγάλες τουριστικές εγκαταστάσεις παντού και δίχως περιβαλλοντική έγνοια. Ξέρουμε λοιπόν καλά ότι το σημερινό μοντέλο δεν φέρνει ανάπτυξη».

Η υπεύθυνη περιβαλλοντικής πολιτικής του WWF Ελλάς επισημαίνει ότι η κρίση θα ήταν μια πρώτη τάξης ευκαιρία, ώστε να τεθούν σε δημόσια συζήτηση οι πραγματικές αναπτυξιακές προκλήσεις και να αναζητηθεί ένα βιώσιμα αναπτυξιακό πλαίσιο που θα τύχει της ευρύτερης κοινωνικής κατανόησης και αποδοχής. «Το δίλημμα “όπου γης και οικοδομή ή οικονομική καταστροφή” δεν το δεχόμαστε, επειδή είναι πια ξεκάθαρο πως ο δρόμος για μια ζωντανή ελληνική οικονομία περνάει μέσα από τη διατήρηση του φυσικού μας πλούτου και όχι την καταστροφή του».

Η κρίση θα έπρεπε να ιδωθεί από όλους, σημειώνει η Θεοδότα Νάντσου, σαν ευκαιρία για να κάνουμε επιτέλους ως κοινωνία εκείνο τον διάλογο για την ανάπτυξη που ποτέ δεν ξεκίνησε.

Και στην ούγια... ΤΑΙΠΕΔ

Στη 10η Έκθεσή του για την περιβαλλοντική νομοθεσία, το WWF Ελλάς επισημαίνει την άκρως ανησυχητική εξέλιξη που αφορά τη συνολική υποβάθμιση του φυσικού κεφαλαίου της χώρας και συνδέεται με το ΤΑΙΠΕΔ. Και αυτό γιατί εκτάσεις που στο σύνολό τους ή τμήμα τους διέπεται από ειδικές προστατευτικές διατάξεις έχουν μεταβιβαστεί και περιέχονται στο Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου.

Όπως υπογραμμίζει η διεθνής περιβαλλοντική οργάνωση, συχνά στο υλικό προώθησης των ακινήτων για αξιοποίηση δεν αναφέρεται το καθεστώς προστασίας και οι ειδικές διατάξεις που τα διέπουν. «Αντίθετα, διαφαίνεται ότι διοικητικά και τεχνικά εμπόδια και περιορισμοί μπορούν να αρθούν, δίνοντας την εντύπωση ότι υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής του προστατευτικού καθεστώτος της περιοχής, παρά το γεγονός ότι το ΤΑΙΠΕΔ ισχυρίζεται ότι λαμβάνει το καθεστώς υπόψη του».

Σε επιστολή που απέστειλε το WWF Ελλάς στη διοίκηση του ΤΑΙΠΕΔ υπέδειξε κάποιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις – για παράδειγμα νησιωτικούς υγροτόπους που διέπονται από ειδικό καθεστώς προστασίας, όπως είναι η περιοχή Αγερσανί - Λίμνη Αλυκής Νάξου, δυο περιοχές στη Μήλο καθώς και περιοχές που είναι ενταγμένες στις ζώνες προστασίας του Εθνικού Πάρκου Υγροτόπων Κοτυχίου και Στροφυλιάς.

«Κουρέλι» και το Σύνταγμα!

Η πρόταση της Νέας Δημοκρατίας για την αναθεώρηση του Συντάγματος περιλαμβάνει και τα άρθρα 24 και 117. Όσον αφορά το πρώτο, η διατύπωση που προτείνεται ανοίγει, σύμφωνα με στελέχη της δασικής υπηρεσίας, τον δρόμο για την αλλαγή του χαρακτήρα σχεδόν του συνόλου των δασικών εκτάσεων της χώρας.

Και αυτό γιατί προτείνεται η υπαγωγή των δασικών εκτάσεων στην ίδια ρύθμιση μ' εκείνη των περιπτώσεων χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού της χώρας, όπως προσδιορίζονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 24, η οποία αναφέρεται στη χωροταξική αναδιάρθρωση, την πολεοδόμηση και επέκταση των πόλεων και των οικιστικών.

Έτσι, η Ν.Δ. προτείνει όλες οι δασικές εκτάσεις να ενταχθούν στις προβλέψεις της παραγράφου 2 του άρθρου 24 «ώστε σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις να θεωρείται μεν δεδομένη η συνδρομή δημόσιου συμφέροντος, αλλά να επιτρέπεται η μεταβολή του προορισμού των δασικών εκτάσεων μόνο με την ταυτόχρονη διασφάλιση όρων καλύτερης διαβίωσης»!

Παράλληλα προτείνεται «η περαιτέρω προστασία εκτάσεων, εφόσον αυτές ήταν αναμφισβητήτως δάση ή δασικές εκτάσεις κατά την 11η Ιουνίου 1975, οπότε και τέθηκε σε ισχύ το Σύνταγμά μας». Το χρονικό

Χατζηστεφάνου, Α. Φιλανθρωπία: Μην ταΐζετε τους φτωχούς, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 28 Δεκ. 2013

Όταν δίνω φαγητό στους φτωχούς με λένε άγιο. Όταν ρωτάω γιατί δεν έχουν να φάνε με λένε κομμουνιστή.

Αρχιεπίσκοπος Χέλντερ Καμάρα

Πριν από περίπου **ένα χρόνο** ο πρώην σύμβουλος του υπουργείου οικονομικών **Π. Μουρδουκούτας**, αφού εξήγησε στους αναγνώστες του περιοδικού *Forbes* ότι «η Ελλάδα δεν ανήκε ποτέ στο **σοβιετικό μπλοκ**» (;) υποστήριξε ότι οι Έλληνες μεγαλο – επιχειρηματίες καλά θα κάνουν να σταματήσουν να πληρώνουν φόρους και να ιδρύσουν κοινωφελή ιδρύματα τα οποία θα αναλάμβαναν **φιλανθρωπικές** δραστηριότητες.

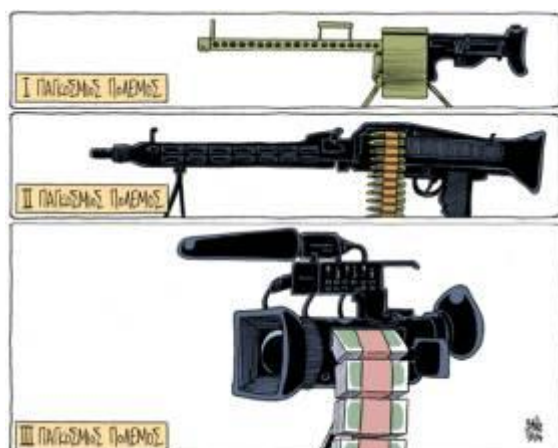
Μέσα στον παραλογισμό, που διακρίνει αρκετά κείμενα συμβούλων του **ΥΠ.ΟΙΚ.**, το συγκεκριμένο άρθρο στο **Forbes** αποτελεί ίσως το απόσταγμα της έννοιας της φιλανθρωπίας όπως διαμορφώνεται στο σύγχρονο καπιταλισμό. Η **φιλανθρωπία**, όπως εξηγούσε και ο Σλαβόι **Ζίζεκ** δεν είναι πλέον ένα σύμπτωμα των **ανισοτήτων** που δημιουργεί το οικονομικό σύστημα αλλά ένα **πολύτιμο εργαλείο** στα χέρια των μεγάλων επιχειρήσεων.

Ευτυχώς για το παρελθόν μας και δυστυχώς για το παρόν μας τα πράγματα δεν ήταν πάντα έτσι. Η λέξη φιλανθρωπία θα γεννηθεί στον **Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου** και ελάχιστη σχέση έχει με τη σημερινή χρήση του όρου. Ο **Προμηθέας** εκφράζει την «αγάπη του προς τον άνθρωπο» όχι προσφέροντάς του ελεημοσύνη αλλά δίνοντας του τη δυνατότητα να σταθεί στα πόδια του. Ανατρέπει τις δομές εξουσίας και αναδιανέμει τα μέσα παραγωγής («Έκλεψα κι έκρυψα σε ξύλο **κουφωτό το σπόρο του πυρός**, το δάσκαλο για πάσα τέχνη των θνητών, προίκα μεγάλη») που βρίσκονταν στα χέρια των θεών. Δεν είναι φυσικά τυχαίο ότι οι οικονομικές ελίτ της εποχής, που είχαν την έδρα τους στον Όλυμπο, έστειλαν τους δυο πιο πιστούς υπηρέτες τους (**το κράτος και τη βία**) να εξασφαλίζουν ότι ο **φιλάνθρωπος Προμηθέας** θα παρέμενε δεμένος στον Καύκασο. Στο ίδιο μήκος κύματος στον πλατωνικό διάλογο «**Ευθύφρων**» ο Σωκράτης παρουσιάζει σαν δική του φιλανθρωπία το γεγονός ότι μοιράζει τη γνώση του **δωρεάν** στο ακροατήριό του – ίσως η πρώτη ευθεία αμφισβήτηση των **δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας** στα προϊόντα της διανοίας.

Η λέξη **φιλανθρωπία** θα ταυτιστεί πρακτικά με την ελεημοσύνη μετά τη **βιομηχανική επανάσταση**, όταν τα ανώτερα οικονομικά στρώματα αρχίζουν να **προσφέρουν μερικά ψίχουλα** από τα υπερκέρδη τους στους αποκλεισμένους του οικονομικού συστήματος.

Πόσο διαφορετική φαντάζει η φιλανθρωπία του Προμηθέα από τις **πράξεις ελεημοσύνης** των μεγάλων ευεργετών που συγκρατεί η δυτική ιστοριογραφία. Ο **Ροκφέλερ**, πρότυπο ακόμη και **σήμερα** της αμερικανικής φιλανθρωπίας, προσέφερε ψίχουλα στους φτωχούς ενώ παράλληλα έδινε εντολές στον πρόεδρο **Ουίλσον** να στέλνει τον ομοσπονδιακό στρατό για να εξοντώνει όσους απεργούσαν στις επιχειρήσεις του. Το κράτος και η βία ήταν και πάλι παρόντες, ο τιτάνας προμηθέας όμως είχε δώσει τη θέση του σε μια από τις πιο **σκοτεινές φιγούρες** της αμερικανικής ιστορίας.

Και ο δεύτερος μεγάλος «**φιλάνθρωπος**» του **20ου αιώνα** όμως, ο επιχειρηματίας **Τζον Φορντ** θα ήταν καλύτερο να μείνει στην ιστορία για την έμπρακτη στήριξη στη ναζιστική Γερμανία του **Χίτλερ** και τον αντισημιτισμό του παρά για τις αναλογικά ασήμαντες αγαθοεργίες του.

000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000

Η δημόσια υγεία στη σύγχρονη Ελλάδα

Η σταύρωση της Υγείας των Ελλήνων

(από onmed.gr)

Παρασκευή 18 Απριλίου 2014 08:20

Η οικονομική κρίση και οι μνημονιακές πολιτικές της κυβέρνησης στο χώρο της Υγείας «σταύρωσαν» τους Έλληνες, οι οποίοι - ειδικά τον τελευταίο χρόνο – έχασαν τα αυτονόητα δικαιώματά τους.

Με υπουργό Υγείας, τον μνημονιακότερο Έλληνα, τον Άδωνι Γεωργιάδη, το δημόσιο σύστημα υγείας αδυνατεί να ανταποκριθεί στο ρόλο της προστασίας της υγείας των πολιτών.

Η ανθρωπιστική κρίση στη χώρα μας, στον τομέα της υγείας ισοδυναμεί με "εθνική γενοκτονία", όπως έχει δηλώσει ο πρόεδρος των νοσοκομειακών γιατρών Δημήτρης Βαρνάβας, ενώ τα προβλήματα των άνεργων, των ανασφάλιστων και των καρκινοπαθών έχουν γίνει πρώτο θέμα στα μεγαλύτερα ειδησεογραφικά μέσα ενημέρωσης.

Για τα πάθη των Ελλήνων ο υπουργός Υγείας, στο περιθώριο των τηλεοπτικών του εμφανίσεων και των αναρτήσεων στο twitter, το μόνο που απαντά με το γνωστό του ύφος είναι «ελάτε στον πραγματικό κόσμο, μην είσαστε υπερβολικοί».

Τα στοιχεία, όμως του πραγματικού κόσμου που επικαλείται ο κ. Α. Γεωργιάδης είναι αμείλικτα:

Οι επιπτώσεις στους Έλληνες πολίτες:

--Το προσδόκιμο ζωής στην Ελλάδα μειώνεται σταδιακά κατά 3 χρόνια. Από τα 81 έτη υπολογίζεται ότι έχει πέσει στα 78, λόγω των μνημονιακών πολιτικών λιτότητας, που έχουν καταστήσει δυσκολότερη την πρόσβαση των ασθενών σε φάρμακα και θεραπείες.

--Τρία εκατομμύρια Έλληνες είναι ανασφάλιστοι και στερούνται ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης. Μοναδική τους ελπίδα τα κοινωνικά ιατρεία για τη διενέργεια εξετάσεων και τη διάθεση δωρεάν φαρμάκων.

--Οι ανασφάλιστοι ασθενείς βιώνουν την πιο απάνθρωπη πραγματικότητα, όταν βρίσκουν κλειστές τις πόρτες των δημόσιων νοσοκομείων.

--Το 35% των παιδιών στην Ελλάδα ζουν σε συνθήκες φτώχειας, σύμφωνα με τη Γιούνισεφ.

--Οι ασθενείς με χρόνιες παθήσεις διακόπτουν ή μειώνουν τη φαρμακευτική τους αγωγή λόγω της αύξησης της συμμετοχής στην προμήθεια των φαρμάκων από 29-31%! Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις πρωτότυπων και off patent φαρμάκων η αύξηση της συμμετοχής του ασφαλισμένου έχει φτάσει το 80%.

--Περισσότερα από 132 άτομα έχασαν τη ζωή τους στη φετινή επιδημία γρίπης. Τα περισσότερα θύματα δεν είχαν εμβολιαστεί με το εμβόλιο της γρίπης.

--Τα περιστατικά AIDS μεταξύ των χρηστών ναρκωτικών υπερδιπλασιάστηκαν κατά την περίοδο 2009-2012 (από 15 σε 484).

--Τα περιστατικά φυματίωσης μεταξύ των χρηστών ναρκωτικών υπερδιπλασιάστηκαν το 2013 σε σχέση με το 2012 (με βάση προκαταρκτικά στοιχεία).

--Η κρατική χρηματοδότηση για την ψυχική υγεία μειώθηκε κατά 55%, μεταξύ 2011 και 2012.

--Η κατάθλιψη αυξήθηκε περίπου δύομισή φορές μεταξύ 2008-2011 (από 3,3% του πληθυσμού το 2008 σε 8,2% το 2011).

--Οι αυτοκτονίες αυξήθηκαν κατά 45% μεταξύ 2007-2011, ενώ σε τελευταίες έρευνες το ποσοστό αυτό ανεβαίνει στο 70%.

--Η βρεφική θνησιμότητα, που προηγουμένως εμφάνιζε πτωτική τάση, αυξήθηκε κατά 43% μεταξύ 2008-2010, ενώ κατά 19% αυξήθηκαν την ίδια περίοδο οι γεννήσεις παιδιών χαμηλού βάρους.

--Επανεμφανίστηκε η ελονοσία μετά από 40 χρόνια.

Οι επιπτώσεις στο χώρο της Υγείας

--Στα δημόσια νοσοκομεία, τα ράντζα και οι ελλείψεις σε ανάλωσιμα υλικά είναι καθημερινό φαινόμενο, ενώ η αύξηση στην προσέλευση των ασθενών υπολογίζεται στο 30%.

--Η φαρμακευτική δαπάνη από 2,37 δις ευρώ μειώθηκε στο 1,9 - 2 δις. ευρώ, προκαλώντας αλυσιδωτές αντιδράσεις στη φαρμακευτική αγορά, αλλά και εμπόδια στην πρόσβαση των ασθενών σε φάρμακα.

--Η κυβέρνηση και το υπουργείο Υγείας επιχειρούν με διοικητικά μέτρα να αυξήσουν στο 60% τη διάθεση των φθηνών γενόσημων φαρμάκων, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα την ασφάλεια και την ποιότητα των φαρμάκων.

--Τα απανωτά χτυπήματα στην ελληνική φαρμακοβιομηχανία με τα μνημονιακά μέτρα (claw back & rebate), τις καθυστερήσεις στην εξόφληση των υπέρογκων οφειλών του ΕΟΠΥΥ και τις διαρκείς μειώσεις των τιμών – οι οποίες σημειωτέον δεν έφθασαν ποτέ στον Έλληνα πολίτη – γονατίζουν τον πιο υγιή και ελπιδοφόρο πόλο ανάπτυξης της χώρας.

--Έλλειψη ρευστότητας στο χώρο της υγείας από τη μη εξόφληση των χρεών του ΕΟΠΥΥ και των δημόσιων νοσοκομείων προς τους παρόχους της υγείας: γιατρούς, φαρμακευτικές εταιρείες, ιδιωτικές κλινικές και εργαστήρια, προμηθευτές. Σήμερα τα χρέη του ΕΟΠΥΥ υπολογίζονται περίπου στο 1 δις ευρώ και των δημόσιων νοσοκομείων στα 600-650 εκατ. ευρώ.

--Περίπου 3.000 γιατροί έχασαν τη δουλειά τους από τον ΕΟΠΥΥ, ενώ οι ελλείψεις γιατρών στα δημόσια νοσοκομεία υπολογίζονται περίπου στις 5.000.

--Εκατοντάδες φαρμακεία έβαλαν λουκέτο μέσα στο 2013 λόγω της μη εξόφλησης των οφειλών του ΕΟΠΥΥ, ενώ το 2014 προβλέπεται ακόμα πιο ζοφερό λόγω της επικείμενης μείωσης του ποσοστού κέδρους και της πλήρους απελευθέρωσης του επαγγέλματος (ΜΗΣΥΦΑ, ιδιοκτησιακό καθεστώς, ωράριο λειτουργίας).

Read more: <http://www.newsbomb.gr/fakelos-ygeia/story/434291/i-stayrosi-tis-ygeias-ton-ellinon#ixzz2zDQcbv5k>

Στην... υγεία των ξένων συμφερόντων!

Πέμπτη 10 Απριλίου 2014 21:01

Ο μόνος τομέας που αποδομήθηκε βήμα-βήμα και με οργανωμένο σχέδιο «Made in Berlin», προς όφελος ξένων επιχειρηματικών συμφερόντων • Η επίσκεψη της Μέρκελ, ή εξόδος στις αγορές και το σχέδιο διάλυσης της υγείας

«Οι επενδυτές αγαπούν την Ελλάδα», «επιτυχημένο comeback», «η Ελλάδα γιορτάζει την επιστροφή στις αγορές»: τα γερμανικά ΜΜΕ πανηγυρίζουν για την έκδοση του πρώτου ελληνικού ομολόγου από το 2010, λίγες ώρες πριν την άφιξη της Γερμανίδας καγκελαρίου στην Ελλάδα.

Στην τελευταία της επίσκεψη στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 2012, η Άνγκελα Μέρκελ είχε ιεραρχήσει τον τομέα της Υγείας (μαζί με αυτόν της Τοπικής Αυτοδιοίκησης) ως το πεδίο στενότερης συνεργασίας των δύο χωρών, με την προώθηση διμερών θεμάτων και προγραμμάτων υπό την καθοδήγηση της Γερμανίας.

Μάλιστα είχε κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην Task Force υπό την αιγίδα του Χορστ Ράιγκενπαχ, για την υλοποίηση προγραμμάτων «εκσυγχρονισμού». Ο γερμανικός Τύπος δε, τόνιζε ότι η κ. Μέρκελ ανακοίνωσε την έναρξη δύο ευρωπαϊκών project, υπό την επίβλεψη του Βερολίνου, ύψους 30 εκατομμυρίων ευρώ, ένα για την αναδιάρθρωση της τοπικής διοίκησης και ένα για την αναδιάρθρωση του δημοσίου συστήματος υγείας.

Ο Αντώνης Σαμαράς, κατά τη συνέντευξη Τύπου με τη Γερμανίδα ομόλογό του στο Μέγαρο Μαξίμου, είχε περιοριστεί στο να αναφέρει ότι «η Ελλάδα έχει να ωφεληθεί άμεσα από τη γερμανική τεχνική, τεχνολογική και επενδυτική βοήθεια».

Ούτε δύο χρόνια μετά, η κ. Μέρκελ έρχεται σε μια χώρα με διαλυμένο σύστημα δημόσιας υγείας, με νοσοκομεία που παραπαίουν, με χιλιάδες ανασφάλιστους πολίτες χωρίς πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Χρειάστηκε ένας πρόθυμος υπουργός, ο οποίος σε κάθε βήμα διάλυσης της δημόσιας υγείας αντάλλασσε συγγαρητήρια με την Task Force και τον κ. Ράιχενμπαχ.

Η θητεία του κ. Α. Γεωργιάδη στο υπουργείο Υγείας σε μικρό χρόνο συμπυκνώνει τέτοιο όγκο αρνητικών μεταρρυθμίσεων για τον ελληνικό λαό, αλλά και τους επιστήμονες και εργαζόμενους στον τομέα της Υγείας, που –όπως έχει λεχθεί- «δεν έχουν προηγούμενο».

Δεν πρέπει ωστόσο να αδικείται και το έργο του προκατόχου του, του κ. Ανδρέα Λοβέρδου, ο οποίος ήταν αυτός που με θέρμη ξεκίνησε να υλοποιεί τις επιταγές των δανειστών, με τον «ανθρωποκτόνο νόμο» συνταγογράφησης της δραστικής ουσίας και την ενοποίηση των ιατροφαρμακευτικών υπηρεσιών των ασφαλιστικών ταμείων στον θνησιγενή ΕΟΠΥΥ, μεταξύ άλλων.

Παρά το γεγονός ότι στον ελληνικό λαό επιβλήθηκαν σκληρά μέτρα, με την υπερφορολόγηση, τις μειώσεις σε μισθούς και συντάξεις, την κινητικότητα και διαθεσιμότητα στο δημόσιο, τις ανατροπές σε εργασιακά δικαιώματα, σε κανένα άλλο υπουργείο η υλοποίηση των απαιτήσεων των δανειστών δεν υπάκουε τόσο πιστά σε ένα ασφυκτικό σχέδιο όρων και χρονοδιαγραμμάτων. Τρανταχτό παράδειγμα, οι ρυθμοί χελώνας των αποκρατικοποιήσεων, που κατά καιρούς εμφανίστηκαν ως «προαπαιτούμενο» σε χρονοδιαγράμματα μάλιστα που έθετε η τρόικα.

Υπό τις οδηγίες του Βερολίνου, λοιπόν, γίνεται σαφές γιατί η μερίδα του λέοντος στις αναδιρθρώσεις αφορούσε τον πολύπαθο τομέα της Υγείας.

Τώρα, στο δρόμο προς την όποια ανάκαμψη και ενώ στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας έχει διατηρηθεί ένα –έστω και υποτυπώδες- υπόβαθρο για να στηριχτεί η ανάπτυξη, η Υγεία βρίσκεται κατεστραμμένη, έτοιμη να παραδοθεί σε ξένα επιχειρηματικά συμφέροντα.

Η επιμονή της κ. Μέρκελ για την αναδιάρθρωση της δημόσιας υγείας θα αποδειχθεί «χρυσωρυχείο» για τους ημετέρους των δανειστών.

Με περιθώριο μεγάλης κερδοφορίας, από τη στιγμή που οι υπηρεσίες υγείας μεταφέρονται όλο και πιο έντονα στον ιδιωτικό τομέα, ξένες πολυεθνικές θα θησαυρίσουν, εκμεταλλευόμενες την ανάγκη των Ελλήνων ασθενών και ένα μεγάλο επιστημονικό δυναμικό, χαμηλά αμειβόμενο και χωρίς εργασιακή προοπτική.

Γι' αυτό άλλωστε έχει φροντίσει ο κ. Γεωργιάδης, να μείνουν δηλαδή εκτός δημοσίου συστήματος υγείας Έλληνες γιατροί, τόσο με τη μεταρρύθμιση του ΠΕΔΥ όσο και με την αξιολόγηση που είναι καθ' οδόν.

Με το μέλλον του ελληνικού φαρμάκου να βρίσκεται σε κίνδυνο, λόγω της μείωσης στη φαρμακευτική δαπάνη αλλά και της νέας τιμολόγησης, με τα ελληνικά φαρμακεία να απειλούνται από μεγάλα σούπερ-μάρκετ και αλυσίδες φαρμακοβιομηχανιών, ολοκληρώνεται το σχέδιο υποθήκευσης της υγείας του ελληνικού λαού.

Ο Ευρωπαίος Επίτροπος, Χοακίν Αλμουνία, αναφερόμενος σήμερα στην επιστροφή της χώρας στις αγορές, έκανε λόγο για μια «μια πολύ καλή ημέρα», που «βλέπουμε τα αποτελέσματα της μεγάλης προσπάθειας που έκανε η ελληνική κυβέρνηση και οι Έλληνες πολίτες για να ξεπεράσουν μια μεγάλη κρίση».

Η κρίση όμως είναι ακόμη εδώ, ο ελληνικός λαός θα συνεχίσει να υπομένει σκληρά μέτρα, χωρίς καν να μπορεί να πει ότι τουλάχιστον έχει την «υγεία του».

Το Newsbomb.gr πρωτοστάτησε από την πρώτη στιγμή στον αγώνα ενάντια στη διάλυση της δημόσιας υγείας, αποκαλύπτοντας τα σκοτεινά σχέδια των δανειστών. Πιστό στην προάσπιση της ενημέρωσης και στη διασφάλιση του αγαθού της υγείας, συνεχίζει να αναδεικνύει τους ύποπτους

σχεδιασμούς και να ζητά λύσεις και απαντήσεις στα κρίσιμα προβλήματα, ώστε έστω και την ύστατη στιγμή να ανακοπεί η καταστροφική πορεία της υγείας στην Ελλάδα. Γιατί η ανάπτυξη, όταν το προσδόκιμο ζωής των Ελλήνων κατρακυλά, δεν μπορεί παρά να εξυπηρετεί ξένα συμφέροντα.

Αυτό δεν μπορεί και δεν πρέπει να συνεχιστεί.

Με την υγεία των Ελλήνων, με το μέλλον των παιδιών μας, με την ύπαρξη του ελληνικού έθνους, πρέπει να πάψουν άπαντες να παίζουν επικίνδυνα κερδοσκοπικά παιχνίδια🇬🇷...

[Read more: http://www.newsbomb.gr/fakelos-ygeia/story/430867/stin-ygeia-ton-xenon-symferonton#ixzz2zDQSA6o](http://www.newsbomb.gr/fakelos-ygeia/story/430867/stin-ygeia-ton-xenon-symferonton#ixzz2zDQSA6o)

00000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000

Το δίδυμο της συμφοράς. Η νομοθεσία για τον αιγιαλό, Ποντίκι, 13 Μαΐου 2014

Ο «χωροτάκτης» Στουρνάρας και ο «αναπτυξιολόγος» Χατζηδάκης ανάβουν φωτιές στο Μαξίμο

Ο γνωστός αναπτυξιολόγος (σ.σ.: πρόκειται για νέα ειδικότητα, που θα διδάσκεται στα γαλαξιακά πανεπιστήμια του μέλλοντος) Κωστής Χατζηδάκης και ο γνωστός χωροτάκτης - πολεοδόμος Γιά Στουρνάρας κατάφεραν να βάλουν το απόλυτο αυτογκόλ και να φέρουν, μεσούσης της προεκλογικής περιόδου, σε εξαιρετικά δύσκολη θέση το Μαξίμου.

Είναι, βλέπετε, και οι δυο φανατικοί θιασώτες μιας ξεπερασμένης, καταστροφικής και αναποτελι ανάπτυξης και δεν υπάρχει μέρα που να μην προσπαθούν να δικαιώσουν τον εαυτό τους μέσα απ τερατουργήματα που προωθούν ως νομοθετήματα.

Μόνο που αυτήν τη φορά υπολογίζαν χωρίς τον ξενοδόχο – που στην περίπτωση του σχεδίου νόμ παραλίες δεν είναι κάποιος επίδοξος επενδυτής, αλλά οι πολίτες, που, συνειδητοποιώντας ότι το ξεπούλημα συνεχίζεται σε κάθε σπιθαμή άμμου, αποφάσισαν επιστρατεύοντας το Διαδίκτυο να αντιδράσουν και να κάνουν γνωστό το εγκληματικό σχέδιο.

Η «ιερή αγελάδα» του υπουργού

Οι σφοδρές αντιδράσεις που έχει προκαλέσει το σχέδιο νόμου - έκτρωμα υπό τον αθώο τίτλο «Οι διαχείριση και προστασία αιγιαλού και παραλίας» εξέπληξαν τους δυο υπουργούς και το Μαξίμο εκτός από πολίτες, επιστημονικούς φορείς, περιβαλλοντικές οργανώσεις, τοπικούς φορείς και κό, αντιπολίτευσης, ακόμα και βουλευτές που στηρίζουν την κυβέρνηση βγήκαν από τα ρούχα τους | συνειδητοποίησαν τι θα κληθούν να ψηφίσουν εάν το σχέδιο νόμου δεν αποσυρθεί και οδεύσει π Βουλή.

Είναι τέτοιος μάλιστα ο πανικός που επικρατεί στα δυο υπουργεία, ώστε ο Κωστής Χατζηδάκης ψυχραιμία του και επιστράτευσε ειρωνείες για να αντιμετωπίσει το σφυροκόπημα των επιστημόν

Μόνο που η ειρωνεία δεν ήταν ευφυής επιλογή, αφού ο Χατζηδάκης εκτέθηκε ανεπανόρθωτα υποστηρίζοντας ότι ο αιγιαλός δεν είναι... ιερή αγελάδα! Όπως χαρακτηριστικά είπε: «Είδате τον και αμέσως χτυπάνε καμπανάκια! Ω, η ιερή αγελάδα, ο αιγιαλός, και αμέσως εμείς έχουμε προηγ τον αιγιαλό και θέλουμε να καταστρέψουμε όλους τους αιγιαλούς...». Μια δήλωση για την οποία τη γλεύη των πολιτών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Το πρόβλημα των Χατζηδάκη - Στουρνάρα είναι ότι, στην περίπτωση του αιγιαλού, δεν μπορούν ούτε τους δικούς τους ότι η παράδοση όλων των παραλιών και κάθε κόκκου άμμου αποτελεί μετάρση στρεβλώσεων και προαπαιτούμενο για τη σωτηρία της χώρας.

Τα επικοινωνιακά τρικ, τα εκβιαστικά διλήμματα στην περίπτωση αυτή δεν μπορούν να πιάσουν προσπάθειες που άρχισαν ήδη στελέχη του υπουργείου Οικονομικών και του ΤΑΙΠΕΔ, αφού, μπκύμα των σφοδρών αντιδράσεων, άρχισαν και πάλι διαρροές κύκλων περί απαιτήσεων των επενδθα φύγουν εάν δεν ικανοποιηθούν και θα αμαυρώσουν το success story της κυβέρνησης.

Η πρεμούρα του ΤΑΙΠΕΔ και διαφόρων συμβούλων που κατοικοεδρεύουν στην οδό Νίκης είναι δικαιολογημένη, αφού έχουν δώσει πολλές υποσχέσεις στους επίδοξους επενδυτές και έχουν συμπροφορικά ότι θα ικανοποιήσουν όλες τις απαιτήσεις τους μέσα από αδιανόητα νομοθετήματα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, τα πρώτα 24ωρα που το σχέδιο νόμου βγήκε στη διαβούλευση και πρυσυστηματική ανάγνωσή του, άρχισαν να διαρρέουν πανηγυρικά non paper περί σημαντικών αλλεέρχονται για να απογειώσουν τους διαγωνισμούς του ΤΑΙΠΕΔ και να ικανοποιήσουν απαιτήσεις συνδέονται με τις παραχωρήσεις!

Για παράδειγμα, πρόβαλλαν ως μεγάλη επιτυχία το ότι με το σχέδιο νόμου θα επιτρέπεται το μπόθαλάσσιου χώρου για την εξυπηρέτηση επιχειρήσεων που ασκούν σε όμορη με τον αιγιαλό έκταεπιχειρηματική δραστηριότητα τουριστικών μονάδων η οποία έχει ενταχθεί στο θεσμικό πλαίσιο Στρατηγικών Επενδύσεων ή για την οποία έχει εγκριθεί ειδικό χωροταξικό σχέδιο (ΕΣΧΑΔΑ ή Ε

Για να καταλάβουμε την μπακαλίστικη νοοτροπία των εμπνευστών του σχεδίου νόμου, να σημειεπροσπαθούσαν να περάσουν στους... ιθαγενείς ως μεγάλη κατάκτηση για την ανάπτυξη της χώραεπίδοξοι επενδυτές, για κάθε κλίνη που θα διαθέτει η τουριστική μονάδα τους, θα μπορούν να μπέχρι πέντε τετραγωνικά μέτρα θαλάσσιου χώρου! Μόνο που η διαβούλευση τους γύρισε μούμι

Χεσίδι στη διαβούλευση

Η διαβούλευση για το σχέδιο νόμου, που μέσα σε 25 άρθρα καταστρέφει το συγκριτικό πλεονέκι χώρας, θα συνεχιστεί μέχρι τις 13 Μαΐου και μέχρι στιγμής η σχεδόν καθολική πλειονότητα των 500 σχολίων περνά γενεές δεκατέσσερις τους εμπνευστές του εκτρώματος. Ιδού μερικά από τα σorenγον:

◆ «Με αυτό το νομοσχέδιο υπογράφεται η διαθήκη της υπέροχης ελληνικής ακτογραμμής, επιβοι καταπατητές και κλείνουμε το μάτι σε νέους.

Θα είναι η ταφόπλακα του ελληνικού τουρισμού, του οποίου το μέλλον είναι μόνο εναλλακτικός αγροτουριστικές και άλλες ήπιες μορφές τουρισμού και όχι βέβαια μεγάλες τουριστικές μονάδες δεκαετίας του '70».

◆ «Αν είναι δυνατόν! Μας ακούει κανείς; Προστατέψτε τη χώρα, όχι όλα για το κέρδος. Μην τιόλα τσιμέντο, ντροπή!».

◆ «Με ποιο δικαίωμα ιδιωτικοποιεί το κράτος κάτι που ανήκει σε κάθε Έλληνα πολίτη;; Αν δε καταλαβαίνετε πού οδηγεί αυτή η πρόταση, δεν έχετε παρά να πάτε στην Ισπανία και να δείτε τις τσιμεντοπόλεις που χτίστηκαν πάνω στην παραλία... απαράδεκτο!!! Και δε θα αφήσουμε να συείναι σίγουρο».

◆ «Η ελεύθερη χρήση και απόλαυση της παραλίας είναι αγαθό, και όχι κτήμα και ιδιοκτησία οπεπιχειρηματία επιθυμεί να κερδοφορήσει με οποιοδήποτε κριτήριο, παρεμβαίνοντας. Αυτό που είεμφανές μέσα από το νομοσχέδιο είναι η εντελώς κοντόφθαλμη λογική «ανάπτυξης» που προωθε

την κυβέρνηση που λαμβάνει υπ' όψιν της την ευημερία των επιχειρηματιών και μόνο».

◆ «Απαράδεκτο και το άρθρο και οι εγκέφαλοι που το εμπνεύστηκαν. Δηλαδή για να τα οικονομήσουν κάποιοι επιχειρηματίες πρέπει εμείς να αποκλειστούμε από τις 7 Πάτε καλά, ρε σεις; Να ωφεληθεί ένας και να ζημιωθούν χίλιοι; Και αυτό εσείς το λέτε ανάπτυξη έπρεπε να ντρέπεστε!».

◆ «Με εντυπωσιάζει η πεποίθηση της κυβέρνησης ότι οι παραλίες είναι δικές της και μπορεί να παραχωρεί σε δημάρχους και ιδιώτες! Ο τουρισμός της ομπρέλας και των επιχωματωμένων παρο είναι ο τουρισμός υψηλού επιπέδου που έχει ανάγκη η χώρα».

◆ «Αυτό που πάει να συντελεστεί είναι ένα έγκλημα, οι παραλίες ανήκουν ΣΕ ΟΛΟΥΣ τους πο μπορεί να εκχωρούνται προς εκμετάλλευση σε ιδιώτες με σκοπό τον πλουτισμό τους εις βάρος τ υπόλοιπων πολιτών που χάνουν την ΕΛΕΥΘΕΡΗ πρόσβαση σε κάτι που τους ανήκει. Νισάφι πι»

◆ «Δεν έχει κανείς το δικαίωμα και τη νομιμοποίηση να δίνει την περιουσία του λαού στους λίγ οικονομικό όφελος. Έχει δικαίωμα ο κάθε πολίτης να πηγαίνει στην παραλία μακριά από μπαρ κ μουσική. Έλεος πια!!!».

◆ «Με αυτό το άρθρο υπογράφεται η διαθήκη της υπέροχης ελληνικής ακτογραμμής. Δεν είναι μην υπάρχει η δυνατότητα ελεύθερης χρήσης της παραλίας. Δεν είμαστε όλοι θιασώτες της ομπρ κρεβατιού, της ξαπλώστρας και του bar στην παραλία. Αν υπάρχει κάτι που απολαμβάνουμε στις μας είναι η ύπαρξη ελεύθερων χώρων, όπου μπορείς με ηρεμία και χωρίς πολυκοσμία να περάσε πολλές».

Μέτωπο στο Διαδίκτυο

Η κινητοποίηση των πολιτών μέσω Διαδικτύου έχει αποσυντονίσει τους εμπνευστές του σχεδίου βλέπουν το θέμα να παίρνει πλέον και διεθνείς διαστάσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη διαδικτ διαμαρτυρία περισσότεροι από 10.000 πολίτες – και όχι μόνο από την Ελλάδα – έχουν υπογράψε στιγμής επιστολή προς τον Αντώνη Σαμαρά και ζητούν «την άμεση απόσυρση του προτεινόμενο νομοσχεδίου που, εάν εγκριθεί, θα καταστρέψει ανεπανόρθωτα την ομορφιά ενός τοπίου που δεν μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε ολόκληρο τον κόσμο».

Παράλληλα, η σελίδα στο Facebook «STOP στην καταστροφή των ελληνικών αιγιαλών» μέσα σ ημέρες απέκτησε πάνω από 16.000 υποστηρικτές. Οι διαχειριστές της σελίδας καλούν τους πολίτ διαβάσουν το σχέδιο νόμου, ώστε να έχουν άποψη από πρώτο χέρι, να το προωθήσουν σε όσους και κατεβαίνουν υποψήφιοι σε παραθαλάσσιους δήμους και περιφέρειες, να γράψουν επιστολές διαμαρτυρίες στους βουλευτές και να ζητήσουν από επωνύμους να τοποθετηθούν δημόσια.

Στα κάγκελα τα κόμματα

Η βουλευτής της Ν.Δ. Φωτεινή Πιπιλή είναι η πρώτη από τον κυβερνητικό συνασπισμό που ευθέ ότι θα καταψηφίσει το σχέδιο νόμου, χαρακτηρίζοντάς το αντισυνταγματικό και «τέρας». Όπως χαρακτηριστικά είπε, όχι μόνο επιβραβεύει όσους έχουν παρανομήσει νομιμοποιώντας τις αυθαι αλλά και με τις υπόλοιπες διατάξεις του περί εμπορικής εκμετάλλευσης ανοίγει τον δρόμο για τη καταστροφή των παραλιών.

Ο ΣΥΡΙΖΑ ξεκαθάρισε ότι όχι μόνο θα το καταψηφίσει, αλλά θα προσφύγει και σε όλους τους δι οργανισμούς. Το ΚΚΕ εξαπέλυσε σφοδρή επίθεση καταγγέλλοντας ότι με το σχέδιο νόμου νομιμ όλοι οι μεγαλοκαταπατητές. Η ΔΗΜΑΡ ζήτησε την απόσυρση του σχεδίου νόμου επισημαίνοντα θυσιάζεται ο αιγιαλός στον βωμό μιας ασύδοτης τουριστικής ανάπτυξης. Οι Οικολόγοι Πράσινοι ευρωβουλευτής Νίκος Χρυσόγελος επισήμαναν ότι οι παραλίες αφήνονται έκθετες σε κάθε είδου συμφέροντα ενώ η Δράση ανέφερε πως, αν υπερψηφιστεί το σχετικό νομοσχέδιο του υπουργείου Οικονομικών, η Ελλάδα θα ακολουθήσει το παράδειγμα της Ισπανίας της ανεξέλεγκτης εκμετάλ

της ελεγχόμενης πρόσβασης με εισιτήριο.

Το Ποτάμι επίσης επισημαίνει ότι το σχέδιο νόμου προστατεύει μόνο ιδιωτικά συμφέροντα και η μεταξύ επιπολαιότητας και ιδιοτέλειας.

Καταστροφικές ρυθμίσεις

Το WWF Ελλάς, με επιστολή του προς τους 300 της Βουλής, τους καλεί να ασκήσουν κάθε δυνα όστε η οικολογικά εγκληματική πρόταση να μην κατατεθεί στη Βουλή.

Η διεθνής περιβαλλοντική οργάνωση επισημαίνει ότι το σχέδιο νόμου είναι από εκείνα που αφήν αναγνώστη κατάπληκτο αφού πρόκειται για μια «ωμή και εξωφρενικά μυωπική εισπρακτική καταβαράθρωση του περιβαλλοντικού δικαίου, κατά τρόπο που όχι μόνο κατασπαταλά τον φυσικ της χώρας, αλλά δεν εγγυάται καν την ασφάλεια δικαίου, το κοινωνικό δικαίωμα για πρόσβαση ε παραλίες και το κοινοτικό κεκτημένο για τη διαχείριση του παράκτιου χώρου».

Το WWF Ελλάς υπογραμμίζει ότι με το σχέδιο νόμου ο Γιάννης Στουρνάρας:

- ◆ Καταργεί το όριο έκτασης για τις παραχωρήσεις χρήσης αιγιαλού και παραλίας και επιτρέπει τ ολοκληρωτική κατάληψη παραλιών από επιχειρηματικές εκμεταλλεύσεις.
- ◆ Νομιμοποιεί επιχειρηματικής χρήσης αυθαίρετα και καταπατήσεις έναντι τιμήματος και δίχως ουσιαστική εκτίμηση περιβαλλοντικής επίπτωσης.
- ◆ Καταργεί στην πράξη τον κοινόχρηστο χαρακτήρα του αιγιαλού και θέτει στη διακριτική ευχέ ιδιοκτήτη του ακινήτου να «αφήσει σε κοινή χρήση το τμήμα του ακινήτου που καταλαμβάνεται ζώνη παραλίας».
- ◆ Αφήνει εκτός προστασίας την παρόχθια ζώνη πολλών και μεγάλων λιμνών, τις οποίες χαρακτ «μικρές» και οι περισσότερες από τις οποίες αποτελούν πολύτιμο οικολογικό πόρο.
- ◆ Καθιστά προαιρετική τη χάραξη παραλίας, υποβαθμίζοντας έτσι σοβαρά την οριοθέτηση της προστασίας και τη διαπίστωση παρανομιών και καταπατήσεων.
- ◆ Αγνοεί τον προ τριετίας εθνικό νόμο για τη βιοποικιλότητα που επιβάλλει την οριοθέτηση και της «κρίσιμης παράκτιας ζώνης».

ΝΟΜΟΜΟΣΧΕΔΙΟ ΕΚΤΡΩΜΑ: ΠΑΡΑΔΙΔΕΙ ΤΟΝ ΑΙΓΙΑΛΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΑΡΑΛΙΕΣ «ΔΩΡΟ» ΣΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ

Iskra.gr, Κυρ. 11/05/14

Νομοσχέδιο **έκτρωμα** κατέθεσε προς διαβούλευση το **Υπ. Οικονομικών** (Γ. Στουρνάρας) με το οποίο **προωθείται μια άνευ προηγουμένου λεηλασία, καταστροφή και ιδιωτικοποίηση του αιγιαλού, των παραλιών και των παρόχθιων ζωνών λιμνών**, τα οποία ουσιαστικά παραδίδονται προς χρήση και τουριστική κερδοσκοπία στα **μεγάλα οικονομικά συμφέροντα**. (Βρείτε [εδώ](#) ολόκληρο το νομοσχέδιο)

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι το νομοσχέδιο αυτό τέρας, όπως το χαρακτήρισαν ακόμα και βουλευτές του κυβερνητικού μπλοκ, κατατέθηκε από την κυβέρνηση παραμονές των εκλογών. Ο λόγος είναι απλός. Η κυβέρνηση μέσω αυτού του αντισυνταγματικού τέρατος, **κάνοντας ένα μεγάλο και ανέλπιστο δώρο**

· «Θα υπάρξει ανταγωνισμός». Καλό αυτό, αλλά πώς ακριβώς θα γίνει δεν μας λέει κανείς. Με ποιους πόρους το δημόσιο πανεπιστήμιο χωρίς δίδακτρα θα ανταγωνίζεται ένα ιδιωτικό με δίδακτρα (φυσικά) πανεπιστήμιο; Και γιατί θα ανταγωνιστώ το ιδιωτικό; Ήδη δεν ανταγωνίζομαι τα υπόλοιπα τμήματα Οικονομικών Επιστημών στην Ελλάδα; Γιατί θα μου κάνει διαφορά; Στόχος μου είναι να είμαι ο καλύτερος σε ότι κάνω, παραγωγικός και αποτελεσματικός. Έτσι είναι η επιστήμη.

· «Τα ιδιωτικά πανεπιστήμια υπάρχουν σε όλο τον κόσμο εκτός από την Ελλάδα». Μεγάλη ανακρίβεια αυτή και μάλιστα είναι ιδιαίτερα ανακριβές στις χώρες που είναι πιο αναπτυγμένες και πιο γνωστές σε μας. Υπάρχουν μεν, αλλά είναι τελείως αποτυχημένα κατά κανόνα, με λίγους φοιτητές, κακό επίπεδο σπουδών, είναι γνωστά για αδιαφανείς επιλογές φοιτητών και καθηγητών, για οικονομικά και άλλα σκάνδαλα, για απονομές πτυχίων παράτυπα, για διαφθορά κλπ, με αποτέλεσμα να κλείνουν πολλά από αυτά είτε οικειοθελώς είτε από τις αρχές. Ας δούμε λοιπόν τι γίνεται στον κόσμο με στοιχεία και όχι τι ακούσαμε από τον διπλανό μας:

- Τα πανεπιστήμια στον Καναδά που έκανα εγώ τις μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές μου είναι όλα κρατικά. Τα μόνα ιδιωτικά είναι 2-3 πολύ μικρές σχολές τύπου επαγγελματικής κατάρτισης και τεχνικής σχολής.

- Στην Αυστρία τα ιδιωτικά αναγνωρίστηκαν πριν 15 χρόνια και παραμένουν λίγα, μικρά και πολύ χαμηλής ποιότητας.

- Στην Γαλλία είναι λίγα και ακόμα λιγότερα παρέχουν σοβαρές σπουδές.

- Στην Γερμανία υπάρχουν 83 ιδιωτικά πανεπιστήμια όπου σπουδάζει μόλις το 1% των Γερμανών φοιτητών! Σίγουρα δεν τα γνωρίζετε γιατί δεν είναι αξιόλογα και πολλά είτε κλείσανε είτε οδηγούνται σύντομα εκεί.

- Στην Ιρλανδία είναι πολύ λίγα και το ίδιο κακά με τις παραπάνω χώρες.

- Στην Ολλανδία τα κρατικά κυριαρχούν σαν αν μην υπάρχουν τα πολύ λίγα ιδιωτικά.

- Στην Πορτογαλία από το 1980 ακολουθήθηκε η «μαγική» συνταγή που προτείνουν και για την Ελλάδα. Ανοίξαν εκατοντάδες πανεπιστήμια και κλείσανε τα περισσότερα λόγω τραγικής ποιότητας και έλλειψης φοιτητών!

- Στην Ελβετία τα ιδιωτικά και δημόσια έχουν ελάχιστα δίδακτρα γιατί επιδοτούνται από το δημόσιο... άρα δεν είναι και τόσο ιδιωτικά...

- Μεγάλη Βρετανία: από τα 120 πανεπιστήμια εκεί που σπουδάζουν χιλιάδες ελληνόπουλα, μόνο 4 είναι ιδιωτικά και δεν θα τα ξέρετε γιατί απλά δεν είναι καλά πανεπιστήμια.

- Στη Αυστραλία υπάρχουν 2-3 ιδιωτικά πανεπιστήμια το ίδιο άγνωστα και κακά όπως στις παραπάνω χώρες.

- Στις ΗΠΑ υπάρχουν συνολικά 3500 πανεπιστήμια που από αυτά τα 100 είναι πολύ καλά και τα υπόλοιπα 3400 είναι από μέτρια έως πολύ χειρότερα από τα ελληνικά ΙΕΚ. Τα ιδιωτικά καλά πανεπιστήμια (Harvard, Yale, MIT) δεν είναι αυτό που εννοούμε στην Ελλάδα ιδιωτικά πανεπιστήμια γιατί:

- Δημιουργήθηκαν πριν 300-400 χρόνια πολύ πριν την νεότερη Ελλάδα.

- Έχουν endowments, δηλαδή περιουσιακά στοιχεία από δωρεές για την λειτουργία τους της τάξης των \$20 - \$30 δις δολαρίων (20% του ελληνικού ΑΕΠ).

μεταφορές, την υγεία και εσχάτως την παιδεία. Εδώ, έχω την πρόθεση να ασχοληθώ με τον εκθειαστικό λόγο που εκβάλλεται για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και τους μύθους που αυτός εμπεριέχει.

Μύθος πρώτος: τα ιδιωτικά πανεπιστήμια είναι καλά.

Λάθος. Μόνον κάποια «ιδιωτικά» πανεπιστήμια της Αμερικής –αρκετά λιγότερο από το δέκα τοις εκατό– είναι «καλά». Τα υπόλοιπα στην Αμερική και εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια της Ευρώπης είναι μέτρια ή και κάτω του μετρίου.

Στην κορυφή των καλών πανεπιστημίων της Αμερικής βρίσκονται κάποια που ιδρύθηκαν πολύ παλιά (Χάρβαρντ [1636], Γέηλ [1701], Πρίνστον [1746]). Τα πανεπιστήμια αυτά πράγματι τα ίδρυσαν ιδιώτες αλλά σε μια εποχή που το αμερικανικό κράτος δεν μπορούσε να το κάνει, γιατί το κράτος αυτό με την έννοια της ισχυρής συγκεντρωτικής δομής, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, δεν υφίστατο. Η απουσία ισχυρών εχθρικών γειτονικών κρατών, η εκτόνωση των κοινωνικών εντάσεων μέσα από τη φυγή προς τη δύση, το εμπόριο σε μια πλούσια χώρα που αποτελούσε από μόνο του ισχυρό παράγοντα κοινωνικής συνοχής κ.ά. δεν απαιτούσαν την ύπαρξη ενός ισχυρού κεντρικού κράτους. Έπρεπε οι άνθρωποι, αφού το κράτος δεν μπορούσε να το κάνει, να φτιάξουν θεσμούς για να μορφώσουν τα παιδιά τους ή, αλλιώς, εκφρασμένο, έπρεπε η άρχουσα τάξη της εποχής να αναπαράγει την ιδεολογία της. Ιδιώτες, λοιπόν, έφτιαζαν αρχικά τα πρώτα καλά πανεπιστήμια της Αμερικής, μόνον που τα πανεπιστήμια αυτά στη συνέχεια ισχυροποιήθηκαν και παραμένουν ισχυρά κυρίως μέσα από το δημόσιο χρήμα. Τα κρατικά κονδύλια για την έρευνα, σε τομείς όπως η υγεία ή ο στρατός, που διοχετεύονται κυρίως σε αυτά τα πανεπιστήμια είναι δημόσιο χρήμα. Οι υποτροφίες που καταβάλλουν οι ομόσπονδες πολιτείες στους φοιτητές τους είναι δημόσιο χρήμα. Οι φοροαπαλλαγές τις οποίες αποκομίζουν οι μεγάλοι δωρητές των πανεπιστημίων αυτών είναι δημόσιο χρήμα. Τελευταίο αλλά όχι για το λόγο αυτό λιγότερο σημαντικό, δημόσιο χρήμα είναι και οι φόροι που τα πανεπιστήμια αυτά δεν καταβάλλουν, εφόσον το σύνολο των εσόδων τους είναι αφορολόγητο.

Τα καλά αμερικανικά πανεπιστήμια αποτελούν σίγουρα τους θεσμούς οι οποίοι συντελούν στην αναπαραγωγή των ελίτ της κοινωνίας αυτής, εκείνο το οποίο δεν είναι σίγουρο είναι αν οι θεσμοί αυτοί είναι ιδιωτικού χαρακτήρα όπως κηρύσσουν οι θιασώτες της αγοράς.

Μύθος δεύτερος. Ο ανταγωνισμός των ιδιωτικών πανεπιστημίων θα ωφελήσει τα δημόσια.

Το δημόσιο αγαθό της εκπαίδευσης δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο ανταγωνισμού. Ποτέ στην ιστορία, εκτός από τους νεοφιλελεύθερους καιρούς μας, η εκπαίδευση δεν θεωρήθηκε εμπόρευμα ώστε να υπάρχει ανταγωνισμός γύρω από αυτό. Οι άνθρωποι, των μεγάλων φιλελεύθερων στοχαστών συμπεριλαμβανομένων, μιλούσαν για διάλογο, συνεργασία, κριτική αποδοχή ή απόρριψη κ.ά., ποτέ όμως για ανταγωνισμό. Η εκπαίδευση δεν είναι.....φασολάκια. Εξάλλου, όλοι μας μπορούμε να διαπιστώσουμε πόσο προήγαγε το δημόσιο αγαθό της ενημέρωσης ο ανταγωνισμός των ιδιωτικών καναλιών.

Μύθος τρίτος. Ας μην ασχολούμαστε με τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και ας επικεντρωθούμε στην αναβάθμιση των δημοσίων.

Η παραπάνω άποψη θέλει να παραβλέπει ότι αν ιδρυθούν ιδιωτικά πανεπιστήμια οι ιδιοκτήτες τους θα προσφύγουν στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαιτώντας να μην χρηματοδοτούνται τα δημόσια ή να λαμβάνουν και αυτοί το ίδιο ποσό χρημάτων από το κράτος. Και επειδή τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφορούνται στην παρούσα συγκυρία από νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις είναι σίγουρο ότι θα τους δικαιώσουν για να μη νοθεύεται ο «ελεύθερος ανταγωνισμός». Η περίπτωση της Ολυμπιακής είναι άκρως διαφωτιστική.

Στη Χιλή, στη χώρα όπου στην περίοδο Πινοσέτ εφαρμόστηκαν όσο πουθενά αλλού οι νεοφιλελεύθερες επιταγές, υπάρχει συνταγματικός νόμος του 1990 ο οποίος επιτάσσει ότι το κράτος για κάθε «πέσο» που δίνει στο δημόσιο πανεπιστήμιο, είναι υποχρεωμένο να χρηματοδοτεί και με ένα «πέσο» το ιδιωτικό. Το νεοφιλελεύθερο σκεπτικό πίσω από μια τέτοια πρακτική είναι βεβαίως η απαρέγκλιτη τήρηση των κανόνων του «ελεύθερου ανταγωνισμού».

Τα δημόσια πανεπιστήμια βρίσκονται στα πρόθυρα οικονομικής κατάρρευσης. Αν στερηθούν και άλλους πόρους, και το άκρως πιθανό σενάριο της προσφυγής των ιδιοκτητών ιδιωτικών πανεπιστημίων αναμφίβολα θα οδηγήσει σε ένα τέτοιο αποτέλεσμα, θα είναι υποχρεωμένα ή να κλείσουν ή να επιβάλλουν δίδακτρα. Την άνοιξη που μας πέρασε σε πέντε ομόσπονδα κρατίδια της Γερμανίας, τα

καθεστώς, ειδικά για τους πρωτοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας.

Ο εργασιακός Μεσαίωνα στην Ελλάδα του μνημονίου μπορεί να είναι μια ακραία περίπτωση, όμως σε γενικές γραμμές δεν αποτελεί εξαίρεση εν καιρώ παγκοσμιοποίησης, αφού η τάση είναι ουσιαστικά η ίδια διεθνώς.

Οι stagiaires – και στη χώρα μας – αποτέλεσαν καταρτισμένα και «φτηνά» στελέχη, ενώ η απομάκρυνσή τους κατά δεκάδες χιλιάδες επί μνημονίου προκαλεί ακόμα και σήμερα τεράστια προβλήματα επάρκειας σε νευραλγικές θέσεις οργανισμών του Δημοσίου (π.χ. νοσοκομεία). Επί της ουσίας, μάλιστα, εντάσσονται πλέον ξανά οι stagiaires στις πρόσφατες εξαγγελίες, σαν εύκολη λύση για το μπάλωμα της μαύρης τρύπας της ανεργίας.

Συμβάσεις

Η άμισθη ή υπο-αμειβόμενη παροχή εργασίας σε μορφή πρακτικής εξάσκησης ή δοκιμής αποτελεί πια καθεστώς σε Ευρώπη κι Αμερική. Φέτος στις ΗΠΑ υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 1 εκατομμύριο άνθρωποι θα προσφέρουν έτσι τη δουλειά τους.

- ◆ Μόνο η Google και μόνο για το καλοκαίρι του 2014 προσέλαβε 3.000 άτομα με αυτό το καθεστώς.
- ◆ Στην Κομισιόν εργάζονται μόνιμα τουλάχιστον 1.400 stagiaires με πεντάμηνες συμβάσεις.
- ◆ Οι Deloitte, Ernst & Young, KPMG, PricewaterhouseCoopers θα απασχολήσουν πάνω από 30.000 τέτοιους εργαζομένους μέσα στο 2014.

Τόσο στη Δύση όσο πλέον σιγά σιγά και στον υπόλοιπο κόσμο αυτού του είδους η εργασία έχει γίνει το πρώτο και απαραίτητο σκαλοπάτι που ίσως οδηγήσει αργότερα – τους πιο τυχερούς – σε μια κανονική πρόσληψη.

Παλιό το κόλπο

Η κολόνια των «stage», όμως, κρατάει χρόνια. Ή, πιο σωστά, αιώνες. Οι πρώτοι που προσέφεραν με παρόμοιο τρόπο την εργασία τους ήταν γιατροί με τη μορφή πρακτικής εξάσκησης, το 1865.

Το 1960, η Κομισιόν στρατολόγησε τους πρώτους τρεις stagiaires στην ιστορία της. Ως το 1983, μάλιστα, το πρόγραμμα είχε φτάσει τους 500 ετησίως.

Οι μεγάλες εταιρείες ξεκίνησαν κι αυτές με τη σειρά τους να υιοθετούν τη βολική ιδέα. Το 1976 στις ΗΠΑ οι μισές εφημερίδες και τηλεοπτικοί σταθμοί απασχολούσαν άπειρους δημοσιογράφους αμισθί ή συμβολικά αμειβόμενους, ενώ ως το 1990 ήταν παγιωμένη τακτική παντού.

Σήμερα, το 63% των Αμερικανών φοιτητών σε οποιονδήποτε τομέα υπολογίζεται ότι θα δουλέψει τουλάχιστον μία φορά δωρεάν με τη μορφή πρακτικής πριν από την αποφοίτηση. Χωρίς θητεία στην αμισθί ή υπο-αμειβόμενη εργασία εκτιμάται πως δεν υπάρχει καμιά ελπίδα για κανονική επαγγελματική αποκατάσταση κάποια στιγμή.

«Ιδανική» πρακτική

Οι εργοδότες (πολυεθνικές, τράπεζες, Δημόσιο, ιδιωτικές εταιρείες κάθε τομέα, βιομηχανίες κ.λπ.) θεωρούν αυτή την πρακτική ιδανική. Επίσημα είναι ένας τρόπος να αξιολογήσουν υποψήφιους υπαλλήλους και, όπως τονίζουν σε πολλά προγράμματά τους για ευνόητους λόγους, μια... δυνατότητα για τον υπάλληλο να πειραματιστεί με διάφορες καριέρες πριν διαλέξει τι του ταιριάζει να κάνει.

Σε ανάλυση που πραγματοποίησε το LinkedIn σε βιογραφικά 300 εκατ. ανθρώπων διαπίστωσε ότι αυτή η δοκιμαστική περίοδος εργασίας οδήγησε σε προσλήψεις πλήρους απασχόλησης μόνο το 25% του συνόλου. Σε κάποιες ειδικότητες η αναλογία είναι ακόμα μικρότερη.

Στην πραγματικότητα, οι δοκιμαστικά εργαζόμενοι ή stagiaires για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, τοποθετούνται σε εταιρείες και οργανισμούς όπου συχνά απασχολούνται χωρίς συγκεκριμένο ωράριο, εκτελώντας πολλαπλά καθήκοντα, αφού γίνονται τα παιδιά για όλες τις δουλειές. Και όταν η περίοδος της απασχόλησής τους τελειώσει, απομακρύνονται για να τους διαδεχθεί ένα νέο κύμα υπο-αμειβόμενων για τη σκληρή δουλειά που, συνήθως, κανείς δεν θέλει να κάνει.

Τα μεγάλα ιδιωτικά πανεπιστήμια σε Ευρώπη - Αμερική, πασχίζοντας να δικαιολογήσουν τα διαρκώς αυξανόμενα δίδακτρα, συμμετέχουν στο γαϊτανάκι της υπο-αμειβόμενης εργασίας, διευκολύνοντας υποτίθεται τους φοιτητές τους στον δρόμο για μελλοντική καριέρα. Κάποια έχουν δημιουργήσει και γραφεία ευρέσεως εργασίας πρακτικής εξάσκησης, που αναλαμβάνουν να «τοποθετήσουν» φοιτητές σε δουλειές για την περίοδο του καλοκαιριού.

Ολοένα και αυξανόμενος αριθμός ιδιωτικών πανεπιστημίων, μάλιστα, έχει αναγάγει αυτού του είδους την εργασιακή θητεία σε απαραίτητη προϋπόθεση για το πτυχίο σε κάποια μαθήματα. Και το πιο ωραίο; Οι φοιτητές συνεχίζουν να πληρώνουν κανονικά τα δίδακτρα τους στο πανεπιστήμιο για το διάστημα που προσφέρουν την «πρακτική» τους εργασία αλλού. Πρόκειται για ένα πολύ καλό ντιλ για τα πανεπιστήμια που λαμβάνουν χρήματα ως δίδακτρα, χωρίς να χρειάζεται καν να ξοδεύουν αυτά τα λεφτά για εκπαίδευση.

Συχνά η δουλειά του φοιτητή δεν έχει καμιά σχέση με το αντικείμενο στο οποίο επιθυμεί να πάρει πτυχίο. Μάλιστα, πολλές φορές προσφέρει υπηρεσίες γενικού βοηθού, γραμματέα κ.ά., αλλά και σε αυτές τις περιπτώσεις τα πανεπιστήμια συνεχίζουν να τσεπώνουν τα δίδακτρα.

Ούτε ευρώ!

Οι stagiaires και οι εργαζόμενοι «πρακτικής εξάσκησης» σε Ευρώπη - Αμερική έφτασαν πια να μην είναι καν υπο-αμειβόμενοι, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις να προσφέρουν την εργασία τους άμισθα! Πολλοί απλά υποθέτουν ότι κάποια στιγμή θα πληρωθούν, κάτι που ασφαλώς δεν συμβαίνει. Συχνότατα η εργασιακή εκμετάλλευση ξεπερνά κάθε όριο, αλλά κοινό μυστικό μεταξύ τους είναι ότι αν παραπονεθείς ή αν έστω μιλήσεις, τότε η καριέρα σου έχει τελειώσει.

Δεν είναι σύμπτωση ότι σε κάθε τομέα ο αριθμός των «δωρεάν» εργαζομένων αυξάνεται, όσο η κανονική πρόσληψη γίνεται, από τη σκοπιά των εργοδοτών, λιγότερο συμφέρουσα. Το κόστος των δικαιωμάτων ενός κανονικού εργαζομένου, όπως υγειονομική ασφάλιση, σύνταξη, άδεια μητρότητας ή ασθένειας, κρίνεται πια δυσβάσταχτο, ειδικά όσο ο κατώτατος μισθός σε πολλές «πλούσιες» χώρες δεν έχει ακόμη φτάσει στα επιθυμητά (δηλαδή χαμηλά) για τις εταιρείες επίπεδα.

Κυβερνητική πολιτική

Οι στρατιές των τζάμπα «εργαζομένων» αποτελούν συχνά ακόμα και κυβερνητική πολιτική. Στην Ιρλανδία, το φιλόδοξο «εθνικό σύστημα πρακτικής», το κρατικό πρόγραμμα που σκοπό είχε να βοηθήσει ανέργους να αποκτήσουν απασχόληση και εργασιακή εμπειρία, προκάλεσε σφοδρή κριτική καθώς έστελνε άτομα να δουλεύουν ως αποθηκάριοι σε σούπερ μάρκετ με μισθό 50 ευρώ εβδομαδιαίως.

Κι όσο κι αν ακούγεται παράδοξο, η αμισθί εργασία σε κυβερνητικά πόστα, δημόσιους οργανισμούς κ.λπ. συχνά απαιτεί και «μέσον»! Κι αν πάει το μυαλό σας (μόνο) στην Ελλάδα, σφάλλετε. Σε Ε.Ε. και Λευκό Οίκο πολλές θέσεις άνευ οικονομικών απολαβών καταλαμβάνονται βυσματικά από παιδιά και συγγενείς υψηλά ιστάμενων αξιωματούχων.

Οι «New York Times» αποκάλυψαν σε ανάλυσή τους ότι από τους 1.500 άμισθους εργαζόμενους στο δημαρχείο της Ν. Υόρκης την περίοδο 2002-2013, τουλάχιστον ο ένας στους πέντε ήταν συγγενής ή φίλος κάποιου της διοίκησης.

Για να βρει κανείς δουλειά ακόμη και ως άμισθος, όμως, μπορεί να χρειαστεί μέχρι και να... πληρώσει.

Γραφεία ευρέσεως stagiaires σε Ευρώπη και Αμερική, λοιπόν, χρεώνουν περί τα 6.200 - 8.000 δολάρια για μια θέση 10 εβδομάδων σε μεγάλη εταιρεία ή πολυεθνική. Όλοι κερδίζουν κάτι τελικά, από τις εταιρείες μέχρι τα γραφεία ευρέσεως stagiaires, εκτός από τον ίδιο τον νεαρό εργαζόμενο, που, μάλιστα, έχει συνήθως και υψηλό επίπεδο μόρφωσης.

Η... δίκαιη δικαιοσύνη

Η πρώτη γνωστή γνωμοδότηση ανώτατου δικαστηρίου στον δυτικό κόσμο υπέρ της άμισθης εργασίας σε επιχείρηση ήταν το 1947. Το ανώτατο δικαστήριο έκρινε τότε ότι η εταιρεία Portland Terminal Company ορθώς δεν πλήρωσε αμοιβή σε εργαζομένους για ένα αρχικό δοκιμαστικό διάστημα 8 ημερών, με το σκεπτικό ότι «δεν θεωρούνται εργαζόμενοι όλοι όσοι δύνανται να εργάζονται για δικό τους όφελος στις εγκαταστάσεις ενός άλλου»!!!

Ακόμη και σήμερα, οι stagiaires ή «εκπαιδευόμενοι» παραμένουν σε μια γκρίζα ζώνη, αν και η νομοθεσία σε ΗΠΑ και κάποιες χώρες της Ευρώπης ορίζει σαφώς ότι για να δουλεύει ένας εργαζόμενος χωρίς αμοιβή, πρέπει:

- ◆ Η εργασία που θα προσφέρει να αποτελεί εξάσκηση παραπλήσια με την κατάρτιση που θα έπαιρνε σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον.
- ◆ Να μην αντικαθιστά κανονικούς εργαζομένους.
- ◆ Η εργασία του να μην προσφέρει στον εργοδότη κάποιο άμεσο πλεονέκτημα.

Στην πραγματική ζωή, βέβαια, τίποτα από τα παραπάνω δεν τηρείται. Σχεδόν κατά κανόνα, οι απλήρωτοι εργαζόμενοι δουλεύουν κανονικότητα παράγοντας έργο κανονικών έμμισθων, συχνά υπό συνθήκες ακόμα σκληρότερες από αυτές ενός παραδοσιακού υπαλλήλου, προσφέροντας άπειρα άμεσα πλεονεκτήματα στον εργοδότη και ασφαλώς χωρίς να λαμβάνουν οι ίδιοι τίποτα που να προσομοιάζει με εκπαίδευση σε ακαδημαϊκό περιβάλλον.

Το νομικό λυκόφως στο οποίο είναι καταδικασμένοι να κινούνται αυτοί οι εργαζόμενοι κάποιες φορές ξεπερνά κάθε λογική. Όταν το 1995 μία άμισθη εργαζόμενη σε κλινική της Νέας Υόρκης μήνυσε για σεξουαλική παρενόχληση έναν από τους γιατρούς, η υπόθεση και η έφεσή της απορρίφθηκαν με τη δικαιολογία ότι «αφού δεν ήταν κανονική εργαζόμενη δεν απολάμβανε και την προστασία του σχετικού νομικού πλαισίου περί σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία».

Η Ευρώπη κάνει τα τελευταία χρόνια προσπάθειες να θεσπίσει κάποιες στοιχειώδεις «καλύψεις» γι' αυτούς τους εργαζομένους. Η Ιταλία το 2012 πέρασε νόμο που καθιστά υποχρεωτική την αμοιβή των «εκπαιδευόμενων εργαζομένων», με τουλάχιστον 300 ευρώ τον μήνα. Η Ισπανία εισήγαγε συμβόλαια για εκπαιδευόμενους εργαζομένους διάρκειας ως και τρία χρόνια, με έναν κατώτερο μισθό.

Ακόμα κι αυτές οι προσπάθειες, όμως, μοιάζουν με απόπειρες παγίωσης αυτού του συστήματος που γιγαντώνεται διεθνώς. Μέχρι που ενδεχομένως γίνει ο κανόνας, έχοντας πρώτα παρασύρει και τους εναπομείναντες κανονικούς μισθούς προς τα κάτω.

Ο στραγγαλισμός των μισθών

Το ότι η «τζάμπα» εργασία έχει καταλήξει προϋπόθεση για μια πιθανή μελλοντική πρόσληψη, εκτός των άλλων αποτελεί κι ένα φράγμα για όσους δεν έχουν την άνεση να προσφέρουν δουλειά χωρίς πληρωμή. Ακόμη κι αυτή η μηδαμινή ευκαιρία αποκλείει όλους όσοι δεν προέρχονται από οικογένειες που μπορούν να τους στηρίξουν οικονομικά.

Στις πλούσιες χώρες υπάρχει συμπίεση των μισθών εδώ και χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, οι μισθοί μεταξύ 2010-2013 μειώθηκαν στην Ευρώπη και παρέμειναν στάσιμοι σε ΗΠΑ, Ιαπωνία. Οι βουτιά ήταν ιδιαίτερα μεγάλη σε Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία.

Με αυγουστιάτικη **τροπολογία** που κατατέθηκε σε ανύποπτο χρόνο αργά το βράδυ της Παρασκευής (01/08) σε... ογκολογικό νομοσχέδιο 200 σελίδων έρχεται η **κυβέρνηση** να προσφέρει **πλήθος ανεκτίμητων δώρων** σε **μεγαλο-εκδότες** και **μεγαλο-καναλάρχες**, ενώ από την άλλη **τσεκουρώνει**, μέχρι εξαφανίσεως, το **αγγελιόσημο**, δίνοντας περίπου τη **χαριστική βολή** στα **ταμεία** και τις **συντάξεις** των εναπομεινάντων ασφαλισμένων **δημοσιογράφων**.

Η τροπολογία αυτή **συνετάχθη τόσο βιαστικά** ώστε ακόμα και το **Γενικό Λογιστήριο του Κράτους** έφτασε, κατά τρόπο **πρωτοφανή** που δεν έχει προηγούμενο στα κοινοβουλευτικά χρονικά, να σημειώνει ότι δεν πρόλαβε, λόγω **ασφυκτικών χρονικών περιθωρίων**, να **συντάξει την έκθεση** του με την **εκτίμηση των οικονομικών αποτελεσμάτων** της τροπολογίας.

Συγκεκριμένα το **Γεν. Λογιστήριο του Κράτους** αναφέρει επί λέξει:

«Τα ασφυκτικά χρονικά περιθώρια εντός των οποίων ζητήθηκε η σύνταξη της Έκθεσης, δεν επέτρεψαν την ολοκληρωμένη επεξεργασία της τροπολογίας και την εκτίμηση των οικονομικών αποτελεσμάτων»

Η δήλωση **αδυναμίας** του Γενικού Λογιστηρίου να συντάξει **έκθεση** επί των **οικονομικών αποτελεσμάτων** της **τροπολογίας** καθιστά την τελευταία **πολιτικά έκθετη** και **νομικά άκυρη**.

Τροπολογίες **εξπρές**, για τις οποίες, μάλιστα, δεν υπάρχει **έγκυρη έκθεση** του **Γεν. Λογιστηρίου του Κράτους** για τα **οικονομικά αποτελέσματα** που παράγουν σε **βάρος** του **δημοσίου** και των **ασφαλιστικών ταμείων**, δεν μπορούν να έχουν **καμμία απολύτως νομική βάση**.

ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ Η ΤΡΟΠΟΛΟΓΙΑ

Με την συγκεκριμένη **τροπολογία 22 σελίδων**, η οποία έχει οσμή εκλογών, υιοθετούνται **όλα τα αιτήματα των μεγάλων εκδοτικών και τηλεοπτικών συγκροτημάτων** και διευκολύνονται οι **συγχωνεύσεις** τους, ενώ **παρατείνεται επ' αόριστον το προσωρινό καθεστώς λειτουργίας των ιδιωτικών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών**.

Η τροπολογία που **κατατέθηκε στο νομοσχέδιο** για τη κύρωση της σύμβασης δωρεάς ανάμεσα σε... **δυσ ογκολογικά νοσοκομεία**, μεταξύ των άλλων:

- **Μειώνει δραστηκότητα**, σύμφωνα με **δημοσιογραφικές πηγές**, το **ύψος του αγγελιόσημου** επί των διαφημίσεων, που ενισχύει, ως **«εργοδοτικός» πόρος**, το **ασφαλιστικό ταμείο των δημοσιογράφων** (ως γνωστόν η εργοδοσία των μέσων **δεν καταβάλλει ασφαλιστικές εισφορές** για το δημοσιογραφικό προσωπικό), αφού **το ύψος του αγγελιόσημου** θα υπολογίζεται τώρα, κατά την τροπολογία, **όχι με βάση τον τιμοκατάλογο** αλλά με βάση την **τιμή που αναγράφεται στο τιμολόγιο «όπως αυτή προκύπτει μετά την αφαίρεση της τυχόν χορηγούμενης έκπτωσης»**. Οι ίδιες **πηγές** έλεγαν ότι με αυτή την διάταξη **το λεγόμενο αγγελιόσημο θα εξασερωθεί**, χωρίς όμως και οι εργοδότες να **αναλαμβάνουν καμμία υποχρέωση** να αντικαταστήσουν με εισφορές τούς πόρους που θα **απωλεσθούν**.

- **επιτρέπει συγχωνεύσεις, κάθετες και οριζόντιες** και **κάθε μορφής συνέργειες** μεταξύ εκδοτικών ομίλων.

- επιτρέπει επίσης την **χρησιμοποίηση προσωπικού από συνδεδεμένες επιχειρήσεις** στους ομίλους ΜΜΕ για το **συνυπολογισμό του ελάχιστου προσωπικού** που απαιτείται από τον νόμο.

-**καταργεί τα όρια "δεσπόζουσας θέσης"** ενημερωτικών Μέσων επιτρέποντας και την **απόκτηση μη ενημερωτικών Μέσων**. Δίνει επίσης την **δυνατότητα** σε ΜΜΕ που έχουν άδεια ενημερωτικού σταθμού να αυτοχαρακτηριστούν **μη ενημερωτικά**.

Το μεγαλύτερο μερίδιο των δαπανών του μέσου προϋπολογισμού των νοικοκυριών αφορά στα είδη διατροφής (20,4%) και ακολουθούν η στέγαση (13,7%) και οι μεταφορές (12,5%), ενώ οι υπηρεσίες της εκπαίδευσης αποτελούν το μικρότερο μερίδιο των δαπανών (3,4%).

Οι περικοπές των μισθών και συντάξεων και κατ' επέκταση των δαπανών, άλλαξαν και το καταναλωτικό πρότυπο. Ειδικότερα, μεταξύ 2013 και 2012, παρατηρείται μετατόπιση των δαπανών από αυτές που αφορούν στις μεταφορές, στα διαρκή αγαθά, στη στέγαση, στα ξενοδοχεία, καφενεία και εστιατόρια, στα διάφορα αγαθά και υπηρεσίες, στην εκπαίδευση, καθώς και στις επικοινωνίες, προς τις δαπάνες που αφορούν, κυρίως, στην υγεία, στα αλκοολούχα ποτά και καπνό και στη διατροφή.

Σε σχέση με την προηγούμενη έρευνα (2012), καταγράφεται μεγαλύτερη μείωση δαπανών, σε τρέχουσες τιμές, για διαρκή αγαθά (11,6%), εκπαίδευση (11,3%), μεταφορές (9,9%), διάφορα αγαθά και υπηρεσίες (9,5%), ξενοδοχεία, καφενεία και εστιατόρια (9,3%), επικοινωνίες (9,2%), στέγαση (8,8%) και ένδυση-υπόδηση (8,3%). Μικρότερες μειώσεις παρατηρούνται στις δαπάνες σε είδη διατροφής (6,5%), αναψυχή και πολιτισμό (5,6%) και υγεία (0,3%). Αντίθετα, μικρή αύξηση καταγράφηκε για οινοπνευματώδη ποτά και καπνό (0,1%).

Τα νοικοκυριά με ένα άτομο μόνο, ηλικίας 65 ετών και άνω, έχουν κατά 54,5% λιγότερες δαπάνες από τη μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών. Αντίθετα, νοικοκυριά που αποτελούνται από ένα ζευγάρι με δυο παιδιά έως και 16 ετών, έχουν κατά 42% περισσότερες δαπάνες σε σχέση με τη μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών.

Νοικοκυριά με υπεύθυνο οικονομικά μη ενεργό ή άνεργο, δαπανούν κατά μέσο όρο το 82,1% της μέσης μηνιαίας δαπάνης των νοικοκυριών, ενώ αυτά με υπεύθυνο αυτοαπασχολούμενο με μισθωτούς το 199,5%. Μείωση σε σύγκριση με το 2012, καταγράφεται στις δαπάνες νοικοκυριών με υπεύθυνο μισθωτό κατά 8,5%, ενώ αύξηση κατά 4,4% καταγράφεται στις δαπάνες νοικοκυριών με υπεύθυνο αυτοαπασχολούμενο με μισθωτούς.

Η μέση μηνιαία δαπάνη διαφέρει ανάλογα με την ηλικία του υπευθύνου του νοικοκυριού. Όπως και στην έρευνα του 2012, τα νοικοκυριά με υπεύθυνο ηλικίας 45- 54 ετών δαπανούν, κατά μέσο όρο, περισσότερο. Συγκεκριμένα, τα νοικοκυριά αυτά δαπανούν, κατά μέσο όρο, το 124,7 % της μέσης μηνιαίας δαπάνης των νοικοκυριών της χώρας, ενώ αυτά με υπεύθυνο ηλικίας 75 ετών και άνω το 56,3%. Τα νοικοκυριά που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές δαπανούν 1.249,90 ευρώ μηνιαίως, ενώ αυτά που διαμένουν σε αστικές περιοχές 1.594,72 ευρώ. Ήτοι, τα νοικοκυριά που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές, δαπανούν, κατά μέσο όρο, 21,6% λιγότερο από τα νοικοκυριά που διαμένουν σε αστικές περιοχές.

Από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει, επίσης, ότι:

α) αυξήθηκε ο αριθμός των νοικοκυριών που διαθέτουν:

- Καταψύκτη στην κύρια κατοικία τους (μεταβολή 3%).
- Ηλεκτρονικό υπολογιστή στην κύρια κατοικία τους (μεταβολή 3%).
- Διέθεταν τουλάχιστον, ένα επιβατηγό αυτοκίνητο ΙΧ (1,3%), ενώ ο αριθμός των αυτοκινήτων μειώθηκε κατά 0,1%.
- Τουλάχιστον, ένα κινητό τηλέφωνο (μεταβολή 0,4%).

β) μειώθηκε ο αριθμός των νοικοκυριών που:

- Χρησιμοποιούν την κεντρική θέρμανση ως κύρια πηγή θέρμανσης (μεταβολή 31,3%).

χώρους αυξήθηκε κατά 43% τα τελευταία τρία χρόνια φτάνοντας τις 100!

Ο αριθμός των πόλεων που απαγορεύουν στους πολίτες να κοιμούνται ακόμα και μέσα στα αυτοκίνητά τους έφτασε τις 81 από 37 το 2011, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 119%!

Την ίδια στιγμή η τελευταία έκθεση (Οκτώβριος 2014) του [National Coalition for the Homeless](#)

αποκαλύπτει ότι 31 αμερικανικές πόλεις έχουν λάβει νομοθετικά μέτρα που περιορίζουν σημαντικά άτομα και οργανώσεις που προσφέρουν συσσίτια στους άστεγους!

Απαγόρευσαν τους άστεγους!

Τα πρώτα μέτρα άρχισαν να λαμβάνονται σε αμερικανικές πόλεις το 2009. Ήταν μέτρα κοινωνικά εύπεπτα, μέτρα που κέρδισαν την υποστήριξη μεγάλων επαγγελματικών ομάδων αλλά και μεγάλης μερίδας του πληθυσμού. Τα μέτρα προέβλεπαν ότι δεν θα επιτρεπόταν στους άστεγους να κοιμούνται στους δημόσιους χώρους που βρίσκονται στο εμπορικό και ιστορικό κέντρο καθώς και στις τουριστικές περιοχές των πόλεων. Θα προστατευόταν, δηλαδή, η «βιτρίνα» της πόλης και η «οικονομική ζωή» από τους ενοχλητικούς που έμειναν στο δρόμο.

Μόνο που πέντε χρόνια μετά, αποκαλύπτεται ότι αυτά τα μέτρα που αρχικά έγιναν αποδεκτά χωρίς αντιδράσεις ήταν μόνον η αρχή για την «εξαφάνιση» των αστέγων από τις πόλεις.

Έτσι σήμερα, σε 100 αμερικανικές πόλεις οι άστεγοι απαγορεύεται όχι μόνο να κοιμούνται αλλά ακόμα και να κάθονται σε όλους τους δημόσιους χώρους! Και ακόμα, 81 πόλεις προχώρησαν ένα βήμα παραπέρα απαγορεύοντας σε όσους έχασαν τα σπίτια τους και τη δουλειά τους να κοιμούνται ακόμα και μέσα στα αυτοκίνητά τους!

Στην παρανομία τα συσσίτια

Το δεύτερο απολύτως απαραίτητο βήμα για να «εξαφανίσουν» τους άστεγους ήταν να βγάλουν στην παρανομία άτομα και οργανώσεις που προσφέρουν συσσίτια. Για να επιτύχουν τις νομοθετικές ρυθμίσεις, για να καταστήσουν και αυτά τα μέτρα εύπεπτα στην κοινή γνώμη, τους προσέδωσαν επιστημονικό περίβλημα.

Έτσι ξεκίνησαν προπαγάνδα με διάφορους πρόθυμους επιστήμονες οι οποίοι υποστήριζαν ότι τα συσσίτια δεν λύνουν το πρόβλημα, αντίθετα το διαιωνίζουν. Ότι οι άστεγοι και οι άνεργοι βολεούνται και δεν έχουν κίνητρο να βγουν από το τούνελ της άθλιας ζωής τους. Και ακόμα ότι ανεκτές πρέπει να γίνονται μόνον οι δομές που διοικούνται από τις αρχές της πόλης και όχι οι πρωτοβουλίες πολιτών και οργανώσεων γιατί το πρόβλημα απαιτεί ολιστική αντιμετώπιση. Έφτασαν, μάλιστα, στο σημείο να υποστηρίζουν ότι εάν μείνουν εκτός ρυθμιστικού ελέγχου οι πρωτοβουλίες πολιτών και οργανώσεων θα προκληθεί σπατάλη τροφίμων!

Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής είναι μέχρι σήμερα 31 πόλεις να έχουν λάβει νομοθετικά μέτρα που περιορίζουν δραματικά τις πρωτοβουλίες για τη σίτιση των αστέγων και ανέργων.

Πρόστιμα και εμπόδια

Τα μέτρα που έχουν λάβει οι 31 πόλεις για τον περιορισμό των συσσιτίων στηρίζονται στην επιβολή γραφειοκρατικών εμποδίων, στην επιβολή ειδικών τελών και προστίμων για τη χρήση δημόσιου χώρου, στον χρονικό περιορισμό των δράσεων των οργανώσεων αλλά και στην υιοθέτηση πολύ αυστηρών προδιαγραφών. Συγκεκριμένα:

- Τα άτομα ή οι οργανώσεις που θέλουν να μοιράσουν τρόφιμα σε δημόσιο χώρο (πάρκα, πλατείες κλπ), υποχρεώνονται να παίρνουν άδεια πληρώνοντας, όμως, ειδικό τέλος για τη χρήση του χώρου που κυμαίνεται ανάλογα με τη ρύθμιση που έχει υιοθετήσει κάθε πόλη από 100 έως 1250 δολάρια ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων που θα σιτιστούν. Εάν μια οργάνωση προχωρήσει στη διανομή τροφίμων χωρίς άδεια πληρώνει πρόστιμο 2000 δολάρια.

- Άλλες πόλεις περιορίζουν τους χώρους που γίνεται η διανομή τροφίμων προκειμένου να μην δημιουργούνται σταθερά σημεία σίτισης αστέγων. Έτσι πήραν απόφαση που δεν επιτρέπει να γίνεται συσσίτιο στην ίδια περιοχή πάνω από 4 φορές το χρόνο. Με τον τρόπο αυτό μειώνουν δραστικά και τον αριθμό των ατόμων που μπορούν να σιτιστούν αφού οι άστεγοι δεν έχουν τρόπο να ενημερώνονται για το πού και πότε μεταφέρονται τα συσσίτια κάθε φορά.

- Άλλες πόλεις απαγορεύουν τα συσσίτια στο κέντρο και δίνουν άδειες με το αζημίωτο μόνον για τα περίχωρα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούν ανυπέρβλητα εμπόδια στους άστεγους, οι οποίοι δεν έχουν δυνατότητα πρόσβασης στα προάστια. Η επιλογή κρύβει και μια υποχθόνια σκέψη. Πετώντας τους άστεγους σε περιοχές αμιγούς κατοικίας, ξέρουν ότι τους φέρνουν αντιμέτωπους με το ισχυρό κίνημα «Όχι στην αυλή μου» που υπάρχει στις γειτονιές πολλών αμερικανικών πόλεων, στις οποίες, μάλιστα, δραστηριοποιείται ιδιωτική αστυνομία..

-Αρκετές πόλεις στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν εμπόδια στις οργανώσεις και να περιορίσουν τα συστήματα, επέβαλαν πολύ αυστηρούς κανονισμούς για την ασφάλεια των τροφίμων. Έτσι απαιτούν τα άτομα και οι οργανώσεις να έχουν πάρει άδεια για τη διανομή τροφίμων από τις υπηρεσίες υγείας και να τηρούν τις προδιαγραφές για την υγιεινή και την ασφάλεια τροφίμων λες και πρόκειται για επαγγελματικούς χώρους σίτισης.

Οι αρχές, δηλαδή, θεωρούν ότι ένας άστεγος μπορεί να τρώει άφοβα από τα σκουπίδια αλλά όχι το φαγητό μιας οργάνωσης που δεν πληροί τους επαγγελματικούς κανόνες ασφάλειας και υγιεινής των τροφίμων. Έτσι, μαγειρευτά φαγητά μπορούν να διανέμονται σε αστέγους μόνον εάν έχουν παρασκευαστεί σε εγκεκριμένους χώρους ενώ για τη διανομή προσυσκευασμένων τροφίμων απαιτείται κάθε φορά η έκδοση άδειας που κοστίζει 50 δολάρια ή από 150 έως 300 δολάρια για ετήσια άδεια.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι χρονικά η επιβολή μέτρων για την απαγόρευση των αστέγων και τον περιορισμό των συσσιτίων συμπίπτει με την τρομακτική αύξηση του αριθμού τους στις ΗΠΑ. Συγκεκριμένα:

- Το ποσοστό των άστεγων παιδιών αυξήθηκε κατά 73% από την αρχή της κρίσης με αποτέλεσμα σήμερα να είναι 1,1 εκατομμύριο οι άστεγοι μαθητές σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του Τμήματος Εκπαίδευσης των ΗΠΑ
- Το ποσοστό των άστεγων οικογενειών αυξήθηκε κατά 61% από το 2007, όταν άρχισε η κρίση και οι κατασχέσεις σπιτιών

Παράλληλα, σε αφιέρωμα που δημοσιεύθηκε στο διεθνούς κύρους ιατρικό περιοδικό «Lancet», επισημαίνεται ότι συνολικά, μέσα στο έτος έως 4 εκατομμύρια Ευρωπαίοι και 3,5 εκατομμύρια Αμερικανοί βιώνουν την οδυνηρή εμπειρία του να προσπαθούν να επιβιώσουν χωρίς να έχουν στέγη, αριθμός που συνεχώς αυξάνεται.

[illegible]

Το ξεπούλημα του Ελληνικού, κύριο άρθρο, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 2 Νοεμβρίου 2014

Οι φόβοι που εξαρχής είχαν εκφραστεί για το ξεπούλημα του Ελληνικού επαληθεύονται δυστυχώς μετά τη μελέτη που δημοσίευσε το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας και σύμφωνα με την οποία το ΤΑΙΠΕΔ εκχώρησε στον μοναδικό υποψήφιο το «φιλέτο» της πολύ όμορφης αυτής γης με 915 εκατομμύρια ευρώ, τη στιγμή που η επενδυτική του αξία ανέρχεται στα 2,95 δις. ευρώ – τρεις φορές κάτω δηλαδή! Αφού αυτά τα 915 εκατ. ευρώ θα καταβληθούν σε βάθος δεκαετίας, είναι ηλίου φαεινότερον ότι πρόκειται για ένα μοναδικής αξίας δώρο εκ μέρους της κυβέρνησης στον μοναδικό υποψήφιο.

Το θέμα «μπάζει» από παντού: αδιαφανείς διαδικασίες στον διαγωνισμό, προσχηματικός έλεγχος της σύμβασης από το Κοινοβούλιο, μια και γίνεται κατόπιν εορτής, καμία επαφή και διάλογος με την τοπική κοινωνία και τα συμφέροντά της. Επίσης, στο τίμημα δεν περιλαμβάνεται η αξία του καζίνου. Δεν είναι τυχαίο ότι από πολιτικά κόμματα μόνο η Νέα Δημοκρατία αποδέχεται ασμένως τη σύμβαση, με παιδαριώδη μάλιστα τρόπο, αφού ο βουλευτής της είπε πως δεν υπήρχε καλύτερη προσφορά (!) την ώρα που ο υποψήφιος ήταν ένας και μοναδικός. Στην προσπάθειά της η κυβέρνηση να βρει όσο το δυνατόν

Για να δούμε καλύτερα την αποψίλωση, αρκεί να συγκρίνουμε τα στατιστικά στοιχεία που παραθέτει η Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ): Από τα 1.873 Γυμνάσια που λειτουργούσαν το σχολικό έτος 2009-10 απέμειναν 1.656, από τα 1.265 Λύκεια απέμειναν 1.209, από τα 5.098 Δημοτικά απέμειναν 4.331 και από τα 5.700 Νηπιαγωγεία απέμειναν 5.151. Συνολικά εξαφανίστηκαν από τον εκπαιδευτικό χάρτη 1.590 σχολικές μονάδες λόγω συγχωνεύσεων και καταργήσεων, ενώ την ίδια περίοδο όχι μόνο δεν είχαμε μείωση μαθητών αλλά είχαμε και ελαφρά αύξηση (από 1.363.042 το σχολικό έτος 2009/10 έγιναν 1.363.559 το 2013/14).

Το αποτέλεσμα αυτής της αντιεκπαιδευτικής λογιστικής ήταν να αυξηθούν σημαντικά οι μαθητές ανά τμήμα (ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα), να δυσκολέψει το διδακτικό έργο και να απογειωθούν οι εκπαιδευτικές ανισότητες.

Παράλληλα, μεθοδεύτηκε την ίδια περίοδο μια τρομακτική μείωση των εκπαιδευτικών. Ενώ το 2010 υπηρετούσαν 168.782 μόνιμοι εκπαιδευτικοί (74.518 στην πρωτοβάθμια και 94.264 στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση), σήμερα υπηρετούν 136.926 εκπαιδευτικοί (68.235 στην πρωτοβάθμια και 68.691 στη δευτεροβάθμια). Η μείωση του προσωπικού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανέρχεται στο 8,43%, ενώ ακόμα μεγαλύτερη είναι η μείωση στη δευτεροβάθμια, καθώς οι 94.264 εκπαιδευτικοί του 2010 έγιναν 68.691 (μείωση 27%).

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, την περίοδο αυτή οι φιλόλογοι μειώθηκαν κατά 4.863, οι μαθηματικοί κατά 2.757, οι φυσικοί-χημικοί κατά 2.316, οι γυμναστές κατά 1.742, οι καθηγητές ξένων γλωσσών (αγγλικών, γαλλικών, γερμανικών) κατά 3.500 κ.λπ.

Είναι σαφές πως η νέα πολιτική ηγεσία του υπουργείου Παιδείας βρίσκεται ευθέως αντιμέτωπη με αυτό το αρνητικό σκηνικό. Παράλληλα, δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί ένα νέο χαμόγελο αυτοπεποίθησης που ελπίζει και μια ελπίδα που όλο και περισσότερο αρνείται να μείνει μετέωρη.

15.05.2013. Μια ημέρα νωρίτερα υπεγράφη μεταξύ των εργοδοτικών φορέων (Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Ε.Σ.Ε.Ε. και Σ.Ε.Τ.Ε.) και των σωματείων των εργαζομένων (Γ.Σ.Ε.Ε.) η νέα Σύμβαση για το 2013, που είχε αναδρομική ισχύ, από την αρχή του έτους, και που έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2013.

Η τελευταία ΕΓΣΣΕ, διάρκειας ενός έτους, υπογράφηκε 01/01/2014 και θα ίσχυε έως 31/12/2014.

Ως αποτέλεσμα των αλλαγών, η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου επιβλήθηκε μείωση των κατώτατων ονομαστικών μισθών, το εύρος της οποίας προκάλεσε πρωτοφανείς απώλειες για τους χαμηλόμισθους εργαζόμενους οι οποίες ξεπερνούν σε ετήσια βάση τους τρεις μισθούς.

Το 2013, οι μέσες ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα ήταν μικρότερες από αυτές της Σλοβενίας και της Κύπρου, όπου επίσης είχαν γίνει μειώσεις στους μισθούς. Την ίδια χρονιά ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, μετά την μείωση του Φεβρουαρίου του 2012, κατρακύλησε στην κατάταξη των είκοσι χωρών από την έβδομη στην δέκατη θέση και είναι πλέον –με εξαίρεση την Πορτογαλία– χαμηλότερος σε όρους αγοραστικής δύναμης από τον αντίστοιχο μισθό της Ισπανίας, της Μάλτας και της Σλοβενίας.

Τα στατιστικά στοιχεία που καταγράφηκαν, αποδεικνύουν το μέγεθος του προβλήματος. Η ανεργία των νέων εκτινάχθηκε, φθάνοντας σε νέο υψηλότερο σημείο σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ μάλιστα με το πέρασμα των χρόνων, τείνει να αυξηθεί όλο και περισσότερο.

Οι εργαζόμενοι από την άλλη πλευρά κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν την αισθητή μείωση των μισθών τους, την ώρα που η άλλοτε δεδομένη ασφαλιστική κάλυψη κατέστη πολυτέλεια.

Υπερωρίες χωρίς αμοιβή, μαύρη εργασία, ευέλικτα προγράμματα τύπου voucher προκειμένου να απασχοληθούν κάποιοι νέοι εργαζόμενοι, ανασφάλεια και καμία προοπτική ώθησαν 300.000 Έλληνες στη μετανάστευση και την αναζήτηση καλύτερων όρων διαβίωσης.

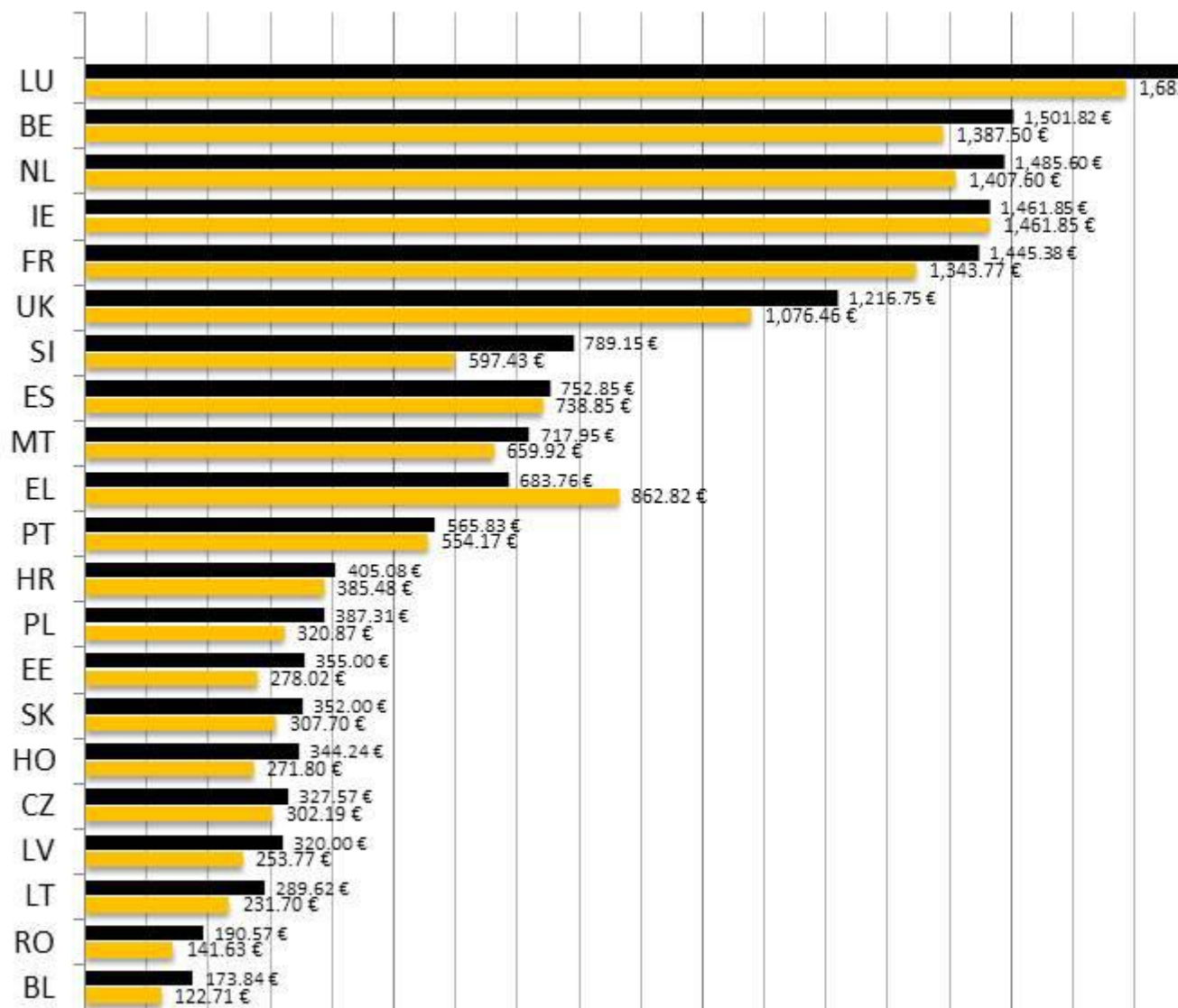
Οι αποδοχές στα χρόνια των μνημονίων

Όσον αφορά τη διαμόρφωση των αποδοχών, αξίζει να σημειωθούν τα εξής: μέσα σε περίπου τρία χρόνια ο βασικός μισθός έφτασε να μην ξεπερνά τα 586 ευρώ μεικτά κι αυτό μόνο στα χαρτιά· δεδομένου πως ο κάθε εργοδότης επέβαλε τους δικούς του κανόνες, παρέχοντας πολύ μικρότερους μισθούς, χωρίς, τις περισσότερες φορές, να υφίσταται έλεγχο.

Για τους νέους κάτω των 25 ετών ο πρώτος μεικτός μισθός έφτασε τα 510,95 ευρώ έναντι των 751,39 ευρώ για πλήρη απασχόληση. Ο έγγαμος εργαζόμενος, άνω των 25 ετών, χωρίς προϋπηρεσία, κατέληξε να πληρώνεται με 644,70 από 826,54 ευρώ μεικτά την ίδια στιγμή που ο άγαμος υπάλληλος χωρίς προϋπηρεσία έφτασε τα 586,08 από 751,39 ευρώ μεικτά.

Οι επιχειρήσεις, προχωρούσαν στην πρόσληψη νέων με χαμηλότερες αμοιβές ή συμβάσεις μαθητείας, εφάρμοζαν ελαστικά ωράρια εργασίας με λιγότερες ώρες αν υπήρχε πτώση στη ζήτηση, ενώ με ευκολία μπορούσαν να μετατρέψουν το 8ωρο σε 4ωρο για τον εργαζόμενο.

Κατώτατοι Μισθοί Ε.Ε.

Οι νέες μορφές ευέλικτης και επισφαλούς απασχόλησης

Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα έφερε στο προσκήνιο νέες μορφές εργασίας, οι οποίες κατά κάποιο τρόπο, παρείχαν περιστασιακή κάλυψη σε μέρος του άνεργου πληθυσμού, χωρίς ωστόσο να επιλύουν το πρόβλημα επί της ουσίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα επιδοτούμενα προγράμματα voucher, τα οποία έγιναν ευρέως γνωστά τα τελευταία χρόνια.

«Ενώ εκατοντάδες χιλιάδες έχουν δαπανηθεί σε μελέτες, όσο κι αν ψάξαμε, δεν βρήκαμε ούτε μια μελέτη που να αποτυπώνει με αξιόπιστο και τεκμηριωμένο τρόπο πόσοι από τους ανέργους που καταρτίστηκαν σε προγράμματα απασχόλησης βρήκαν δουλειά», τόνισε η αναπληρώτρια υπουργός , αρμόδια για θέματα εργασίας, Ράνια Αντωνοπούλου. *«Κανείς δεν μπορεί να δώσει αξιόπιστη απάντηση γιατί σε κάθε 100 ευρώ της χρηματοδότησης των προγραμμάτων τα 75 ευρώ τα παίρνουν ως αμοιβή τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, δημόσια και ιδιωτικά, και μόνο τα 25 ευρώ να τα λαμβάνει ο επιδοτούμενος άνεργος»,* συμπλήρωσε η ίδια.

Μάλιστα, ακόμη και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει μια ομολογημένη αποτυχία για αυτές τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, τμήμα των οποίων αποτελούν και τα προγράμματα κατάρτισης και επιδότησης θέσεων εργασίας. Η κα Αντωνοπούλου υπενθύμισε ότι πρόσφατα η Επίτροπος Απασχόλησης της Ε.Ε. κ. Τίσσεν δήλωσε ότι στον απολογισμό της τελευταίας εξαετίας δαπανήθηκαν 77 δισεκατομμύρια ευρώ με αποδέκτες 20 εκατομμύρια ανέργους. Ωστόσο, από αυτούς μόνο 3 εκατομμύρια βρήκαν δουλειά μετά το τέλος της επιδότησης.

Ενδεικτικές της αδυναμίας επίλυσης του προβλήματος της ανεργίας ήταν και οι προτάσεις για μοριοδότηση των υπαλλήλων. Χαρακτηριστική είναι η πρόταση του πρώην Υπουργού Παιδείας, Ανδρέα Λοβέρδου, για παροχή μορίων αντί για μισθό στους εκπαιδευτικούς που θα δεχθούν να εργασθούν εθελοντικά. Αντίστοιχα, στον ιδιωτικό τομέα δεν ήταν λίγες οι επιχειρήσεις που πρότειναν την παροχή στέγης και τροφής αντί χρημάτων, φαινόμενο ιδιαίτερα σύνηθες στα εποχικά επαγγέλματα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία των προσλήψεων από το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, από τον Μάρτιο του 2013 μέχρι τον Απρίλιο του 2014 έγιναν 1.464.078 προσλήψεις. Από αυτές, το 50% αντιστοιχεί σε θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης, ενώ πάνω από το 35% αναλογεί σε θέσεις μερικής απασχόλησης και περίπου 10% σε θέσεις εκ περιτροπής απασχόλησης.

Μαζικές είναι από τον Ιούλιο του 2013 και οι μετατροπές των συμβάσεων εργασίας σε ευέλικτες και επισφαλείς μορφές απασχόλησης, με αποτέλεσμα ένας στους πέντε εργαζόμενους στον Ιδιωτικό τομέα της οικονομίας να εργάζεται υπό το καθεστώς αυτό.

Οι μισθοί “θυσία” στο βωμό της ανταγωνιστικότητας

Η παραγωγικότητα στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1995 και έως το 2009, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας αλλά και σε σύγκριση με τα διεθνή δεδομένα.

Όμως, από το 2010 αρχίζει η διαδικασία απόκλισης της παραγωγικότητας της οικονομίας έναντι της αντίστοιχης στις 15 πιο προηγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αναφέρει σε σχετική της έκθεση η ΓΣΣΕ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ οι Έλληνες βρίσκονται στην κορυφή των ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά τις ώρες εργασίας. Δουλεύουν περισσότερο, αλλά παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά παραγωγικότητας, ιδιαίτερα μετά το 2010, σύμφωνα με την έκθεση της ΓΣΣΕ. Θα μπορούσε να είναι αυτό απόρροια της απώλειας των εργασιακών δικαιωμάτων που επέφερε το μνημόνιο;

Ο εργατολόγος κύριος Κωνσταντίνος Δημητράλλος εξηγεί *“Κατά την περίοδο καπιταλιστικής κρίσης και ύφεσης του παγκόσμιου συστήματος που βιώνουμε, τα κέρδη των μεγάλων επιχειρήσεων περιορίζονται, η ανεργία καλπάζει, ενώ οι απολύσεις αυξάνονται με ταχείς ρυθμούς. Σε ανάλογες περιόδους κρίσης, το κεφάλαιο προσπαθεί να αυξήσει τα κέρδη του. Και επειδή δεν έχει τη δυνατότητα να το πράξει με ευκολία, μεταφέρει όλους τους περιορισμούς και τα κόστη στην εργασία. Έτσι ο ανταγωνισμός αυξάνεται, ενώ οι μικρότερες επιχειρήσεις κλείνουν. Το παιχνίδι παίζεται σε βάρος των εργαζομένων. Περιορίζονται τα εργασιακά δικαιώματα. Η παραγωγικότητα με δεδομένες τις συνθήκες αυτές και την ύφεση που κυριαρχεί, δεν μπορεί να αυξηθεί. Ειδικά στην Ελλάδα, που δεν θεωρείται ισχυρή δύναμη, η κατάσταση είναι ακόμα χειρότερη.*

Πλέον οι περισσότεροι δουλεύουμε περισσότερο και βγάζουμε λιγότερα λεφτά σε σχέση με παλαιότερα, κάτι το οποίο είναι αποτέλεσμα της εντατικοποίησης της εργασίας. Της καταστρατήγησης των δικαιωμάτων. Όταν οι μισθοί μειώνονται, όταν οι εργαζόμενοι δουλεύουν και δεν πληρώνονται και κάτω από τον κίνδυνο της ανεργίας αναγκάζονται να αντέχουν για να εξασφαλίσουν ένα κομμάτι ψωμί, μιλάμε για έναν εργασιακό μεσαίωνα. Οι συνθήκες έχουν δυσκολέψει πολύ. Το εργατικό κίνημα δεν είναι προσανατολισμένο σωστά να διεκδικεί και να κατακτά, ενώ τα κεντρικά συνδικάτα είναι ποδηγετημένα.”

Η μείωση των μισθών που επιτάσσει το μνημόνιο έγινε για να ανακτηθεί η χαμένη ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, μειώνοντας το κόστος εργασίας.

Ωστόσο σε έκθεση της η ΓΣΕΕ καταδεικνύει ότι είναι μύθος πως η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας επιδεινώθηκε εξαιτίας των αυξήσεων των μισθών. Οι απολαβές των μισθωτών στην Ελλάδα αυξήθηκαν σχεδόν με τον ίδιο ρυθμό με τον μέσο όρο των ανταγωνιστριών χωρών. Για την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κατά τα έτη 2000-2009, οι αυξήσεις των μισθών στην Ελλάδα ευθύνονται μόλις κατά το 1/5 περίπου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κομισιόν, το 2014 στην κατάταξη των προηγμένων χωρών με κριτήριο τις μεικτές αποδοχές σε ευρώ, η Ελλάδα διατηρεί, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, μια από τις τελευταίες θέσεις. Εξαιτίας της ασκούμενης πολιτικής, κατά την τελευταία δεκαετία, έχει αυξηθεί η απόστασή της από τον μέσο όρο.

Ο στόχος των δανειστών μας ήταν η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας και κατά συνέπεια των μισθών. Πράγματι, κατά την τριετία (2009-2010-2011), οι ελληνικές επιχειρήσεις μείωσαν το μοναδιαίο κόστος εργασίας κατά περίπου 3,7% όμως η μείωση αυτή αντιστοιχούσε σε μείωση μόνο κατά 3% των τιμών των ελληνικών εξαγωγών.

Επομένως, όπως δείχνουν τα στοιχεία της ΓΣΕΕ, οι επιχειρήσεις δεν μετακύλησαν πλήρως στις τιμές τις μειώσεις του κόστους εργασίας, με αποτέλεσμα την περίοδο 2009-2011 τα περιθώρια κέρδους τους να αυξηθούν.

Το 2014, η αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα ανέρχεται πλέον στο μισό σε σχέση με την αντίστοιχη αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού των πιο προηγμένων χωρών (56% το 2014 από 73% το 2010).

Όπως γίνεται κατανοητό, το μεγαλύτερο βάρος από τη μη μείωση των τιμών, ιδιαίτερα σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, επωμίστηκαν οι χαμηλόμισθοι, οι οποίοι επιπρόσθετα επιβαρύνθηκαν δυσανάλογα και από την έμμεση φορολογία, τις αυξήσεις στον ΦΠΑ και από τη συρρίκνωση των κοινωνικών παροχών.

Απολύσεις: στο στόχαστρο οι δημόσιοι υπάλληλοι

Με βάση τις μνημονιακές δεσμεύσεις, το Δημόσιο έπρεπε από το 2012 μέχρι το 2015 να απολύσει 150.000 υπαλλήλους ώστε σύμφωνα με τους υπολογισμούς να μείνουν 300.000-400.000 εργαζόμενοι στο Δημόσιο.

Το μέτρο αυτό αποδείχθηκε η μεγαλύτερη μεταρρυθμιστική πρόκληση για όλες τις κυβερνήσεις και συνήθως ήταν αυτή που μπλόκαρε την ολοκλήρωση των αξιολογήσεων.

Οι πρώτες απολύσεις έγιναν εν τέλει το 2013 από την κυβέρνηση Σαμαρά και ήταν πολύ λιγότερες από τον στόχο των δανειστών για το έτος (25.000). Έτσι, τον Μάρτιο του ίδιου έτους, τα κλιμάκια της τρόικας φεύγουν από την Αθήνα εξαιτίας ρήξης με την κυβέρνηση για την αθέτηση της δέσμευσης να απολύσει 25.000 δημόσιους υπαλλήλους.

Δυο μήνες αργότερα, το Μάιο, η τρόικα επέστρεψε δεχόμενη να γίνουν έστω 4.000 απολύσεις μέχρι το τέλος του έτους. Για να γίνει πιο ανώδυνο το μέτρο, τέθηκε σε εφαρμογή η διαθεσιμότητα, σύμφωνα με

την οποία οι υπάλληλοι που απομακρύνθηκαν από τις θέσεις εργασίας τους λάμβαναν το 60% των αποδοχών τους.

Οι “δεξαμενές” για τις απολύσεις και τη διαθεσιμότητα ήταν κυρίως ο ευρύτερος τομέας του Δημοσίου (κι όχι τόσο ο στενός), όπως η ΕΡΤ, οι σχολικοί φυλακές, οι υπάλληλοι στους δήμους (δημοτική αστυνομία), οι καθηγητές, οι διοικητικοί υπάλληλοι στα πανεπιστήμια και οι υπάλληλοι σε εταιρείες ΝΠΔΔ αλλά και υπάλληλοι σε μερικά Υπουργεία (όπως οι καθαρίστριες στο Υπουργείο Οικονομικών).

Στο σύνολο, βγήκαν σε διαθεσιμότητα 10.000 υπάλληλοι, μεταξύ των οποίων 2.300 σχολικοί φύλακες μέσω κατάργησης της ειδικότητας, 789 διοικητικοί υπάλληλοι πανεπιστημίων, καταργήθηκε η δημοτική αστυνομία ενώ απολύθηκαν και περίπου 2.500 εργαζόμενοι της ΕΡΤ.

Δυστυχώς, ο ακριβής αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων που απολύθηκαν είναι συγκεχυμένος τόσο εξαιτίας της διστακτικότητας της κυβέρνησης να προχωρήσει στο μέτρο, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να επαναδιατυπώνεται η αξίωση στα νέα μνημόνια, όσο και της επαναπρόσληψης ορισμένων εξ αυτών.

Η ανεργία στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε.

Η κρίση χρέους που έπληξε με ιδιαίτερη οξύτητα τις χώρες στην Ευρωζώνη προκάλεσε την εκρηκτική άνοδο της ανεργίας, που ξεπέρασε το 25% στην Ελλάδα. Η μείωση της συνολικής απασχόλησης, αύξησε το δημοσιονομικό βάρος και υπέσκαψε τη βιωσιμότητα του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στο σύνολο των καλύψεών του (συντάξεις-υγεία- ανεργία).

Τα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ανεργίας ανέδειξαν τις μεγάλες ανισότητες στην αγορά εργασίας μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ορισμένες χώρες (π.χ. Νορβηγία, Γερμανία, Σουηδία) επηρεάστηκαν μόνο συγκυριακά και επανήλθαν σύντομα σε χαμηλά επίπεδα, ενώ σε άλλες χώρες, όπως είναι η Ελλάδα, η Ισπανία και η Ουγγαρία εκτινάχθηκαν τα ποσοστά ανεργίας, διευρύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και εντάσεις.

Η ανεργία στην Ευρωζώνη

Γενική ανεργία

Ο ψυχολογικός παράγοντας

Τα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας οδήγησαν σε κατακόρυφη αύξηση των αυτοκτονιών τα χρόνια της κρίσης στην Ελλάδα. [Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΜΚΟ, Κλίμακα](#), πέντε στους δέκα αυτόχειρες ήταν άνεργοι, συνταξιούχοι και σπουδαστές· άνθρωποι, δηλαδή, που επλήγησαν από τα μέτρα λιτότητας.

“Πήραμε ένα δάνειο κάπου στις αρχές του 2000, την εποχή που έπαιρναν όλοι για να ζήσουν «καλά». Από τα μέσα του 2010 και μετά ήταν όλο και πιο δύσκολο να πληρώνουμε τα δάνεια και τελικά το οριστικό λουκέτο μπήκε το 2013.”, λέει η Σ.Α που διατηρούσε από το 2005 μια οικογενειακή επιχείρηση με το σύζυγό της.

“Έγιναν όλα σταδιακά. Ζούμε σε μικρή κοινωνία και αρχικά ήταν δύσκολο να παραδεχτούμε πως «κλείσαμε», σαν να λέγαμε «αποτύχαμε». Μετά δεν είχαμε καιρό να το σκεφτούμε, η καθημερινότητα έγινε δύσκολη. Πρώτα κόψαμε τα περιττά, παγώσαμε τις υποχρεώσεις μας, και τώρα καλύπτουμε μόνο τα απολύτως απαραίτητα. Μας βοηθάει κυρίως ο μικρός γιος μας”, προσθέτει η ίδια.

Η βίαιη φτωχοποίηση και η οικονομική ασφυξία των τελευταίων χρόνων επηρέασε την ψυχολογία των ανθρώπων.

Η ψυχολόγος-θεραπεύτρια Έφη Λιακοπούλου, που εργάζεται στην “Γραμμή παρέμβασης για την αυτοκτονία 1018” υπογραμμίζει ότι οι περιπτώσεις για άμεση παροχή υποστήριξης αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι “Στην Γραμμή Παρέμβασης για την αυτοκτονία 1018, απευθύνονται άτομα που αναζητούν βοήθεια, τα οποία ηλικιακά κυμαίνονται από την εφηβεία έως και άνω των 60 ετών. Είναι αρκετά συχνή η ανάγκη για άμεση παρέμβαση του θεραπευτή πίσω από τη γραμμή προς τον καλούντα προκειμένου να τον βοηθήσει να ξεπεράσει το σημείο της κρίσης και να αντέξει μέχρι να έρθει σε συνεδρία ή να παραπεμφθεί σε αρμόδιο τμήμα ψυχικής υγείας ανά την Ελλάδα αν καλεί από περιοχή εκτός Αττικής”.

Όπως αποδεικνύουν τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το διάστημα 2007-2011, το ποσοστό των αυτοκτονιών σημείωσε άνοδο κατά 43%.

Το έτος με τα υψηλότερα επίπεδα αυτοκτονιών, τα τελευταία 50 χρόνια, ήταν το 2011 κατά το οποίο καταγράφηκαν 477 θάνατοι. Το 2013 αυτοκτόνησαν 5 Έλληνες ανά 100.000 την στιγμή που το 2010 η αναλογία ήταν 3 προς 100.000. Η πλειονότητα αυτών είναι άνδρες, ωστόσο, αύξηση σημείωσε και ο αριθμός των γυναικών.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά αυτοκτονιών για το 2013 εντοπίζονται στην Αττική, με 172 περιπτώσεις. Στην ίδια περιφέρεια, σημειώθηκε την ίδια χρονιά και η μεγαλύτερη αύξηση (58%).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία αυτά δεν είναι απολύτως ακριβή και οι αυτοκτονίες ενδέχεται να είναι πολύ περισσότερες, δεδομένου ότι πολλά περιστατικά δεν έχουν καταγραφεί.

Επίλογος

Η καταστρατήγηση των εργασιακών δικαιωμάτων στην Ελλάδα των «Μνημονιακών χρόνων» την περίοδο 2010-2014 θέτει προβληματισμούς για το πόσο μπορούμε να μιλάμε για ουσιαστική συμμετοχή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο Έλληνας πολίτης χάνοντας τα -κατά τ’ άλλα- κεκτημένα εργασιακά του δικαιώματα, μπορεί να εξακολουθεί να έχει την αξίωση να εξισώνεται με οποιοδήποτε άλλον Ευρωπαίο πολίτη που χαίρει αυτών των “προνομίων”;

Μπορούμε να εξακολουθούμε να μιλάμε για το κοινό «Ευρωπαϊκό ιδεώδες», όταν υπάρχει τόσο μεγάλο χάσμα μεταξύ Βορρά και Νότου στα εργασιακά ζητήματα;

Οι πολιτικές της άτεγκτης και σκληροπυρηνικής λιτότητας, που έχουν προκριθεί στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν σκοπό να κλείσουν την «ψαλίδα» ή να την αυξήσουν;

Δεκάδες θεωρητικά ερωτήματα μπορούν να προκύψουν μέσα από την έρευνα και να αποτελέσουν αφορμές για άλλες παρόμοιες μελέτες στο μέλλον.

Όπως και να ‘χει η συγκεκριμένη έρευνα θα συνοψιστεί στα εξής συμπεράσματα:

α) όσο το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται, παρατηρούμε μια αντιστρόφως ανάλογη μείωση των προνομίων των ανέργων (επιλεκτική καταβολή του επιδόματος ανεργίας, μείωση δικαιούχων επιδόματος, περιορισμός των παροχών των ανέργων)

β) τα εργασιακά δικαιώματα μειώνονται αργά και σταθερά, χωρίς να υπάρχει τρόπος να περιφρουρηθούν και να προασπιστούν από σωματεία.

Μοντέλο για την Ευρώπη; Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ), ο καθηγητής δείχνει με αριθμούς ότι «ο όγκος των ολοκληρωμένων και πληρωμένων ωρών εργασίας μεταξύ 1991 και 2012 έχει μειωθεί εμφανώς περισσότερο από 10%. Ακόμη και μετά την κρίση του 2008-2009 ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε αρχικά γρηγορότερα από ό,τι ο όγκος των ωρών εργασίας. [...] Η αύξηση της απασχόλησης διαπιστώνεται όχι αποκλειστικά, αλλά σε μεγάλο βαθμό, στις επισφαλείς δουλειές».

Ο μειωμένος όγκος εργασίας συνοδεύεται από τη συνεχόμενη αύξηση της μη-τυπικής απασχόλησης: «Ήδη, πριν από την κρίση το ποσοστό της προσωρινής απασχόλησης, των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, της μερικής απασχόλησης και της ελάχιστης εγγυημένης απασχόλησης ("μίνι" και "μίντι" δουλειές) αυξήθηκε κατά 46,2% μέσα σε δέκα χρόνια (1998-2008). Το 2008, 7,7 εκατομμύρια εργαζόμενοι κι εργαζόμενες δούλευαν με τις λεγόμενες "άτυπες" σχέσεις απασχόλησης (22,9 εκατομμύρια δούλευαν με κανονική απασχόληση). Σε αυτούς ήρθαν να προστεθούν 2,1 εκατομμύρια αυτοαπασχολούμενοι και αυτοαπασχολούμενες. Η ανοδική τάση της μη τυπικής απασχόλησης συνεχίστηκε και μετά την κρίση». Ταυτόχρονα, ένα αξιοσημείωτο 23% των εργαζομένων απασχολούνται στη Γερμανία στο χαμηλόμισθο τομέα, που σημαίνει ότι βγάζουν λιγότερα από τα δύο τρίτα του λεγόμενου μέσου μισθού (σταθμισμένος μέσος όρος μισθών). Σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι σε μη-τυπική απασχόληση, αλλά και το 10,6% των κατόχων θέσεων πλήρους απασχόλησης, εργάζονται σε χαμηλά αμειβόμενους τομείς. «Η Γερμανία με την εκτεταμένη χαμηλόμισθη απασχόλησή της βρίσκεται στη δεύτερη θέση στην Ευρώπη, πίσω από τη βαλτική Δημοκρατία της Λιθουανίας. Συνολικά, το 42,6% των χαμηλόμισθων εργάζονται με μια τυπική σχέση εργασίας (20 και περισσότερες ώρες την εβδομάδα). Τα υψηλότερα ποσοστά τα συναντάμε στις γυναίκες (30,5%) και στους εργαζομένους κι εργαζόμενες χαμηλής εξειδίκευσης (45,6%). Τα τρία τέταρτα περίπου του συνόλου των χαμηλόμισθων διαθέτουν ολοκληρωμένη επαγγελματική κατάρτιση ή είναι κάτοχοι ακόμη και πτυχίου πανεπιστημίου».

Σημειώνεται ότι όλα τα παραπάνω συμβαδίζουν με τη στρατηγική χρησιμοποίηση της ενοικιαζόμενης εργασίας και των συμβάσεων έργου. Ενώ αρχικά οι ενοικιαζόμενοι εργαζόμενοι χρησιμοποιήθηκαν για να απορροφήσουν τον αντίκτυπο από την απότομη άνοδο της παραγωγής και την έλλειψη προσωπικού, τώρα εμφανίζεται μια διαφορετική τάση. Σε πολλές περιοχές της χώρας υπάρχουν εταιρίες όπου οι ενοικιαζόμενοι αναλαμβάνουν βασικά καθήκοντα.

ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΧΑΡΤΣ

Το σημείο τομής για τη Γερμανία, στον τομέα των εργασιακών σχέσεων, ήταν οι μεταρρυθμίσεις Χαρτς, μία βασική πλευρά των οποίων ήταν να καταπολεμηθεί «ο ιός της απροθυμίας για εργασία» και να εγκαθιδρυθεί η απαραίτητη ευελιξία. Ένα βασικό εργαλείο γι' αυτό, ήταν οι συντομότερες περιόδους παροχής του επιδόματος τύπου I (το πλήρες επίδομα ανεργίας) και η ρύθμιση επιδόματος τύπου II. Αυτό το τελευταίο είναι το «επίδομα Χαρτς 4, ένα μειωμένο επίδομα το οποίο παρέχεται είτε αν δεν υπάρχει δικαίωμα στην παροχή του επιδόματος τύπου I είτε μετά τη λήξη της περιόδου παροχής του πλήρους επιδόματος (η παροχή ή μη επιδόματος τύπου II εξαρτάται από την ύπαρξη και το ύψος των ατομικών αποταμιεύσεων, την οικονομική κατάσταση του/της συζύγου, την ύπαρξη ή μη ασφάλειας ζωής κ.ά.). Παίρνοντας για οδηγό τη μελέτη του Καθηγητή Ντέρε, ας αποκωδικοποιήσουμε τα παραπάνω: «Με τις ανάλογες νομοθετικές ρυθμίσεις οι βασικοί συντελεστές του κοινωνικού βοηθήματος τύπου II (Χαρτς 4) εξισώνονται, έπειτα από τον πρώτο χρόνο ανεργίας, με το προηγούμενο επίδομα κοινωνικής πρόνοιας. Οι υπηρεσίες απασχόλησης έχουν τώρα αυξημένες αρμοδιότητες ελέγχου της ιδιωτικής ζωής των δικαιούχων επιδομάτων και παρέμβασης στις συνθήκες διαβίωσης και στην περιουσιακή τους κατάσταση. Επιπλέον, επανεξετάζεται διαρκώς η ανάγκη των δικαιούχων για επιδόματα. Ατομικά περιουσιακά στοιχεία όπως αποταμιεύσεις και εισοδήματα στο πλαίσιο μιας "κοινότητας κοινού συμφέροντος", όπως η συγκατοίκηση ανθρώπων στο ίδιο νοικοκυριό, θεωρούνται αντιστάθμισμα σε μια πιθανή διεκδίκηση κοινωνικής παροχής». Πέραν τούτου, η ικανότητα για εργασία έχει επαναπροσδιοριστεί εντελώς. Ικανός να εργαστεί θεωρείται όποιος μπορεί να δουλέψει επ' αμοιβή για περισσότερο από τρεις ώρες την ημέρα. Οι δικαιούχοι επιδομάτων πρέπει να είναι προετοιμασμένοι να αλλάξουν τόπο διαμονής για να βρουν δουλειά και να δουλεύουν με χαμηλότερους μισθούς και λιγότερη εξειδίκευση απ' ό,τι προηγουμένως. Αποδεκτή θεωρείται κάθε εργασία, την οποία οι άνεργοι έχουν τη σωματική, πνευματική και ψυχική ικανότητα να την εκτελέσουν. Καθώς η απόρριψη ευκαιριών απασχόλησης μπορεί να επιφέρει κυρώσεις, οι ενδιαφερόμενοι αναγκάζονται να ελαχιστοποιήσουν ακόμη και τις απαιτήσεις τους σε σχέση με το μισθό και την ποιότητα της εργασίας. Στην περίπτωση που οι άνεργοι δεν τηρήσουν τις συμφωνίες που συνάπτουν με τους/τις εκπροσώπους της Υπηρεσίας Απασχόλησης (συμβούλους κοινωνικής υποστήριξης,

μεσάζοντες) οι αρμόδιες Αρχές μπορούν να μειώσουν τα επιδόματά τους και να αντικαταστήσουν τη χρηματική στήριξη με κουπόνια τροφίμων».

Για να κλείσουμε όπως αρχίσαμε, το γερμανικό μοντέλο τελικά υποδεικνύει στην πραγματικότητα και τους στόχους που κρύβονται πίσω από όλα τα προγράμματα για την «προστασία της εργασίας» και τις κατευθυντήριες αρχές για τις οποίες κατά καιρούς κάνουν λόγο τα ευρω-επιτελεία. Την επόμενη φορά που θα διαβάσουμε για μεταρρύθμιση στην αγορά εργασίας, ας ξαναρίξουμε μια ματιά σε αυτές τις σελίδες. Έτσι, για να αποκωδικοποιήσουμε το μεταρρυθμιστικό οίστρο που έχει συνεπάρει την Ε.Ε.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΚΑΤΩ ΤΑΞΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ Η ΕΥΑΛΩΤΗ ΖΩΝΗ ΚΑΙ Ο ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΣ 4

Σε όλο αυτό το πλέγμα υποχρεώσεων, όπου ελέγχεται βίαια όλη η ιδιωτική ζωή των επιδοματούχων (ο Ντέρε διηγείται στις συζητήσεις του πολλά στιγμιότυπα αυτού του ελέγχου), το πιο τρομακτικό είναι ίσως η εγκαθίδρυση ενός πραγματικού καιάδα, που δεν έχει να ζηλέψει και πολλά από το διωγμό ομάδων πληθυσμού στα χρόνια των ναζί. Όποιος πάρει το επίδομα Χαρτς 4, λέει ο Κλάους Ντέρε, «αναγκάζεται να υιοθετήσει έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής, διαφοροποιείται από την υπόλοιπη κοινωνία, μένει στο περιθώριο της κοινωνίας. Δημιουργείται μια νέα κάτω τάξη ανθρώπων. Οι υπόλοιποι κάνουν το παν για να μη φτάσουν εκεί. Όποιος μένει άνεργος αγωνίζεται να κάνει μία, δύο, τρεις μίνι δουλειές για να μη φτάσει να πάρει το επίδομα Χαρτς 4».

Εμπειρική έρευνα που διεξήχθη μεταξύ των ετών 2006 και 2012, δείχνει ακριβώς αυτόν τον στιγματισμό. «Όσο περισσότερο παραμένεις στη λήψη επιδόματος, τόσο μεγαλύτερη είναι η πίεση να αποκτήσεις μια νοοτροπία και συμπεριφορά επιβίωσης η οποία σε διακρίνει από την υπόλοιπη κοινωνία» γράφει ο Ντέρε. «Όσο αυξάνεται η χρονική διάρκεια της λήψης παροχών, οι ερωτηθέντες και ερωτηθείσες είναι υποχρεωμένοι και υποχρεωμένες να συμβιβαστούν με τις ελλείψεις σε υλικούς πόρους, με την περιορισμένη κοινωνική αναγνώριση και με έναν στενό γραφειοκρατικό έλεγχο της καθημερινής τους ζωής. Αν συμβιβαστούν, αυτό τους διαχωρίζει από την υπόλοιπη κοινωνία. Αν διαχωριστούν, κάνουν τον τρόπο ζωής τους αντικείμενο συλλογικής απαξίωσης. Αλλά ακριβώς επειδή οι δικαιούχοι προσαρμόζονται σε δυσμενείς συνθήκες γίνονται στόχος αρνητικών ταξινομήσεων από τη λεγόμενη κοινωνική πλειονότητα. Για το λόγο αυτόν, οι ερωτηθέντες και ερωτηθείσες δικαιούχοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέλη μιας στιγματισμένης μειονότητας, η οποία πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να αποκτήσει σύνδεση με την κοινωνική κανονικότητα. Το Χαρτς 4 διαμορφώνει μια κοινωνική θέση, η οποία δημιουργεί ένα παρόμοιο αποτέλεσμα για τους/τις δικαιούχους, όπως το χρώμα του δέρματος στην περίπτωση των ρατσιστικών διακρίσεων ή το φύλο στην περίπτωση των σεξιστικών. Οι άνεργοι και άνεργες και οι επισφαλώς εργαζόμενοι και εργαζόμενες είναι επαίσχυντοι/ες. Έστω και μία φορά να σηματοδεχτείς με το στίγμα του Χαρτς 4, είναι πολύ δύσκολο να το βγάλεις από πάνω σου».

Με όρους κοινωνικής αντίληψης, η επισφαλαιοποίηση αποτελεί μια ιεραρχία στην οποία εκείνοι που ζουν στις πιο δύσκολες συνθήκες και είναι οι λιγότερο δυνατοί βιώνουν τους εαυτούς τους ως μέλη μειονοτικών ομάδων, των οποίων η καθημερινότητα διαφέρει από τα πρότυπα της «κοινωνίας της πλειονότητας». Αυτή η ειδική κατάσταση συνιστά όμως και κάτι ιδιαίτερο, γράφει ο Ντέρε: «Η επισφάλεια σε πλούσιες κοινωνίες, όπως η Γερμανία, δεν είναι μόνο μια κοινωνική κατάσταση ή μια προσωρινή παθολογία. Πρόκειται για ένα καθεστώς ελέγχου και πειθάρχησης, το οποίο αλλάζει την κοινωνία της εργασίας στην ολότητά της. Τα εμπειρικά ευρήματα που παρουσιάζονται φανερώνουν μια εξέλιξη σύμφωνα με την οποία η επισφάλεια, πίσω από την πρόσοψη μιας υποτιθέμενης συμμετοχής-ρεκόρ στην εργασία, έχει γίνει μια "κανονική" μορφή οργάνωσης της εργασίας με τα δικά της χαρακτηριστικά και τις δικές της μορφές ύπαρξης. [...] Το Χαρτς 4 δημιουργεί ένα παρόμοιο αποτέλεσμα όπως τα πτωχοκομεία και τα καταναγκαστικά μέτρα που υπήρχαν στην καταρρέουσα φεουδαρχική τάξη. Οι δικαιούχοι παροχών στη Γερμανία ανήκουν στους "νέους και νέες αγύρτες και αγύρτισσες", οι οποίοι εκτός από την πολυτελιότητα χάνουν και την αξιοπρέπειά τους»...

ΤΕΣΣΕΡΑ ΕΙΔΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Έναν γαλαξία εργασιακών σχέσεων μέσα στην ίδια επιχείρηση περιγράφει στις συζητήσεις του ο καθηγητής Κλάους Ντέρε, μιλώντας για το εργασιακό μοντέλο της Γερμανίας. Μια μόνο εταιρία χρησιμοποιεί την υπερβολαβία, την ενοικιαζόμενη εργασία, συμβάσεις έργου ή άλλων μορφών ευέλικτης

Θύματα ενός πάρτι εργολαβικών εταιρειών, που μετατρέπονται σε μικρούς ιδιωτικούς ΟΑΕΔ, βιώνουν καθημερινά την απόφαση του κράτους να παραχωρήσει στους ιδιώτες σημαντικούς τομείς, στερώντας τα δημόσια κτίρια από μόνιμους ή συμβασιούχους εργαζόμενους. Με τη σκέψη σε αυτούς, η «Εφ.Συν.» ανοίγει σήμερα τον φάκελο των εργολαβικών εταιρειών καθαρισμού και σίτισης σε δημόσιους οργανισμούς.

Συζητήσαμε με εργαζόμενους σε διάφορες εταιρείες, διαβάσαμε νόμους και περάσαμε ώρες στο χάος της «Διαύγειας» αντλώντας στοιχεία που χαρτογραφούν ένα τοπίο άκρως κοστοβόρο και όχι απλώς σκοτεινό, αλλά βαθύ μαύρο.

Εργολάβοι που δεν διστάζουν, όταν καλούνται να μειώσουν τα υπερκέρδη τους, να χρησιμοποιούν εικονικές συμβάσεις, ψεύτικες βεβαιώσεις, «κλωνοποίηση» εργαζομένων, απειλές και όχι σπάνια σωματική βία. Αδιαφανείς διαδικασίες στις προκηρύξεις και στις αναθέσεις μέχρι που λίγο διάστημα μετά αποκαλύπτεται συνήθως κάποιος βολικός κυβερνητικός παράγοντας, μια ειδική τροπολογία, ένα έγκυρο ΜΜΕ και πρόθυμα διοικητικά συμβούλια που βοήθησαν στην ανάληψη ακριβοπληρωμένων έργων. Εργαζόμενοι θυμωμένοι αλλά φοβισμένοι, απλήρωτοι και ανασφάλιστοι.

Τα καρτέλ των εργολάβων ξεφύτρωσαν μεν στο μεταπολεμικό τοπίο, αλλά οι πρώτοι μεγάλοι εργολάβοι στον καθαρισμό και τη σίτιση πρωτομήκαν στις ΔΕΚΟ τη δεκαετία του '80. Εξαπλώθηκαν στο Δημόσιο την εποχή της πρώτης διακυβέρνησης Σημίτη, στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Ακόμα και κατά τη διάρκεια των τελευταίων υφεσιακών χρόνων οι εταιρείες καθαρισμού, σίτισης και φύλαξης συνέχισαν να κλείνουν δουλειές με το Δημόσιο, να διατηρούν εν μέσω κρίσης, ακόμα και να επεκτείνουν τον κύκλο εργασιών τους, αυξάνοντας πολλές φορές τα κέρδη τους. Διαγωνισμοί στημένοι με εταιρείες «λαγούς», διαγωνισμοί φωτογραφικοί και απευθείας αναθέσεις σφίγγουν τη στρόφιγγα για όποια επιχειρηματική στόχευση όσων δεν είναι στα κόλπα.

Το δουλεμπόριο, που απασχόλησε το σύνολο του γραπτού και ηλεκτρονικού Τύπου το 2009, μετά το βιτριόλι στην Κωνσταντίνα Κούνεβα, έγινε πια ο κανόνας. Οι εταιρείες αυτές, οι οποίες παλαιότερα, με βάση έρευνες, προσέλκυαν σχεδόν αποκλειστικά ξένους εργάτες, αποτέλεσαν τα τελευταία χρόνια ένα από τα ύστατα καταφύγια πολλών ανέργων της κρίσης, Ελλήνων και αλλοδαπών. Το κράτος όχι μόνο δεν κινήγησε αυτές τις εταιρείες, καθώς ήταν από τις λίγες που έδιναν υποτυπώδεις μισθούς, αλλά στην ουσία απονέκρωσε τους ήδη προβληματικούς μηχανισμούς ελέγχου.

Οι επώνυμες καταγγελίες μειώθηκαν, τα δημοσιεύματα αραίωσαν, ο φόβος αυξήθηκε, το φαινόμενο της απλήρωτης, ενίοτε μαύρης και ανασφάλιστης εργασίας νομιμοποιήθηκε στη συνείδηση των εργαζομένων, την ώρα που οι εργολάβοι επικαλούνται τη μη ομαλή εκταμίευση ποσών από το κράτος. Όμως όπως όλα τα ταγκό, έτσι κι αυτό χρειάζεται δύο παρτενέρ: τον πελάτη και την εταιρεία. Μόνο που αυτός ο πελάτης είναι πολύ συχνά (και) το Δημόσιο!

Μιλούν οι ειδικοί

«Ο τρόπος που διεξάγονται οι διαγωνισμοί για τις εργολαβίες είναι διάτρητος. Η κοστολόγηση γίνεται από τον φορέα που προκηρύσσει τον διαγωνισμό χωρίς στοιχειοθετημένη μελέτη. Δίνεται κατά προσέγγιση τιμή, π.χ. από τις επιτροπές προμηθειών του νοσοκομείου. Με βάση αυτό, θεωρητικά όποιος δώσει μικρότερη τιμή θα πάρει τη δουλειά», εξηγούν στην «Εφ.Συν.» η Βλασία Δημητρακοπούλου και η Τασία Τσουνη, μέλη της Παναττικής Ένωσης Καθαριστών και Οικιακού Προσωπικού (ΠΕΚΟΠ), του σωματείου των εργολαβικών καθαριστριών μέλος του οποίου ήταν και η Κωνσταντίνα Κούνεβα.

«Καταργήθηκαν ακόμα και οι πρόχειρες κοστολογήσεις και δίνεται πλέον μόνο μια τιμή ανά τετραγωνικό μέτρο (!) με αποτέλεσμα να φορτώνονται περισσότερα τετραγωνικά οι εργαζόμενοι».

«Καθαρίστρια σε νοσοκομείο είχε δηλωθεί ως εργαζόμενη σε σουπερμάρκετ, για να μην της κολλάνε τα βαρέα ανθυγιεινά. Η Π.Κ., μέλος της διοίκησης του σωματείου, απολύθηκε εκδικητικά από τη ΦΑΣΜΑ Α.Ε. το 2011 επειδή κατήγγειλε την πρακτική της εταιρείας να υποχρεώνει τις εργαζόμενες να υπογράφουν πλασματικές αποδείξεις πληρωμών για ποσά που δεν λάμβαναν» λένε οι δύο συνδικαλίστριες.

Πρόκειται για φαινόμενα πανομοιότυπα με όσα είχε καταγράψει η έρευνα του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ το 2009 – με συντονιστή τον Γ. Κουζή: «Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Γενικού Κρατικού Νοσοκομείου Αθηνών, όπου το κόστος σε ετήσια βάση (σ.σ.: για την καθαριότητα) ανέρχεται σε 1,73 εκατομμύρια ευρώ ή 144.000 ευρώ τον μήνα. Με τα ίδια χρήματα θα μπορούσαν να προσληφθούν 120 άτομα ως μόνιμο προσωπικό, που τόσο πολύ έχει ανάγκη το συγκεκριμένο νοσοκομείο», αναφέρει η μελέτη, παραθέτοντας συγκεκριμένες μεθόδους παράνομης αύξησης του εργολαβικού κέρδους:

«Εταιρεία καθαρισμού υπογράφει σύμβαση με Δημόσιο Πανεπιστήμιο με την οποία απασχολεί 200 εργαζόμενους και ταυτόχρονα άλλη σύμβαση σε άλλη πόλη για 87 εργαζόμενους. Για 34 από αυτούς προέκυψε ότι δηλώθηκαν και στα δύο ιδρύματα, με αποτέλεσμα να μπαίνουν στην... εργολαβική τσέπη οι απολαβές 34 εργαζομένων με το καλημέρα. Άλλη εταιρεία είχε σύμβαση για 227 συνολικά εργαζόμενους, ενώ απασχολούσε πραγματικά 150...».

Σύμφωνα με τον νόμο 3863/2010, όταν μια εργολαβική εταιρεία πιάνεται δύο φορές από τα ελεγκτικά όργανα (ΣΕΠΕ – ΙΚΑ/ΕΤΑΜ) να παραβιάζει την εργατική και ασφαλιστική νομοθεσία και της επιβάλλονται πρόστιμα για το ίδιο έργο, θεωρείται υπότροπος, η σύμβασή της καταγγέλλεται και αποκλείεται από τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς δημόσιων έργων για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (με νέο νόμο του 2011 το διάστημα αυτό είναι από 3 μήνες έως 3 χρόνια, ανάλογα με τη βαρύτητα της παράβασης).

«Ωστόσο, υπάρχουν παραδείγματα εργολάβων που ενώ κηρύσσονται έκπτωτοι συνεχίζουν να παίρνουν συμβόλαια», καταγγέλλουν οι καθαρίστριες, αναφέροντας συγκεκριμένες εταιρείες όπως η ΦΑΣΜΑ Α.Ε. και η JCB, των οποίων οι παραβάσεις ουδέποτε αναρτήθηκαν στη «Διάγεια» όπως θα έπρεπε.

«Υπάρχει ένα πλέγμα συνεννοχής που διαπερνά ως και τα σωματεία, καθώς συχνά μέλη των διοικήσεων έχουν και θέσεις-κλειδιά σε τμήματα προμηθειών και επιτροπές ελέγχου, αποκτώντας πελατειακές σχέσεις με τους εργολάβους. Μία τέτοια περίπτωση είναι η ΑΡΙΑΝΘΗ ΗΛΙΑ ΕΠΕ, που εδώ και δεκαετίες έχει όλα τα συμβόλαια στον "Ευαγγελισμό"» προσθέτουν οι ίδιες.

Σύμφωνα με την ΠΕΚΟΠ, η μοναδική φορά που επιχειρήθηκε να τεθούν στοιχειώδεις κανόνες στο ανεξέλεγκτο τοπίο των εργολαβιών στα δημόσια νοσοκομεία ήταν το 2012, με προκήρυξη ενιαίου διαγωνισμού για υπηρεσίες σίτισης, καθαριότητας και φύλαξης στην Α' Υγειονομική Περιφέρεια Αττικής (ΥΠΕ), που τότε αριθμούσε 24 νοσοκομεία, μετά από δημόσια διαβούλευση στην οποία συμμετείχε και η ΠΕΚΟΠ. Συντονιστής του διαγωνισμού, ο τότε υποδιοικητής της Α' ΥΠΕ Αριστομένης Συγγελάκης. «Τον ξηλώσανε. Ο διαγωνισμός δεν έγινε ποτέ», μας λένε οι καθαρίστριες.

Τρία χρόνια μετά, ο Αριστομένης Συγγελάκης παραδέχεται στην «Εφ.Συν.» ότι οι υπηρεσίες καθαριότητας, εστίασης και φύλαξης στο Δημόσιο, ειδικά στον χώρο της Υγείας, εξακολουθούν να είναι μια ζούγκλα με θήραμα τον εργαζόμενο.

«Η εμπειρία δείχνει ότι αν οι διαγωνισμοί πρόσληψης προσωπικού γίνουν με σωστό τρόπο, υπάρχει στοιχειώδης αξιολόγηση και τηρούνται συγκεκριμένες δικλίδες. Ναι, είναι προς όφελος του Δημοσίου να προσλαμβάνει απευθείας ανθρώπους για σίτιση, καθαριότητα και φύλαξη. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή και μόνιμου προσωπικού εφόσον καλύπτονται πάγιες και διαρκείς ανάγκες».

Το παράδειγμα του ΑΠΘ

Στην κατεύθυνση αυτή προσπάθησε να κινηθεί το ΑΠΘ επί Μυλόπουλου-Παντή, ενώ την ίδια στιγμή τα ΜΜΕ προχωρούσαν σε ακραία συκοφαντική εκστρατεία.

«Το ΑΠΘ είναι το μοναδικό ΑΕΙ που αναθέτει το σύνολο σχεδόν των υπηρεσιών καθαριότητας, φύλαξης και συντήρησης σε εργολαβικές εταιρείες στερούμενο εναλλακτικών λύσεων. Για τις προαναφερόμενες εργολαβίες το ΑΠΘ απασχολούσε 633 εργαζόμενους και δαπανούσε ετησίως 21.914.194 ευρώ, ποσό που προσέγγιζε το 45% του προϋπολογισμού (46.000.000 ευρώ) του ιδρύματος. Αυτή την κατάσταση παραλάβαμε. Αμέσως, αναλάβουμε πρωτοβουλίες και με συστηματικές ενέργειες και γνώμονα το συμφέρον του ΑΠΘ επιτεύχθηκε συνολική μείωση της τάξης των 3.835.000 ευρώ (περίπου 18%) ετησίως, χωρίς να μειωθούν οι μισθοί, οι ώρες εργασίας και ο αριθμός των εργαζομένων. Το γεγονός αυτό διατάραξε κατεστημένες νοοτροπίες και συμφέροντα εντός και εκτός του ΑΠΘ και οδήγησε σε σύγκρουση τις πρυτανικές Αρχές με τις εργολαβικές εταιρείες και ομάδα εργαζομένων ιδιοτελών συμφερόντων» εξηγεί ο πρώην αντιπρύτανης Γ. Παντής.

Χτίσανε τον πρύτανη, οι «αλήτες» φοιτητές!

Το 2010, τρία χρόνια μετά το συμβολικό χτίσιμο της εισόδου της πρυτανείας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, η ελληνική Δικαιοσύνη αθώνει τους φοιτητές αναγνωρίζοντας τη νομιμότητα τόσο της κινητοποίησης όσο και των αιτημάτων τους.

Αφορμή, το 2005, η ανάθεση από την πρυτανεία της σίτισης των φοιτητών σε συγκεκριμένη ιδιωτική εταιρεία, τη Χούτος Catering Α.Ε., αντί για το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας που ήταν υπεύθυνο μέχρι τότε και που είχε σύμβαση σε ισχύ. Οι φοιτητές διαφώνησαν με αυτή τη ρύθμιση και προχώρησαν σε κινητοποιήσεις, εκφράζοντας ταυτόχρονα την αλληλεγγύη τους στους εργαζόμενους του ΕΙΝ, που έμεναν στον αέρα.

Ο τότε αντιπρύτανης του ΔΠΘ, Αθανάσιος Καραμπίνης, έκανε αγωγή σε φοιτητή για «συκοφαντική δυσφήμιση», ζητώντας αποζημίωση 200.000 ευρώ και την επιβολή προσωπικής κράτησης ενός έτους! Η πρωτοφανής για πανεπιστημιακό περιβάλλον δίωξη προκάλεσε έντονες αντιδράσεις των φοιτητών, με αποκορύφωμα το συμβολικό εκ μέρους τους χτίσιμο της πόρτας της πρυτανείας (29.11.2006). Το γεγονός μεταδόθηκε τηλεοπτικά με «πρωτοβουλία» βουλευτών της Ν.Δ. και οδήγησε σε δίωξη 6 φοιτητών.

Η υπόθεση εκδικάστηκε και κατέληξε στην πανηγυρική αθώωση των φοιτητών απ' όλες τις κατηγορίες, αναγνωρίζοντας τη νομιμότητα της αντίδρασής τους τόσο για τη δίωξη του συμφοιτητή τους όσο και για την ιδιωτικοποίηση της σίτισής τους.

Εκτοτε η συγκεκριμένη εταιρεία αβγάτισε και επεκτάθηκε σε δεκάδες ιδρύματα της Β. Ελλάδας.

Στην ιστοσελίδα της (<http://www.ellinismos.gr>) αναφέρει ότι: «Ο Αντώνιος Χούτος είναι συνιδρυτής της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης Ενωμένη Ρωμιοσύνη, που καταστατικό σκοπό έχει το μέλλον της χώρας και του γένους!» Εκτός φυσικά από τις πολλαπλές εργολαβίες.

Διαύγεια! Παντού;

Παράξενες πιστώσεις βάσει αποφάσεων Δ.Σ. νοσοκομείων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, συμβάσεις διμήνες, μηνιαίες, ακόμα και εβδομαδιαίες, εργαζόμενοι απροσδιόριστων ωρών και καθηκόντων, επεκτάσεις συμβάσεων, χαρακτήρας κατεπείγοντος, άγονοι διαγωνισμοί και εργολάβοι που ίσα ίσα βγάζουν ένα μεροκάματο γεμίζουν τις αναρτήσεις στη «Διάγεια».

Οι «κυρίαρχοι», οι κόντρες και οι απευθείας αναθέσεις

Το Δ.Σ. του Νοσοκομείου «Γ. Γεννηματάς» στη συνεδρίαση 1/10/2014 αποφασίζει με μειοψηφία ενός μέλους (του εκπροσώπου των γιατρών) την «απευθείας ανάθεση του έργου του καθαρισμού στην εταιρεία ΦΑΣΜΑ Α.Ε.». Αρχικά το νοσοκομείο είχε προχωρήσει σε ανοιχτό διαγωνισμό για την καθαριότητα προϋπολογισμού 2 εκατ. ευρώ.

Μετά από πόρισμα της Επιτροπής Ενστάσεων επί των προδικαστικών προσφυγών των εταιρειών ΦΑΣΜΑ Α.Ε. και Azienda MON/ΠΗ ΕΠΕ, ο διαγωνισμός αναβλήθηκε και εξουσιοδοτήθηκε ο διευθυντής να διαπραγματευτεί με το υπουργείο για να αυξηθεί ο προϋπολογισμός.

Με δεύτερη απόφαση το Δ.Σ., με χαρακτήρα κατεπείγοντος, εγκρίνει για πεντάμηνη σύμβαση το ποσό των 879.795,00 ευρώ. Το ποσό τελικά κατεβαίνει στις 840.147 ευρώ και το νοσοκομείο ζητάει από τη ΦΑΣΜΑ Α.Ε. να καταθέσει στοιχεία ανάλυσης προσδιορισμού νέου μηνιαίου εργολαβικού ανταλλάγματος, βάσει της ανωτέρω μείωσης.

Η εταιρεία καταθέτει την ανάλυση μειώνοντας κατά 3.866 ευρώ το μηνιαίο κόστος διότι είχε υπολογίσει λάθος (!) τις κρατήσεις (στα μεροκάματα των εργαζομένων). Το έργο ανατέθηκε απευθείας στη ΦΑΣΜΑ Α.Ε. χωρίς ο διαγωνισμός να έχει ακόμα τελεσφορήσει.

Η ΦΑΣΜΑ Α.Ε., ενώ έχει καταγγεληθεί επανειλημμένα για παραβιάσεις της εργατικής νομοθεσίας με πρόστιμα στο ΣΕΠΕ, εξακολουθεί να υπογράφει συμβάσεις με το Δημόσιο, με τελευταία αυτήν με το «Αρεταίειο Νοσοκομείο» (2/2015) (αυτοδίκαιη μονομερής παράταση για άλλο ένα έτος).

Με παρόμοια «προβλήματα» και πάντα με χαρακτήρα κατεπείγοντος πορεύονται πλείστα άλλα νοσοκομεία με αποφάσεις των Δ.Σ. (ΚΑΤ, «Συγγρός», «Τζάνειο», «Θριάσιο», «Ελπίς», «Ευαγγελισμός», «Σωτηρία», «Ιπποκράτειο» κ.λπ.) με την άλλη πανταχού παρούσα εργολαβική εταιρεία, την ΑΡΙΑΝΘΗ ΗΛΙΑ ΕΠΕ.

Η εταιρεία αυτή εδώ και χρόνια έχει τα συμβόλαια σίτισης στον «Ευαγγελισμό». Η τελευταία απόφαση αφορά παράταση σύμβασης που πήρε φέτος για άλλους έξι μήνες, ως τον Ιούνιο του 2015, ενώ ο τελευταίος διαγωνισμός έγινε το 2009!

Ήταν η ίδια εταιρεία (μοναδική προσφέρουσα) που ανέλαβε πρόσφατα στο ίδιο νοσοκομείο και την παροχή υπηρεσιών σιδερώματος και τις υπηρεσίες 8 βοηθών μαγείρων.

Στη «Διάγεια» αναδεικνύονται βέβαια και οι συναδελφικές «σφαγές» μεταξύ των εταιρειών προκειμένου να κατοχυρώσουν κάποια σύμβαση. Αυτές είναι που αποκαλύπτουν συνήθως και τις παρατυπίες της κάθε εταιρείας (παράδειγμα, η κόντρα της ΑΡΙΑΝΘΗ ΗΛΙΑ ΕΠΕ και της ICM International Cleaning Methods Α.Ε., με αφορμή τη σύμβαση στο Νοσοκομείο «Σωτηρία»).

Μια σωστή τοποθέτηση

Η τοποθέτηση του Απόστολου Καψάλη ως επικεφαλής του ΣΕΠΕ είναι αναμφίβολα μια σαφής κίνηση του Δ. Στρατούλη ώστε να υπάρξει ουσιαστικός έλεγχος και να σταματήσει το πάρτι των εργολάβων. Ο Απόστολος Καψάλης γνωρίζει καλά τον κλάδο καθώς εκτός των άλλων, ως επιστημονικός συνεργάτης του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, συμμετείχε στην εξαιρετική -αφιερωμένη στην Κούνεβα- έρευνα του 2009 με τίτλο «Οι εργασιακές σχέσεις στον κλάδο του καθαρισμού», που αποτύπωνε όλη την κατάσταση. Οφείλει τώρα το

Τρίτον: «Συμβάσεις προμήθειας ιατροφαρμακευτικού υλικού από τα Δημόσια νοσοκομεία και γενικότερα από φορείς του Δημοσίου. Το ποσοστό παράνομης προμήθειας έφτανε το απίστευτο ποσοστό του 23%! Το ποσοστό αυτό που κυριολεκτικά σοκάρει, δεν είναι το μόνο στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζει αυτού του είδους τις συμβάσεις. Εδώ, έχουμε μια διαδικασία όπου ο εντοπισμός των υπηρεσιακών φορέων που έπρεπε προσεγγιστούν για να γίνει η δουλειά, η διακίνηση μέσα από πολυπλόκαμους διαδρόμους των μαύρων ταμείων, των χρημάτων που προορίζονταν για τη δωροδοκία, και εν τέλει ο τρόπος με τον οποίο αυτά τα χρήματα δίνονταν, είχε πραγματικά αναχθεί σε επιστήμη. Είχε σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να είναι πάρα πολύ δύσκολη η σύλληψη εκείνων που συμμετείχαν στις έκνομες δραστηριότητες. Στην τρίτη αυτή κατηγορία, το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που πωλούσαν το φαρμακευτικό υλικό, ήταν εταιρίες εκτός αυτής της χώρας. Η απώλεια για το κράτος εδώ ήταν πολλές δεκάδες δισεκατομμύρια».

[illegible]

Άρης Χατζηστεφάνου. Ο Ρομπέν των συχνοτήτων, *Εφημερίδα των Συντακτών*, 4 Απριλίου 2014

Πριν από σχεδόν μισό αιώνα, τηλεθεατές στην **Βρετανία και τις ΗΠΑ** παρακολούθησαν με ενθουσιασμό το πρώτο επεισόδιο της σειράς «Οι περιπέτειες των Ρομπέν των Δασών». Οι πιο προσεκτικοί ενδέχεται να παρατήρησαν ότι στα πρώτα έξι επεισόδια δεν **αναγράφονταν** τα ονόματα των σεναριογράφων. Και ο λόγος ήταν απλός: **Όλοι άνηκαν στις μαύρες λίστες που είχε συντάξει το αμερικάνικο καθεστώς κατ' εντολή του γεροϋσιαστή Μακάρθι**. Δεν ήταν φυσικά τυχαίο ότι τόσα θύματα της αντικομμουνιστικής υστερίας **βρέθηκαν να συνεργάζονται** στη συγκεκριμένη σειρά. Η παραγωγός του «Ρομπέν των Δασών», **Χάνα Γουάϊνσταϊν**, τους είχε επιλέξει έναν προς έναν και συχνά συνεργάζονταν μαζί τους για να **περνά** δημοκρατικά μηνύματα σε εκατομμύρια θεατές. Ο **Ρομπέν των Δασών** ήταν το απόλυτο σύμβολο της **αναδιανομής εισοδήματος** υπέρ των φτωχών αλλά και της οικονομικής δικαιοσύνης, η οποία **τρομοκρατεί** όπως ο διάολος το λιβάνι όλα τα φιλελεύθερα καθεστώτα της αστικής δημοκρατίας. Σύμφωνα όμως με τον **Νόαμ Τσόμσκι**, ήταν κάτι περισσότερο...

Ο μύθος του Ρομπέν των Δασών **αντικατοπτρίζει** την τεράστια πολιτική και οικονομική διαμάχη που οδήγησε στη σύνταξη της περίφημης **Χάρτας των Δασών**- συμπληρωματικό κείμενο της **Magna- Carta**, το οποίο «λησμονήθηκε» με το πέρασμα των αιώνων. **Η Χάρτα των Δασών** εξασφάλιζε ίση **πρόσβαση** όλων των ελεύθερων πολιτών στα σημαντικότερα δημόσια αγαθά της εποχής, δηλαδή το **νερό**, την **τροφή** (για ανθρώπους και <ώα) και την **ξυλεία**, που χρησιμοποιούνταν για θέρμανση και για την κατασκευή αυτοκινήτων.

Η δωρεάν πρόσβαση στα δημόσια αγαθά **εγκαταλείφτηκε** με την **επικράτηση** του καπιταλισμού και ακόμη των Ρομπέν των Δασών **αποτυπώθηκε** στο συλλογικό **υποσυνείδητο** σαν ένας ληστής(με κείνισιανού τύπου ανησυχίες) και όχι σαν ένας σύγχρονος Προμηθέας.

Έκτοτε ο καπιταλισμός **καταφέρνει** να ιδιωτικοποιεί κάθε **νέο** δημόσιο αγαθό που **δημιουργείται**- με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα του **20^{ου} αιώνα** τον έλεγχο **δημόσιων συχνοτήτων** του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Η σχετική διαδικασία ξεκίνησε στις ΗΠΑ, στα μέσα της δεκαετίας του **20**. Μέχρι τότε η κυβέρνηση παραχωρούσε ραδιοφωνικές συχνότητες σε όποιον το ζητούσε. Όταν όμως οι σταθμοί αυξήθηκαν και άρχιζαν να παρεμβάλλονται ο ένας στη συχνότητα του άλλου, αποφασίστηκε να παραχωρηθεί το συγκεκριμένο δημόσιο αγαθό σε επιχειρηματικούς κολοσσούς όπως η **RCA** και η **General Electric**. Την κρίσιμη εκείνη στιγμή ομάδες εκπαιδευτικών, συνδικάτα, κόμματα, αλλά ακόμη και θρησκευτικές οργανώσεις κατέθεταν προτάσεις με τις οποίες ζητούσαν τουλάχιστον το δικαίωμα να αγοράζουν ραδιοφωνικό χρόνο από τις εταιρείες που διαχειρίζονταν τους ραδιοπομπούς. Η έκβαση της αντιπαράθεσης όμως, η οποία μάλιστα παρουσιάστηκε σαν «συμβιβαστική λύση», ήταν ότι οι ιδιώτες θα **διαχειρίζονται** τις **ραδιοσυχνότητες**, χωρίς **ιδιοκτησιακά δικαιώματα**, με αντάλλαγμα να τις χρησιμοποιούν «για το δημόσιο συμφέρον». Κανένας νομοθέτης δεν μπόρεσε φυσικά στον κόπο να ορίσει

Είναι λοιπόν όλα αυτά σημεία μιας ιστορικής **παρακμής της Δύσης**, όπως θα έλεγαν διάφοροι καταστροφολόγοι; Σίγουρα είναι το τέλος εκείνης της μακράς περιόδου όπου οι ΗΠΑ και η Ευρώπη μπορούσαν να λένε ο ένας στον άλλον ότι κυβερνούν τον κόσμο. Ίσως όμως αντί να δείχνει απλά μια παρακμή, αυτή η ανακατάταξη των δυνάμεων στον κόσμο μας παράσχει μια **αναζωογόνηση** του πνεύματος, που τόσο χρειαζόμαστε, ίσως μάλιστα φέρει ένα τέλος όχι μόνο στους αιώνες παγκόσμιας κυριαρχίας της Δύσης, αλλά και στην πνευματική οκνηρία που τη συνόδευε.

Όταν η Δύση στέφθηκε θριαμβευτής του ψυχρού πολέμου, πολλοί ερμήνευσαν την ήττα του κομμουνισμού ως μια επιβεβαίωση των ιδεών της. Πίστεψαν ότι η ιστορία κατέδειξε την ανωτερότητα της δημοκρατίας και των αγορών έναντι της κυριαρχίας του ενός κόμματος και της προγραμματισμένης οικονομίας. Είδαν τις ΗΠΑ ως θεματοφύλακα αυτών των αξιών και ενθάρρυναν τους διεθνείς θεσμούς όπως την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να προωθήσουν τις αξίες αυτές παγκοσμίως, υπό τη μορφή του Washington Consensus.

Στην πράξη, αυτό που πραγματικά έκανε το Washington Consensus, όπως έμελλε να γίνει γνωστό αυτό το σύνολο αξιών, ήταν να **αντικαταστήσει** μια άποψη για τη σχέση της αγοράς με τη δημοκρατία με μια άλλη. Αυτό το οποίο κατέστρεψε ήταν η παλαιότερη ιδέα που σμιλεύτηκε κάτω από την ύφεση και τον πόλεμο, ότι οι αγορές είναι μεν πολύτιμες, χρειάζεται όμως να διατηρούνται υπό έλεγχο προκειμένου να επιτρέψουν στις κυβερνήσεις να κάνουν ό,τι χρειάζεται ώστε να λειτουργούν ανεμπόδιστα οι δημοκρατικοί θεσμοί.

Έτσι, για τη γενιά του John Maynard Keynes, οι αγορές έπρεπε να υπηρετούν τη δημοκρατία. Εάν αφήνονταν ανεξέλεγκτες θα μπορούσαν να τη βλάψουν τόσο εύκολα όσο υπό άλλες συνθήκες να την ευνοήσουν. Αυτός όμως ο τρόπος σκέψης κατέρρευσε στο τέλος του αιώνα, εποχή εξάπλωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία (financialisation of the global economy). Και ποια είναι τελικά η οικουμενική αλήθεια που αποκαλύφθηκε; Κάποιοι άνθρωποι έβγαλαν πολλά λεφτά, αλλά η παγκόσμια οικονομία **έγινε πολύ πιο ασταθής**. Χρηματοπιστωτικοί τυφώνες **συνέτριψαν** τη νότια Αμερική, την ανατολική Ασία και τη Ρωσία στη δεκαετία του 90. Ωστόσο, μόνο όταν η αρρώστια μεταδόθηκε στις ΗΠΑ και την Ευρώπη άρχισε μια δειλή αμφισβήτηση της οικονομικής και πολιτικής ορθοδοξίας στη Δύση.

Οι δυνάμεις που ενθαρρύνουν αυτήν την πνευματική αδράνεια είναι μεγάλες. Και δεν είναι μόνο τα οφέλη που συσσωρεύσαν οι ΗΠΑ από την μακρά εποχή παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας τους, αλλά και η δύναμη του να **ορίζει τον τρόπο σκέψης στον κόσμο**, το τι συνιστά σοβαρή οικονομική και πολιτική γνώση. Πρόκειται για ένα δίκολο μαχαίρι.

Ένα σοβαρό πρόβλημα του ψυχρού πολέμου είναι ότι έφερε σημαντική καθίζηση σε πνευματικές συνήθειες και νοοτροπίες. Ακόμα κι όταν τα αμερικανικά Πανεπιστήμια βρίσκονταν σε άνοδο, αυτοί που ήξεραν πραγματικά κάτι για ξένους πολιτισμούς και ξένες γλώσσες **περιθωριοποιήθηκαν**, ξεγράφηκαν ως ειδικοί σε ένα κλειστό πεδίο γνώσεων. Τα πολλά χρήματα ήταν στην εύρεση ολοκαίνουριων και γυαλιστερών **παγκόσμιων μοντέλων** κοινωνικής και πολιτικής συμπεριφοράς που θα έδιναν στους πολιτικούς ηγέτες τη δυνατότητα να σκέφτονται σε μεγάλη κλίμακα – να διαδίδουν π.χ. τη δημοκρατία ή να εξαλείφουν τη διαφθορά παντού.

Και καθώς οι συνέπειες των λανθασμένων ιδεών γίνονταν αισθητές πολύ περισσότερο σε μακρινές περιοχές του κόσμου από ό,τι στο εσωτερικό, το τίμημα για τα λάθη ήταν μικρό. Το μόνο αποτέλεσμα ήταν μια αναλυτική επιφανειακότητα και μια πνευματική αυστηρότητα στο πώς σκεφτόμαστε για τον κόσμο, όπου παρ' όλα αυτά το Washington Consensus παραμένει πρώτο και βασικό παράδειγμα.

Αν τώρα οι Αμερικανοί οικονομολόγοι και κοινωνικοί επιστήμονες δεν μπορούν πια να θεωρούν ως δεδομένο, ότι ο κόσμος θα πειστεί από την άποψή τους για το τι είναι αληθές και τι όχι, τόσο το καλύτερο για όλους μας.

Δεν χρειάζεται κανείς να είναι Μαρξιστής ή Κεϋνσιανιστής για να καταλαβαίνει (ή νεοφιλελεύθερος για να κάνει ότι δεν καταλαβαίνει) πως τα μακροοικονομικά μεγέθη είναι στρατηγικής σημασίας για την αμυντική ισχύ μιας χώρας.

Η παγίδα που στήνει ο νεοφιλελευθερισμός είναι η **χειραγώγηση του δημόσιου λόγου** γύρω απ' τα δικά του **προτάγματα** – κατ' εξοχήν **βλακώδη**. Για παράδειγμα η κατάτμηση του πελατολογίου της ΔΕΗ σε πολλές μικρές εταιρείες - ύαινες σε ποια αρχή ή κανόνα της πολιτικής οικονομίας αντιστοιχεί; Κοπίασαν αυτές οι εταιρείες για να αποκτήσουν αυτούς τους πελάτες ή τους **δόθηκαν λάφυρο; Γιατί; Λόγω του**

ανταγωνισμού θα απαντήσουν οι νεοφιλελεύθεροι. Αλλά, αν ο ανταγωνισμός λειτουργήσει έως το τέλος, αυτές οι εταιρείες - ύαινες θα φάνε η μία την άλλη, ώσπου να καταλήξουμε σε ένα νέο μονοπώλιο στην αγορά, μόνον που αυτήν τη φορά το μονοπώλιο θα είναι ιδιωτικό κι όχι κρατικό. Και μόνον που στο μεταξύ οι αλληλοσπαρασσόμενες εταιρείες θα έχουν «φάει τον άμπακα». **Παρά ταύτα**, υπάρχει ο νεοφιλελεύθερος που κάνοντας ότι δεν καταλαβαίνει θα επιμείνει λέγοντας ότι ο ανταγωνισμός όσο λειτουργήσει θα οδηγήσει σε μείωση των τιμών για τα αγαθά που προσφέρονται! Βεβαίως! όσο μείωσαν την τιμή των εισιτηρίων οι εταιρείες που διαδέχθηκαν την Ολυμπιακή. Όχι δεν γίνονται πιο **φθηνές οι τιμές**, αλλά γίνονται πιο **φθηνιάρικες οι υπηρεσίες**.

Τώρα εκτός από το πελατολόγιό της η ΔΕΗ λεηλατείται και κατά τις υποδομές της. Πάλι για να κερδίζουν οι ιδιώτες «διότι το κράτος δεν μπορεί να διοικεί κερδοφόρες επιχειρήσεις». Ένα ακόμα βλακώδες επιχείρημα που παγιδεύει τη συζήτηση γύρω απ' τον εαυτό του. Διότι α) η ΔΕΗ ήταν κερδοφόρα και β) το **ερώτημα** για ένα **κράτος** είναι αν έχει τον **στρατηγικό έλεγχο** των δομών που είναι **απαραίτητες** για την **ισχύ του**.

Είναι αλήθεια και δεν χρειάζεται να είναι κανείς Μαρξιστής ή ό,τι άλλο για να γνωρίζει, ότι μια εύρωστη οικονομία είναι βασική προϋπόθεση για την άμυνα ενός κράτους. Κι όχι μόνον μια εύρωστη οικονομία των επιχειρήσεων, αλλά προσέτι μια μακροοικονομική διαχείριση των εθνικών πόρων στρατηγικού χαρακτήρα στη βάση μιας εθνικής στρατηγικής. Μη μακρηγορούμε όμως, όλα αυτά αφορούν κράτη, όχι **προτεκτοράτα**.

Η Ελλάδα έγινε προτεκτοράτο όχι μόνον για να **ληηλατηθεί** ο πλούτος της, αλλά για να **ληηλατείται και ο μελλοντικός της πλούτος**. Η ΔΕΗ και ο ανασκολοπισμός της αποτελούν ένα καλό δείγμα γραφής για όσα μέλλεται να συμβούν με τα **κοιτάσματα φυσικού αερίου**, που, απ' ό,τι φαίνεται, είναι πιθανόν να διαθέτει η χώρα μας εν αφθονία.

Ένας τέτοιος πλούτος μπορεί να αποδειχθεί για ένα κράτος **ευχή** (Νορβηγία) ή **κατάρρα** (Βενεζουέλα). Για ένα προτεκτοράτο ασφαλώς θα αποδειχθεί κατάρρα. Η ιστορία με τα κοιτάσματα στην Ελλάδα είναι γνωστή από τη δεκαετία του 1950, ευρέως γνωστή από τη δεκαετία του 1970 και πασίγνωστη σήμερα. Στο μεταξύ οι Έλληνες αποδομήθηκαν **ψυχικώς**, αιχμαλωτίστηκαν **οικονομικώς** και έπεσαν κατηγορία από το κράτος που διέθεταν ως έθνος στο προτεκτοράτο που σήμερα κατέχουν εταιρείες, τράπεζες και άλλα κράτη.

Ο νεοφιλελεύθερος της εφημερίδας σας, ο κλόουν της οθόνης σας, ο γενίτσαρος του ραδιοφώνου σας, ο παρλαπίπας της παρέας σας, ο ραγιάς της γειτονιάς σας, ο πουλημένος του επαγγέλματός σας **θα συνεχίσουν να μηρυκάζουν για τη ΔΕΗ τα ίδια κλισέ** για τον «λαϊκισμό» ή τον «κρατισμό», ενώ αντιθέτως είναι ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός που εξάερωσε την παραγωγική βάση της χώρας, που αποσυνέθεσε την κοινωνία, που βιτριόλισε την πολιτική κι έκανε τους ανθρώπους – **εσάς** – στατιστική για Στρατόπεδα Καταναγκαστικής Εργασίας.

Είναι απλό, δεν χρειάζεται να είναι κανείς Μαρξιστής, αρκεί να μην είναι πονηρός ή ηλίθιος για να καταλαβαίνει την αλήθεια για τη ΔΕΗ, τα λιμάνια, τα νερά, τους δρόμους, την κινητή

τηλεφωνία, τις τράπεζες, τα φάρμακα, την εκπαίδευση, την έρευνα και την τεχνολογία, το ασφαλιστικό σύστημα – τους **στρατηγούς** δηλαδή ενός κράτους **που υπάρχει για τον λαό του** κι όχι για ελάχιστους φερφεριτικούς.

Η ευνομία στις επιχειρήσεις, την εργασία, την κοινωνία δεν είναι δύσκολο πράγμα. Κατά καιρούς έχει παρουσιάσει επιτεύγματα και θα τα επιτύχει εκ νέου στο μέλλον – **ο νεοφιλελευθερισμός δεν είναι νόσος ανίατη**. Όμως στο μεταξύ ο **Τσίπρας** πουλώντας σήμερα τη ΔΕΗ λες και τη βρήκε απ’ τον πατέρα του (όπως οι προγενέστεροί του πούλησαν τον ΟΤΕ, τα ναυπηγεία, ή ό,τι άλλο συγκροτούσε την ισχύ του κράτους – έστω κι εκείνην την πτωχοπροδομική ισχύ που διαθέταμε), **ολοκληρώνει το έγκλημα**. Ένα έγκλημα που θα φθάσει ως τα **κοιτάσματα**,

συμβάλλοντας περαιτέρω στην αποδυνάμωση του έθνους. Η τύχη της ΔΕΗ δείχνει τον δρόμο, τον «οδικό χάρτη» που **η υπό Εποπτεϊαν Ελλάς θα αναγκάζεται αλυσοδεμένη να ακολουθεί...**

email: stathispontiki@gmail.com

ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

και

ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(με τη συνεργασία της υπ. διδάκτορος Λίας Γάκη)

Piers Beirne και Nigel South (Εισαγωγή – προσεγγίζοντας την πράσινη εγκληματολογία)

Τι εννοούμε, με τον όρο πράσινη εγκληματολογία; Στα περισσότερα κείμενα, η πράσινη εγκληματολογία, αναφέρεται στην μελέτη εκείνων των βλαβών ενάντια στην ανθρωπότητα, ενάντια στο περιβάλλον, (συμπεριλαμβανομένου και του αέρα) και ενάντια στα μη ανθρώπινη ζωή, που προκαλούνται από μεγάλους οργανισμούς (πχ., κυβερνήσεις, εθνικές επιχειρήσεις, στρατιωτικούς εξοπλισμούς κτλ.) αλλά και από ανθρώπους. Σε πολλά κείμενα, φυσικά, αναδύονται πολλές ερωτήσεις τις οποίες καλούμαστε να απαντήσουμε. Για παράδειγμα, είναι συχνά δύσκολο, να ξεχωρίσουμε την περιβαλλοντική βλάβη από την κακομεταχείριση της μη ανθρώπινης ζωής (από τώρα και στο εξής «ζώα»).

Τα ζώα, φυσικά, ζουν στο περιβάλλον και η δική τους ευημερία- φυσική, συναισθηματική, ψυχολογική – είναι απόλυτα και στενά συνδεδεμένη με την υγεία και τα διαρκή αγαθά του περιβάλλοντος τους.

Στις πράσινες βλάβες, ενδεικτικά συμπεριλαμβάνονται, η κακομεταχείριση και η εκμετάλλευση του οικολογικού συστήματος, περιλαμβάνοντας και τη μη ανθρώπινη ζωή, η επιχειρηματική περιφρόνηση της ζημιάς που προκαλεί στη γη, η μόλυνση του νερού και του αέρα, η αισχροκέρδεια από τις εμπορικές συναλλαγές και οι ενέργειες που καταστρέφουν τις ζωές και αφήνουν μια βλαβερή κληρονομιά για τις επόμενες γενιές, οι στρατιωτικές ενέργειες στο πόλεμο οι οποίες έχουν βλαβερές συνέπειες στο περιβάλλον και τα ζώα, οι νέες προκλήσεις σε διεθνής θεραπείες και στο αναπτυσσόμενο επιστημονικό πεδίο της βιο-ηθικής, όπως η βίο- παράνομη αντιγραφή και η βίο - πειρατεία, οι παράνομες αγορές από φυσικά προϊόντα, και το «νόμιμο» μονοπώλιο από φυσικές πηγές (πχ., ιδιωτικοποίηση του νερού, πατέντες από φυσικά προϊόντα), κορυφώνουν τον διαχωρισμό ανάμεσα στις πλούσιες πηγές και τις εξαθλιωμένες πηγές και τα ενδεχόμενα από νέες μορφές της σύγκρουσης, βλάβης, ζημιάς και εγκλήματος. Οι βλάβες επίσης περιλαμβάνουν τις ατομικές ενέργειες εκείνες που έχουν σκοπό την αγριότητα στα ζώα, οι ανθρώπινες ενέργειες κυριαρχίας στα ζώα στην αγροτική βιομηχανία, όπως στα σφαγεία, στα επιστημονικά πειράματα και σε λιγότερο εμφανή περιστατικά, στα σπορ, στα κολλέγια και σχολεία, στους ζωολογικούς κήπους, στα ενυδρεία και στο τσίρκο.

Χάρη στα ανωτέρω, οι εγκληματολόγοι που ασχολούνται με τη πράσινη εγκληματολογία, αρχίζουν να προβληματίζονται, για την φύση του εγκλήματος: πώς ορίζεται, από ποιον και πώς, και με τι πρόθεση ενεργείται, ποιες βλάβες ορίζονται ως εγκλήματα, ποιες όχι; **Εξαιτίας των ανωτέρω, η δική μας άποψη είναι ότι η πράσινη εγκληματολογία θα μπορούσε να έχει ως βάση τις βλάβες οι οποίες μελετώνται μέσα από βίαιες οδούς, όπως αυτό ορίζεται ως περιβαλλοντική ηθική, περιβαλλοντικά έθιμα και δικαιώματα της μη ανθρώπινης ζωής (Piers Beirne και Nigel South).**

Αναμένουμε ότι η πράσινη εγκληματολογία, θα συνεχίσει να εξερευνά και να ελέγχει τους διαχωρισμούς της βλάβης του περιβάλλοντος, του οικολογικού συστήματος και των ειδών της μη ανθρώπινης ζωής. Περιμένουμε επίσης, ότι είναι ικανή να ταυτοποιήσει και να εξερευνήσει μια εκτεταμένη ατζέντα από βλάβες, όπως τρόποι διαχωρισμού, εκφυλισμός,

πόνος, βλάβη, μόλυνση, ταλαιπωρία και κακομεταχείριση. Η πράσινη εγκληματολογία διασταυρώνει πολλές μορφές βλάβης όπως ο ρατσισμός, οι ανισότητες του φύλου, ο κυριαρχισμός και ο σπισισμός, ο διαχωρισμός μεταξύ Βορρά και Νότου, τα ήθη του παγκόσμιου καπιταλισμού και η κοστολόγηση της επιστήμης. Η πράσινη εγκληματολογία, έχει την δύναμη να αποδείξει όχι μόνο τον διαφορετικό δρόμο της εξέτασης των ποικίλων μορφών του εγκλήματος (άλλες τις γνωρίζουμε περισσότερο και άλλες λιγότερο), αλλά επίσης μπορεί να μας κάνει πιο κατανοητή την σύνδεση μεταξύ των βλαβών. Όλες οι κοινωνίες χρειάζεται να αντιμετωπίσουν τις βλάβες ενάντια στο περιβάλλον, στην ανθρωπότητα και στις άλλες μη ανθρώπινες ζωές και η εγκληματολογία έχει ένα μεγάλο ρόλο να παίζει σε αυτό.

Rob White (πράσινη εγκληματολογία και καταδιώξη από την κοινωνική και οικολογική δικαιοσύνη)

Η πράσινη εγκληματολογία, συμπεριλαμβάνει, θεωρίες, που διαχωρίζονται μεταξύ τους με να λεπτό νήμα, εμπνευσμένες από αναλυτική σκέψη και ακτιβιστή ενέργεια. **Από την μία την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, που τείνει να ασχολείται με ζητήματα της κοινωνικής ανισότητας και από την άλλη την οικολογική δικαιοσύνη, που τείνει να ασχολείται με θέματα, διατήρησης των ειδών του περιβάλλοντος, των δικαιωμάτων των ζώων και την διάσωση της βιόσφαιρας γενικότερα.**

Σε πρώτη προσέγγιση, η περιβαλλοντική βλάβη, περιστρέφεται γύρω από τη βλάβη στον άνθρωπο. Ευτυχώς, τελευταία, συμπεριλαμβάνει και την μη ανθρώπινη ζωή.

Αρχικά, θα αναφερθούμε στην διάκριση μεταξύ της περιβαλλοντικής και οικολογικής δικαιοσύνης. Χαρακτηριστικό, της πράσινης εγκληματολογίας, τα τελευταία χρόνια, είναι μια εγκληματολογία που επικεντρώνεται σε ζητήματα σχετικά με το περιβάλλον και την κοινωνική βλάβη. **Στην οικολογική σκέψη, τα ανθρώπινα όντα, έχουν υποχρέωση στα μη ανθρώπινα όντα, στα δέντρα, στα βουνά, στους ωκεανούς και στα άλλα μέλη της βιολογικής κοινότητας. Αυτό σημαίνει ότι τα ανθρώπινα όντα, πρέπει να κατέχονται με υπερβολική σύνεση πριν ξεκινήσουν οποιοδήποτε πλάνο, το οποίο είναι πιθανό να έχει δυσμενή αποτελέσματα αναφορικά με το οικοσύστημα (Smith 1998).**

Θεωρητικά πλαίσια της περιβαλλοντικής εγκληματολογίας

Δεν υπάρχει, θεωρία της πράσινης εγκληματολογίας. Μάλλον, όπως παρατηρείται από τον South (1998), υπάρχει κάτι που μπορεί εύκολα να περιγραφεί ως μια πράσινη «οπτική». Στην πράσινη όψη μπορούμε να περιλάβουμε την ανησυχία μας για συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ζητήματα, την κοινωνική δικαιοσύνη, την οικολογική συνείδηση, την καταστροφή της φύσης από τον παγκόσμιο καπιταλισμό, το ρόλο του έθνους-κράτους (και σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο ρυθμιστικών φορέων), και τις ανισότητες και διακρίσεις, όπως αυτές αφορούν την τάξη, το φύλο, τη φυλή και τη μη ανθρώπινη ζωή. Επίσης, οι επιχειρήσεις φαίνεται να είναι ολοκληρωτικά αναπόσπαστο μέρος των προβλημάτων της περιβαλλοντικής βλάβης (Lynch και Stretesky 2003). Η όψη της πράσινης εγκληματολογίας, ως εκ τούτου, έχει την τάση να ξεκινήσει με μια ισχυρή ευαισθησία προς τα εγκλήματα των ισχυρών, και να εγχέεται με ζητήματα που αφορούν την

ενέργεια, τη δικαιοσύνη, την ανισότητα και τη δημοκρατία. Εντός του φάσματος των ιδεών και των δραστηριοτήτων που συνδέονται με την πράσινη εγκληματολογία είναι πολλά διαφορετικά είδη. Ορισμένα από αυτά αφορούν την οικοφιλοσοφία, δηλαδή, τους τρόπους με τους οποίους η σχέση μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης μπορεί να γίνει αντιληπτή. Λιγότερο αφηρημένα, όμως, η περιβαλλοντική εγκληματολογία, μπορεί να διακριθεί με βάση ποιος ή τι ακριβώς γίνεται θύμα. Όπως φαίνεται στο Σχήμα παρακάτω, υπάρχουν τρεις γενικές θεωρητικές τάσεις που πλαισιώνουν γενικά τη φύση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου και της βλάβης, αλλά και απαντήσεις πάνω στη βλάβη.

Τα δικαιώματα του περιβάλλοντος και της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης

- Περιβαλλοντικά δικαιώματα ως προέκταση των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων, ούτως ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα της ανθρώπινης ζωής
- *Διαγενεακή ευθύνη*: μετοχικού κεφαλαίου και των μελλοντικών γενεών
- Περιβαλλοντική δικαιοσύνη: ίδια κεφάλαια για τις σημερινές γενιές
- Περιβαλλοντική βλάβη, κατασκευάζεται σε σχέση με την ανθρωποκεντρική έννοια της αξίας και της χρήσης.

Οικολογική υπηκοότητα και οικολογική δικαιοσύνη

- Η οικολογική υπηκοότητα, αναγνωρίζει ότι τα ανθρώπινα όντα, αποτελούν απλώς στοιχεία των πολύπλοκων οικοσυστημάτων που πρέπει να διατηρηθούν για το δικό τους καλό, μέσω της έννοιας των δικαιωμάτων του περιβάλλοντος
- *Παγκόσμια διασυννοριακή*: τα θέματα της κλίμακας και της διασύνδεσής
- *Οικολογική δικαιοσύνη*: η ποιότητα των βιόσφαιρας και των δικαιωμάτων των μη ανθρώπινων ειδών
- Περιβαλλοντική βλάβη, κατασκευάζεται σε σχέση με τις έννοιες της οικολογικής βλάβης και τις καταστρεπτικές τεχνικές της ανθρώπινης παρέμβασης.

Δικαιώματα της μη ανθρώπινης ζωής και δικαιοσύνη των ειδών

- Η μη ανθρώπινη ζωή, έχει δικαιώματα με βάση την ωφελμιστική έννοια (μεγιστοποίηση της ευχαρίστησης και ελαχιστοποίηση του πόνου), την έμφυτη αξία (δικαίωμα σεβασμού της θεραπείας) και την ηθική της υπεύθυνης φροντίδας
- *Αντι-σπισισμού (speciesism)*: αντιμετώπιση των διακρίσεων θεραπείας των ζώων
- *Τα δικαιώματα των ζώων*: ασχολούνται με θέματα κακοποίησης των ζώων και την ταλαιπωρία, και την ανατροφή τους
- Η περιβαλλοντική βλάβη, κατασκευάζεται, σε σχέση με τη θέση που έχουν τα μη ανθρώπινα ζώα μέσα σε περιβάλλοντα και στα ενδογενή δικαιώματά τους να μην υφίστανται κακοποίηση, είτε πρόκειται για μια προς μια βλάβη, θεσμοθετημένη βλάβη, ή ζημιά που προκύπτει από τις ανθρώπινες ενέργειες που επηρεάζουν κλίματα και τα περιβάλλοντα σε παγκόσμιο κλίμακα.

Περιβαλλοντική δικαιοσύνη

Η ανάλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, προχωρά με βάση το ότι κάποιος ή κάτι πράγματι, έχει υποστεί ζημία. Η **περιβαλλοντική δικαιοσύνη αναφέρεται στην κατανομή των περιβαλλόντων μεταξύ των λαών όσον αφορά την πρόσβαση και τη χρήση των συγκεκριμένων φυσικών πόρων σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, και οι επιπτώσεις συγκεκριμένων κοινωνικών πρακτικών και των περιβαλλοντικών κινδύνων σε συγκεκριμένους πληθυσμούς (π.χ. όπως ορίζεται με βάση τάξη, το επάγγελμα, το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα). Με άλλα λόγια, η ανησυχία είναι με τον άνθρωπο στο επίκεντρο της ανάλυσης.** Ως εκ τούτου, η εστίαση της ανάλυσης είναι για την ανθρώπινη υγεία και την ευημερία και πώς αυτές επηρεάζονται από συγκεκριμένους τύπους παραγωγής και κατανάλωσης. Είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ περιβαλλοντικών θεμάτων που επηρεάζουν τους πάντες, και εκείνων που επηρεάζουν δυσανάλογα συγκεκριμένα άτομα και ομάδες (βλέπε Williams 1996, Low και Gleeson 1998). Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να υπάρξει μία βασική **«ισότητα των θυμάτων»**, από το γεγονός ότι ορισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα απειλούν όλους με τον ίδιο τρόπο, όπως στην περίπτωση για παράδειγμα της καταστροφής του όζοντος, η υπερθέρμανση του πλανήτη, η ρύπανση του αέρα και της όξινης βροχής (Beck 1996). Οι εκτεταμένες εργασίες, σε συγκεκριμένα περιστατικά και τα πρότυπα της θυματοποίησης αποδεικνύουν, ωστόσο, ότι μερικοί άνθρωποι είναι πιο πιθανό να βρεθούν σε μειονεκτική θέση από περιβαλλοντικά προβλήματα από ό, τι άλλοι. Για παράδειγμα, μελέτες έχουν εντοπίσει διαφορές που αφορούν πολλούς διαφορετικούς τύπους των περιβαλλοντικών κινδύνων που επηρεάζουν ιδιαίτερα αρνητικά τους ανθρώπους του χρώματος, εθνοτήτων μειονοτικών ομάδων και των αυτοχθόνων πληθυσμών σε μέρη όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία και οι ΗΠΑ (Bullard 1994, Pinderhughes 1996, Langton 1998, Stretesky και Lynch 1999, Brook το 2000, Rush 2002). Υπάρχουν, επομένως πρότυπα της «**διαφορετικής θυματοποίησης**» που είναι εμφανείς σε σχέση με τη χωροθέτηση των τοξικών χωματερών, της ακραίας ατμοσφαιρικής ρύπανσης, των χημικών ατυχημάτων, την πρόσβαση σε ασφαλές καθαρό πόσιμο νερό και ούτω καθεξής (βλέπε Chunn et al 2002, Saha και Mohai 2005, Williams 1996). Υπάρχουν κάποιοι που αμφισβητούν την άποψη ότι αυτό είναι απαραίτητως ένα πρόβλημα. Ωστόσο, οι περισσότεροι θα συμφωνήσουν ότι το πρόβλημα είναι οι φτωχοί και το μειονέκτημα να υποφέρουν, προκύπτει από τις περιβαλλοντικές ανισότητες.

Περιβαλλοντική αδικία ως κοινωνικό αγαθό

Οι επικριτές της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης έχουν επισημάνει ορισμένα «λάθη» στην ανάλυση και γενικά στις ουσιαστικές συνέπειες των ανισοτήτων στον τομέα όπου οι άνθρωποι ζουν vis-à-vis στα περιβάλλοντα. Για παράδειγμα, από τη σκοπιά της οικονομικής όψης, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα βιομηχανικά απόβλητα είναι βασικά, κοινωνικά απαραίτητα. Αποτελούν, βασικά μέρη της βιομηχανικής παραγωγικής διαδικασίας. Επιπλέον, οι παρούσες ανισότητες, αντικατοπτρίζουν, απλώς το γεγονός ότι μερικά άτομα αναγκάζονται να φέρουν το εξωτερικό κόστος των βιομηχανικών διεργασιών από τις οποίες το ευρύ κοινό δέχεται παροχές. Κατά συνέπεια, από αυτή τη χρηστική θέση (μέγιστο καλό για το μέγιστο αριθμό, ακόμη και αν κάποιοι πρέπει να υποφέρουν για το γενικότερο καλό), προβάλλεται το επιχείρημα ότι οι φτωχοί θα πρέπει

να έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την οικονομική τους κατάσταση, επωφελούμενοι από τη φιλοξενία των ρυπογόνων και των με απόβλητα εγκαταστάσεων. Αυτές οι «ενοχλήσεις», όπως οι οσμές, η αύξηση της κυκλοφορίας και ο δυσάρεστος θόρυβος θεωρούνται ως περισσότερο ή λιγότερο αμελητέα, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων, σε σχέση με τα οικονομικά οφέλη που θα αποφέρουν σε εκείνες τις κοινότητες που υφίστανται τις ενοχλήσεις (βλ. Boerner και Lambert 1999).

Σαν απάντηση, για την περιβαλλοντική αδικία, θα μπορούσε κανείς να επιβεβαιώσει ακριβώς γιατί είναι σημαντικό να αρνηθεί κάποιος να ρίχνει τη συζήτηση αποκλειστικά σε νομισματικούς όρους. Όπως ο Harvey (1996,) παρατηρεί, *«φαινομενικά δίκαιη ανταλλαγή της αγοράς οδηγεί πάντα σε λιγότερο προνομιούχους που υπάγονται στην πειθαρχική εξουσία από τους πιο προνομιούχους και ότι το κόστος, είναι πάντα, για εκείνους που πρέπει να υποκύψουν στην πειθαρχία των χρημάτων, ενώ τα οφέλη, αναλογούν σε εκείνους που απολαμβάνουν την προσωπική εξουσία που παρέχεται από τον πλούτο.»* Επιπλέον, η εμπειρική μελέτη των γειτονιών που ασχολούνται με τα ζητήματα της διάθεσης των αποβλήτων, υποδηλώνει *πολύπλοκες μικρο-διαδικασίες που παρ' όλα αυτά χρησιμεύουν εις βάρος των φτωχών, ανεξάρτητα από το αν η διάθεση των αποβλήτων είναι νόμιμη ή παράνομη* (βλ. Pellow 2004).

Μια άλλη διάσταση, της διαφορετικής θυματοποίησης, σχετίζεται με την υποκειμενική διάθεση και τη συνείδηση των ανθρώπων που εμπλέκονται. Οι συγκεκριμένες ομάδες, που αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά προβλήματα, δεν μπορούν πάντα να περιγράψουν ή να δουν τα θέματα σε αυστηρά περιβαλλοντικούς όρους. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με την έλλειψη γνώσης της περιβαλλοντικής ζημίας, είτε δίνοντας εναλλακτικές εξηγήσεις για την καταστροφή (π.χ. μια πράξη του Θεού) αλλά και κοινωνικό-οικονομικές πιέσεις για να «δεχθούν» τον περιβαλλοντικό κίνδυνο (βλ. Julian 2004). Ο λόγος περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, τοποθετεί *ανισότητες* στην κατανομή της ποιότητας του περιβάλλοντος, στην κορυφή της ατζέντας του περιβάλλοντος (βλ. Julian 2004, Harvey 1996). Στα πλαίσια περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, είναι οι άνθρωποι το θέμα, αλλά πώς συγκεκριμένα; Εδώ μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη προσέγγισης στα ανθρώπινα συμφέροντα που απορρέουν από εκτιμήσεις της οικοφιλοσοφίας. Μια ανθρωποκεντρική, προνομιούχος σύλληψη, η οποία είναι η συμβατική αντίληψη του κόσμου από την μια και η κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση, συμπεριλαμβανομένων και των μη ανθρώπινων ζώων από την άλλη. Υπάρχει μεγάλο χάσμα ανάμεσα στην επιχειρηματικό περιβαλλοντισμό που θέτει ως βάση τέτοιες ιδέες, και στην πιο ριζοσπαστική πράσινη εγκληματολογία (Lynch και Stretesky 2003). Μια πιο οικοκεντρική προσέγγιση, από την άλλη πλευρά βασίζεται *φωτισμένη στην ανθρώπινη ιδιοτέλεια*, η οποία θα ενημερώνεται από τις έννοιες της αλληλεξάρτησης μεταξύ των ανθρώπων, της βιόσφαιρας και τα μη ανθρώπινα ζώα. Με την προοπτική αυτή υπάρχει επίσης ένας ισχυρός δεσμός με την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, δεδομένου ότι οι διάφορες ομάδες του πληθυσμού που πλήττονται με διαφορετικό τρόπο όσον αφορά την ποιότητα του περιβάλλοντος. Αυτό σημαίνει ότι ένα βασικό ζήτημα είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον (βλ. White 2007).

Ένα μεγάλο μέρος του κινήματος περιβαλλοντικής δικαιοσύνης αρχίζει με μια πιο ανθρωποκεντρική άποψη, εφόσον η κύρια ανησυχία του είναι η βλάβη της ποιότητας του περιβάλλοντος εις βάρος του ανθρώπου. Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης, που αντιμετωπίζουν οι φτωχοί και οι μειονότητες είναι η βασική πηγή της έριδος. Η πολιτική ατζέντα καθορίζεται από την

άνιση ποιότητα του περιβάλλοντος, που είναι εμφανής σε συγκεκριμένες περιοχές και από τις αντιδράσεις των ντόπιων σε αυτό.

Αντίθετα, εκείνοι που είναι σε καλύτερη θέση ώστε να έχουν οικονομικά την ευκαιρία να ασχολούνται με τα θέματα της γενικής οικολογικής συνείδησης, δεδομένου βέβαια ότι οι άμεσες συνθήκες διαβίωσής τους δεν είναι γενικά δυσάρεστες ή απειλητικές για την υγεία τους. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τα θέματα περιβαλλοντικής δικαιοσύνης (δηλαδή πχ την κοινωνική ανισότητα, σε σχέση με το ποιος μένει δίπλα σε ρυπογόνα εργοστάσια) στρατηγικά, **με σκοπό την προώθηση οικοκεντρικών αρχών βασισμένη πάνω σε ανθρωποκεντρικές ανησυχίες (δηλαδή αναγνωρίζοντας την ευημερία του περιβάλλοντος, άμεσα συνδεδεμένη με τα ανθρώπινα συμφέροντα).** Δεν αποτελεί έκπληξη, ότι είναι καλύτερα να μιλάμε για οικολογική, περισσότερο από περιβαλλοντική δικαιοσύνη.

Οικολογική δικαιοσύνη

Ξεκινώντας, από μια διαφορετική γενική αναλυτική εστίαση, *η οικολογική δικαιοσύνη*, αναφέρεται στη σχέση του ανθρώπινου όντος εν γένει, αναφορικά με το υπόλοιπο του φυσικού κόσμου, και περιλαμβάνει ανησυχίες σχετικά με την υγεία της βιόσφαιρας, και πιο συγκεκριμένα σε σχέση με φυτά και πλάσματα που κατοικούν επίσης τη βιόσφαιρα (Smith 1998, Cullinan 2003). Η κύρια ανησυχία σχετίζεται με την ποιότητα του πλανητικού περιβάλλοντος (που συχνά φαίνεται να κατέχει τη δική του εγγενή αξία) και τα δικαιώματα των άλλων ειδών (ιδιαίτερα τα ζώα) τα οποία πρέπει να έχουν ζωή απαλλαγμένη από τα βασανιστήρια, την κακοποίηση και την καταστροφή των «κατοικιών» τους.

Για παράδειγμα, στο βαθμό που η κακή ποιότητα του πόσιμου νερού, καθώς και μειωμένη καθαρότητα των υδάτινων πηγών, οφείλεται σε κοινωνικές πρακτικές, όπως η διάθεση των γεωργικών, αστικών και βιομηχανικών λυμάτων σε λεκάνες νερού και στα ποτάμια, τότε δεν είναι μόνο οι άνθρωποι που βλάπτονται. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ορισμένες από τις μεγαλύτερες εταιρείες διάθεσης αποβλήτων της Αυστραλίας ανήκουν γαλλικές πολυεθνικές εταιρείες νερού. Επιπλέον, στο Σίδνεϊ, έχει χορηγηθεί άδεια για να εντοπίσετε ένα «megatip», μια μεγάλη εγκατάσταση διαχείρισης αποβλήτων, στην περιοχή της λεκάνης απορροής της πόλης (Archer 2001, σσ. 34-36). Οι μεγάλες εταιρείες νερού, στον κόσμο είναι επίσης μεταξύ των κορυφαίων εταιριών, διαχείρισης αποβλήτων στον κόσμο (Beder, 2006, σ. 99). Οι ίδιες εταιρείες που υπόσχονται να παρέχουν καθαρό νερό, ως εκ τούτου, είναι οι ίδιες εταιρείες που είναι πιθανότερο να το μολύνουν. Το τοπικό φυσικό περιβάλλον, και οι μη ανθρώπινοι κάτοικοι του, βλάπτονται από το δομημένο περιβάλλον, και τις ανθρώπινες πρακτικές που καταστρέφουν, ή μολύνουν τα υπάρχοντα συστήματα του γλυκού νερού. Ποιος το κάνει, και γιατί είναι σημαντικές ερωτήσεις για να απαντήσει.

Οι οικολογικές έννοιες των δικαιωμάτων και της δικαιοσύνης, εμφανίζουν τους ανθρώπους, ως ένα συστατικό των σύνθετων οικοσυστημάτων, που πρέπει να διατηρήσουν για το δικό τους καλό, όπως υποστηρίζεται από την έννοια των δικαιωμάτων του περιβάλλοντος. Σε αυτό το πλαίσιο, όλα τα έμβια όντα συνδέονται μεταξύ τους και τα περιβαλλοντικά θέματα είναι εγγενώς παγκόσμιας και διασυννοριακής φύσης (όπως αποδεικνύεται, για παράδειγμα, από την εξάπλωση του ιού της γρίπης των πτηνών σε όλο τον κόσμο ή τα μολυσμένα νερά των ποταμών πέραν των εθνικών συνόρων). Η οικολογική δικαιοσύνη απαιτεί το πώς οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν στο περιβάλλον τους, ώστε να αξιολογούνται σε σχέση με τις πιθανές βλάβες και τους κινδύνους που

προκαλούν σε συγκεκριμένα πλάσματα και συγκεκριμένες περιοχές καθώς και στη βιόσφαιρα γενικότερα.

Μέσα σε αυτή την ευρεία προσέγγιση μπορεί να υπάρχουν φιλοσοφικές διαφορές, όσον αφορά την αξία των συμφερόντων των ανθρώπων και του περιβάλλοντος. Οι άνθρωποι, μπορούν να τοποθετηθούν στο ίδιο επίπεδο με τα άλλα είδη, και να αποτιμηθούν ως μέρος του οικολογικού συνόλου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ωστόσο, η τύχη των συγκεκριμένων ατόμων είναι λιγότερο σημαντική από τις προοπτικές που αντιμετωπίζει η βιόσφαιρα γενικά. Για ορισμένες εκφραστές του βαθύ πράσινου ή της βιοκεντρική όψης, για παράδειγμα, το AIDS ή πείνα μπορεί απλά να θεωρηθεί ως ένας τρόπος της φύσης να ελέγξει την αύξηση του πληθυσμού και, επομένως, καλό για τον πλανήτη στο σύνολό του (βλέπε White 1994). Από αυτό το σημείο, μια πράξη ή μια παράλειψη δεν είναι εγκληματική αν τελικά ωφελεί τη βιόσφαιρα γενικότερα. Αυτό ουσιαστικά είναι μισανθρωπισμός (αντι-ανθρώπου) όψη, η οποία βλέπει συχνά τον άνθρωπο ως το πρόβλημα, και ως εκ τούτου είναι οι άνθρωποι που πρέπει να ελέγχονται ή σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και να εξαλειφθούν. **Σχετικά με αυτή τη στάση, είναι αξιοσημείωτο ότι τα μέλη των κινημάτων περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, κρίνονται από τις περιβαλλοντικές ομάδες, ακριβώς λόγω της «εστίασης τους για την τύχη της «φύσης» περισσότερο από τους ανθρώπους» (Harvey, 1996. Βλέπε επίσης Sandler και Pezzullo 2007). Για να το θέσουμε διαφορετικά, η ανάληψη δράσης σε περιβαλλοντικά θέματα περιλαμβάνει επιλογές και προτεραιότητες. Πολλές κοινότητες που υποφέρουν από το «σκληρό τέλος» της περιβαλλοντικής ζημίας αισθάνονται ότι η ευημερία τους θα έπρεπε να λάβει προτεραιότητα σε σχέση με «φυσικό περιβάλλον» ή συγκεκριμένων φυτών και ζώων.**

Το άλλο σημαντικό σκέλος της οικολογικής σκέψης παρέχει μια προοδευτική αντίθεση σε σχέση με την βιοκεντρική άποψη. Ενώ μια οικοκεντρική ή κοινωνική οικολογία αναγνωρίζει επίσης την ανθρώπινη πατρότητα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, το πράττει στο πλαίσιο της πολιτικής οικονομίας και των διαφόρων μορφών και τύπων της κοινωνικής εξουσίας. Η εγκληματικότητα έχει σχέση με την εκμετάλλευση του περιβάλλοντος και των ανθρώπων από εκείνους που ελέγχουν τα μέσα παραγωγής (Field, 1998). Η περιβαλλοντική αποκλίνουσα συμπεριφορά, συνδέεται με συγκεκριμένα πλαίσια της κοινωνικής δύναμης, η οποία στο σύγχρονο κόσμο κυριαρχείται από μεγάλες εταιρείες, ήτοι τα μέλη της ανώτερης τάξης (Simon, 2000). Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στη φύση και τον άνθρωπο είναι τέτοια ώστε η κοινωνική δικαιοσύνη είναι εξίσου σημαντική και άρρηκτα συνδεδεμένη με τα θέματα της οικολογίας. Ως εκ τούτου, μια οικοκεντρική προσέγγιση αναγνωρίζει τον κεντρικό ρόλο του ανθρώπου στο φυσικό κόσμο, ενώ ταυτόχρονα ζητά λογοδοσία για το πώς οι διαδικασίες παραγωγής και κατανάλωσης αφορούν τα οικοσφαιρικά όρια του πλανήτη. Εντός του πλαισίου της οικολογικής δικαιοσύνης, είναι τα περιβάλλοντα που έχουν σημασία, αλλά το πώς, συγκεκριμένα; Όπως αναφέρεται, με μια προνομιακή προσέγγιση, η βιόσφαιρα είναι πέρα και πάνω από συγκεκριμένα ανθρώπινα συμφέροντα και σκοπιμότητες. Οι άνθρωποι και τα περιβάλλοντα είναι τόσο ικανά για εκμετάλλευση, και συχνά και τα δύο είναι αδιαχώριστα θεσμικά (είναι οι ίδιες κοινωνικές δυνάμεις, που συνήθως σχετίζονται με τον παγκόσμιο καπιταλισμό, που οδηγούν την εκμετάλλευση). Ως εκ τούτου, μια οικοκεντρική προοπτική βασίζεται στην ιδέα ότι «το περιβάλλον» έχει τα δικά του εγγενή χαρακτηριστικά της, που πρέπει να ενσωματωθούν σε ανθρώπινες κατανοήσεις και τις μορφές παραγωγής και κατανάλωσης.

Δικαιοσύνη των ειδών

Το τρίτο σκέλος της πράσινης εγκληματολογίας αντιπροσωπεύονται από εκείνους που επιθυμούν να λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα των ζώων (Benton 1998, Beirne 2007). Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να γίνει επίκληση εννοιών όπως σπισισμού (speciesism-ειδισμού). Ο σπισισμός ορίζεται ως «(...) *μια προκατάληψη ή μια προκατειλημμένη τοποθέτηση που ευνοεί τα ενδιαφέροντα των μελών ενός είδους ενάντια σε εκείνους στα μέλη άλλων ειδών*» (Cazaux και Beirne 2006). Υπάρχουν, εντούτοις και άλλοι ορισμοί του σπισισμού που προχωρούν περαιτέρω για να τον καθορίσουν ως *μια προκατάληψη έναντι των μελών ενός είδους* (Pedersen). Συνεπώς, ένας ορισμός του σπισισμού πρέπει επίσης να περιλάβει τις διαστάσεις της ιδεολογίας και της ομιλίας καθώς επίσης και των κοινωνικών ρυθμίσεων, των οργάνων, των πρακτικών και των σχέσεων οι οποίες οδηγούν στη ζωική κατάχρηση. Όπως με άλλους = ισμούς όπως τον ρατσισμό και τον σεξισμό, το κύριο εργαλείο διάκρισης από τα υπόλοιπα είδη, είναι η δύναμη και η κυριαρχία στα υπόλοιπα. Ο σεξισμός και ο ρατσισμός περιλαμβάνουν την προκατάληψη και τις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών και των ανθρώπων διαφορετικού χρώματος (Munro 2004)

Οι δραστηριότητες του speciesism που συνεπάγονται την κακομεταχείριση των ζώων και στις οποίες ένα ζώο υφίσταται πόνο, πρόωρο θάνατο και ψυχολογική, φυσική και συναισθηματική καταπόνηση (Cazaux και Beirne 2006), μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις ορίζονται ως το έγκλημα. Στην πραγματικότητα, η νομοθεσία, νομιμοποιεί τη κακομεταχείριση των ζώων (Beirne 1999, Cazaux 1999), λόγω του ότι ο πόνος μπορεί να καθοριστεί ως «περιττός» ή «μη εκτενής» όπως στη νορβηγική νομοθεσία ευημερίας των ζώων. Οι περισσότερες κοινωνίες εξαρτώνται από τέτοιες δραστηριότητες κακομεταχείρισης των ζώων, παραδείγματος χάριν για την παραγωγή κρέατος, για το ζωικό πειραματισμό για την παραγωγή των καταναλωτικών αγαθών όπως το μακιγιάζ, και για (τον περιττό) ιματισμό, παραδείγματος χάριν γούνα. Τα πράσινα κινήματα και τα εκπαιδευτικά συστήματα παίζουν έναν ρόλο σε αυτό που μπορεί να οριστεί ως επιβλαβές από τις δραστηριότητες του σπισισμού, ως δραστηριότητές, που έχουν ως συνέπεια, βλάβες των όντων.

Η οικολογική εγκληματικότητα και ο σπισισμός είναι συνυφασμένοι τομείς. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι οι δραστηριότητες που συνεπάγονται οικολογικό έγκλημα και σπισισμός μπορεί να λάβουν χώρα ταυτόχρονα και να συνδέονται μεταξύ τους, και η μία μπορεί να εξαρτάται από την άλλη. Ένα παράδειγμα είναι όταν τα εγκλήματα της αποψίλωσης των δασών μπορεί να συνεπάγονται το παράνομο εμπόριο άγριας ζωής και ως εκ τούτου τον σπισισμό. Ένα άλλο παράδειγμα είναι όταν η εργοστασιακή κτηνοτροφία συνεπάγεται την καταγραφή και τις βλάβες σε οικοσυστήματα, προκειμένου να παράγουν τροφές για τα ζώα. Ο σπισισμός (Beirne 1999), αναφέρεται στην πρακτική διαχωρισμού ανάμεσα στα ανθρώπινα και τα μη ανθρώπινα όντα, αντιλαμβάνοντας τα δεύτερα ως κατώτερο είδος από το ανθρώπινο, όπως ακριβώς συμβαίνει στον ρατσισμό και το σεξισμό. Οι υποστηρικτές των δικαιωμάτων των ζώων υποστηρίζουν ότι υπάρχουν δύο είδη ζώων - ανθρώπινων και μη ανθρώπινων - και ότι και οι δύο έχουν δικαιώματα και συμφέροντα ως αισθανόμενα όντα. Οι τελευταίοι πιστεύουν, ωστόσο, ότι η κυρίαρχη ιδεολογία του σπισισμού δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να αξιοποιήσουν τα μη ανθρώπινα ζώα ως εμπορεύματα για να φαγωθούν, και να εμφανίζονται ως θηράματα που τεμαχίζονται προς όφελός τους.

Η διαφορά μεταξύ του ανθρωποκεντρισμού (environmental justice- περιβαλλοντική δικαιοσύνη) και του μη ανθρωποκεντρισμού (ecological justice- οικολογική δικαιοσύνη) σημειώνεται στα

δικαιώματα και στην δικαιοσύνη όπως εκτείνονται στο παρακάτω σχεδιάγραμμα. Σε πρώτη φάση, τα περιβαλλοντικά δικαιώματα, φαίνονται ως μια προέκταση του ανθρώπου και των κοινωνικών δικαιωμάτων, διότι ο στόχος είναι να ενισχύσουν την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής (πχ., πρόσβαση σε καθαρό αέρα, νερό και υποστήριξη των φυσικών πηγών ώστε να χρησιμοποιηθούν για την ανθρώπινη υγεία και άνεση).

Σχεδιάγραμμα

Περιβαλλοντική Δικαιοσύνη

Έννοια των δικαιωμάτων : Τα περιβαλλοντικά δικαιώματα είναι μια προέκταση των ανθρώπινων και των κοινωνικών δικαιωμάτων έτσι ώστε να ενισχύουν την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής.

Λέξεις κλειδιά: Διεθνική υπευθυνότητα – ισότιμη μεταχείριση των μελλοντικών γενεών

Περιβαλλοντική Δικαιοσύνη- ισότιμη μεταχείριση για τις παρούσες γενεές

Έννοια της βλάβης : η περιβαλλοντική βλάβη είναι συνυφασμένη με τον άνθρωπο (ανθρωποκεντρική), όσον αφορά το καλό και το άσχημο.

Οικολογική Δικαιοσύνη

Έννοια των δικαιωμάτων: Τα οικολογικά δικαιώματα, παραδέχονται ότι η ανθρώπινη ζωή είναι ένα στοιχείο του οικοσυστήματος, το οποίο οικοσύστημα θα πρέπει να διατηρηθεί για το δικό τους καλό (των ανθρώπων αλλά και των μη ανθρώπινων όντων) μέσα από την ιδέα των δικαιωμάτων των περιβάλλοντος.

Λέξεις κλειδιά : Παγκόσμια διασυννοριακή: θέματα που αλληλοσυνδέονται

Οικολογική Δικαιοσύνη: ποιότητα της βιόσφαιρας και των δικαιωμάτων της μη ανθρώπινης ζωής.

Έννοια της βλάβης: η περιβαλλοντική βλάβη είναι συνυφασμένη σε σχέση με την οικολογική βλάβη και τις καταστρεπτικές τεχνικές της ανθρώπινης παρέμβασης.

Piers Beirne (Δικαιώματα της μη ανθρώπινης ζωής, κακομεταχείριση των ζώων και πράσινη εγκληματολογία)

Αυτό το κεφάλαιο, προσφέρει μια διασταύρωση των δικαιωμάτων των ζώων που υπάρχουν στην πράσινη εγκληματολογία. Με τον όρο «animal abuse» κακομεταχείριση των ζώων, αναφερόμαστε σε εκείνες τις ανθρώπινες ενέργειες που προκαλούν πόνο, θάνατο και βασανισμό, η, ακόμα και πέρα από αυτό, δυσμενείς συνέπειες στην ευημερία τους. Η προσβολή των ζώων μπορεί να είναι ψυχική, φυσική ή συναισθηματική. Μπορεί να περιλαμβάνει ενεργητική κακοποίηση ή παθητική παραμέληση, και μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση. Μερικές φορές βέβαια τα ζώα βλάπτονται, από

το γεγονός ότι το περιβάλλον στο οποίο ζουν υποβιβάζεται, μέσα από το απόλυτο χάος, σφυρηλατημένο από τις καταστροφές της φύσης, όπως οι σεισμοί, οι κυκλώνες, το τσουνάμι ή από τους καταστροφές που προκαλεί ο άνθρωπος όπως οι πόλεμοι, οι κλιματικές αλλαγές ή η κατασκευή των δρόμων. Αναφερόμενοι στις προσβολές κατά των ζώων, δεν υπάρχει μια καλά δομημένη κατηγορία στην εγκληματολογία που να ασχολείται με αυτό το φαινόμενο. Μέσα από διάφορες εικόνες, στην εγκληματολογία, τα ζώα παρουσιάζονται με τους εξής διαχωρισμούς είτε: α) ως ιδιοκτησία β) ως πρότυπα της ανθρώπινης εγκληματικότητας γ) τα προσβαλλόμενα ζώα είναι σημάδια της διανθρώπινης βίας και δ) εμφανείς φορείς των δικαιωμάτων στην λογοτεχνία της πράσινης εγκληματολογίας.

α) **ως ιδιοκτησία** λέγοντας αναφερόμαστε σε εκείνο το ρόλο που τους αναθέτουν οι άνθρωποι. Τα ζώα τυπικά στην εγκληματολογία αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα ιδιοκτησίας τα οποία μπορούν να κλαπούν, να τα κυνηγούν παράνομα, να τα βλάψουν, να τα κρατήσουν για λύτρα, να τα κλέψουν από το αγρόκτημα ή σε άλλες περιπτώσεις να τα υπεξαιρέσουν ή να τα φθείρουν. Ως ιδιοκτησία, επίσης, τα ζώα αντιμετωπίζονταν από διαφορετικό όμως σημείο, στην τροφική αλυσίδα από τις κοινωνίες των κανιβάλων. Ο Clinards στο βιβλίο του *The Black Market* επικεντρώνεται, στο πως τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου, συνδυάζονται με την σφαγή και την διανομή του κρέατος στον καθορισμό αγαθών, που συνέβαινε στην Αμερική το 1939-1945, κατά την διάρκεια του πολέμου. Τα ζώα, στην ανάλυση του, φαίνονται μόνο ως εμπόρευμα, το οποίο φτάνει στα σουπερ μάρκετ και στα κρεοπωλεία, σε τακτικά πακέτα κλεισμένα σάρκας, και τα οποία κάποιος μπορεί να τα προμηθευτεί αγοράζοντας τα.

β) Τα ζώα ως πρότυπα της ανθρώπινης εγκληματικότητας έχουν εμφανιστεί σε τρία μέρη στην εγκληματολογία.

i) στον Lombroso, και το γνωστό του έργο, *Criminal Man* το 1876, όπου εκεί εφευρίσκει την θεωρία του γεννημένου εγκληματία, που εκδηλώνει πλειάδα από συμπεριφορές- γνωστό και ως κοινωνικός δαρβινισμός –βασιζόμενος σε μια οριοθέτηση του φυσιολογικού από το εγκληματικό τύπο. Ο Lombroso, ισχυρίζεται ότι οι εγκληματίες θα επιβιώσουν όπως οι πρωτόγονοι άνθρωποι, και όπως τα σαρκοφάγα ζώα, και αυτό θα ξεσκεπάσει τις πηγές της εγκληματικότητας.

ii) οι σχολή κοινωνιολόγων και κοινωνιολογίας του Σικάγο. Τα ζώα και τα φυτά φαίνονται σε πολλές εργασίες στη Σχολή του Σικάγο ανάμεσα στο 1914 και στο 1945, πχ η συμπεριφορά των ζώων (βουητό της μέλισσας) χρησιμοποιείται σαν μια ορολογία για να περιγράψει την παραβατική ή αποκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά, των αγοριών με τα όπλα (Thrasher 1927) και τον άστεγο μετανάστη άνδρα (Anderson 1923).

iii) Βιο-εγκληματολογία. Τα ζώα ξανά έχουν σημαντική θέση στην εγκληματολογία του 1980, με τους φυσικούς επιστήμονες που εύχονται να εφαρμόζουν οικολογικές αρχές στην μελέτη τους για τις ανθρώπινες κοινωνίες. Τα ζώα έχουν βασικούς ρόλους στην βιο εγκληματολογία όπως, να οριοθετήσουν τις γραμμές ανάμεσα στους ανθρώπους και την φύση .

iv) τα προσβαλλόμενα ζώα είναι σημάδια της διανθρώπινης βίας. Ο βασικός παράγοντας σύνδεσης ανάμεσα στα προσβαλλόμενα ζώα και την διανθρώπινη εγκληματικότητα, έχει δύο κατευθύνσεις, την οικογενειακή βία και την προοδευτική θέση.

Η οικογενειακή βία έχει εδραιωθεί από διαφορετικές μορφές. Εάν ο άνδρας, δέρνει την σύζυγο του, είναι πολύ πιο πιθανό ότι σ' αυτό το σπίτι τα παιδιά θα είναι παραμελημένα ή προσβεβλημένα. Τα σπίτια όπου ο άνδρας προσβάλει την γυναίκα ή το αντίθετο, θα είναι τυχερά αν δεν έχουν παιδιά να κάνουν το ίδιο ή τουλάχιστον το ένα προς το άλλο. Στις περιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας οι άνθρωποι συχνά χρησιμοποιούν ζώα ως όργανα ψυχολογικής και

φυσικής τρομοκρατίας. Ακριβώς επειδή οι περισσότερες μορφές οικογενειακής βία τείνουν να ομαδοποιηθούν και επειδή στις περισσότερες οικογένειες που ασκείται βία στα ζώα, υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να ασκείται και ενδοοικογενειακή βία. Εμπειρικά περιστατικά, δείχνουν ότι όταν εξακριβωθεί βία στα ζώα είναι δύσκολο να μην υπάρχει βία και στην οικογένεια.

Η προοδευτική θέση από την άλλη, εμφανίστηκε στην κοινωνιολογική έρευνα το 1960 με 1970 και εδραιώθηκε το 1980 στην Αμερική. Αναφέρεται στην σχέση που μπορεί να έχει η βία στα ζώα με την διανθρώπινη βία. Τι σημαίνει αυτό. Ότι όποιος ασκεί βία στα ζώα δύσκολο ότι δεν θα προχωρήσει στο μέλλον και σε άλλες μορφές βίας, όπως και το αντίστροφο. Αυτός που διαπράττει άλλα εγκλήματα δύσκολα δεν θα ασκήσει βία στα ζώα.

ν) Τα δικαιώματα των ζώων στην πράσινη εγκληματολογία. Στην πράσινη εγκληματολογία μελετάμε τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος. Ανάμεσα σε αυτά αναφερόμαστε στα εγκλήματα και τις βλάβες κατά των ζώων. Δυστυχώς όμως η εγκληματολογία δεν διδάσκει πολλά για τα εγκλήματα κατά των ζώων. Όταν τα ζώα εμφανίζονται στην εγκληματολογία, αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα υποδεέστερα από τους ανθρώπους. Τα εγκλήματα των ζώων δυστυχώς δεν αντιμετωπίζονται σαν αληθινό έγκλημα, αλλά σαν μια μικρή επίθεση ενάντια στην κοινωνία. Το 1975, ο Peter Singer, έγραψε το *Animal Liberation*, ένα βιβλίο το οποίο ασχολείται κυρίως με τα ζώα που υποφέρουν. Ο Singer ασχολείται με τα δικαιώματα των ζώων, αναφέροντας ότι πρέπει να αποφεύγουμε τον πόνο και ότι θα πρέπει να έχουν την ίδια ακριβώς μεταχείριση με τους ανθρώπους. Στο βιβλίο του, ο Regan, *The Case of Animal Rights*, διαχωρίζει τα νόμιμα δικαιώματα από τα ηθικά δικαιώματα. Τα νόμιμα δικαιώματα από την μία πλευρά, είναι αυτά που ο νόμος ορίζει ειδικά ως δικαιώματα. Τα ηθικά δικαιώματα από την άλλη είναι παγκόσμια δικαιώματα. Από τα ηθικά δικαιώματα το πιο βασικό και σπουδαιότερο είναι το δικαίωμα στον σεβασμό. Ο Regan, αναφέρεται στην σύσταση της κοινωνίας, ότι αποτελείται από τους ηθικούς παράγοντες; Και από το ηθικό των ασθενών. Στην ομάδα αυτή συμπεριλαμβάνει τους μικρά παιδιά, τα βρέφη, τους διανοητικά ασθενείς, τους ηλικιακά εξασθενημένους και τέλος και τα ζώα θεωρούνταν ότι όλοι αυτοί σαν κοινωνική ομάδα έχουν τα ίδια δικαιώματα στην σωστή μεταχείριση, στην μη κακοποίηση και στον σεβασμό., στην ευγένεια και τέλος στην δικαιοσύνη.

Geertrui Cazaux (Ετικέτα στα ζώα: μη σπισιμός- εγκληματολογία και τεχνικές στο να αναγνωρίζουν άλλα ζώα.

Σ' αυτό το κεφάλαιο ο συγγραφέας αναφέρεται στο <<σταμπάρισμα>> των ζώων. Επικεντρώνεται στις τεχνικές εκείνες στις οποίες εργάζονται εκατοντάδες άνθρωποι και αφορούν τα ζώα είναι η ταυτοποίηση ή σταμπάρισμα των ζώων. Το μαρκάρισμα των ζώων αριθμείται 3,800 χρόνια πριν και ήταν ένας τρόπος να δείξουν ότι τα ζώα είναι ιδιοκτησία τους. Στην Ευρώπη ξεκίνησε το 1999, ακολούθησε ο Καναδάς το 2001 και η Αμερική το 2004.

Μερικές μορφές τέχνης ταυτοποίησης των ζώων είναι πολύ πιθανό να βλάψουν την υγεία των ζώων.

Ξεκινώντας από το **branding – μαρκάρισμα**. Τα ζώα, ταυτοποιούνται με σημάδια ταυτοποίησης από ζεστό σίδερο, παγωμένο σίδερο ή χημικό σταμπάρισμα. Με το ζεστό σίδερο, το μαρκάρισμα καίει το δέρμα του ζώου, στο παγωμένο μαρκάρισμα με πολύ παγωμένο σίδερο και εφαρμόζεται σε μια περιοχή του σώματος. Τα μαλλιά και το δέρμα του ζώου πέφτουν μετά από αυτή την διαδικασία και παραμένουν με διαφορετικό χρώμα από την υπόλοιπη περιοχή, επειδή η χρωστική ουσία περιέχει μελανοχίτωνες και καταστρέφουν το δέρμα. Από το 2000 αυτή η μέθοδος έχει σταματήσει, διότι έφερνε σοβαρά προβλήματα στην ευημερία των ζώων και οι τεχνικές τώρα έχουν λιγότερες τεχνικές εισβολές.

Tattooing

Παρόμοιο με το σταμπάρισμα είναι το tattooing, είναι μια ταυτοποίηση τεχνική μέσα από την οποία μια μόνιμη τσάμπα τοποθετείται στο σώμα το ζώου. Ένα τατού εφαρμόζεται με μια ειδική πένσα ή ένα ηλεκτρικό μολύβι τατού που δημιουργεί μια σειρά από πολύ μικρές τρύπες στο δέρμα μέσα στην οποία με ένεση τοποθετείται μια μαύρη μπογιά για να δημιουργήσει ένα ορατό σχέδιο. Το μέρος του σώματος στο οποίο δημιουργείται αυτό το ορατό σχέδιο, μένει ελεύθερο από μαλλιά και καθαρίζεται για να μπορέσει να δημιουργηθεί το τατού. Τα ζώα όλα των μεγεθών, από τα πιο μικρά μέχρι και τα πιο μεγάλα μπορούν να γεμίσουν με τατού από το ελάφι μέχρι και την αρκούδα. Το tattooing δημιουργείται από διαφορετικούς τομείς στους οποίους ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή με τα ζώα, από τα ζώα στα εργοστάσια, τα ζώα στις φάρμες, στα ζώα που συνοδεύουν ως παρέα τους ανθρώπους, ή τα ζώα που ζούν ελεύθερα μέσα στην φύση.

Πχ. Η ταυτοποίηση των αλόγων πραγματοποιείται μερικές φορές με ένα τατού στην εξωτερική επιφάνεια των χειλιών τους. Στην αγροτική οικονομία, οι αγελάδες, τα πρόβατα μπορούν να ταυτοποιηθούν με τατού στα αυτιά. Τα γουρούνια μπορούν να έχουν ταυτοποίηση στο πίσω μέρος ή στους ώμους. Παρόλα αυτά το tattooing δεν είναι συνηθισμένη μέθοδος στην αγροτική οικονομία διότι δεν θεωρούνται μια οικονομική μέθοδος. Επίσης το τατού είναι δύσκολο να αναγνωστεί στα σκούρα δέρματα. Η πρακτική επίσης για πολλούς είναι αμφίβολη όσον αφορά την επιτυχία της διότι το μαρκάρισμα κρατάει από λίγες βδομάδες μέχρι λίγους μήνες.

Το tattooing σε μερικά ζώα φαίνεται πιο φιλικό από άλλες μεθόδους ταυτοποίησης, παρόλα αυτά κάποιες μέθοδοι όπως το tattoo προκαλεί πόνο και άγχος κατά την διάρκεια της εφαρμογής τα ζώα.

Ετικέτα στα αυτιά (ear tagging)

Εφαρμόζοντας μια ταυτοποίηση με ετικέτα σε ένα σώμα ζώου είναι μια άγρια μέθοδος. Η ετικέτα μπορεί να είναι από διάφορα υλικά, συχνότερα από μέταλλο ή πλαστικό. Η ετικέτα μπορεί να τοποθετηθεί στα αυτιά, στα πτερύγια, στο σαγόι, εξαρτάται από την ανατομία στο σώμα κάθε ζώου. Η ετικέτα τοποθετείται με ένα bar code αλλά και μετά την ανάπτυξη της τεχνολογίας τοποθετείται με ηλεκτρονικά μέσα. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν αποφασίσει ότι τα γουρούνια, τα πρόβατα και οι αγελάδες θα ταυτοποιούνται με ένα τατού ή μια ετικέτα στο αυτί.

Η ταυτοποίηση της ετικέτας φαίνεται να είναι μια επώδυνη μέθοδος. Η προσθήκη της ετικέτας πολλές φορές ανακατεύεται με την κυκλοφορία του αίματος και το τρύπημα αυτό μπορεί να προκαλέσει μόλυνση.

Radio collars

Πολλά διαφορετικά είδη ζώων, μπορούν να γίνουν κατάλληλα με κολάρο, παρόλο που τα κολάρα δεν χρησιμοποιούνται για ταυτοποίηση. Μερικές φορές τα κολάρα τοποθετούνται με μηχανήματα

απευθείας στα ζώα. Μικρές ετικέτες ή κάψουλες κολλάνε πάνω στα κολάρα τα οποία πάνω τους γράφουν τα στοιχεία του φροντιστή χρησιμοποιούνται παραδοσιακά για να ταυτοποιήσουν τα σκυλιά και μερικές φορές και τις γάτες.

Η μέθοδος του κολάρου στα ζώα είναι άγρια μέθοδος χρησιμοποιώντας τεχνικές άγριες. μερικές φορές τα κολάρα τοποθετούνται απλά για να διαχωρίσουν τα ταυτοποιημένα ή τα μη ταυτοποιημένα ζώα. Όσον αφορά τα ηλεκτρικά κολάρα η τοποθέτηση γίνεται μηχανήματα που εκπέμπουν ηλεκτρική ενέργεια και μέσα από την οποία μεταφέρονται οι πληροφορίες στο ζώο που επιθυμούμε να ταυτοποιήσουμε. Από τα δελφίνια, τους ελέφαντες, τις τίγρεις, τις φώκιες, τις αγελάδες και τα πρόβατα το ηλεκτρονικό κολάρο χρησιμοποιείται για την μελέτη των διαφορετικών ειδών και είναι πιο κοινά διαδεδομένη μέθοδος.

Ακρωτηριασμός του δάκτυλου

Ο ακρωτηριασμός των δακτύλων είναι μια άλλη μέθοδος ταυτοποίησης των ζώων. Η μέθοδος αυτή συχνά χρησιμοποιείται για το μαρκάρισμα των τρωκτικών. Στην Ολλανδία, ο ακρωτηριασμός των δακτύλων των τρωκτικών χρησιμοποιείται για ταυτοποίηση στις εργαστηριακές έρευνες στο τέλος του 2005. Διευθυντής κέντρου έρευνας είχε ονομάσει αυτή την μέθοδο ως τυραννία των ζώων τον κόβεις τα δάκτυλα των ζώων και να τα αφήνεις να ζουν και να χρησιμοποιείς τα ζώα αυτά για την εργασία σου. Τα δάκτυλα των τρωκτικών χρησιμοποιούνταν για διάφορες έρευνες του καρκίνου, για γενετικές έρευνες.

Ο ακρωτηριασμός του δακτύλου είναι παρόλα αυτά μια μέθοδος που δημιουργεί δυσμενή αποτελέσματα. Εκτός από τον πόνο και την διαδικασία του να υποφέρουν που προκαλείται από το κόψιμο του δέρματος, όταν τελειώσει η διαδικασία της αναισθησίας, τα ζώα συνεχίζουν να πονάνε διότι προσπαθούν να σταθούν στα πόδια τους. Άλλα πιθανά αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας είναι η αιμορραγία η οποία οδηγεί και στον θάνατο και η οστεομυελίτιδα. Παρόλο που αυτή η μέθοδος έχει κριθεί ως η πιο απάνθρωπη χρησιμοποιείται ακόμα σε αμφίβια και ερπετά.

Η ταυτοποίηση και το μαρκάρισμα των ζώων είναι ένας *modus operandi*, για να ελέγξουμε και να ασκήσουμε εξουσία επάνω στους άλλους. Οι τεχνικές της ταυτοποίησης έχουν συναρπαστική διαχείριση στους ανθρώπους. Μέσα από τατουάζ, το *piercing*, και οποιοδήποτε σήμα το ανθρώπινο σώμα μπορεί να γίνει μια επιλογή διακόσμησης και αυτές οι μέθοδοι μπορούν να έχουν δυναμική εφαρμογή στους ανθρώπους σε σκοπό να διαχωρίσουν τους ανάμεσα στους αγνούς και τους χυδαίους, το αφεντικό και τον δούλο, το εργοδότη και τον εργαζόμενο. Στο βιβλίο του, ο Spiegel, *The Dreaded Comparison* (Ο Φόβος της Σύγκρισης), σημειώνει πολλές ομοιότητες στην αντιμετώπιση των καταπιεσμένων ομάδων, όπως στην μεταχείριση των σκλάβων στον 18ο και 19ο αιώνα στην Αμερική, και στην μεταχείριση άλλων ζώων που φτάνει μέχρι τις ημέρες μας. Το μαρκάρισμα των σκλάβων ήταν μια πρακτική που συνέβαινε και στην Αφρική και στην Σουδάν το 1900. Τατουάζ για διαχωρισμό των φυλακισμένων πραγματοποιούνταν και στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εντούτοις, αποκαλύπτοντας τις τεχνικές που καταπιέζουν και κάνουν αντικείμενα τους ανθρώπους και τα υπόλοιπα ζώα, και σημειώνοντας τις παραλλαγές εφαρμογής ανάμεσα στα δύο, μπορούν να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκμετάλλευσης και διαχωρισμού ανάμεσα στους ανθρώπους (πχ σεξισμός, ρατσισμός κοκ) αλλά και τον διαχωρισμό ανάμεσα στα ζώα ανάλογα με το είδος.

Η ηλεκτρονική ταυτοποίηση των ανθρώπων χρόνια πριν ήταν κάτι που εναπόκειται στην εξέλιξη της επιστήμης. Σήμερα, η ηλεκτρονική επιτήρηση εφαρμόζεται προς το παρόν και σε κάποιες περιπτώσεις στους ανθρώπους πχ στους παραβάτες είτε στους φυλακισμένους εφαρμόζεται η

ηλεκτρονική επιτήρηση με κολάρα στους αστραγάλους ή στους καρπούς (ηλεκτρονική επιτήρηση και στην Ελλάδα σε πιλοτικό στάδιο) , όπως και στα ζώα στο ζωολογικό πάρκο εφαρμόζεται κάτι ανάλογο για να μην υπάρχει τρόπος διαφυγής τους. Αλλά περίπτωση είναι η ηλεκτρονική ταυτοποίηση μελών VIP κλαπ που προσφέρει προνόμια στα μέλη του στην Ισπανία τα οποία μέλη είναι τσιπαρισμένα όπως η πιστωτική κάρτα. Η ανάπτυξη επομένως των τεχνικών μέσων της ηλεκτρονικής επιτήρησης φαίνεται ότι θέλει να ελέγξει τον άνθρωπο. Η τεχνική αυτή θα έχει την μέθοδο του Big Brother όπου ένα μάτι συνεχώς θα ελέγχει τις ζωές των ανθρώπων.

Tom Regan (Ζωοτομία: η περίπτωση προς κατάργηση)

Το κεφάλαιο αυτό, ασχολείται με την ζωοτομία. Τα ζώα χρησιμοποιούνται σε εργαστήρια, για τρεις βασικούς σκοπούς, την εκπαίδευση, να παράγουν τεστ για την ασφάλεια, τα πειράματα συμπεριλαμβανομένου και την ιατρική έρευνα. Τα ανθρώπινα όντα , όχι μόνο τα μη ανθρώπινα ζώα, χρησιμοποιούνταν για μη θεραπευτικά πειράματα. Στην ιστορία υπάρχουν αρκετά παραδείγματα για ανθρώπινη ζωοτομία. Όταν αναφερόμαστε σε vivisection θεωρούμε την χρησιμοποίηση των ζώων αλλά και των ανθρώπων σε μη θεραπευτικά πειράματα και έρευνες. Εάν ρωτήσουμε γιατί, νομίζουμε ότι χρησιμοποιούνται τα ζώα σε έρευνες μερικοί απ εμάς θα απαντήσουν ότι χρησιμοποιούνται για ιατρικές έρευνες , μερικές από τις οποίες έχουν σαν σκοπό να αντιμετωπίσουν τον καρκίνο και τον διαβήτη, έρευνες που διαβάζουμε όλοι στις καθημερινές εφημερίδες. Παρόλα αυτά οι έρευνες αυτές είναι μόνο ένα κομμάτι από μια μεγάλη πραγματικότητα. Μερικά παραδείγματα είναι:

Έρευνες για τα μάτια. Πίθηκοι, κουνέλια, σκυλιά, γάτες και άλλα ζώα χρησιμοποιούνται. Τα μάτια των ζώων καίγονται ή μολύνονται σε άλλη περίπτωση άλλες φορές απλά βγαίνουν.

Έρευνα για τα εγκαύματα, ζώα (γουρούνια, γάτες, σκυλιά, για παράδειγμα) καίγονται χρησιμοποιώντας χημικά ή ραδιενέργεια ή σε άλλες περιπτώσεις θερμικά προϊόντα φτιάχνοντας την θερμοκρασία στους 30 βαθμούς. Τα θερμικά προϊόντα καίνε τα μέρη του σώματος του ζώου, τα σώματα τους σε βραστό νερό ή τοποθετώντας ένα βραστό πιάτο στο δέρμα τους ή χρησιμοποιώντας σίδηρο.

Έρευνα για την ραδιενέργεια όλα τα μέρη του σώματος των ζώων, υπόκεινται σε ραδιενέργεια, ή σε ορισμένες περιπτώσεις , τα ζώα τεστάροντας κάτω από ραδιενεργές ακτίνες.

Έρευνα για το μυαλό. Το μυαλό μελετάται σε γάτες, σκυλιά, πίθηκους, κουνέλια για παράδειγμα. Τα ζώα υποφέρουν από ένα βαθύ τραύμα (συνήθως δημιουργείται άμεσα από μαχαίρι στο κεφάλι) ή από ηλεκτρικό τρυπάνι.

Ηλεκτρικό σοκ, οι φυσιολογικές και ψυχολογικές ενέργειες του ηλεκτρικού σοκ μελετώνται πάνω σε πολλά ζώα , κυρίως στα ποντίκια. Το ηλεκτρικό σοκ διενεργείται σε ποικίλους βαθμούς.

Το ζήτημα είναι όμως ότι το vivisection δεν έχει τους θετικούς απολογισμούς που περιμένουμε στον άνθρωπο. Πολλές φορές προκαλείται και βλάβη στους ανθρώπους από την εμμονή των γιατρών στην διαδικασία αυτή. Πχ. Τα ναρκωτικά φαίνονται να είναι ασφαλή όταν χρησιμοποιούνται στα ζώα δεν συμβαίνει το ίδιο και στους ανθρώπους στους οποίους προκαλούν

βλάβη. Παρόλα αυτά, αυτό συμβαίνει σπάνια και η βλάβη στους ανθρώπους θεωρείται αμελητέα απέναντι σε άλλες θεωρίες για τα οφέλη. Παρόλα αυτά οι υπερασπιστές της vivisection, έχουν αποτύχει σε όλους τους τομείς να υποστηρίξουν την διαδικασία αυτή. Οι νόμοι δεν είναι επαρκείς για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ζώων, η διαδικασία της έρευνας δεν είναι επαρκής επίσης, οι άνθρωποι βλάπτονται συχνά εξαιτίας της vivisection. Το πιο καλό που μπορούμε να πούμε για την vivisection είναι ότι κάποιοι άνθρωποι κάποιες φορές ωφελούνται από τα φάρμακα η την διαδικασία που δίνεται ή χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στα ζώα. Αν όχι όλοι, τουλάχιστον οι περισσότεροι από τις πιο σημαντικές βελτιώσεις στην ανθρώπινη υγεία και μακροζωία είναι χρεωμένες σε ζωοτομία. Μεταξύ των οφελών που αναφέρονται συχνότερα είναι η εγχείρηση ανοιχτής καρδιάς, εμβόλια (για πολιομυελίτιδα και της ευλογιάς, για παράδειγμα), ο καταρράκτης και η χειρουργική επέμβαση αντικατάστασης ισχίου, καθώς και η πρόοδος στις τεχνικές αποκατάστασης των θυμάτων των τραυματισμών και εγκεφαλικά επεισόδια του νωτιαίου μυελού. Χωρίς αυτές και πολλές άλλες χορηγήσεις που αναλογούν στη ζωοτομία. Και γι αυτό βέβαια ξοδεύονται εκατομμύρια δολάρια., εκατομμύρια ζώα στερούνται την ελευθερία τους, παθαίνουν μολύνσεις, υποφέρουν, και θανατώνονται στο τέλος. Η vivisection όπως εφαρμόζεται σήμερα δεν αποτελεί πανάκεια για τις παγκόσμιες ασθένειες, είναι ο πρωταθλητής που όλοι θα θέλαμε να πιστέψουμε. Οι υποστηρικτές του επιχειρήματος, θα μας κάνουν να πιστέψουμε ότι οι περισσότερες από τις πραγματικά σημαντικές βελτιώσεις στην υγεία του ανθρώπου, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς τη ζωοτομία. Τα γεγονότα λένε μια διαφορετική ιστορία. Μελετητές της δημόσιας υγείας, έχουν δείξει ότι τα πειράματα σε ζώα έχει προσφέρει, στην καλύτερη περίπτωση, μόνο μια μικρή συμβολή για τη δημόσια υγεία. Αντίθετα, η συντριπτική πλειοψηφία από τις σημαντικότερες προόδους της υγείας έχουν προκύψει από τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης (σε εγκαταστάσεις υγιεινής, για παράδειγμα) και τις αλλαγές στην προσωπική υγιεινή και τον τρόπο ζωής, κανένας από τους οποίους δεν έχει τίποτα να κάνει με τα πειράματα σε ζώα. ο Δρ Roses, πρόεδρος των φαρμακοποιών, δήλωσε, "- σε περισσότερο από το 90 τοις εκατό φαρμάκων - λειτουργούν μόνο σε 30 ή 50 τοις εκατό των ανθρώπων.» Συγκεκριμένα παραδείγματα δίδονται από τον Δρ Roses είναι φάρμακα για τον καρκίνο (χρήσιμο μόνο ένας στους τέσσερις ασθενείς) και για το Αλτσχάιμερ (χρήσιμο μόνο ένας στους τρεις).

Οι άνθρωποι χρησιμοποιούνταν για μη θεραπευτικά πειράματα για εκατοντάδες χρόνια. Πολλοί άνθρωποι αμόρφωτοι και χωρίς υγεία, όχι από καταγωγή αριστοκρατική, όχι από αυτούς που έχουν δύναμη και διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Περισσότεροι από τους ανθρώπους που συμμετείχαν σε τέτοια πειράματα ήταν νέοι σινηθως ορφανά, οι φτωχοί, οι αναλφάβητοι, οι ηλικιωμένοι, μέλη των κατώτερων φυλών, ομοφυλόφιλοι, στρατιώτες, φυλακισμένοι του πολέμου και εγκληματίες. Χρησιμοποιώντας ανθρώπους στα πειράματα προβλέπουμε τις δυσκολίες που συνάγονται από το ένα είδος στο άλλο είδος. Τα προνόμια για τους ανθρώπους που καθορίζουν την vivisection των ζώων, μήπως θα ήταν περισσότερα χρησιμοποιώντας ανθρώπους; Μετά από όλα αυτά η vivisection η οποία χρησιμοποιεί μέλη από το δικό σου είδος υπόσχεται μεγαλύτερα προνόμια. Τελικά λοιπόν τα ζώα έχουν δικαιώματα; σ αυτή την ερώτηση θα μας βοηθήσει να απαντήσουμε ο Charles Darwin με το *The mental powers of man and the lower animals*, όπου μας εκθέτει μια σύγκριση ανάμεσα στους ανθρώπους και στα άλλα θηλαστικά. Τα ζώα αυτά είναι φυσιολογικά σαν κι εμάς και εμείς σαν και αυτά. Η ψυχολογική σύνθεση των ζώων παίζει ένα σημαντικό ρόλο για τα δικαιώματά τους. Η ζωή τους είναι καλύτερη ή χειρότερη από τον καθένα που ζει. Είναι μοναδικά και αναντικατάστατα. Όπως και τα παιδιά έχουν δικαιώματα έτσι και τα ζώα έχουν ακριβώς τα ίδια. Όλοι μας κατανοούμε ότι τα σκυλιά και οι χοίροι, οι γάτες και οι χιμπατζήδες ψάχνουν να

απολαύσουν κάποια πράγματα και αποφεύγουν τα επώδυνα. Δεν αποτελεί έκπληξη, ότι πράττουν, επιδιώκοντας να βρουν το πρώτο και αποφύγουν το τελευταίο. Επιπλέον, τόσο οι άνθρωποι όσο και τα άλλα θηλαστικά μοιράζονται την οικογένεια των γνωστικών ικανοτήτων (είμαστε και οι δύο σε θέση να μάθουμε από την εμπειρία, θυμόμαστε το παρελθόν, να προβλέψει το μέλλον), καθώς και μια ποικιλία συναισθημάτων (λίστες φόβος, η ζήλια, και τη θλίψη). Δεν αποτελεί έκπληξη, πάλι, ότι αυτές οι διανοητικές ικανότητες παίζουν ρόλο στο πώς συμπεριφέρονται. Για παράδειγμα, άλλα θηλαστικά θα συμπεριφερθούν με τον ένα τρόπο και όχι με τον άλλο επειδή θυμούνται ποιο από τους τρόπους δράσης είχε ευχάριστα αποτελέσματα στο παρελθόν, είτε επειδή φοβούνται ή επειδή ήταν λυπημένο.

Επιπλέον, ο Δαρβίνος υποστηρίζει την εξελικτική θεωρία. Η διανοητική πολυπλοκότητα που συναντούμε στον άνθρωπο δεν προκύπτουν από το τίποτα. Πρόκειται για το αποκορύφωμα μιας μακράς εξελικτικής διαδικασίας. Δεν πρέπει να μας εκπλήσσει, λοιπόν, όταν ο Δαρβίνος συνοψίζει γενικές προοπτικές του σε αυτούς τους όρους: "Οι διαφορές μεταξύ των διανοητικών ικανοτήτων του ανθρώπου και τα ανώτερα ζώα, όσο μεγάλη και αν είναι, είναι ένας από τους βαθμούς και όχι είδους.

Η ψυχολογική πολυπλοκότητα των θηλαστικών, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της υποστήριξης των δικαιωμάτων τους. Όπως και στην περίπτωση μας, τόσο στην δική τους: αυτά είναι τα θέματα ζωής, τη ζωή τους, μια ζωή που είναι βιωματικά καλύτερη ή χειρότερη από του άλλου. Κάθε ένα είναι μοναδικό. Αληθινά (σαν τα παιδιά που συμμετείχαν στο πείραμα του Willowbrook), δεν έχουν την ικανότητα να διαβάζουν, να γράφουν ή να κάνουν ηθικές επιλογές όμως είναι όμοια και αφού αυτά έχουν δικαιώματα έχουν και τα ζώα.

Lynch and Stretesky (Πράσινη Εγκληματολογία και Πράσινες Επιστήμες)

Ομοιότητες μεταξύ της πράσινης εγκληματολογίας και της πράσινης επιστήμης: Προς μια τυπολογία της πράσινης εγκληματολογίας

Ως πράσινη εγκληματολογία μπορεί να περιγράψει η μελέτη της βλάβης του περιβάλλοντος, της εγκληματικότητας, της θυματοποίησης, των νομοθετημάτων, και της δικαιοσύνης. Σε αυτό το δοκίμιο, σημειώνουμε ότι η ανάπτυξη της πράσινης εγκληματολογίας έχει επιβραδυνθεί λόγω του αποκλίνοντος, πολύπλευρου, σε σχέση με το θέμα και την προσέγγιση πεδίου. Προτείνουμε μια πράσινη εγκληματολογική τυπολογία που αντλεί από τις διαιρέσεις που έχουν συσταθεί στις φυσικές επιστήμες στους τομείς της οικοτοξικολογίας, περιβαλλοντικής τοξικολογίας, και πράσινης χημείας. Συγκεκριμένα, δείχνουν πώς οι πράσινες επιστήμες μπορούν να χωριστούν σε οικολογικές προσεγγίσεις, περιβαλλοντικές-προσεγγίσεις και πολιτικές προσεγγίσεις.

Εφαρμόζουμε το πλαίσιο σύμφωνα με τις πράσινες επιστήμες στην πράσινη εγκληματολογία, αναγνωρίζοντας παράλληλα την ανάγκη για μια τέταρτη περιοχή που αναφέρεται σε οικονομικές, σε κοινωνικές, σε πολιτικές, και σε φιλοσοφικές θεωρίες. Εξετάζουμε την ανάπτυξη και την κατανομή της πράσινης επιστήμης για να δείξουμε ότι τα πράσινα εγκλήματα μπορούν να χωριστούν σε "περιβαλλοντική -πράσινη" εγκληματολογία και "οίκο-πράσινη" εγκληματολογία.

Ενθαρρύνουμε τους πράσινους εγκληματολόγους να αναπτύξουν περαιτέρω μια πράσινη τυπολογία για την προώθηση του τομέα.

Εισαγωγή

Η πράσινη εγκληματολογία, εδώ και δύο δεκαετίες, συχνά περιγράφεται ως μια περιοχή έρευνας που επικεντρώνεται στην περιβαλλοντική βλάβη και το έγκλημα, τη θυματοποίηση, το δίκαιο, την περιβαλλοντική δικαιοσύνη, την περιβαλλοντική ρύθμιση και ηθική / φιλοσοφικά ζητήματα, καθώς τα θέματα αυτά αφορούν τον άνθρωπο, τα μη ανθρώπινα ζώα, τα φυτικά είδη , καθώς και το οικοσύστημα και τα συστατικά του (White, 2008). Μέχρι σήμερα, η πράσινη εγκληματολογία έχει επικρατήσει και αναπτυχθεί ως εμπειρική μελέτη και εννοιολογικά επιχειρήματα έχουν προστεθεί στην ανάπτυξή της. Παρότι η εμφάνιση της πράσινης εγκληματολογίας είναι πολλά υποσχόμενη, η θεωρητική της ανάπτυξη έχει περικοπεί από μια έμφαση σε θέματα και προβλήματα (Gibbs, ,McGarell and Rivers, 2010). Αυτή η προβληματικά οριοθετημένη προσέγγιση έχει δημιουργήσει μια πλούσια και ποικίλη λογοτεχνία, αλλά έχει επίσης συμβάλει στην αντίληψη ότι η πράσινη εγκληματολογία δεν είναι θεωρητική και στερείται ενός πυρήνα της θεωρητικής έννοιας που εξηγεί τη σημασία και του πράσινου εγκληματολογικού προσανατολισμού (με εξαίρεση βλ, Lynch, Stretesky, 2003). Τα ζητήματα και τα προβλήματα προσέγγισης που έχουν κυριαρχήσει στην πράσινη εγκληματολογία έχουν καθυστερήσει τις προσπάθειες για την κατασκευή ενός εννοιολογικού πλαισίου που να περιγράφει και να οργανώνει το πεδίο, έτσι ώστε να μπορεί να συνεχίσει να προοδεύει.

Σε αυτό το δοκίμιο θα επιδιώξουμε να ενισχύσουμε την ανάπτυξη της πράσινης εγκληματολογίας, με τη δημιουργία μιας τυπολογίας για να βοηθήσει ώστε να οργανώσει την πειθαρχία εννοιολογικά και να ενθαρρύνει θεωρητικές εξελίξεις . Το κάνουμε αυτό με την κατάρτιση των φυσικών επιστημών ως έναν οργανωτικό πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό προτείνει τρεις τομείς κοινής μελέτης τόσο για την πράσινη επιστήμη όσο και για την πράσινη εγκληματολογία:

(1) οίκο-προσεγγίσεις ή οι απόψεις που θεωρούν περιβαλλοντικά ζητήματα σε σχέση με τα μη ανθρώπινα είδη και διασταυρώσεις τους με τη φυσική οικολογία

(2)

(3) περιβαλλοντικές -προσεγγίσεις ή απόψεις που ασχολείται με θέματα ρύπανσης που έχουν αντίκτυπο στο ανθρώπινο είδος σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον και

(4)

πολιτικές προσεγγίσεις και προοπτικές

Το πλεονέκτημα της οργάνωσης της πράσινης εγκληματολογίας με αυτόν τον τρόπο είναι ότι, επιτρέπει την μελλοντική ανάπτυξη των θεωριών σε διεπιστημονικό περιβάλλον, όπου οι ανησυχίες της πράσινης εγκληματολογίας και της πράσινης επιστήμης (είναι κοινές). Αυτό θα επιτρέψει (και θα ενθαρρύνει) τους πράσινους εγκληματολόγους να αξιοποιήσουν και να ενσωματώσουν την πράσινη επιστημονική έρευνα πιο άμεσα. Εκτός από αυτές τις τρεις επικαλυπτόμενες περιοχές της έρευνας, περιγράφουμε επίσης μια τέταρτη περιοχή μελέτης, που είναι μοναδική για την πράσινη εγκληματολογία, μια περιοχή που ασχολείται με τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και φιλοσοφικές θεωρίες (ESPP) που διερευνούν τις αιτίες και την ανάπτυξη των βλαβών του περιβάλλοντος, της πολιτικής και του δικαίου, και της αντίδρασης του κοινωνικού ελέγχου (π.χ., εφαρμογής) για τις περιβαλλοντικές ζημιές . Αυτή η τέταρτη περιοχή μελέτης υπάρχει ανεξάρτητα από την πράσινη εγκληματολογία της επιστημονικής έρευνας.

Η ανάπτυξη μιας τυπολογίας της πράσινης εγκληματολογίας

Η εγκληματολογία δεν είναι η μόνη πρακτική για την ανάπτυξη μια πράσινης προοπτικής. Μια ποικιλία από ακαδημαϊκά πεδία έχουν προστεθεί στις περιβαλλοντικές έννοιες και στο ρεπερτόριο των μορφών των πράσινων μελετών. Πολλές πράσινες μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί στις φυσικές επιστήμες. Το προτείνουμε αυτό επειδή η ιδιαίτερη προσοχή στις πράσινες προσεγγίσεις, χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία φυσικών επιστημών. Αυτές οι επιστήμες έχουν αναπτύξει δύο μοναδικές και ποικίλες προσεγγίσεις στη μελέτη των περιβαλλοντικών θεμάτων που μπορεί να είναι επωφελής για την ανάπτυξη της πράσινης εγκληματολογίας. Εν συντομία, οι πράσινες επιστήμες προσφέρουν ένα χρήσιμο σημείο εκκίνησης για την περαιτέρω ανάπτυξη και οργάνωση της πράσινης εγκληματολογίας, και χρησιμεύουν ως βάση για μια τυπολογία της πράσινης εγκληματολογίας. Για να αναπτυχθεί μια τυπολογία της πράσινης εγκληματολογίας που βασίζεται στην πράσινη επιστήμη, παρέχουμε μια σύντομη επισκόπηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων από την τοξικολογική άποψη.

Περιβαλλοντικά ζητήματα και τοξικολογίας

Η μελέτη των τοξινών στο περιβάλλον και οι γενικές προσεγγίσεις στη μελέτη των περιβαλλοντικών ζημιών έχουν επηρεαστεί έντονα από την έρευνα στις φυσικές επιστήμες, ιδιαίτερα από το πεδίο της τοξικολογίας. **Τοξικολογία συχνά ορίζεται ως η μελέτη του «δυσμενών επιπτώσεων των χημικών ουσιών σε ζώντες οργανισμούς» (Klaassen and Eaton, 1991).** Ωστόσο, επίσης τυπικά περιγράφεται ως μια διεπιστημονική επιστήμη, επειδή εξετάζει την τοξικότητα χρησιμοποιώντας τις θεωρίες και μεθόδους που προέρχονται από άλλες φυσικές επιστήμες όπως η χημεία και βιολογία. Τοξικολόγοι μελέτησαν τους επιμέρους οργανισμούς και να επικεντρωθούν στην εξήγηση των συγκεκριμένων χημικών ή / και βιολογικών μηχανισμών που προκαλούν τοξική έκθεση και παράγουν δυσμενή επίδραση (Forbes and Forbes, 1994, σελ. 2). Για παράδειγμα, οι χαμηλές συγκεντρώσεις του ιονισμένου χαλκού είναι τοξικές σε βακτήρια, μύκητες, μικρόβια, και άλλες μορφές απλή ζωή (Debelius, Forja, Del Valls and Lubian, 2009, El- Gendy, Radwan and Gad, 2009, Serra and Guasch, 2009). Την ίδια στιγμή, ο ιονισμένος χαλκός είναι ένα ουσιώδες στοιχείο σε ένα ευρύ φάσμα των βιολογικών διεργασιών στα ανθρώπινα και μη ανθρώπινα είδη (Chen and Chan, 2009). Αν και είναι ευρέως διαθέσιμο στο φυσικό περιβάλλον, οι φυσικές συγκεντρώσεις χαλκού δεν είναι συνήθως αρκετά υψηλές ώστε να προκαλέσουν βλάβες σε οργανισμούς που εκτίθενται σε αυτό. Στην τοξικολογία, οποιοσδήποτε ξένος παράγοντας [ουσία] εισάγεται σε έναν οργανισμό μπορεί να λειτουργήσει ως μια τοξική ουσία. Ο εντοπισμός των αρνητικών αποτελεσμάτων ενός ξένου παράγοντα στους οργανισμούς, εξαρτάται από την σχέση δράσης-αντίδρασης. Το να εντοπίσει τη σχέση δράσης-αντίδρασης για τα χημικά προϊόντα, είναι πρωταρχικό μέλημα στην τοξικολογία. Αυτή η σχέση πρέπει να καθοριστεί εμπειρικά και θα πρέπει να εξηγηθεί σύμφωνα με ορατό (δηλαδή, τροποποιημένο) βιολογικό μηχανισμό εντός ενός οργανισμού (Forbes and Forbes, 1994). Ενώ η τοξικολογία κάνει καλά τη δουλειά της στην ανακάλυψη της σχέσης δράσης-αντίδρασης και ο υποκείμενος βιολογικός μηχανισμός εμπλέκεται στη διαδικασία, όπως στη δηλητηρίαση και στην αποτοξίνωση, αγνοεί την προέλευση των τοξικών ανοιγμάτων. Δηλαδή, η γενική τοξικολογία δεν εστιάζει στην εξερεύνηση ή την εξήγηση των περιβαλλοντικών πηγών που εκτίθενται σε χημικές ουσίες. Από την άποψη αυτή, η γενική ή κλασική τοξικολογία θεωρείται συνήθως κλάδος της φαρμακολογίας (Bazerman and De lo Santos, 2005), ή της επιστήμης των ναρκωτικών και της προετοιμασίας τους, η οποία εφιστά την προσοχή στις επιδράσεις των κατηγοριών των χημικών που

προσδιορίζονται ως φαρμακευτικά και περιλαμβάνει τη μελέτη των εθιστικών στα ναρκωτικά παραγόντων και χημικών που προσλαμβάνεται σκόπιμα για τα αποτελέσματά τους (Lynch, 1966).

Οι ανησυχίες, σχετικά με τη ρύπανση του περιβάλλοντος, ώθησαν, τελικά τοξικολόγους στην μελέτη της σχέσης μεταξύ της ρύπανσης του περιβάλλοντος και των αποτελεσμάτων των ειδών στη ρύπανση. Αυτή η νέα κατεύθυνση εντός της τοξικολογίας υπογράμμισε τη σύνδεση ρύπων-τοξικότητας και αναπτύχθηκε σε δύο υπό-κλάδους γνωστούς ως "οικοτοξικολογία» και «περιβαλλοντική τοξικολογία," οι οποίοι μοιράζονται με την γενική τοξικολογία τις ίδιες βασικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη μελέτη των τοξινών.

Ωστόσο, αυτοί οι υπό- κλάδοι διαφέρουν ως προς την εστίασή τους. Η οικοτοξικολογία και η περιβαλλοντική τοξικολογία είναι παρόμοιες στο ότι και οι δύο είναι παραλλαγές της τοξικολογικής εστίασης στην πηγή τοξικής μόλυνσης. Επιπλέον, περιορίζονται στην μελέτη του «ξеноβιοτικών," τις χημικές ουσίες που είναι ξένες σε έναν οργανισμό και δεν παίζουν κανένα ρόλο στη βιοχημεία του (Sipes and Gandolfi, 1991, Walker, Hopkins, Sibley and Peakall, 2006, Π. 57). Η μελέτη των ξеноβιοτικών τοξινών μπορεί να περιλαμβάνουν τόσο ανθρωπογενής παράγοντες και φυσικά απαντώμενες ουσίες που δρουν ως τοξίνες ανθρώπους και πρωτεύοντες οργανισμούς, καθώς και στο πλαίσιο οικολογικών μονάδων (Walker, 2006). Ξеноβιοτική έρευνα, που εστιάζεται επί του οργανισμού- περιβαλλοντικών αλληλεπιδράσεων, έδωσε αφορμή για την εμφάνιση της οικοτοξικολογίας ενώ η έρευνα των ξеноβιοτικών που εστιάζει ειδικά στην τοξική περιβαλλοντική έκθεση για τον άνθρωπο προκάλεσε περιβαλλοντική τοξικολογία.

Σχήμα 1

Φαρμακολογία

(φαρμακευτικοί παράγοντες)

Τοξικολογία

(ως τοξικές χημικές ουσίες παράγοντες / μηχανισμοί τοξικότητας)

Οικοτοξικολογία

(τοξικές επιδράσεις ξеноβιοτικών ουσιών στα

μη ανθρώπινα είδη και αλληλεπίδραση τους με το περιβάλλον)

Περιβαλλοντική Τοξικολογία (τοξικές επιδράσεις επί των ξеноβιοτικών οι άνθρωποι στις σχέσεις τους με το περιβάλλον)

Ένα σημαντικό ζήτημα που αναδύεται από την οικοτοξικότητα και την περιβαλλοντική τοξικολογία είναι ο καθορισμός των όρων «ρύπανση», «ρύποι» και «περιβαλλοντικοί ρύποι.» Αν και συχνά αντιμετωπίζονται ως εναλλάξιμες έννοιες, οι όροι αυτοί διακρίνονται μεταξύ σημαντικών επιστημονικών εννοιών. Σύμφωνα με Walker, (2006), οι ρύποι και οι χημικές προσμείξεις είναι «**χημικές ουσίες που υπάρχουν στα επίπεδα που κρίνονται ότι είναι υψηλότερα από εκείνα που θα έπρεπε κανονικά να εμφανιστούν σε οποιοδήποτε συγκεκριμένο συστατικό του περιβάλλοντος**». Η διαφορά μεταξύ ένας ρύπου και χημικής μολυσματικής ουσίας, τότε, βασίζεται στο αποτέλεσμα: **ένας ρύπος είναι μια χημική ουσία που προκαλεί πραγματική περιβαλλοντική ζημία και ένας μολυσματικός παράγοντας είναι αυτός που δεν παράγει βλάβη.** Παρ'όλα αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να εμφανιστεί μια χημική ουσία στο περιβάλλον τόσο ως περιβαλλοντικό μολυσματικό και ρύπος. Η διάκριση μεταξύ αυτών των ονομασιών μπορεί να περιλαμβάνει τη συγκέντρωση μιας χημική ουσίας στο περιβάλλον σε συνδυασμό με το επίπεδο έκθεσης σε ένα συγκεκριμένο οργανισμό.

Οικοτοξικολογία

Η ακαδημαϊκή προέλευση της οικοτοξικολογίας προέκυψε από την ενσωμάτωση της τοξικολογικής και οικολογικής επιστήμης (Forbes and Forbes, 1994,). Η ενσωμάτωση αυτή προέκυψε από το έργο του Rene Truhant, ο οποίος ορίζει την οικοτοξικολογία το 1969 ως «υποκλάδο της τοξικολογίας και ασχολείται με την

μελέτη των τοξικών επιδράσεων, που προκαλούνται από φυσικό ή συνθετικό ρύπο, για τα συστατικά των οικοσυστημάτων, των ζώων (συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπου), φυτικά και μικροβιακά, σε αναπόσπαστο πλαίσιο "(Truhant, 1977,151 σελ.). Ο Truhant, πρότεινε την ιδέα ότι τα οικοσυστήματα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως οργανισμοί «supraspecific» στους οποίους θα μπορούσαν να παρατηρηθούν και να μελετηθούν οι επιπτώσεις των χημικών ρυπαντών(Truhant, 1977). **Συγκεκριμένα, ο Truhant (1977) αναφέρει ότι ο ορισμός της οικοτοξικολογίας περιλαμβάνει τη μελέτη του κύκλου των ρύπων στα οικοσυστήματα.**

Μετά τον Truhant, ένας αριθμός πρόσθετων ορισμών οικοτοξικολογίας έχουν ανακύψει (Forbes & forbes, 1994, σελ 2-4.). Αυτοί οι νέοι ορισμοί διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής της οικοτοξικολογίας, **έτσι ώστε να περιλαμβάνει εστίαση στις επιδράσεις των τοξινών στο οικοσύστημα (Moriarty, 1983), ή στενά να εξετάσουν μόνο συγκεκριμένες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των τοξινών, του περιβάλλοντος, των ζώων και της φυτικής ύλης (Butler, 1984, Klaassen and Eaton, 1991).** Όπως συμβαίνει με πολλούς κλάδους, η εξειδίκευση εντός οικοτοξικολογίας έχει περιορίσει την εφαρμογή των τοξικολογικών μελετών στην αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος των ειδών. Ένα παράδειγμα, το οποίο εστιάζει ειδικά στην οικοτοξικολογία είναι η εξέταση των τοξινών στα υδάτινα περιβάλλοντα (Rand and Petrocelli , 1985) ή στα υδρόβια είδη (Gallo and Doull, 1991). Λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλία των ορισμών που προσδιορίζουν το πεδίο εφαρμογής της οικοτοξικολογίας, για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης θα μας απασχολήσει ο γενικός ορισμός του Walker της οικοτοξικολογίας ως η **«μελέτη των επιβλαβών επιπτώσεων των χημικών ουσιών στα οικοσυστήματα, «η οποία» περιλαμβάνει τις επιπτώσεις στα άτομα και την επακόλουθη επίδραση στο επίπεδο των πληθυσμών »(Walker , 2006, σ. 0).** Παρά τους διάφορους ορισμούς της οικοτοξικολογίας, η βασική ανησυχία μεταξύ οικοτοξικολόγων είναι η επίδραση των ρύπων και περιβαλλοντικών ρύπων στα οικοσυστήματα και οι οργανισμοί που κατοικούν σε αυτούς. Λόγω του απεριόριστου πεδίου εφαρμογής του ορισμού του Walker και των συνεργατών του και άλλους παρεμφερείς ορισμούς, η μελέτη της οικοτοξικολογίας μερικές φορές μπορεί να περιλαμβάνει ανθρώπινους οργανισμούς που επηρεάζονται, αν και, όπως σημειώθηκε προηγουμένως στη μελέτη της ρύπανσης των οικολογικών συστημάτων, η επίδρασή της στον άνθρωπο συχνά απομονώνεται και αντιμετωπίζεται ως περιβαλλοντική τοξικολογία (Walker, 2002).

Παρά το γεγονός ότι η επιστήμη της οικοτοξικολογίας αναγνωρίστηκε ως ένα συγκεκριμένο τομέα της που μελετήθηκε πριν από περισσότερο από τέσσερις δεκαετίες, στη δεκαετία του 1990 από τους Forbes and Forbes (1994, σελ 6-8.), παρατηρήθηκε ότι υπήρχε ακόμα μεγάλη σύγχυση σχετικά με το διαχωρισμό των οικολογικών και τοξικολογικών μελετών, ακόμη και μεταξύ εκείνων που ασχολούνται με αυτό το είδος της έρευνας. Σε μια προσπάθεια να αποσαφηνίσουν τον ορισμό, οι Forbes and Forbes (1994) υποστήριζαν ότι η σωστή εστίαση της οικοτοξικολογίας είναι στον "Προσδιορισμό των επιπτώσεων των ρύπων για τη δομή και λειτουργία των άθικτων οικοσυστημάτων , κοινοτήτων και συναθροίσεων "(σελ. 6). Κατά την παροχή αυτής της διευκρίνισης, των Forbes and Forbes σημειώνεται, επίσης, ότι ο ίδιος ο ορισμός ή η έννοια της οικοτοξικολογίας συνέβαλε στην δυσκολία εκπλήρωσης των καθηκόντων του. Συγκεκριμένα, οι Forbes and Forbes (1994) σημείωσαν ότι «η πολυπλοκότητα σε αυτό το επίπεδο της βιολογικής οργάνωσης γενικά αποκλείει άμεσες μετρήσεις των επιπτώσεων στα φυσικά οικοσυστήματα και έχει διευθύνει ξεχωριστή μελέτη μερών που αποτελούν το σύστημα».

Περιβαλλοντική τοξικολογία

Για τους σκοπούς της τρέχουσας συζήτησης, η κύρια διάκριση μεταξύ της περιβαλλοντικής τοξικολογίας και οικοτοξικολογίας είναι ότι η περιβαλλοντική τοξικολογία εστιάζει στην ανθρωπογενή προέλευση των χημικών ρύπων καθώς και στις συγκεκριμένες επιπτώσεις τους στην ανθρώπινη υγεία και συμπεριφορά (Walker , 2006).

Πριν από τη δεκαετία του 1960 υπήρξαν πολλές προσπάθειες ακόμη να απομονωθεί στην επιστημονική βιβλιογραφία για να εξεταστούν τα αποτελέσματα των περιβαλλοντικών ρύπων στην ανθρώπινη υγεία και συμπεριφορά.

Η ανησυχία, με τη μελέτη των επιπτώσεων των περιβαλλοντικών τοξινών, στην ανθρώπινη υγεία συγχωνεύτηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1950, γύρω από αρκετά εκτεταμένες περιβαλλοντικές καταστροφές (Burns, Lynch and Stretesky, 2008), και τονίστηκε από τη δημοσίευση της Rachel Carson «Σιωπηλή Άνοιξη» το 1962 (Bazerman and de los Santos, 2005). Έτσι, η αύξηση του αριθμού των επιστημονικών μελετών επικεντρώθηκαν στα περιβαλλοντικά θέματα, ιδιαίτερα σε εκείνα της τοξικής ρύπανσης, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι αυτή βλάπτει την δημόσια υγεία έτσι ώστε οδήγησε στην έγκριση των πολλών εθνικών περιβαλλοντικών νόμων στις ΗΠΑ στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και του 1970.

Αυτοί περιελάμβαναν τον Εθνικό Περιβαλλοντικό Πολιτικό νόμο (1969), την Clean Air Act (1970,1977), το καθαρό νερό στην πράξη (1972,1977), ο νόμος των ειδών που απειλούνται με εξαφάνιση (1973), και ο νόμος του ύδατος πόσεως Safe (1974), καθώς και την σύσταση της Υπηρεσίας Περιβαλλοντικής Προστασίας των ΗΠΑ το 1970 (Burns, Lynch, Stretesky, 2008). Με την εξαίρεση του νόμου, περί απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών, οι περισσότερες περιβαλλοντικές νομοθεσίες εστιάστηκαν στην αντιμετώπιση των συνεπειών που συνδέονται με τις ανθρωπογενείς πηγές ρύπανσης. Το κεντρικό μέλημα της περιβαλλοντικής τοξικολογίας είναι η ανθρώπινη υγεία. Αυτή η εστίαση στην υγεία παράγει ένα ενδιαφέρον για τη μέτρηση των επιπτώσεων των ρύπων στους ανθρώπινους πληθυσμούς και αποκαλύπτει την προέλευση της ανθρώπινης έκθεσης της ρύπανσης. Γενικές μέθοδοι, για τον προσδιορισμό της παρουσίας των τοξινών σε διάφορα είδη έχουν καθιερωθεί τη δεκαετία του 1970, και έπειτα. Η προσπάθεια να προσδιοριστεί η σχέση μεταξύ του ανθρωπογενούς παράγοντα περιβαλλοντικών τοξινών και των αρνητικών αποτελεσμάτων του στην ανθρώπινη υγεία είναι εμπειρική: επικεντρώνεται στη μέτρηση και τα αιτιατά μοντέλα. Για να προσδιοριστεί η σχέση , η περιβαλλοντική τοξικολογία που έδωσε αφορμή για εμπλουτισμό των εκτιμήσεων των ανθρωπογενών παραγόντων (ΑΕΡ). Η μελέτη της ΑΕΡ επικεντρώνεται στον τρόπο που οι ανθρώπινες δραστηριότητες ενισχύουν την παρουσία ρύπων στο περιβάλλον (Walker 2006,). Στην πραγματικότητα, η μέτρηση της ΑΕΡ επιτρέπει στους περιβαλλοντικούς τοξικολόγους να προσδιορίσουν το επίπεδο της ρύπανσης του περιβάλλοντος που δημιούργησε ο άνθρωπος. Η ιστορία και η ανάπτυξη των ΑΕΡ μελετών είναι κρίσιμης σημασίας για την πράσινη εγκληματολογία, και οι ΑΕΡ μελέτες έχουν συζητηθεί ευρέως ή / και έχουν επικληθεί στην πράσινη βιβλιογραφία του εγκλήματος (βλέπε Barnett 1999, Burns, 2008, Croall, 2007, Gibbs, 2010.,Lynch and Stretesky, 2001, Λευκό, 2007).

Έτσι αυτή η έρευνα βοηθά τους εγκληματολόγους, συνδέοντας την τοξική έκθεση και την ανθρώπινη ρύπανση έτσι ώστε οι εγκληματολόγοι μπορούν να εντοπίσουν τα ανθρώπινα θύματα και τους δράστες των περιβαλλοντικών εγκλημάτων.

Πράσινη ή βιώσιμη χημεία

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, οι αυξανόμενες αποδείξεις των τοξικολογικών και περιβαλλοντικών ερευνών, τα συνεχιζόμενα προβλήματα που σχετίζονται διάφορες μορφές ρύπανσης του περιβάλλοντος, και η χαλαρή προσπάθεια για την εφαρμογή των περιβαλλοντικών κανονισμών, δημιούργησε ενδιαφέρον για τη διευκόλυνση των προσπαθειών του ελέγχου των βιομηχανικών πηγών ρύπανσης του περιβάλλοντος. Ως αποτέλεσμα, η πράσινη χημεία γεννήθηκε. Ο όρος «Πράσινη Χημεία» επινοήθηκε από τους Paul Anastas και John Warner, το 1990 (Anastas & Warner, 1998), και την ιδέα τους στον τομέα, ενθάρρυνε την ανάπτυξη τεχνολογιών που εξαλείφουν ή ελαχιστοποιούν την χρήση και την παραγωγή των τοξικών ουσιών στην κατασκευή των εμπορευμάτων (Αναστάς & Warner 1998, Lancaster, 2002). Οι 12 αρχές της πράσινης χημείας που προσδιορίζονται από τους Αναστάς

και Warner έγινε η βάση για τη θέσπιση των Προεδρικών επιχορηγήσεων στην πράσινη χημεία κατά τα πρώτα χρόνια της διοίκησης του Κλίντον για να ενισχύσει την ανάπτυξη των πράσινων τεχνολογιών. Σε αντίθεση με την περιβαλλοντική χημεία, η οποία απασχολεί επιστημονικές διαδικασίες για την εξέταση του αποτελέσματος των χημικών ουσιών στο φυσικό περιβάλλον (π.χ., διανομή, διασπορά, τη μεταφορά τους, και τις επιπτώσεις), η πράσινη χημεία έχει απεικονιστεί περισσότερο ως μια «φιλοσοφία» της χημείας μια που αναζητεί τρόπους για τη μείωση της χημικής ρύπανσης στην πηγή του (Keys, 2008). Η πράσινη χημεία, συνοπτικά, ενθαρρύνει την επανεξέταση των παραγωγικών πρακτικών, έτσι ώστε , να παράγουν λιγότερο επιβλαβή αποτελέσματα. Τον φιλοσοφικό προσανατολισμό της πράσινης χημείας τονίζει η εξέταση της πορείας των αποβλήτων και οι επιπτώσεις των χημικών ρυπαντών και βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τα μεγαλύτερα βιομηχανικά μοντέλα παραγωγής, όπου το κόστος για την αποτελεσματικότητα ήταν το πρωταρχικό μέλημα (Αναστάς & Warner 1998, βλέπε επίσης Pellow, & Schnaiberg, 2008). Το τελικό αποτέλεσμα της πράσινης χημείας είναι η ελαχιστοποίηση των βλαβών της βιομηχανικής παραγωγής και ο έλεγχος των αρνητικών συνεπειών της βιομηχανικής παραγωγής. Η υπόσχεση της πράσινης χημείας, ωστόσο, δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί, οι επιβλαβείς πρακτικές παραγωγής έχουν αντικατασταθεί με την αύξηση της παραγωγής, όπως σημειώνεται από τους ερευνητές μελετώντας την επίδραση των χημικών ουσιών στη διαδικασία παραγωγής (Gould, 2008).

Πράσινη επιστήμη και πράσινη εγκληματολογία : επικαλύπτοντας τις ανησυχίες

Η οικοτοξικολογία, η περιβαλλοντική τοξικολογία, και η πράσινη χημεία επικαλύπτονται σημαντικά με θέματα που αντιμετωπίζονται από τους πράσινους εγκληματολόγους. Θα αξιοποιήσουμε την ιστορία και την αναθεώρηση των επιστημών για να εξερευνήσουμε αυτήν την αλληλοεπικάλυψη και να αναπτύξουμε την τυπολογία μας για την πράσινη εγκληματολογία.

Για να ξεκινήσουμε την εισαγωγή μας στην πράσινη εγκληματολογία και την πράσινη επιστήμη, έχουμε βασισθεί στον Carrabine, που προσδιορίζει τέσσερεις βασικούς τύπους πράσινων εγκλημάτων: τα εγκλήματα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, τα εγκλήματα της αποψίλωσης των δασών, τα εγκλήματα της μείωσης των ειδών και τα δικαιώματα της μη ανθρώπινης ζωής και τα εγκλήματα της ρύπανσης των υδάτων.

Αυτός ο κατάλογος δεν είναι εξαντλητικός και αποκλείει άλλα ζητήματα που έχουν εστιάσει στην πράσινη εγκληματολογία, όπως τα τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα (Lynch and Stretesky, 2001), θέματα της διανεμητικής δικαιοσύνης ή περιβαλλοντικής δικαιοσύνης (Stretesky and Lynch, 2003}, και των ανισοτήτων όσον αφορά την εφαρμογή των περιβαλλοντικών κανονισμών (Lynch, Stretesky and Burns, 2004), τα εγκλήματα των τροφίμων (Croall, 2007) και τη βιο-πειρατεία (South, 2007). Ο White (2008) παρατήρησε, ότι δεν υπάρχει ειδική θεωρία της πράσινης εγκληματολογίας, και το επίκεντρο της πράσινης εγκληματολογίας είναι «ποιος» ή «τι» θυματοποιείται από την «περιβαλλοντική υποβάθμιση και τη καταστροφή». Έτσι, είναι χρήσιμο να οικοδομηθεί μια τυπολογία της πράσινης εγκληματολογίας, γύρω από μια συζήτηση των θυμάτων. Στην πράσινη εγκληματολογία, τα θύματα έρχονται σε μια ποικιλία μορφών. Τα θύματα αυτά περιλαμβάνουν:

(1) ανθρώπους

(2) ζώα

(3) χλωρίδα ή φυτική ζωή

(4) οικοσυστήματα διαφόρων μεγεθών (π.χ., ένα τοπικό οικοσύστημα του γλυκού νερού, περιφερειακό airshed), η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοσύστημα (σχετικά με τις συζητήσεις της υπερθέρμανσης του πλανήτη, βλ. Lovelock, 2006) ,

- (5) συστατικά στοιχεία ενός οικοσυστήματος που αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστές οντότητες (π.χ., αέρας, γη, νερό),
- (6) έντομα
- (7) μικρόβια και
- (8) χημικές διεργασίες σε ένα οικοσύστημα.

Οι διάφορες ομάδες θύματα μπορούν να διαιρεθούν σε δύο τύπους: ανθρώπινων και μη ανθρώπινων θυμάτων. Σύμφωνα με τη λογική των πράσινων επιστημών, ονομάζουμε πράσινες εγκληματολογικές μελέτες αυτές που έχουν επικεντρωθεί σε ανθρώπινα θύματα και τις επιπτώσεις των βλαβών στο περιβάλλον (η «περιβαλλοντική-πράσινη εγκληματολογία») και εκείνες που εστιάζονται σε μη ανθρώπινο είδος και στο περιβάλλον και τα συστατικά του, όπως οίκo - προσεγγίσεις (ή «οικο-πράσινο εγκληματολογία»). Αυτό δεν είναι μια σύνθετη διάκριση και απλά αξιοποιεί την επικάλυψη της πράσινης εγκληματολογίας με (1) την οικοτοξικότητα και (2) την τοξικολογία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, αυτή η οργάνωση της πράσινης εγκληματολογίας στην **ενviro-πράσινο εγκληματολογία** και η οικολογική πράσινη εγκληματολογία είναι σημαντική για τρεις λόγους.

Πρώτον, κατά την ανάπτυξη και την επέκταση της πράσινης εγκληματολογίας, διαφωνίες προέκυψαν, σχετικά με εκείνους που επικεντρώθηκαν στα ανθρώπινα θύματα και επικρίθηκαν για την παραμέληση των μη ανθρώπινων θυμάτων και το περιβάλλον, λαμβάνοντας μια ανθρωποκεντρική άποψη της περιβαλλοντικής βλάβης. Ταυτόχρονα, όσοι εστίασαν την προσοχή τους στα μη ανθρώπινα είδη και το περιβάλλον έχουν επίσης επικριθεί για την αδιαφορία τους για τον άνθρωπο και για τη θέσπιση βιοκεντρικής προοπτικής (White 2008).

Ενώ και οι δύο επικρίσεις είναι σωστές, μολαταύτα θα αποσπάσουν τη προσοχή από τον ευρύτερο στόχο της πράσινης εγκληματολογίας, ο οποίος είναι να **επιστήσει τη προσοχή στους διάφορους τρόπους με τους οποίους ο άνθρωπος χειρισμός του περιβάλλοντος παράγει επιβλαβή αποτελέσματα**. Έτσι, προκειμένου να αποφευχθεί η εσωτερική σύγκρουση μεταξύ πράσινων εγκληματολόγων είναι χρήσιμο να ληφθεί μια θέση που να επιτρέπει το έργο των διαφόρων απόψεων της πράσινης εγκληματολογίας να αναπτυχθεί, με την επιδίωξη ότι κάθε τύπος της έρευνας των πράσινων εγκληματολόγων μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των γενικών στόχων της πράσινης εγκληματολογίας.

Ένα δεύτερο θέμα, που σχετίζεται με το πρώτο, έχει να κάνει με το πεδίο εφαρμογής μιας πλατιάς πράσινης εγκληματολογίας που απευθύνεται σε όλα τα θύματα μέσα στα όρια των οικολογικών συστημάτων ή των πλαισίων αναφοράς. **Οι πράσινοι επιστήμονες έχουν αναγνωρίσει, ότι είναι δύσκολες οι μελέτες του περιβάλλοντος, που είναι γενικής εμβέλειας. Για παράδειγμα, δεν μπορεί να μελετηθεί εύκολα η ρύπανση του περιβάλλοντος για όλες τις πτυχές των οικοσυστημάτων και των κατοίκων τους. Αν μια τέτοια θέση μπορεί να γίνει δεκτή, υπάρχει χρησιμότητα στην διαίρεση της πράσινης εγκληματολογικής έρευνας σε μελέτες που εστιάζουν στους ανθρώπους και εκείνες που εστιάζουν στα μη ανθρώπινα και οικολογικά όντα.**

Τρίτον, ακολουθώντας τις διακρίσεις που γίνονται στις πράσινες επιστήμες, αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στη πράσινη εγκληματολογία και να εφαρμοστούν σε ζητήματα που ενδιαφέρουν τους πράσινους εγκληματολόγους. Γενικά, η πράσινη εγκληματολογία ανακαλύπτει ότι μάλλον, **πρόκειται για βλάβες που προκαλούνται από την οικοτοξικότητα και την περιβαλλοντική τοξικολογία**. Αυτό γίνεται με την ευθυγράμμιση της πράσινης επιστήμης με την εγκληματολογία.

Πράσινο -πολιτικές προσεγγίσεις

Η πράσινη χημεία κατευθύνει την προσοχή της σε τεχνολογικά θέματα και προωθεί τις τεχνολογίες της παραγωγής που μειώνουν τις βλάβες στο περιβάλλον.

Για τους πράσινους επιστήμονες, τα πολιτικά ζητήματα που κυριαρχούν είναι εκείνα που σχετίζονται με τις εφαρμογές των αρχών της πράσινης χημείας. Η προσπάθεια για τη μείωση της περιβαλλοντικής ζημιάς, σύμφωνα με τους πράσινους επιστήμονες, συνδέεται με τις οικονομικές απολαβές για την ίδρυση συμβατής και καινοτόμας τεχνολογίας μείωσης της ρύπανσης, αντί για τις καταναγκαστικές μορφές κοινωνικού ελέγχου, όπως οι νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, τεχνικές που υποστηρίζονται από τους πράσινους, οι οποίοι επεκτείνονται στις νομικές, οικονομικές, και κοινωνικές πολιτικές καθώς και (White, 2008) στην αποτελεσματικότητα των διαδικασιών του κοινωνικού ελέγχου για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών βλαβών (Lynch et al, 2004, Stretesky and Lynch, 2003), και τέλος στις συστηματικές προσεγγίσεις για τον χαρακτηρισμό του κινδύνου (Gibbs et al, 2010). Έτσι, ενώ οι πράσινοι εγκληματολόγοι είναι πιο πιθανό να επικεντρώνονται στις επίσημες απαντήσεις του κοινωνικού ελέγχου και στις επιπτώσεις του καταναγκασμού του νόμου και του κανονισμού, η πράσινη χημεία, επιλέγει ένα κίνητρο-επιφορτισμένο, με βάση το μοντέλο της οικονομικής και εθελοντικής συμμόρφωσης. Κάθε άποψη εστιάζει στην εξέταση του είδους των πολιτικών που μπορούν να είναι αποτελεσματικές στον έλεγχο των περιβαλλοντικών βλαβών. **Με αυτές τις ομοιότητες και τις διαφορές, είναι παρ' όλα αυτά προφανές ότι αμφότεροι οι πράσινοι εγκληματολόγοι και οι πράσινοι επιστήμονες μοιράζονται μια ανησυχία για την πολιτική της μείωσης της περιβαλλοντικής βλάβης ή ενδιαφέρονται για αυτό που χαρακτηρίζουν ως πράσινη πολιτική θεματολογία (βλέπε επίσης Gibbs, 2010). Αυτό το κοινό συμφέρον, ως εκ τούτου, αποτελεί την τρίτη περιοχή κάλυψης μεταξύ της πράσινης εγκληματολογίας και της πράσινης επιστήμης .**

Οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, και φιλοσοφικά ζητήματα

Ενώ δεν υπάρχει ομοιότητα μεταξύ της οικοτοξικολογίας, της περιβαλλοντικής τοξικολογίας, της πράσινης χημείας και της πράσινης εγκληματολογίας, υπάρχει ένας τομέας όπου οι πράσινες επιστήμες επιδεικνύουν ελάχιστα κοινά με την πράσινη εγκληματολογία. Οι πράσινες επιστήμες δεν υποστηρίζουν τη σχέση μεταξύ των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, και φιλοσοφικών θεωριών (ESPP) και των περιβαλλοντικών βλαβών. Πιο συγκεκριμένα, οι συζητήσεις για ESPP θέματα, οι ανησυχίες, και οι εφαρμογές τους είναι πολύ πιο συχνές μέσα σε μια πράσινη εγκληματολογία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι πράσινοι επιστήμονες μπορούν να συνεργάζονται (μερικές φορές από ανάγκη) με τους κοινωνικούς επιστήμονες για να λάβουν χρηματοδότηση για ένα σχέδιο. Παρά τη συνεργασία αυτή, οι πράσινοι επιστήμονες ανησυχούν αν θα είναι σε θέση να αποδεικνύουν την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της έκθεσης ρύπανσης και των δυσμενών αποτελεσμάτων σε οικολογικά συστήματα, ανθρώπους, και ούτω καθεξής. Επιπλέον, σε αντίθεση με τους πράσινους εγκληματολόγους, οι πράσινοι επιστήμονες δεν ασχολούνται με την εξερεύνηση των παραγόντων σύμφωνα με τους οποίους οι άνθρωποι ρυπαίνουν το περιβάλλον, ή με τη μελέτη της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών ελέγχων που αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.

Οι φυσικοί επιστήμονες ασχολούνται συχνά με τέτοιου είδους ζητήματα, όπως τα θέματα πολιτικής που είναι πέρα από το βασίλειο της επιστήμης, όμως, την ίδια στιγμή, πιστεύουν ότι η επιστημονική γνώση και οι ανακαλύψεις θα πρέπει να είναι η βάση για τις κοινωνικές πολιτικές που αποσκοπούν στον έλεγχο της ρύπανσης του περιβάλλοντος (βλέπε Burns, 2008, Lynch and Stretesky, 2003).

Όπως σημειώνεται, οι πράσινοι εγκληματολόγοι είναι πολύ πιο πιθανό σε σχέση με τους πράσινους επιστήμονες να συζητούν θεωρητικά ζητήματα που σχετίζονται με τη ρύπανση του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, όμως, ενώ οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν συχνά στοιχηματίσει αξιώσεις που σχετίζονται με συγκεκριμένα θεωρητικά ζητήματα και τις χρησιμοποιούν για να εξετάσουν εγκλήματα και πολιτικές που βλάπτουν το περιβάλλον, δεν υπάρχει μια μοναδική πράσινη εγκληματολογική θεωρία, μια κοινή παρατήρηση που να προσφέρεται κατά την αξιολόγηση της πράσινης εγκληματολογίας. Όπως παρατηρήθηκε από την South (1998), η πράσινη εγκληματολογία μπορεί να περιγράψει χαλαρά ως μια

«πράσινη» προοπτική »(White, 2008,). Επειδή ο όρος «**προοπτική**» δηλώνει, ότι οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν εκφράσει κοινά συμφέροντα στην έρευνα για την ζημιά του περιβάλλοντος, τα εγκλήματα, τα θύματα, τον κοινωνικό έλεγχο, και τις πολιτικές, παράλληλα, οι αναλύσεις αυτές έχουν προσφέρει αρκετά αποκλίνουσες θεωρητικές απόψεις για τα θέματα αυτά . Για παράδειγμα, τα περισσότερα συμβατά με το πλαίσιο μας είναι ότι από Gibbs, (2010) που υποστηρίζουν την αξιολόγηση του κινδύνου (η οποία πρέπει να βασιστεί στις πράσινες επιστήμες), με έμφαση στη διαχείριση των φυσικών πόρων. Η South (1998), από την άλλη πλευρά, έχει μια προσανατολισμένη προσέγγιση στην οποία η θεωρητική φύση της πράσινης εγκληματολογίας είναι υποταγμένη στη φύση και το είδος του προβλήματος που εξετάζεται. Οι Benton (2007,1998) και Barnett (1999) έχουν περιγράψει τις παραμέτρους της οικοφιλοσοφίας σε σχέση με την πράσινη εγκληματολογία, ενώ ο Beirne (1999, 2007) έχει αναλάβει την ανάπτυξη μιας εγκληματολογίας που αποφεύγει τις ανθρωποκεντρικές αξιώσεις. Άλλες προσεγγίσεις, όπως ο οικοφεμινισμός (Lane, 1998) και η θεωρία του Groombridge, 1998, έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί σε θεωρητικές συζητήσεις των παραμέτρων της πράσινης εγκληματολογίας. Ομοίως, πολιτικές, οικονομικές, και ακτιβιστικές θεωρίες (Lynch, 1990, Lynch and Stretesky, 2003), συντεχνιακές απόψεις (Lynch and Stretesky, 2003, 2003), και θεωρίες του περιβάλλοντος και της κοινωνικής δικαιοσύνης έχουν όλα τα θέματα των θεωρητικών συζητήσεων σε μια πράσινη εγκληματολογία.

Και πάλι, αυτή η ποικιλομορφία των θεωρητικών προσεγγίσεων έχει εμποδίσει την εμφάνιση μιας ενιαίας πράσινης εγκληματολογικής θεωρίας.

Δεν υπάρχει, φυσικά, συγκεκριμένος λόγος που η πράσινη εγκληματολογία θα πρέπει να ενοποιηθεί υποστηρίζοντας μια ενιαία θεωρητική προσέγγιση περισσότερο από ό,τι για παράδειγμα, θα περίμενε κανείς μια ενοποιημένη ή μια μοναδική θεωρία του εγκλήματος για να επικρατήσει ακόμη και μέσα σε ορθολογικές προσεγγίσεις στην κατανόηση και στην εξήγηση του εγκλήματος .

Για παράδειγμα, ένας από τους λόγους για τον οποίο οι ερευνητές προσφέρουν την στήριξη τους στην πράσινη εγκληματολογία είναι ότι ανοίγει την εξέταση και συζήτηση ένα ευρύ φάσματος συμπεριφορών που κανονικά εξαιρούνται από την εγκληματολογία.

Επιπλέον, η μελέτη των συμπεριφορών για τους πράσινους εγκληματολόγους είναι παρόμοια στην έκταση με την μελέτη των συμπεριφορών που παράγουν παρόμοια αποτελέσματα - δηλαδή, ότι ο αντίκτυπος στο περιβάλλον ή σε είδη που ζουν μέσα στο περιβάλλον. Κατά τα άλλα, τα πράσινα εγκλήματα είναι εξαιρετικά διαφορετικά μεταξύ τους (ποικίλα) και περιλαμβάνουν τις συμπεριφορές των επιχειρήσεων και των κρατικών παραβατών , δύο ομάδες που δεν είναι τυπικά το θέμα της ορθόδοξης θεωρητικής εξήγησης του εγκλήματος.

Επιπλέον, η πράσινη εγκληματολογία επικεντρώνεται σε ένα μάλλον ευρύ φάσμα εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένης της ρύπανσης, της απόρριψης τοξικών αποβλήτων, της υπερθέρμανσης του πλανήτη, των εγκλημάτων στα τρόφιμα, και τα εγκλήματα κατά του μη ανθρώπινου είδους (όχι μόνο τα ζώα), τα οποία συνήθως δεν είναι το θέμα της ορθόδοξης εγκληματολογίας. Και τέλος, θα μπορούσε κανείς να επίσης να σημειωθεί ότι πολυμνημονευμένοι εγκληματολόγοι, όπως οι Gottfredson and Hirschi έχουν ισχυριστεί ότι τα κοινά εγκλήματα που αποτελούν το αντικείμενο των παραδοσιακών εγκληματολογικών θεωριών είναι πραγματικά όλα ίδια στο τέλος, στο βαθμό που το καθένα περιλαμβάνει τη χρήση βίας και της απάτης (Gottfredson and Hirschi 1990, για μια κριτική, βλ Lynch and Groves, 1995).

Οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν εξετάσει μια ευρεία ποικιλία διαφορετικών προβλημάτων, παρά το γεγονός ότι το θέμα είναι παρόμοιο. Οι πράσινες εγκληματολογικές έρευνες συχνά αξιοποιούν τα αποτελέσματα της ρύπανσης του αέρα, του νερού, ή / και της γης . Οι μελέτες αυτές δεν είναι άμεσα (ή ακόμη στόχος) δείκτες ανθρώπινης βλάβης. Αντ 'αυτού, όπως σημειώνεται από τις πράσινες επιστήμες, η ακριβής φύση της βλάβης που συνδέεται με τη ρύπανση εξαρτάται από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η συγκεκριμένη μορφή ρύπανσης που συμβαίνει. Έτσι, οι εγκληματολόγοι πρέπει να εργαστούν για να κατανοήσουν τα ευρήματα των πράσινων επιστημών, προκειμένου να αναπτυχθούν καλύτερα οι συνδέσεις μεταξύ του περιβάλλοντος που βλάπτει, και του κοινωνικού , πολιτικού ,

οικονομικού πλαισίου που βλάπτεται. Μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να δημιουργήσει μια ενδεχόμενη ανάγκη για μια ενοποιητική ή μεγάλη θεωρία. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί παράδειγμα διαφορετικών μελετών και την ενδεχόμενη ανάγκη για μια ενωτική προσέγγιση στην πράσινη εγκληματολογία. Προβλήματα που σχετίζονται με την αλλαγή του κλίματος έχουν κερδίσει την προσοχή στην εγκληματολογική βιβλιογραφία (βλ Lynch and Stretesky, 2010). Οι Lynch και Stretesky (2010) σημειώνουν ότι υπάρχει μια σειρά από διαφορετικές μελέτες για την αλλαγή του κλίματος, που μπορεί να παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους πράσινους εγκληματολόγους. Αυτό ισχύει, επειδή οι μελέτες της κλιματικής αλλαγής συμβαίνει σε συγκεκριμένα επίπεδα των αναλύσεων. Για παράδειγμα, εξηγώντας τα παγκόσμια πρότυπα στην κλιματική αλλαγή είναι διαφορετική από την εξήγηση της σχέσης μεταξύ του διεθνούς εμπορίου και των παγκόσμιων δελτίων αερίων του θερμοκηπίου, οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις τοπικές περιοχές, ή οι επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος αλλάζουν σε πληθυσμούς. Αυτές οι διαφορές στα επίπεδα της μελέτης δείχνουν ότι οι διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις θα αναπτυχθούν. Ωστόσο, υπάρχει ανάγκη να ενσωματωθούν συγκεκριμένες διαπιστώσεις με τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές θεωρίες έτσι ώστε μια συνεπή εξήγηση του εγκλήματος της κλιματικής αλλαγής μπορεί να αναπτυχθεί. Επιπλέον, η μελέτη της αλλαγής του κλίματος από μόνη της υποδεικνύει ότι υπάρχει ανάγκη για την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας θεωρίας για το έγκλημα.

Τέλος η δυνατότητα για διαφορές πράσινες θεωρίες εγκληματολογίας δείχνουν ότι υπάρχει ανάγκη, σε κάποιο σημείο, να αναπτυχτεί μια ανεξάρτητη τυπολογία αυτών των θεωριών. Αυτό θα βοηθήσει την πράσινη εγκληματολογία στην περαιτέρω οριοθέτηση του πεδίου. Ωστόσο, δεδομένης της τρέχουσας ποικίλο μορφής των θεωρητικών προσεγγίσεων που έχουν χρησιμοποιηθεί για να διερευνηθούν τα ζητήματα αυτά μέσα σε μια πράσινη εγκληματολογία, είναι χρήσιμο να αναβάλει μια τέτοια προσπάθεια να δημιουργήσει μια θεωρητική τυπολογία, κάποια στιγμή στο μέλλον, όταν το απαιτούν τα ανταγωνιστικά θεωρητικά ζητήματα η παραγωγή μιας οργάνωσης τυπολογίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Αυτό το άρθρο έχει χρησιμοποιήσει την ύπαρξη παράλληλων εξελίξεων στην πράσινη εγκληματολογία και τις πράσινες επιστήμες και προτείνει μια τετραπλή τυπολογία των πράσινων εγκληματολογίας, που αποτελείται από:

- (1) οικο-προσεγγίσεις
- (2) enviro-προσεγγίσεις (περιβαλλοντο-προσεγγίσεις)
- (3) πράσινη πολιτική και
- (4) θεωρητικές εξηγήσεις

των βλαβών στο περιβάλλον, το έγκλημα και το δίκαιο που βασίζονται στις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και φιλοσοφικές (ESPP) κατευθύνσεις. Θεωρούμε αυτή την τυπολογία χρήσιμο οδηγό για την οργάνωση και τα είδη των ερευνών στις οποίες η πράσινη εγκληματολογία έχουν εμπλακεί, και, συνεπώς, ως ένα γενικό περίγραμμα των θεμάτων της πράσινης εγκληματολογίας. Για να είμαστε σίγουροι, η τυπολογία που έχουμε προσφέρει εδώ μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω, ιδίως όσον αφορά τις περαιτέρω διαιρέσεις σε κάθε μία από τις τέσσερις περιοχές της πράσινης εγκληματολογίας.

Κατά τη διερεύνηση της τυπολογίας της πράσινης εγκληματολογίας, ήταν πρόθεσή μας να αναδείξουμε τις περιοχές της συμβατότητας μεταξύ της πράσινης εγκληματολογίας και των πράσινων επιστημών σε μια προσπάθεια να απεικονίσουμε ότι ένα μεγάλο μέρος της πράσινης εγκληματολογίας έχει επιστημονική βάση, και ότι χωρίς αυτή τη βάση, θα είναι δύσκολο να συζητηθούν θέματα που βάνουν το περιβάλλον, εκτός από την ^{ηθική} φιλοσοφία.

Πράγματι, μια από τις σημαντικές διακρίσεις μεταξύ της πράσινης εγκληματολογίας και της ορθόδοξης εγκληματολογίας είναι ακριβώς η ικανότητα της πράσινης εγκληματολογίας να τονίσει ότι οι μορφές των επιβλαβών συνεπειών που έχουν διερευνηθεί και με την οποία ασχολείται συχνά έχουν μια επιστημονική βάση στην οποία τα επιβλαβή αποτελέσματα μπορούν να μετρηθούν με ακρίβεια. Η παρατήρηση αυτή δεν ισχύει βέβαια για όλες τις πράσινες εγκληματολογικές συζητήσεις (π.χ., Barnett, 1999, Beime, 1999, 2007, Benton, 2007), και υπάρχει πράσινη εγκληματολογία που, όπως και η ορθόδοξη εγκληματολογία, εξαρτάται από την εξερεύνηση των ηθικών και φιλοσοφικών θέσεων που καθορίζουν το κακό και το έγκλημα.

Θα πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι, ενώ οι πράσινοι εγκληματολόγοι στηρίζουν πολλά από τα επιχειρήματά της, στην επιστημονική βάση της πράσινης εγκληματολογίας η οποία δεν είναι λιγότερο σημαντική. Πράγματι, όπως έχουμε σημειώσει, χωρίς σκληρά επιστημονικά δεδομένα και τις πληροφορίες, η πράσινη εγκληματολογία θα ήταν αδύνατη χωρίς την πράσινη επιστήμη και θα συμφωνήσουμε με τον Halsey (2004), ο οποίος δείχνει ότι δεν υπάρχει ανάγκη για μια πράσινη εγκληματολογία. Κατά την άποψη μας, η ανάγκη για μια πράσινη εγκληματολογία θα εξαφανιζόταν αν δεν ήταν οργανωμένη γύρω από την επιστήμη της περιβαλλοντικής βλάβης. Είναι πράγματι αυτή η σύνδεση στην επιστήμη που ξεχωρίζει πραγματικά την πράσινη από την ορθόδοξη εγκληματολογία. Η ορθόδοξη εγκληματολογία σε ένα μεγάλο μέρος της επιστημονικής θεμελίωσης της, δεν θα ήταν σε θέση να δημιουργήσει μια βάση για την εν λόγω αξίωση σε σχέση με τη μέτρηση της βλάβης. Αυτό, ωστόσο, είναι ακριβώς το στοιχείο εξαιτίας του οποίου η πράσινη εγκληματολογία έχει επισκιάσει την ορθόδοξη εγκληματολογία και που, περισσότερο από την ορθόδοξη εγκληματολογία, η ίδια έχει συνδεθεί με την επιστήμη. Ελπίζουμε οι πράσινοι εγκληματολόγοι να επεκταθούν σύμφωνα με την σεμνή τυπολογία μας, προκειμένου να βοηθήσουν στην ανάπτυξη της πράσινης εγκληματολογίας.

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

Η φράση «**έγκλημα των τροφίμων**» δεν μπορεί να έχει την ίδια απήχηση στους εγκληματολόγους, όπως άλλες φράσεις που χρησιμοποιούνται συχνά, για να περιγράψουν τις κατηγορίες των εγκλημάτων, όπως αυτών στο αυτοκίνητο ή το έγκλημα του φύλου. **Ωστόσο, τα πολλά εγκλήματα που είναι αναμειγμένα στην παραγωγή, στην διανομή και την πώληση των βασικών φαγώσιμων πρέπει να αγγίζουν τον καθένα, διότι το φαγητό είναι το βασικό αγαθό και ένα σημαντικό μέρος της προσωπικής δαπάνης.** Ενώ συχνά δεν συνδέονται με το έγκλημα, τα τρόφιμα έχουν αποτελέσει αντικείμενο μιας ποικιλίας «σκανδάλων» ή πανικού>>, σχετικά με την ποιότητα και το περιεχόμενο του κρέατος, βασικών συστατικών και μαζικής παραγωγής της τροφής. **Οι καταναλωτές εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με τους κινδύνους της τροφικής δηλητηρίασης (Which 2004), επιθυμούν να αποφύγουν τα τρόφιμα που περιέχουν γενετικά τροποποιημένα συστατικά (GM) (Which, 2004b), και συχνά παθαίνουν σύγχυση σχετικά με τις πληροφορίες που παρέχονται από τις ετικέτες.**

Η παγκοσμιοποίηση της παραγωγής τροφίμων και η κατασκευή και η χρήση των νέων τεχνολογιών και των χημικών ουσιών στη γεωργία και τα τρόφιμα, έχουν δημιουργήσει μια ποικιλία κινδύνων για τον άνθρωπο, τα μη ανθρώπινα ζώα, το περιβάλλον και την υγεία, όπως και οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις τους, όπως τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα (Walters 2004). Αυτό το έγγραφο θα διερευνήσει τις διάφορες μορφές εγκληματικότητας που σχετίζονται με την τροφική αλυσίδα, μέσα από τις πωλήσεις και το μάρκετινγκ. Αυτό, θα θέσει στη συνέχεια ένα αριθμό ζητημάτων, σχετικά με το πώς το έγκλημα τροφίμων μπορεί καλύτερα να αναλυθεί μέσα από την εγκληματολογία, και εν συντομία να περιγράψει το κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο μέσα από την εγκληματικότητα των τροφίμων.

Ένα ευρύ φάσμα των αδικημάτων, που εμπλέκονται στην τροφική αλυσίδα, περιλαμβάνουν την βλάβη, οικονομική και φυσική, τα ζητήματα προσωπικής ασφάλειας και υγείας, πολλά διαφορετικά είδη από απάτες, (από την φοροδιαφυγή των επιδοτήσεων και των ποσοτώσεων μέχρι την αποφυγή των εσόδων, την νοθεία τροφίμων, παραποιώντας τις γραπτές και εικαστικές ενδείξεις), αλλά και την ποιότητα και το περιεχόμενο των τροφίμων.

Οι καταναλωτές, έχουν δηλητηριαστεί από τα τρόφιμα ακατάλληλα για κατανάλωση από τον άνθρωπο ή νοθευμένα που μπορούν να οδηγήσουν ακόμη και σε θάνατο ή σοβαρή ασθένεια. Διακόσια πενήντα εννέα Ισπανοί καταναλωτές, πέθαναν και πολλοί άλλοι αρρώστησαν σοβαρά μετά την κατανάλωση μαγειρεμένου λαδιού που αναμείχθηκε με βιομηχανικά έλαια (Croall 1992) και 21 ηλικιωμένοι συνταξιούχοι στη Σκωτία πέθαναν μετά την κατανάλωση κρέατος μολυσμένου από **E.coli**, που παρείχε ένας τοπικός χασάπης ο οποίος βρέθηκε να έχει παραμελήσει τους κανονισμούς υγιεινής των τροφίμων (Croall 2001). Ορισμένα πρόσθετα συστατικά τροφίμων έχουν, συσχετιστεί με τον κίνδυνο πρόκλησης καρκίνου, όπως συνέβη με ένα επικίνδυνο υλικό στο Σουδάν, το οποίο βρέθηκε σε μια ευρεία ποικιλία τροφίμων.

Είναι επίσης απάτη, όταν αναμειγνύονται τα τρόφιμα με φθηνότερα υλικά – όταν νοθεύεται το φαγητό με νερό, είναι μια από τις παλαιότερες μορφές της απάτης που εξακολουθεί να υφίσταται και σήμερα, (2004a Lawrence). Πολλές άλλες απάτες, που σχετίζονται με τα τρόφιμα, περιλαμβάνουν «ξεπλυμένο κρέας», νοθευμένο, ακατάλληλο ή «παράνομο» κρέας.

Οι γεωργικές επιχορηγήσεις, η επιβολή μερίδας ψαριού, όσον αφορά την εισαγωγή και εξαγωγή του, δημιουργεί επίσης μια σειρά από απάτες. Η νομοθεσία για τα τρόφιμα καλύπτει επίσης την ετικέτα, αλλά είναι πολλοί οι τρόποι με τους οποίους η ποιότητα ή το περιεχόμενο της τροφής μπορεί να υφίσταται απάτη. Όπως θα δούμε παρακάτω, μια ποικιλία των πρακτικών έχει εντοπιστεί οι οποίες εξαπατούν συστηματικά τους καταναλωτές. Πολλές μορφές των πρακτικών αυτών βρίσκονται στις παρυφές της νομιμότητας και της παρανομίας, και την αύξηση των παράνομων ζητημάτων σχετικά με τον ορισμό της απάτης, και της εξαπάτησης των καταναλωτών, αλλά και της χρήσης εμπειρογνομόνων της επιστημονικής γνώσης σε σχέση με την ασφάλεια των τροφίμων.

Ένα ευρύ φάσμα, υπηρεσιών, στο Ηνωμένο Βασίλειο, επιβολής του νόμου και της κυβέρνησης, εμπλέκονται στη ρύθμιση των κανόνων της διατροφής. Ενώ η αστυνομία και τα τελωνεία μέσω ειδικών φόρων κατανάλωσης μπορεί να συμμετέχει σε αυτό που ορίζεται ως «σοβαρή» απάτη, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ό, τι ορίζουμε ως οργανωμένο έγκλημα, η ρύθμιση των τροφίμων είναι η ευθύνη των επιθεωρήσεων, όπως των Περιβαλλοντικών Υπηρεσιών Υγείας, αξιωματικών Trading Standards (που λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο) και η Hygiene Service (το οποίο λειτουργεί σε εθνικό επίπεδο).

Υφίσταται μια μεγάλη ποικιλία των παραβατών που εμπλέκονται, που κυμαίνονται με μερικούς από τους μεγαλύτερους «εταιρική γίγαντες» εμπλεκόμενων στην παραγωγή τροφίμων, διανομή και λιανική πώληση σε μικρές ατομικές επιχειρήσεις που πωλούν ληγμένα τρόφιμα ή μη συμμορφωμένα με κανονισμούς υγιεινής. Οι αγρότες, οι αλιευτικές επιχειρήσεις και τα σφαγεία για το κρέας **Οι συσκευαστές, είναι όλοι οι εμπλεκόμενοι μαζί με τα αφεντικά συμμοριών, συστήνοντας το οργανωμένο έγκλημα και συμμετέχοντας σε αυτό ακόμα και ευκαιριακοί επιχειρηματίες. Με τον τρόπο αυτό, η μελέτη του εγκλήματος, που αφορά τα τρόφιμα, αγγίζει εγκληματίες του λευκού κολάρου, εταιρικών μορφών και του οργανωμένου εγκλήματος.**

Ενώ δεν υπάρχει ορισμός του εγκλήματος των τροφίμων, είναι σαφές ότι η ποσότητα και η ποικιλία των εγκλημάτων που εμπλέκονται στα τρόφιμα είναι σημαντική. Μερικά από τα σημαντικότερα εγκλήματα θα περιγράφονται παρακάτω. Το έγκλημα των τροφίμων αφορά περιπτώσεις του λευκού κολάρου, το επιχειρηματικό ή περιβαλλοντικό έγκλημα, ώστε τα όρια ανάμεσα στο νόμιμο, το παράνομο και το εγκληματικό, μπορεί να είναι πολύ λεπτά, και το θέμα είναι τι πρακτικές μπορούν να συμπεριληφθούν ή να εξαιρεθούν (Croall 2001, Nelken 2002, Lynch και Stretesky 2003).

Η έρευνα και η απόκτηση πληροφοριών σχετικά με αυτή τη μορφή εγκληματικότητας των τροφίμων, αποδεικνύεται, χρησιμοποιώντας μια ευρεία ποικιλία πηγών, πολλές βρίσκονται πολύ πέρα από τις παραδοσιακές εγκληματολογικές μεθόδους, όπως η ποινική, οι στατιστικές ή άλλες τύπου έρευνες.

Κατά την επακόλουθη έρευνα, έχουν εντοπιστεί μια μεγάλη ποικιλία πηγών, συμπεριλαμβανομένων:

- τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: αναζητήσεις χρησιμοποιώντας διαφορετικές λέξεις-κλειδιά έγιναν. Ερευνητική δημοσιογραφία είναι μια ιδιαίτερα χρήσιμη πηγή πληροφοριών, κυρίως η λεπτομερής έρευνα της βιομηχανίας τροφίμων πραγματοποιείται

από συγγραφείς όπως Felicity Lawrence του The Guardian (Lawrence 2004a), και η κριτική της θεωρίας των σούπερ μάρκετ και δύναμη των τροφίμων, συγγραφέας Joanna Blythman (Blythman 2005)

- οι ιστοσελίδες των κυβερνητικών υπηρεσιών και των οργάνων επιβολής, οι οποίες περιέχουν πολλές χρήσιμες πληροφορίες μαζί με περιλήψεις των ερευνητών
- έρευνες που διεξάγονται από ένα ευρύ φάσμα ομάδων συμφερόντων όπως την Ένωση Καταναλωτών και η Επιτροπής Τροφίμων
- μια σειρά από σχετική βιβλιογραφία που δείχνει τις αναγκαίες κινήσεις έξω από εγκληματολογική βιβλιογραφία. Ο ΕΦΕΤ συστάθηκε με το Ν. 2741/ΦΕΚ 199/28-09-1999. Είναι Ν.Π.Δ.Δ. και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Στην Ελλάδα

Οι αρμοδιότητες του Ενιαίου Φορέα Ελέγχου Τροφίμων είναι: (ΕΦΕΤ)

- Καθορίζει τις προδιαγραφές ποιότητας τις οποίες πρέπει να πληρούν τα προσφερόμενα στην κατανάλωση τρόφιμα και οι πρώτες ή πρόσθετες ύλες που προορίζονται για προσθήκη σε τρόφιμα με σκοπό την προστασία της δημόσιας υγείας και την αποφυγή της εξαπάτησης των καταναλωτών.
- Καθορίζει τα πρότυπα και τις αρχές στις οποίες θα πρέπει να στηρίζεται η μελέτη και εφαρμογή των συστημάτων παραγωγής υγιεινών προϊόντων, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, από τις επιχειρήσεις τροφίμων και τις προδιαγραφές για τους επιστήμονες που θα ασχοληθούν με την εγκατάσταση τέτοιων συστημάτων στις επιχειρήσεις τροφίμων, καθώς και με το προσωπικό που θα εργαστεί στα εργαστήρια ποιοτικού ελέγχου τροφίμων που εγκαθίστανται στις επιχειρήσεις τροφίμων.
- Καθορίζει ή επικυρώνει τους κανόνες ορθής υγιεινής πρακτικής σύμφωνα με τον Κανονισμό 852/2004 και κάθε άλλο συναφή κανόνα διεθνούς και κοινοτικού δικαίου και ελέγχει την τήρηση των κανόνων αυτών. Η τήρηση των κανόνων ορθής υγιεινής πρακτικής αποτελεί προϋπόθεση για την ίδρυση και λειτουργία κάθε επιχείρησης τροφίμων, Στο πλαίσιο αυτό καθορίζει τους υγειονομικούς όρους ίδρυσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων τροφίμων και τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για να είναι τα τρόφιμα ασφαλή και υγιεινά.
- Τηρεί μητρώο επιχειρήσεων τροφίμων και καθορίζει τα προγράμματα ελέγχων που διενεργούνται από τις υπηρεσίες του ή από άλλες αρχές και υπηρεσίες.
- Διενεργεί με τα όργανά του ή παραγγέλλει σε άλλες αρχές ή υπηρεσίες, συντονίζει και διευθύνει τους ελέγχους σε όλα τα στάδια μετά την πρωτογενή παραγωγή στην οποία εντάσσονται μεταξύ άλλων η συγκομιδή, η σφαγή και το άρμεγμα, δηλαδή στα στάδια της παρασκευής, της μεταποίησης, της παραγωγής, της συσκευασίας, αποθήκευσης, μεταφοράς, διανομής, διακίνησης, προσφοράς προς πώληση ή της διάθεσης στον καταναλωτή στα νωπά ή επεξεργασμένα τρόφιμα που παράγονται, διακινούνται ή εισάγονται στη χώρα μας ή εξάγονται από αυτήν. Διενεργεί επίσης ελέγχους στα υλικά και αντικείμενα που έρχονται σε επαφή με τα τρόφιμα. Σκοπός των ελέγχων είναι η διασφάλιση της υγιεινής των τροφίμων και η προστασία των συμφερόντων του καταναλωτή. Οι έλεγχοι αυτοί συνίστανται ιδίως σε επιθεωρήσεις των επιχειρήσεων τροφίμων, στον έλεγχο του συστήματος παραγωγής των επιχειρήσεων, στη διενέργεια δειγματοληψιών και αναλύσεων τροφίμων σε δικό του ή άλλα εργαστήρια τροφίμων.
- Η επιθεώρηση περιλαμβάνει ιδίως τον έλεγχο των πρώτων και πρόσθετων υλών, των τροφίμων κατά την παραγωγική διαδικασία των τελικών προϊόντων, της τήρησης των κανόνων

ορθής υγιεινής πρακτικής στις εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων τροφίμων, στο μηχανολογικό εξοπλισμό, στην υγεία για την υγιεινή του προσωπικού, στον καθορισμό και την απολύμανση, στην καταπολέμηση τρωκτικών και εντόμων στη συσκευασία, στην αποθήκευση και στη διανομή και μεταφορά των τροφίμων. Επίσης κατά την επιθεώρηση ελέγχεται η τήρηση των τεχνολογικών παραμέτρων που απαιτούνται κατά την κείμενη νομοθεσία από τις επιχειρήσεις τροφίμων, καθώς και η επισήμανση των τροφίμων.

- Ο έλεγχος του συστήματος παραγωγής υγιεινών προϊόντων περιλαμβάνει τον έλεγχο των κρίσιμων σημείων ελέγχου κατά την παραγωγική διαδικασία, τον έλεγχο των μέτρων πρόληψης που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις για την αντιμετώπιση των κινδύνων τον έλεγχο των παραμέτρων επεξεργασίας και συντήρησης που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις (όπως θέρμανσης και ψύξης) για την εξάλειψη των κινδύνων των τροφίμων. Επίσης περιλαμβάνει τον έλεγχο της κατάλληλης εκπαίδευσης του προσωπικού των επιχειρήσεων ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί σωστά στις απαιτήσεις του συστήματος παραγωγής υγιεινών προϊόντων, καθώς και τον έλεγχο των αρχείων που τεκμηριώνουν την τήρηση του συστήματος.
- Συμμετέχει στα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Διεθνών Οργανισμών για τη διαμόρφωση των σχετικών με τις αρμοδιότητές του αποφάσεων, μεριμνά για την προσαρμογή και συμμόρφωση προς οδηγίες, αποφάσεις κανονισμούς και συστάσεις, που εκδίδονται από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλους Διεθνείς Οργανισμούς σε θέματα της αρμοδιότητος του και αποτελεί το σύνδεσμο με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων Διεθνών Οργανισμών σε θέματα ελέγχου τροφίμων και στο πλαίσιο του συστήματος άμεσης αντιμετώπισης καταστάσεων που αφορούν στην ασφάλεια των τροφίμων.
- Μεριμνά για την εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων, που σχετίζονται με το αντικείμενό του, συνεργάζεται με φορείς με συναφές αντικείμενο για το σκοπό αυτόν και εισηγείται προτάσεις για τη λήψη νομοθετικών ή άλλων μέτρων σε θέματα της αρμοδιότητος του.
- Συλλέγει επεξεργάζεται και τηρεί πληροφορίες στατιστικά στοιχεία και μητρώα σχετικά με τους ελέγχους που διενεργούνται από τις υπηρεσίες του, τις επιχειρήσεις τροφίμων και τα αντικείμενα της αρμοδιότητάς του.
- Μεριμνά για τη συνεχή ενημέρωση, επιμόρφωση και εκπαίδευση του προσωπικού του για τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις εξελίξεις στις νέες νομοθεσίες, καθώς και του καταναλωτή σε θέματα ασφάλειας και ποιότητας τροφίμων.
- Ο Ε.Φ.Ε.Τ. μπορεί, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του και του σκοπού λειτουργίας και αποστολής του, με απόφαση του Διοικητικού του Συμβουλίου, να επιχορηγεί ή να συμμετέχει σε προγράμματα, ημερίδες, συνέδρια και γενικότερα εκδηλώσεις δημοσίων υπηρεσιών, νομικών προσώπων του δημόσιου τομέα ή του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις κείμενες διατάξεις, επιστημονικών εταιρειών, μη κυβερνητικών οργανώσεων, σωματείων ή ενώσεων. Η επιχορήγηση αυτή απαλλάσσεται από κάθε φόρο, τέλος και οποιαδήποτε άλλη επιβάρυνση υπέρ Δημοσίου ή τρίτων.
- Ασκεί κάθε άλλη συναφή προς τους σκοπούς του αρμοδιότητα.

Γενική λειτουργία του Ενιαίου Φορέα Ελέγχου Τροφίμων

Ο Ενιαίος Φορέας Ελέγχου Τροφίμων (Ε.Φ.Ε.Τ.), ως η δυναμικά αναπτυσσόμενη από πλευράς αρμοδιοτήτων και προδιαγραφών υπηρεσία, συνιστά τον κύριο Φορέα Ελέγχου Τροφίμων στον

Ελλαδικό χώρο. Από την εγκατάστασή του στις 13 Ιανουαρίου 2000 έως σήμερα, το Διοικητικό Συμβούλιο του Φορέα, καθόρισε τη στρατηγική ανάπτυξης του οργανισμού, προγραμματίζοντας και προχωρώντας στην ολοκλήρωση ενεργειών, οι οποίες είχαν ως απόρροια τη δημιουργία και πλήρωση των προϋποθέσεων εκείνων οι οποίες θέτουν τη βάση οργάνωσης ενός σύγχρονου οργανισμού, ικανού να ανταποκριθεί με επιτυχία στις υποχρεώσεις του. Οι υποχρεώσεις αυτές οι οποίες δημιουργούν ένα τεράστιο εύρος δυναμικής του Φορέα, αλλά και συνιστούν ταυτόχρονα μια πελώρια ευθύνη απέναντι στην Ελληνική κοινωνία, είναι οι ακόλουθες:

- Η διεξαγωγή συστηματικών επιθεωρήσεων σε επιχειρήσεις τροφίμων (επιχειρήσεις παραγωγής, εμπορίας και διάθεσης τροφίμων). Κατά τις επιθεωρήσεις αυτές θα πρέπει να ελέγχεται το κατά πόσον πληρούνται οι κανόνες Ορθής Υγιεινής Πρακτικής και Ορθής Βιομηχανικής Πρακτικής, καθώς επίσης και τα συστήματα διασφάλισης υγιεινής των τροφίμων (σύστημα H.A.C.C.P.).
- Ο συστηματικός και απρόσκοπτος έλεγχος των τροφίμων κατά την διακίνηση, εμπορία και διάθεση τους.
- Η παροχή τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγικούς κλάδους, είτε μέσω της έκδοσης οδηγών υγιεινής για κάθε επαγγελματικό κλάδο είτε με τα διαφόρων σεμιναρίων τα οποία διοργανώνονται υπό την αιγίδα του Ε.Φ.Ε.Τ. προς επιμόρφωση των εργαζομένων και επαγγελματιών.
- Η αντιμετώπιση των διαφόρων διατροφικών κρίσεων, φαινόμενο ιδιαίτερα συνηθισμένο τα τελευταία χρόνια (π.χ. ανακύναντα προβλήματα σχετιζόμενα με τη σπογγώδη εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών, τις διοξίνες, το ακρυλαμίδιο, τις αφλατοξίνες και λοιπές μυκοτοξίνες κλπ),
- η διαμόρφωση ελληνικών θέσεων σε θέματα ασφάλειας τροφίμων και η υποστήριξή τους στην Ε.Ε.,
- η εισήγηση για τη διαμόρφωση εθνικής νομοθεσίας σε θέματα ασφάλειας τροφίμων,
- η επικοινωνία με τον καταναλωτή με σκοπό την πληροφόρησή του και την εκπαίδευσή του σε θέματα ασφάλειας τροφίμων,
- η προστασία του καταναλωτή από δόλιες ή παραπλανητικές εμπορικές πρακτικές ή από τη νόθευση των τροφίμων,
- ο συντονισμός των νομαρχιακών υπηρεσιών που ασκούν έλεγχο σε θέματα ασφάλειας τροφίμων,
- η εγκατάσταση περισσότερο αποτελεσματικών (και προληπτικού χαρακτήρα) συστημάτων αξιολόγησης, παρακολούθησης και διαχείρισης των διατροφικών κινδύνων, με πλήρη υιοθέτηση των αρχών ανάλυσης και αξιολόγησης κινδύνων.

Η παραγωγή τροφίμων

Καλλιέργεια

Κατά την έναρξη της τροφικής αλυσίδας, πολλές μορφές της εγκληματικότητας σχετίζεται με τη γεωργία και τη φύτευση και καλλιέργεια των φυτών. Τα θέματα ασφάλειας περιλαμβάνουν τη φύτευση των γενετικά τροποποιημένων (ΓΤ) καλλιεργειών, τη χρήση των φυτοφάρμακων και άλλων χημικών ουσιών, η υπερβολική χρήση των καλλιεργειών, όπως σόγια ή καπνέλαιο που

επιδοτούνται σε μεγάλο βαθμό και τα οποία αποτελούν μέρος των μεταποιημένων τροφίμων που δεν αναγνωρίζονται στην ετικέτα (Lawrence 2004). Η χρήση των επιδοτήσεων και η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) συνδέεται με μια ποικιλία από απάτες (Passas και Nelken 1993, Doig 1995), και άλλες απάτες έχουν διαπραχθεί, προκαλώντας και την επιδημία αφθώδους πυρετού (Croall 2001). Σκληρές και απάνθρωπες πρακτικές που χρησιμοποιούνται από τους αγρότες, ιδιαίτερα εκείνων που συνδέονται με την εργοστασιακή κτηνοτροφία των κοτόπουλων, προκάλεσαν ανησυχία, καθώς έχουν παράνομες και απάνθρωπες πρακτικές στα σφαγεία (2004a Lawrence). Η συγκέντρωση της αγοραστικής δύναμης, στα χέρια ενός μικρού αριθμού αλυσίδων σουπερμάρκετ και οι πιέσεις που αυτό θέτει στους προμηθευτές, στους αγρότες και στους συσκευαστές, έχει κατηγορηθεί, όπως θα δούμε κάτω, για τη χρήση των πλοιάρχων των συμμοριών και της παράνομης εργασίας των μεταναστών, και για την μονάδα φθηνότερης παραγωγής και η αύξηση των πωλήσεων του «εκτός των καλλιεργειών σεζόν έχει συσχετισθεί με όχι μόνο την εκμετάλλευση του εργατικού δυναμικού στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά με βλάβη στο περιβάλλον σε χώρες που αυξάνονται οι καλλιέργειες (Lawrence 2004a, Blythman 2005).

Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

Απάτες με επιδοτήσεις

Ενώ υποτίθεται ότι είναι ευρέως διαδεδομένη, η έκταση της απάτης στις επιδοτήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), αφού εκτιμάται ότι ανέρχονται σε περίπου 10 τοις εκατό του προϋπολογισμού της (Clarke 1994) είναι δύσκολο να εκτιμηθεί. Πράγματι, το 2002, το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο αναγνώρισε ότι οι Βρυξέλλες δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις τεράστιες επιδοτήσεις που καταβάλλονται στους γεωργούς στο πλαίσιο της ΚΓΠ. Λίγα, έχουν αναφερθεί για επιτόπιους ελέγχους στα κράτη μέλη της ΕΕ, όπου βρέθηκαν ανησυχητικά επίπεδα λάθους και οριστικές απάτες συμπεριλαμβανομένων των ακόλουθων παραδειγμάτων (Evans-Pritchard 2002):

- με αεροφωτογράφιση, εκτίθεται μια απάτη στην οποία αλπικά λιβάδια είναι επιλέξιμα για επιδοτήσεις στην Αυστρία έχουν διογκωθεί κατά 60 τοις εκατό.
- την Ισπανία και την Ελλάδα, οι επικεφαλής αποδέκτες των £ 1,5 δισ επιδότηση για ελαιώνες, έχουν παραλείψει να κρατούν καρτέλες για ελαιοτριβεία τους, καθιστώντας αδύνατο να γνωρίζουμε αν η παραγωγή ήταν πλασματική.
- Βρετανοί αγρότες έχουν κατάρτιση φουσκωμένες επιδοτήσεις στο πλαίσιο του £ 4,2 δισ πρόγραμμα κτηνοτροφίας, που δεν συμπίπτουν με αρχεία του αγροκτήματος.
- Μια διασταύρωση στη Βόρεια Ιρλανδία κατά τη διάρκεια αφθώδους πυρετού επιδημίας, διαπίστωσε ότι 103 αγρότες είχαν ισχυριστεί πληρωμές για περισσότερα πρόβατα από αυτά που πραγματικά θανατώθηκαν και 17 δεν είχαν καν τα πρόβατα, για τα οποία είχαν επιδοτηθεί.

Αλιεία

Μια ποικιλία από απάτες και θέματα ασφαλείας είναι για όσους ασχολούνται με την αλιεία, χρησιμοποιώντας χημικές ουσίες στην ιχθυοκαλλιέργεια και επιπτώσεις που έχει στο περιβάλλον. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εφαρμόζεται η νέα τακτική των αλιευτικών αποθεμάτων,

η οποία έχει θεωρηθεί υπεύθυνη, για την ευρεία πρακτική της μαύρης αλιείας στην αγορά. Μερικά παραδείγματα των ερευνών και οι διώξεις για τις πρακτικές αυτές, που περιγράφονται παρακάτω.

Η παράνομη, λαθραία και άναρχη αλιεία (ΠΛΑ) εξαντλεί τα ιχθυοαποθέματα, καταστρέφει τα θαλάσσια ενδιαίτηματα, στρεβλώνει τον ανταγωνισμό, δημιουργεί συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού σε βάρος των έντιμων αλιέων και ζημιώνει την οικονομία των παράκτιων κοινοτήτων, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η ΕΕ καταβάλλει προσπάθειες για να καλύψει τα κενά που δίνουν τη δυνατότητα στους παράνομους αλιείς να κερδοσκοπούν:

- Ο κανονισμός της ΕΕ για την πρόληψη, την αποτροπή και την εξάλειψη της παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας (ΠΛΑ) άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 2010. Η Επιτροπή αναλαμβάνει ενεργό δράση από κοινού με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη για να διασφαλίσει τη συνεκτική εφαρμογή του κανονισμού αυτού.
- Μόνον **προϊόντα θαλάσσιας αλιείας τα οποία έχουν πιστοποιηθεί ως νόμιμα** από το κράτος σημαίας ή εξαγωγής μπορούν να εισαχθούν στην ΕΕ ή να εξαχθούν από αυτήν.
- **Κατάλογος σκαφών ΠΛΑ αλιείας** δημοσιεύεται τακτικά με βάση τα εν λόγω σκάφη που έχουν καταγράψει οι Περιφερειακές Οργανώσεις Διαχείρισης Αλιείας.
- Ο κανονισμός ΠΛΑ παρέχει επίσης τη **δυνατότητα κατάρτισης «μαύρης λίστας» με τα κράτη** που παραβλέπουν τις παράνομες αλιευτικές δραστηριότητες.
- Οι **Ευρωπαίοι αλιείς που αλιεύουν παράνομα** σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου και υπό οποιαδήποτε σημαία, αντιμετωπίζουν **αυστηρές κυρώσεις** ανάλογες με την οικονομική αξία των αλιευμάτων τους, γεγονός που τους στερεί κάθε κέρδος.

Νομική βάση

[Κανονισμός \(ΕΚ\) αριθ. 1005/2008 του Συμβουλίου](#), της 29ης Σεπτεμβρίου 2008, περί δημιουργίας κοινοτικού συστήματος πρόληψης, αποτροπής και εξάλειψης της παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας (κανονισμός ΠΛΑ).

[Κανονισμός \(ΕΚ\) αριθ.1010/2009 της Επιτροπής](#) της 22ας Οκτωβρίου 2009 για τις λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ.1005/2008 του Συμβουλίου

- Το 2003, σε δύο ισπανικές επιχειρήσεις αλιείας, επιβλήθηκαν πρόστιμα πάνω από £ 1 εκατομμύριο, για παράνομη αλίευση και δηλώνοντας μόνο το 4 τοις εκατό των αλιευμάτων (Smith 2003).
- **«Μαύρη αλιεία»**, είναι η πρακτική της αλίευσης ψαριών που δεν είναι επίσημα καταχωρημένα, λέγεται ότι συμβαίνει στη Σκωτία και σε άλλα μέρη της Ευρώπης. Έχει εκτιμηθεί από τους εμπόρους ψαριών να κοστίσει περίπου £ 80 εκατομμύρια στη Σκωτία μόνο. (Urquhart 2005). Το σύστημα των ποσοστώσεων για ψάρια όπως ο μπακαλιάρος έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση στην οποία αλιεύονται ψάρια που βρίσκονται πάνω ποσόστωση και πρέπει να ρίχνονται στη θάλασσα, ακόμη και αν είναι νεκρά. Η «μαύρη αλιεία» περιλαμβάνει όχι μόνο τους αλιείς, αλλά απαιτεί επίσης την συμπαγνία μεταξύ των ιχθύων και των μεταφορέων και η έκταση της πρακτικής είναι τόσο μεγάλη που κάποιοι εκτιμούν ότι τα αλιεύματα σε μαύρα ψάρια είναι ίσα ακόμα και με εκείνα των νομίμων ψαριών (Mackay 2003).

• Σε μια πρόσφατη περίπτωση της Σκωτίας, ο πλοίαρχος και ο σύντροφός της μηχανότρατας, Altaire καταδικάστηκαν μετά την αλιεύσή, για αλιεία πάνω από 7.600 τόνους παράνομης ρέγγας και για σκουμπρί στη Νορβηγία, σε ποινή φυλάκισης πάνω από δύο χρόνια. Είχαν εκφορτώσει, 17.085 τόνους σκουμπρί, με πάνω από 20 εκφορτώσεις στη Νορβηγία, δηλώνοντας στον Οργανισμό Προστασίας της Αλιείας της Σκωτίας ότι είχαν αλιεύσει μόλις 10.031 τόνους. Μπόρεσαν, επίσης να εκφορτώσουν πάνω 1.012 τόνοι ρέγγας, αλλά δήλωσαν μόλις 469 τόνους στις εκφορτώσεις. Τα περιουσιακά τους στοιχεία έχουν παγώσει, λόγω του νόμου περί προϊόντων εγκλήματος (Urquhart 2005).

Η μαύρη αλιεία, έχει προκαλέσει μικτές αντιδράσεις, με δημοσιογραφικές έρευνες που έχουν σε μεγάλο βαθμό συμπάθεια προς τους αλιείς, και που χαρακτηρίζονται από επιχειρήματα, όπως ότι χρειάζεται να συμμετάσχουν σε μαύρη αλιεία, προκειμένου να επιβιώσουν, και περιγράφουν την εικονική καταστροφή των αλιευτικών κοινοτήτων, ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα της Σκωτίας (π.χ. Mackay 2003). Η μαύρη Αλιεία είναι ιδιαίτερα κερδοφόρα και έχει χαρακτηριστεί ότι «η απληστία» οδηγεί στην αλιεία

παρασκευή τροφίμων

Πολλές απάτες (νόμιμες και παράνομες) που σχετίζονται με τα τρόφιμα και τη βιομηχανοποίηση. Η δημοτικότητα του προ-μαγειρευμένου φαγητού και η πρακτική των κατασκευαστών τροφίμων της «προστιθέμενης αξίας» - φόρτιση με περισσότερα **βασικά συστατικά για την προετοιμασία των τροφίμων (η προ-συσκευασμένη σαλάτα) και προσθέτοντας φθηνά υλικά ως πρόσθετα (επεξεργασμένα τρόφιμα) – έχουν συσχετιστεί με ποικίλες μορφές «νομιμοποιημένης νοθείας» και μερικοί θα υποστήριζαν, την «υποβάθμιση» των τροφίμων από το νερό και ολόκληρη σειρά από πρόσθετα. Τα όρια μεταξύ παράνομης και νόμιμης πρακτικής - μεταξύ «απάτης», εξαπάτησης και «παραπλανητικές» ενδείξεις είναι πολύ λεπτή, όπως είναι η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των θεμάτων ασφάλειας και ό, τι είναι υπολογίζεται ως εξαπάτηση. **Η προσθήκη, για παράδειγμα, του νερού σε συγκεκριμένα τρόφιμα σε συγκεκριμένες ποσότητες είναι νόμιμο, και το νερό από μόνο του εγείρει μερικές επιπτώσεις στην ασφάλεια. Ωστόσο, πρέπει να αναγράφεται στην ετικέτα. Αυτή είναι η περίπτωση με πολλά άλλα πρόσθετα αν και μακροπρόθεσμα που έχουν επιπτώσεις στην υγεία. Μάλιστα οι επιπτώσεις ορισμένων προσθέτων είναι αβέβαιες και μερικοί, όπως ο διαβόητη Sudan 1, έχουν συσχετιστεί με τον κίνδυνο καρκίνου.****

Η Σύγχρονη επεξεργασία τροφίμων βασίζεται επίσης στη χρήση των μηχανικά Διαχωρισμένου κρέατος (MRM), στην οποία τα μέρη του ζώου που κανονικά δεν συνδέονται με την κατανάλωση χρησιμοποιούνται και, φυσικά, σημαντική ανησυχία συνοδεύει τη χρήση των γενετικά τροποποιημένων συστατικών. Τα συστατικά περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, η χρήση του αμύλου, σκληρά λίπη και υδρογονωμένα έλαια για να «δεσμεύουν» τα επεξεργασμένα τρόφιμα - όλα συνδέονται με κινδύνους στην υγεία (Lawrence 2004a). Τα πρόσθετα συντηρητικά των τροφίμων που χρησιμοποιούνται για διάφορους λόγους είναι ακόμα και «υδατάνθρακας χημικός. Μερικά συντηρητικά, χρησιμοποιούνται για να παραταθεί η διάρκεια ζωής, τους, άλλα, χρησιμοποιούνται ως μάσκα, ορισμένα από αυτά χρησιμοποιούνται ως παράγοντες για διόγκωση και άλλα χρησιμοποιούνται για να αντικαταστήσουν ακριβά «φυσικά» συστατικά. Ακόμη περισσότερο χρησιμοποιούνται

καθαρά για αισθητικούς λόγους (Lawrence 2004a). Προστίθεται αλάτι για τη γεύση, άλλα πρόσθετα για να αντικαταστήσουν τις φυσικές γεύσεις και χρώματα χάνονται κατά την επεξεργασία και βοηθούν τα συστατικά να επιβιώσουν.

Μερικά παραδείγματα για το πώς τα τρόφιμα μπορεί να νοθευτεί εξής:

- Lawrence (2004a) αναφέρει το παράδειγμα τις κοτομπουκιές, όπου το ένα πακέτο βρέθηκε να περιέχει κρέας 30% λιγότερο απ' ό, τι αναγράφεται στην ετικέτα.

Νερό προστίθεται συχνά, και όχι μόνο για το επεξεργασμένο κρέας. Για μπριζόλες παράδειγμα, το χοιρινό κρέας που πωλείται σε μεγάλες αλυσίδες όπως η Tesco, ASDA, Sainsbury και το C o o ρ, είναι γνωστό ότι έχουν εγχυθεί με νερό και πρόσθετα για να διατηρήσει την υγρασία. Tesco μπριζόλες, για παράδειγμα, βρέθηκαν να περιέχουν μόνο το 80 τοις εκατό χοιρινό, και το σούπερ μάρκετ αλυσίδα διώχθηκε τον Ιανουάριο του 2002 με πρόστιμο £ 2.800 για την πώληση «Tesco προσφορά επιλέξτε χοιρινό μπούτι» χωρίς να δηλώσει προσθήκη νερού, γλυκόζη, σιρόπι και το αλάτι στην εξωτερική ετικέτα (Lawrence 2004b). Ο FSA, συμφωνώντας παράλληλα ότι είναι «εντελώς απαράδεκτο για τους καταναλωτές να πληρώνουν για το νερό », δεν βλέπει την απαγόρευση αυτών πρακτικές, όπως ενδείκνυται, δεδομένου ότι το κρέας δεν είναι ασφαλές. Σύμφωνα με Tesco το νερό προστίθεται για τη βελτίωση της ποιότητας φαγητού ενώ η ASDA υποστήριξε ότι χωρίς νερό, το κρέας θα στεγνώσει.

- Η χρήση των ημερομηνιών πώλησης από: ένα διαφορετικό είδος του ζητήματος αποκαλύπτεται στο Which (2004γ) σχετικά με την κατάχρηση της πώλησης από τις ημερομηνίες που μπαίνουν από τους κατασκευαστές.

Το νωπό κοτόπουλο το οποίο δεν είχε συσκευαστεί και αποστέλλεται προς τους λιανοπωλητές μια μέρα ήταν επανασυσκευασίας ξανά εισάγεται ημερομηνία ώστε να μετακυλύετε στα καταστήματα ως φρέσκο. Αυτό είναι απολύτως νόμιμο, δεδομένου ότι είναι η ευθύνη των κατασκευαστών να υποδεικνύουν τις ημερομηνίες πώλησης. Είναι, υποστηρίζουν, ωστόσο παραπλανητικό, ώστε οι καταναλωτές και τα σούπερ μάρκετ να εξαπατηθούν. Μόλις, τα τρόφιμα φτάσουν στο σούπερ μάρκετ αποτελεί αδίκημα, για το οποίο κάποιοι διώκονται, να πωλούν τρόφιμα παρελθόντας ημερομηνίας πώλησης, αλλά ωστόσο, η πρακτική αυτή εγκυμονεί και κινδύνους ασφαλείας.

Αυτά είναι μόνο πολύ λίγα, επιλεγμένα παραδείγματα του πώς η σύγχρονη μεταποίηση τροφίμων μπορεί να απειλήσει την ασφάλεια και την υγεία, αλλά και να είναι παραπλανητική.

- Πολλά περισσότερα θα μπορούσαν να προστεθούν συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των μη βιολογικών συστατικών στα βιολογικά τρόφιμα, τις περιπτώσεις στις οποίες το κρέας αλόγου βρίσκεται στα τρόφιμα που εισάγονται στην Βρετανία η οποία, αν και αυτό δεν έχει οποιοδήποτε επιπτώσεις στην ασφάλεια, παρόλα αυτά θα ήταν αποκρουστικό για πολλούς καταναλωτές, και μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την κακομεταχείριση των αλόγων, και πως στην Ιαπωνία, το ρύζι μπορεί να νοθεύεται από τη χρήση των φθηνών εισαγωγών (Croall 2005).

Διανομή Τροφίμων

Ένα διακρατικό και ένα πιο «τοπικό» παράδειγμα της απάτης που αφορά την τροφική αλυσίδα της παραγωγής και της διανομής - περιγράφεται ως «πλυντήριο τροφίμων».

• Ένα παράδειγμα αναφέρθηκε από τον Lawrence (2004a) και περιλαμβάνει την τεχνική επεξεργασίας του φαγητού γνωστή ως «καταπάτηση» στις οποίες το κρέας (και όλα τα μέρη του ζώου) αναταράσσονται. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει διάφορα είδη απάτης.

Σε μία περίπτωση, ολλανδικοί επεξεργαστές τροφίμων (η Ολλανδία έχει αναφερθεί να είναι το κέντρο της καταπάτησης) παίρνουν εισαγόμενα φθηνά κατεψυγμένα κοτόπουλα από την Ταϊλάνδη και τη Βραζιλία. Κάποια από αυτά είναι αλατισμένα προκειμένου να αποφύγουν τους ελέγχους της ΕΕ για το νωπό κρέας. Το κρέας στη συνέχεια αποψύχετε, με ένεση με νερό και πρόσθετα ώστε να υποχωρήσει σε γιγαντιαία μηχανήματα, στην διαδικασία της οποίας το νερό απορροφάται και το άλας αραιώνεται, για να κάνουν εύγευστο το κοτόπουλο. Στη συνέχεια καταψύχονται εκ νέου και αποστέλλονται σε για περαιτέρω επεξεργασία από τους κατασκευαστές ή του υπευθύνους εστίασης. Πολλά από αυτά έχουν αναφερθεί ότι καταλήγουν σε take-away τροφίμων. • Αυτό το είδος του ξεπλύματος χρημάτων, από παράνομες δραστηριότητες, έχει επίσης συσχετιστεί με ευρήματα πρωτεϊνών, από χοιρινό στο κοτόπουλο όταν υπήρξαν κάποιες εκθέσεις των αποβλήτων αγελάδας και θέτει ζητήματα σχετικά με εξάπλωση της νόσου των τρελών αγελάδων. (BSE= bovine spongiform encephalopathy)

Η νόσος των τρελών αγελάδων δεν οφείλεται σε μικρόβιο ή σε ιό αλλά σε μία πρωτεΐνη που ανήκει σε μία νέα ομάδα λοιμωδών παραγόντων που λέγονται prions. Τα prions ανακαλύφθηκαν το 1980 από τον Stanley Prusiner, ο οποίος βραβεύθηκε με βραβείο Nobel το 1997 γι' αυτό.

Τι είναι τα prions;

Είναι πρωτεΐνες, που μοιάζουν πάρα πολύ με τις πρωτεΐνες των ζώων και των ανθρώπων. Δεν περιέχουν DNA. Οι πρωτεΐνες αυτές διπλώνουν με ανώμαλο τρόπο και όταν ενωθούν με τις κανονικές πρωτεΐνες του εγκεφάλου του ζώου τους προσδίδουν ανώμαλα τρισδιάστατα σχήματα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ακρήστευσή τους. Σκεφθείτε ένα κομμάτι χαρτί διπλωμένο σε σχήμα αεροπλάνου και το ίδιο χαρτί τσαλακωμένο σε μια μπάλα χαρτί. Οι κατεστραμμένες πρωτεΐνες αποκτούν και οι ίδιες δύναμη και μετατρέπονται σε prions.

Πώς μεταδίδονται;

Όλα ξεκινούν από μολυσμένη με prions τροφή από κάποιο άρρωστο ζώο. Μέσω του στόματος πηγαίνουν στο λεπτό έντερο και από εκεί, δια μέσου των νεύρων, ταξιδεύουν μέχρι τον εγκέφαλο. Στον εγκέφαλο ενώνονται με τις κανονικές πρωτεΐνες, τις οποίες σιγά-σιγά καταστρέφουν «τσαλακώνοντάς» τις. Στην αρχή αυτό γίνεται αργά και ακολούθως πιο γρήγορα. Το αποτέλεσμα είναι ότι συνεπεία της καταστροφής που γίνεται ο εγκέφαλος καταλήγει να μοιάζει σε σύσταση με σφουγγάρι.

Μεταφέρονται τα prions από ένα είδος ζώου σε κάποιο άλλο;

Ναι μεταφέρονται. Ήδη έχει επιτευχθεί αυτό πειραματικά, με άμεση ένεση της πρωτεΐνης αυτής (BSE) από αγελάδες στον εγκέφαλο από γάτες.

Μεταφέρεται στον άνθρωπο;

Ναι, μεταφέρεται. Αρχικά υπήρχαν αμφιβολίες γιατί θεωρήθηκε η νόσος των τρελών αγελάδων σαν μια μορφή μιας άλλης παρόμοιας νόσου των αρνιών (scrapie) και ήταν γνωστό ότι αυτή δε μεταφέρεται στον άνθρωπο. Αλλά τώρα ξέρουμε ότι πρόκειται για διαφορετική νόσο, η οποία

ξεκίνησε από αγελάδες και μολύνει όποιο άλλο είδος καταναλώσει μολυσμένο κρέας αγελάδας. Η νόσος που προκαλείται στους ανθρώπους λέγεται νόσος των Creutzfeldt-Jakob.

Υπάρχουν ελπίδες να βρεθεί το φάρμακο για την νόσο των τρελών αγελάδων;

Ήδη ορισμένα εργαστήρια έχουν αρχίσει να εμφανίζουν τα πρώτα φάρμακα που φαίνεται ότι αναστέλλουν το σχηματισμό prions π.χ. το εργαστήριο Rocky Mountainlab. Ιδιαίτερα στα πρώιμα στάδια της νόσου.

Ποιες είναι οι δυσκολίες στην έρευνα;

1. Ότι τα prions δεν έχουν DNA και κατά συνέπεια δε μπορούν να καλλιεργηθούν, να αναπαραχθούν και να μελετηθούν με τις συνήθεις πρακτικές.
2. Η καταστροφική εξέλιξη της νόσου είναι πολύ αργή. Ο χρόνος επώασης είναι πολύ μακρύς. Χρειάζονται 10-40 χρόνια για να εμφανιστεί η νόσος και άρα να μελετηθεί.
3. Δεν υπάρχει διαγνωστικό test ακόμα. Χρειάζεται λήψη βιοψίας εγκεφάλου. Όμως εκτός από τον εγκεφαλο τα prions ανιχνεύονται και στις αμυγδαλές και στην σκωληκοειδή απόφυση. Ιατροί από το Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης, στην Ελβετία, ανακοίνωσαν ότι έχουν ήδη καταλήξει σε ένα πρώτο διαγνωστικό test που δεν απαιτεί βιοψίες.

Ποιος είναι ο κύκλος μόλυνσης του ανθρώπου;

Αρρωστη με νόσο BSE αγελάδα - Μετατρέπεται σε κρεατάλευρο - Τρώγεται από υγιείς αγελάδες, οι οποίες μολύνονται - Μολυσμένες αγελάδες σφαγιάζονται, ενώ μεταφέρουν τα prions χωρίς να έχουν νοσήσει ακόμη - Καταναλώνονται από ανθρώπους.

• σε άλλες απάτες κρέατος, εμπλέκονται οι «συμμορίες» σε τοπικό επίπεδο. Σε μια ευρέως αναφερόμενη υπόθεση, κατηγορούμενος είναι γνωστή ως «Maggot Pete» και μέλη της «συμμορίας» του από το Denby Πτηνοτροφικά Προϊόντα εταιρεία στην Derbyshire καταδικάστηκαν μετά από μια υπόθεση «ξεπλύματος κρέατος», αποτέλεσμα των οποίων το κρέας προοριζόταν για τροφές ζώων συντροφιάς, ήταν ακατάλληλο για ανθρώπινη κατανάλωση, πωλήθηκε σε νοσοκομεία, σχολεία και τοπικά σούπερ μάρκετ (Stringer 2003). Περίπου 450 τόνοι κοτόπουλο και γαλοπούλα, δηλώθηκαν ως ακατάλληλα ακόμη και για τα κατοικίδια ζώα και είχαν παραποιηθεί ώστε να φαίνονται υγιή. Η εταιρεία, είχε εγγραφεί για να λαμβάνει τα απόβλητα χαμηλού κινδύνου για χρήση σε τρόφιμα κατοικίδιων ζώων αλλά πωλούσε επίσης και ξέπλενε απόβλητα υψηλού κινδύνου που φέρνουν ηπατίτιδα, σταφυλόκοκκους και σηψαιμία στην ανθρώπινη τροφική αλυσίδα (2004a Lawrence).

Παρασκευή τροφίμων

Η παρασκευή τροφίμων περιλαμβάνει κυρίως εκτιμήσεις της υγιεινής των τροφίμων σε εστιατόρια, χώρους πώλησης take-away τροφίμων και οπουδήποτε πραγματοποιείται προετοιμασία τροφίμων, συμπεριλαμβανομένης της συσκευασίας του κοτόπουλου που αναφέρεται παραπάνω. (Which, 2004a).

Στην έρευνα της FSA, το 13 τοις εκατό ανέφεραν ότι έχουν βιώσει δηλητηρίαση, από τρόφιμα κατά το τελευταίο έτος, κυρίως, πίστευαν ότι είναι από τα τρόφιμα που αγοράζονται και καταναλώνονται εκτός σπιτιού. Η έκταση της τροφικής δηλητηρίασης είναι δύσκολο να εκτιμηθεί,

αλλά γενικά, αυξάνονται οι πιθανότητες με τα take-away τρόφιμα. Η τροφική δηλητηρίαση μπορεί φυσικά να σκοτώσει, όπως φαίνεται πιο δραματικά, από το θάνατο των 21 παλαιών συνταξιούχων ηλικίας στο Wishaw, Lanarkshire, οι οποίοι είχαν καταναλώσει κρέας παρέχεται από ένα κρεοπωλείο (Croall 2001). Είναι δύσκολο, ωστόσο, να εντοπίζουν την αλυσίδα των αποδεικτικών στοιχείων για να στηριχτεί μια ποινική δίωξη για τροφική δηλητηρίαση - ως εκ τούτου, διώξεις, συχνά λαμβάνουν χώρα, σε εστιατόρια ή take-away εγκαταστάσεις τροφίμων, και αντιπροσωπεύουν μόνο τη κορυφή ενός μεγάλου παγόβουνου.

Όταν ανευρεθεί το βακτηρίδιο E.coli (Το "Escherichia coli", ευρύτερα γνωστό ως "E.coli" είναι το όνομα ενός βακτηρίου που ζει στο πεπτικό σύστημα των ανθρώπων και των ζώων. Υπάρχουν πολλοί τύποι του E. coli και οι περισσότεροι από αυτούς είναι αβλαβείς. Αλλά κάποιοι τύποι μπορεί να προκαλέσουν διάρροια με αίμα στους ανθρώπους. Ορισμένα, μάλιστα, στελέχη του βακτηρίου E. coli (όπως ένα στέλεχος που ονομάζεται O157: H7) μπορεί να προκαλέσουν σοβαρή αναιμία ή νεφρική ανεπάρκεια, η οποία μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε θάνατο. Άλλα στελέχη του E.coli μπορεί να προκαλέσουν λοιμώξεις του ουροποιητικού συστήματος ή άλλες λοιμώξεις.

Μπορείτε να κολλήσετε το βακτήριο E. coli με το να έλθετε σε επαφή με σωματίδια από τα περιττώματα ανθρώπων ή ζώων. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν πίνετε νερό ή καταναλώνετε τροφές που έχουν μολυνθεί.

Το E. coli μπορεί να εισέλθει στο κρέας κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας του. Αν το μολυσμένο κρέας δεν έχει ψηθεί τουλάχιστον στους 71°C, τα βακτήρια μπορούν να επιβιώσουν και να σας μολύνουν όταν το καταναλώσετε. Αυτός είναι και ο συνηθέστερος τρόπος μόλυνσης των ανθρώπων. Οποιαδήποτε τροφή που έχει έρθει σε επαφή με ωμό κρέας μπορεί να μολυνθεί.)

Το E. Coli έχει επίσης εντοπιστεί σε σαλάτα, σε καλλιέργειες και σε μαρούλι.

Ενώ, είναι πολλές, οι παραβιάσεις των κανονισμών υγιεινής, οι διώξεις είναι σχετικά σπάνιες. Παρ 'όλα αυτά, υπήρξαν επαναλαμβανόμενες κλήσεις ώστε να δημοσιοποιηθούν τα αποτελέσματα της επιθεώρησης της υγιεινής των τροφίμων ευρύτερα. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με τα εστιατόρια να υποχρεούνται να τοποθετήσουν στις πόρτες τους, όπως έγινε στη Δανία και μέρη των Ηνωμένων Πολιτειών («βαθμολογίες στις πόρτες»), ή την υπαγωγή τους, μαζί με τα στοιχεία των διώξεων, στην ιστοσελίδα της τοπικής αρχής. Ένας αριθμός των Τοπικών Αρχών, όπως η Γλασκόβη και το Μπέρμιγχαμ, το κάνουν τώρα αυτό, αν και με τη πρακτική, αυτή είναι αντίθετη η ένωση των εστιατόρων» (Muir 2004, Wilson 2005). Η πρακτική αυτή έχει αποκαλυφθεί, για παράδειγμα, ότι ο Gordon Ramsay, μια διάσημη τηλεοπτική σεφ, αναφέρθηκε για παραβάσεις των κανονισμών υγιεινής. Πραγματοποιούνται επανειλημμένες έρευνες στον τομέα take-away, (Which 2004a;). Αυτή η έρευνα αποκάλυψε μια ποικιλία από «βρώμικες πράξεις», συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των βρώμικων πανιών και την παρουσία παράσιτων - Αυτή η έρευνα επίσης, διαπίστωσε ότι το 42 τοις εκατό των βρετανικών επιχειρήσεων τροφίμων, το 2001 απέτυχε να συμμορφωθεί πλήρως με τη νομοθεσία για τα τρόφιμα, αν και λιγότερα από 0,5 τοις εκατό διώχθηκαν.

Στην Ελλάδα, στην ιστοσελίδα, του ΕΦΕΤ, αναρτώνται οι ποινές που επιβάλλονται σε εταιρείες, εστιατόρια κοκ που παρανομούν έχοντας συλληφθεί με τέτοιου είδους τρόφιμα.

πώληση και προώθηση

Όπως επισημάνθηκε παραπάνω, τα συστατικά των τροφίμων εγείρουν, αρκετά θέματα ασφάλειας και θέματα υγείας, αν και τα ζητήματα ασφάλειας συχνά θεωρείται ότι σχετίζονται με την επισήμανση και όχι με την ασφάλεια, κάνοντας έτσι να φαίνονται λιγότερο σοβαρά. Αυτό εγείρει το ερώτημα του τι είναι στην ετικέτα, ένα θέμα το οποίο έχει ληφθεί από τα μέσα ενημέρωσης και τις ομάδες καταναλωτών που έχουν επισημανθεί πολλούς τρόπους με τους οποίους οι καταναλωτές έχουν «εξαπατηθεί», ή παραπλανηθεί - αν και αυτό δεν περιγράφεται ως «απάτη». Στις ετικέτες, θεωρείται συχνά τόσο δύσκολο να βρεθεί, διότι είναι γραμμένο στα «ψιλά γράμματα» και είναι δύσκολο για τους ηλικιωμένους καταναλωτές να κατανοήσουν, και περιέχει περιγραφές, αριθμούς και ποσοστά που μπορεί επίσης να προκαλέσουν σύγχυση (Which, 2002).

Πίσω από τη φαινομενική κοινοτοπία, που αφορούν την επισήμανση των τροφίμων, βρίσκονται οι προσπάθειες των κατασκευαστών και των εμπόρων λιανικής πώλησης, σε μια άκρως ανταγωνιστική αγορά, να ενθαρρύνουν τους καταναλωτές να αγοράσουν συγκεκριμένο εμπορικό σήμα των τροφίμων, χρησιμοποιώντας μια ποικιλία από «απαιτήσεις» για την υγεία, τα συστατικά των τροφίμων και τι περιέχουν.

Μια πρακτική, που εδώ και καιρό έχει αναγνωριστεί ως ένα μέσο για την εξαπάτηση των καταναλωτών είναι να πωλούν προϊόντα σε μεγάλες συσκευασίες - η οποία όπως περιγράφεται από τους Clinard και Yeager (1980), είναι η πώληση νωπού αέρα. Η συσκευασία δεν εξαπατά μόνο τους καταναλωτές αλλά μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Ιδιαίτερα στον απόηχο των εκστρατειών για την παχυσαρκία και την κατανάλωση των «junk food», υπήρξαν επαναλαμβανόμενες ανησυχίες με τους ισχυρισμούς των κατασκευαστών σχετικά με την παρουσία θρεπτικών ουσιών, το ποσοστό των διαφορετικών συστατικών, η περιεκτικότητα σε λίπος ή την προέλευση της τροφής. Οι νόμοι επισήμανσης είναι εξαιρετικά περίπλοκοι. Τα τρόφιμα με «Χαμηλά λιπαρά», για παράδειγμα, δεν πρέπει να περιέχουν περισσότερα από 3g λιπαρών ανά 100γραμ, «μειωμένο» στο 25 τοις εκατό λιγότερο, αλλά όροι όπως «light» ή «extra Light» έχουν μικρή σημασία. Όταν το λίπος ανέρχεται στο ποσό των 3g ανά 100g ενώ «πολλοί» θα είναι ισοδύναμο του 20g ανά 100g (Which 2005b). Ένα τρανταχτό παράδειγμα, είναι η απαίτηση που χρησιμοποιείται από μεγάλους κατασκευαστές, ότι το φαγητό που είναι '90 τοις εκατό χωρίς λιπαρά», σημαίνει ότι θα μπορούσε να περιέχει 10 τοις εκατό λίπος, το οποίο θα είναι υψηλής περιεκτικότητας σε λιπαρά. Τέτοιες αξιώσεις έχουν υποβληθεί σε μια σειρά από έρευνες, από την Ένωση Καταναλωτών.

Μερικά παραδείγματα αυτών περιλαμβάνουν:

- Μια μελέτη του Which (2005a) αναφέρεται στο να «κατονομάζονται και να στιγματίζονται οι παραβάτες»

Οι ισχυρισμοί όπως «χαμηλά λιπαρά», «θρεπτικά» ή «εμπλουτισμένα» για τρόφιμα που περιέχουν υψηλές ποσότητες αλατιού, λίπος ή ζάχαρη. Για παράδειγμα, η Nestle ισχυρίζεται ότι Cheerios δημητριακών «μπορεί να είναι ένας εύκολος τρόπος για να κρατήσετε την καρδιά σας υγιή», αλλά είναι σχετικά υψηλή περιεκτικότητα σε αλάτι, η οποία είναι που συνδέονται με την υψηλή αρτηριακή πίεση. Σε ένα άλλο παράδειγμα, της Sainsbury «Να είστε καλά για τον εαυτό σας», οι κροτίδες Cream αναφέρεται ότι προωθούνται, διότι περιέχουν «λιγότερο από το 8 τοις εκατό λίπος». Ωστόσο, περιέχουν επίσης 2 g άλατος ανά 100g. (Poulter 2005)

- Οι ετικέτες μπορεί να είναι ανακριβείς. Μια έρευνα Which (2005b) διαπίστωσε ότι από τις 70 τροφές που δοκιμάστηκαν, μόνο το 7% από 570 θρεπτικά συστατικά συμφωνούσε με αυτό ανέγραφε η ετικέτα. Δεν υπάρχει συγκεκριμένη νομοθεσία για το πόσο ακριβείς

πληροφορίες πρέπει να αναγράφονται και το «αποδεκτό» το περιθώριο λάθους είναι 20-30 ανά εκατό. Πολλές τροφές περιέχουν περισσότερες θερμίδες και λίπος από ό, τι δηλώνονται, για παράδειγμα:

γκοφρέτες που περιέχουν, τρεις φορές περισσότερα κορεσμένα λιπαρά, από ό, τι στην ετικέτα αναφέρεται - δύο μπισκότα θα περιέχει 3g του κορεσμένου λίπους (περίπου το ένα έκτο των γυναικών συνιστώμενη ημερήσια ποσότητα).

Ένα κιλό βόειο κρέας περιείχε 90 τοις εκατό περισσότερο λίπος από ό, τι αναγράφεται στην ετικέτα

Άλλες πρακτικές περιλαμβάνουν την πώληση τροφίμων σε μεγαλύτερες συσκευασίες, έτσι ώστε ο καταναλωτής να νομίζει ότι αγοράζει περισσότερο φαγητό. Οι προμηθευτές είπαν να επωφεληθούν από τη συμπεριφορά των καταναλωτών –σύμφωνα με την οποία, πολλοί καταναλωτές αγνοούν τις ετικέτες από τις οποίες προκύπτει η ποσότητα και κρίνουν την ποσότητα των αγαθών από το βλέμμα ή την αίσθηση.

Ορισμένες εταιρείες έχουν αναλάβει δράση για το θέμα αυτό, και υπάρχει πλέον μεγαλύτερη πίεση όσον αφορά τη συσκευασία στο πρότυπο των κανόνων της ΕΕ σχετικά με τη μείωση του αριθμού των πλαστικών αποβλήτων που καταλήγουν στους χώρους υγειονομικής ταφής.

Αυτά τα παραδείγματα είναι και πάλι επιλεκτικά. Θα μπορούσαν να προστεθούν περισσότερα. Απεικονίζουν την ευρεία φύση και μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά των εγκλημάτων που αφορούν τα τρόφιμα.

Η εγκληματολογική σημασία του εγκλήματος των τροφίμων

Όπως φαίνεται παραπάνω, το έγκλημα των τροφίμων περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εγκλημάτων και σ ένα μεγάλο βαθμό, που έχει παραμεληθεί από την εγκληματολογία. Έτσι, η σημαντική εστίαση στη μελέτη του εγκλήματος, το έγκλημα των τροφίμων έχει την τάση να είναι σχετικό με το επιχειρηματικό και άλλες μορφές των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος. Η βιβλιογραφία, σχετικά με την εγκληματικότητα του λευκού περιλαίμιου, πολύ συχνά προσεγγίζει το οικονομικό και το έγκλημα των υπαλλήλων αλλά και το έγκλημα της φοροδιαφυγής.

Η μελέτη της διεθνικής εγκληματικότητας έχει ασχοληθεί κατά κύριο λόγο με την παράνομη βιομηχανία, όπως τα ναρκωτικά, το οργανωμένο έγκλημα, το λαθρεμπόριο αγαθών, της εμπορίας ανθρώπων, το ξέπλυμα χρήματος και περιβαλλοντικό έγκλημα.

Εκεί, σπάνια περιλαμβάνονται τρόφιμα. Εγκλήματα που αφορούν, το φαγητό, όπως απεικονίζεται ανωτέρω, θεωρούνται μάλλον ασήμαντα, και αναφέρονται κυρίως ως ζητήματα του «καταναλωτή» και ο φόβος των τροφίμων και όχι ως έγκλημα. Όμως το έγκλημα το τροφίμων είναι από τις πιο σοβαρές απάτες που αφορούν την «οργανωμένη» εγκληματικότητα.

Έχει το έγκλημα των τροφίμων σημασία για την Εγκληματολογία; Επιχειρήματα υπέρ αυτής, περιλαμβάνουν το έγκλημα των τροφίμων, **στην εταιρική ή περιβαλλοντική εγκληματολογία** (Croall 2001), **στην πράσινη Εγκληματολογία** (South, 1998a).

Επιπλέον, όπως είδαμε παραπάνω, τα τρόφιμα, είναι ένα βασικό θέμα στο οποίο έχουμε πολύ σοβαρές περιπτώσεις απάτης και η σύγχρονη επεξεργασία τροφίμων εγείρει πολλά ζητήματα της ασφάλειας - στην πραγματικότητα, είναι ένας βασικός τομέας κινδύνου, που προκαλεί ανησυχία για την εγκληματολογική θεωρία (Loader και Sparks 2002). Σε κρίσιμες εγκληματολογικές

θεωρίες, πολλά εγκλήματα του φαγητού μπορεί να θεωρηθούν ως ένα παράδειγμα της εταιρικής βίας.

Ένα σημαντικό ερώτημα είναι πού η μελέτη της «εγκληματικότητας των τροφίμων» είναι η καλύτερα να τοποθετηθεί. Από ορισμένες απόψεις, αυτό μπορεί να μην έχει σημασία.

Σύμφωνα με τις παραδοσιακές κατηγορίες είναι πιο κοντά στους ορισμούς των εγκλημάτων του οργανωμένου ή λευκού περιλαίμιου και στην εταιρική εγκληματικότητα (Ruggiero 1996, Croall 2001, 2005).

Ένα παράδειγμα, είναι η ευρέως διαδεδομένη αντίσταση, από πολυεθνικές κατασκευαστές τροφίμων και τους λιανοπωλητές, που επιδιώκουν να αποφύγουν το «γράμμα του νόμου».

Επιπλέον, όπως θα φανεί στη συνέχεια, η ανάλυση του εγκλήματος τροφίμων πρέπει να ενσωματώσει το ευρύτερο κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο της παραγωγής τροφίμων και λιανικού εμπορίου, όπως έχει γίνει σε μελέτες της εταιρικής εγκληματικότητας σε συγκεκριμένους κλάδους, όπως φαρμακευτικούς (Braithwaite 1984) ή χημικά (Pearce 1998).

Έχουν υπάρξει εκκλήσεις από την πράσινη εγκληματολογία (South 1998b) και η εγκληματικότητα των τροφίμων μπορεί κάλλιστα να ανήκει σε αυτόν τον τομέα, αν και δεν έχει ακόμη, πλήρως οριστεί, από την θεωρία (Lynch και Stretesky 2010). Επίσης, μοιράζεται πολλά στοιχεία από την εταιρική εγκληματολογία, περιέχοντας ζητήματα και ενέργειες που μπορεί να ανήκουν σε αυτή και κινείται, ακόμη και σε λεπτά όρια του στενού ποινικού δικαίου (Lynch και Stretesky 2003). Η παραγωγή των τροφίμων, η γεωργία και η αλιεία έχουν μεγάλη περιβαλλοντική σημασία και προκαλούν βλάβες στους ανθρώπους αλλά και σε άλλα είδη.

Η διάθεση των τροφίμων και η συσκευασία των τροφίμων είναι επίσης σημαντικό περιβαλλοντικό ζήτημα. Όπου και να ανήκει είτε στο εταιρικό έγκλημα, είτε στην «πράσινη» εγκληματολογία, το έγκλημα τροφίμων εγείρει επίσης σημαντικά ζητήματα της κοινωνικής ανισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης (Lynch και Stretesky 2003). Οι φτωχοί, για παράδειγμα, μπορεί να έχουν μικρότερη δυνατότητα, να αγοράζουν φθηνά υγιεινά τρόφιμα και έτσι να γίνεται συγκέντρωση του λιανικού εμπορίου τροφίμων και να είναι πιο ελκυστικά τα ανθυγιεινά τρόφιμα (Lawrence 2004).

Αντλώντας πολλά θεωρητικά σημεία από τις δύο αυτές περιοχές, το έγκλημα των τροφίμων περιλαμβάνει περισσότερους παραδοσιακά «οργανωμένους» εγκληματίες και μάλιστα παρέχει ένα παράδειγμα του πώς οι νόμιμες και παράνομες βιομηχανίες μπορούν με συμπαιγνία ή με το οργανωμένο έγκλημα, να οδηγήσουν στο έγκλημα τροφίμων (βλ. Ruggiero 1996). Σε περιπτώσεις όπως, ‘το ξέπλυμα του κρέατος’, η χρήση από τους αγρότες και τις επιχειρήσεις συσκευασίας τροφίμων, η χρήση ως εργαζόμενους παράνομων μεταναστών, και η αλίευση των μεγάλων αλιευμάτων, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει συμπαιγνία μεταξύ νόμιμης και παράνομης βιομηχανίας.

Και όπως συμβαίνει κατά τη σύγκριση, με το οργανωμένο έγκλημα ή με τα εγκλήματα του λευκού κολάρου – εταιρικοί παραβάτες, αυτές οι δραστηριότητες προσελκύουν βαρύτερο μορφή ποινικοποίησης, ενώ το έγκλημα των τροφίμων από τις νόμιμες πολυεθνικές εταιρείες παραγωγής τροφίμων θεωρείται ως ένα πολύ λιγότερο σοβαρό θέμα.

Θα πρέπει να γίνει μια «νέα» εγκληματολογική κατηγορία, η ανάλυση της οποίας αναπόφευκτα θα περιλαμβάνει την τοποθέτηση στο πλαίσιο των ευρύτερων χαρακτηριστικών της παραγωγή τροφίμων, μερικά από τα οποία μπορεί να θεωρηθούν ως εγκληματογόνοι

- Παγκοσμιοποίηση: η παραγωγή τροφίμων παγκοσμιοποιείται, η οποία έχει ανέλθει σε πολλά θέματα που αφορούν, για παράδειγμα, τη χρήση των γενετικά τροποποιημένων καλλιεργειών, μίλια τροφίμων (τα μίλια που διανύουν τα τρόφιμα από καλλιέργεια και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις αυτού), η ευρεία κίνηση για να παράγουν και εμπορεύονται τα «εκτός εποχής» τρόφιμα στις χώρες της Νότιας Ευρώπη και την Αφρική - η οποία μπορεί να βλάψει το περιβάλλον σε αυτά χώρες (Lawrence 2004a, Lang 2003), εκτός από το να αφορούν την εκμετάλλευση του φθηνού εργατικού δυναμικού. Και όπως και με άλλες περιοχές της διακρατικής εταιρικής εγκληματικότητας, όσοι ασχολούνται με τις βιομηχανίες τροφίμων μπορούν να χρησιμοποιούν τα «κενά» μεταξύ των νομοθεσιών (Croall 2005).

- Πολλές πρακτικές σχετίζονται επίσης με θέματα του παγκόσμιου εμπορίου, το δίκαιο του εμπορίου και τις επιδοτήσεις. Τα πιο προφανή παραδείγματα που παρέχονται, από τις περιπτώσεις της μαύρης αλιείας που έχουν προκύψει σε απόκριση η επιβολή ποσοστώσεων για τη διατήρηση των αλιευτικών αποθεμάτων και τις μαζικές επιδοτήσεις απάτες στην ΕΕ και σε άλλες χώρες. Η ευρέως διαδεδομένη χρήση ζάχαρης, σόγιας, φοινικέλαιο και ελαιοκράμβης στην παραγωγή τροφίμων (μεγάλο μέρος της οποίας θεωρείται ευρέως ως μια μορφή νοθείας) είναι συναφής για ευημερία στις πιο επιδοτούμενες καλλιέργειες (Lawrence 2004a).

Η βιομηχανία τροφίμων, είναι εφοδιασμένη με φθηνά συστατικά από το «χούφτα των παγκόσμιων κολοσσών» που κυριαρχούν στις συναλλαγές και επεξεργασίας, των οποίων οι επιδοτήσεις να υπονομεύσει τους αγρότες σε αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτοί οι γίγαντες των τροφίμων αποτελούν ισχυρό πολιτικό λόμπυ.

- η κατασκευή και το λιανικό εμπόριο τροφίμων είναι πλέον συγκεντρωμένη μέσα σε μεγάλους κατασκευαστές και τους λιανοπωλητές. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, μέχρι το 2003, οι 10 πρώτες επιχειρήσεις λιανικής πώλησης τροφίμων αντιπροσώπευαν μόλις πάνω από 82% των πωλήσεων τροφίμων και 4 λιανοπωλητές (Tesco, Sainsbury,) κατείχε το 65,3 τοις εκατό της αγοράς (Jones κ. ά. 2005). Η δύναμη που αυτό συνεπάγεται έχει εγείρει πολλά ζητήματα γύρω από τον ανταγωνισμό και την τιμολόγηση. Μια έρευνα για τις δραστηριότητες των μεγάλων σούπερ μάρκετ από την Επιτροπή Ανταγωνισμού το 2000 κάλυπτε το ζήτημα του επιπέδου των κερδών προέρχονται από τα σούπερ μάρκετ – συμπέρασμα ότι ήταν υπερβολικά αισχροκερδείς. **Όλα αυτά έχουν επίσης σχέση με τη χρήση της περιστασιακής εργασίας και των χαμηλών μισθών καθώς η πίεση στους αγρότες και οι συσκευαστές τροφίμων είναι τέτοια ώστε χρειάζονται μεγάλες ποσότητες εργασίας για να καλύψουν τις παραγγελίες σε σύντομο χρονικό διάστημα.**

- Η νοθεία των τροφίμων, όπως είδαμε παραπάνω, είναι ένα σημαντικό μέρος της σύγχρονης διατροφής. Η επεξεργασία η οποία στηρίζεται στη μεγιστοποίηση της αξίας των βασικών συστατικών με την «προστιθέμενη αξία» και χρησιμοποιώντας φθηνά υλικά για να αντικαταστήσει περισσότερα ακριβά «φυσικό» τρόφιμα - και να τα πωλούν για περισσότερο (Lawrence 2004a). Τα συγκλονιστικά ποσά που δαπανώνται από παρασκευαστές τροφίμων για τα πρόσθετα - εκτιμάται ότι ανέρχονται σε περίπου δισεκατομμύρια £ 20. Όπως είδαμε παραπάνω, αυτά χρησιμοποιούνται συχνά για λόγους αισθητικής, αλλά χρησιμοποιούνται επίσης για την επέκταση της διάρκειας ζωής των τροφίμων, για να επιτρέψει περισσότερες πωλήσεις και να παρέχουν περισσότερα τρόφιμα «ευκολίας».

- Πιέσεις για τους καλλιεργητές και τους προμηθευτές να παρέχουν βασικά συστατικά σε χαμηλές, μερικές φορές λιγότερο από την τιμή κόστους, τιμές συχνά παρέχουν το πλαίσιο για νοθεία. Mandalia (2005).

Αυτά παρέχουν μερικά παραδείγματα για το πώς είναι πολλές μορφές εγκληματικότητας τροφίμων που σχετίζονται με τη δομή της βιομηχανίας τροφίμων. Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ότι βιομηχανικά συμφέροντα έχουν μια ισχυρή επίδραση στα νομοθετικά, κανονιστικά πλαίσια και, με την ευρύτερη έννοια, κατά την οποία τα τρόφιμα, όσο ανθυγιεινά και να είναι, είναι πιο πιθανό να καταναλωθούν.

Ο «εταιρικός αποικισμός της φύσης»: 1 Βιο-αναζήτηση, βιο-πειρατεία και η ανάπτυξη της πράσινης εγκληματολογίας

Nigel South

Όσοι εργάζονται προς μια πράσινη εγκληματολογία είναι σημαντικό να καταδειχθεί ότι έχουν τα χαρακτηριστικά, που μπορούν να οδηγήσουν σε μια νέα κατεύθυνση για την έρευνα.

Το κεφάλαιο αυτό εμπλέκεται με την ανάγκη να επανεξετάσουμε τις υφιστάμενες βάσεις για μια πράσινη εγκληματολογία αλλά στη συνέχεια να επικεντρωθούμε στις περαιτέρω προοπτικές για τη μελέτη της εταιρικής εξερεύνησης και την εκμετάλλευση της βιοποικιλότητας.

Παγκόσμιες βιομηχανίες και βιοτεχνολογίας προσπάθησαν για τον εντοπισμό και την εκμετάλλευση των φυσικών προϊόντων με τα φάρμακα και τις θεραπευτικές ιδιότητες αυτών που βρίσκονται στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτή η έννοια της «εύρημα» - τον εντοπισμό, τον εντοπισμό, τη χρήση - είναι ζωτικής σημασίας.

Bioprospecting ή αναζήτηση της βιοποικιλότητας είναι η εξερεύνηση, εξόρυξη και έλεγχο της βιολογικής ποικιλότητας και των αυτοχθόνων γνώση για εμπορικά πολύτιμες γενετικές και βιοχημικές πόροι. Στα αρχικά στάδια, διασκόπησης επικεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό από τα φυτά από το δασικό οικοσύστημα. Ωστόσο, τον τελευταίο καιρό, διάφορες άλλες μορφές της βιοποικιλότητας, όπως τα έντομα, τα φύκια και μικροοργανισμών έχουν διερευνηθεί με μεγάλη επιτυχία (Kumar και Tarui, 2004).

Biopiracy

Η εμπορική ανάπτυξη των βιολογικών ενώσεων ή γενετικές αλληλουχίες από μια τεχνολογικά προηγμένη χώρα ή οργανισμό χωρίς να έχει λάβει τη συγκατάθεση ή την παροχή δίκαιης αποζημίωσης στους λαούς ή έθνη στο έδαφος του οποίου ανακαλύφθηκαν τα υλικά.

Περιβαλλοντική δικαιοσύνη και τα δικαιώματα σε σχέση με τα εγκλήματα των ισχυρών

Μια έννοια που ενοποιεί μια πλέον σημαντικό σώμα της εργασίας στον τομέα αυτό είναι η ιδέα της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης (White, Lynch και Stretesky, και Benton). Πολλές μελέτες έχουν επιστήσει την προσοχή στην περιβαλλοντική θυματοποίηση των κοινοτήτων των φτωχών και των αδύναμων, λόγω των περιοχών στις οποίες βρίσκονται, για παράδειγμα, ρυπογόνα βιομηχανία, μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων ή περιβαλλοντικά επικίνδυνες εγκαταστάσεις (Bullard 1994). Περιβαλλοντικές αδικίες περιλαμβάνουν επίσης τις περιπτώσεις όπου οι τοπικοί, αυτόχθονες πληθυσμοί έχουν βίαια απομακρυνθεί από τη γη στην οποία ανήκουν ή όπου η γη τους έχει αξιοποιηθεί για στρατιωτικές, βιομηχανικές ενέργειες, μεταποίηση αγροτικών προϊόντων ή για άλλους σκοπούς, στερώντας τους κάθε έλεγχο (Samson 2003, Kuintz 1998). Συνήθως, οι συνέπειες είναι καταστροφικές, διάλυση κοινότητας, σχέσεων, βλάβες στην ψυχική υγεία και τα προβλήματα κατάχρησης ουσιών.

Τα ποσοστά της χρήσης των πόρων και η υποβάθμιση, έχουν αυξηθεί.

Ο σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να προχωρήσει κάποια περαιτέρω βήματα στην εκπόνηση μιας πράσινης προοπτικής μέσω της εγκληματολογίας και να συνεισφέρει στη μελέτη των δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης, της φύσης, στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία.

Η Περιβαλλοντική δικαιοσύνη αναφέρεται στην κατανομή των περιβαλλόντων μεταξύ των λαών ... και οι επιπτώσεις συγκεκριμένων κοινωνικών πρακτικών σε συγκεκριμένους πληθυσμούς. Η εστίαση της ανάλυσης αφορά ως εκ τούτου την ανθρώπινη υγεία και την ευημερία και πώς αυτές επηρεάζονται από συγκεκριμένα είδη παραγωγής και κατανάλωσης. Εδώ, μπορούμε να κάνουμε μια διάκριση, μεταξύ περιβαλλοντικών θεμάτων που επηρεάζουν όλους, και εκείνων που επηρεάζουν δυσανάλογα συγκεκριμένα άτομα και ομάδες (βλέπε Williams 1996).

Σχετικά με αυτές τις παρατηρήσεις, καθώς στην παγκοσμιοποίηση, Simon (2000) σημειώνει τις προσθήκες στο ερευνητικό πρόγραμμα που προσφέρεται από Szasz και Meuser (1997) σχετικά με θέματα που ενδέχεται να έχουν παραμεληθεί από την έρευνα της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης μέχρι σήμερα. Αυτές περιλαμβάνουν «(α) τον τόπο της ανώτερης τάξης στην περιβαλλοντική έρευνα και (β) την έλλειψη τόσο της παγκόσμιας όσο και της ιστορικής προοπτικής» (Simon 2000, σ. 633). Μεγάλοι παραβάτες κατά του περιβάλλοντος, όπως οι βιομηχανικές επιχειρήσεις και τμήματα της κυβέρνησης, σημαίνει ότι εκπροσωπούν την «ανώτερη τάξη» με επικεφαλής στελέχη, μεγαλομετόχους και εκείνες που έχουν θέσεις στη πολιτική εξουσία, και ο Simon σχολιάζει, επίσης, ότι «οι περισσότεροι μεγάλοι αμερικανοί περιβαλλοντικά ρυπαίνοντες έχουν διεθνικό πεδίο εφαρμογής» και ασκούν «διεθνείς περιβαλλοντικές αδικίες». Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο Simon καταγγέλλει για τη βιομηχανία των αποβλήτων ως ένα χρονίως ανοικτό φαινόμενο στη διαφθορά, με όλο και πιο καταστροφικές συνέπειες, όταν «ο μεγαλύτερος αριθμός των θυμάτων της περιλαμβάνουν τους λιγότερο ισχυρούς ανθρώπους, εξαθλιωμένους ανθρώπους του χρώματος, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι ανίσχυροι να αντισταθούν στην περιβαλλοντική αποκλίνουσα συμπεριφορά των πολυεθνικών επιχειρήσεων».

Διεθνικό έγκλημα είναι ένα σύνθετο από τη φύση του έγκλημα, που περιλαμβάνει και περιβαλλοντικά ζητήματα, που ειδικότερα, αποδεικνύουν την οικεία σχέση ανάμεσα στο παγκόσμιο και το τοπικό. Μια σημαντική μελέτη απεικονίζει τη διαπλοκή των πολιτικών, οικονομικών, πολιτιστικών αρχών σε περιβαλλοντικά θέματα και έχει παρασχεθεί από τον Olmo (1987, 1998), και αυτή δείχνει πως «ο πόλεμος κατά των ναρκωτικών» έχει οδηγήσει σε «εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος» (1987, σ. 30) και πόσο πολύ διαφορετικά μέρη συμμετέχουν με διαφορετικούς ορισμούς στις μορφές εγκληματικής δραστηριότητας. Στη

δεκαετία του 1980, η κυβέρνηση Ρέιγκαν (όπως και άλλοι πριν και από τότε) υποστήριξε ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών ήταν σε μεγάλο βαθμό ένα φαινόμενο εφοδιασμού και ότι απαγόρευση και εξάλειψη ήταν οι δύο στρατηγικές, με στόχο την κατάσχεση των ναρκωτικών, πριν φτάσει, ή, στις ΗΠΑ ή στα σύνορα, καταστρέφοντας την παραγωγή π.χ. μαριχουάνα και κοκαΐνη στα πεδία και τα βουνά της Λατινικής Αμερικής. Ο del Olmo, διερευνά «ένα είδος εγκλήματος που διαπράττεται μέσω της πρόληψης ενός άλλου εγκλήματος».

Σήμερα, ο νέος πόλεμος είναι για τα ναρκωτικά και τα όπλα. Κατά των ναρκωτικών χρησιμοποιούν τοξικές χημικές ουσίες, που απαγορεύονται διότι μπορούν να προκαλέσουν δηλητηρίαση, μόλυνση των τροφίμων, καθώς και σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα.

Τα προγράμματα εξάλειψης των καλλιιεργειών ναρκωτικών, έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα, ως μέθοδο τη περικοπή της παραγωγής ναρκωτικών, αλλά έχουν σοβαρές συνέπειες για την «ποιότητα ζωής» και την υγεία των κατοίκων της περιοχής, ειδικά όταν οι τοξικές χημικές ουσίες που χρησιμοποιούνται ελεύθερα, συχνά με τη χρήση αεροφωτογραφιών μεθόδων ψεκασμού μπορούν να κάψουν μια ευρεία περιοχή. Ο Del Olmo υποστηρίζει ότι ιστορικά τα εν λόγω προγράμματα αποτυγχάνουν και απλώς επεκτείνουν τη βιομηχανία των ναρκωτικών σε νέους τομείς », τελικά, με την διεύρυνση των πηγών εφοδιασμού ».

Έτσι βρισκόμαστε αντιμέτωποι με ένα διεθνικό έγκλημα ευρέος πεδίου το οποίο μπορούμε να ονομάσουμε οίκο-βίο-γενεοκτονία. Αυτό αφορά τη χρησιμοποίηση ένα πολύπλοκου συνόλου τοξικών χημικών ουσιών ... που απαγορεύονται ή και περιορίζεται στις αναπτυγμένες χώρες, αλλά έχουν μια απεριόριστη αγορά σε χώρες του Τρίτου Κόσμου ... αυτά τα χημικά προϊόντα χρησιμοποιούνται ευρέως σε προγράμματα εξάλειψης των ναρκωτικών, διότι η μόνη έγνοια είναι να καταστρέψει τις καλλιέργειες μαριχουάνας και κοκαΐνης πριν από την άφιξή τους στις Ηνωμένες Πολιτείες με σκοπό την προστασία της Βόρειας αμερικανικής νεολαίας, ανεξάρτητα από τις συνέπειες για τη νεολαία του Τρίτου Κόσμου». Αυτές οι πολιτικές και οι πρακτικές συνεχίζουν σήμερα και όχι μόνο στη Λατινική Αμερική. Η επίσημη εστίαση είναι σχετικά με τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την καταστροφή ή εξάντληση των συγκομιδών ναρκωτικών και ως εκ τούτου τη μείωση της προσφοράς. Από ότι φαίνεται πρέπει να παραμεληθούν, σε μεγάλο βαθμό οι εκτιμήσεις της επιτυχίας ή της αποτυχίας των εν λόγω πρωτοβουλιών και οι συνέπειες της εξάλειψης της χημικής καλλιέργειας για εκείνους που ζουν με τα κατάλοιπα και τη μόλυνση του νερού, καθώς και με τα συμπτώματα της κακής υγείας.

Τα παραδείγματα , που δίνονται μέχρι τώρα δείχνουν κάποιες από τις ποικίλες τρόπους με τους οποίους η πράσινη εγκληματολογική έρευνα μπορεί να συμβάλει στην ομιλίες γύρω από τη δικαιοσύνη, της φύσης και τη παγκοσμιοποίηση.

Όσον αφορά τα θέματα των δικαιωμάτων και της δικαιοσύνης, της φύσης και της παγκοσμιοποίησης ένα προφανές ερώτημα είναι κατά πόσον παγκόσμια ή και με τις εθνικές νομοθεσίες μπορούν να προσφέρουν πάντα κατάλληλο χώρο για την προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος (Miller 1995).

Τα αλληλένδετα θέματα του περιβάλλοντος, του ανθρώπου και τα δικαιώματα των ζώων παρουσιάζουν σημαντικές περαιτέρω επιπλοκές, διότι, ανεξάρτητα από το βάσιμο των δικαιωμάτων που βασίζονται σε επιχειρήματα για το περιβάλλον ή τα ζώα, είναι απίθανο να είναι επιτυχής αν δεν συνοδεύεται από θεμελιώδη οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές αλλαγές μεταξύ των ανθρώπων.

Ένα σταθερό θέμα στην παγκόσμια πολιτική συζήτηση σχετικά με τα περιβαλλοντικά δικαιώματα είναι η ανάγκη να δημιουργηθεί μια λογική ισορροπία συμφερόντων μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και το κόστος της παροχής αυτό.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο White (2004, σ. 279) υποστηρίζει ότι:

Το κράτος ... έχει επίσημο ρόλο και δέσμευση για την προστασία των πολιτών από τις χειρότερες υπερβολές ή χειρότερες περιπτώσεις περιβαλλοντικής εξαπάτησης. Εξ ου και η εισαγωγή της εκτεταμένης νομοθεσίας και οι ρυθμιστικές διαδικασίες έχουν σχεδιαστεί για να δώσουν την εμφάνιση της ενεργής παρέμβασης, και ο υπαινιγμός ότι υπάρχουν νόμοι που στην πραγματικότητα δεν αποτρέπουν, αλλά βλάπτουν. Η ύπαρξη αυτών των νόμων μπορεί να ενθαρρύνει το ότι αντικατοπτρίζουν το ιστορικό και συνεχιζόμενο αγώνα για ορισμένα είδη δραστηριοτήτων. Αλλά πώς ή αν χρησιμοποιούνται για άλλη μια φορά θέτουν τα ερωτήματα της σχέσης μεταξύ του κράτους και του επιχειρηματικού τομέα, καθώς και την ικανότητα των επιχειρήσεων για να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους από νομικά και εξω-νομικά μέσα. Ωστόσο, εφαρμόζονται ιδιαίτερα στις προηγμένες δυτικές χώρες επειδή είναι σε μεγάλο βαθμό αυτές που ασχολούνται με τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τις περιοχές της αμφισβήτησης εντός και μεταξύ αυτών των κοινωνιών. Τον αναπτυσσόμενο κόσμο, συμπεριλαμβανομένης και τις αυτόχθονες κοινότητες με μικρή κοινωνικό-οικονομική εμπλοκή με τη Δύση, καθώς και οι μετά-αποικιακές κοινωνίες εξακολουθούν να αγωνίζονται για τη σταθερότητα και την ασφάλεια. Η εκμετάλλευση των φυτών, των ζώων και του ανθρώπου, των γενετικών πόρων αντιπροσωπεύει μια αρένα στην οποία τα οικονομικά, πολιτιστικά συμφέροντα και οι αξιώσεις μπορεί να έρθουν σε σύγκρουση. Σύμφωνα με σύγχρονες συνθήκες της παγκοσμιοποίησης, της διακρατική κινητικότητα των εταιρικών εργασιών και την εφαρμογή του διεθνούς εμπορίου και του ιδιοκτησιακού δικαίου δυναμικά αναμορφώσει τη βάση των δικαιωμάτων.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η συμφωνία για τις εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας (TRIPS) ιδρύθηκε. Η **Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου**, γνωστή ως **TRIPS** (*Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights*), είναι τμήμα των συμφωνιών του [Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου](#) (ΠΟΕ), οργανισμού που δημιουργήθηκε με στόχο την εξάλειψη των φραγμών στην ελεύθερη ανταλλαγή προϊόντων. Τα TRIPS καλύπτουν καθετί που έχει σχέση με τη [διανοητική ιδιοκτησία](#): [πνευματική ιδιοκτησία](#), [διπλώματα ευρεσιτεχνίας](#), [γεωγραφικές ονομασίες προέλευσης](#), [βιομηχανικά σχέδια](#), [σήμα](#), καθιερώνοντας ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας στα κράτη-μέλη του ΠΟΕ.

Η Συμφωνία TRIPS έχει προκαλέσει πολλές αντιδράσεις κυρίως από αναπτυσσόμενα κράτη, τα οποία αρνούνται να προσχωρήσουν στη συνθήκη αυτή, επειδή τη θεωρούν ένα νέο είδος οικονομικής [αποικιοκρατίας](#) εκ μέρους της Δύσης.

Η Ελλάδα κύρωσε την Συμφωνία TRIPS με το ν. 2290/1995.

Η συμφωνία TRIPS προέρχεται με μια οργάνωση που ήταν ίσως ελάχιστα γνωστή στο ευρύ κοινό μέχρι το Σιάτλ το 1999 διαμαρτυρίες ενάντια στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, ένα σώμα που είναι σε μεγάλο βαθμό αόρατο, αλλά παίρνει ακόμα τις αποφάσεις τεράστιας σημασίας για τους παραγωγούς και τους καταναλωτές τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Διπλώματα ευρεσιτεχνίας βιολογία

Το πρώτο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ενός ζωντανού οργανισμού χορηγήθηκε στις ΗΠΑ την 1η του Ιουνίου του 1980.

Ουσιαστικά η βιομηχανία της βιοτεχνολογίας από τα τέλη του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα εξάγει αξία από τη βιοποικιλότητα, φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, επαναδημιουργία «φυσικών» σε προϊόντα για την εμπορική αγορά (π.χ. ανακύκλωση κύτταρα του δέρματος σε καλλυντικά θεραπείες). Οι χώρες, που παράγουν την μέγα-βιοποικιλότητα και παραδίνουν αυτή σε αναπτυσσόμενες χώρες, θα μπορούσαν να έχουν σημαντικό κέρδος από οικονομική άποψη από τον πλούτο τους στη βιοποικιλότητα. »

Αλλά μεταφράζοντας «θα μπορούσε» σε «θα» είναι το πρόβλημα.

Το πρόβλημα είναι αν «εμπορικά συμφέροντα» θα αναγνωρίσουν αυτό το γεγονός.

Όπως, όταν χρησιμοποιούνται από τους αυτόχθονες πληθυσμούς αυτά τα φυσικά προϊόντα έχουν μια θέση στην πολιτιστικά και κοσμολογικά συστήματα.

Ένα παράδειγμα του διπλώματος ευρεσιτεχνίας έβγαλε το Πανεπιστημίου του Μισισιπή «US Patent No 5401504 για κουρκούτη, το οποίο έχουν οι Ινδοί εδώ και καιρό να επουλώνει τις πληγές γρηγορότερα ».

Άλλη περίπτωση, είναι το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για μία χημική πρωτεΐνη του δέντρου GreenHeart της Γουιάνας, υποβάλλοντας μια περιγραφή για τις ΗΠΑ γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σχετικά με το παξιμάδι του δέντρου ως πηγή αντιπυρετική (Δηλ χρήσιμες για την πρόληψη ή τον έλεγχο του πυρετού) με πιθανές εφαρμογές σε θεραπείες για την ελονοσία, τον καρκίνο και πιθανώς AIDS.

Υποσχέσεις θεραπείας και την πρόληψης της νόσου δείχνουν ότι είναι η πιο σημαντική ανακάλυψη που έχει γίνει. Ωστόσο, η φυλή Wapishana η οποία έχει περάσει το χρόνο της στην Αμαζονία έχει μια καθιερωμένη γνώση του και το σύνολο των χρήσεων για τα παράγωγα από την GreenHeart (π.χ. το τρίψιμο να σταματήσει αιμορραγίες, την πρόληψη των λοιμώξεων και τη χρήση για αντισύλληψη). Όπως ήταν αναμενόμενο, η Wapishana, είχε, αντιρρήσεις για την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ένα τοπικό πόρο και την παραδοσιακή τους γνώση για το κέρδος μιας παγκόσμιας επιχείρησης (Vidal).

Σε μια άλλη περίπτωση, βασίζεται στην εκμετάλλευση του Αμαζονίου βιοποικιλότητας το 1986 Λόρεν Miller απέκτησε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας των ΗΠΑ για μια δήθεν ποικιλία μια Αμαζονίου αμπέλου επίσης γνωστή ως Ayahuasca η οποία έχει καλλιεργηθεί και χρησιμοποιείται για ιατρικούς και θρησκευτικούς σκοπούς σε όλη αυτή την περιοχή για αιώνες μέχρι την προφανή ερώτημα ήταν πώς ένας ξένος θα μπορούσε να «ανακαλύψει » τις ιδιότητες και να διεκδικεί την κυριότητα; Μια μακρά διαμάχη ακολούθησε με το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας το πρώτο είναι το 1999, αλλά στη συνέχεια αποκαταστάθηκε το 2001.

Εδώ βρίσκονται οι ρίζες της κριτικής για βιο-διπλώματα ευρεσιτεχνίας και της βιοτεχνολογίας.

Η βιο-γεωργία, έχει αναπτύξει ως μορφή της τη βιο-πειρατείας και ώθηση της αποικιακής εκμετάλλευσης. Το βασικό στοιχείο της αδικίας τίθεται με δύο τρόπους:

Στην περίπτωση της εμπορευματοποίησης των προϊόντων που ενσωματώνουν την παραδοσιακή γνώση, αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες υφίσταται μια διπλή απώλεια. Από τη μια πλευρά, δεν μπορούν να μοιραστούν τα οφέλη, που προκύπτουν από το νέο προϊόν, λόγω του ότι το δικαίωμα αυτό μένει στο κάτοχο του διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Από την άλλη πλευρά, οι εφαρμογές της σύγχρονης βιοτεχνολογίας συχνά, έχουν εξαλείψει την ανάγκη για την εμπορική καλλιέργεια του αρχικού φυτού, στερώντας έτσι τον τοπικό πληθυσμό από μια άλλη πηγή εισοδήματος.

Οι διάφορες αιτίες ανησυχίας, είναι ότι η βασική αρχή της κατοχύρωσης, με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, γίνεται κατάφωρα και επανειλημμένα με παραβίαση. Το δίκαιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας υποτίθεται απαιτεί ότι μια εφεύρεση ή ανακάλυψη είναι σαφώς και προφανώς **μύθος** (Clark (2000) εξηγεί ότι για να χορηγηθεί δίπλωμα ευρεσιτεχνίας:

Δεν είναι αρκετό να προσδιορίσει τη γονιδιακή αλληλουχία που υπάρχει επίσης, αλλά να είναι «εφευρετική».

Ένας από τα σημαντικότερους επικριτές της βιο-αναζήτησης, ως «ληηλασία της φύσης και της γνώσης» είναι ο Vandana Shiva (1998), ο οποίος έχει υποστηρίξει ότι αυτό συνιστά αποικιακή κλοπή.

Βιο-πειρατεία αποτελεί μια επέκταση της αποικιακής εκμετάλλευσης σε ύστερη νεωτερικότητα.

Αυτό ενισχύει, το επιχείρημα από την πράσινους εγκληματολόγους (Lynch και Stretesky 2001) για την ανάπτυξη και χρήση της επιστήμης για να υποστηρίξει την υπόθεση και τα δεινά όσων έχουν πέσει θύματα αλλά συχνά αποκλείονται από την προσφυγή σε διαμαρτυρία.

Φυσικά, θα ήταν αφελές και ανόητο να αρνηθούμε ότι ένα μεγάλο μέρος του παγκόσμιου δημόσιου αγαθού, ακολούθησε από τη Δυτική ηγεσία, το δρόμο της προόδου στον τομέα της υγείας και τις αγροτικές επιστήμες που οφείλουν την έμπνευση και την προέλευσή τους σε πρακτικές ή προϊόντα που προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες. Αναμφίβολα, η υγεία των ανθρώπων και των ζώων και η παροχή κοινωνικής πρόνοιας σε μεγάλο βαθμό έχει ωφεληθεί από την ανακάλυψη και τις εμπορικές επενδύσεις που καθιστούν διαθέσιμες τις σύγχρονες μορφές φαρμακευτικών προϊόντων (Aguilar 2001, Fenwick 1998, Hamilton 2004). Παρά τις επικρίσεις για τη συμπεριφορά των διεθνών φαρμακευτικών εταιρειών (Moynihan, επιμ. 2002, Santoro και Gorrie 2005), τέτοια φάρμακα μπορούν και κάνουν αγώνα για την πρόληψη ή τη σταθεροποίηση σε χρόνιες παθήσεις και στις αναπτυγμένες και τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ωστόσο, ακόμη και αναγνωρίζοντας όλα αυτά, το βασικό ζήτημα είναι ότι η διαδικασία αυτή συνήθως δεν οδηγεί σε θετικά οφέλη για τους κατοίκους των περιοχών προέλευσης και μερικές φορές αντί να παράγει, οφέλη, γι αυτούς υφίσταται και συνολικά αρνητική έκβαση της κλοπής της παραδοσιακής τους γνώσης. Τα ζητήματα που προκύπτουν για κάποιον που ασχολείται με τις παγκόσμιες ανισότητες και την αδικία στην εγκληματολογία, αφορά τα οικεία θέματα της ιδιοκτησίας, της εξουσίας, και του ελέγχου.

Συμπέρασμα

Τα τελευταία χρόνια η εγκληματολογία έχει επηρεαστεί από την ανάπτυξη του νόμου, τη δημόσια εκστρατεία και την κοινωνική διαμαρτυρία για να αγκαλιάσει σοβαρά τα «δικαιώματα», σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα γενικότερα και τα δικαιώματα των θυμάτων, των γυναικών, των μειονοτήτων, των ζώων ειδικότερα.

Η άρνηση των δικαιωμάτων - ακόμη και όταν δεν είναι ποινικό αδίκημα - εξετάζεται σε διάφορους τομείς της εγκληματολογίας (από θυματολογία, αποκαταστατική δικαιοσύνη για εγκλήματα πολέμου), μέχρι τα δικαιώματα στους παραδοσιακούς τρόπους της ζωής και την προστασία από την εκμετάλλευση της γης, τον πολιτισμό και λαογραφία (ως θεμέλια της παραδοσιακής γνώσης), θέματα, που έχουν παραμεληθεί στην εγκληματολογία, καθώς και αναποτελεσματικά επιβίωσαν στο εθνικό και το διεθνές δίκαιο (Orkin 2003).

Με την εξαίρεση του Walters (2004), ο οποίος αγγίζει το θέμα της βιο-μεταλλευτικής έναντι βιο-πειρατείας, η βιβλιογραφία στην εγκληματολογία φαίνεται να μην έχει καμία συνεισφορά στη συζήτηση για τα θέματα που τίγονται στο παρών κεφάλαιο. Σε αντίθεση, η ευρύτερη κοινωνική και φυσική λογοτεχνία της επιστήμης παρέχει τώρα ένα σημαντικό ποσό της σχετικής έρευνας και της συζήτησης, συχνά αντανακλώντας τις ανησυχίες και τις έννοιες σε θέματα κυριότητας έναντι κλοπής, κατάχρησης εξουσίας και ούτω καθεξής.

Όπως, ο Hauck παρατηρεί, «(ε)γκληματολογία είναι μια πειθαρχία με έναν ρόλο να παίζει στην πολιτικοποίηση των περιβαλλοντικών βλαβών και η δράση που είναι κατάλληλη για τη διατήρηση των πόρων και τα προς το ζην». Η κίνηση προς μια πράσινη εγκληματολογία θέτει στόχους ώστε να παρέχει μια νέα προοπτική για την άδικη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, των οικοσυστημάτων, στους ανθρώπους και τα ζώα, καθώς και τις συνέπειες στην υγεία, τη κοινωνική πρόνοια και τα δικαιώματα όλων που επηρεάζονται από τις εν λόγω ενέργειες.

Μια πράσινη πολιτισμική εγκληματολογία- ένα διερευνητικό περίγραμμα

Avi Brisman, Nigel South

Περίληψη: Εντός των τελευταίων δύο δεκαετιών, η «πράσινη εγκληματολογία» έχει αναδειχθεί ως ξεχωριστός τομέας της μελέτης, συγκεντρώνοντας ένα ευρύ φάσμα εγκληματολόγων, ειδικών σε ερευνητικά ενδιαφέροντα, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν ποικίλες θεωρητικές κατευθύνσεις. Η «πράσινη εγκληματολογία» εκτείνεται από τα ατομικά εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, μέχρι τις επιχειρηματικές παραβάσεις και περιλαμβάνει την έρευνα πάνω σε αυτά. Το άρθρο αυτό, προσπαθεί ρητά ή σιωπηρά την ενσωμάτωση πολιτισμικών στοιχείων της εγκληματολογίας στη πράσινη εγκληματολογία και αντίστροφα. Διαδίδει τη πράσινη-πολιτισμική εγκληματολογία, να προσεγγίσει με πολιτισμική σημασία το περιβάλλον, το περιβαλλοντικό έγκλημα, και τις περιβαλλοντικές βλάβες μέσα στη πράσινη εγκληματολογία. Ξεκινά, με την επίδειξη πώς η πολιτισμική εγκληματολογία, σε κάποια επίπεδα, έχει να κάνει με την πράσινη εγκληματολογία. Στη συνέχεια, επιχειρεί να χαρτογραφήσει την πράσινη εγκληματολογία σε διάφορες βασικές διαστάσεις της πολιτισμικής εγκληματολογίας: (α) αμφισβήτηση του χώρου, παράβαση, και αντίσταση, (β) ο τρόπος (οι) που κατασκευάζεται και εκπροσωπείται το έγκλημα από τα μέσα ενημέρωσης και (γ) τα πρότυπα του κατασκευασμένου καταναλωτισμού. Αυτό το άρθρο καταλήγει με την παρουσίαση του πώς μια διασταύρωση της πράσινης-εγκληματολογίας με την πολιτισμική εγκληματολογία θα είναι αμοιβαία επωφελής.

Εισαγωγή : Η «πράσινη εγκληματολογία» ασχολείται με τα εγκλήματα και τις βλάβες που επηρεάζουν το φυσικό περιβάλλον, τον πλανήτη καθώς και τις σχετικές επιπτώσεις στην ανθρώπινη και μη ανθρώπινη ζωή. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν προτάθηκε για

πρώτη φορά από τον Lynch (1990), έχει εξελιχθεί σε μια διακριτική και εύφορη περιοχή μελέτης, που σήμερα συγκεντρώνει εγκληματολόγους με ένα ευρύ φάσμα ερευνητικών ενδιαφερόντων και θεωρητικών κατευθύνσεων (βλέπε, π.χ., Beirne και South, 2007, Sollund 2008, South και Brisman, 2013, White, 2010). Υπάρχει κάποια συζήτηση ως προς το κατά πόσο η «**πράσινη εγκληματολογία**» αποτελεί μια θεωρία ή μια προοπτική (South 1998, White, 2008), και ο όρος είχε γίνει αντικείμενο συζητήσεων (Mesko, επιμ., 2011, Ruggiero και South, 2010, White, 2008), με άλλες φόρμες που επίσης προσφέρονται. **Ο White (2008) πρότεινε την «περιβαλλοντική εγκληματολογία», αλλά αυτός ο όρος μπορεί πολύ εύκολα να συγχέεται με την πιο καθιερωμένη περιγραφή των προτύπων εγκληματικότητας και τα χαρακτηριστικά του αστικού περιβάλλοντος. Άλλες προτάσεις περιλαμβάνουν τον ορισμό ως «οικολογικό έγκλημα», με τον ορισμό αυτό ο Walters (2010) υποστηρίζει ότι θα μπορούσε να καλύψει τους «υπάρχοντες νομικούς ορισμούς του περιβαλλοντικού εγκλήματος, καθώς και τις κοινωνιολογικές αναλύσεις των περιβαλλοντικών βλαβών και όχι απαραίτητα αυτών που καθορίζονται από το νόμο». Η «εγκληματολογία διατήρησης» (Gibbs, 2010, Herbig και Joubert, 2006 και 2010) η πιο πρόσφατη πρόταση του White, «οικο-παγκόσμια εγκληματολογία.»** Αλλά, οι εγκληματολόγοι χρησιμοποιούν πιο συχνά τον όρο «πράσινη εγκληματολογία» για να περιγράψουν τη μελέτη του οικολογικού, περιβαλλοντικού ή πράσινου εγκλήματος ή βλάβης, καθώς και τα συναφή θέματα του ειδικού (π.χ., Beirne 1999, 2009) και της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης- αδικίας, ανομίας (π.χ., Lynch και Stretesky, 2003).

Από την όψη της εγκληματολογικής γενεαλογίας, η πράσινη εγκληματολογία προκύπτει πλέον **σαφώς μέσα από την παράδοση(-όσεις) της κριτικής εγκληματολογίας**, ενώ ενεργά αγκαλιάζει την επιστήμη, τις τέχνες και τον πολιτισμό ή την κοινωνική επιστήμη και ανυπόμονα αναζητά διεθνή και διεπιστημονική δέσμευση. Μπορεί να θεωρηθεί ως ένα σώμα εργασίας, αλλά και ως ενεργό δίκτυο από ενδιαφέροντα άτομα που μοιράζονται και συζητούν τις ιδέες που καλύπτουν από τη ελάχιστη έως τη μέγιστη ύλη, ήτοι από τα περιβαλλοντικά εγκλήματα σε ατομικό επίπεδο μέχρι τις επιχειρηματικές/εταιρικές παραβάσεις και τις κρατικές παραβάσεις που προκαλούν βλάβη στο περιβάλλον. Σημαντικά θέματα, είναι τα θέματα και τα προβλήματα που περιλαμβάνουν τη ρύπανση και τους κανόνες της· την επιχειρηματική και κρατική εγκληματικότητα και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις αυτής· την υγεία και την ασφάλεια στο χώρο εργασίας, όπου οι παραβιάσεις έχουν επιβλαβείς για το περιβάλλον συνέπειες· την εγκληματική οργάνωση και τη κρατική διαφθορά στην παράνομη διάθεση τοξικών αποβλήτων· τα δυσμενή αποτελέσματα των στρατιωτικών επιχειρήσεων για τα τοπία, την ύδρευση, την ποιότητα του αέρα και τους ζωντανούς οργανισμούς που επικοινωνούν σε αυτές τις περιοχές· καθώς και τις μορφές επιβολής του νόμου και των κανόνων που σχετίζονται με τέτοιες πράξεις (βλέπε, π.χ., Lynch 1990, Lynch και Stretesky 2003, South 1998, South και Brisman 2013).

Οι διάφορες τυπολογίες έχουν προσφερθεί να εμβαθύνουν στην κατανόησή μας για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα και βλάβες (π.χ., Lynch και Stretesky, 2011). Είναι σημαντικοί οι τρόποι εντοπισμού και η οργάνωση των ομάδων των θεμάτων και προβλημάτων που μπορούν να βοηθήσουν στη διαμόρφωση της μελλοντικής έρευνας πάνω στην πράσινη εγκληματολογία. Μια απλή προσέγγιση, είναι να γίνεται διάκριση μεταξύ πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων πράσινων εγκλημάτων, κατατάσσοντας στα **πρωτοβάθμια αυτά** που προκαλούν απευθείας- άμεσα την καταστροφή και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, όπως η ρύπανση του αέρα και των ωκεανών, την κακοποίηση του μη-ανθρώπινου είδους, και την αποψίλωση των δασών, και τα

δευτεροβάθμια σε αυτά τα εγκλήματα ή βλάβες που είναι κατά σύμβαση ή εξαρτώνται από τα προηγούμενα πράσινα εγκλήματα, τα οποία πηγάζουν από τις παραβάσεις των κανόνων που αποσκοπούν στη προστασία του περιβάλλοντος από εκείνους που είναι θεσμικά υποχρεωμένοι να φροντίζουν για τη φύλαξη τους και πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για να τα αποτρέψουν. Κλασικό έγκλημα της κατηγορίας αυτής θεωρούν την άσκηση κρατικής βίας κατά μεμονωμένων ακτιβιστών ή ομάδων ακτιβιστών που ζητούν την τήρηση των κανόνων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης είναι αυτά που προκύπτουν από την εκμετάλλευση των συνθηκών που ακολουθούν μετά την περιβαλλοντική ζημία ή την κρίση (π.χ., παράνομες αγορές για τρόφιμα, φάρμακα, νερό) ή και εκείνων που προκύπτουν από τη παραβίαση των κανόνων που επιχειρούν να ρυθμίσουν τις περιβαλλοντικές βλάβες και να ανταποκριθούν στις καταστροφές (Carrabine, 2013).

Ανεξάρτητα από την τυπολογία που χρησιμοποιείται, η πράσινη εγκληματολογία πρέπει να παρακολουθήσει τη μεσολάβηση και τη πολιτική δυναμική γύρω από την παρουσίαση διαφόρων περιβαλλοντικών φαινομένων (ειδικά τα νέα για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα, βλάβες και καταστροφές), καθώς και την αντίσταση στις περιβαλλοντικές βλάβες που εξαρτάται από τις αλλαγές στον τρόπο εργασίας αλλά και «συνήθειες πράξεις της καθημερινής ζωής» (Agnew, 2013) που καταστρέφουν το περιβάλλον. Όπως η αντίσταση και η αλλαγή μπορεί να πραγματοποιηθεί με την επιστήμη της χρήσης ενέργειας, το σχεδιασμό των πόλεων μας και την κίνηση προς την τοπική αειφορία (Lynch, 2013), ή πιο προκλητικά (και, ίσως, ριζικά), μέσα από τα κινήματα διαμαρτυρίας και τις αλλαγές στην κουλτούρα της κατανάλωσης, οι οποίες συζητούνται παρακάτω.

Η περαιτέρω ανάπτυξη της πράσινης εγκληματολογίας περιλαμβάνει μέσα αντίστασης στις περιβαλλοντικές βλάβες (συμπεριλαμβανομένων των προσπαθειών για να αλλάξει η κουλτούρα της κατανάλωσης) -και την προθυμία της πράσινης εγκληματολογίας να συμμετάσχει σε όλα. Η πράσινη εγκληματολογία εξετάζοντας τα εγκλήματα αυτά θα πρέπει να **α) διερευνά τη φύση και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά τους με οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζονται β) να προσδιορίζει τρόπους αντιμετώπισης τους από τους νόμους και γενικότερα τη πολιτική εξουσία και γ) να τα συνδέει με τις κοινωνικές ανισότητες και δ) να εξετάζει το ρόλο των πράσινων κοινωνικών κινήματων στις κοινωνικές αλλαγές που απαιτούνται για την αντιμετώπιση τους (Carrabine, 2004).**

Αυτό το άρθρο αντλεί και εμπνέεται από την πολιτισμική εγκληματολογία, η οποία ασχολείται με τη σχέση του πολιτισμού και της εγκληματικότητας στην ύστερη νεωτερικότητα (βλέπε, π.χ., Hayward και Morrison, 2009, Presdee, 2000). Παρά το θεωρητικό εύρος των πράσινων εγκληματολόγων, υπήρξε προσπάθεια να πραγματοποιηθεί ρητά ή σιωπηρά η ενσωμάτωση της πολιτισμικής εγκληματολογίας στη πράσινη εγκληματολογία και το αντίστροφο (βλέπε Boekhout van Solinge, 2008, Brisman, 2010α, 2010β, Kane, 2009, White, 2008, Brisman, 2009, 2011, White, 2000-1). Σε αυτό το άρθρο, θα διερευνήσουμε ορισμένες διασυνδέσεις μεταξύ της πράσινης εγκληματολογίας και πολιτισμικής εγκληματολογίας. Στόχος μας είναι να καταδείξουμε πώς η πολιτισμική εγκληματολογία είναι, ήδη, σε κάποια επίπεδα πράσινη εγκληματολογία και να δείξουμε ότι οι πράσινοι εγκληματολόγοι μπορούν να βρουν μια πολιτισμική εγκληματολογική άποψη ενδιαφέρουσα και γόνιμη.

Θα ξεκινήσουμε με μια σύντομη επισκόπηση της πολιτισμικής εγκληματολογίας τονίζοντας τρεις τρόπους με τους οποίους η πράσινη εγκληματολογία θα μπορούσε να υιοθετήσει μια πολιτισμική εγκληματολογία: (α) με την υιοθέτηση όσων αφορούν τη πολιτισμική εγκληματολογία, με την

αμφισβήτηση του χώρου, την παράβαση, και την αντίσταση αναλύοντας τρόπους με τους οποίους οι περιβαλλοντικές βλάβες είναι ορατές στους δρόμους και στην καθημερινότητα (β) αφιερώνοντας μεγαλύτερη προσοχή στον τρόπο (ους) που είναι κατασκευασμένα τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, οι βλάβες και οι καταστροφές και πως προβάλλονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και (γ) αφιερώνοντας αυξημένη προσοχή στα πρότυπα του κατασκευασμένου καταναλωτισμού. Στόχος μας σε αυτό το άρθρο δεν είναι να εντοπίσουμε τις αδυναμίες στις προηγούμενες προσεγγίσεις ή να προωθήσουμε μια συγκεκριμένη λύση σε ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα ή το σύνολο των περιβαλλοντικών προβλημάτων, αλλά να τονωθούν περαιτέρω έρευνες διασχίζοντας και τα δύο πεδία. Ίσως πεζά, αλλά με το πλεονέκτημα της απλότητας, αναφερόμαστε στις προσπάθειές μας για την ενσωμάτωση της πολιτισμικής εγκληματολογίας και της πράσινης εγκληματολογίας στην ως **"πράσινη-πολιτισμική εγκληματολογία."**

Επισκόπηση της Πολιτισμικής Εγκληματολογίας

Ο όρος *Πολιτισμική Εγκληματολογία* αναφέρεται συνήθως στην επιστημονική κίνηση η οποία εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στις ΗΠΑ και είχε ως βασικό **αντικείμενο μελέτης τις υποकुουλτούρες οι οποίες αναπτύσσονται στις κοινωνικά περιθωριοποιημένες ζώνες των αμερικανικών μεγαλουπόλεων, με έμφαση στις νεανικές υποकुουλτούρες**. Ωστόσο οι καταβολές αυτού του εγχειρήματος θα πρέπει να αναζητηθούν είκοσι χρόνια νωρίτερα, στην Μεγάλη Βρετανία, και στο πλαίσιο των υποπολιτισμικών μελετών που αναπτύχθηκαν κυρίως στο Κέντρο Σύγχρονων Πολιτισμικών Μελετών του Πανεπιστημίου του Birmingham (βλέπε σχετικά, Hayward και Young, 2004, 260 και επ.).

Η «Νεολαία» παρουσιαζόταν ως μια αναδυόμενη κατηγορία στην μεταπολεμική Βρετανία, μια από τις πιο εμφανείς και αξιοπρόσεκτες εκδηλώσεις της κοινωνικής αλλαγής της περιόδου [...] *Νοηματοδοτήθηκε από τους ηθικούς φρουρούς της κοινωνίας ως κοινωνικό πρόβλημα –κάτι για το ποίο «οφείλουμε να δραστηριοποιηθούμε»* (Clarke, Hall, Jefferson και Roberts, 1976, σ. 9, στο Hall και Jefferson, επιμ.).

Η πολιτισμική εγκληματολογία προσπαθεί να κατανοήσει τα αίτια του εγκλήματος και πως ο έλεγχος του εγκλήματος είναι κατασκευασμένος (π.χ., Ferrell 2001, Hayward και Morrison 2009, Presdee 2000, Tunnell 2004). Αν και οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι αντιλαμβάνονται το έγκλημα ως ένα φαινόμενο υποकुουλτούρας και το αναλύουν με τον καθορισμό τόσο των εσωτερικών χαρακτηριστικών όσο και των εξωτερικών, με τη μεσολάβηση κατασκευών υποकुουλτούρας (βλ. Hebdige, 1979), δείχνουν μεγαλύτερη **εγκληματολογική προσοχή στη δυναμική των μέσων ενημέρωσης και στις πολιτιστικές πρακτικές των εγκληματιών** (Katz, 1988).

Η έννοια της υποकुουλτούρας δεν ήταν προφανώς άγνωστη μέχρι τότε στην εγκληματολογία. Αντίθετα, η μελέτη των παραγόντων δημιουργίας υποπολιτισμικών ομάδων στο πλαίσιο των οποίων υποθάλλεται και οργανώνεται η εγκληματική συμπεριφορά, αποτέλεσε σημαντικό αντικείμενο της αμερικάνικης κοινωνιολογικής παράδοσης. Η βασική υπόθεση στο πλαίσιο εκείνων των μελετών ήταν ότι η υποकुουλτούρα, ειδικότερα η εγκληματική υποकुουλτούρα, παρείχε το πλαίσιο για την επίλυση προβλημάτων τα οποία έθετε στα μέλη της η τοποθέτησή τους στην κοινωνική δομή και ειδικότερα οι περιορισμένες ευκαιρίες κοινωνικής καταξίωσης που χαρακτήριζαν τις συνθήκες ζωής των νεαρών της εργατικής τάξης.

Σύμφωνα με τον **Becker**, «εξετάζουμε όλα τα άτομα που εμπλέκονται σε κάθε επεισόδιο της υποτιθέμενης απόκλισης»..... η παρέκκλιση δεν είναι ιδιότητα της συμπεριφοράς, αλλά αποτέλεσμα της εφαρμογής από μέρους των άλλων των κανόνων και των προβλεπόμενων κυρώσεων στον παραβάτη, συνεπάγεται, όπως ήδη αναφέραμε, αυτή την έλλειψη ενδιαφέροντος για τους προσδιοριστικούς παράγοντες της αρχικής παρέκκλισης, στο βαθμό μάλιστα που δεν αποτελεί καν αναγκαία προϋπόθεση της δευτερογενούς παρέκκλισης, δηλαδή της μόνιμης υιοθέτησης του ρόλου του εγκληματία ή του παρεκκλίνοντα. Την παρέκκλιση τη δημιουργούν οι κοινωνικές ομάδες θεσπίζοντας κανόνες και εφαρμόζοντας αυτούς τους κανόνες σε συγκεκριμένα άτομα, τα οποία έτσι χαρακτηρίζονται ως *outsiders* (H. Becker, 1963/ 1973).

Οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι συχνά αναλαμβάνουν εθνογραφική έρευνα για να αναπτύξουν μια μορφή εγκληματολογικής προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία ο ερευνητής προσεγγίζει με συναίσθηση, την κατανόηση των εννοιών και των συναισθημάτων που σχετίζονται με τον έλεγχο του εγκλήματος και της εγκληματικότητας, **ο Jeff Ferrell, στο άρθρο του «Criminological verstehen : Inside the Immediacy of Crime» (1998)**, αναφέρεται αναλυτικά στην μεθοδολογική επιλογή της εγκληματολογικής κατανόησης (*criminological verstehen*) και τη δυνατότητα των ερευνητών πεδίου να αναδείξουν τα νοήματα και τη βιωμένη εμπειρία όχι μόνον του εγκλήματος, αλλά και των φορέων του ποινικού συστήματος και των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών: «Υποστηρίζω ότι οι ριψοκίνδυνες δυναμικές της επιτόπιας έρευνας προσφέρουν στους εγκληματολόγους όχι μόνον πρόσβαση σε εγκληματίες ή εγκληματικές ομάδες, αλλά ίσως το ακόμα πιο σημαντικό, την ευκαιρία για να εμβαπτιστούν ως μέρος της κείμενης λογικής και συναισθήματος που καθορίζουν την εγκληματική εμπειρία [...] Η έρευνα πεδίου μπορεί να προσφέρει εξίσου σημαντική επίγνωση της εμπειρίας των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών, των φορέων ελέγχου του εγκλήματος και άλλων (Ferrell, 1998: 20) -αν και οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι καθιστούν επίσης σαφές ότι η «πολιτιστική εγκληματολογία ... δεν είναι ... και δεν θα πρέπει να καθορίζεται, από τις ιδιαίτερες μεθόδους της συμβατικής εθνογραφίας» (Ferrell 2008).

Όπως προαναφέρθηκε, ο όρος «εγκληματολογία» -συνοδευόμενος από οποιονδήποτε επιθετικό προσδιορισμό- δεν εμφανίζεται στο πλαίσιο των βρετανικών μελετών για τις νεανικές υπό-κουλτούρες. Έτσι, η πρώτη αναφορά αυτού του όρου συναντιέται στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στις ΗΠΑ και αναφέρεται σε ένα πλήθος μελετών που είχαν ως αντικείμενο τις υπό-κουλτούρες οι οποίες αναπτύσσονται στις κοινωνικά περιθωριοποιημένες ζώνες των αμερικανικών μεγαλουπόλεων, με ειδικότερη αναφορά στις νεανικές υπό-κουλτούρες. Αναζητείται, κατά συνέπεια, το κοινό έδαφος μεταξύ κουλτούρας και εγκληματικών πρακτικών --το έγκλημα ως υποπολιτισμική δραστηριότητα ή η υποπολιτισμική δραστηριότητα ως έγκλημα- αφ' ενός, και κατασταλτικών πολιτικών ή «ηθικών εκστρατειών» που ενεργοποιούνται απέναντι σ' αυτές τις πρακτικές αφ' ετέρου.

Ήδη ο προσδιορισμός του εγχειρήματος (*πολιτισμική*), παραπέμπει σ' ένα κοινωνικό και διανοητικό περιβάλλον όπου οι πολιτισμικές πρακτικές κατέχουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες ανάπτυξης ενός παγκόσμιου περιβάλλοντος: τα μέσα παραγωγής, κυκλοφορίας και διάχυσης της κουλτούρας έχουν επεκταθεί εξαιρετικά διαμέσου των νέων τεχνολογιών και της «επανάστασης της πληροφορίας» ενώ, ταυτόχρονα, η «πολιτισμική βιομηχανία» έχει καταστεί διαμεσολαβητικό στοιχείο πλήθους άλλων διαδικασιών (Zanin, 2004, σ. 1). Πράγματι, οι αναπαραστατικές πρακτικές του υποπολιτισμικού φαινομένου αποτελούν ένα βασικό αντικείμενο της Πολιτισμικής Εγκληματολογίας, με έμφαση στην ανάλυση του λόγου πολιτισμικών προϊόντων και κυρίως των ΜΜΕ. Οι σχετικές μελέτες, κατά συνέπεια,

αναδεικνύουν την «διαμεσολαβημένη φύση» της πραγματικότητας και υποστηρίζεται ότι τα αντικείμενα (υπό-κουλτούρες) δεν μπορεί να μελετηθούν ανεξάρτητα από την αναπαράστασή τους. Επισημαίνεται, λοιπόν, ο κεντρικός ρόλος των ΜΜΕ στην διαμόρφωση των σημείων τομής κουλτούρας και εγκλήματος. Ο ρόλος αυτός δεν εξαντλείται στο τρόπο με τον οποίο αναφέρονται τα ΜΜΕ στα εγκληματικά συμβάντα ή στον τρόπο με τον παρουσιάζουν τις υπό-κουλτούρες. Αν και έχουν ήδη γίνει κάποιες προσπάθειες από πράσινους εγκληματολόγους να ενσωματώσουν τη πολιτισμική εγκληματολογία στην εργασία τους, ή, τουλάχιστον, να εφαρμόσουν ένα πολιτιστικό φακό στην περιβαλλοντική τους έρευνα ή και τη διεξαγωγή έρευνας που εμπίπτει σε διάφορα πολιτισμικά εγκληματολογικά "μοτίβα".

Η αμφισβήτηση του χώρου, η παράβαση, και η αντίσταση: Τρόποι με τους οποίους οι περιβαλλοντικές βλάβες μπορούν να αντισταθούν στους δρόμους μέρα με την ημέρα.

Σε μια πρώιμη συμβολή στη λογοτεχνία, ο South (1998) προτείνει ότι «οι πράσινοι εγκληματολόγοι πρέπει να είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι στην πολιτισμική πολιτική και την εμφάνιση νέων ατόμων που ασχολούνται με τον τρόπο ζωής, την ταυτότητα και είναι οραματιστές διαμαρτυρίας μέσα από τα κοινωνικά κινήματα.» Αλλά με ελάχιστες εξαιρέσεις (π.χ., Yates, 2007, Brisman, 2010α), οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν ακόμη ανταποκριθεί πλήρως σε αυτή την έκκληση να εξεταστεί είτε η δημιουργία (νέων) κοινωνικών κινήματων ή αντίστασης ή και τα δύο. Ενώ αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν δώσει ιδιαίτερη προσοχή στην φωτισμό, τον εντοπισμό και την περιγραφή των περιβαλλοντικών εγκλημάτων, θα παροτρύνει τους **πράσινους εγκληματολόγους να τεκμηριώσουν την αντίσταση τους στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος και τις βλάβες-είτε πρόκειται για αντίσταση από τις παραδοσιακές κοινωνικό-πολιτικές οργανώσεις, η στην αντίσταση από «διάχυτες κινήσεις» χωρίς δομές κεντρικής διοίκησης (Castells 2004), ή (DIY) ακτιβισμού «do-it-yourself» (βλέπε, π.χ., McKay, 1998, Ferrell, 2011).**

Η πολιτισμική εγκληματολογία προσφέρει ένα χρήσιμο μοντέλο για το πώς θα προχωρήσουμε. Σύμφωνα με Ferrell (2003), «οι διαφορετικές συγκρούσεις για το έγκλημα και στο πολιτιστικό χώρο αποκαλύπτουν την επικράτηση στη σύγχρονη κοινωνία, του ελέγχου στην εποχή της πολιτιστικής αναπαραγωγής.» Ο Ferrell (2003, σ. 80) συνεχίζει εξηγώντας ότι «οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι τονίζουν ότι για να διερευνηθούν οι διάφορες μορφές της αντίστασης στο πολύπλοκο δίκτυο του κοινωνικού ελέγχου μπορεί να διαρκέσουν αρκετά και εκθέτουν τις εντάσεις που υπάρχουν μεταξύ των διαφόρων μορφών του ελέγχου και της ανθεκτικότητας σ' αυτό τον έλεγχο. Ενώ οι πολιτιστικοί εγκληματολόγοι έχουν επικριθεί, ίσως δικαιολογημένα, για τη "υπερβολή στη συνοχή" ορισμένων πράξεων αντίστασης ή για «να δουν την πολιτική όπου οι άλλοι βλέπουν μόνο έγκλημα» (Fenwick, 2004), θα πρέπει να επαινεθούν για την αναγνώριση τους και την προσοχή στις «διεύρυνση οριζόντων της αντίστασης εντός ύστερης νεωτερικότητας» (Ferrell, επιμ., 200, σ 60). [...] Πρόκειται μάλλον για το ότι τα εγκληματικά συμβάντα, οι ταυτότητες και τα στυλ ζωντανεύουν μέσα σ' ένα περιβάλλον διαποτισμένο από τα ΜΜΕ και, ως εκ τούτου, εξαρχής υπάρχουν ως μια στιγμή σ' ένα διαμεσολαβητικό σπινάλιο παρουσίας και αναπαράστασης. Τα ΜΜΕ κατασκευάζουν μάλλον τα εγκληματικά συμβάντα και τις προσλήψεις της εγκληματικότητας, παρά αναφέρονται σ' αυτά [...] Σε κάθε περίπτωση, ως πολιτισμικοί εγκληματολόγοι μελετάμε όχι μόνον εικόνες αλλά εικόνες των εικόνων, έναν απέραντο χώρο διαμεσολαβητικών κατόπτρων (Ferrell και Sanders, 1995β, σ. 14)

Κάθε συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον παράγει μία ορισμένη «γνώση» του εγκληματία, η οποία διαχέεται σε διαφορετικές μορφές του λόγου, από τον επιστημονικό λόγο ως τις εφημερίδες, από τα τηλεοπτικά μέσα ως τις μυθοπλαστικές αφηγήσεις. Οι αναπαραστάσεις αυτού του είδους διαδραματίζουν, μεταξύ άλλων, ένα ρόλο μέσα στην κοινωνία ο οποίος συνίσταται στον προσανατολισμό της δημόσιας ηθικής (Melossi, D., Η πολιτισμική εγκληματολογία καταδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η φτώχεια, για παράδειγμα, σε μια κοινωνία της αφθονίας προσλαμβάνεται ως μια πράξη αποκλεισμού –η έσχατη ταπείνωση σε μια καταναλωτική κοινωνία. Πρόκειται για μια έντονη εμπειρία, όχι απλώς υλικής στέρησης αλλά μιας αίσθησης αδικίας και οντολογικής ανασφάλειας. (Hayward και Young, 2004).

Αναδεικνύεται, κατά συνέπεια, η πολιτισμική διάσταση της εγκληματικής δραστηριότητας: *«το έγκλημα δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια ανθρώπινη δραστηριότητα, κάτι το ανθρώπινο, πολιτισμικό στη φύση του και παραγόμενο από την κοινωνική τάξη στην οποία ζούμε σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική στιγμή [...] Είναι το έγκλημα προϊόν άνισων σχέσεων εξουσίας και εκδηλώνεται ως αντίδραση στις δραστηριότητες άλλων, βρίσκοντας έκφραση στην κουλτούρα της καθημερινής ζωής»* (Presdee, 2004: 276). Η έμφαση, λοιπόν, στην βιωμένη εμπειρία της καθημερινής ζωής και το έγκλημα ως «κοινωνική δραστηριότητα» που εδράζεται στην κουλτούρα, αντιπαράκειται στις θεωρίες που προσδιορίζουν, οριοθετούν και προβληματοποιούν την κατηγορία «εγκληματική δραστηριότητα», ανάγοντας την σε εξειδικευμένο αντικείμενο μελέτης (Presdee, 2004). Είναι σημαντικό δε να σημειώσουμε ότι, καθώς η πολιτισμική εγκληματολογία εμφανίζεται στην ύστερη νεωτερικότητα, προφανώς επηρεάζεται από τα πολιτισμικά και διανοητικά συμφραζόμενα της περιόδου:

[...] η ύστερη νεωτερικότητα αντιπροσωπεύει μια μετάθεση στο ενσυνείδητο [...] σήμερα είμαστε μάρτυρες μιας κρίσης του είναι σε μια κοινωνία όπου η αυτό-εκπλήρωση, η έκφραση, η αμεσότητα είναι υπέρτατες αξίες, ακόμα κι αν οι δυνατότητές εκπλήρωσής τους είναι σημαντικά περιορισμένες από την αυξανόμενη γραφειοκρατικοποίηση της εργασίας (την λεγόμενη McDolandization [ελαστικοποιημένη εργασία σύμφωνα με το μοντέλο McDonald]) και την εμπορευματοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Το έγκλημα και η παρανομία σ' αυτά τα νέα συμφραζόμενα μπορούν να ειπωθούν ως μορφή απόδρασης από τους καταναγκασμούς, άμεση υλοποίηση αναγκών και επιβεβαίωση της ταυτότητας και της ύπαρξης. Μ' αυτήν την έννοια, η ταυτότητα καθίσταται μέρος της παραβίασης των κανόνων (Hayward και Young, 2004, σ. 267).

Για παράδειγμα η εμπλοκή των ατόμων σε δραστηριότητες υψηλής επικινδυνότητας, συχνά παράνομες (αγώνες δρόμου με αυτοκίνητα, kite...),ερμηνεύεται ως η αναζήτηση έντονων συγκινήσεων, καθώς τα άτομα ωθούν τον εαυτό τους στα άκρα της επικινδυνότητας, αλλά ταυτόχρονα και ως αναζήτηση σιγουριάς: «χάνουν τον έλεγχο προκειμένου να αποκτήσουν τον έλεγχο». Με τους όρους του Ferrell (2001), πρόκειται για «εναλλακτικές πολιτικές του δρόμου» που υιοθετούνται από τις περιθωριακές ομάδες, οι οποίες λειτουργούν ως «ακτιβιστές του δρόμου», με στόχο το αποστειρωμένο αστικό περιβάλλον των αμερικανικών μεγαλουπόλεων: «Σύμφωνα με τον Ferrell, οι καθαροί στόχοι της σύγχρονης αστικής ανανέωσης είναι η επανεπινόηση του νοήματος του πολιτισμικού χώρου και της κοινότητας να αντικαταστήσουν τα σύμβολα της ασφαλούς ομοιογένειας με αυτά της διαφορετικότητας και της αισθητηριακής αταξίας» (Fenwick, 2004).

Με επικρίσεις, ο Fenwick, ως μια προειδοποιητική υπενθύμιση, θα παροτρύνει τους πράσινους εγκληματολόγους, να ακολουθήσουν το παράδειγμά της πολιτισμικής εγκληματολογίας, να διερευνήσουν παραδείγματα σύγχρονης αντίστασης που αμφισβητούν

τα συστήματα και τις μορφές ελέγχου για την περιβαλλοντική βλάβη. Μια προφανής θέση για να αρχίσουν μπορεί να είναι με την άμεση δράση για την απελευθέρωση των αποκεντρωμένων ζωικών δικαιωμάτων (βλέπε, πχ., Best και Nocella, 2004, Gaarder, 2011) ή τις προσπάθειες των οργανώσεων βάσει της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης (βλέπε, πχ., Lynch και Stretesky, 2003), αλλά για τους σκοπούς της ενίσχυσης των συνδέσεων μεταξύ της πολιτιστικής εγκληματολογίας και της πράσινης εγκληματολογίας, προτείνουμε ότι η πράσινοι εγκληματολόγοι, θα πρέπει να διερευνήσουν ότι με αυτές τις ενέργειες θα «σπάσουν την ομαλότητα» της καθημερινής ζωής (Ferrell, 2001b: 114). Σύμφωνα με τον Ferrell (2008), μια νέα γενιά ακτιβιστών δεν ενδιαφέρεται για τα παλαιότερα μοντέλα των μαζικών κοινωνικών κινημάτων καθώς βρίσκονται σε εξόρυξη του υπερπλουραλισμού της καθημερινής ζωής ... Αυτοί οι ακτιβιστές, θα κατανοήσουν επίσης την ιδιαίτερη δυναμική της ύστερης νεωτερικότητας, θα καταλάβουν ότι οι στιγμές χαλάρωσης και ευχαρίστησης μπορεί να φέρουν ριζοσπαστικές δυνατότητες, ότι ο δρόμος μπορεί να μιλήσει και η πολιτική μέσα από το διαδίκτυο, ότι με τη μεσολάβηση αναπαραστάσεων όλα μπορούν να ανατραπούν και θ ανατραπούν.

Σας παρέχουμε δύο παραδείγματα αυτού του τύπου παιχνιδιάρικης, ευχάριστης και εορταστικής διαμαρτυρίας και αντίστασης του ακτιβισμού.

Αξιοποιώντας τους δρόμους

Φανταστείτε ένα γεμάτο δρόμο της πόλης του Λονδίνου, όπου οι καταναλωτές περπατούν στο πεζοδρόμιο, διασχίζοντας τα καταστήματα. Ξαφνικά, δύο αυτοκίνητα συγκρούονται το ένα μέσα στο άλλο, μπλοκάροντας το δρόμο. Οι οδηγοί βγαίνουν από τα οχήματά τους και αρχίζουν να μαλώνουν. Όταν η ένταση φαίνεται να κλιμακώνεται, ένας από τους οδηγούς μπαίνει στο εσωτερικό του οχήματός του, αρπάζει ένα σφυρί και, κραδαίνοντας το άγρια, αρχίζει να συνθλίβει το αυτοκίνητό του άλλου οδηγού. Οι καταναλωτές σταματούν τις διαδρομές τους και οι πωλητές βγαίνουν έξω από τα παράθυρα των καταστημάτων τους. Ξαφνικά, οι άνθρωποι αρχίζουν να ορμούν στο απρόσωπο για ψώνια πλήθος. Εκείνη τη στιγμή εμφανίζονται κάποιοι που κάνουν άλματα στα αυτοκίνητα και άλλοι πετάνε χρώμα. Η μουσική αρχίζει να παίζει και ζογκλέρ, κλόουν, ποιητές, προφήτες, και ερμηνευτές όλων των ειδών με αθλητικά και εξωφρενικά κοστούμια γεμίζουν το δρόμο που κατείχε προηγουμένως μια μηχανοκίνητη κυκλοφορία. Έτσι αρχίζει μια "Reclaim the Streets» (ή «RTS») "protestival" (St. John, 2004).

Οι RTS είναι αυθόρμητες εκδηλώσεις- ή «αυτόνομες συγκλίσεις» που πραγματοποιήθηκαν στους πολυσύχναστους δρόμους και αυτοκινητόδρομους ή σε μεγάλες διασταυρώσεις (Brisman, 2010a). Συχνά επιτυγχάνονται επινοώντας ένα αυτοκινητιστικό δυστύχημα, προκειμένου να κόψουν την πρόσβαση στα άλλα οχήματα σε ένα συγκεκριμένο αυτοκινητόδρομο και οι συμμετέχοντες προσπαθούν να μετατρέψουν **"το πεζοδρόμιο σε μια παιδική χαρά"** (Ferrell, 2001) και θεωρούν την πειρατεία των δρόμων ως έκφραση της κοινής «ιδιοκτησίας» των δημόσιων χώρων:

σκοπός μας είναι η εκ νέου ανάληψη του δημόσιου χώρου από τον κλειστό ιδιωτικό χώρο. Στην απλούστερη μορφή του, είναι μια επίθεση σε αυτοκίνητα ως κύριους παράγοντες του προβλήματος. Πρόκειται για την ανάκτηση των δρόμων ως δημόσιων χώρων χωρίς αποκλεισμούς

χώρου από την ιδιωτική αποκλειστική χρήση του αυτοκινήτου. Αλλά, πιστεύουμε σε αυτό ως μια ευρύτερη αρχή, λαβαίνοντας πίσω εκείνα τα πράγματα που έχουν αποκλειστεί μέσα στην καπιταλιστική κυκλοφορία και την επιστροφή τους στην συλλογική χρήση ως κοινά. (Λονδίνο Reclaim the Streets agitprop, 1996, αναφέρεται στην Fourier, 2003).

Ουσιαστικά, ενώ το μπλοκάρισμα των δρόμων και των διασταυρώσεων μπορεί να θεωρηθεί ως αποκλεισμός ενός ατόμου (σε αυτοκίνητα και λεωφορεία) από το δημόσιο χώρο, η RTS θεωρεί ότι, η κίνηση των πεζών έναντι των μηχανοκίνητων είναι η πραγματική πηγή της απόφραξης και του αποκλεισμού. Επιτάσσεται ένα άδειασμα της ασφάλτου ή του πεζοδρόμιου που συνήθως κρατείται για μηχανοκίνητα οχήματα και οι συμμετέχοντες υποστηρίζουν ότι έχει απελευθερωθεί ο χώρος για την ευρύτερη δημόσια χρήση και απόλαυση (Brisman, 2010).

Η RTS δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως απλά ένα κίνημα αντι-αυτοκινήτου, όμως. Ενώ της RTS "στόχος είναι το πιο εμφανές σύμβολο του υλικού πλούτου, η κατανάλωση ορυκτών καυσίμων, η κρίσιμη πηγή εκπομπών, το πραγματικό ζήτημα είναι η διάβρωση της γειτονιάς και της κοινότητας, μια αποσύνθεση που επιταχύνεται από την απομόνωση του αυτοκινήτου (Klein, 1999). Όπως ο Ferrell αποσαφηνίζει, *«ακόμη και στις ενεργές ανακαταλήψεις των δρόμων από το αυτοκίνητο, αναγνωρίζουμε ότι τα αυτοκίνητα είναι ο πιο ορατός και απτός εκπρόσωπος μιας απάνθρωπης κοινωνίας των καταναλωτών που δημιουργεί ασφυκτικά όρια για τον ανθρώπινο αυθορμητισμό και την ελευθερία, και την καταστροφή του συστήματος υποστήριξης της ζωής της γης»* (Ferrell, 2001b, σ. 138).

Ομοίως, ο St. John, εξηγεί, *δεδομένου ότι τα αυτοκίνητα είναι μια απτή εκδήλωση της απώλειας των κοινόχρηστων χώρων, των βιώσιμων δρόμων και των περιοχών της ελεύθερης έκφρασης, αυτές [είναι] περισσότερο από απλά «αντι-αυτοκίνητο» ή «αντι-δρόμο» διαμαρτυρίες. Οι RTS διαδηλώσεις είναι προσπάθειες εκ νέου για την αντιμετώπιση της διαφορετικής αδυσώπητης παλίσρροιας της ιδιωτικοποίησης, μια παλίσρροια στην οποία κυρίως οι νέοι έχουν θεωρηθεί ως απειλή για τα πρότυπα της αδιάλειπτης αγοράς* (St. John 2004).

Έτσι, η RTS βλέπει τον αγώνα για το χρονικό διάστημα χωρίς αυτοκίνητο, ως μέρος της και αδιαχώριστο από τον αγώνα ενάντια στον παγκόσμιο καπιταλισμό (Presdee, 2000). Ως εκ τούτου, οι RTS έχουν πραγματοποιηθεί στο δρόμο και σε μέρη για να διαμαρτυρηθούν για την οικολογική καταστροφή παραβιάσεων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και για να δείξουν την υποστήριξή στους εργαζόμενους που απεργούν στα μετρό του Λονδίνου (Klein, 1999).

Κρίσιμη μάζα (CM)

Είναι μια παγκόσμια εκδήλωση ποδηλασίας που συνήθως διεξάγεται την τελευταία Παρασκευή κάθε μήνα. Αν και κάθε διαδρομή έχει τη δική της τοπική γεύση, εν μέρει ανάλογα με τον αριθμό των συμμετεχόντων, τη φύση των νόμων κίνησης (ή την έλλειψη αυτών), την αλληλεπίδραση με τους αυτοκινητιστές, και τη σχέση με τη παρέμβαση αστυνομίας-αυτή η πληθωρική μηνιαία βόλτα με το ποδήλατο επιδιώκει να γιορτάσει την ποδηλασία και να διεκδικήσει το δικαίωμα των ποδηλατών στο δρόμο.

Όπως η RTS, η CM είναι *«πάνω από όλα μια γιορτή, δεν είναι μια διαμαρτυρία»* (Ferrell, 2001b) είναι μια *«οργανωμένη σύμπτωση»* (Ferrell, 2001, McGrath,) ή *«οργανωμένη σύμπτωση»* με τίτλο *«οπουδήποτε»* (Ferrell 2001) ή *«μια αποδιοργανωμένη σύμπτωση-», «μια προσωρινή αναδιοργάνωση του δημόσιου χώρου»* (McGrath, 2006). Ομοίως, όπως η RTS, η CM στερείται μια αναγνωρίσιμη ηγεσία (βλ Ferrell, 2001, McGrath, 2006). Σε κάθε πόλη που έχει

μια βόλτα η CM, κάποιοι ντόπιοι επιλέγουν μια ημερομηνία, ένα χρόνο (συνχνά νωρίς το απόγευμα), και μια θέση για το γύρο. Δεν είναι, υποχρεωτικό ωστόσο, να ζητήσουν την άδεια ή να λάβουν άδεια για την βόλτα τους, αλλά δεν το πράττουν καθιστώντας τη βόλτα παράνομη στα μάτια των τοπικών αρχών. Προκειμένου να διατηρηθεί η επιβολή του νόμου από την παρεμπόδιση της βόλτας, η δημοσιότητα είναι συνήθως αρκετή, στην ιστοσελίδα <http://critical-mass.info/>. Οι διαδρομές επίσης δεν δημοσιοποιούνται εν μέρει εκ των προτέρων, για την πρόληψη επέμβασης της αστυνομίας. Αντίθετα, σε κάποια καμπή μετά οι αναβάτες θα συναντηθούν, ένας αναβάτης ή μερικοί αναβάτες, θα μαζευτούν σε μία ή την άλλη κατεύθυνση, και άλλοι ακολουθούν. Ο κύκλος των αναβατών μέσα και έξω από την πόλη, «επιδιώκει να δημιουργήσει εορταστικές στιγμές στις οποίες οι απρογραμματίστες απολαύσεις της αυθόρμητης αλληλεπίδρασης θα ξαναπάρουν τους δρόμους από την αγγαρεία της κυκλοφορίας και του εμπορίου» (Ferrell 2004).

Ακριβώς όπως η RTS δεν θα δει τον εαυτό της ως ένα κίνημα αντί-αυτοκινήτου, ούτε και η CM. Το πνεύμα και των δύο RTS και CM είναι λιγότερο η διαμαρτυρία αλλά περισσότερο η παρουσίαση και η εμπειρία της δυνατότητας «ποδηλασία ως μια συλλογική εναλλακτική λύση στο αυτοκίνητο» (Ferrell, 2011) και οι προοπτικές της είναι η τόνωση των απρογραμματίστων και αυθόρμητων διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ αγνώστων, οι οποίες είναι σχεδόν αδύνατο να συμβούν όταν ο δημόσιος χώρος μετατρέπεται σε διαδρομές αυτοκινήτων. Η CM και η RTS, είναι «μεγάλες παράνομες συναθροίσεις που έχουν σχεδιαστεί για να διασώσουν δρόμους της πόλης από την κίνηση των αυτοκινήτων και να επαναφέρουν τους δρόμους στη κοινότητα» (Ferrell, 2004). Οι RTS και CM επιδιώκουν να διακόψουν προσωρινά τον αντικοινωνικό ατομικισμό του πολιτισμού του αυτοκινήτου (Monbiot, 2005), υπενθυμίζοντας στους ανθρώπους αυτό που κάποτε ήταν κανονικό (Hofrichter, 1993).

Πράγματι, αυτό που είναι σημαντικό για τα μεγάλης κλίμακας, αποκεντρωμένα λαϊκά κινήματα της CM και RTS είναι ότι θεσπίζουν τις εναλλακτικές μορφές ζωής που επιθυμούν να βιώσουμε και να δούμε να ξεδιπλώνονται πιο τακτικά ή μόνιμα. Με άλλα λόγια, παρά την ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου, τη μαζική εξαφάνιση του ανθρώπινου αυθορμητισμού, τη ρουτίνα της καθημερινής ζωής, τη περιβαλλοντική βλάβη που έχει γεννηθεί από τη χρήση του αυτοκινήτου στις αστικές περιοχές, οι CM και RTS είναι η πιο περιβαλλοντικά κατάλληλη μορφή της αστικής κινητικότητας (Ferrell 2011) - που επιδιώκει να ανοίξει δρόμους (κυριολεκτικά και μεταφορικά) για άλλα μορφές συνεργασίας και διαβίωσης. **Θα πρέπει να υποστηριχτεί ότι οι πράσινοι εγκληματολόγοι θα πρέπει να πραγματοποιούν CM και RTS και άλλες ‘κάντο μόνος σου’ γιορτές, ως μέρος της ερευνητικής ατζέντας, και οι CM και RTS, εκτός του ότι θα πραγματοποιούν αντίσταση κατά των περιβαλλοντικών βλαβών, θα μπορούν επίσης να συμβάλλουν στην ανάκαμψη της νέας πράσινης εγκληματολογίας.**

Σύμφωνα με τον Castells (2004), «όπου υπάρχει κυριαρχία, υπάρχει αντίσταση στην κυριαρχία · όπου υπάρχουν νέες μορφές κυριαρχίας, αναδύονται νέες μορφές αντίστασης και τελικά κύμα ενεργεί σύμφωνα με τις ειδικές μορφές της κυριαρχίας». Όπως τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα έχουν γίνει πιο ποικίλα και πιο διάχυτα, ένας αυξανόμενος αριθμός των ακτιβιστών πιστεύουν ότι «η αλλαγή θα επέλθει όχι με τη μεσολάβηση των επαγγελματιών πολιτικών, αλλά από την ατομική και συλλογική συμμετοχή σε κοινωνικές υποθέσεις» (Jordan 1998, Ferrell 2001, Hofrichter 1993). Οι RTS και CM αντιπροσωπεύουν δύο τύπους συλλογικής συμμετοχής σε κοινωνικές υποθέσεις. **Θα ήταν σκόπιμο για τους πράσινους εγκληματολόγους να εξοικειωθούν με αυτό το νέο προσανατολισμό και τις νέες μεθόδους και, αν χρειαστεί, να βυθιστούν στους τρόπους που οι ακτιβιστές θα τους ωθήσουν, ενάντια στα συστήματα και τις**

μορφές ελέγχου που είναι αρμόδια για την περιβαλλοντική (και κοινωνική) βλάβη, ή έστω και αργά να συλλάβουν τους ρυθμούς της παγκοσμιοποιημένης ύστερης νεωτερικότητας. Οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν ενημερωθεί για τις αιτίες και τις συνέπειες της βλάβης του περιβάλλοντος, την επιχειρηματική και κρατική περιβαλλοντική κυριαρχία, έτσι θα πρέπει να συνεργαστούν δυναμικά με τους μηχανισμούς της αντίστασης σε αυτές τις περιβαλλοντικές ζημίες και τις δυνατότητες που αυτές οι μορφές αντιστέκονται. Η πολιτιστική εγκληματολογία έχει κάνει κάποιες αρχικές εισβολές και μπορεί να προσφέρει ένα μοντέλο για την πράσινη εγκληματολογία.

MME κατασκευές και αναπαραστάσεις του περιβαλλοντικού εγκλήματος, της βλάβης και των κινδύνων.

Οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι ισχυρίζονται ότι οι μέσες αναπαραστάσεις του εγκλήματος επηρεάζουν τις ατομικές και συλλογικές συμπεριφορές, και έχουν ως εκ τούτου, προσπαθήσει να κατανοήσουν «τα συναισθήματα που προκαλούνται από τη μεσολάβηση εικόνων και τις συλλογικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος και τον έλεγχο του εγκλήματος» (Ferrell, 2008), υποστηρίζοντας ότι αυτές οι εικόνες και παραστάσεις επηρεάζουν τη συμπεριφορά όσον αφορά την εγκληματικότητα, τη δημιουργία ατομικών και συλλογικών συναισθημάτων του φόβου και της ευπάθειας, και διαμορφώνουν την ποινική πολιτική δικαιοσύνη. Η πολιτισμική εγκληματολογία, στη συνέχεια, έχει ως στόχο να «κατανοήσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι διαδικασίες της πολιτισμικής αναπαραγωγής και ανταλλαγής αποτελούν την εμπειρία της εγκληματικότητας και της κοινωνίας υπό συνθήκες της ύστερης νεωτερικότητας» (Hayward και Young, (2007). Ένας λόγος για τον οποίο η πολιτισμική εγκληματολογία δίνει ιδιαίτερη προσοχή στις εικόνες του εγκλήματος και τον έλεγχο του εγκλήματος «είναι διότι η νεανική υποκουλτούρα (και οι υποκουλτούρες γενικότερα) ποινικοποιούνται και ποινικοποιούνται κυρίως μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, μέσα από την παρουσίασή τους και την εκ νέου παρουσίαση ως ποινικά κολάσιμες πράξεις στη σφαίρα του ήχου με εικόνες σοκ, σε συνεντεύξεις και πρωτοσέλιδα εφημερίδων » (Ferrell, 1999). Πράγματι, όπως ο Greer (2004, σ. 109) εξηγεί, «τα MME με τις μορφές και τις αναπαραστάσεις συμβάλλουν στη δημιουργία αποκλίνουσων ταυτοτήτων και στον επακόλουθο στιγματισμό και δαιμονοποίηση ολόκληρων ομάδων ατόμων.»

Ο Ferrell υποστηρίζει ότι, [...] Πρόκειται μάλλον για το ότι τα εγκληματικά συμβάντα, οι ταυτότητες και τα στυλ ζωντανεύουν μέσα σ' ένα περιβάλλον διαποτισμένο από τα MME και, ως εκ τούτου, εξαρχής υπάρχουν ως μια στιγμή σ' ένα διαμεσολαβητικό σπιράλ παρουσίασης και αναπαράστασης. Τα MME κατασκευάζουν μάλλον τα εγκληματικά συμβάντα και τις προσλήψεις της εγκληματικότητας, παρά αναφέρονται σ' αυτά [...] Σε κάθε περίπτωση, ως πολιτισμικοί εγκληματολόγοι μελετάμε όχι μόνον εικόνες αλλά εικόνες των εικόνων, έναν απέραντο χώρο διαμεσολαβητικών κατόπτρων (Ferrell και Sanders, 1995β, σ. 14)

Ο Barak τονίζει ότι [η] είδηση δεν έχει ομοιόμορφα αναφερθεί. Δεν είναι ένας καθρέφτης της πραγματικότητας, αλλά μάλλον ένα πρίσμα [μέσω του οποίου] τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δεν καλύπτουν συστηματικά όλες τις μορφές και εκφράσεις της εγκληματικότητας και της θυματοποίησης. Τονίζουν κάποια εγκλήματα και αγνοούν άλλα. Μπορούν να συμπαθήσουν ορισμένα θύματα, ενώ να κατηγορήσουν άλλα. (Barak, 1995, σ. 162)

Ομοίως, ο **Greer** (2004) παρατηρεί ότι «είναι μόνο συγκεκριμένες περιπτώσεις που χαρακτηρίζουν ένα συγκεκριμένο τύπο του θύματος που θα προσελκύσουν συνεχή προσοχή των μέσων ενημέρωσης και της συλλογικής λύπης.»

Όπως οι **Fitzgerald και Baralt** (2010) παρατηρούν,

«(τ)α μέσα μαζικής ενημέρωσης δεν αναφέρονται σε ορισμένους κινδύνους. Είτε ναι είτε όχι, ο κίνδυνος θα πρέπει να αναφέρεται και εξαρτάται από τα συμφραζόμενα ζητήματα, όπως το αν υπάρχουν ερωτήσεις για βάρος των ευθυνών, αν μια οπτική εικόνα που απεικονίζει την επίδραση του κινδύνου είναι διαθέσιμη, αν προβάλλεται ένας μεγάλος αριθμός των ατόμων που είναι εκτεθειμένα στον κίνδυνο, και εάν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ εμπειρογνομόνων σχετικά με τον κίνδυνο.»

Ο δε **Melossi** αναφέρει ότι «(κ)άθε συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον παράγει μία ορισμένη «γνώση» του εγκληματία, η οποία διαχέεται σε διαφορετικές μορφές του λόγου, από τον επιστημονικό λόγο ως τις εφημερίδες, από τα τηλεοπτικά μέσα ως τις μυθοπλαστικές αφηγήσεις. Οι αναπαραστάσεις αυτού του είδους διαδραματίζουν, μεταξύ άλλων, ένα ρόλο μέσα στην κοινωνία ο οποίος συνίσταται στον προσανατολισμό της δημόσιας ηθικής» (Melossi, D., 1999, σ. 24).

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εδώ είναι η οπτική των «πράσινων» στην ιστορία: δεν είναι ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για περιβαλλοντικά θέματα είναι απόντα, αλλά μάλλον ότι, όπως και στην περίπτωση πολλών άλλων θεμάτων προσβαλλόμενων ως δημόσια θέματα, η κάλυψη είναι επιλεκτική (Hofrichter, 1993).

Η προσοχή που δίνεται σε περιβαλλοντικούς κινδύνους ποικίλλει ανάλογα με το πώς ένας δεδομένος περιβαλλοντικός κίνδυνος βλάπτει ένα μεγαλύτερο πολιτισμό [δηλαδή, αν ένα περιβαλλοντικό ζήτημα μπορεί να διαμορφωθεί με τρόπο που να συνάδει με την πολιτιστική δοτικότητα] ... Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης υποτιμούν ...μακροπρόθεσμους κινδύνους από τις περιβαλλοντικές τοξίνες και ρύπους, ενώ πιο δραματικοί κίνδυνοι, όπως ατυχήματα ή φυσικές καταστροφές, έχουν υπερεκτιμηθεί. (Fitzgerald και Baralt, 2010, σ. 346, επικαλούμενη McCarthy, επιμ., 2008).

Ο **Simon** (2000) εξηγεί: «Ένας λόγος για τον οποίο τα επιχειρηματικά εγκλήματα όλων των τύπων έχουν ανθίσει μέσα σε ορισμένες βιομηχανίες είναι ότι η επικρατούσα τάση του τύπου είναι να υποτιμούν τα περιστατικά του εγκλήματος και τη σοβαρότητα των παραβιάσεων ... Η έλλειψη των ιστοριών συνοδεύεται επίσης και από τις έντονες προσπάθειες των MME να κάνουν δημόσιες σχέσεις που λειτουργούν για να καλύψουν τις περιβαλλοντικές βλάβες.»

Ενδεικτικά, η **Safina** (2011), πιστοποιεί πως, μετά την πετρελαιοκηλίδα του Deepwater Horizon στον Κόλπο του Μεξικού τον Απρίλιο του 2010, η BP, προσέλαβε ιδιωτικούς φρουρούς για να κλείσει τις δημόσιες παραλίες για να κρατήσει τους δημοσιογράφους και τους μάρτυρες μακριά, οδηγώντας τη **Safina** να παρατηρήσει ότι «η ροή της BP είναι καλή στη διακοπή της ροής των ειδήσεων» (2011). Όπως ο **Walters** (2010) παρατηρεί, ταυτόχρονα, ότι η BP έχοντας σκοπό να ασκεί έντονη και επιθετική προσπάθεια για να καλύψει ή να μειώσει την αντιληπτή έκταση της πετρελαιοκηλίδας, συνέχισε να διατηρεί «μια ιστοσελίδα με εικόνες του πράσινου, της κοινότητας προς το περιβάλλον και τις υπεύθυνες πρωτοβουλίες εταιρικής σχέσης, ενώ δημιούργησε μια φοβερή επιχειρηματική ρύπανση, χρησιμοποίησε οικολογικές εικόνες στις διαφημίσεις της και στην αγορά» (Hofrichter, 1993, Lynch και Stretesky, 2003).

Ένα παρόμοιο επιχείρημα μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση της αλλαγής του κλίματος, με **Hulme** να παρατηρεί ότι:

«τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δεν λειτουργούν ως ένας ουδέτερος μεταφορέας της επιστημονικής γνώσης σε ένα παθητικό ακροατήριο. Μπορούν ενεργά και συνεχώς να ασχολούνται με τη διαμόρφωση, το φιλτράρισμα και την ερμηνεία μηνυμάτων σχετικά με την κλιματική αλλαγή, χρησιμοποιώντας τη συναισθηματική και συγκινησιακή γλώσσα και εικόνες ... Εξ ορισμού, επιλέγουν και τονίζουν ορισμένες πτυχές του θέματος και επιλέγουν να μην τα τονίσουν όλα. Η επικοινωνία της κλιματικής αλλαγής μπορεί συνεπώς να μην είναι απλώς «ευαισθητοποίηση» ή απλώς να παρουσιάζει τα γεγονότα η ανακοίνωση σχετικά με την αλλαγή του κλίματος θα πλαισιώσει πάντα το θέμα με ένα συγκεκριμένο τρόπο.» (Hulme, 2009)

ο Hulme (2009) αποδίδει τις κοινωνικές διαφωνίες σχετικά με την κλιματική αλλαγή στους «πολλαπλούς και αποκλίνοντες τρόπους με τους οποίους η κλιματική αλλαγή παρουσιάζεται και απεικονίζονται στα ΜΜΕ μας,» για να ορίσει ότι όταν «με διαφορετικούς τρόπους το θέμα πλαισιώνεται, στοχεύει σε διαφορετικά ακροατήρια και με διαφορετική γλώσσα, οι ιστορίες και οι οπτικές εικόνες μεταδίδονται και με διαφορετικούς τρόπους προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε αυτά τα μηνύματα και τις εικόνες». Ο Lowe και οι συνεργάτες του (2006) προχωρούν τη προοπτική του Hulme ένα βήμα παραπέρα, υποστηρίζοντας ότι οι άνθρωποι στις Ηνωμένες Πολιτείες έχουν παραπλανηθεί από «εφημερίδες που έχουν την τάση να δίνουν την ίδια βαρύτητα και στις δύο πλευρές της συζήτησης για την αλλαγή του κλίματος» (Lowe, 2006). Αυτή η «δημοσιογραφική πρακτική της εξισορρόπησης της επιστημονικής συναίνεσης με ένα συγκριτικά μικρό αριθμό αντίθετων», υποστηρίζουν, «ενήργησε για να υπερεκτιμήσουν τον πραγματικό βαθμό διαφωνίας» (Lowe 2006, Antilla 2005, Boykoff και Boykoff 2004, Brisman 2012, McCright και Dunlap 2000, 2003, Moser και Dilling 2004).

Εν ολίγοις, η επικρατούσα τάση στο τύπο είναι η υποβάθμιση των περιβαλλοντικών κινδύνων, ώστε να παρουσιάζονται μεμονωμένα περιστατικά του περιβαλλοντικού εγκλήματος και της βλάβης, καθώς και η σοβαρότητα των παραβιάσεων αυτών, καθώς και να παραποιούν την έκταση της διαφωνίας μεταξύ των επιστημόνων επάνω στα καταστροφικά για το περιβάλλον φαινόμενα, όπως η κλιματική αλλαγή. Το αποτέλεσμα της ελλιπούς ενημέρωσης, υποβαθμίζεται παραποιώντας την πραγματικότητα και τα αντικρουόμενα μηνύματα για την κλιματική αλλαγή πιθανόν να συμβάλλουν με τη σειρά τους στη δημόσια (και πολιτική) αβεβαιότητα, απάθεια, ή σκεπτικισμό σχετικά με την αλλαγή του κλίματος (Lowe, 2006). Οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν παραμελήσει σε μεγάλο βαθμό τη μελέτη αυτή και τα αποτελέσματα των περιβαλλοντικών εγκλημάτων και βλαβών. Παρά το γεγονός ότι πολλές περιβαλλοντικές μάχες είναι "κερδισμένες" ή "χαμένες" στον Τύπο (συγκρίνετε Castells, 2004, και Smith, 2005, με Boekhout van Solinge, 2010), και σύμφωνα με ορισμένους, η άμεση αντιπαράθεση με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι βασική με τη σημερινή οικολογία - ειδικά τη σημερινή ριζοσπαστική οικολογία (βλέπε, π.χ., Castells, 2004, McKay 1998), οι πράσινοι εγκληματολόγοι έχουν αφιερώσει στην πραγματικότητα, σχετικά μικρή προσοχή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τη πολιτική δυναμική γύρω από την παρουσίαση των διαφόρων περιβαλλοντικών φαινομένων. Δεδομένου του αυξανόμενου ρόλου των μέσων μαζικής ενημέρωσης στη διαμόρφωση στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών (βλ Greer 2009), εναπόκειται στους πράσινους εγκληματολόγους να δώσουν έμφαση στα που, γιατί και με ποιους τρόπους, οι διάφορες αναπαραστάσεις των μέσων ενημέρωσης όσον αφορά το **"περιβαλλοντικό έγκλημα"** και τη **"περιβαλλοντική ζημία"** μπορούν να προβληθούν (ή να μην προβληθούν, ανάλογα με την περίπτωση) και να ασκήσουν με αυτό τον τρόπο επιρροή.

Κατασκευασμένος καταναλωτισμός: Τρόποι με τους οποίους τα «αγαθά» της κατανάλωσης κατασκευάζονται και πωλούνται και τα «κακά» είναι κρυμμένα και (κυριολεκτικά) έχουν θαφτεί

Σε αυτό το μέρος του άρθρου, μας απασχολεί η σχέση μας σε παγκόσμιο επίπεδο με τους πόρους του νερού. Η σχέση μας με το νερό δεν είναι τόσο απλή όσο μπορεί να θεωρηθεί. Για να πάρουμε μόνο τρία παραδείγματα: (1) η συμβολική δύναμη της καθαρότητας του νερού είναι τεράστια και όμως είναι συνήθως, από αμέλεια μολυσμένο (2) αφενός είναι ζωτικής σημασίας για όλους τους ζωντανούς οργανισμούς και αφετέρου η εξουσία του ως μια καταστροφική δύναμη συχνά υποτιμάται σε σχέση με τους κινδύνους και τα επίπεδα απειλής από τις πλημμύρες, παλιρροϊκά κύματα, και την αλλαγή του κλίματος και (3) παρά την άμεση διαθεσιμότητα του μέσω των συστημάτων καθαρισμού και σωλήνων στις προηγμένες χώρες, το νερό έχει εμπορευματοποιηθεί σε τεράστια κλίμακα, μέσω της βιομηχανίας εμφιαλωμένου νερού, που απευθύνεται σε ένα κουλτουριάρικο καταναλωτή έχοντας ως αποτέλεσμα η ζήτηση των καταναλωτών που είναι λιγότερο από είκοσι ετών, να συμβάλλει με τη σειρά της σε ένα πρόβλημα διάθεσης αποβλήτων που είναι όλο και πιο δύσκολο να διαχειριστούμε.

Ζούμε σε έναν κόσμο όπου το νερό είναι (σχεδόν) παντού και παράλληλα με τον αέρα, είναι το πολυτιμότερο αγαθό στον πλανήτη. Οι συνέπειες του να μην έχουμε πρόσβαση σε αυτό είναι η φτώχεια, η πείνα, οι ασθένειες και ο θάνατος. Σε άλλες περιοχές, είναι απρόβλεπτα άφθονο και οδηγεί σε κινδύνους πλημμυρών και ρύπανσης του καθαρού νερού, και πάλι με συνέπειες που περιλαμβάνουν τη νόσο και θάνατο (Mares, 2010). Όπως Ward (2010) αναφέρει «τα δισεκατομμύρια των ανθρώπων, οι τεράστιες εκτάσεις εύφορης γης, και τα μοναδικά οικοσυστήματα βρίσκονται κατά μήκος των στενών παράκτιων ζωνών». Η κλιματική αλλαγή και η τήξη των πολικών πάγων είναι πιθανό να θέσουν σοβαρές απειλές στις περιφέρειες και στις μεγαλουπόλεις (π.χ., Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Βομβάη και τη Σαγκάη), ενώ η επίδραση των σεισμών στον ωκεανό και το τσουνάμι από παλιρροϊκά κύματα είναι τραγική και φαίνεται από την καταστροφή που βίωσαν στην Ιαπωνία το 2011.

Συνεχίζοντας, με την αύξηση του πληθυσμού και την επέκταση της ευημερίας (τουλάχιστον σε ορισμένα μέρη του κόσμου) θα οδηγηθούμε σε σημαντικές προκλήσεις για την κοινωνία. Επιπλέον, η πίεση στην παροχή νερού θα προέλθει όχι μόνο από τις αυξημένες απαιτήσεις για την παραγωγή τροφίμων, η οποία χρησιμοποιεί το 70 τοις εκατό του νερού που καταναλώνεται σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και από μια αύξηση της ζήτησης για πόσιμο νερό και τη βιομηχανική μεταποίηση καθώς προσπαθούμε να ικανοποιήσουμε τις προσδοκίες των καταναλωτών. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ζήτηση για νερό αναμένεται να αυξηθεί 30 τοις εκατό από το 2030, ενώ οι βροχοπτώσεις αλλάζουν λόγω της υπερθέρμανσης του πλανήτη που προκαλείται από τις αλλαγές του κλίματος που είναι δύσκολο να προβλεφθούν. Επιπλέον, οι πόλεις στον αναπτυσσόμενο κόσμο επεκτείνονται με πρωτοφανή ρυθμό, προσθέτοντας άλλα τρία δισεκατομμύρια αστικούς καταναλωτές από το 2050- οι λύσεις που απαιτούνται για να ανακουφίσουμε τις πιέσεις του υπερπληθυσμού είναι η αποχέτευση, η διαχείριση των απορριμμάτων και η μεταφορά, εάν θέλουμε να προσφέρουμε άνετες, ανθεκτικές, και αποτελεσματικές παροχές για όλους όσους ζουν και εργάζονται (Specter, 2012).

Σε έναν τέτοιο κόσμο, κάποιος θα σκεφτόταν ότι η κατανάλωση του νερού πρέπει να γίνεται με

σεβασμό. Ωστόσο, προωθούμε τους πολιτισμούς της υπερβολικής κατανάλωσης που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το νερό σε όλη διαδικασίες παραγωγής και κατασκευής και παίρνουμε το νερό ως δεδομένο και κάνουμε κατάχρηση με διάφορους τρόπους μέσω συμπεριφορών που περιλαμβάνουν τη ρύπανση, την υπερβολική χρήση στη βιομηχανία και το σπίτι, και εγωιστικά απόβλητα στο νερό ακόμη και σε περιόδους έλλειψης. Η περίεργη σχέση μας με το νερό, έχει ως αποτέλεσμα η αξία να έχει μετατραπεί σε κέρδος μέσω εμπορευματοποίησης- προφανώς πληρώνουν δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς για τη συλλογή, τον καθαρισμό και την παροχή νερού, αλλά και κατά τις τελευταίες δεκαετίες, μέσα από την εντυπωσιακή ανάπτυξη στην αγορά εμφιαλωμένου νερού (Gleick, 2010, Opel 1999, Wilk 2006). Και αυτό είναι που μας οδηγεί σε μια περαιτέρω σύνδεση μεταξύ μιας πολιτιστικής εγκληματολογίας και μιας πράσινης εγκληματολογίας, σε αυτή την περίπτωση την πολιτιστική εμπορευματοποίηση της φύσης. Όπως Ruggiero (2013) σημειώνει και ο Andre Gorz (2010) θυμάται:

Η ανάγνωση ενός άρθρου το 1954 σε ένα αμερικανικό εβδομαδιαίο περιοδικό συνέβαλε για να γίνεις οικολόγος πριν ο όρος υπάρχει ακόμη. Το άρθρο εξήγησε ότι, αν η ΗΠΑ ήταν να κάνει μια επιστροφή στις επενδύσεις, η κατανάλωση θα πρέπει να αυξηθεί κατά τουλάχιστον 50 τοις εκατό στα ακόλουθα οκτώ χρόνια. *«Ήταν για τους εμπειρογνώμονες η διαφήμιση και το μάρκετινγκ για να επιστρατεύσουν νέες ανάγκες, επιθυμίες και φαντασιώσεις από την πλευρά των καταναλωτών, για να στολίσουν ακόμα και τα πιο ασήμαντα προϊόντα με σύμβολα που θα αυξήσουν τη ζήτηση τους»* (Gorz, 2010) (Ruggiero, 2013)

Η πώληση του νερού παρέχει ένα τέλειο παράδειγμα για τη δημιουργία αυτών των αναγκών, των επιθυμιών και φαντασιώσεων. Όπως ο Wilk επισημαίνει όμορφα έξω: *«Πριν από χρόνια διαφημιστικά στελέχη μπορούσαν χαριτολογώντας ν επαινούν έναν εμπειρογνώμονα λέγοντας ότι αυτός ή αυτή «θα μπορούσε να πουλήσει παγάκια σε Εσκιμώους.» «Τώρα αυτό το κατόρθωμα, να οδηγεί τους ανθρώπους να πληρώνουν για πράγματα που ήδη έχουν σε αφθονία γύρω τους, για τα οποία δεν έχουν πρόδηλη ανάγκη, έχει γίνει κοινός τόπος ... Σήμερα έμποροι αναγνωρίζουν ότι τα εμπορεύματα έχουν μαγικές δυνάμεις που δεν έχουν τίποτα να κάνουν με το «πρέπει» και έχουν γίνει μάγοι που μετατρέπουν εγκόσμια και άφθονα πράγματα σε εξωτικά τιμαλφή.»* (Wilk, 2006)

οι πολιτισμικοί ανθρωπολόγοι το έχουν δείξει αυτό σε πολλές έρευνες και συζητήσεις (π.χ. Douglas, 1966, Smith, 1999). Αυτό είναι, μια διαδικασία που βασίζεται στην μαγεία του τοτέμ, τα σύμβολα της εξουσίας και της κατάστασης, και των μαρκών της αναγνώρισης και είναι τα χαρακτηριστικά που οδηγούν την ανταγωνιστικότητα και στην ομαδική -νοοτροπία του καταναλωτισμού (βλέπε, π.χ., Lorenzen, 2012, Mares, 2010, Neilson και Paxton 2010). Έτσι, σε αυτή την περίπτωση, η μαγεία έχει γίνει για το νερό, τη λήψη της αφθονίας και της διαθεσιμότητας του και μετατρέποντάς το σε κάτι σπάνιο και πολύτιμο. Αλλά πώς?

Ο Μύθος-πώληση του εμφιαλωμένου νερού

Διάφορα μηνύματα πρέπει να περάσουν όπως για παράδειγμα, ότι το νερό της βρύσης δεν είναι ασφαλές και ότι το εμφιαλωμένο νερό προέρχεται από αγνές, αμόλυντα πηγές, ότι υπάρχει μια διαφορά γεύσης μεταξύ της βρύσης και εμφιαλωμένων νερών, ότι το εμφιαλωμένο νερό είναι «ηθικό» και «πράσινο» και ούτω καθεξής. Τέτοια μηνύματα είναι αμφίβολα, αν όχι απλά αναληθή. Το νερό της βρύσης είναι πολύ ασφαλές όταν προέρχεται από αγνή και καθαρισμένη πηγή, ενώ το εμφιαλωμένο νερό μπορεί να προέρχεται από μολυσμένες πηγές και μπορεί να

αποθηκεύονται για μεγάλο χρονικό διάστημα καθιστώντας το λιγότερο «ασφαλές» από το φρέσκο, τρεχούμενο νερό. Το νερό της βρύσης τοποθετείται συνήθως υψηλά σε τεστ επιλογής "καλύτερη γεύση". Η ενέργεια που χρησιμοποιείται στην εμφιάλωση του νερού, την παραγωγή και τη διάθεση ή την ανακύκλωση των πλαστικών μπουκαλιών, καθώς και τα μίλια μεταφοράς που χρησιμοποιούνται στην παροχή κιβώτιων αυτών των φιαλών σε όλη έθνη και σε όλο τον κόσμο, όλα μαζί δεν μπορούν να δικαιολογήσουν το χαμηλό κόστος και την υψηλή ενεργειακή απόδοση και τους τρόπους με τους οποίους το νερό μπορεί να παραδοθεί αμέσως μέσω μιας βρύσης (Main, 2008). Σύμφωνα με το Ινστιτούτο του Ειρηνικού, που είναι μια περιβαλλοντική μη κερδοσκοπική οργάνωση με έδρα τις ΗΠΑ, η κατανάλωση του εμφιαλωμένου νερού απαιτεί να ισοδυναμεί με πάνω από 17 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου για την παραγωγή των πλαστικών δοχείων (μη συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας για τις μεταφορές) (παίρνει τρία λίτρα νερού για να παραχθεί ένα λίτρο εμφιαλωμένο νερό, ενώ η μεταφορά cross-country προσθέτει εκατομμύρια τόνους εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα κάθε χρόνο. **Τέτοιες πωλήσεις δεν είναι σαφώς ούτε ηθικές, ούτε για περιβάλλον «πράσινων».** Στην πραγματικότητα, το φαινόμενο του εμφιαλωμένου νερού, υπογραμμίζει μια βασική ανησυχία που προκύπτει από την αναντιστοιχία μεταξύ του πολιτισμού των καταναλωτών και των «δωρεάν αγαθών» της φύσης. Κατά τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια, το νερό έχει τραβηχτεί, μεταξύ του, να είναι ένα δωρεάν δημόσιο αγαθό και ένα ιδιωτικοποιημένο εμπόρευμα, με τις τελευταίες διαδηλώσεις ανάπτυξης παραγωγής και λαϊκά κινήματα σε χώρες τόσο διαφορετικές όπως η Βολιβία και τον Καναδά. Όπως ο Wilk παρατηρεί: *«Στις φτωχές χώρες το εμφιαλωμένο νερό αντιπροσωπεύει την αποτυχία της κυβέρνησης για την παροχή βασικών δημόσιων υπηρεσιών προς τους πολίτες. Ενώ για τις πλούσιες χώρες συχνά εκπροσωπεί τα απόβλητα, την καταστροφή του περιβάλλοντος, τη διαφθορά των παιδιών από την εμπορία και την πτώχευση και το παραλογισμό της κοινωνίας μάζας-καταναλωτή ως σύνολο»* (Wilk, 2006).

Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις και εντελώς προβλέψιμα, η εμπορία εμφιαλωμένου νερού θα βασισθεί σε δημοφιλείς φαντασιώσεις για καθαρά και παρθένα περιβάλλοντα, όπως παγετώνες και λίμνες και λιμνοθάλασσες, τα νησιά και τα βουνά, τροπικές ζούγκλες και τις θάλασσες του ωκεανού. Αυτή είναι μια παραπλανητική διαφήμιση, γι' αυτό θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι διαδίδει το εμφιαλωμένο νερό ως ένα επιθυμητό προϊόν στον καταναλωτή. Το μεταδίδει ως ένα αξεσουάρ του τρόπου ζωής και με κάποιο τρόπο "πράσινο". Οι ισχυρισμοί για το εμφιαλωμένο νερό προϊόν είναι πραγματικά ψευδείς, παραπλανητικές ή αναληθείς. Έτσι, οι καταναλωτές παρόλο που γνωρίζουν καλά ότι μάρκες όπως Dasani, Aquafina, Pure-Life είναι μόνο νερό της βρύσης (επισημαίνονται στις ΗΠΑ ως PWS, που σημαίνει δημόσια παροχή νερού), εξακολουθούν να τα αγοράζουν. Άλλα αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια εκδοχή του είδους του οιονεί δόλιου εμπορίου στο οποίο που αναφερόταν ο Sutherland (1949) ως κατάχρηση της δημόσιας εμπιστοσύνης. Σύμφωνα με τον Gleick (2010), η μαζική κατανάλωση του εμφιαλωμένου νερού είναι *«μια πράξη οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής τύφλωσης»*. Είναι οικονομικά ορθολογικό μόνο για τους παραγωγούς και τους εμπόρους λιανικής, και όχι για τους καταναλωτές· είναι επιβλαβή για το περιβάλλον στην παραγωγή ένα εντυπωσιακό ποσό των πλαστικών δοχείων για τα οποία δεν υπάρχει καμία περαιτέρω χρήση και τα οποία πρέπει να συλλέγονται, μερικά θαμμένα και κάποια ανακυκλώνονται και είναι αντι-κοινωνική η δημιουργία δυσπιστίας των δημόσιων παροχών νερού. Όπως ο Sutherland εξέτασε, η κακοποίηση και η διάβρωση της εμπιστοσύνης είναι ένα στοιχείο των «δόλιων» συναλλαγών (Friedrichs, 2010). Σκεφτείτε ότι, ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του δέκατου ένατου αιώνα, στη

δημόσια υγεία ήταν η δημοτική παροχή νερού, που συνέβαλε στη παροχή νερού καλής ποιότητας έχοντας ως αποτέλεσμα τον έλεγχο της χολέρας και άλλων ασθενειών.

Σήμερα, η ειρωνεία είναι ότι, τη στιγμή που μια τεράστια οργανωμένη προσπάθεια δημόσια και ιδιωτική, με κόστος τρισεκατομμύρια δολάρια και ευρώ, έδωσε στους περισσότερους Ευρωπαίους και οι Βορειοαμερικανικούς καθαρό, φθηνό και ασφαλές πόσιμο νερό στα σπίτια τους, οι ίδιοι αυτοί άνθρωποι πηγαίνουν έξω για να αγοράσουν το πόσιμο νερό τους σε καταστήματα, σε τιμή υψηλότερη από ό, τι μία ισοδύναμη ποσότητα της μπίρας, σόδας ή ακόμα και βενζίνης (Wilk,2006).

Η φτώχεια του νερού, η υπέρβαση των αποβλήτων, και η οικονομική αιτία της Περιβαλλοντικής Βλάβης

Αλλά τι γίνεται με τις περιπτώσεις όπου η δημόσια προσφορά είναι επικίνδυνη ή ανθυγιεινή; Αναμφίβολα, υπάρχει μια λογική υπόθεση για την εμφιάλωση και τη διανομή του νερού εδώ, αλλά δεν είναι η πιο λογική και σίγουρα δεν είναι η πιο δίκαιη. Η καλύτερη απάντηση θα ήταν να εξασφαλιστεί ότι η ασφαλής παροχή νερού είναι διαθέσιμη σε όλους σε παγκόσμια βάση. Για να επιστρέψουμε στις εισαγωγικές παρατηρήσεις για το θέμα αυτό, ο πλανήτης δεν στερείται το νερό. Πράγματι μπορούμε να βρούμε τη γη και τους πληθυσμούς που απειλούνται αλλά δεν είναι σε αυτό τον αιώνα. Η επιστήμη ενώ διαθέτει σχετικά φθηνές τεχνολογίες που απαιτούνται για την άντληση, τον καθαρισμό του σωλήνα νερού, υπάρχουν ακόμα πάρα πολλοί άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό. Υφίσταται, περισσότερο κέρδος, από τη πώληση σε αυτούς το νερό σε πλαστικές φιάλες. Κατά τη διαδικασία εμφιάλωσης νερού, χρησιμοποιούμε τεράστιες ποσότητες ενέργειας, οι οποίες, προσδίδουν μεγάλα κέρδη στις εταιρείες που πωλούν ένα προϊόν που ο πλανήτης παράγει δωρεάν και κατασκευάζουν και διαθέτουν δοχεία που βλάπτουν το περιβάλλον και συσσωρεύονται στους κάδους και χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων. Η διπλή τραγωδία είναι ότι υπάρχουν οι φτωχοί του κόσμου που θα πάνε διψασμένοι και υπάρχουν οι φτωχοί του κόσμου που θα τραφούν από τα απόβλητα σκουπίδια των πλουσίων να τα ανακυκλώνουν και να τα πωλούν, προκειμένου να επιβιώσουν. Όπως ο Ferrell (2004) αναφέρει, *«(η) ίδια οικονομική τάξη που δημιουργεί τις δυνατότητες απέραντης κατανάλωσης για τους προνομιούχους, υποβιβάζει αυτούς που δεν μπορούν να καταναλώσουν»*. Η «εντατικοποίηση της γενικής σπατάλης», με τη σειρά της, παρήγαγε αύξηση υποβάθμισης του περιβάλλοντος από την άποψη της εξόρυξης φυσικών πόρων, τη διάθεση των αποβλήτων, και συρρίκνωση των φυσικών οικοτόπων. Ενώ οι Αμερικανοί παραμένουν πρωταθλητές αποβλήτων του κόσμου και του υπερκαταναλωτισμού τώρα φαίνεται να προαναγγέλλεται η καταστροφή του περιβάλλοντος και η συσσώρευση υλικού σε μια κλίμακα. Ο Castells (2004) θα συμφωνήσει και θα υποστηρίξει ότι, *«ανεξάρτητα από τις προσπάθειες (γνήσιες και προσχηματικές) που γίνονται για την αντιμετώπιση των ζητημάτων των αποβλήτων, τη φτώχεια, και την περιβαλλοντική ζημία, τα πιο θεμελιώδη προβλήματα που μας αφορούν στο περιβάλλον παραμένουν, δεδομένου ότι η επεξεργασία τους απαιτεί μια μεταμόρφωση των τρόπων παραγωγής και κατανάλωσης»*.

Σύνοψη

Σύμφωνα με τον Ferrell (2006), «η πολιτισμική εγκληματολογία θα συνεχίσει να διερευνά νέους τρόπους θεώρησης και ανάληψης εγκληματολογικής υποτροφίας, και να βρει νέους τρόπους

αντιμετώπισης, της διασταύρωσης του πολιτισμού, της εγκληματικότητας και της δικαιοσύνης». Εμείς υποστηρίζουμε ότι οι πράσινοι εγκληματολόγοι πρέπει να επιδιώξουν να βρουν νέους τρόπους αντιμετώπισης της διασταύρωσης του πολιτισμού, της εγκληματικότητας, της δικαιοσύνης, με το περιβάλλον.

Έχουμε αρχίσει να εξετάζουμε πώς να ενσωματώσουν την πολιτισμική σημασία στο περιβάλλον, στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, στην περιβαλλοντική βλάβη και στη περιβαλλοντική βλάβη των επιχειρήσεων. Μια πράσινη εγκληματολογία-πολιτισμική εγκληματολογία θα είναι αμοιβαία επωφελής. Όπως οι Henry και Milovanovic (1991-2) παρατηρούν, **«στις διακρίσεις μεταξύ διαφορετικών θεωρητικών θέσεων, οι εγκληματολόγοι πρέπει να είναι προσεκτικοί για να μην παραβλέψουν τις συνδέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους»**. Για εμάς, είναι προφανές ότι αυτή η συμβουλή ισχύει πολύ καλά για την πράσινη εγκληματολογία και τη πολιτισμική εγκληματολογία, καθώς και οι δύο είναι σαφώς ανοιχτές, διεπιστημονικές, και πνευματικά φιλελεύθερες. Οι πολιτισμικοί εγκληματολόγοι δεν πρέπει να ενοχλούνται από τον ισχυρισμό ότι υιοθετούν περισσότερο μια «πράσινη γεύση» ούτε πρέπει οι πράσινοι εγκληματολόγοι να έχουν λόγο να βρουν μια «πολιτισμική» προοπτική ως ανεπιθύμητη.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Αφετηρία ουσιαστική της νομικής προστασίας του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, αποτέλεσε το άρθρο 24 παρ.1 του Συντάγματος. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος (1975) και συγκεκριμένα με τη διάταξη του άρθ. 24 παρ. 1 εδάφ. α', η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, η οποία περιλαμβάνει την πρόληψη και καταστολή, αποτελεί κρατική υποχρέωση. Το 2001 η διάταξη αυτή αναθεωρήθηκε και συμπληρώθηκε ως εξής: «Το κράτος λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα που πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας». Ικανός αριθμός κοινοτικών κειμένων, όπως οι αρχές της πρόληψης, της προφύλαξης, της ενσωμάτωσης, της περιβαλλοντικής ευθύνης («ο ρυπαίνων πληρώνει»), της επανόρθωσης στην πηγή, στοιχειοθετούν την προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας, η οποία ενισχύεται και διασφαλίζεται ακόμη περισσότερο σε συνδυασμό με την εφαρμογή της Σύμβασης του Ααρχους (Δανία, 2005) για την περιβαλλοντική πληροφόρηση και συμμετοχή των πολιτών σε αποφάσεις και στον σχεδιασμό που σχετίζονται με το περιβάλλον.

Άρθρο 24

***1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.*

***2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδομική και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους.*

3. Για να αναγνωριστεί μία περιοχή ως οικιστική και για να ενεργοποιηθεί πολεοδομικά, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονται σε αυτή συμμετέχουν υποχρεωτικά, χωρίς αποζημίωση από τον οικείο φορέα, στη διάθεση των εκτάσεων που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν δρόμοι, πλατείες και χώροι για κοινωφελείς γενικά χρήσεις και σκοπούς, καθώς και στις δαπάνες για την εκτέλεση των βασικών κοινόχρηστων πολεοδομικών έργων, όπως νόμος ορίζει.

4. Νόμος μπορεί να προβλέπει τη συμμετοχή των ιδιοκτητών περιοχής που χαρακτηρίζεται ως οικιστική στην αξιοποίηση και γενική διαρρύθμιση της σύμφωνα με εγκεκριμένο σχέδιο, με αντιπαροχή ακινήτων ίσης αξίας ή τμημάτων ιδιοκτησίας κατά όροφο, από τους χώρους που καθορίζονται τελικά ως οικοδομήσιμοι ή από κτίρια της περιοχής αυτής.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών που ήδη υπάρχουν. Οι ελεύθερες εκτάσεις, που προκύπτουν από την αναμόρφωση, διατίθενται για τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων ή εκποιούνται για να καλυφθούν οι δαπάνες της πολεοδομικής αναμόρφωσης, όπως νόμος ορίζει.

6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

**** Ερμηνευτική δήλωση:**

Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασης τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά.

Το άρθρο 24, κατοχυρώνει την προστασία των τριών όψεων του περιβάλλοντος (φυσικό, οικιστικό, πολιτιστικό). Είναι εξ άλλου σαφές ότι κάθε μια από αυτές περιλαμβάνει σειρά ειδικότερων προστατευτέων στοιχείων. Στον ανωτέρω κανονιστικό πυρήνα εντάσσονται ακόμη οι ορισμοί του άρθρου 117 παρ. 3 και 4 Συντ. για την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων.

Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης είναι μια σχετικά νεόκοπη αρχή που εκφράστηκε για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο στην διακήρυξη της Στοκχόλμης το 1972, με αρκετά γενικούς όρους. Το 1992 εξαγγέλθηκε με μεγαλύτερη πληρότητα και σαφήνεια με τη Διακήρυξη του Ρίο, σχεδιάστηκε δε με την Agenda 21, η οποία αποτελεί ένα πρακτικό συστημικό οδηγό για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, που μετείχε στην Παγκόσμια Διάσκεψη στο Ρίο, υιοθέτησε την ως άνω αρχή, [άρθρα 2, 6, 174 - 176 Συνθ. ΕΚ, όπως σήμερα ισχύουν/Πέμπτο και Έκτο Πρόγραμμα Δράσης της Κοινότητας για το Περιβάλλον/Λευκή Βίβλος της Επιτροπής για την Ανάπτυξη, τον Ανταγωνισμό και την Απασχόληση (Κεφ.10)]. **Στην Ελλάδα η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, κατοχυρώθηκε συνταγματικά το 2001, ως αρχή της αειφορίας, με την προσθήκη στο εδ. β της παρ. 1 του άρθρου 24 του Συντ. όρου, κατά τον οποίο τα ιδιαίτερα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να λαμβάνονται από το Κράτος «στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας».**

Η αρχή της αειφορίας ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να οριστεί ως η συμβατή, η φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη, που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους αλλά τους διαφυλάσσει όχι μόνο για τις παρούσες αλλά και για τις μελλοντικές γενεές (Εκθεση Brundlandt, Our Common Future, 1987). Μάλιστα η αρχή αυτή είναι ακόμη πιο γενική και επεκτείνεται πέραν του κατεξοχήν φυσικού περιβάλλοντος συνδεδεμένη και με το "πολιτιστικό περιβάλλον, διότι το φυσικό περιβάλλον προϋποτίθεται για την ύπαρξη του ανθρώπου και για ό,τι αυτός δημιουργεί".

Η αρχή της αειφορίας ή της βιώσιμης ανάπτυξης, με τη λεκτική της αναφορά εντός του Συντάγματος, δέχεται την άμεση σχέση του φυσικού περιβάλλοντος με την ύπαρξη της ίδιας της κρατικής υπόστασης και των πολιτών. Καθώς προχωρά η πρώτη παράγραφος του άρθρ. 24 αναφέρεται ευθέως στην έννοια του δάσους και της σημασίας του στη διαβίωση των πολιτών. Εν συνεχεία η όλη δομή του άρθρ. 24 κινείται γύρω από την περιγραφή περιβαλλοντικών θεμάτων,

όπως η προστασία των δασών, η διαμόρφωση της χωροταξικής και οικιστικής μορφής, η διευθέτηση αποζημιώσεων σχετικά με χωροταξικά ζητήματα και τέλος, η προστασία των πολιτιστικών μνημείων και των πολιτιστικών παραδόσεων και κληρονομιάς ευρύτερα. Ως προς τα αναφερόμενα ζητήματα θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το άρθρ. 24 διαρθρώνεται σε ένα αρκετό κατατοπιστικό πλαίσιο ως προς τα θέματα του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος περιγράφοντας τον γενικό κανόνα προστασίας τους.

Σύμφωνα με την Ε.Ε. Βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει:¹⁰⁴

- οικοδόμηση μιας **πιο ανταγωνιστικής οικονομίας χαμηλών εκπομπών άνθρακα** που κάνει αποτελεσματική και βιώσιμη χρήση των πόρων της
- **προστασία του περιβάλλοντος**, μείωση των εκπομπών και αποτροπή της απώλειας βιοποικιλότητας
- αξιοποίηση της πρωτοπορίας της Ευρώπης στην ανάπτυξη **νέων πράσινων τεχνολογιών** και μεθόδων παραγωγής
- εγκατάσταση **αποδοτικών και έξυπνων δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας**
- **εκμετάλλευση των δικτύων σε επίπεδο ΕΕ** για να ενισχυθεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των επιχειρήσεων (ιδίως των μικρών μεταποιητικών επιχειρήσεων)
- **βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος**, ιδίως για τις ΜΜΕ
- **παροχή βοήθειας στους καταναλωτές** για να κάνουν σωστές επιλογές.

Οι στόχοι της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη

1. **Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20%** σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 έως το 2020. Η ΕΕ είναι έτοιμη να προχωρήσει σε περαιτέρω μείωση κατά 30% με την προϋπόθεση ότι και οι άλλες αναπτυγμένες χώρες θα αναλάβουν ανάλογες δεσμεύσεις και ότι οι αναπτυσσόμενες θα συμβάλουν ανάλογα με τις ικανότητές τους, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης παγκόσμιας συμφωνίας.

2. **Αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας** στην τελική κατανάλωση ενέργειας **στο 20%**

3. **Αύξηση της ενεργειακής απόδοσης κατά 20%**

Πώς θα τονώσει η ΕΕ τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Μέσω δύο εμβληματικών πρωτοβουλιών:

1. **1. Μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους της **
Για να ενισχυθεί η μετάβαση προς μια αποτελεσματική στη χρήση των πόρων οικονομία, με χαμηλές εκπομπές άνθρακα, είναι αναγκαία η αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση πόρων και ενέργειας με:
 - τη μείωση των εκπομπών CO₂
 - την προώθηση μεγαλύτερης ενεργειακής ασφάλειας
 - τη μείωση του βαθμού εκμετάλλευσης φυσικών πόρων για τα προϊόντα που χρησιμοποιούμε και καταναλώνουμε

¹⁰⁴ http://ec.europa.eu/index_el.htm

2. **Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης**^[en]

Η ΕΕ χρειάζεται μια βιομηχανική πολιτική που θα βοηθά τις επιχειρήσεις, κυρίως τις μικρές, να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, της οικονομικής κρίσης και της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα. Αυτό θα επιτευχθεί:

- ο στηρίζοντας την επιχειρηματικότητα, για να γίνουν οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις πιο ανταγωνιστικές και αποτελεσματικές
 - ο συνεκτιμώντας όλους τους κρίκους της ολοένα πιο παγκοσμιοποιημένης αλυσίδας αξίας -από την πρόσβαση στις πρώτες ύλες έως τις υπηρεσίες μετά την πώληση.
- Η πολιτική αυτή μπορεί να καταρτιστεί μόνο μέσω της στενής συνεργασίας με επιχειρήσεις, συνδικαλιστικές οργανώσεις, πανεπιστημιακούς φορείς, ΜΚΟ και οργανώσεις καταναλωτών.

Γιατί χρειάζεται η Ευρώπη μια βιώσιμη ανάπτυξη;

Υπερβολική εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα

Η εξάρτησή μας από το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τον άνθρακα:

- εκθέτει τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις σε επιζήμιες και δαπανηρές διακυμάνσεις των τιμών,
- απειλεί την οικονομική μας ασφάλεια,
- συμβάλλει στην κλιματική αλλαγή.

Φυσικοί πόροι

Ο παγκόσμιος ανταγωνισμός για τους φυσικούς πόρους προβλέπεται να ενταθεί με αποτέλεσμα να ασκηθεί πίεση στο περιβάλλον. Η ΕΕ μπορεί να συμβάλει στη μείωση αυτών των πιέσεων μέσω των πολιτικών της για βιώσιμη ανάπτυξη.

Κλιματική αλλαγή

- Για να επιτύχουμε τους στόχους μας για το κλίμα, είναι αναγκαίο να μειώσουμε ταχύτερα τις εκπομπές άνθρακα και να αξιοποιήσουμε νέες τεχνολογίες, όπως η αιολική και ηλιακή ενέργεια καθώς και η δέσμευση και απομόνωση άνθρακα.
- Πρέπει ακόμη να ενισχύσουμε την ανθεκτικότητα των οικονομιών μας στους κλιματικούς κινδύνους και την ικανότητά μας για πρόβλεψη και αντιμετώπιση των καταστροφών.

Ανταγωνιστικότητα

- Η ΕΕ πρέπει να βελτιώσει την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητά της. Είναι σκόπιμο να διατηρήσει το προβάδισμά της στις πράσινες λύσεις, κυρίως ενόψει του εντεινόμενου ανταγωνισμού από την Κίνα και τη Βόρειο Αμερική.
- Με την επίτευξη των ενεργειακών μας στόχων, η Ευρώπη θα εξοικονομήσει 60 δισεκατομμύρια ευρώ από εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου μέχρι το 2020, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό τόσο για την ενεργειακή μας ασφάλεια όσο και για την οικονομία μας.
- Η περαιτέρω πρόοδος στην ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής ενεργειακής αγοράς μπορεί να αυξήσει το ΑΕΠ κατά 0,6% έως 0,8%.
- Η επίτευξη του στόχου για ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης από ανανεώσιμες πηγές σε ποσοστό 20% μπορεί να δημιουργήσει περισσότερες από 600.000 θέσεις εργασίας στην ΕΕ, και επιπλέον 400.000 αν επιτύχουμε τον στόχο βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης κατά 20%.
- Οι δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών πρέπει να υλοποιηθούν κατά τρόπο που να μεγιστοποιεί τα οφέλη και να ελαχιστοποιεί τις δαπάνες, μεριμνώντας ταυτόχρονα για τη διάδοση καινοτόμων τεχνολογικών λύσεων.

Δεχόμενοι λοιπόν ότι η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί έκφραση της αξίας του ανθρώπου και παράλληλα ενσωματώνει τη λειτουργία βασικών και κρίσιμων διατάξεων για την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, σημειώνεται πως μια ρητή ένταξή της σε διάταξη μπορεί να καταστεί επωφελής για τους πολίτες και την κρατική λειτουργία. Εξ άλλου, όπως έχει καταδειχθεί, οι συνιστώσες της έννοιας έχουν συνταγματικό έρεισμα σε επί μέρους διατάξεις δίχως κάποια να την ορίζει αυτοτελώς και επαρκώς.

N. 1650/1986

Παρά το γεγονός ότι στο Σύνταγμα μας το περιβάλλον, προστατεύεται από το 1975, στο ποινικό μας δίκαιο αναγνωρίζεται ως αυτοτελές αντικείμενο προστασίας το 1980, με το ν. 1650/1986. Μετά, το άρθρο 24 του Συντάγματος, ακολούθησε ο ν. 743/1977 για την θαλάσσια ρύπανση, όπως τροποποιήθηκε, κωδικοποιήθηκε και μεταγλωττίστηκε στη δημοτική με το π.δ. 55/1998, ο ν. 998/1979 για την προστασία των δασών, ο βασικότερος ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε εν μέρει με τους ν. 3937/2011, ν. 4014/2011 και ν. 4042/2012.

Ειδικότερα, οι ποινικές κυρώσεις προβλέπονται στο **άρθρο 28 του ν. 1650/1986**, όπως τροποποιήθηκαν με το άρθρο 16 παρ.3 Ν.3937/2011,ΦΕΚ Α 60/31.3.2011 και με το ν. 4042/2012.

Άρθρο 28: «1. Όποιος ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 3010/2003 (Α` 91) και το ν. 4014/2011 (Α` 209), ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ` εξουσιοδότηση του, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον, τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή **1.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.**»

*** Η παράγραφος 1 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 1 άρθρου 7 Ν.4042/2012,ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

«2. Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ` εξουσιοδότηση του, τιμωρείται με φυλάκιση **τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 3.000,00 έως 60.000,00 ευρώ.** Αν η πράξη του προηγούμενου εδαφίου τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή. Αν οι αρνητικές επιπτώσεις της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, περιορισμένες επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή και χρηματική ποινή.»

*** Η παράγραφος 2 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 2 άρθρου Ν.4042/2012,ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

«3. Αν η πράξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου:

(α) τελέστηκε από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος, επιβάλλεται φυλάκιση **τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,**

(β) τελέστηκε με τον ανωτέρω σκοπό και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, **επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ,**

(γ) δημιούργησε, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης, κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή σοβαρής ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, επιβάλλεται φυλάκιση **τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ,**

(δ) δημιούργησε κίνδυνο θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου ή εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ,

(ε) είχε ως επακόλουθο σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση ή σοβαρή ή ευρεία οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη ή καταστροφή, με βάση το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή την έκταση ή τη σημασία της υποβάθμισης ή το θάνατο εμβρύου ή ανθρώπου ή την εμφάνιση βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή τη βαριά σωματική ή διανοητική πάθηση ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη ή και χρηματική ποινή 150.000,00 έως 500.000,00 ευρώ.

Αν οι πράξεις των στοιχείων γ', δ' και ε' της παραγράφου αυτής τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 150.000,00 ευρώ.»

Η παρ.3,όπως είχε τροποποιηθεί και συμπληρωθεί με το άρθρο 16 παρ.4 Ν.3937/2011,ΦΕΚ Α 60, αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 3 άρθρου 7 Ν.4042/2012,ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

4. Αν η ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προέρχεται από τη δραστηριότητα νομικού προσώπου, το δικαστήριο κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής και το νομικό πρόσωπο.

«5.1. Τα φυσικά πρόσωπα που κατέχουν ιθύνουσα θέση σε οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο και ιδίως οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιριών, οι διαχειριστές εταιριών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να εποπτεύουν και να ελέγχουν την τήρηση, από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του, των διατάξεων του παρόντος νόμου και των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων, που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

5.2. Το φυσικό πρόσωπο, το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, τιμωρείται ως αυτουργός για κάθε πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού και τελέστηκε κατά ή εξ αφορμής της δραστηριότητας ή επιχείρησης του νομικού προσώπου, εφόσον αυτή δεν αποτράπηκε λόγω της παράλειψής του, από πρόθεση ή από αμέλεια, να ασκήσει την προβλεπόμενη στην περίπτωση 5.1 εποπτεία ή έλεγχο, ανεξάρτητα από την τυχόν ποινική ή αστική ή διοικητική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου ή του ίδιου νομικού προσώπου.

5.3. Αν η πράξη ή παράλειψη, που προβλέπεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού ή οποιαδήποτε μορφή συμμετοχής σε αυτές, τελέστηκαν προς όφελος νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο το οποίο κατέχει ιθύνουσα θέση, πέραν της ποινικής ευθύνης του φυσικού προσώπου, επιβάλλεται και στο νομικό πρόσωπο, ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα των επιπτώσεων στο περιβάλλον:

- (α) διοικητικό πρόστιμο μέχρι του τριπλάσιου της αξίας του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε ή
- (β) προσωρινή ή σε περίπτωση υποτροπής οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή
- (γ) πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις ή
- (δ) η δημοσίευση, με δαπάνες του, της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας ή συνδυασμός των ανωτέρω κυρώσεων.

5.4. Οι ίδιες κυρώσεις επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο και στην περίπτωση που η παράλειψη άσκησης της προβλεπόμενης στην περίπτωση 5.1. εποπτείας ή ελέγχου από φυσικό πρόσωπο, που κατέχει ιθύνουσα θέση, κατέστησε δυνατή την τέλεση από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές του, των ποινικών αδικημάτων, που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου αυτού προς όφελος του νομικού προσώπου.

5.5. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού καθορίζεται ο τρόπος, τα όργανα και η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων της περίπτωσης 5.3., καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της.

5.6. Το διοικητικό πρόστιμο που προβλέπεται στην υποπερίπτωση α' της περίπτωσης 5.3., αποτελεί έσοδο υπέρ του «Πράσινου Ταμείου» σύμφωνα με την περίπτωση ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του ν. 3889/2010 (Α' 182).»

Η παράγραφος 5 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 4 άρθρου 7 Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

«6. Αν ο δράστης των παραβάσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου αυτού περιορίσει ο ίδιος ή (αν) τρίτος που ενεργεί κατ' εντολή ή για λογαριασμό του συντελέσει, με έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή, αποτελεσματικά στην ουσιώδη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, που προκάλεσε η πράξη ή η παράλειψη του, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή μειωμένη, σύμφωνα με το άρθρο 83 του Ποινικού Κώδικα ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή.»

Η παράγραφος 6 αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 5 άρθρου 7 Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

«7. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέσθηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφη προδικασία δεν απαιτείται.»

Η παρ.7, όπως είχε αντικατασταθεί με το άρθρο 16 παρ.5 Ν.3937/2011, ΦΕΚ Α 60/31.3.2011, αντικαταστάθηκε ως άνω με την παράγραφο 7 άρθρου 7 Ν.4042/2012, ΦΕΚ Α 24/13/2/2012.

8. Όποιος παραβιάζει τα μέτρα, τις απαγορεύσεις, τους όρους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται δυνάμει των άρθρων 18 έως 21 ή των διαταγμάτων ή υπουργικών ή νομαρχιακών

αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή τους, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός μήνα. Αν ο δράστης ενήργησε από αμέλεια, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή.

9. Τα κατά παράβαση των προστατευτικών μέτρων, απαγορεύσεων, όρων και περιορισμών, στους οποίους αναφέρονται οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 20, συλλαμβανόμενα, φονευόμενα, τραυματιζόμενα ή συλλεγόμενα είδη της άγριας πανίδας και χλωρίδας κατάσχονται, είτε βρίσκονται στην κατοχή του παραβάτη είτε τρίτου. Επίσης κατάσχονται τα εργαλεία ή μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την παράνομη σύλληψη, θανάτωση, τραυματισμό ή συλλογή των προστατευόμενων ειδών. Τα κατασχόμενα δημεύονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 του ποινικού κώδικα και παραδίδονται σε μουσεία φυσικής ιστορίας ή σε άλλα κατά περίπτωση ιδρύματα ή νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή άλλους. Διατάσσεται επίσης η αφαίρεση της άδειας κυνηγιού ή αλιείας του παραβάτη για χρονικό διάστημα από τρεις μήνες έως τρία έτη. Σε περίπτωση υποτροπής η αφαίρεση της άδειας επιβάλλεται οριστικά.

10. Οι κυρώσεις και οι λοιπές ρυθμίσεις των παραγράφων 1, 2, 3, 4, 5 και 6 εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις παραβάσεων των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 του ν. 1515/1985 και στα άρθρα επίσης 11 και 12 του ν. 1561 /1985.

***ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 της Υ.Α. 8243/1113 (ΚΟΙΝΗ) της 26.2/8.3.91 (Β' 138):

"Σε οποιονδήποτε γίνεται αίτιος παράβασης των διατάξεων της παρούσας απόφασης με πράξη ή παράλειψη επιβάλλονται οι ποινικές, αστικές και Διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 28, 29 και 30 του Ν. 1650/86, όπως το τελευταίο αυτό άρθρο τροποποιήθηκε με το άρθρο 98 (παρ. 12) του Ν. 1892/1990 (ΦΕΚ 101 Α/1990)".

"Σε οποιονδήποτε ρυπαίνει ή συμβάλλει στην πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος με πράξη ή παράλειψη κατά παράβαση των διατάξεων της παρούσας απόφασης επιβάλλονται οι ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 28, 29 και 30 του Ν. 1650/86.

Ειδικότερα ως προς την επιβολή διοικητικών κυρώσεων προκειμένου για τις περιοχές των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 13 του Ν. 1515/1985, και του άρθρου 13 του Ν. 1561/1985 όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με το άρθρο 31 παρ. 6 και 7 αντίστοιχα του Ν. 1650/1986.

Οι παραπάνω κυρώσεις των προηγούμενων παραγράφων επιβάλλονται ανεξάρτητα από τις κυρώσεις που προβλέπονται σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας όπως οι σχετικές διατάξεις του Α.Ν. 2580/1940 "περί υγειονομικών διατάξεων" (ΦΕΚ 237Α/1940), όπως ισχύουν".

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Κατά το άρθρο 4, παρ. 4 του Ν. 2052/1992 (Α 94): "Οι διατάξεις των άρθρων 28 (ποινικές κυρώσεις) και 30 (διοικητικές κυρώσεις) του ν. 1650/1986 δεν εφαρμόζονται στις περιπτώσεις πρόκλησης ρύπανσης της ατμόσφαιρας ή και θορύβου από τα οχήματα και τα δίτροχα. Οι σχετικές παραβάσεις αντιμετωπίζονται με το σύστημα κυρώσεων, που προβλέπονται από τα άρθρα 15 και 103 του ν. 614/1977 "περί κυρώσεως του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας", όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει κάθε φορά".

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Βλ. παρ.1 άρθρου 4 Ν.2225/1994, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθρο 15 Ν.4267/2014, ΦΕΚ Α 137/12.6.2014, σχετικά με επιτρεπτό άρσης απορρήτου για τη διακρίβωση των κακουργημάτων που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

Ο Έλληνας νομοθέτης, δεν ενέταξε τη προστασία του περιβάλλοντος στο Ποινικό μας Κώδικα, σε αντίθεση με το γερμανό νομοθέτη ό οποίος ήδη το έχει πράξει από το 1980.

Ο ν. 1650/1980, παρουσιάζει ποικίλα προβλήματα στην κατ ουσία εφαρμογή του όπου προβλέπονται ποινικές κυρώσεις, διότι έπρεπε να εκδοθούν μια σειρά από νομοθετικά κείμενα και πράξεις της διοίκησης, με αποτέλεσμα για πολλά χρόνια, ο κυρωτικός νόμος να μην μπορεί να αξιοποιηθεί.

Στο νόμο τυποποιούνται δύο τρόποι τελέσεως του εγκλήματος, **η ρύπανση και η υποβάθμιση**, οι οποίοι όπως ορίζονται στο νόμο (άρθρο 2 περ. 2 και 4 ν. 1650/1986), δεν αποδίδουν με σαφήνεια τον άδικο χαρακτήρα της αξιόποινης συμπεριφοράς. Ειδικότερα ως ρύπανση ορίζεται η παρουσία θορύβων, ουσιών ή ενέργειας σε τέτοια έκταση ώστε να μπορεί να καταστεί το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές του χρήσεις, ενώ ενδεικτικά αναφέρονται ως πιθανές συνέπειες της ρύπανσης, η πρόκληση αρνητικών επιπτώσεων στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και τα οικοσυστήματα, καθώς και οι υλικές ζημιές. Ωστόσο, το ποιες είναι οι επιθυμητές χρήσεις του περιβάλλοντος δεν προκύπτει από το νόμο. Το περιεχόμενο τους αντίθετα, μπορεί να θεωρηθεί ότι προσδιορίζεται από τη διοίκηση, με τις πράξεις που εκδίδει. Με τον τρόπο αυτό η ποινική διάταξη παίρνει τη μορφή λευκού ποινικού νόμου. Ο ορισμός της υποβάθμισης είναι ακόμα ευρύτερος, καθώς σε αυτήν υπάγεται η πρόκληση οποιασδήποτε μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και τις αισθητικές αξίες. Ούτε η έννοια όμως της οικολογικής ισορροπίας είναι δυνατόν να προσδιορισθεί ούτε και το περιεχόμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς, ούτε των αισθητικών αξιών.¹⁰⁵

Οι απειλούμενες ποινικές κυρώσεις για τη πρόκληση με δόλο μιας ρύπανσης από την οποία μπορεί να προκύψει κίνδυνος ανθρώπων ή άλλων ζωντανών οργανισμών, είναι φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Μια ποινή δηλαδή της οποίας η εκτέλεση αναστέλλεται και η οποία μετατρέπεται υποχρεωτικά και σε χρηματική.

Παρατηρούμε, ότι παρόλο που ο νόμος 1650/1986 με την παρ. 5 του άρθρου 28, θεσπίζει ιδιαίτερη νομική υποχρέωση στους εκπροσώπους νομικών προσώπων, που ασκούν τη διοίκηση και τη διαχείριση τους αλλά και στα ίδια τα νομικά πρόσωπα και αναγνωρίζει διοικητικές κυρώσεις για αυτά, δεν αναγνωρίζει ποινικές κυρώσεις.

ΑΠΟΦΑΣΗ – ΠΛΑΙΣΙΟ 2003/80/ΔΕΥ

Το 2003, το Συμβούλιο, εξέδωσε απόφαση πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ. Βασικός στόχος της απόφασης πλαίσιο, ήταν να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότερη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας με το καθορισμό μιας κοινής ελάχιστης δέσμης αδικημάτων, βασιζόμενη στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μολαταύτα, η απόφαση πλαίσιο ακυρώθηκε κατόπιν προσφυγής κατά της ενώπιον του ΔΕΚ που έγινε από την Επιτροπή, υποστηρίζοντας ότι η ως άνω απόφαση εκδόθηκε σε εσφαλμένη νομική βάση.

¹⁰⁵ Βλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, η ποινική προστασία του περιβάλλοντος : η μεταφορά της οδηγίας 2008/99/ΕΚ, Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011 σελ 95 επ.

N. 4042/2012 / ΟΔΗΓΙΕΣ 2008/99/ΕΚ, 2008/98 ΕΚ

Η επιτροπή, κατόπιν της ανωτέρω εξέλιξης, απέσυρε την απόφαση πλαίσιο και υπέβαλε νέα το 2007 και εκδόθηκε η οδηγία 2008/99/ΕΚ. Ο ορισμός των αδικημάτων ως επί το πλείστον ανταποκρίνονται στους ορισμούς που περιλαμβάνονται στην απόφαση πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ, με μοναδικές διαφοροποιήσεις που συνίστανται στο ότι τα αδικήματα αναφέρονται σε υλικά και όχι σε ουσίες, δεδομένο ότι πρόκειται για γενικότερο όρο, ενώ έχει προστεθεί το αδίκημα που αφορά την παράνομη και ουσιαστική υποβάθμιση προστατευόμενου οικολογικού ενδιαφέροντος.

Επιπλέον περιλήφθηκε ειδικό αδίκημα που αφορά την παράνομη μεταφορά αποβλήτων.

Η οδηγία 2008/99/ΕΚ, προβλέπει ποινική ευθύνη νομικών προσώπων στις περιπτώσεις τέλεσης αδικημάτων κατά του φυσικού περιβάλλοντος, όπως αυτά τυποποιούνται στο άρθρο 3 της οδηγίας. Δεν διευκρινίζεται όμως κατά πόσο η ευθύνη των νομικών προσώπων πρέπει να είναι ποινική. Κατά συνέπεια τα κράτη μέλη και μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, με το ν. 4042/2012, δεν αναγνωρίζουν την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων στο εθνικό τους δίκαιο και δεν είναι υποχρεωμένα να αλλάξουν το εθνικό τους σύστημα και να εναρμονιστούν με τις επιταγές της Οδηγίας.

Στην συνέχεια των ανωτέρω, με το ν. 4042/2012 εκτός από την τροποποίηση του ν. 1650/1986, έγιναν οι ακόλουθες αλλαγές:

Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ. Ποινική προστασία περιβάλλοντος. **Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ.** Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων.¹⁰⁶ Για την εφαρμογή του νόμου θα εκδοθούν κανονιστικές πράξεις, που θα αντικαταστήσουν το ισχύον νομικό πλαίσιο. Εισάγεται η αρχή της ιεράρχησης των αποβλήτων, ήτοι η υποχρέωση της πρόληψης παραγωγής αποβλήτων, στη συνέχεια η επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και ανάκτηση και ως τελευταία επιλογή, η απλή διάθεση με υγειονομική ταφή.

Διαμορφώθηκε το πλαίσιο για την αδειοδότηση συστημάτων εναλλακτικής διαχείρισης αποβλήτων από εκσκαφές, κατασκευές και κατεδαφίσεις.

Η Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος με τον [N 4042/2012](#), έγινε με χρονική καθυστέρηση σχεδόν 13 ετών!!!! Με το νόμο 4042/2012 εκτός των

¹⁰⁶ Ποινική προστασία περιβάλλοντος (ενσωμάτωση κοινοτικής Οδηγίας 2008/99/ΕΚ) - Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου: Οι ρυθμίσεις του Ν 1650/1986 θεωρήθηκαν πρωτοποριακές σε σχέση με το αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας που ίσχυε σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα το άρθ. 28 με την ποινικοποίηση των περιβαλλοντικών αδικημάτων. Σήμερα οι περισσότερες σύγχρονες νομοθεσίες των κρατών μελών έχουν υιοθετήσει ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, οι προβλεπόμενες κυρώσεις διαφέρουν ανάλογα με το κράτος μέλος, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται σοβαρές διαφορές σε ό,τι αφορά το επίπεδο των επιβαλλόμενων κυρώσεων για παρεμφερή ή ταυτόσημα αδικήματα. Το περιβαλλοντικό έγκλημα συχνά έχει διασυννομικό χαρακτήρα ή επιπτώσεις. Κατά συνέπεια, διαπιστώθηκε ότι οι δράστες μπορούσαν να εκμεταλλεύονται προς όφελός τους τις υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των νομοθεσιών των επιμέρους κρατών μελών. Το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίστηκε σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την ανάληψη της δέουσας νομοθετικής δράσης και την υιοθέτηση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση άλλωστε μεριμνά σύμφωνα με το άρθ. 191 παρ. 2 της ενοποιημένης απόδοσης της Συνθήκης για την ΕΕ (πρώην 174 παρ. 2 ΣΕΚ) για την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος και λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα που διασφαλίζουν την πλήρη εφαρμογή των κανόνων που θεσπίζει σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Η Οδηγία 2008/99/ΕΚ αφορά αποκλειστικά και μόνο αυτό που δεν μπορούν να επιτύχουν ικανοποιητικά τα κράτη μέλη χωριστά, δηλ. την καθιέρωση ενιαίου ελάχιστου πλαισίου ποινικής προστασίας για ολόκληρη την ΕΕ, μέσω του οποίου να είναι δυνατή η αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος, θεσπίζοντας παράλληλα κοινές αρχές και προσεγγίσεις για τα κράτη μέλη

άλλων νομιμοποιείται η συμμετοχή του κοινού σε ποινικές δίκες ως πολιτική αγωγή είτε ως φυσικά πρόσωπα, είτε ως οργανωμένοι επιστημονικοί, περιβαλλοντικοί, επαγγελματικοί φορείς. Το περιβαλλοντικό έγκλημα αντιμετωπίζεται με τα μέσα της ποινικής δίωξης και προστασίας. Ενισχύονται οι αρμοδιότητες των Επιθεωρητών Περιβάλλοντος και επεκτείνονται και στην ποινική διαδικασία, προκειμένου να καταπολεμηθεί πιο αποτελεσματικά το περιβαλλοντικό έγκλημα. Οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος έχουν αρμοδιότητα για όλη τη χώρα. Η προκαταρκτική εξέταση και η προανάκριση των εγκλημάτων ενεργούνται και από τους Επιθεωρητές Περιβάλλοντος, συνεπικουρούμενους, εφ' όσον χρειαστεί και μετά από πρόσκλησή τους, από τους κατά περίπτωση αρμοδίους γενικούς ή ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους, πάντοτε υπό τη διεύθυνση και την εποπτεία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος τέλεσης. Ειδικά για τα κακουργήματα που προβλέπονται στον [N 4042/2012](#), η κατ' άρθ. 253 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ) έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια μορφών έρευνας, που περιγράφονται στις διατάξεις του άρθ. 253Α ΚΠΔ και υπό τις προϋποθέσεις που τίθενται με αυτές.

Αλλαγές, επήλθαν και με την έκδοση του [N.3937/2011](#) για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Στο άρθ. 9 του νόμου αυτού περιλαμβάνεται πλήρης κατάλογος των προστατευόμενων περιοχών της χώρας. Ο νόμος προβλέπει εργαλεία και μέσα για τη συγκέντρωση δεδομένων για την Ελληνική βιοποικιλότητα, την παροχή αντισταθμιστικών ωφελειών στις τοπικές κοινωνίες, που λόγω του ότι τυχαίνει να διαθέτουν πλούσια βιοποικιλότητα στερούνται της δυνατότητας οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής τους και δίνει αποφασιστικές αρμοδιότητες στην Επιτροπή «Φύση 2000». Για την εφαρμογή του νόμου προβλέπεται έκδοση μεγάλου αριθμού κανονιστικών πράξεων, η έκδοση των οποίων έχει ιδιαίτερα καθυστερήσει.

Σύμβαση Aarhus

Σημαντικό ρόλο στην επίλυση διαφορών σε εθνικό επίπεδο απορρέουσων από τη περιβαλλοντική νομοθεσία διαδραματίζει η σύμβαση Aarhus « για τη πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού σε λήψη αποφάσεων και τη πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος». Η εν λόγω σύμβαση και η οδηγία 2003/4/EK για τη πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες, που επιβάλλουν την ευαισθητοποίηση του κοινού, ώθησαν το θεσμό του Συνηγόρου του Πολίτη να επιζητήσει μια περισσότερο οργανωμένη επικοινωνία με τους πολίτες για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, προκειμένου να ασκεί διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις προσβολών κατά του περιβάλλοντος ακόμη και αν επηρεάζει δικαιώματα τρίτων σε περιπτώσεις προφανούς παρανομίας ή προστασίας του περιβάλλοντος. Η σύμβαση Aarhus στην Ελλάδα κυρώθηκε με το ν. 3422/2005.¹⁰⁷

Ο ρυπαίνων πληρώνει¹⁰⁸

¹⁰⁷ Βλ. Π. Τσιρίδη, η Προστασία του Περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2011, σλ. 17 επ.

¹⁰⁸ Βλ. Ε. Σταματίου, *Αρχιτέκτων ΕΜΠ, MSc Περιφ. Ανάπτυξης, Δρ. Πολεοδομίας - Χωροταξίας (Phd, PPhd)*, Περιβάλλον και Δίκαιο, τεύχος 4/2013, Οκτώβριος- Νοέμβριος- Δεκέμβριος, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 613 επ.

«Άρθρο 29 Αστική ευθύνη. Οποιοσδήποτε, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε αποζημίωση, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημιά οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενήργησε δολίως. "Σε οποιονδήποτε γίνεται αίτιος παράβασης των διατάξεων της παρούσας απόφασης με πράξη ή παράλειψη επιβάλλονται οι ποινικές, αστικές και Διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 28, 29 και 30 του Ν. 1650/86, όπως το τελευταίο αυτό άρθρο τροποποιήθηκε με το άρθρο 98 (παρ. 12) του Ν. 1892/1990 (ΦΕΚ 101 Α/1990)".

"Σε οποιονδήποτε ρυπαίνει ή συμβάλλει στην πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος με πράξη ή παράλειψη κατά παράβαση των διατάξεων της παρούσας απόφασης επιβάλλονται οι ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 28, 29 και 30 του Ν. 1650/86.

Ειδικότερα ως προς την επιβολή διοικητικών κυρώσεων προκειμένου για τις περιοχές των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 13 του Ν. 1515/1985, και του άρθρου 13 του Ν. 1561/1985 όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με το άρθρο 31 παρ. 6 και 7 αντίστοιχα του Ν. 1650/1986.

Οι παραπάνω κυρώσεις των προηγούμενων παραγράφων επιβάλλονται ανεξάρτητα από τις κυρώσεις που προβλέπονται σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας όπως οι σχετικές διατάξεις του Α.Ν. 2580/1940 "περί υγειονομικών διατάξεων" (ΦΕΚ 237Α/1940), όπως ισχύουν. » Η διατύπωση της Αρχής «ο ρυπαίνων/(ο χρήστης) πληρώνει» στο Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος ερμηνεύεται ως η υποχρέωση του ρυπαίνοντος ή και χρήστη του περιβάλλοντος, να φέρει την επιβάρυνση του κόστους της ρύπανσης που προκαλεί και της αποκατάστασης και επαναφοράς στην προτεραια κατάσταση. Το περιεχόμενο της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» αποτελεί ως ένα βαθμό, αντικείμενο του άρθ. 29 Ν 1650/1986 «Αστική ευθύνη», το οποίο όμως επιβάλει χρηματική ή άλλη ποινή, αλλά δεν εστιάζει στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος από τους έχοντες την ευθύνη ρυπαντές.

Η Οδηγία **2004/35/ΕΚ** για την περιβαλλοντική ευθύνη, καλύπτει το νομικό κενό ως προς την ανάληψη ευθύνης και της κάλυψης της δαπάνης. Η παρούσα οδηγία εισάγει την υποχρέωση αποκατάστασης του περιβάλλοντος, από τον φορέα εκμετάλλευσης που θα προκαλέσει ρύπανση, οπότε και είναι ο οικονομικά υπεύθυνος για την αποκατάσταση της ζημίας και της επαναφοράς του περιβάλλοντος. Ουσιαστικής σημασίας για την αποτελεσματική εφαρμογή της οδηγίας είναι και ο ρόλος τοπικών φορέων, πολιτών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), στων οποίων την εμπλοκή αναγνωρίζεται έννομο συμφέρον. Σκοπός της οδηγίας είναι να δημιουργηθεί ένα ελάχιστο κοινό πλαίσιο ρυθμίσεων και μηχανισμών στις χώρες- μέλη για την αρχή του διεθνούς δικαίου προστασίας περιβάλλοντος και της νομοθεσίας ο ρυπαίνων πληρώνει.

Η αρχή, σύμφωνα με την οποία όποιος ρυπαίνει πληρώνει για τη βλάβη που προκαλεί στο περιβάλλον, διατυπώθηκε αρχικά στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η υποβολή όμως Πρότασης Οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη υλοποιήθηκε μόλις το 2002, για να εκδοθεί τελικά τον Απρίλιο του 2004 η οδηγία 2004/35/ΕΚ με σκοπό να μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο των κρατών έως τον Απρίλιο του 2007. Με το [ΠΔ 148/2009](#) «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου όπως ισχύει» (ΦΕΚ Α' 190/2009), ενσωματώθηκε η παρούσα οδηγία στην ελληνική επικράτεια. Από εδώ και ο εξής οι δημόσιες αρχές οφείλουν να μεριμνήσουν για τον εντοπισμό του ρυπαίνοντα

και την υποχρέωση λήψης και χρηματοδότησης από τον ίδιο, των αναγκαίων μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης. Δυστυχώς όμως, λόγω μη ύπαρξης ικανού μηχανισμού ελέγχων των σοβαρών παραβάσεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» δεν έχει αποδώσει τα αναμενόμενα έως σήμερα.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, ο φορέας εκμετάλλευσης, η δραστηριότητα του οποίου προκάλεσε περιβαλλοντική ζημιά ή άμεσο κίνδυνο τέτοιας ζημιάς, πρέπει τελικά να επωμίζεται τις δαπάνες που συνδέονται με τα μέτρα πρόληψης ή και αποκατάστασης της ζημιάς αυτής.

Βάσει, της Οδηγίας 2004/35/EK, για την περιβαλλοντική ευθύνη, η περιβαλλοντική ζημιά είναι η πρόκληση μετρήσιμης δυσμενούς μεταβολής του φυσικού πόρου και συγκεκριμένα η ζημιά που προκαλείται [ΥΠΕΚΑ - Επιθεώρηση και Περιβαλλοντική Ευθύνη]: στα προστατευόμενα είδη καθώς και στους φυσικούς οικοτόπους όπου αυτά διαβιούν, όπως αναφέρονται στις Οδηγίες 79/409/EK και 92/43/EK, στα ύδατα με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της οικολογικής, χημικής ή/και ποσοτικής κατάστασής τους, στο έδαφος, δηλ. στην πρόκληση οποιαδήποτε μόλυνσης του εδάφους, η οποία προκαλεί σοβαρό κίνδυνο δυσμενών συνεπειών για την ανθρώπινη υγεία.

Παραδείγματα

Ρύπανση Κηφισού από βιομηχανικές χρήσεις

Περίπτωση ρύπανσης

: Ο Κηφισός ένας από τους βασικότερους ποταμούς του λεκανοπεδίου Αττικής διέρχεται και από την περιοχή του Μοσχάτου τμήμα του οποίου αποτελεί αντικείμενο εξέτασης στο παρόν. Αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση ρύπανσης και ολοκληρωτικής αλλοίωσης της φυσικής του μορφής και αποδέκτη που με τη σειρά του μεταφέρει τη ρύπανση στο περιβάλλον του. Συνιστά το φυσικό όριο του Δήμου με τον όμορό του (Αγ. Ιωάννη Ρέντη) προς τα δυτικά για περίπου 2,5 χλμ.. Στην περιοχή του Μοσχάτου ανήκει το τελευταίο τμήμα του, δηλ. οι εκβολές του προς τη θάλασσα. Στην περιοχή αυτή αρχικά διαμορφωνόταν το δέλτα του ποταμού, το οποίο ενωνόταν με αυτό του Ιλισού αποτελώντας σημαντικό υδροβιότοπο [Μοσχάτου Πόλις, Δίτσα].

Η ραγδαία ανοικοδόμηση της πρωτεύουσας, που διευκολύνθηκε από τη μέθοδο της αντιπαροχής και χαρακτηρίστηκε από την άναρχη δόμηση, είχε επίδραση και σε στοιχεία του φυσικού πλούτου του Λεκανοπεδίου, μεταξύ των οποίων -και μάλιστα των πρώτων- ο Κηφισός. Συγκεκριμένα, το νοτιοδυτικό τμήμα του ποταμού που ανήκει στο Μοσχάτο, εγκλωβίστηκε στη βιομηχανική ζώνη της Αττικής. Αμφίπλευρα του Κηφισού εγκαταστάθηκαν παντός είδους βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες βαρέως τύπου. Δεν καταρτίστηκε σχέδιο διευθέτησης των εκτάσεων ούτε απορροής των βιομηχανικών αποβλήτων με συνέπεια την κατάληξή τους στον ποταμό. Το 2002 και εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων υλοποιήθηκε το μεγάλο έργο της χάραξης επάνω στον ποταμό της κεντρικής λεωφόρου του λεκανοπεδίου, της Εθνικής Οδού Αθηνών - Λαμίας - Θεσσαλονίκης, μεταβάλλοντας ριζικά την αρχική του όψη. Το πρόβλημα της ρύπανσης επιδεινώνεται με τις πλημμύρες¹⁶ που έχουν συχνά σημειωθεί στην περιοχή [Δίτσα].

Παρά τη θεσμική προστασία του ο Κηφισός υφίσταται συνεχώς προσβολές που επιδεινώνουν την κατάσταση του φυσικού του περιβάλλοντος και της ποιότητας των υδάτων. Αν και το οικείο Προεδρικό Διάταγμα του 1994 απαγορεύει ρητά η ρύπανση των Ζωνών Προστασίας και του ποταμού, ο Κηφισός εξακολουθεί να δέχεται μεγάλο φορτίο ρύπων, με συνέπεια τη δυσοσμία και την όχληση των κατοίκων των παρακηφίσιων περιοχών όπως και τη ρύπανση του Σαρωνικού. Η

ρύπανση προέρχεται κυρίως από τη διοχέτευση υγρών αποβλήτων βιομηχανιών και βιοτεχνιών που εδρεύουν στις παρακηφίσιες περιοχές, αλλά και την απόρριψη αστικών λυμάτων που μεταφέρονται μέσω παράνομα συνδεδεμένων αγωγών στο δίκτυο αποχέτευσης όμβριων υδάτων [Μοσχάτου Πόλις, Δίτσα].

Μεγάλο πρόβλημα αποτελεί και η απόρριψη προϊόντων κατεδάφισης και στερεών απορριμμάτων κάθε είδους στα πρηνή και στην κοίτη του ποταμού, τα οποία οδηγούν σε μείωση της διατομής του, αλλοίωση της μορφολογίας του και κινδύνους απόφραξης. Η ρύπανση του ποταμού μεταφέρεται κατ' ευθείαν στη θάλασσα καθώς και στα υπόγεια ύδατα καταστρέφοντας το ήδη σοβαρά επιβαρυνμένο ποτάμιο, θαλάσσιο και παράκτιο οικοσύστημα και τον προαναφερόμενο υδροβιότοπο, μεταξύ άλλων και με την πρόκληση δυσάρεστων οσμών στην περιοχή.

Εμφανές πρόβλημα αποτελεί η αυθαίρετη δόμηση, κατά παράβαση του προεδρικού διατάγματος προστασίας του Κηφισού. Εξακολουθεί η ανέγερση αυθαιρέτων, οι επεκτάσεις υπαρχόντων καθώς και περιφράξεις στην Α' Ζώνη, καθώς οι μηχανισμοί ελέγχου δεν είναι επαρκείς, ενώ η επιβολή προστίμων και οι κατεδαφίσεις εφαρμόζονται σε μικρό, αναλογικά, ποσοστό. Περαιτέρω το ιδιοκτησιακό καθεστώς περιλαμβάνεται στα σοβαρότερα προβλήματα [Μοσχάτου Πόλις, Δίτσα].

Η ρύπανση του Κηφισού επηρεάζει ολόκληρο το λεκανοπέδιο. Τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα την περίοδο της κατασκευής του οδικού έργου ασκήθηκαν πιέσεις οικολογικών οργανώσεων και ομάδων πολιτών για τον έλεγχο της απόρριψης των αποβλήτων στο ποτάμι, την επίλυση του προβλήματος και την επιβολή προστίμων στους υπεύθυνους [EUR-Lex , Δίτσα].

Παρά τη θεσμική προστασία του ο Κηφισός υφίσταται συνεχώς προσβολές που επιδεινώνουν τόσο το φυσικό του περιβάλλον όσο και την ποιότητα των νερών. Παρά το περιεχόμενο του προεδρικού διατάγματος του 1994 που απαγορεύει ρητά η ρύπανση των Ζωνών Προστασίας και του ποταμού και τις εξαγγελίες για κατεδάφιση αυθαιρέτων στις όχθες του, ο Κηφισός εξακολουθεί να δέχεται μεγάλη επιβάρυνση [ΕΜΠ, Σχολή Πολιτικών Μηχανικών - Κηφισός]. Το ΥΠΕΧΩΔΕ, τον Μάιο του 2008, επέβαλε πρόστιμα ύψους 1 εκατ. ευρώ σε 25 βιομηχανίες εγκατεστημένες στην περιοχή, αλλά δεν έπαυσαν οι περιβαλλοντικές παραβάσεις. Επισημαίνεται ότι 24 από τις συνολικά 25 δραστηριοποιούμενες κατά μήκος του Κηφισού ποταμού επιχειρήσεις παραβιάζουν το ανωτέρω προεδρικό διάταγμα «Περί καθορισμού ζωνών προστασίας του ποταμού Κηφισού και των παραχειμάρρων» [Μοσχάτου Πόλις Econews 2009].

Το πολυδιάστατο πρόβλημα της ρύπανσης του Κηφισού ξεκινά δεκαετίες πριν, όταν οι βιομηχανίες και βιοτεχνίες, βασικότερη πηγή ρύπανσής του, δεν είχαν προδιαγραφές λειτουργίας. Σήμερα, παρά την υποχρέωση βιολογικού καθαρισμού στις εν λόγω μονάδες, πολλές δεν την τηρούν [Δίτσα]. Με σκοπό την προστασία του ποταμού τα τελευταία έτη (2002) ιδρύθηκε ο κρατικός Φορέας Διαχείρισης και Ανάπλασης Κηφισού (ΦΔΑΚ), αλλά από σχετικά δημοσιεύματα συνάγεται ότι ενώ δόθηκε μεγάλη χρηματοδότηση για το έργο το αποτέλεσμα δεν ήταν ικανοποιητικό [Κανελλόπουλος 2010]. Πάντως απαραίτητη κρίνεται η επιβολή μεγάλου ύψους προστίμων στους υπεύθυνους και μη τηρούντες τις προδιαγραφές λειτουργίας, αλλά κυρίως η διασφάλιση της είσπραξης από τις αρμόδιες αρχές, όπως επίσης η αποκλειστική χρήση των κονδυλίων αυτών για έργα απορρύπανσης και ανάπλασης του ποταμού.

ΧΥΤΑ περιοχής Άνω Λιοσίων

Η διαχείριση των αποβλήτων στον Χώρο Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ) στην περιοχή Άνω Λιοσίων αποτελεί σοβαρό παράγοντα ρύπανσης. Την τελευταία περίοδο μεγάλη

έκταση έχει αποκτήσει το ζήτημα της κατασκευής δύο νέων ΧΥΤΑ στην Κερατέα και το Γραμματικό [Θεοφύλακτος 2011].

Το 1965 η τότε κοινότητα Άνω Λιοσίων εκμίσθωσε το κοινοτικό κτήμα Καλλιστήρι, εκτάσεως 405 στρ., αρχικά στον Δήμο Αθηναίων και στη συνέχεια στον Ενιαίο Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Αττικής (ΕΣΔΚΝΑ), προκειμένου να υλοποιείται σε αυτό η εναπόθεση των απορριμμάτων της Αθήνας. Η χωματερή αυτή έχει αναστείλει τη λειτουργία της από το 2006 [Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα]. Το 2008 εγκαινιάστηκε τελικά ο πρώτος χώρος υγειονομικής ταφής απορριμμάτων Φυλής, συνολικής έκτασης 350 στρ., χωροθετημένος δίπλα στον ήδη αποκαταστημένο χώρο. Έχει κατασκευαστεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές της ΕΕ, όπως π.χ. με στεγανοποίηση με ειδικές μεμβράνες, βιολογικό καθαρισμό επεξεργασίας στραγγισμάτων και σύστημα διαχείρισης βιοαερίου.

Στον χώρο εισρέουν περίπου 6.500 τόνοι απορριμμάτων/ημέρα από 87 Δήμους, οι οποίοι είναι μέλη του ΕΣΔΚΝΑ και 22 Δήμους με προγραμματικές συμβάσεις από την Ανατ. Αττική και τα νησιά. Από αυτά οι 1.000 επεξεργάζονται στο εργοστάσιο μηχανικής ανακύκλωσης (ΕΜΑΚ) και τα υπόλοιπα κατευθύνονται στον ΧΥΤΑ. Αν και κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές, το λεγόμενο «κύτταρο» της Φυλής ουσιαστικά δεν λειτουργεί ως ΧΥΤΑ, αλλ' ως χωματερή, αφού τα απορρίμματα που δέχεται δεν υπόκεινται σε επεξεργασία [Θεοφύλακτος 2011].

Τον Οκτώβριο του 2010 αποφασίστηκε η παραπομπή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έπειτα από ελέγχους που διενήργησαν κλιμάκια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά τους οποίους διαπιστώθηκε ότι η λειτουργία του δεν ανταποκρίνεται στις κατευθύνσεις των Οδηγιών 99/31/ΕΚ και 2006/12/ΕΚ (ακάλυπτα ή μη πλήρως καλυμμένα απορρίμματα, έλλειψη αντιπλημμυρικής τάφρου, διαρροή υγρών αποβλήτων στο έδαφος). Στον ΧΥΤΑ περιλαμβάνεται υποδομή για καύση μολυσματικών ιατρικών αποβλήτων. Ωστόσο παρά την υποχρέωση της αναδόχου εταιρείας να διαχειρίζεται τις παραγόμενες τέφρες, αυτές αποθηκεύονται σε παρακείμενο χώρο στεγασμένο στον ΧΥΤΑ, θέτοντας σε κίνδυνο την υγεία εργαζομένων και κατοίκων. Στον ΧΥΤΑ εισρέουν ημερησίως 300 τόνοι λυματολάσπης από τις εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού της Ψυτάλλειας.

Εκτός από την επιβολή προστίμων για τη Φυλή, η ΕΕ μπορεί να ζητήσει και την επιστροφή των ευρωπαϊκών κονδυλίων, καθώς ο ΧΥΤΑ χρηματοδοτήθηκε κατά 75% από το Ταμείο Συνοχής. Μεγάλη είναι η ευαισθησία των εγκαταστάσεων σε κατολισθήσεις και πυρκαγιές. Οι κατολισθήσεις επιφέρουν ζημιές στις μεμβράνες στεγανοποίησης και στα δίκτυα αποστράγγισης, ενώ με τις πυρκαγιές εκλύονται καυσαέρια, με προφανείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Πυρκαγιές εκδηλώθηκαν το 2002, 2003 και το 2010, ενώ μεγάλη κατολίπηση σημειώθηκε το 2003. Στο πλαίσιο του προγράμματος «Αττική SOS» το 1996, με απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ προγραμματίστηκε -σύμφωνα με τις Οδηγίες της ΕΕ- η αποκατάσταση του τοπίου της περιοχής. Είχε προγραμματιστεί επίσης η δημιουργία πάρκου αναψυχής με εκτεταμένους χώρους πρασίνου, λούνα Παρκ με παιχνίδια ηλεκτροδοτούμενα από επιτόπια ηλεκτροπαραγωγή μέσω αξιοποίησης του βιοαερίου, υπαίθριο θέατρο και αναψυκτήρια. Ήδη από τα τέλη Ιουνίου 1998 έχουν πραγματοποιηθεί τα έργα διαμόρφωσης και στεγανοποίησης της απορριμματικής μάζας, έργα φύτευσης και τα εργοστάσια μηχανικής ανακύκλωσης, παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και βιοαερίου, τα οποία διαχειρίζεται ο ΕΣΔΚΝΑ (Ενιαίος Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ν. Αττικής).

Στην εν λόγω περίπτωση κύρια αδυναμία σε επίπεδο εφαρμογής είναι το γεγονός ότι ο ρυπαίνων - χρήστης (το κράτος) έχει ταυτόχρονα τον ρόλο του ελεγκτή, νομοθέτη και του φορέα επιβολής κυρώσεων. Ακόμη και στις περιπτώσεις επιβολής ποινικής ρήτηρας από την ΕΕ, δεν παρατηρείται συμμόρφωση από τον ρυπαίνοντα καθώς τα κονδύλια αποπληρωμής των ποινών προέρχονται από τα κρατικά ταμεία διά μέσου της φορολογίας. Ως αποτέλεσμα οι πολίτες που πλήττονται από την περιβαλλοντική υποβάθμιση της ευρύτερης περιοχής επιβαρύνονται οικονομικά -ως φορολογούμενοι πολίτες- με την εξόφληση πληρωμής προστίμων για την υποβάθμιση αυτή .

Τσιμεντοβιομηχανία ΑΓΕΤ Ηρακλής στην περιοχή του Βόλου

Στην ανατολική πλευρά του Βόλου στην οδική κατεύθυνση προς Αγριά βρίσκεται εγκατεστημένο το εργοστάσιο της ΑΓΕΤ Ηρακλής, σοβαρός ρυπογόνος παράγοντας της περιοχής. Η χωροθέτηση του εργοστασίου είναι ιδιαίτερα δυσμενής και προβληματική, σε ελάχιστη απόσταση από τα όρια του πολεοδομικού συγκροτήματος του Βόλου και της Αγρίας [Κατσιαβράς].

Το εργοστάσιο του Βόλου, με ιστορία από το 1924, βρίσκεται 4 χλμ. από την πόλη και είναι το μεγαλύτερο της εταιρίας και μία από τις πιο σημαντικές μονάδες της, με δυναμικότητα άνω των 4,5 εκατ. τόνων. Η γειτνίασή του με τον αστικό ιστό επιβάλλει την επίδειξη ευαισθησίας και σεβασμού στην προστασία του περιβάλλοντος και στην τοπική κοινωνία. Παράγει διάφορους τύπους χύδην και σακευμένου τσιμέντου . Οι εγκαταστάσεις του εργοστασίου είναι διάσπαρτες σε πολλές μονάδες (5 κάμινοι, 8 μύλοι τσιμέντου). Το εργοστάσιο Βόλου διαθέτει τέσσερα λατομεία στην περιοχή του Βόλου: στον Πλάτανο για ασβεστόλιθο, στο Σέσκλο για άργιλο, στην Ανάβρα για κερατόλιθο και στην περιοχή Σωρού για σχίστη.

Η παραγωγή του τσιμέντου έχει περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε όλα τα στάδια της διαδικασίας παραγωγής του. Αυτές περιλαμβάνουν κυρίως εκπομπές με τη μορφή σκόνης και αερίων CO₂, NO_x, SO₂, βαρέα μέταλλα (ατμοσφαιρικής ρύπανσης), θόρυβο και κραδασμούς κατά τη λειτουργία μηχανημάτων και κατά τη διάρκεια ανατινάζεων σε λατομεία (ηχητική ρύπανση), την καταστροφή της υπαίθρου από τα λατομεία (οπτική ρύπανση), υγρά και στερεά απόβλητα πρώτων υλών. Η παραγωγή του τσιμέντου απελευθερώνει CO₂ (αέριο του θερμοκηπίου) στην ατμόσφαιρα τόσο άμεσα κατά την θέρμανση του ανθρακικού ασβεστίου παράγοντας ασβέστη και διοξείδιο του άνθρακα, όσο και έμμεσα μέσω των εκπομπών για την παραγωγή της απαιτούμενης ενέργειας . Σε ορισμένες περιπτώσεις, ανάλογα με την προέλευση και τη σύνθεση των πρώτων υλών, η διαδικασία πύρωσης σε υψηλή θερμοκρασία του ασβεστόλιθου και των αργιλικών ορυκτών μπορεί ν' απελευθερώσει στην ατμόσφαιρα αέρια και σκόνη πλούσια σε πτητικά βαρέα μέταλλα, μεταξύ άλλων θάλλιο, κάδμιο και υδράργυρο (Tl, Cd, Hg) που είναι ο πιο τοξικός. Από την οδική και θαλάσσια μεταφορά του τσιμέντου προκαλείται περαιτέρω περιβαλλοντική επιβάρυνση (ατμοσφαιρική, εδάφους, ηχητική, θαλάσσια) [Κατσιαβριάς].

Κυρίως στον Βόλο υφίσταται πρόβλημα ρύπανσης προσθετικού χαρακτήρα λόγω των ειδικών κλιματολογικών συνθηκών και πολύ ελαττωμένης δυνατότητας διάχυσης των ρύπων.

Αναπτύσσονται τοπικά παλινδρομικά συστήματα κυκλοφορίας του αέρα (απόγεια και θαλάσσια αύρα) και επαναφέρονται οι ρύποι όχι απλώς ως πρωτογενής ρύπανση, αλλά ως φωτοχημική δευτερογενής καπνομίχλη με όζον που παγιδεύεται και συσσωρεύεται στα χαμηλότερα

ατμοσφαιρικά στρώματα της πόλης. Μέσω του φαινομένου της θερμοκρασιακής αναστροφής διαπιστώνονται αιχμές ρύπανσης κυρίως τη νύχτα [Κατσιαβριάς].¹⁰⁹

Η βιομηχανία τσιμέντου ήδη έχει καταβάλει προσπάθειες μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία της. Την 15.10.2013 εγκρίθηκε από τη Διοικούσα Επιτροπή του ΤΕΕ Μαγνησίας σειρά προτάσεων για τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της εταιρείας ΑΓΕΤ Ηρακλής, που τέθηκαν από τον Σύλλογο Χημικών Μηχανικών Μαγνησίας και τη Μόνιμη Επιτροπή Περιβάλλοντος του ΤΕΕ Μαγνησίας, προκειμένου να τεθούν οι βάσεις εύρυθμης λειτουργίας του εργοστασίου με την χρήση εναλλακτικών καυσίμων από παραπροϊόντα διεργασιών και άλλα απορρίμματα και την εναρμόνισή του με το περιβάλλον και τις απαιτήσεις της τοπικής κοινωνίας της ευρύτερης περιοχής του νομού [Πανελλήνιος Σύλλογος Χημικών Μηχανικών].

Η εταιρεία έχει μειώσει την κατανάλωση ενέργειας, αναβαθμίζει τις μονάδες της και βελτιστοποιεί τις βιομηχανικές διαδικασίες, ώστε να αξιοποιούνται εναλλακτικές πηγές ενέργειας, χρησιμοποιεί εναλλακτικά καύσιμα και εναλλακτικά πρόσθετα υλικά, όπως σκωρία, ιπτάμενη τέφρα και ποζολάνη για την παραγωγή τσιμέντου. Με τη χρήση των πρόσθετων στην παραγωγή τσιμέντου αντικαθίσταται μερικώς το κλίνκερ , με αποτέλεσμα τη μείωση των εκπομπών CO₂.

Στο πλαίσιο της αρχής «ο ρυπαίνων/χρήστης πληρώνει» και της υποχρέωσης της αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημίας η ΑΓΕΤ θα πρέπει να αναλάβει τη χρηματοδότηση πρόσθετων προγραμμάτων - μελετών πρόληψης ρύπανσης και αποκατάστασης του περιβάλλοντος: υλοποίηση μελετών επαναχρησιμοποίησης υγρών και στερεών αποβλήτων, υιοθέτηση εφαρμογών προγραμμάτων αποκατάστασης - δενδροφύτευσης στα λατομεία της και μέτρων (τεχνικές παραγωγής και αντιρρύπανσης) μείωσης των εκπομπών σκόνης, εγκατάσταση δικτύου σταθμών παρακολούθησης ποιότητας της ατμόσφαιρας (και στην Αγρία), σύμφωνα με την κατεύθυνση των ανέμων ως κριτήριο τοποθέτησης και σύμφωνα με σαφή διαγράμματα διασποράς των ρύπων. Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», έχει ως σκοπό ο υπαίτιος να επιβαρύνεται το κόστος ελέγχου και αποφυγής της ρύπανσης, περιβαλλοντικής υποβάθμισης, απορρύπανσης τυχαίων περιστατικών ρύπανσης, διοικητικής εφαρμογής της αρχής κ.ά., συνεπώς η εφαρμογή της είναι δυνατόν να οδηγήσει σε καλύτερες περιβαλλοντικές συνθήκες, ιδίως σε περιοχές περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες. Πέραν όμως αυτών προτεραιότητα αποτελεί η επιρροή της Οδηγίας για την περιβαλλοντική ευθύνη και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» προς τη μεταβολή της συμπεριφοράς και στάσης ατόμων και φορέων με στόχο την αύξηση του επιπέδου πρόληψης και προφύλαξης.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ

¹⁰⁹ Τα παραδείγματα προέρχονται ως ένα βαθμό από δεδομένα περιπτώσεων που εξετάστηκαν στο πλαίσιο εκπόνησης της 5ης γραπτής εργασίας από σπουδαστές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του ΕΑΠ της θεματικής ενότητας ΠΣΠ 50 Τμ. 2 Αθήνας, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2010-11. Αριθμός αυτών είναι κάτοχοι ήδη πρώτου μεταπτυχιακού διπλώματος και με σημαντική εργασιακή εμπειρία. Πρόκειται για τους κ. Ν. Γκρέτσα, Αξιοματικό Μηχανικού (μόλυνση και περιβαλλοντική υποβάθμιση Ερυθροπόταμου Έβρου από λειτουργία λατομείων), Λ. Δίτσα, Αρχιτέκτονα (ρύπανση Κηφισού από βιομηχανικές χρήσεις), Κ. Θεοφύλακτο, Μηχανολόγο Μηχανικό (ΧΥΤΑ Άνω Λιοσίων), Α. Κατσιαβρία, Ηλεκτρολόγο Μηχανικό (Τσιμεντοβιομηχανία ΑΓΕΤ Ηρακλής στο Βόλο).

Οι βασικότερες διατάξεις που προστατεύουν το περιβάλλον, συμπεριλαμβάνονται στο 13^ο κεφάλαιο, «**κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα**». Βέβαια, πράξεις που στρέφονται κατά του περιβάλλοντος γενικότερα εμπεριέχονται και στο 26^ο κεφάλαιο του Π.Κ. και τιμωρούνται ως πταίσματα. Τέτοιες διατάξεις είναι το άρθρο 417 (διατάραξη ησυχίας), 420 (παραβάσεις διατάξεων για τους δρόμους), 421 (παραβάσεις διατάξεων για τους αιγιαλούς), 428 (ρύπανση κτιρίων ή άλλων χώρων) και 430 (παραβάση διατάξεων για τη πρόληψη πλημμύρων). Το άρθρο 265 Π.Κ. «*Εμπρησμός σε δάση Άρθρο 265. "1. Με την επιφύλαξη της βαρύτερης τιμωρίας κατά τους όρους του άρθρου 264, όποιος με πρόθεση προξενεί πυρκαγιά σε δάσος ή δασική έκταση κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφοι 1 και 2 του ν. 998/1979 ή σε έκταση που έχει κηρυχθεί δασωτέα ή αναδασωτέα, κατά την έννοια της παρ. 5 του ίδιου άρθρου, τιμωρείται με Κάθειρξη μέχρι δέκα έτη και με χρηματική ποινή από ένα έως δέκα εκατομμύρια δραχμές. Δεν επιτρέπεται μετατροπή ή αναστολή της ποινής που επιβλήθηκε και η έφεση δεν αναστέλλει την εκτέλεσή της. Αν η πράξη είχε ως επακόλουθο να εξαπλωθεί η φωτιά σε μεγάλη έκταση επιβάλλεται Κάθειρξη".*

2. *Αν η πράξη τελέστηκε από ιδιοτέλεια ή κακοβουλία ή η έκταση που κάηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη, επιβάλλεται Κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών.*

«3. Όποιος με σκοπό να διαπράξει το έγκλημα της παραγράφου 1 προβαίνει σε οποιαδήποτε προπαρασκευαστική ενέργεια τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους. Η ποινή αυτή δεν μετατρέπεται, ούτε αναστέλλεται και η έφεση δεν αναστέλλει την εκτέλεση της.»

***Η παρ.3 προστέθηκε με το άρθρο 58 του Ν.4249/2014 (ΦΕΚ Α 73 24.3.2014). »

τιμωρεί τον εμπρησμό σε δάση. Ο εμπρησμός, γενικότερα, τιμωρείται από το άρθρο 264 Π.Κ., «*Όποιος με πρόθεση προξενεί πυρκαγιά τιμωρείται: α) με Φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κοινός κίνδυνος σε ξένα πράγματα β) με Κάθειρξη, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο γ) με Κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη τουλάχιστον δέκα ετών, αν στην περίπτωση του στοιχ. β' επήλθε θάνατος.*» όπου σκοπός είναι η ανθρώπινη ζωή και περιουσία. Επομένως, σκοπός του άρθρου 265 Π.Κ. είναι η προστασία του οικολογικού πλούτου και κατ'επέκταση του περιβάλλοντος ως αντικείμενο αυτοτελούς προστασίας. Η προστασία αυτή εμφανίζει την ίδια δομή με το άρθρο 28 ν. 1650/86, τοποθετώντας δηλαδή το οικολογικό στοιχείο στην επιφάνεια της προστατευτικής λειτουργίας του νόμου, πίσω από την οποία αποκρύπτεται πάντα ο άνθρωπος και μόνο!!! Στο άρθρο 268 Π.Κ., «*Όποιος με πρόθεση προξενεί πλημμύρα τιμωρείται: α) με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κοινός κίνδυνος σε ξένα πράγματα β) με Κάθειρξη, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο γ) με Κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη τουλάχιστον δέκα ετών, αν στην περίπτωση του στοιχείου β' επήλθε θάνατος.*» που τιμωρεί τη πρόκληση πλημμύρας, το οικολογικό στοιχείο τίθεται στο περιθώριο. Εδώ έχουμε έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης, όπου προστατεύεται η περιουσία εδάφιο α και η ανθρώπινη υπόσταση εδάφιο β και έγκλημα βλάβης στο εδάφιο γ όπου προστατεύεται η ανθρώπινη ζωή. Έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης με προστατευόμενο αγαθό επίσης τον άνθρωπο, είναι το άρθρο 279 Π.Κ. που τιμωρεί τη δηλητηρίαση πηγών και τροφίμων.

«*Όποιος με πρόθεση δηλητηριάζει πηγές, πηγάδια, βρύσες ή άλλες διοχετεύσεις ή δεξαμενές νερού, τρόφιμα ή άλλα τέτοια πράγματα που η χρήση τους μπορεί να προκαλέσει βλάβη σε αόριστο αριθμό ανθρώπων ή βάζει μέσα σε κάποιο από αυτά τα αντικείμενα άλλες ύλες που μπορούν να προκαλέσουν το ίδιο αποτέλεσμα, τιμωρείται με Κάθειρξη. Αν από την πράξη*

επήλθε θάνατος, μπορεί να επιβληθεί ισόβια Κάθειρξη.» Στο τελευταίο εδάφιο της διατάξεως προβλέπεται ως έγκλημα βλάβης (αποτελέσματος) η περίπτωση προκλήσεως θανάτου που τιμωρεί μάλιστα με ισόβια κάθειρξη. Συναφή, αλλά δευτερεύοντα σημασίας είναι τα άρθρα 282 (δηλητηρίαση νομής ζώων) « 1. Όποιος με πρόθεση δηλητηριάζει βοσκοτόπια, λιβάδια, λίμνες ή άλλους τόπους ποτίσματος των ζώων τιμωρείται με Φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών αν από την πράξη του θανατώθηκαν ή έπαθαν σοβαρή και διαρκή βλάβη ζώα άλλου, τιμωρείται με Κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. 2. Όποιος από αμέλεια έγινε υπαίτιος της πράξης της παρ. 1 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή», 283 (διάδοσης της ασθένειας ζώων), «1. Όποιος με πρόθεση μεταδίδει μολυσματική ασθένεια ζώων τιμωρείται με Φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών αν από την πράξη του θανατώθηκαν ή έπαθαν σοβαρή και διαρκή βλάβη ζώα άλλου, τιμωρείται με Κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. 2. Όποιος από αμέλεια έγινε υπαίτιος της πράξης της παρ. 1 τιμωρείται με Φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή.» 284 (παραβίαση μέτρων για τη πρόληψη ασθενειών) « 1. Όποιος παραβιάζει τα μέτρα που έχει διατάζει ο νόμος ή η αρμόδια αρχή για να αποτραπεί η εισβολή ή η διάδοση μιας μεταδοτικής ασθένειας τιμωρείται με Φυλάκιση. Αν η παραβίαση αυτή είχε ως συνέπεια να μεταδοθεί η ασθένεια σε άνθρωπο, επιβάλλεται Κάθειρξη μέχρι δέκα ετών 2. Αν η πράξη τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται Φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή χρηματική ποινή.» και 285 (παραβίαση μέτρων για την πρόληψη επιζωοτίων). « 1. Όποιος παραβιάζει τα μέτρα που έχει διατάζει ο νόμος ή η αρμόδια αρχή για να αποτραπεί η εισβολή ή η διάδοση επιζωοτίας ή ασθένειας φυτών τιμωρείται με Φυλάκιση μέχρι τριών ετών. 2. Αν η πράξη τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται Φυλάκιση μέχρι έξι μηνών ή χρηματική ποινή.»¹¹⁰

ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΜΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ

Το περιβάλλον, όπως έχει αναγνωριστεί είναι ένας αναγκαίος παράγοντας για τη ζωή. Την ίδια σπουδαιότητα όμως δεν έχουν αποδόσει στη ποινική προστασία των ζώων.

Ο νομοθέτης αντιμετώπισε αρχικά τα ζώα ιδίως ως πράγματα, αντικείμενα ιδιοκτησίας [βλ. ΑΚ 924, 1075 και 1077· πρβλ. ΠΚ 282 (: δηλητηρίαση της νομής των ζώων) και 283 (:διάδοση ασθένειας ζώων), ήτοι διατάξεις που τυποποιούν ποινικά κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα, στα οποία όμως συνιστά επιβαρυντική περίπτωση η βλάβη των ζώων «άλλου»] · και, κατά δεύτερο λόγο, ως παράγοντες πρόκλησης κινδύνου - βλάβης [βλ. ΠΚ 435 (: πρόκληση κινδύνου με ζώα), άρθ. 1 παρ. 1 παρ. γ' συνδ. 6 Ν 829/1978 «Περί καταπολεμήσεως της εχνοκοκκιάσεως - υδατιδώσεως, της λύσσης και των λοιπών ζώο ανθρωπονόσων»]

Με το άρθ. 24 Συντ. 1975 προβλέφθηκε η προστασία του περιβάλλοντος χωρίς καμία -ακόμη και σήμερα, μετά από τόσα χρόνια ισχύος- ρητή αναφορά εν γένει στα ζώα). Στον δε Δασικό Κώδικα (ΝΔ 86/1969, άρθ. 287 επ.), περιελήφθησαν ποινικές διατάξεις σχετικές με την παράνομη θήρα, οι οποίες τυποποιούν εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης της ζωής των προστατευόμενων ειδών και αφορούν σε άγρια ή υπό εξαφάνιση είδη ζώων και όχι μόνο. Ακολούθησαν ο Ν 743/1977 (που

¹¹⁰ Βλ. Α. Χαραλαμπίκη, Αξιοποινες προσβολές του περιβάλλοντος, «Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, εκδ. Σάκουλας, 1996, σελ. 52 επ.

κωδικοποιήθηκε με το [ΠΔ 55/1998](#)) «Περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» και ο Ν 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος», στους οποίους -όπως ισχύουν και σήμερα ακόμη- δεν περιλαμβάνονται ειδικότερες διατάξεις για τη γενικότερη προστασία των ζώων (πέραν δηλαδή όσων προβλέπονται στον Ν 1650/1986 για την άγρια πανίδα). Περαιτέρω και πλέον πιο εξειδικευμένα: με τον Ν 586/1977 («Περί κυρώσεως της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως προστασίας των ζώων κατά την διάρκεια διεθνούς μεταφοράς αυτών») θεσπίστηκαν διατάξεις για την προστασία των ζώων κατά τη διεθνή μεταφορά τους, η παράβαση των οποίων τιμωρείται με τις προβλεπόμενες από το άρθ. 8 παρ. 2 Ν 1197/1981 ποινές, ήτοι μετά τον Ν 4235/2014 (άρθ. 47) με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών και με χρηματική ποινή από 5.000 έως 15.000 ευρώ. Με τον -σημαντικό και ακόμη ισχύοντα- Ν 1197/1981 («Περί προστασίας των ζώων») ποινικοποιήθηκαν τα εγκλήματα βίας κατά των ζώων συντροφιάς, εργασίας και εκτροφών (φόνος, κακοποίηση, εγκατάλειψη, παράνομος πειραματισμός επ' αυτών κ.λπ.). Στη συνέχεια θεσπίστηκε ο Ν 1444/1984 («κύρωση των Ευρωπαϊκών Συμβάσεων: α) "για την προστασία των ζώων στις εκτροφές" και β) "για την προστασία των προς σφαγή ζώων"»), η παράβαση «κάθε επιτακτικής ή απαγορευτικής διάταξης» του οποίου τιμωρείτο (κατά το -ήδη καταργηθέν με τον Ν 4039/2012- άρθ. 12 παρ. 3 Ν 3170/2003) με τις ποινές του άρθ. 8 παρ. 2 Ν 1197/1981, όπως αυτό είχε στη συνέχεια αντικατασταθεί με το άρθ. 12 παρ. 5 Ν 3170/2003, ήτοι με φυλάκιση μέχρι πέντε μηνών ή με χρηματική ποινή από 300 μέχρι 1.500 ευρώ ή και με τις δύο ποινές. Με το ΠΔ 160/1991 («Προστασία των ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς και άλλους επιστημονικούς σκοπούς, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 86/609/ΕΟΚ του Συμβουλίου»), το οποίο περιέχει πληθώρα ρυθμίσεων, τιμωρείται η παράβαση οποιασδήποτε από αυτές κατ' άρθ. 22 παρ. 1 «με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή από 100.000 έως 2.000.000 δρχ. ή και με τις δύο αυτές ποινές». Με τον δε Ν 2015/1992 («Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των σπονδυλωτών ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς ή άλλους επιστημονικούς σκοπούς») η παράβαση των άρθ. 5 και 6 της κυρωθείσας με αυτόν σύμβασης σύμφωνα με το άρθ. τρίτο παρ. 1 αυτού τιμωρείται με τις προβλεπόμενες από το άρθ. 8 παρ. 2 Ν 1197/1981 (ως ισχύει κατά τα άνω με τον Ν 4235/2014) ποινές. Ακόμη, η παράβαση των -σημαντικών- άρθ. 9 (χρησιμοποίηση ζώων συντροφιάς σε διαφημίσεις κ.λπ.), 10 (χειρουργικές επεμβάσεις επ' αυτών), 11 (θανάτωσή τους) και πλέον (με τον Ν **4235/2014**) και 3 (βασικές αρχές για τη φυσική κατάσταση των ζώων: μη άσκοπη πρόκληση πόνου - αγωνίας και μη εγκατάλειψη ζώου συντροφιάς), 4 (αναγκαίες πρόνοιες κατόχου ζώου συντροφιάς) και 7 (μη εκγύμναση ζώου [συντροφιάς] κατά τρόπο τέτοιο που να θίγεται η υγεία και ευεξία του) της σύμβασης που κυρώθηκε με τον Ν 2017/1992 («Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των ζώων συντροφιάς»), τιμωρείται με τις προβλεπόμενες από το νυν ισχύον άρθ. 20 παρ. 2 Ν 4039/2012 ποινές (κατά την παρ. 4α' αυτού). Με το ΠΔ 374/2001 («Προστασία των ζώων στα εκτροφεία») ενσωματώθηκε η Οδηγία 98/58/ΕΚ και η παράβαση οποιασδήποτε διάταξής του τιμωρείται κατ' άρθ. 8 «με τις ποινικές κυρώσεις των διατάξεων του άρθ. 8 παρ. 1 και 3 του Ν 1197/1981», ήτοι κατά την παρ. 1 του εν λόγω άρθρου μετά τον Ν 4235/2014 [: η παρ. 3 απαλείφθηκε] με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και με χρηματική ποινή από 5.000 έως 15.000 ευρώ. Με το ΠΔ 98/2004 («Ίδρυση και λειτουργία των ζωολογικών κήπων» σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 1999/22/ΕΚ του Συμβουλίου»), προβλέπεται (άρθ. 10 παρ. 2) ότι: «Εφ' όσον συντρέχει κίνδυνος για την ασφάλεια και προστασία των ζώων ή του κοινού η αρμόδια αρχή διατάσσει την άμεση προσωρινή παύση λειτουργίας του ζωολογικού κήπου», πλην όμως δεν επαπειλείται επί τούτω ποινική κύρωση). Με τον δε Ν 3170/2003 («Ζώα συντροφιάς,

αδέσποτα ζώα συντροφιάς και άλλες διατάξεις») είχε τεθεί σε ισχύ το κύριο μέχρι πρότινος πλαίσιο προστασίας των ζώων, το οποίο πλέον καταργήθηκε με τον Ν 4039/2012 («Για τα δεσποζόμενα και τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς και την προστασία των ζώων από την εκμετάλλευση ή τη χρησιμοποίηση με κερδοσκοπικό σκοπό»).

Ν 4039/2012: Ζώα συντροφιάς: προστασία από την εκμετάλλευση, υποχρεώσεις ιδιοκτητών κλπ
Για τα δεσποζόμενα και τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς και την προστασία των ζώων από την εκμετάλλευση ή τη χρησιμοποίηση με κερδοσκοπικό σκοπό.

Άρθρο 1 **Ορισμοί**

Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, ισχύουν οι παρακάτω ορισμοί:

α) Ζώο είναι κάθε έμβιος οργανισμός, που συναισθάνεται και κινείται σε ξηρά, αέρα και θάλασσα ή οποιοδήποτε άλλο υδατικό οικοσύστημα ή υγροβιότοπο.

β) Ευζωία είναι το σύνολο των κανόνων, που πρέπει να εφαρμόζει ο άνθρωπος στα ζώα, αναφορικά με την προστασία τους και την καλή μεταχείριση τους, έτσι ώστε να μην πονούν και υποφέρουν, την παραμονή τους σε χώρο στεγνό, καθαρό και προστατευμένο από τις καιρικές συνθήκες, χωρίς να είναι μόνιμα δεμένα και διαβιούντα εντός ακατάλληλων κατασκευών (π.χ. μεταλλικών), τη φροντίδα για ιατρική περίθαλψη και χορήγηση κατάλληλης τροφής και νερού, την καθημερινή άσκηση ή τον περίπατο τους και γενικά τη μέριμνα για σεβασμό της ύπαρξής τους.

γ) Ζώο συντροφιάς είναι κάθε ζώο, που συντηρείται ή προορίζεται να συντηρηθεί από τον άνθρωπο, κυρίως μέσα στην κατοικία του, για λόγους ζωοφιλίας ή συντροφιάς.

δ) Δεσποζόμενο ζώο συντροφιάς είναι κάθε μη άγριο ζώο, που συντηρείται ή προορίζεται να συντηρηθεί από τον άνθρωπο, κυρίως μέσα στην κατοικία του, για λόγους ζωοφιλίας ή συντροφιάς και τελεί υπό την άμεση επίβλεψη και φροντίδα του ιδιοκτήτη, κατόχου, συνοδού ή φύλακα του. Ως ζώα συντροφιάς θεωρούνται και οι σκύλοι, που χρησιμοποιούνται για το κυνήγι, τη φύλαξη ποιμνίων, τη φύλαξη χώρων, την παροχή βοήθειας και προστασίας ατόμων με ειδικές ανάγκες, καθώς και οι σκύλοι έρευνας και διάσωσης και οι σκύλοι που χρησιμοποιούνται από τις ένοπλες δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας.

ε) Αδέσποτο ζώο συντροφιάς είναι κάθε ζώο συντροφιάς, το οποίο είτε δεν έχει κατοικία είτε βρίσκεται έξω από τα όρια της κατοικίας του ιδιοκτήτη, του κατόχου, του συνοδού ή του φύλακα του και δεν τελεί υπό την άμεση επίβλεψη και τον έλεγχο τους. Οι κυνηγετικοί και σκύλοι φύλαξης ποιμνίων, καθώς και οι σκύλοι έρευνας και διάσωσης, κατά τη διάρκεια του κυνηγιού, της εκπαίδευσής τους, της φύλαξης του ποιμνίου, της έρευνας και της διάσωσης, δεν θεωρούνται αδέσποτα ζώα.

«στ) Επικίνδυνο ζώο συντροφιάς είναι το ζώο συντροφιάς, που εκδηλώνει απρόκλητη και αδικαιολόγητη επιθετικότητα, χωρίς να απειληθεί, προς τον άνθρωπο ή τα άλλα ζώα, καθώς και το ζώο που πάσχει ή είναι φορέας σοβαρού νοσήματος, που μπορεί να μεταδοθεί στον άνθρωπο ή στα άλλα ζώα και δεν θεραπεύεται.»

***** Η περίπτωση στ` αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.1.α. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.**

ζ) Μικρό ζώο συντροφιάς είναι το ζώο συντροφιάς, το βάρος του οποίου δεν υπερβαίνει τα δέκα (10) κιλά.

η) Καταφύγιο αδέσποτων ζώων είναι η ειδική εγκατάσταση, που προορίζεται για την περίθαλψη και την προσωρινή παραμονή σημαντικού αριθμού αδέσποτων ή ανεπιθύμητων ζώων συντροφιάς.

θ) Σοβαρό νόσημα είναι κάθε νόσημα άμεσου και υψηλού κινδύνου για την υγεία του ανθρώπου ή ζώου, του ίδιου ή άλλου είδους.

ι) Τσίρκο είναι η προσωρινή υπαίθρια εγκατάσταση, σκηνή ή τέντα, στην οποία πραγματοποιούνται με κερδοσκοπικό σκοπό μουσικοχορευτικές και ακροβατικές παραστάσεις ή άλλου είδους συναφείς εκδηλώσεις για την ψυχαγωγία των ανθρώπων με τη συμμετοχή ή μη ζώων.

ια) θίασος με ποικίλο πρόγραμμα (βαριετέ) είναι ομάδα ατόμων, η οποία σε μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση πραγματοποιεί με κερδοσκοπικό σκοπό και σε εναλλασσόμενη ακολουθία ψυχαγωγικά προγράμματα, παραστάσεις, διασκεδαστικά μικρά κωμικά θεατρικά δρώμενα, τραγούδια, χορό με ποικίλο περιεχόμενο και με τη συμμετοχή ή μη ζώων.

ιβ) Αρμόδιες Αρχές Διαχείρισης της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους είναι οι αρχές εκείνες, που μεριμνούν για την υλοποίηση, τη λειτουργία και την εποπτεία του όλου συστήματος σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους.

ιγ) Αρμόδιες Αρχές Εφαρμογής και Ελέγχου των κανόνων προστασίας των ζώων και του συστήματος και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους είναι οι αρχές εκείνες, που σε επίπεδο Περιφέρειας, Περιφερειακών Ενοτήτων και Δήμων, μεριμνούν για την ορθή εφαρμογή και τον έλεγχο εφαρμογής - σε συνεργασία με τις αρχές της προηγούμενης περίπτωσης ιβ` - του συστήματος της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους, καθώς και για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη τήρησης των κανόνων προστασίας των ζώων.

«ιδ) Αρμόδια όργανα για τη βεβαίωση των παραβάσεων είναι τα όργανα που τις διαπιστώνουν κατά την άσκηση των ελεγκτικών καθηκόντων τους και συγκεκριμένα οι υπάλληλοι της Ελληνικής Αστυνομίας, της Δασικής Υπηρεσίας, των Τελωνείων, των Σταθμών Υγειονομικού Κτηνιατρικού Ελέγχου (ΣΥΚΕ), του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής και οι ιδιωτικοί φύλακες θήρας των κυνηγετικών οργανώσεων.»

***** Η περίπτωση ιδ` αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.1.β. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.**

«ιε) Αρμόδιος Φορέας Εκτέλεσης της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση είναι ο κτηνίατρος, που με βάση προβλεπόμενη διαδικασία, με την υποβολή ηλεκτρονικής αίτησης στη Διεύθυνση Πληροφορικής

του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, πιστοποιείται, αποκτά ειδικό κωδικό πρόσβασης στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής ζώων συντροφιάς, διενεργεί τη σήμανση και καταγράφει τα ζώα συντροφιάς και τους ιδιοκτήτες τους στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση, εκδίδει το βιβλιário υγείας ή το διαβατήριό του ζώου σε περίπτωση που το ζώο θα μεταφερθεί στο εξωτερικό και σε κάθε αλλαγή του ιδιοκτήτη ή του προσωρινού κατόχου του και ενημερώνει τη βάση με τις απαραίτητες πληροφορίες.»

*** Η περίπτωση ιε' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.1.γ Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

Άρθρο 2

Αρμόδιες Αρχές

1. Αρμόδια Αρχή για την προστασία των ζώων και την τήρηση των κανόνων ευζωίας τους είναι η Γενική Διεύθυνση Κτηνιατρικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Αρμόδιες Αρχές Διαχείρισης της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους ορίζονται: α. η Διεύθυνση Κτηνιατρικής Αντίληψης Φαρμάκων και Εφαρμογών της Γενικής Διεύθυνσης Κτηνιατρικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και β. η Διεύθυνση Πληροφορικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

2. Αρμόδιες Αρχές Εφαρμογής και Ελέγχου των κανόνων προστασίας των ζώων και του συστήματος της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους ορίζονται οι Διευθύνσεις Κτηνιατρικής της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειών, οι Διευθύνσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων της Χώρας και οι κτηνιατρικές υπηρεσίες των Δήμων και όπου αυτές δεν έχουν συσταθεί τα Γραφεία Γεωργικής Ανάπτυξης του οικείου Δήμου.

3. Αρμόδιος Φορέας Εκτέλεσης της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση ορίζεται ο κτηνίατρος, που πιστοποιείται με τη νόμιμη διαδικασία, που αναφέρεται στο άρθρο 4 του παρόντος νόμου.

Άρθρο 3

Αρμοδιότητες

1. Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου οι Αρμόδιες Αρχές Διαχείρισης της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους του άρθρου 2 του παρόντος νόμου έχουν τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

Α. Η Διεύθυνση Κτηνιατρικής Αντίληψης Φαρμάκων και Εφαρμογών (ΚΑΦΕ) του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων:

α) την εισήγηση για την έκδοση των υπουργικών αποφάσεων, που προβλέπονται στο νόμο αυτόν,

β) την έκδοση εγκυκλίων για την εφαρμογή της ηλεκτρονικής σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και για κάθε θέμα, που αφορά στα ζώα συντροφιάς,

γ) σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Πληροφορικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων: αα) τον έλεγχο της λειτουργίας της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων, στην οποία καταχωρίζονται τα στοιχεία σήμανσης των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους, ββ) τον εμπλουτισμό με τις απαραίτητες πληροφορίες της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους και τη διαρκή αναβάθμιση της και γγ) τη χορήγηση κωδικών πρόσβασης στους κτηνιάτρους, που πιστοποιούνται με τη νόμιμη διαδικασία.

B. Η Διεύθυνση Πληροφορικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων:

α. Την παροχή της απαραίτητης μηχανογραφικής υποδομής (κεντρικοί ηλεκτρονικοί υπολογιστές, δίκτυο κ.λπ.) για τη λειτουργία της κεντρικής διαδικτυακής ηλεκτρονικής βάσης, στην οποία καταχωρίζονται τα στοιχεία σήμανσης των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους, καθώς και την προμήθεια των ανιχνευτών ηλεκτρονικών μέσων σήμανσης, που προβλέπονται στο άρθρο 4 παράγραφος 4.

β. Την εξασφάλιση της συνεχούς λειτουργίας, την τεχνική υποστήριξη, τη συντήρηση και την προστασία της μηχανογραφικής υποδομής, που υποστηρίζει το σύστημα.

γ. Την υποχρέωση τήρησης αντιγράφων ασφαλείας, ώστε τα στοιχεία, που καταχωρίζονται στη βάση δεδομένων, να είναι διαθέσιμα για έλεγχο για τρία (3) τουλάχιστον χρόνια.

2. Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου οι Αρμόδιες Αρχές Εφαρμογής και Ελέγχου του συστήματος της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους, του άρθρου 2 παράγραφος 2, έχουν τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α. Τη συνεργασία με το Φορέα Εκτέλεσης της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς για το συντονισμό των ενεργειών τους και την παροχή τεχνικών οδηγιών και κάθε είδους υποστήριξη για την πλήρη και ενιαία εφαρμογή της ηλεκτρονικής σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς.

β. Τον έλεγχο και την εποπτεία του Φορέα Εκτέλεσης της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς.

3. Οι Φορείς Εκτέλεσης της σήμανσης και της καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους, του άρθρου 2 παράγραφος 3, έχουν τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α. Τη διενέργεια της σήμανσης των ζώων συντροφιάς με τη χρησιμοποίηση των κατάλληλων μέσων ηλεκτρονικής σήμανσης και την καταχώριση των στοιχείων σήμανσης των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση και τη διαρκή ενημέρωση της.

β. Τη μέριμνα για την ενημέρωση με οποιονδήποτε πρόσφορο τρόπο των ιδιοκτητών και κατόχων ζώων συντροφιάς για τις υποχρεώσεις τους, όσον αφορά στην εφαρμογή της ηλεκτρονικής σήμανσης των ζώων συντροφιάς και στις απαιτήσεις του παρόντος νόμου για την ηλεκτρονική σήμανση και την καταγραφή των ζώων συντροφιάς.

γ. Την έκδοση σύμφωνου με τα παραρτήματα 2 και 3 βιβλιαρίου υγείας κατά τη σήμανση του ζώου συντροφιάς ή διαβατηρίου, σε περίπτωση που το ζώο θα μεταφερθεί στο εξωτερικό, καθώς και την καταγραφή σε αυτά, ατελώς, της οποιασδήποτε αλλαγής ιδιοκτητή κατά την κτηνιατρική εξέταση του ζώου ή κατά τον εμβολιασμό του.

Άρθρο 4

Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους - Σήμανση, βιβλιάριο υγείας ή διαβατήριο

1. Στη Διεύθυνση Πληροφορικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων δημιουργείται Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους. Στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση καταχωρίζονται από τους κτηνιάτρους, που έχουν πιστοποιηθεί, τα στοιχεία, που αφορούν στην αναγνώριση των δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς (όπως φύλο, χρώμα, ράτσα, απώλεια, παράδοση σε άλλον ιδιοκτήτη, θάνατος) και τα στοιχεία αναγνώρισης του ιδιοκτήτη τους (όπως ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, τηλέφωνο και αριθμό ταυτότητας ή διαβατηρίου ή ισοδύναμου εγγράφου, όπως δίπλωμα οδήγησης ή ασφαλιστικό βιβλιάριο), καθώς και τηρούνται απαρεγκλίτως οι διατάξεις «περί προσωπικών δεδομένων». Η πιστοποίηση των κτηνιάτρων πραγματοποιείται με την ηλεκτρονική υποβολή αίτησης στη Διεύθυνση Πληροφορικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και τη χορήγηση στον αιτούντα κτηνίατρο κωδικού πρόσβασης στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση. Η Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση συνδέεται απευθείας με τα κτηνιατρεία και γενικά τους χώρους, που πραγματοποιείται η σήμανση των ζώων συντροφιάς. Η πιστοποίηση των κτηνιάτρων των Διευθύνσεων Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων της χώρας είναι υποχρεωτική. Στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση εισάγονται λογικοί παράμετροι συσχέτισης του αριθμού των ζώων ανά ιδιοκτήτη, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ευζωία των ζώων και η τήρηση των βασικών υγειονομικών κανόνων.

*** ΠΡΟΣΟΧΗ: Με το άρθρο 46 παρ.2.α. Ν.4235/2014, ΦΕΚ Α 32/11.2.2014, ορίζεται ότι:

"α) Το τέταρτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 4 αντικαθίσταται ως εξής:
«Εξαιρούνται από την πιστοποίηση αυτή και την πρόσβαση στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση οι κτηνίατροι, υπήκοοι κρατών - μελών της ΕΕ, που παρέχουν προσωρινά και περιστασιακά τις κτηνιατρικές υπηρεσίες τους στην Ελλάδα, σύμφωνα με το π.δ. 38/ 2010 (Α 78).»"

2. Οι απαιτήσεις για την ηλεκτρονική σήμανση και καταγραφή των στοιχείων των δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς εφαρμόζονται και για την ηλεκτρονική σήμανση και καταγραφή των αδέσποτων ζώων συντροφιάς.

3.α.«α) Η σήμανση κάθε ζώου συντροφιάς είναι υποχρεωτική, συμπεριλαμβανομένων των σκύλων που χρησιμοποιούνται για τη φύλαξη ποιμνίων.»

Η δαπάνη της σήμανσης και της καταγραφής των δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς βαρύνει τον ιδιοκτήτη τους και των αδέσποτων τον οικείο Δήμο ή το φιλοζωικό σωματείο ή την ένωση, που μπορούν να προμηθεύονται το ηλεκτρονικό μέσο σήμανσης απευθείας από το εμπόριο.

Στην περίπτωση ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων (ΑΜΕΑ με ποσοστό αναπηρίας μεγαλύτερο ή ίσο του 80%, πολύτεκνοι, τρίτεκνοι, μονογονεϊκές οικογένειες, άνεργοι εγγεγραμμένοι στα μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ., οι διαβιούντες με το επίδομα της Πρόνοιας), οι ιδιοκτήτες των ζώων συντροφιάς επιβαρύνονται με το κόστος μόνο του ηλεκτρονικού μέσου σήμανσης και οι υπόλοιπες υπηρεσίες προσφέρονται αζημίως όταν η σήμανση του ζώου πραγματοποιείται στα κτηνιατρεία ή στους

ειδικά διαμορφωμένους χώρους, των Δήμων, των διαδημοτικών κέντρων και των Διευθύνσεων Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων της Χώρας.

Για την πραγματοποίηση της ηλεκτρονικής σήμανσης ή την έκδοση βιβλιαρίου υγείας ή διαβατηρίου ο ιδιοκτήτης του δεσποζόμενου ζώου συντροφιάς υποχρεούται να επιδεικνύει στον κτηνίατρο, που έχει πιστοποιηθεί, την αστυνομική του ταυτότητα ή το διαβατήριό του ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο, προκειμένου να επαληθευτούν τα ατομικά του στοιχεία και να αντιστοιχηθεί ο μοναδικός κωδικός σήμανσης του ζώου συντροφιάς με τα ατομικά στοιχεία του ιδιοκτήτη του. Ο διενεργών τη σήμανση πιστοποιημένος κτηνίατρος χορηγεί ατελώς στον ιδιοκτήτη του ζώου βεβαίωση ηλεκτρονικής σήμανσης και καταγραφής, με βάση το υπόδειγμα του Παραρτήματος 1, με τον αριθμό σήμανσης του ζώου, τα χαρακτηριστικά του (φύλο, χρώμα, ράτσα) και τα στοιχεία του ιδιοκτήτη (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, τηλέφωνο και αριθμό ταυτότητας ή διαβατηρίου ή άλλου ισοδύναμου εγγράφου).

*** Το πρώτο εδάφιο της περ. α' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.2.β. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

β. Ο Ο.Τ.Α., προκειμένου να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα και λειτουργία των υποδομών του, που σχετίζονται με τη διαχείριση αδέσποτων και δεσποζόμενων ζώων, δύναται να επιβάλει, μετά από απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, ανταποδοτικό τέλος, το οποίο δεν μπορεί να ξεπερνά το ποσό των τριών (3) ευρώ, ανά σημεινόμενο ζώο.

«Το προαναφερθέν τέλος εισπράττεται και εντός τριάντα (30) ημερών αποδίδεται στον οικείο Ο.Τ.Α., από τον κτηνίατρο που διενεργεί την πράξη της σήμανσης και καταγραφής του ζώου στη Διαδικτυακή Βάση Δεδομένων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.»

*** Το δεύτερο εδάφιο της περ. β' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.2.γ. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

4. Η σήμανση και η αναγνώριση κάθε ζώου συντροφιάς πραγματοποιείται με την τοποθέτηση στην αριστερή εξωτερική πλευρά του τράχηλου του ζώου συστήματος ηλεκτρονικής αναγνώρισης (αποκριτής πομποδέκτης), το οποίο είναι παθητική συσκευή αναγνώρισης ραδιοσυχνότητας μόνο για ανάγνωση, σύμφωνο με το πρότυπο ISO 11784 και τεχνολογίας HDX ή FDX-B και μπορεί να αναγνωστεί από συσκευή ανάγνωσης συμβατή με το πρότυπο ISO 11785 και καταχωρίζεται στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους. Οι διαθέτες του ηλεκτρονικού μέσου σήμανσης, λιανικής ή χονδρικής πώλησης, υποχρεούνται να διαθέτουν στην ελληνική αγορά ηλεκτρονικό μέσο σήμανσης σύμφωνα με τις παραπάνω απαιτήσεις με οδηγίες χρήσης και στην ελληνική γλώσσα.

«5. Η ηλεκτρονική σήμανση και καταγραφή, η έκδοση διαβατηρίου και βιβλιαρίου υγείας, σύμφωνα με τα υποδείγματα των Παραρτημάτων 2 και 3, πραγματοποιούνται από κτηνιάτρους, που έχουν πιστοποιηθεί, ασκούν νόμιμα το κτηνιατρικό επάγγελμα στην Ελλάδα και διαθέτουν άδεια ασκήσεως επαγγέλματος/βεβαίωση συνδρομής νομίμων προϋποθέσεων έναρξης άσκησης του γεωτεχνικού επαγγέλματος από το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΓΕΩΤΕΕ), Αριθμό Φορολογικού Μητρώου (ΑΦΜ) και κτηνιατρείο που λειτουργεί νόμιμα.»

Βιβλιάριο υγείας δεν απαιτείται, εάν το ζώο συντροφιάς διαθέτει διαβατήριό.

Στην περίπτωση που η σήμανση των δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς πραγματοποιείται σε

κτηνιατρείο ή διαμορφωμένο χώρο που ανήκει σε Ο.Τ.Α. ή σύμπραξη Ο.Τ.Α., ο ιδιοκτήτης του ζώου εκτός από το κόστος του μέσου ηλεκτρονικής σήμανσης μπορεί να επιβαρύνεται και με πρόσθετο κόστος για την παροχή των υπηρεσιών της σήμανσης, το οποίο είναι δυνατόν να επιβάλλεται, όταν καθοριστεί με απόφαση του οικείου ή των οικείων Ο.Τ.Α..

*** Το πρώτο εδάφιο της παρ.5 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.2.δ. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

6. Οι κτηνίατροι, που πραγματοποιούν την ηλεκτρονική σήμανση των δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς, υποχρεούνται να ελέγχουν τη λειτουργικότητα των μέσων ηλεκτρονικής σήμανσης και να χρησιμοποιούν τα μέσα, που πληρούν τις απαιτήσεις της παραγράφου 4. Σε περίπτωση καταγγελίας για τη διάθεση ή τη χρησιμοποίηση μέσων ηλεκτρονικής σήμανσης, που δεν πληρούν τις απαιτήσεις της παραγράφου 4, τα πρόσωπα, που διαθέτουν ή χρησιμοποιούν αυτά, υποχρεούνται να παρέχουν πλήρη αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμόρφωση τους με την παράγραφο 4, στις αρμόδιες αρχές ελέγχου και εφαρμογής του συστήματος του άρθρου 2.

«7. Ο ιδιοκτήτης κάθε ζώου συντροφιάς υποχρεούται να ενημερώνει τον κτηνίατρο, που έχει πιστοποιηθεί, για τη μεταβολή των στοιχείων, που έχουν καταχωριστεί στη βάση δεδομένων και αφορούν είτε τον ίδιο (όπως ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, τηλέφωνο, αριθμό ταυτότητας ή διαβατηρίου ή άλλου ισοδύναμου εγγράφου) είτε το ζώο συντροφιάς, που έχει δηλώσει στο όνομα του (όπως θάνατος, παράδοση σε άλλον ιδιοκτήτη), το αργότερο εντός 15 ημερών από τη μεταβολή, με σκοπό να επικαιροποιούνται οι πληροφορίες της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης. Της προθεσμίας αυτής εξαιρείται η απώλεια, η οποία δηλώνεται εντός 5 ημερών, σύμφωνα με την περίπτωση β της παρ. 1 του άρθρου 5. Σε κάθε περίπτωση αλλαγής ιδιοκτήτη είναι απαραίτητη η σχετική επισημείωση στο βιβλιάριο υγείας ή στο διαβατήριό του ζώου από τον κτηνίατρο, ατελώς, κατά την ετήσια κτηνιατρική εξέταση του ζώου ή κατά τον εμβολιασμό του, προκειμένου να ενημερώνεται και η Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση.»

*** Η παρ.7 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.2.ε. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

8. Η συμπλήρωση των στοιχείων του βιβλιάριου υγείας ή του διαβατηρίου του ζώου συντροφιάς πραγματοποιείται χειρόγραφα ή και μέσω της εφαρμογής της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης. Ο μοναδικός κωδικός της Ηλεκτρονικής Σήμανσης του ζώου συντροφιάς εγγράφεται στο βιβλιάριο υγείας ή στο διαβατήριό του ζώου χειρόγραφα ή με την ετικέτα ταυτοποίησης.

«9. Για την αναγνώριση των ιδιοκτητών δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς, που φέρουν ηλεκτρονική σήμανση, τον έλεγχο του βιβλιάριου υγείας ή του διαβατηρίου και γενικά για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου η Ελληνική Αστυνομία, η Δασική Υπηρεσία, τα Τελωνεία, οι Σταθμοί Υγειονομικού Κτηνιατρικού Ελέγχου (ΣΥΚΕ), το Λιμενικό Σώμα - Ελληνική Ακτοφυλακή και η Θηροφυλακή των κυνηγετικών συλλόγων, εφοδιάζονται με τους κατάλληλους ανιχνευτές, η δαπάνη αγοράς των οποίων βαρύνει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και έως έναν ανιχνευτή ανά φορέα.»

*** Η παρ. 9 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.2.στ. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

10. Το αργότερο μέσα σε ένα μήνα από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, ο Πανελλήνιος Κτηνιατρικός Σύλλογος υποχρεούται να παραδώσει σε ηλεκτρονική μορφή, συμβατή με τη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση, τα στοιχεία των ιδιοκτητών και των κωδικών σήμανσης των ζώων συντροφιάς, που έχει καταγράψει από την ημερομηνία ανάθεσης σε αυτόν της τήρησης Ηλεκτρονικής Βάσης Δεδομένων μέχρι την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος νόμου, διατηρώντας πρόσβαση στην προαναφερθείσα βάση με κωδικό πρόσβασης. Επίσης, κωδικός πρόσβασης παρέχεται και στους Ο.Τ.Α., προκειμένου να έχουν τον έλεγχο δεσποζόμενων και αδέσποτων ζώων, στα διοικητικά τους όρια.

11. Η Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους αρχίζει να λειτουργεί ένα μήνα μετά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος νόμου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

12. Με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ρυθμίζονται οι όροι δημιουργίας της Διαδικτυακής Ηλεκτρονικής Βάσης, ειδικότερα τα θέματα, που αφορούν στη διαδικασία πιστοποίησης και χορήγησης κωδικού πρόσβασης στους φορείς εκτέλεσης της σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση, καθώς και κάθε άλλο θέμα σχετικό με την οργάνωση και τη λειτουργία της βάσης.

Άρθρο 5

Υποχρεώσεις ιδιοκτητών δεσποζόμενου ζώου συντροφιάς

1. Ο ιδιοκτήτης του δεσποζόμενου ζώου συντροφιάς υποχρεούται:

«α) να μεριμνά για τη σήμανση και την καταγραφή του ζώου του, καθώς και για την έκδοση βιβλιαρίου υγείας πριν εγκαταλείψει το ζώο τον τόπο γέννησης του και οπωσδήποτε μέσα σε προθεσμία δύο μηνών από τη γέννηση αυτού ή μέσα σε ένα μήνα από την εύρεση ή απόκτηση του, καθώς και να τοποθετεί σε εμφανές σημείο του περιλαίμιου του ζώου μεταλλική κονκάρδα, η οποία παρέχεται από τους κτηνιάτρους κατά την πραγματοποίηση του αντιλυσσικού εμβολιασμού του,».

*** Η περίπτωση α' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.2.α.Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

β) να δηλώνει μέσα σε πέντε ημέρες την απώλεια του ζώου του σε κτηνίατρο, που έχει πιστοποιηθεί στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς και των ιδιοκτητών τους,

γ) να τηρεί τους κανόνες ευζωίας του ζώου και να μεριμνά για την κτηνιατρική εξέταση του, η οποία αποδεικνύεται από τη σχετική εγγραφή στο βιβλιário υγείας ή στο διαβατήριο του ζώου, καθώς και να μεριμνά για την εξασφάλιση άνετου, υγιεινού και κατάλληλου καταλύματος, προσαρμοσμένου στο φυσικό τρόπο διαβίωσης του ζώου, που να του επιτρέπει να βρίσκεται στη φυσική του όρθια στάση, χωρίς να εμποδίζονται οι φυσικές του κινήσεις και η δυνατότητα του για την πραγματοποίηση της απαραίτητης για την υγεία και την ευζωία του άσκησης,

«δ) να εφοδιάζεται με το διαβατήριο του ζώου του, εάν πρόκειται να ταξιδέψει με αυτό στο εξωτερικό και να μεριμνά για την ενημέρωση του σε κάθε αλλαγή του ιδιοκτήτη ή του προσωρινού κατόχου του. Το διαβατήριο πρέπει να είναι σύμφωνο με τα Παραρτήματα 2 και 3.»

*** Η περίπτωση δ' αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.3.β. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

ε) να μην εγκαταλείπει το ζώο του, ενώ σε περίπτωση που επιθυμεί να αποχωριστεί το ζώο συντροφιάς, πρέπει να γνωστοποιεί στην αρμόδια υπηρεσία του Δήμου του τόπου της κατοικίας του την πρόθεση του αυτή, να το παραδίδει σε αυτόν και να λαμβάνει από πιστοποιημένο κτηνίατρο αντίγραφο της μεταβολής της εγγραφής του ζώου του στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση σήμανσης και καταγραφής των ζώων συντροφιάς, όπου θα αναφέρεται ο Δήμος ως προσωρινός κάτοχος του αδέσποτου πλέον ζώου,

στ) να μεριμνά για τον άμεσο καθαρισμό του περιβάλλοντος από τα περιττώματα του ζώου εκτός αν πρόκειται για σκύλο βοήθειας,

ζ) να μεριμνά για τη στείρωση τους, εφόσον δεν επιθυμεί τη διατήρηση των νεογέννητων ζώων ή δεν μπορεί να τα διαθέσει σε νέους ιδιοκτήτες.

«η) να προσκομίζει ή αποστέλλει ταχυδρομικά, επί αποδείξει, στον οικείο Δήμο αντίγραφο του πιστοποιητικού ηλεκτρονικής σήμανσης του ζώου του».

*** Η περίπτωση η' προστέθηκε με το άρθρο 46 παρ.3.γ. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

2. Ο κάτοχος του ζώου συντροφιάς ευθύνεται για οποιαδήποτε βλάβη ή ζημιά, που προκαλείται από το ζώο, σύμφωνα με το άρθρο 924 Α.Κ.. Για τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς, εκτός από εκείνα της παραγράφου 5 του άρθρου 9, η αντίστοιχη ευθύνη βαρύνει τον οικείο Δήμο.

3. Ειδικά ο ιδιοκτήτης σκύλου: α) μεριμνά για να γίνεται ο περίπατος σκύλων πάντα με συνοδό, β) οφείλει να παίρνει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να μην εξέρχεται ελεύθερα ο σκύλος του από το χώρο της ιδιοκτησίας του και εισέρχεται σε χώρους άλλων ιδιοκτησιών ή σε κοινόχρηστους χώρους.

«γ) για την αποφυγή ατυχημάτων υποχρεούται κατά τη διάρκεια του περιπάτου να κρατάει το σκύλο του δεμένο και να βρίσκεται σε μικρή απόσταση από αυτόν. Η ίδια υποχρέωση ισχύει και για τον οποιονδήποτε συνοδό του ζώου, πέραν του ιδιοκτήτη του».

*** Η περίπτωση γ' προστέθηκε με το άρθρο 46 παρ.3.δ. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

4. Ο ιδιοκτήτης κυνηγετικού σκύλου κατά τη διάρκεια του κυνηγιού ή την οποιαδήποτε μετακίνηση του μαζί με το σκύλο του για το σκοπό αυτόν έχει την υποχρέωση να φέρει μαζί του ενημερωμένο το βιβλιάριο υγείας ή το διαβατήριο του σκύλου του. Οι υποχρεώσεις των περιπτώσεων α' και β' της προηγούμενης παραγράφου δεν ισχύουν για τους σκύλους βοήθειας, καθώς και για τους σκύλους φύλαξης ποιμνίων, τους κυνηγετικούς σκύλους και τους σκύλους έρευνας και διάσωσης κατά τη διάρκεια της φύλαξης του ποιμνίου, του κυνηγιού, της εκπαίδευσης και της έρευνας και διάσωσης, αντίστοιχα.

5. Αφαιρείται η άδεια κυνηγιού από κυνηγό, του οποίου ο σκύλος, που χρησιμοποιείται στο κυνήγι, δεν έχει σημανθεί σύμφωνα με την περίπτωση α' της παραγράφου 1 και δεν έχει εγγραφεί χειρόγραφα ή με την ετικέτα ταυτοποίησης, ο αριθμός της σήμανσης στο βιβλιάριο υγείας ή στο διαβατήριο του ζώου συντροφιάς, μέχρι να σημανθεί το συγκεκριμένο ζώο. Τα μέσα μεταφοράς, που χρησιμοποιούνται στην περίπτωση αυτή, πρέπει να είναι κατάλληλα με επαρκή χώρο, φωτισμό και αερισμό και να ικανοποιούν τις φυσιολογικές ανάγκες του ζώου.

6. Πέραν των περιοχών που καθορίζονται με τη διαδικασία του άρθρου 57 του ν. 2637/1998 «Σύσταση Οργανισμού Πιστοποίησης Λογαριασμών, Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, Οργανισμού Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων, Γενικών Διευθυντών και θέσεων προσωπικού, στο Υπουργείο Γεωργίας και «Εταιρείας Αξιοποίησης Αγροτικής Γης» Α.Ε. και άλλες διατάξεις» (Α' 200) σε ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές επιτρέπεται να καθορίζονται περιορισμένοι χώροι εκγύμνασης σκύλων, καθώς και να διεξάγονται αγώνες κυνηγετικών ικανοτήτων σκύλων δεικτών με όρους και προϋποθέσεις, που καθορίζονται και στις δύο περιπτώσεις με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

7. Μετά την παρέλευση 30 ημερών από τη δημοσίευση του νόμου αυτού απαγορεύεται η δημοσίευση αγγελιών για ζώα συντροφιάς προς πώληση, υιοθεσία ή δωρεάν παραχώρηση σε έντυπα, φυλλάδια, τοιχοκολλήσεις ή σε ιστοσελίδες, αν δεν αναφέρεται ο αριθμός της ηλεκτρονικής σήμανσης τους.

δ.α. Απαγορεύεται να εισάγονται στην Ελλάδα ζώα συντροφιάς, που δεν έχουν ηλεκτρονική σήμανση. Τα στοιχεία σήμανσης των εισαγόμενων ζώων (κωδικός σήμανσης και όνομα εισαγωγέα), από χώρες εκτός Ε.Ε. καταγράφονται στα σημεία εισόδου στην Ελλάδα και ενημερώνεται απευθείας η ηλεκτρονική βάση δεδομένων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

β. Απαγορεύεται η αφαίρεση του μέσου ηλεκτρονικής σήμανσης από τον ιδιοκτήτη του ζώου συντροφιάς (με σκοπό να αποτραπούν φαινόμενα εγκατάλειψης ζώου) ή από άλλο πρόσωπο ή από κτηνίατρο (με σκοπό την αποτροπή παράνομου σκοπού).

Άρθρο 6

Εκτροφή, αναπαραγωγή και εμπορία ζώων συντροφιάς

1. Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η ένωση προσώπων, που για εμπορικούς σκοπούς εκτρέφει, αναπαράγει ή πωλεί ζώα συντροφιάς, οφείλει να εφοδιάζεται με αντίστοιχη άδεια ίδρυσης και λειτουργίας, που εκδίδεται από τη Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της οικείας Περιφέρειας, στην οποία έχει την κατοικία ή την έδρα του, να υπόκειται στον έλεγχο της αρχής αυτής και να συμμορφώνεται με τους όρους, που προβλέπονται στο π.δ. 184/1996. Για τη χορήγηση άδειας εκτροφής, αναπαραγωγής και εμπορίας ζώων συντροφιάς πρέπει να τηρούνται οι κανόνες ευζωίας, οι κανόνες ασφάλειας, οι κανόνες παροχής κατάλληλης κτηνιατρικής αντίληψης των ζώων και οι διατάξεις του ν. 604/1977 και του π.δ. 463/1978. Οι εκτρεφόμενοι, αναπαραγόμενοι ή οι προς πώληση σκύλοι και γάτες διαθέτουν βιβλιάριο υγείας ή διαβατήριο, σημαίνονται υποχρεωτικά και καταχωρίζονται στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση του

άρθρου 4. Στις εγκαταστάσεις εκτροφής, αναπαραγωγής ή εμπορίας τους πρέπει να τηρούνται όλοι οι κανόνες ευζωίας, ασφάλειας και παροχής κατάλληλης κτηνιατρικής περίθαλψης.

«Όταν εκτρέφεται έστω και ένας θηλυκός σκύλος αναπαραγωγής για εμπορικούς σκοπούς απαιτείται υποχρεωτικά η έκδοση άδειας εκτροφής, αναπαραγωγής και εμπορίας ζώων συντροφιάς. Άδεια εκτροφής, αναπαραγωγής και εμπορίας ζώων συντροφιάς απαιτείται και για τους ερασιτέχνες εκτροφείς σκύλων ή γατών όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του προηγούμενου εδαφίου.»

*** Το πέμπτο εδάφιο αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.4.α. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

Για κάθε θηλυκό ζώο

αναπαραγωγής τηρούνται μητρώα. Θηλυκοί σκύλοι αναπαραγωγής δεν γονιμοποιούνται πριν από το δεύτερο οιστρικό κύκλο και σε καμία περίπτωση πριν από την παρέλευση εννέα μηνών από τον τελευταίο τοκετό. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή μετά το 9ο έτος της ηλικίας του ζώου.

2. Δεν επιτρέπεται να επιλέγονται για αναπαραγωγή ζώα συντροφιάς, που τα ανατομικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά ή τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς τους μπορεί, ανάλογα με το είδος και τη φυλή, να αποδειχθούν βλαβερά για την υγεία και ευζωία του θηλυκού αναπαραγωγικού ζώου συντροφιάς και των απογόνων του. Ο προσδιορισμός των βλαβερών χαρακτηριστικών γίνεται με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

«3. Απαγορεύεται:

α) η πώληση σκύλων και γατών σε υπαίθριους δημόσιους χώρους, συμπεριλαμβανόμενων των υπαίθριων αγορών,

β) η πώληση ζώων συντροφιάς με ηλικία μικρότερη των οκτώ (8) εβδομάδων,

γ) η εισαγωγή και εμπορία σκύλων που είναι ακρωτηριασμένοι,

δ) η αναπαραγωγή σκύλων που είναι ακρωτηριασμένοι.»

γ) Η παράγραφος 4 του άρθρου 6 αντικαθίσταται ως εξής:

*** Η παρ.3 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.3.β. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

«4. Για τη χορήγηση της άδειας εκτροφής, αναπαραγωγής και εμπορίας ζώων συντροφιάς, καθώς και της άδειας εκπαιδευτή σκύλων σε επαγγελματίες εκτροφείς και ερασιτέχνες, με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και του τυχόν συναρμόδιου Υπουργού καθορίζονται

οι ειδικοί όροι και οι προϋποθέσεις, που πρέπει να πληρούν οι χώροι εκτροφής, αναπαραγωγής, εμπορίας και εκπαίδευσης των ζώων συντροφιάς ως προς τις εγκαταστάσεις, τους χώρους διαμονής ή παραμονής των ζώων, τις συνθήκες ευζωίας και τον αναγκαίο εξοπλισμό ανά είδος ζώου, η αρμόδια αρχή ελέγχου, η διαδικασία ελέγχου και οι κυρώσεις, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.»

*** Η παρ.4 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.3.γ. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α

32/11.2.2014.

5. Κατά την πώληση ενός ζώου, υπογράφεται η «Δήλωση Αγοράς ζώου από νέο ιδιοκτήτη», μεταξύ του πωλητή και του αγοραστή-νέου ιδιοκτήτη, σύμφωνα με το υπόδειγμα «Δήλωση Αγοράς ζώου» του Παραρτήματος 5.

Άρθρο 7

Διοργάνωση εκθέσεων με ζώα συντροφιάς

«1. Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η ένωση προσώπων, που διοργανώνει εκθέσεις με ζώα συντροφιάς, οφείλει να εφοδιάζεται με σχετική άδεια, η οποία εκδίδεται από την αρμόδια υπηρεσία Κτηνιατρικής του οικείου Δήμου και όπου αυτή δεν έχει συσταθεί από την υπηρεσία Κτηνιατρικής της οικείας Περιφερειακής Ενότητας.»

***** Η παρ.1 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.5Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.**

2. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης τα ζώα συντροφιάς πρέπει να βρίσκονται υπό την άμεση επίβλεψη του ιδιοκτήτη, κατόχου ή συνοδού τους, ο οποίος οφείλει να μην τους προξενεί φόβο ή πόνο. Ζώα συντροφιάς, που εκδηλώνουν χωρίς αιτία επιθετική συμπεριφορά προς τα άλλα ζώα ή τον άνθρωπο, φέρουν υποχρεωτικά φί-μωτρο ή απομακρύνονται από την έκθεση. Η παρουσία κτηνιάτρου είναι υποχρεωτική σε όλη τη διάρκεια της έκθεσης.

3. Τα ζώα συντροφιάς, που συμμετέχουν σε εκθέσεις, πρέπει να έχουν σημειωθεί και καταγραφεί και οι συνοδοί τους να φέρουν το βιβλιάριο υγείας ή το διαβατήριο τους, από το οποίο να προκύπτει ότι είναι εμβολιασμένα και ότι έχουν υποβληθεί σε πρόσφατο αποπαρασιτισμό.

4. Απαγορεύεται η συμμετοχή ακρωτηριασμένων ζώων σε κάθε είδους εκθέσεις.

Άρθρο 8

Διατήρηση ζώων συντροφιάς σε κατοικίες

1. Επιτρέπεται η διατήρηση δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς σε κάθε κατοικία. Στις πολυκατοικίες, που αποτελούνται από δύο διαμερίσματα και πάνω, επιτρέπεται η διατήρηση δεσποζόμενων ζώων συντροφιάς σε κάθε διαμέρισμα με την προϋπόθεση ότι αυτά: α) διαμένουν στο ίδιο διαμέρισμα με τον ιδιοκτήτη τους ή τον κάτοχο τους, β) δεν παραμένουν μόνιμα στις βεράντες ή στους ανοιχτούς χώρους του διαμερίσματος, γ) η παραμονή στα διαμερίσματα πολυκατοικιών τελεί υπό την επιφύλαξη της τήρησης των κανόνων ευζωίας, των υγειονομικών διατάξεων και των αστυνομικών διατάξεων περί κοινής ησυχίας και δ) έχουν ελεγχθεί ηλεκτρονικά, έχουν σημειωθεί, καταγραφεί και φέρουν βιβλιάριο υγείας.

Δεν μπορεί να απαγορευθεί η διατήρηση ζώων συντροφιάς με τον κανονισμό της πολυκατοικίας, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του προηγούμενου εδαφίου. Με τον ίδιο κανονισμό μπορεί να περιορίζεται ο μέγιστος αριθμός των ζώων, που επιτρέπονται, στα δύο (2) ζώα ανά διαμέρισμα.

2. Επιτρέπεται η διατήρηση ζώων συντροφιάς, που έχουν σημειωθεί και καταχωρισθεί νομίμως και φέρουν βιβλιάριο υγείας, στις μονοκατοικίες με την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι κανόνες καλής μεταχείρισης και ευζωίας των ζώων, καθώς και οι ισχύουσες υγειονομικές διατάξεις και οι αστυνομικές διατάξεις περί κοινής ησυχίας.

3. Απαγορεύεται η διατήρηση και παραμονή ζώων συντροφιάς σε κοινόχρηστους χώρους της πολυκατοικίας. Επιτρέπεται όμως στην πυλωτή, στην ταράτσα, στον ακάλυπτο χώρο και στον κήπο εφόσον υφίσταται η ομόφωνη απόφαση της γενικής συνέλευσης των ιδιοκτητών.

4. Οι ανωτέρω αριθμητικοί περιορισμοί ισχύουν μόνο για σκύλους και γάτες. Για τα λοιπά ζώα συντροφιάς, πρέπει να τηρούνται οι όροι της παραγράφου 2.

Άρθρο 9

Περισυλλογή και διαχείριση αδέσποτων ζώων συντροφιάς

«1. Οι Δήμοι υποχρεούνται να μεριμνούν για την περισυλλογή και τη διαχείριση των αδέσποτων ζώων συντροφιάς, σύμφωνα με το παρόν άρθρο. Η αρμοδιότητα αυτή μπορεί να ασκείται και από συνδέσμους Δήμων, καθώς και από φιλοζωικές ενώσεις και σωματεία, αφού προηγηθεί σχετική έγγραφη συμφωνία με τον αρμόδιο Δήμο, ο οποίος έχει τη συνολική εποπτεία των αδέσποτων ζώων συντροφιάς εντός των διοικητικών του ορίων. Οι κατά τα ως άνω φιλοζωικές ενώσεις και σωματεία που εγκρίνονται από τον αρμόδιο Δήμο οφείλουν να διαθέτουν υποδομή, συνιστάμενη στην ύπαρξη κατάλληλων σχετικών εγκαταστάσεων ή οχημάτων μεταφοράς ζώων και ανθρώπινο δυναμικό με εμπειρία στο χειρισμό των ζώων. Με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και

Τροφίμων καθορίζονται το είδος και ο αριθμός των εγκαταστάσεων και των οχημάτων, καθώς και η εμπειρία του ανθρώπινου δυναμικού, που πρέπει να διαθέτουν οι φιλοζωικές ενώσεις και τα σωματεία, για την άσκηση των αρμοδιοτήτων αυτής της παραγράφου.»

*** Η παρ.1 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.6Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

2. Για τον παραπάνω σκοπό κάθε Δήμος ή όμοροι ή συνεργαζόμενοι Δήμοι ιδρύουν και λειτουργούν δημοτικά ή διαδημοτικά κτηνιατρεία και καταφύγια αδέσποτων ζώων συντροφιάς επιτρεπομένης της συνεργασίας με ενδιαφερόμενα φιλοζωικά σωματεία και ενώσεις ή και εθελοντές φιλόζωους σε ιδιόκτητους ή μισθωμένους ή παραχωρούμενους από το Δημόσιο, την Περιφέρεια ή από ιδιώτες χώρους. Στους Δήμους είναι δυνατόν να παρέχεται και οικονομική ενίσχυση από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς για τη δημιουργία και λειτουργία καταφυγίων. Τα καταφύγια αδέσποτων ζώων συντροφιάς αποτελούν χώρους προσωρινής παραμονής και περίθαλψης και η ίδρυση και λειτουργία τους διέπεται από τις ισχύουσες διατάξεις για τα ενδιαίτηματα ζώων του ν. 604/1977 και του π.δ. 463/1978. Ο έλεγχος τήρησης των όρων λειτουργίας τους ασκείται από την αρμόδια Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας,

σύμφωνα με το άρθρο 12 του ν. 604/1977. Τα προβλεπόμενα από την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου διοικητικά πρόστιμα καθορίζονται από 1.000 έως 10.000 ευρώ. Υπό την εποπτεία των Δήμων, μπορούν να ιδρυθούν και να λειτουργούν καταφύγια ή και κτηνιατρεία αδέσποτων ζώων συντροφιάς και από φιλοζωικά σωματεία και ενώσεις, που διαθέτουν το κατάλληλο κτηνιατρικό προσωπικό (1 κτηνίατρος ανά 50 ζώα), την τεχνική υποδομή, τις εγκαταστάσεις και τον αναγκαίο εξοπλισμό, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 604/1977 και του π.δ. 463/1978.

«Υπό την εποπτεία των Δήμων, μπορούν να ιδρυθούν και να λειτουργούν καταφύγια ή και κτηνιατρεία αδέσποτων ζώων συντροφιάς και από φιλοζωικά σωματεία και ενώσεις, που διαθέτουν το κατάλληλο κτηνιατρικό προσωπικό, τουλάχιστον έναν κτηνίατρο ανά 50 ζώα, την τεχνική υποδομή, τις εγκαταστάσεις και τον αναγκαίο εξοπλισμό, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 604/1977 και του π.δ. 463/1978, όπως ισχύουν.»

*** Το τελευταίο εδάφιο της παρ.2 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.6.β.Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

«3. Για την περισυλλογή των αδέσποτων ζώων συντροφιάς, συγκροτούνται συνεργεία από άτομα κατάλληλα εκπαιδευμένα και έμπειρα στην αιχμαλωσία ζώων συντροφιάς. Τα συνεργεία αυτά ελέγχονται για το έργο τους, ως προς τις επιτρεπόμενες μεθόδους σύλληψης και αιχμαλωσίας των ζώων αυτών, από κτηνίατρο της αρμόδιας υπηρεσίας Κτηνιατρικής του Δήμου και, όπου αυτή δεν έχει συσταθεί, από κτηνίατρο του Τμήματος Κτηνιατρικής της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της οικείας Περιφερειακής Ενότητας. Η εποπτεία και ο έλεγχος πραγματοποιείται βάσει ανάλυσης κινδύνου. Τη μέριμνα για την εκπαίδευση των ατόμων αυτών έχει ο οικείος Δήμος.»

*** Η παρ.3 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.6.γΝ.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

«4. α) Τα αδέσποτα ζώα συντροφιάς, που περισυλλέγονται, οδηγούνται τμηματικά στα υπάρχοντα καταφύγια αδέσποτων ζώων συντροφιάς, στα δημοτικά κτηνιατρεία ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, και σε ιδιωτικά κτηνιατρεία, που διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή και μπορούν να φιλοξενήσουν προσωρινά και για εύλογο χρονικό διάστημα τα προς περίθαλψη ζώα, μέχρι την αποθεραπεία τους, υποβάλλονται σε κτηνιατρική εξέταση, στερώνονται, σημαίνονται με ηλεκτρονική σήμανση ως αδέσποτα και καταγράφονται στη διαδικτυακή ηλεκτρονική βάση.

β) Αν διαπιστωθεί από την κτηνιατρική εξέταση ότι είναι τραυματισμένα ή πάσχουν από ιάσιμο νόσημα, υποβάλλονται στην κατάλληλη θεραπευτική αγωγή.

γ) Αν διαπιστωθεί από την κτηνιατρική εξέταση ότι είναι επικίνδυνα ζώα συντροφιάς ή ότι πάσχουν

από ανίατη ασθένεια ή ότι είναι πλήρως ανίκανα να αυτοσυντηρηθούν λόγω γήρατος ή αναπηρίας και η διατήρησή τους στη ζωή είναι πρόδηλα αντίθετη με τους κανόνες ευζωίας τους και αρνηθούν τα φιλοζωικά σωματεία της περιοχής να αναλάβουν τη φροντίδα, εποπτεία και τη διαδικασία υιοθεσίας τους, υποβάλλονται σε ευθανασία.»

*** Η παρ.4 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.6.δΝ.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

5. Αδέσποτα ζώα συντροφιάς, που περισυλλέγονται, και διαπιστώνεται από τη σήμανση τους ότι έχουν ιδιοκτήτη, που έχει δηλώσει ή αμέλησε να δηλώσει την απώλεια τους, επιστρέφονται σε αυτόν.

6. Αδέσποτα ζώα συντροφιάς, που περισυλλέγονται, και διαπιστώνεται ότι είναι υγιή ή έχουν πλέον αποθεραπευθεί, καθώς και τα προερχόμενα από παράδοση από τον ιδιοκτήτη τους μπορούν να υιοθετούνται από ενήλικα άτομα ή από φιλοζωικές ενώσεις και σωματεία, που λειτουργούν νόμιμα.

7. Σε κάθε περίπτωση τα ζώα συντροφιάς, που υιοθετούνται, σημαίνονται άμεσα ηλεκτρονικά και καταγράφονται στη Διαδικτυακή Ηλεκτρονική Βάση με τα πλήρη στοιχεία του προσωρινού και του οριστικού ιδιοκτήτη τους και υποβάλλονται σε αποπαρασίτωση και εμβολιασμό. Κατά την παράδοση ενός ζώου για υιοθεσία υπογράφεται η «Δήλωση Υιοθεσίας ζώου από νέο ιδιοκτήτη» μεταξύ του υπευθύνου του καταφυγίου ή του φιλοζωϊκού σωματείου και του νέου ιδιοκτήτη, σύμφωνα με το Υπόδειγμα «Δήλωση Υιοθεσίας Ζώου» του Παραρτήματος 4.

8. Στην περίπτωση υιοθεσίας των αδέσποτων ζώων συντροφιάς από ενδιαφερόμενο νέο ιδιοκτήτη, που δεν είναι μόνιμος κάτοικος της Ελλάδας, η υιοθεσία πραγματοποιείται με την απευθείας παράδοση τους στους ενδιαφερόμενους νέους ιδιοκτήτες υπό την προϋπόθεση ότι τα ζώα έχουν στείρωθεί, σημανθεί και καταγραφεί στη διαδικτυακή ηλεκτρονική βάση δεδομένων με τα πλήρη στοιχεία του προσωρινού κατόχου τους και τα πλήρη στοιχεία του νέου ιδιοκτήτη, τα οποία προκύπτουν από επίσημο αποδεικτικό έγγραφο. Απαγορεύεται η διατήρηση και παραμονή των ζώων αυτών σε καταφύγια εκτός Ελλάδας.

9. Ζώα συντροφιάς ηλικίας μικρότερης των πέντε (5) μηνών, που δεν έχουν υιοθετηθεί, παραμένουν προσωρινά στα καταφύγια ζώων, που διατηρούν οι Δήμοι ή τα Διαδημοτικά Κέντρα και τα συνεργαζόμενα με τους φορείς αυτούς φιλοζωικά σωματεία και ενώσεις ως τη συμπλήρωση της ηλικίας των πέντε (5) μηνών, έχοντας την απαραίτητη κτηνιατρική φροντίδα. Ζώα συντροφιάς, που δεν έχουν υιοθετηθεί και σύμφωνα με γνωμάτευση του κτηνίατρου κρίνονται ότι είναι υγιή, επανεκτιμώνται άμεσα στο οικείο τους περιβάλλον, εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου που περισυλλέγησαν, αφού προηγουμένως ελεγχθεί ότι έχουν σημανθεί και καταγραφεί ηλεκτρονικά και ότι έχουν υποβληθεί σε αποπαρασίτωση, εμβολιασμό και στείρωση.

«10. Για την επαναφορά στο φυσικό περιβάλλον των αδέσποτων ζώων συντροφιάς λαμβάνεται υπόψη η πυκνότητα του πληθυσμού των αδέσποτων ζώων στην περιοχή που επαναφέρονται. Την ευθύνη για την επίβλεψη και τη φροντίδα των επανεκτιμωμένων αδέσποτων ζώων έχουν, από κοινού, οι Δήμοι, οι οποίοι μάλιστα δύνανται να δημιουργήσουν και σημεία παροχής τροφής και νερού για τα ζώα αυτά, καθώς και τα συνεργαζόμενα με αυτούς φιλοζωικά σωματεία και ενώσεις. Δεν απαγορεύεται η παροχή τροφής και νερού σε αδέσποτα ζώα συντροφιάς από φιλόζωους πολίτες, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι κανόνες καθαριότητας και υγιεινής.

Δεν επιτρέπεται επαναφορά σε περιοχές με νοσοκομεία, σχολεία, αθλητικά κέντρα, αυτοκινητόδρομους ταχείας κυκλοφορίας, στους χώρους αποβίβασης και επιβίβασης ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών στα λιμάνια, στα αεροδρόμια, στους σιδηροδρομικούς σταθμούς, στους περιφραγμένους αρχαιολογικούς χώρους και στους περιφραγμένους χώρους του Οργανισμού Κεντρικών Αγορών και Αλιείας ΑΕ και της Κεντρικής Αγοράς Θεσσαλονίκης ΑΕ. Με απόφαση της πενταμελούς επιτροπής της παραγράφου 12 ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες προσδιορισμού της πυκνότητας του πληθυσμού των αδέσποτων ζώων στην περιοχή που αυτά επαναφέρονται, καθώς και η οριοθέτηση των περιοχών που δεν επιτρέπεται η επαναφορά τους.

11. Οι στείρωσεις σε αδέσποτα ζώα συντροφιάς, όπως επίσης και η σήμανση και η καταγραφή τους πραγματοποιούνται δωρεάν και από εθελοντές επαγγελματίες κτηνιάτρους, που έχουν την Ελληνική υπηκοότητα ή την υπηκοότητα ενός από τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι οποίοι συγκεντρώνουν όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις, προκειμένου να μπορούν να ασκήσουν νόμιμα το επάγγελμα του κτηνίατρου στην Ελλάδα. Εθελοντές κτηνίατροι που μετακινούνται προς τη Χώρα, προκειμένου να ασκήσουν το επάγγελμα του κτηνίατρου προσωρινά ή περιστασιακά, πραγματοποιούν μόνο στείρωσεις και σήμανση αδέσποτων ζώων.

Στους εθελοντές κτηνιάτρους για την πραγματοποίηση των στείρωσεων, της σήμανσης και της καταγραφής των αδέσποτων ζώων συντροφιάς μπορεί να διατίθενται οι εγκαταστάσεις των γραφείων των αρμόδιων Υπηρεσιών Κτηνιατρικής της οικείας Περιφέρειας, Περιφερειακής Ενότητας ή του Δήμου ή άλλοι χώροι που ανήκουν στην οικεία Περιφέρεια ή Δήμο, εφόσον υπάρχουν διαθέσιμοι, υπό την εποπτεία των προαναφερθέντων αρμόδιων υπηρεσιών. Με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθορίζονται οι προδιαγραφές των εγκαταστάσεων

αυτών, ο εξοπλισμός τους, η χρονική διάρκεια διάθεσης τους, η διαδικασία διάθεσης και κάθε σχετικό θέμα. Για τον ίδιο σκοπό, επιτρέπεται να διατίθενται και οι χώροι τοπικών ιδιωτικών κτηνιατρείων.

Η στείρωση, σήμανση και καταγραφή των αδέσποτων ζώων συντροφιάς μπορεί να πραγματοποιείται και σε κινητές εγκαταστάσεις κατάλληλες για άσκηση κτηνιατρικών πράξεων, που διαθέτουν οι εθελοντές κτηνίατροι. Για τις κινητές εγκαταστάσεις παροχής κτηνιατρικών πράξεων χορηγείται άδεια λειτουργίας από την αρμόδια υπηρεσία Κτηνιατρικής της οικείας Περιφερειακής Ενότητας, όπου πρόκειται να δραστηριοποιηθούν, εφόσον πληρούνται οι απαιτήσεις που προβλέπονται στην απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων που εκδίδεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 13.

12. α) Σε κάθε Δήμο συγκροτείται με απόφαση του Δημάρχου πενταμελής επιτροπή παρακολούθησης του προγράμματος διαχείρισης αδέσποτων ζώων συντροφιάς, τα δύο μέλη της οποίας ορίζονται από τα φιλοζωικά σωματεία και τις ενώσεις που λειτουργούν νόμιμα και που εδρεύουν στο Δήμο ή στην οικεία Περιφερειακή Ενότητα. Στην επιτροπή μετέχουν:

αα) Ένας (1) κτηνίατρος, που ορίζεται από τον οικείο Δήμο και ο οποίος είναι, κατά προτίμηση, ο υπεύθυνος του προγράμματος διαχείρισης των αδέσποτων ζώων συντροφιάς και ελλείψει αυτού άλλος ιδιώτης κτηνίατρος.

ββ) Ένας (1) εκπαιδευτής σκύλων, ο οποίος είναι μέλος νομίμως αναγνωρισμένου επαγγελματικού σωματείου εκπαιδευτών σκύλων και ελλείψει αυτού εκπρόσωπος του οικείου Δήμου.

γγ) Ένας (1) εκπρόσωπος, που ορίζεται από τον οικείο Δήμο, με τον αναπληρωτή του.

Η επιτροπή αποφασίζει για την επικινδυνότητα ενός ζώου συντροφιάς, σύμφωνα με τον ορισμό της περίπτωσης στ του άρθρου 1, όπως ισχύει και αντιμετωπίζει τα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διαχείριση των αδέσποτων ζώων. Οι Δήμοι, οι Περιφερειακές Ενότητες και οι Περιφέρειες δημιουργούν δίκτυο ενημέρωσης των πολιτών για τα ζώα που διατίθενται προς υιοθεσία.

β) Στην περίπτωση που υπάρχει διαφωνία για την επικινδυνότητα ενός αδέσποτου ζώου συντροφιάς ή για την αναγκαιότητα της πραγματοποίησης ευθανασίας σε αδέσποτο ζώο συντροφιάς, την οριστική απόφαση λαμβάνει ειδική επιστημονική επιτροπή που συγκροτείται σε κάθε Δήμο με απόφαση του Δημάρχου και αποτελείται από:

αα) έναν κτηνίατρο της κτηνιατρικής υπηρεσίας της οικείας Περιφερειακής Ενότητας με τον αναπληρωτή του,

ββ) έναν ιδιώτη κτηνίατρο που ασκεί νόμιμα το επάγγελμα στη Χώρα και δραστηριοποιείται στην περιοχή δικαιοδοσίας του Δήμου ή όμορου Δήμου με τον αναπληρωτή του,

γγ) έναν κτηνίατρο που ασκεί νόμιμα το επάγγελμα στη Χώρα και συνεργάζεται με το φιλοζωικό σωματείο που δραστηριοποιείται στην περιοχή δικαιοδοσίας του Δήμου ή όμορου Δήμου με τον αναπληρωτή του.

Σε περίπτωση επιθετικού ζώου ο Δήμος μπορεί να ζητήσει τη γνώμη εκπαιδευτή σκύλων, ο οποίος είναι μέλος νομίμως αναγνωρισμένου σωματείου εκπαιδευτών σκύλων.»

*** Οι παράγραφοι 10,11 και 12 αντικαταστάθηκαν ως άνω με το άρθρο 46

παρ.6.εΝ.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

13. Με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τις επιτρεπόμενες μεθόδους ευθανασίας, τους όρους λειτουργίας των κινητών εγκαταστάσεων πραγματοποίησης κτηνιατρικών πράξεων, σε αδέσποτα ζώα συντροφιάς, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.

«14. Με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθορίζονται οι πρόσθετοι όροι και οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση από την αρμόδια Περιφέρεια σε Δήμους, σε Συνδέσμους Δήμων και υπό την εποπτεία των Δήμων, σε εγκεκριμένα φιλοζωικά σωματεία και ενώσεις, άδειας ίδρυσης και λειτουργίας καταφυγίων αδέσποτων ζώων συντροφιάς, οι όροι και οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν τα καταφύγια αδέσποτων ζώων συντροφιάς για τη λειτουργία τους και κάθε σχετικό θέμα.»

*** Η παρ.14 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.6.στΝ.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.

«15. Με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Οικονομικών και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθορίζονται ο δήμος και οι σύνδεσμοι δήμων, που επιχορηγούνται για τη δημιουργία και λειτουργία καταφυγίου αδέσποτων ζώων συντροφιάς και για την υλοποίηση των ενεργειών διαχείρισης των αδέσποτων ζώων συντροφιάς, το ύψος, η διαδικασία και οι προϋποθέσεις καταβολής της οικονομικής ενίσχυσης, η σύσταση και συγκρότηση συλλογικών οργάνων, η διενέργεια ελέγχων και κάθε άλλο σχετικό θέμα. Με την ίδια απόφαση εξουσιοδοτείται ο οικείος Περιφερειάρχης για τον ορισμό των μελών των συλλογικών οργάνων που προβλέπονται σε αυτήν.»

*** Η παρ.15 προστέθηκε με το άρθρο 46 παρ.6.ζ Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014 και αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 33 παρ.6 Ν.4351/2015, ΦΕΚ Α 164/4.12.2015.

Άρθρο 10

Μετακίνηση και μεταφορά ζώων συντροφιάς

1. Η μετακίνηση και μεταφορά ζώων συντροφιάς διέπεται από τις διατάξεις του Κανονισμού (Ε.Κ.)

998/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 2003 «για τους υγειονομικούς όρους που εφαρμόζονται στις μη εμπορικού χαρακτήρα μετακινήσεις ζώων συντροφιάς και για την τροποποίηση της Οδηγίας 92/65/ΕΟΚ του Συμβουλίου», του Κανονισμού (Ε.Ε.) 388/2010 της Επιτροπής της 6ης Μαΐου 2010, του Κανονισμού (Ε.Κ.) 1/2005 του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 2004 «για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά», καθώς και από τις διατάξεις του π.δ. 184/1996 (Α' 137).

2. Με την επιφύλαξη ευνοϊκότερων ρυθμίσεων του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας ή Κανονισμών των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς επιτρέπεται η μεταφορά μικρών ζώων συντροφιάς σε όλα τα οδικά, σιδηροδρομικά και σταθερής τροχιάς μέσα μαζικής μεταφοράς, καθώς και στα ταξί και στα επιβατηγά πλοία, εφόσον τα ζώα είναι τοποθετημένα σε ασφαλές κλουβί μεταφοράς και συνοδεύονται από τον ιδιοκτήτη ή τον κάτοχο τους.

«Οι σκύλοι βοήθειας, εφόσον φέρουν λουρί χειρισμού, μπορούν να μεταφέρονται στα μέσα μεταφοράς, χωρίς κλουβί μεταφοράς και χωρίς φίμωτρο, ανεξάρτητα από το μέγεθος τους.»

***** Το δεύτερο εδάφιο της παρ.2 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.7.α. Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.**

3. Τα επιβατηγά πλοία υποχρεωτικά διαθέτουν καθαρά κλουβιά, προστατευόμενα από αντίξοες καιρικές συνθήκες, για τη μεταφορά μεγάλων ζώων συντροφιάς.

4. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν εφαρμόζονται κατά τις μετακινήσεις ή μεταφορές, που διενεργούνται από τα συνεργεία περισυλλογής αδέσποτων ζώων και τα συνεργεία μεταφοράς ζώων του άρθρου 9 από και προς τα κτηνιατρεία, τις κτηνιατρικές κλινικές και τα καταφύγια εντός της Επικράτειας.

Άρθρο 11

Αποτροπή πρόσβασης αδέσποτων ζώων συντροφιάς σε απορρίμματα και περισυλλογή νεκρών ζώων

1. Οι υπεύθυνοι σφαγείων, κρεοπωλείων, νοσοκομείων, στρατοπέδων, κατασκηνώσεων, καταστημάτων διάθεσης τροφίμων, εγκαταστάσεων μαζικής εστίασης και γενικά χώρων υγειονομικού ενδιαφέροντος έχουν υποχρέωση να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή της πρόσβασης των αδέσποτων ζώων συντροφιάς στα απορρίμματα των εγκαταστάσεων τους.

2. Οι υπηρεσίες, που σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις είναι αρμόδιες για την καθαριότητα των οδών του εθνικού, επαρχιακού και αστικού δικτύου, έχουν άμεση υποχρέωση να απομακρύνουν από τις οδούς και τα πεζοδρόμια τα νεκρά ζώα και να μεριμνούν για την αποτέφρωση ή την υγειονομική ταφή τους, σύμφωνα με τις εθνικές και κοινοτικές διατάξεις. Αποτεφρωτήρια ζώων συντροφιάς ιδρύονται και λειτουργούν και από Δήμους και Συνδέσμους Δήμων.

«3. Η διάθεση των νεκρών ζώων συντροφιάς, όπως αποτέφρωση και υγειονομική ταφή, πραγματοποιείται σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική και ενωσιακή νομοθεσία.»

***** Η παρ.3 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.7.β Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.**

Άρθρο 12

Απαγόρευση χρησιμοποίησης κάθε είδους ζώου σε κάθε είδους θεάματα και άλλες συναφείς δραστηριότητες

1. Απαγορεύεται η διατήρηση κάθε είδους ζώου σε τσίρκο ή σε θίασο με ποικίλο πρόγραμμα, εφόσον τα ζώα αυτά χρησιμοποιούνται με οποιονδήποτε τρόπο και για οποιονδήποτε σκοπό στο πρόγραμμα τους, πραγματοποιούν παραστάσεις ή παρελαύνουν ή εμφανίζονται ενώπιον του κοινού.

2. Απαγορεύεται η διατήρηση κάθε είδους ζώου σε επιχειρήσεις ψυχαγωγικών παιχνιδιών, πίστας αυτοκινητιδίων, μουσικών συναυλιών, επιδείξεων, πανηγυριών ή άλλων καλλιτεχνικών ή ψυχαγωγικών εκδηλώσεων, εφ' όσον τα ζώα χρησιμοποιούνται με οποιονδήποτε τρόπο και για οποιονδήποτε σκοπό στο πρόγραμμά τους.

«2.α. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 7, απαγορεύεται η χρησιμοποίηση ζώου σε υπαίθρια δημόσια έκθεση με σκοπό την αποκόμιση οικονομικού οφέλους.»

***** Η παρ.2α προστέθηκε με το άρθρο 46 παρ.8 Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.2014.**

3. Απαγορεύεται η εκτροφή, η εκπαίδευση και η χρησιμοποίηση ζώων για οποιοδήποτε είδος μονομαχίας. Επίσης απαγορεύεται η εκτροφή και η χρησιμοποίηση σκύλων και γατών για παραγωγή γούνας, δέρματος, κρέατος ή για την παρασκευή φαρμακευτικών ή άλλων ουσιών.

Άρθρο 13

Εξαιρέσεις

«1. Από τις απαγορεύσεις που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 12 εξαιρούνται, οι νομίμως λειτουργούντες ζωολογικοί κήποι, τα ενυδρεία, τα καταστήματα πώλησης ζώων, τα κέντρα περίθαλψης ειδών άγριας πανίδας, τα εκτροφεία θηραμάτων και οι εκθέσεις ανάπτυξης και προβολής του κτηνοτροφικού και γεωργικού τομέα, που διέπονται από ειδικές διατάξεις, υπό την προϋπόθεση ότι και στους παραπάνω χώρους δεν διεξάγονται παραστάσεις, κάθε είδους, με τη συμμετοχή ζώων, πλην παραστάσεων ιππικής δεξιότητας και διεξαγωγής αθλημάτων ιππασίας, που περιλαμβάνουν την υπερπήδηση εμποδίων, την ιππική δεξιότητα και το ιππικό τρίαθλο.»

2. Οι διατάξεις του άρθρου 12 εφαρμόζονται με την επιφύλαξη του άρθρου 7, καθώς και των ειδικών διατάξεων, που αφορούν στα άλογα ιπποδρομιών και στις ιπποδρομίες.

Άρθρο 14

Αρμόδια αρχή

Αρμόδια αρχή για την εφαρμογή του άρθρου 12 είναι ο Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που εκδίδει την άδεια λειτουργίας της επιχείρησης ή πραγματοποίησης της εκδήλωσης κατά το άρθρο 81 του ν. 3463/2006.

Άρθρο 15

Υπεύθυνη δήλωση

1. Στις περιπτώσεις που για κερδοσκοπικά, ψυχαγωγικά ή καλλιτεχνικά θεάματα, μουσικής ή παραστατικής ή άλλης τέχνης ή άλλες συναφείς καλλιτεχνικές ή ψυχαγωγικές εκδηλώσεις ή προγράμματα από τα αναφερόμενα στο άρθρο 12, απαιτείται η έκδοση άδειας λειτουργίας, ο αιτών την άδεια οφείλει να υποβάλει στην αρμόδια για τη χορήγηση της άδειας αρχή και υπεύθυνη δήλωση του ν. 1599/1986 ότι δεν διατηρεί ζώα στις εγκαταστάσεις του με σκοπό τη χρησιμοποίηση τους με οποιονδήποτε τρόπο στο πρόγραμμα ή στην εκδήλωση με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που αναφέρονται στο άρθρο 13.

2. Η αρμόδια αρχή του άρθρου 14 δικαιούται να κάνει επιτόπιο έλεγχο στο σημείο εγκατάστασης της επιχείρησης οποιαδήποτε χρονική στιγμή, πριν ή και μετά την έκδοση της άδειας, για να διαπιστώσει αν τηρούνται οι διατάξεις του παρόντος νόμου. Κατά τη διάρκεια του ελέγχου η αρχή μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή των αστυνομικών αρχών, εφόσον το κρίνει απαραίτητο. Η επιχείρηση οφείλει να συνδράμει την αρχή κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Σε περίπτωση άρνησης της δεν χορηγείται η άδεια λειτουργίας ή, αν αυτή έχει ήδη χορηγηθεί, ανακαλείται.

3. Η αρχή του άρθρου 14 είναι αρμόδια και για την παραλαβή και εξέταση καταγγελιών τρίτων, ιδιωτών ή σωματείων, σχετικά με παραβάσεις των διατάξεων του άρθρου 12 του παρόντος νόμου.

Σε περίπτωση καταγγελίας η αρχή υποχρεούται σε άμεσο επιτόπιο έλεγχο το αργότερο εντός της επόμενης εργάσιμης ημέρας.

Άρθρο 16

Κακοποίηση των ζώων

α. Με την επιφύλαξη ειδικά προβλεπόμενων περιπτώσεων της ισχύουσας κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας, καθώς και της διάταξης του τρίτου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 9 απαγορεύεται ο βασανισμός, η κακοποίηση, η κακή και βάνανυση μεταχείριση οποιουδήποτε είδους ζώου, καθώς και οποιαδήποτε πράξη βίας κατ' αυτού, όπως ιδίως η δηλητηρίαση, το κρέμασμα, ο πνιγμός, το κάψιμο, η σύνθλιψη και ο ακρωτηριασμός. Η στείρωση του ζώου καθώς και κάθε άλλη κτηνιατρική πράξη με θεραπευτικό σκοπό, δεν θεωρείται ακρωτηριασμός.

β. Απαγορεύεται, εξαιρουμένων των περιπτώσεων κινηματογραφικών ταινιών και γενικότερα οπτικοακουστικού υλικού εκπαιδευτικού προσανατολισμού, η πώληση, εμπορία και παρουσίαση - διακίνηση μέσω διαδικτύου οποιουδήποτε οπτικοακουστικού υλικού, όπως βίντεο ή άλλου είδους κινηματογραφικού ή φωτογραφικού υλικού στα οποία απεικονίζεται οποιαδήποτε πράξη βίας εναντίον ζώου, καθώς και σεξουαλική συνεύρεση μεταξύ ζώων ή μεταξύ ζώου και ανθρώπου με σκοπό το κέρδος ή τη σεξουαλική ικανοποίηση ατόμων που παρακολουθούν ή συμμετέχουν σε αυτά. Στην ανωτέρω απαγόρευση συμπεριλαμβάνεται και η περίπτωση της μονομαχίας μεταξύ ζώων.

γ. Σε περίπτωση τραυματισμού ζώου συντροφιάς σε τροχαίο ατύχημα, ο υπαίτιος της πράξης αυτής, υποχρεούται να ειδοποιήσει άμεσα τον οικείο Δήμο, προκειμένου να παρασχεθεί στο τραυματισμένο ζώο η απαραίτητη κτηνιατρική φροντίδα.

Άρθρο 17

Κατάρτιση και εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης και καταπολέμησης ζωνόσων

1. Η πρόληψη και η αντιμετώπιση των νοσημάτων, που μεταδίδονται από τα ζώα στον άνθρωπο ή σε άλλα ζώα του ίδιου ή άλλου είδους, γίνεται με ειδικά προγράμματα, που καταρτίζονται από τη Γενική Διεύθυνση Κτηνιατρικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και εφαρμόζονται από τις κτηνιατρικές υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης.

2. Αν εκδηλωθεί κρούσμα λύσσας σε ζώο, η Γενική Διεύθυνση Κτηνιατρικής μπορεί να λαμβάνει πρόσθετα μέτρα είτε σε συγκεκριμένη περιοχή της χώρας είτε σε όλη την Επικράτεια πέραν εκείνων, που προβλέπονται από τις διατάξεις των νόμων 1197/1981 και 2017/1992.

3. Με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθορίζονται οι κτηνιατρικοί υγειονομικοί κανόνες και όροι, που αφορούν στην αποτροπή του κινδύνου εισβολής στη χώρα ή διαφυγής επιζωοτικών νοσημάτων.

«Άρθρο 17α

Αντιμετώπιση λεισμανίασης

1. Οι δεσποζόμενοι σκύλοι, στους οποίους έχει διαγνωστεί η νόσος της λεισμανίασης (Leishmania

spp) από κτηνίατρο και έχει επιβεβαιωθεί με εργαστηριακές εξετάσεις η μη αναστρέψιμη πορεία της, λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες υγείας και ευζωίας των ζώων, καθώς και το δυνητικό κίνδυνο για τη δημόσια υγεία, από την ύπαρξη φλεβοτόμων - μεταδοτών της ως άνω νόσου, υπόκεινται σε ευθανασία, με τη συναίνεση του ιδιοκτήτη.

Στην περίπτωση που δεν εφαρμόζεται ευθανασία, μετά από γνωμάτευση του κτηνιάτρου και με την ευθύνη των ιδιοκτητών των δεσποζόμενων σκύλων, λαμβάνονται όλα τα υποστηρικτικά θεραπευτικά και προληπτικά μέτρα, λόγω του ότι η νόσος κατατάσσεται στα νοσήματα υποχρεωτικής δήλωσης, σύμφωνα με το π.δ. 41/2006 (Α 44) και καταγράφεται υποχρεωτικά στο βιβλίο των νοσημάτων υποχρεωτικής δήλωσης, που πρέπει να διατηρεί κάθε κτηνίατρος.

2. Σε όλους τους αδέσποτους σκύλους, ανεξάρτητα με την κλινική εικόνα, που είναι υπό την προστασία φιλοζωικών ενώσεων ή σωματείων ή Δήμων, αν οι σκύλοι βρίσκονται σε καταφύγια ζώων ή είναι ελεύθεροι, αντίστοιχα, επιβάλλεται ορολογική εξέταση για την ανίχνευση τίτλου αντισωμάτων κατά της *Leishmania spp*, κατά την πρώτη διαδικασία περισυλλογής τους και πριν από οποιαδήποτε άλλη ιατρική πράξη, όπως περίθαλψη ή στείρωση. Εφόσον το αποτέλεσμα είναι θετικό:

α) Αν επιβεβαιωθεί από τον κτηνίατρο, με επιπλέον αιματολογικές εξετάσεις, η μη αναστρέψιμη πορεία της, λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες υγείας και ευζωίας των ζώων, καθώς και το δυνητικό κίνδυνο για τη δημόσια υγεία, από την ύπαρξη φλεβοτόμων - μεταδοτών της *Leishmania spp*, υπόκεινται σε ευθανασία.

β) Αν, μετά από γνωμάτευση κτηνιάτρου, η κλινική εικόνα και οι αιματολογικές και παρασιτολογικές εξετάσεις επιτρέπουν τη θεραπεία, οι σκύλοι επιβάλλεται να κρατούνται σε κλειστό χώρο καθ όλη τη διάρκεια της θεραπείας. Η θεραπεία ορίζεται από τον κτηνίατρο, σύμφωνα με τα προτεινόμενα θεραπευτικά πρωτόκολλα, με τη χρησιμοποίηση εγκεκριμένων φαρμακευτικών σκευασμάτων από τον Εθνικό Οργανισμό Φαρμάκων ή τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Φαρμάκων.

Με ευθύνη των φιλοζωικών ενώσεων ή σωματείων ή των Δήμων, ανάλογα με το αν οι σκύλοι βρίσκονται σε καταφύγια ζώων ή είναι ελεύθεροι, γίνεται αυστηρή καταγραφή των ζώων που είναι υπό θεραπεία, τηρούνται όλα τα παραστατικά των εξετάσεων και αναλαμβάνεται η ευθύνη της πλήρους θεραπείας και λήψης των κατάλληλων προληπτικών μέτρων για την προστασία της Δημόσιας Υγείας.

Εάν οι σκύλοι δοθούν σε αναδόχους επιβάλλεται η υποχρεωτική γραπτή ενημέρωση του αναδόχου για τον τίτλο αντισωμάτων και εν συνεχεία ο ανάδοχος υποχρεούται να αναλάβει γραπτώς την ευθύνη της ενδεδειγμένης θεραπείας με παράλληλο έλεγχο από τη φιλοζωική ένωση ή σωματείο ή το Δήμο.

Κάθε εξάμηνο επιβάλλεται να γίνεται κτηνιατρική εξέταση και ανίχνευση τίτλου αντισωμάτων κατά της *Leishmania spp* για την αξιολόγηση της πορείας του νοσήματος, με τήρηση όλων των παραστατικών των εργαστηριακών εξετάσεων.

Σε κάθε περίπτωση όλα τα ανωτέρω αποδεικτικά έγγραφα πρέπει να είναι στη διάθεση των Διευθύνσεων Κτηνιατρικής των Περιφερειών της Χώρας για έλεγχο.»

***** Το άρθρο 17α προστέθηκε με το άρθρο 46 παρ.10 Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.1014.**

Άρθρο 18

Εκπαίδευση, επιμόρφωση, προαγωγή φιλοζωίας

1. Οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων σε συνεργασία με άλλους φορείς μεριμνούν: α) για την οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων και την προβολή από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, προγραμμάτων πληροφόρησης και εκπαίδευσης των ατόμων, που είναι ιδιοκτήτες ή κάτοχοι ζώων συντροφιάς και των ατόμων, που ασχολούνται με την εκτροφή, εκπαίδευση, εμπόριο και φύλαξη των ζώων αυτών, καθώς και για την ενημέρωση τοπικών κοινωνιών και ομάδων σχετικά με το περιεχόμενο των διατάξεων που αφορούν στην προστασία των ζώων, β) για την προώθηση, ευαισθητοποίηση και ανάπτυξη της ιδέας της φιλοζωίας σε νηπιαγωγεία και σχολεία με εκδηλώσεις, ομιλίες, προβολές, σεμινάρια αντιμετώπισης και χειρισμού αδέσποτων ζώων και άλλα κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων μπορεί να χρηματοδοτούνται οι δραστηριότητες, που αναφέρονται στις προηγούμενες παραγράφους και να καθορίζονται οι όροι και προϋποθέσεις για τη χρηματοδότηση αυτή.

Άρθρο 19

Συμπληρωματικές διατάξεις προστασίας των ζώων

1. Με εντολή του αρμόδιου εισαγγελέα αφαιρείται προσωρινά ή οριστικά το ζώο συντροφιάς ή ζώο άλλης κατηγορίας από την κατοχή του παραβάτη των διατάξεων του άρθρου 5 παράγραφος 1 περιπτώσεις α', β' και γ' και του άρθρου 16 και το ζώο παραδίνεται στο καταφύγιο αδέσποτων ζώων του αρμόδιου Δήμου ή σε ενδιαφερόμενη φιλοζωική εταιρεία ή σωματείο. Αν η μεταχείριση του ζώου είναι ιδιαίτερα σκληρή και βίανυση και προκάλεσε ιδιαίτερο πόνο ή φόβο στο ζώο, η αφαίρεση είναι οριστική. Ο εισαγγελέας μπορεί επίσης με διάταξη του να απαγορεύσει την απόκτηση άλλου ζώου από τον παραβάτη.

2. Ο αρμόδιος Εισαγγελέας, όταν επιλαμβάνεται δημοσιεύματος ή καταγγελίας, μπορεί, με επιτόπια αυτοψία, να διαπιστώσει τις συνθήκες, που επικρατούν σε οποιοδήποτε καταφύγιο αδέσποτων ζώων συντροφιάς ή εκτροφείο, και αν αυτές δεν είναι σύμφωνες με τα οριζόμενα στο άρθρο 9 και στις ειδικές διατάξεις, που διέπουν τη λειτουργία τους, με προσωρινή διάταξη του, να καθορίσει τα μέτρα που πρέπει να λάβει ο ιδιοκτήτης του καταφυγίου ή εκτροφείου και το χρονικό διάστημα εντός του οποίου πρέπει να συμμορφωθεί.

Άρθρο 20

Ποινικές κυρώσεις

1. Η παράνομη εμπορία ζώων συντροφιάς κατά τους όρους του παρόντος νόμου, (άρθρο 6, παρ. 1 και άρθρο 10 παρ. 1) τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) ευρώ έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ.

«2. Οι παραβάτες των διατάξεων των περιπτώσεων γ και ε της παραγράφου 1 του άρθρου 5, των περιπτώσεων γ' και δ' της παραγράφου 3 του άρθρου 6, της παραγράφου 4 του άρθρου 7, καθώς και των παραγράφων α' και β' του άρθρου 16 τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ.»

***** Η παρ.2 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 46 παρ.11Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.1014.**

3. Οι παραβάτες των διατάξεων του άρθρου 12 τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι δύο έτη και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ.

4. Οι παραβάτες της διάταξης της περίπτωσης β' της παραγράφου 8 του άρθρου 5, καθώς και η κλοπή οποιουδήποτε ζώου συντροφιάς τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών και χρηματική ποινή μέχρι τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ, ενώ η κλοπή κυνηγετικού σκύλου ή σκύλου βοήθειας τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ένα έτος και χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) μέχρι οκτώ χιλιάδες (8.000) ευρώ.

«4.α. Οι παραβάτες των διατάξεων των άρθρων 3, 4, 7, 9,10 και 11 του ν. 2017/1992 (Α 31) τιμωρούνται με τις ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 2.»

***** Η παρ.4α προστέθηκε με το άρθρο 46 παρ.11Ν.4235/2014,ΦΕΚ Α 32/11.2.1014.**

5. Στις περιπτώσεις των προηγούμενων παραγράφων η έκθεση βεβαίωσης της παράβασης, που συντάσσεται από αρμόδια Αρχή και διαβιβάζεται αυθημερόν στον αρμόδιο Δήμο για την επιβολή των προβλεπόμενων διοικητικών κυρώσεων και προστίμων.

6. Σε περίπτωση υποτροπής οι χρηματικές ποινές, που προβλέπονται στις παραγράφους 1, 2 και 3 διπλασιάζονται.

Άρθρο 21

Διοικητικές κυρώσεις και πρόστιμα

Οι διοικητικές κυρώσεις και τα πρόστιμα, που επιβάλλονται για παραβάσεις των διατάξεων του παρόντος νόμου αναγράφονται στον Πίνακα που ακολουθεί.

Άρθρο 22

Τελικές και μεταβατικές διατάξεις

1. Οι διατάξεις του νόμου αυτού δεν θίγουν άλλες διατάξεις νόμων ή διεθνών συμβάσεων, που κυρώθηκαν με νόμο και προβλέπουν μεγαλύτερη προστασία σε οποιοδήποτε είδος ζώου. Επίσης δεν θίγονται οι διατάξεις του νόμου «περί θήρας» (ν.δ. 86/1969), όπως αυτός εκάστοτε ισχύει και οι κανονιστικές αυτού διατάξεις.

2. Όπου στις διατάξεις του νόμου αυτού αναφέρεται η ηλεκτρονική σήμανση των ζώων συντροφιάς, εννοείται η σήμανση σκύλων και γατών.

3. Τα Παραρτήματα 1 έως 5, που αναφέρονται στις διατάξεις του παρόντος νόμου, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του.

4. Επιχειρήσεις τσίρκου, θίασοι με ποικίλο πρόγραμμα ή άλλες ανάλογες επιχειρήσεις με παρεμφερές αντικείμενο, που λειτουργούν μόνιμα ή περιστασιακά στην Ελλάδα και κατέχουν ζώα με σκοπό να τα χρησιμοποιήσουν στις εκδηλώσεις τους ή περιλαμβάνουν

στο πρόγραμμα τους παραστάσεις με οποιαδήποτε συμμετοχή οποιουδήποτε είδους ζώου, οφείλουν να συμμορφωθούν με τις διατάξεις του παρόντος νόμου μέσα σε επτά μήνες από την έναρξη ισχύος του, άλλως αφαιρείται η άδεια λειτουργίας τους και επιβάλλονται οι προβλεπόμενες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις.

5. Εντός διετίας από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου δημιουργούνται και λειτουργούν σε κάθε Δήμο ή σε όμορους ή συνεργαζόμενους Δήμους καταφύγια αδέσποτων ζώων.

Άρθρο 23

Καταργούμενες διατάξεις

Από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού καταργούνται οι διατάξεις των άρθρων 1 έως 13 του ν. 3170/2003 εκτός από την παράγραφο 6 του άρθρου 7, καθώς και κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη, που ρυθμίζει με διαφορετικό τρόπο θέματα του νόμου αυτού ή αντίκειται στις διατάξεις του.

Άρθρο 24

1. Το άρθρο τρίτο του ν. 3495/2006 (Α' 215) «Κύρωση του νέου αναθεωρημένου κειμένου της Διεθνούς Σύμβασης Προστασίας Φυτών» αναριθμείται σε άρθρο πέμπτο.

2. Μεταξύ των άρθρων δεύτερο και πέμπτο παρεμβάλλονται δύο άρθρα, που έχουν ως εξής:

«Άρθρο τρίτο

Επίσημος Εθνικός Οργανισμός Προστασίας Φυτών

Επίσημος εθνικός οργανισμός προστασίας φυτών για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης Προστασίας Φυτών του παρόντος νόμου ορίζεται η Διεύθυνση Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Άρθρο τέταρτο

Εξουσιοδότηση

Για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης Προστασίας Φυτών του παρόντος νόμου καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού και μετά από εισήγηση της Διεύθυνσης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής:

α) Οι υπηρεσίες φυτοϋγειονομικού ελέγχου και τα σημεία εισόδου, οι αρμοδιότητες τους, οι φυτοϋγειονομικοί ελεγκτές και τα καθήκοντά τους, τα επίσημα εργαστήρια για την ανάλυση των επίσημων δειγμάτων, καθώς και οι προδιαγραφές λειτουργίας τους.

β) Οι όροι και οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή των διεθνών προδιαγραφών και προτύπων, σύμφωνα με το άρθρο Χ(4) της Διεθνούς Σύμβασης Προστασίας Φυτών του παρόντος νόμου.

γ) Τα τέλη ανταποδοτικού χαρακτήρα και τα παράβολα, οι υπόχρεοι καταβολής αυτών, οι παρεχόμενες υπηρεσίες, έναντι των οποίων γίνεται η καταβολή και η διαδικασία είσπραξής τους.

δ) Κάθε άλλο αναγκαίο τεχνικό και λεπτομερειακό θέμα για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης του παρόντος νόμου.»

Άρθρο 25

Το άρθρο 17 του ν. 2637/3998, όπως αυτό είχε τροποποιηθεί, αντικατασταθεί και συμπληρωθεί με την παρ. 5 του άρθρου 24 του ν. 2945/2001, την παρ. 6 του άρθρου 29 του ν. 3147/2003 και την παρ. 4 του άρθρου 19 του ν. 3170/2003, αντικαθίσταται ως εξής:

«1. Η Νομική Υπηρεσία του ΟΠΕΚΕΠΕ διενεργείται από τους δικηγόρους του άρθρου 23 εδάφιο β' του νόμου αυτού.

2. Στον ΟΠΕΚΕΠΕ παρέχεται νομική συνδρομή από το Ειδικό Γραφείο Κοινοτικού Δίκαιου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που λειτουργεί στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Το γνωμοδοτικό έργο παρέχεται κατόπιν υποβολής ερωτημάτων από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για θέματα κοινοτικού δικαίου.

3. Στον ΟΠΕΚΕΠΕ συνιστάται με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων μετά από πρόταση του προέδρου του ΟΠΕΚΕΠΕ, μικτή επιτροπή νομικής και νομοτεχνικής υποστήριξης προκειμένου να παρέχει νομική συνδρομή: α) για την άμεση επίλυση των θεμάτων που ανακύπτουν κατά τη λειτουργία του ΟΠΕΚΕΠΕ, ως διαπιστευμένου Οργανισμού Πληρωμών και να αποφεύγονται δημοσιονομικές διορθώσεις σε βάρος της Ελληνικής Δημοκρατίας και β) για τη νομοτεχνική επεξεργασία κανονιστικών πράξεων και συμβάσεων. Για τη λειτουργία της Επιτροπής εφαρμόζονται κατά τα λοιπά, οι διατάξεις του άρθρου 21 παρ. 2 του ν. 4024/2011 (Α' 226). Η

λειτουργούσα αντίστοιχη επιτροπή καταργείται από 30.9.2011. Τυχόν καταβληθείσα αποζημίωση από 31.3.2011 μέχρι 30.9.2011 δεν αναζητείται.

4. Στις δικαστικές υποθέσεις, η εκάστοτε επιδικαζόμενη δικαστική δαπάνη υπέρ του ΟΠΕΚΕΠΕ βεβαιώνεται με ειδικό κωδικό και εισπράττεται από την αρμόδια ΔΟΥ και ακολούθως αποδίδεται στον ΟΠΕΚΕΠΕ.

5. Ο ΟΠΕΚΕΠΕ απολαμβάνει όλων των δικονομικών και ατελειών του Δημοσίου και στις δικαστικές του υποθέσεις εφαρμόζεται ο Κώδικας περί Δικών του Δημοσίου.

6. Οι δαπάνες για τις εκτός έδρας μετακινήσεις του προσωπικού του ΟΠΕΚΕΠΕ που έγιναν μέχρι την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρ.8 του άρθρου 45 του ν. 3943/2011. Εφεξής η παρ. 8 του άρθρου 45 του ν. 3943/2011 (Α' 66) δεν θα εφαρμόζεται για τις δαπάνες των εκτός έδρας μετακινήσεων του προσωπικού του ΟΠΕΚΕΠΕ που αφορούν στους επιτόπιους φυσικούς ελέγχους που υποχρεούνται, σύμφωνα με κοινοτικούς κανονισμούς, να διενεργεί ο ΟΠΕΚΕΠΕ.

7. Οποιαδήποτε άλλη γενική ή ειδική διάταξη που αναφέρεται σε θέματα που ρυθμίζονται με τη διάταξη αυτή καταργείται.»

Άρθρο 26

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο Ν 4039/2012 κατά τις ποινικές διατάξεις του αυστηροποιήθηκε με τον Ν 4235/2014 («Διοικητικά μέτρα, διαδικασίες και κυρώσεις στην εφαρμογή της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας στους τομείς των τροφίμων, των ζωοτροφών και της υγείας και προστασίας των ζώων και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων»), με τον οποίο σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεσή του «επιχειρείται μία ουσιαστική παρέμβαση στους τομείς της υγείας και της προστασίας των ζώων», οι δε προταθείσες διατάξεις κρίθηκαν αναγκαίες, διότι κρίθηκε ότι απαιτείται μ.ά. «αυστηροποίηση των επιβαλλόμενων κυρώσεων για τις ειδικότερες περιπτώσεις μη τήρησης των κανόνων προστασίας, καλής μεταχείρισης και εν γένει της ευζωίας των ζώων συντροφιάς από μέρους των ιδιοκτητών ή των κατόχων τους».

Τα τελευταία χρόνια τα ζώα, αντιμετωπίζονται πλέον και σε ευρωπαϊκό τουλάχιστον επίπεδο αλλά και σε επίπεδο εγκληματολογίας ως φορείς προστατευόμενης ζωής γι αυτό το λόγο χρησιμοποιούνται με την ορολογία μη ανθρώπινη ζωή. Τα ζώα είναι είναι απαραίτητοι οργανισμοί μεταξύ άλλων και για την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και, κατ' επέκταση, για την ποιότητα ζωής όλων των ανθρώπων.

Σύμφωνα με τη Διεθνή Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ζώων (Παρίσι 1978) και με το άρθρ. 14 εδάφ. β' της οποίας: «Τα δικαιώματα του ζώου πρέπει να κατοχυρωθούν απ' τους νόμους, όπως ακριβώς και τα δικαιώματα του ανθρώπου». Στη διακήρυξη αυτή περιλαμβάνονται αρκετά άρθρα, τα οποία αναφέρονται σε σημαντικά θέματα για την προστασία των ζώων και είναι σχετικά με διάφορες διατάξεις του Ν 4039/2012 (όπως λ.χ. τα άρθρα αυτής 3 εδάφ. α', σύμφωνα με το οποίο «κανένα ζώο δεν πρέπει να υποβάλλεται σε κακομεταχείριση ή απάνθρωπη συμπεριφορά», και 10, το οποίο υπαγορεύει ότι «απαγορεύεται η εκμετάλλευση των ζώων, για τη διασκέδαση του ανθρώπου. Η έκθεση ζώου και τα θεάματα που χρησιμοποιούν ζώα, αποτελούν καταστρατήγηση της αξιοπρέπειας και του σεβασμού προς τη ζωή του ζώου»). Τα προβλεπόμενα κατά τα ανωτέρω εγκλήματα, που αφορούν στην προστασία των ζώων, προϋποθέτουν την ύπαρξη δόλου (ΠΚ 27) και δεν αρκεί η τέλεσή τους από αμέλεια (ΠΚ 26 παρ. 1).¹¹¹

¹¹¹ Βλ. Δ. Αρβανίτης, η ποινική μεταχείριση των ζώων, Περιβάλλον και Δίκαιο, 1/2014, εκδ. Σάκκουλας